DIONYSI
HALICARNASENSIS
ANTIQVITATVM ROMANARVM
QVAE SVPERSVNT

RECENSVIT

ADOLPHVS KIESSLING

VOL. II

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MDCCCLXIV

LIPSIAE TYPIS B. G. TEVBNERI

ADNOTATIO CRITICA

INDEX NOTARVM

A = Chisianus
Ba = Vrbinatis manus prima
Bb = Vrbinatis manus altera
C = Coislinianus
D = Regius
E = Vaticanus 1300 saec. XII alteram Dionysi pentadem complectens.

Si quae de Vrbinatis scriptura aliter ac Hudsonus fecit retuli, mihi credi uolo, qui codicem ipse denuo contulerim. Praeterea moneo, semper me adnotasse, ubi uocabula in ACD omissa ex solo Vrbinate siue a Hudsono Reiskioque siue a me ipso in seriem uerborum recepta sunt.

LIBER IIII

1, 4 *υἱοὺς* libri *υἱωνοὺς* Casaubonus coll. IIII 6 | 10 *ἐπεδείξατο* *Bb* *ἀπ.* *ABa* | 13 *μάλιστα* om. *B* | 19 *ἐξαίρετον* post *λαφύρων* inserit *A*.

2, 4 *τε* om. *B* | 13 *καὶ* ante *ἕτερος* intercidisse uidetur coll. I 36 IIII 40, 62 | 14 *ὃ ἐν π.* mauolt Bücheler | 16 *φίλον* coniecit Stephanus | *τοιουτοσί τις* *A* *τοιοῦτος αἵτινες* *Bb* *λέγεσθαι φίλος ἐστὶν τοιοῦτος· ἀπὸ κτλ.* proponit Bücheler | 20 *πρῶτον* *AB* | 31 *τὴν Ὀκρισίαν* addidi ex *B* | *πρώτῃ* *B* *πρῶτον* *A*.

3, 5 *τινες* addidi ex *B* | 8 *τι* et *θεῖα* inserui ex *B* | 12 *ἀπέλαμψεν* libri, corr. Reiske | 13 *ἐκ τῆς κεφαλῆς* Bücheler | 17 *καταλαβοῦσα?* \ 30 *στεφάνοις αὖθις*

ἀριστείοις AB hic et V 17 VI 94 VIII 29, 79. *ἀριστείας* uolgo ex *(CD)* *).

4, 8 *ποτὲ — ποτὲ B* | 17 *προσώπῳ Bb τρόπῳ ABa* | 19 *ψῆφον B ψήφους* relicui contra usum Dionysi, nisi *τὰς* addere malis | 25 *ἔτι τρέπων B* | 30 *κατεσκευασμένης πρὸς ἡγεμονίαν B* quam uerborum collocationem spernere non debui.

5, 12 *οὐ* add. *B* | 13 *καταλιπόμενα Bb* | 14 *δὴ* scripsi *δὲ* libri | 16 *αἴρωνται* libri, correxit Sylburg *ἄρδην* mauolt Pflugk | 17 *πρῶτον μὲν ἐπέταξε τὰς τῶν βασιλείων θύρας κλεῖσαι B* | 28 *αὐτοῦ B* | 31 *οὐδὲ*] *καὶ B* | *οὐδὲ ἀσπάσασθαί τινα ἡμῶν τὰ ἔσχατα δυνηθεὶς* Schnelle, qui relicua ut ex interpolatione orta deleuit. At eodem fere modo scriptor uerbosior coniungit VIII 61 *ἔν τε ἀσπασμοῖς καὶ προσαγορεύσει.*

6, 1 *λείπεται AB* | 5 *ἔσται δὲ* Pflugk | 13 *κτησάμενους* libri *κτησομένους* Stephanus contra usum Dionysi | 18 *ἀλλ' οὐ δεήσει* add. *B(C)* | 26 *εἰπεῖν* add. *B* | 29 *ω Τύλλιε ὄνομα B.*

7, 8 *ἀφῶσιν*] an *ἁλῶσιν* ut X 42 *ἁλόντων τῶν ἀνδρῶν ἐρήμους τὰς δίκας*? | 10 *καθιστὰς* id est *καθίστασ' B* quod praeteruidi | 20 *ἐὰν δὲ A ἐὰν B* correxit Stephanus | 29 *ἐκ* add. *B.*

8, 7 *τοὺς* ante *πολλοὺς* inserui | 8 *ἀπεχθομένους* recepi ex *B ἀπεχθανομένους* relicui, qua forma longiore Dionysius nusquam usus esse uidetur; XI 9 enim uel praeter libros *ἀπέχθεσθαι* reponendum est | *ὡς* inserui; *εἶπεν οὐδὲν γεγονέναι* uolgo e *(C)* | *πλέον* post *οὐδὲν* deesse suspicatur Reiske | 16 *ταύτην τὴν δόξαν ἔχων δ. B* | 26 *τοῖς* om. *B* | 29 *με* add. *B* | 31 *περὶ* om. *AB.*

9, 3 *Ταρκύνιος δ' ἐκ B.*, an *T. δὴ ἐκ*? | 9 *ὑποθοῖτο* Bücheler | 26 *Λατίνους*] *Σαβίνους* maluit Gelenius | 32 *ἔτη*] *ἔτι B.*

10, 1 *ὡς πάντες B* male; non enim breuiata uocis *ἅπας* forma, nisi post uocales et praepositiones *πρὸς ἐκ*

---

*) Uncinos ubi codicum CD notis apposui, ex silentio Syposomi, qui Coislinianum et Regium cum Tauchnitziana editione contulerat, scripturam eorum assecutum me esse significaui.

et εἰς atque in formula ὀλίγου (πολλοῦ) δεῖν πάντες usus est Dionysius | 4 δ' εἰ] δὲ libri, correxit Reiske | 6 δὲ post εἰ male inseruit Reiske | 10 αὐταῖς *A* αὐτὸς *B* quod fortasse praeferas articulo ante ὅρος suppleto | 14 ἑπτὰ καὶ εἰκοσιέτους *AB* quod correxit Sintenis Em. Dion. II p. 11 | 25 αὐτοὺς *AB* | ἐκ δούλης μητρὸς ὢν addidi ex *B* | 32 ὅτι καὶ μετὰ *B* quod recipere debui.

11, 2 εἰ om. libri, add. Stephanus | 4 δὲ ante ἔτη inserunt *ABC*, quod recepissem si mihi de aliis certis particulae δὲ in apodosi positae exemplis apud Dionysium constaret | 10 πέμπτῳ δὲ καὶ *B* | 13 εἶχε *B* | 13 σῶμα ἀνδρὸς om. *B*; σῶμα in *C* quoque in margine sola extat | 14 ἓξ καὶ ἑβδομήκοντα βεβιωκὼς ἔτη *B* | 15 πολεμεῖν *Bb*, quod si probaueris cum Reiskio scribendum erit: ἐκπεσόντα δὲ τῆς ἀρχῆς ἔτι πολεμεῖν — αὐτὸν ἐν τ. π. ἐξεταζόμενον, ὥς φασι, παρὰ κτλ. | 16 ἐν τοῖς τάγμασιν Portus | 17 ὃ addiderunt Portus et Reiske | 21 τόποι uix recte dictum est; an τόκοι, quod Stephano quoque in mentem uenisse uideo? | συνειδότες *AB* | 26 ἔτη *B* | 27 an καὶ γὰρ — ἄπιστος, οὐδὲ ἄπαις — ἦν? καίτοι ἡ mauolt Reiske | 30 αὐταὶ *A* αὗται *B*.

12, 7 ὑπολειπομένην mauolt Stephanus | 9 δὲ om. *B* | 12 τῶν om. *AB* | 19 γινόμενα libri quod correxi | 27 τάς τε ῥάβδους?

13, 1 ἐτρέπετο libri quod correxi | 6 τῶν νηπίων] καὶ νηπίων *AB* | 10 ἀποδέδωκε *B* | παρὰ] περὶ *B* | 11 ὥςπερ *B* ὡς relicui | 15 prius ἢ add. *B* | 18 οὐ] οὔτε libri, quod correxit Sintenis II p. 12 | 19 παιδίων? | 29 τὰς addidi.

14, 2 παίδων *B* | βεβαιοῦντες *B* | 3 ἂν add. Reiske | 4 ὅσον ἐκ τῆς κοινῆς ἁπάντων ὑμῶν βοηθείας om. *B* | 10 ὡς Sintenis II p. 12; οὓς libri | 14 οὐδενὸς ἦν βουληθεὶς ἧττον ἄξιος *B* | 16 μήτε ἐμὲ om. libri, addidit Reiske; μηδὲ τοὺς ὀρφάνους mauolt Sintenis II p. 14 | 21 ὅσα προσήκει] an ὥςπερ προςήκει? εἰρηκὼς aut ὑπομνήσας aut προειπὼν post προσήκει intercidisse suspicatur Reiske | 26 τ' addidi ex *A*, om. *B*.

15, 2 συμβαλομένων mauolt Reiske; cf. uero II 75 τὴν τῶν συμβαλόντων πίστιν | 3 γενομένας *B* | 5 ποιεῖσθαι c. Schnelle | κουφοτέρας *AB* | εἰς abesse malim | 7 φέρειν

libri εἰςφέρειν Bücheler | 8 γινόμενον Sintenis II p. 13 quod praeteruidi | 9 τὸ αὐτὸ ἡγοῦμαι libri, correxit Sintenis l. l. | 16 μηδὲ Sintenis II p. 12 μήτε libri | 17 γένηται AB | 19 ἔγνωκα] ἔγνων καὶ AB quod mutare non debui | 20 τὴν add. B | 23 μηδὲ] μήτε libri, correxit Reiske; possis suspicari quaedam intercidisse, e. c. μήτε πολίτας | 24 ὑμᾶς libri, correxit Sintenis II p. 13 | καὶ ante λαμβάνωσι om. B.

16, 5 ἀποχρέους AB | 10 γῆς om. AB | 11 αὐτὴ B | 14 συνέγραφεν οὓς μὲν ἐκ mauolt Reiske | 16 οὓς δὲ καὶ αὐτὸς c. Reiske | 25 εἰςῄει scripsi εἰςπίπτει libri | αὐτοὺς B | 28 τὴν τοῦ βασιλέως αἵρεσιν B | αἵρεσιν Bb προαίρεσιν ABa | 29 αἱ φρᾶτραι add. B.

17, 8 συνιούσης A συμπροιούσης c. Reiske | 20 οὐδὲν add. B | 25 ἀπαχθέντας scripsi ἀχθέντας libri | πρὸς τὰ χρέα add. B | 26 καὶ ἰδίᾳ κατέχοντες? | 31 καταφέρειν B.

18, 3 νῦν add. B | 5 τε add. B | 10 ἑαυτοὺς Bb | 13 τινα om. B | πολλὴν Bb | 21 αἱρεῖσθαι B | 24 καὶ post οὖν add. B | 29 τε θεῶν καὶ δαιμόνων AB | 31 πάντες libri πάντων Reiske | τε om. B.

19, 6 εἶναι add. B | 7 ὑμῶν A ὑμῖν B | 14 πατρικίοις] Μαρκίοις? | 17 οἷον ὄντος? | 18 ἐγίνετο Bb | 19 διακατέχῃ Ba | 21 ποιεῖν δεῖν mauolt Portus | 27 ποιήσειν add. B | 29 ἐκ add. B | 32 παραλαμβάνει τότε τὴν ἀρχὴν παρὰ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους πολλὰ accesserunt ex B.

20, 3 κρίματα add. B | 8 πρώτων c. Reiske | 13 που μάλιστα add. B | 18 ἔνθα expunxi; possis quoque auctore Büchelero scribere: οἰκίας κατασκευάσασθαι ἐνταῦθα, καὶ | 26 ὄντα πολλὰ AB.

21, 1 ἄπορον AB | 3 δυςευρέτῳ sine τῷ mauolt Pflugk | 6 Ἀθηνῶν c. Reiske | 8 ἂν add. B | 15 Σοβοράνην B | 16 Κολλατίνην libri, correxit Portus | 24 καὶ ante οὐκέτι deleui cum B | 30 ἱερὰ ex interpretatione uocis καλιάδας ortum seclusi, ἱερὰς uolgo.

22, 3 ἐν τοῖς στενωποῖς Bücheler, τοῖς προνωπίοις uel θεοῖς προνωπίοις deleto ἐν coniecit Casaubonus | 6 καὶ add. B | 8 ἐν ταῖς B ἐν τοῖς A | 11 ἐθισμὸν] κόσμον? | 18 τε add. B | 19 ἐκάλει c. Reiske | 20 καὶ ante τριάκοντα inserunt ACD | quae post φυλὰς legebantur uerba ἀμφοτέρων Κάτων μέντοι τούτων, hinc in u. 24 a

Niebuhrio I not. 973 praeeunte Sigonio transposita; longius progressus Fischer (de aliquot locis Dion. Hal. Meining. 1859) locum sic constitui iubet: *καὶ τὰς ἀστικὰς προςτιθεὶς αὐταῖς τέτταρας κατεστήσατο τριάκοντα φυλάς· ὡς δὲ Οὐεννώνιος ἱστόρηκεν εἰς μίαν τε καὶ τριάκοντα φυλάς· ἀμφοτέρων Κάτων μέντοι τούτων, ἃς ἐπὶ Τυλλίου τὰς πάσας γενέσθαι λέγει τριάκοντα* [*ἀξιοπιστότερος ὢν*] *οὐ χωρίζει τὸν ἀριθμόν* | *τὰς πάσας*] *τὰς συμπάσας*? | 22 uerba inde a *ὥστε* usque ad *τριάκοντα καὶ πέντε* accesserunt ex *BC* et cod. Bessarionis apud Sylburgum | 22 *κατὰ τὴν πόλιν*] articulum quem om. *BC* inserere non debui | 25 *οὐ χωρίζει B* | 29 *Ἑλληνικῇ ὀνομασίᾳ* malim cum Stephano | 32 *τὰ πολλὰ*] *τὰ ποίμνια*?

23, 12 *ἐν τοῖς* Sintenis II p. 32, *ἐν ταῖς* libri | 30 *τῆς ἐν ἄλσει*] articulum addidi | 31 *Λιβιτίνην*] *βιτίνην A ναιβιτίνην* punctis super *ναι* additis *B*.

24, 7 *τετιμῆσθαι* libri quod corrèxi | 10 *φυλῇ* quod omittunt libri addidi probante Büchelero; *τόπῳ* uolgo ex coniectura Stephani | 17 *πάντων* libri quod correxi | 29 *ἐντὸς τοῦ τείχους A*, sed Dionysius semper in hac locutione omisit articulum, unde corrigendum II 67 ubi ab Vrbinate recte abest articulus.

25, 2 *τούτους εἰς* scripsi *τοὺς* libri | 6 *ἀπέδωκε* Bücheler *ἀνέδωκε* libri | 19 *καθ' ἡλικίας AB*.

26, 2 *ἐξ* add. *B* | 6 *τυμβανιστῶν A* sicut et 15 *τυμβανισταὶ* | 10 *σημαινόντων* mauolt Stephanus | 14 *λόχοις ABb λόχος Ba* Portus; aut *οἱ μὲν — οἱ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθοῦντες λόχοις* aut *διῃρημένοι τε καθ' ἡλικίαν οἱ μὲν — οἱ δὲ — ἠκολούθουν* Fischer l.l. p. 11 | 28 *ἀριθμὸν AB τὸν ἀριθμὸν* ego et Sylburg | 32 *κατὰ* quod in *B* a correctore expunctum est seclusi; *καὶ A*.

27, 3 *τἀρχαῖον*? | *καλάσεις* Bücheler *καλέσεις AB* | 18 *τὸ δὲ ἐπιβάλλον AB* | *τὸ ἐπιβάλλον ἐκέλευε παρέχειν ἕκαστον λόχον* relicuis recisis proposuit Bücheler | 25 *ἐκέλευεν*? | 30 *εἴκοσιν οὖσιν ἐλάττοσι λόχοις AB* correxit Reiske nisi quod male post *ἐλάττοσι* addidit *δὲ* | 31 *καὶ* om. *BD*, de *A* non mihi constat; e coniectura addidit Reiske; sed cf. V 2 *ἐκ περιτροπῆς — παραλλάξ*.

28, 12 *εἰςφορὰν BC*, in *AD* desunt verba *τῶν δὲ στρα-*

τειῶν διὰ τὴν εἰσφορὰν; *ἀνεισφορίαν* ego, Fischer l. l. p. 12 | *τοῦ* om. *B* | 14 *οὔτε δὲ* libri, correxit Reiske | 26 *ἀπελάσαντες* libri *ἀπελάσας* Sintenis II p. 13 | 29 *ἐπεκυροῦντο* libri quod correxi | 32 *τὴν* addidi male obsecutus Ambrosio ad II 9 haec exagitanti, cf. Sintenis ad Plut. Pericl. p. 80.

29, 3 *διάσκεψιν καὶ* om. *B* | 17 *ὄντες* addidi ex *B* | 23 *τοὺς* om. *B*.

30, 12 *αὐτῷ* uolgo | 15 *ἀπολειπομένων B* | 23 *ποιούντων* uix sanum est; expectaueris *φρονούντων* uel *πονούντων* | 26 *τῇ δὲ πόλει περιῆν* mauolt Reiske | 27 et 28 utrumque *τοὺς* delendum esse censet Reiske | *πλεῖστον*] *πλεῖον*? | 29 *καὶ πράξοντας*] *καταπράξοντας* Bücheler.

31, 4 *πολλάκι B* | 9 *τάξας*] *τὰ ἑξῆς B* | 11 *ἐσταλμένους ἐς* Reiske | 14 *ἔθνε* libri, corr. Bücheler | 19 *τότε τοὺς*? | 30 *ἐπανιέναι* mauolt Reiske | 32 *τούτοις A*.

32, 1 *τὴν* om. libri addidit Ambrosius; uide quae dixi ad p. 28, 32 | 27 *τοὺς δὲ* libri quod correxi; *μὲν* post *ἅπασι* u. 24 inseruit Reiske idemque *ἡγουμένους* u. 28 reposuit pro *ἡγεῖσθαι*, utrumque male.

33, 4 *εὐδαίμονες AB* | 20 *ἄγειν* libri *ἀεὶ* scripsi | 22 *ὠφελήσεσθαι B* | 28 *καταλιπόντας* libri quod correxi.

34, 1 *Οἴομαι δ'* accesserunt ex *B* qui u. 2 *δοκεῖ* post *εἶναί μοι* contra relicuos libros omittit | 11 *ἢ* om. *B* | 13 *πριάμενοι αὐτοὺς* scripsi *πριαμένοις AB* | *τούτους τοὺς τρόπους* mauolt Sylburg | 19—23 uocabula uncis inclusa atque ex foedissima interpolatione orta desunt in *AB* | 32 *πόρου*] *τρόπου*? coll. VI 59.

35, 12 *χρηστοί τε* mauolt Bücheler | 18 *πίλους* libri correxit Sylburg, male defendit Schnelle *δυςεκκαθάρτους* eiciens | 19 *ἐκ* delet Cobet Mnemos. IX 322 | 21 *καὶ* om. *B* | 31 malim *εἰ δὲ μή γε* ex usu Dionysi coll. V 31, 76 VI 23, 65 VII 10 aliis locis | 32 *γενομένους*?

36, 4 *φυλὰς καὶ φράτρας* scripsi postremis duobus uocabulis additis *φυλακὰς B φυλὰς* relicui; curiarum enim mentio a Dionysio ubi ciuitatem alicui datam esse commemorat uix umquam omissa est praeter IIII 22 fin., *conferas II 35, 46, 50,* 55 III 29, 31 etc. | 5 *ἀφήσουσι AB*

ἐφήσουσι scripsi | 7 ἐπιθέντες scripsi τιθέντες *B* θέντες *A* | 23 malim συνέγραψε coll. IIII 26 | 28 ἀνδρῶν add. *B* | 29 εἰς ὄνομα καὶ δόξαν mauolt Stephanus.

37, 4 ἀληθεῖς βίου scripsi idemque inuenerat Reiske, qui et ὄψεως ἅτε ἀπάτας coniecit, εἰς βίους libri; ἀπάτας καὶ οὐκ εἰς βίους καὶ πράγματ᾽ ὠφελείας proposuit Schmitz; οὐκ εἰςφερούσας βίου καὶ πραγμάτων ὠφελείας Fischer l. l. p. 12 | 5 μόνοις scripsi, quia totius sententiae uis in uocabulis ἧς πλεῖστοι τε ἀπολαύουσι posita est; μόνον libri | 6 cum certam huius loci medelam nondum reppererim, recepi et distinxi Vrbinatis scripturam; Chisianus praebet ἐπαίνου δὲ οὐδὲ ζήλου ἄξια, unde uolgo effectum ἐπαίνου δὲ καὶ ζήλου ἅ.; Bücheler mauolt ἠκολούθουν μόνον ἐπαίνου· ζήλου δὲ ἄξια | 7 ἧς] ὧν c. Reiske | 8 χρόνου scripsi χρόνον libri | 17 μᾶλλον ἔργοις *Bb* | 21 μέρη om. *B* | 29 uerba καὶ τοὺς θεοὺς — ἐδωροῦντο post συνέθυόν τε transponit Schnelle | 31 πόλει quod om. *AB* addiderunt ego, Reiske, Pflugk.

38, 5 ἁπάσας et μετεχούσας addidi ex *B* | 25 κρεῖττον *AB* κρείττονι ego, Portus, Sintenis II p. 14, Fischer l. l. p. 13 | 32 ἐκ τῶν ἱερῶν corrupta uidentur; ἐκ τῶν ἴσων uel tale quid latere suspicor | τοῦτο *B* τούτων *A*.

39, 3 ἐγκαταστησάμενος *ABb*, sed γ in rasura posita unde restitui ἓν καταστησάμενοι | 16 Ἑλληνικῶν interpolatorem sapit | 18 οἰκήσαντας *A* οἰκείσαντας *B* correxerunt Gelenius, Casaubonus | 22 αὗται *Bb* | 23 αἱ add. Reiske.

40, 11 ὅλον αὐτῷ τὸ ἔθνος *B* | 22 τοὺς θεοὺς *B* θεοὺς *A* | 26 στέμμασιν ἱκετηρίοις proposuit Stephanus | 27 οὐδ᾽ ἐν τῷ π. Reiske | 29 ἁπλῶς *B* ἀπόνως *A*.

41, 3 Καιρητανοὺς καὶ Οὐεντανοὺς καὶ Ταρκυνίτας *B* Οὐεντανοὺς καὶ Καιρητανοὺς καὶ Ταρκυνίτας mauolt Schnelle; Ταρκυνιήτας scripsi, quoniam hac nominis forma semper fere usus est Dionysius eandemque praebet Stephani Byzantii liber Rhedigeranus | 4 ταύτας om. *B* | 9 τῇ om. *B* | 20 ἐν ἀκμῇ γάμου scripsi, nisi forte praestat γάμων coll. I. 76. ἐπάκμους *B* ἐπὶ γάμους *A* ut et XI 28 τὴν κόρην ἐπίγαμον οὖσαν | 22 τε add. *B* | 24 αὐτὰς *AB* αὐτοῖς Reiske | 26 τύχῃ libri ψυχῇ in quod et ipse incideram mauolt Cobet N. L. p. 74.

42, 4 *χρηστῆς* addidi | 20 *δ'* om. *B*.

43, 15 *προσήκει*? | 16 *ἱκανὴ* om. *B* fortasse recte | *περίεστιν* Sintenis II p. 15 quod recipiendum erat | 18 in *ἀσθενὴς* aliud quid latere, fortasse *ἀφελὴς*, suspicatur Bücheler | 21 *οὐ πολλοῖς ἀποδεῖς ἔτεσι πεντηκονταετὴς εἶναι B* | 22 *τὰ κράτιστα* scripsi; articulum om. libri | 23 *φέρε* add. *B* | 27 *κακῶς ABb καλῶς Ba* | 28 *ἀγνοεῖ ABa ἀγνοεῖς Bb*; an scripsit Dionysius: *ἀλλὰ καὶ ταῦτ' ἀμφότερα καλῶς ἔχοντα σαυτῷ τυγχάνει καὶ οὐδὲ αὐτὸς αὐτά γε ἀγνοεῖς*? Ceterum *αὐτὰ* abesse mauolt Reiske.

44, 3 *τοῦ* om. *B* | 4 *τὰς* add. *B* | 16 *καὶ* om. *B* | 15 *τε* add. *B* | 19 *χρόνον A βίον B* | 22 *διαθήσομαι AB* correxit Reiske | 30 *προτέλεια B προτόλεια A* unde uolgo *πρωτόλεια*.

45, 9 *καὶ* add. *B* | 14 *ἐνιαυσίαις* libri quod correxi coll. IIII 7, 75 VI 23 | 19 *ἀταλαίπωρον A* quod quomodo Thucydidis uerbis (I 20) *οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας* defendi possit non intellego | 20 *ἀπάγεται AB* correxit Reiske | 23 *παρ' αὐτῆς*? | 24 *αἱ* inserui praeter libros | 27 *συνάγοντες A*.

46, 1 *μή τι πείσηται* mauolt Sylburg | 4 *καὶ* om. *B* | 7 *ἑαυτὸν ABa αὐτὸν Bb* | 11 *συνάγων* mauolt Bücheler | 21 *τὴν τῶν 'P. B* | 23 *δὲ* om. *AB* | 32 *ἡ* add. Reiske.

47, 10 *ὅτ' AB* | 16 *παραλαμβάνοντες B* | 21 *ὅτε γ' εἰς* Reiske | 24 *ἔδει* om. *B*.

48, 1 *καὶ* om. *B*; fortasse post *ἀκούειν* distinguendum et ea quae secuntur in hunc fere modum continuanda sunt: *νῦν δὲ τέταρτον ἤδη — ἔτος ἀποστερῶν με — ἔπειτα ἐρωτᾶν με τολμᾷς*; | *τοῦτο* om. libri praeter *B* | 3 *διανοίας* add. *B* | 8 *εὑρεῖν* om. *B* | 9 *γένος A* | 14 *δὴ* scripsi *δὲ AB* | 16 *καὶ εἴ τι A εἰ δή τι B καὶ γὰρ εἴ τι* proposuit Reiske; an *εἰ δέ τι*? | 22 *ὡς* addidi ex *B* | *δικαιότερα ἐρῶν B* | 25 *ὧδε* om. *B* | 29 *λαβὼν B* | 32 *ἁπάντων* add. *B*.

49, 4 *ἐπιτροπείαν AB* | 11 *Ταρκυνίου ABa Ταρκυνείου Bb* Reiske | 15 *κατελείπεσθε B* quod recipere debui, *κατελίπεσθε A κατελείφθητε* Cmg *(D)* | 16 *μέντοι τοῖς*] *μέντοι B μὲν τοῖς A*.

50, 1 *δὲ* om. *AB* | 7 *ἄρρενας* om. *B* | 11 *οὐσίαν*

scripsi φύσιν libri | ἐκλιπόντων scripsi ἐκλειπόντων libri | 21 ἐκλείπωσιν *B* uolgo, corr. *A* | 25 αὐτοῦ add. *B*.

51, 3 οὐδένα add. *B* | 4 ἐκ τοῦ δικαίου] articulum inserui Pflugkium secutus | 5 τέτταρα καὶ τετταρακονταετεῖ? | 9 πάντ' add. *B* | 14 τὰ μὴ] μὴ τὰ *B* correxit *A* | 20 ἐκεῖνο? | 25 κατηγορήσων mauolt Reiske | 29 ἐπιδεῖξαι scripsi ἐπιδείξασθαι libri | 30 προειπόντος *A* προειπόντα mauolt Sylburg | 31 καὶ addidi ex *A* | 32 ὑπὲρ σοῦ Casaubonus.

52, 3 ἐστιν ἐπιτηδειότερος *B* | 5 με δεῖν ποιήσω mauolt Bücheler | σε add. Reiske | 8 οἱ λόγοι add. *BC* | 9 ὦ βουλὴ post εἰσι inserit *B* | 11 τούτου *Ba (CD)* τούτων *A* τοῦτο *Bb* | 15 στερομένους uel ἀποστερουμένους scripsisse uidetur Dionysius | 16 κεκριμένους *A Bb* | 17 ἀδίκως scripsi ἀδίκῳ libri | 18 γεγονὸς ὑπ' ἐμοῦ *B* | 23 εἰπεῖν om. *B* ex more Dionysi | 27 μέτριος ὢν mauolt Bücheler μετρίως *Ba* idemque ut et φιλανθρώπως proposuit Pflugk | 28 πᾶσι libri, quod correxi | 29 ἑαυτοῦ *B* | 31 ὑπὲρ add. *B*.

53, 5 ἐγινόμην *B* | δίκας quod omittunt libri add. ego et Sintenis II p. 14 | 9 λυποῦσι με *A* λυπεῖν με *B* λυποῦσιν ὑμᾶς *(CD)*; an λυπεῖν ὑμᾶς ἴσως? Cf. VI 58 εἴκαζε — βοηθείας δεήσεσθαί τινος ἴσως. | 11 εἰ δὲ δοκεῖ Reiske | 15 πᾶσι add. *Bb* | 19 ἐπ' αὐτὸν mauolt Bücheler | 32 ὅτι add. *Bb* ἔτι *Ba*.

54, 18 δίκην add. *B* | 19 ἐπ' οἶκον ᾤχετο Portus | 21 πολλῆς add. *B* | 22 ἐπ' αὐτῆς] αὐτῆς *A* omittit *B*, correxit Reiske | 30 εὑράμενον *B* | 32 αὐτὸν *Bb* | δὲ quod omiserat *Ba* delet Reiske.

55, 13 ἐκέλευε *B* | 17 εἰσελθὼν *A* | 24 τὸν βασίλειον *B* quod correxi, βασίλειον *A* | 27 εἶπεν add. *B*.

56, 4 ἐξάρας mauolt Reiske | 5 ἀνὴρ ῥιπτεῖ] ἀναρρίπτει libri, correxit Sintenis II p. 4, nisi quod praeter usum Dionysi scripsit ῥίπτει | 10 στένων κρατούντων sana esse uix crediderim; pro στένων expectaueris διὰ τῶν στενωπῶν uel tale quid, pro κρατούντων Bücheler proposuit κρατυνόντων | 14 δὲ post ταῦτα add. Reiske \ 15 θαυμαστὰ — πραχθῆναι add. B (C) \ 21 πρὸ add. B \ 27 ὦ

Ταρκύνιε hic om. *B* in quo post *σοι* u. 28 insertum est *Ταρκύνιε*.

57, 1 *καὶ* add. *B* | 5 *ὑποθέσθαι*? | 18 *ταῖς ἡμιόνοις* add. *B* | 28 *καὶ τέτταρα* add. Hudson ex Lapi uersione | 32 *τε* scripsi *δὲ B* om. *A*.

58, 7 uerba *εἴτ' ἐκ τῶν πολιτῶν* de quibus Reiske iam dubitauerat seclusi | 13 *παρὰ τῶν ἀ.* Reiske | 19 *πάντα τὰ κατὰ τοὺς νόμους*? coll. III 36 IIII 8 | 26 *καὶ* expunxi.

59, 3 *βασιλικαῖς* scripsi *καὶ B* om. *A* | *ἐφ' ἑαυτὸν* scripsi *εἰς αὐτὸν AB* | 6 uerba *σὺν ὀλίγοις τισὶ τῶν φίλων* post *βασιλέως* transponit Schnelle | 24 *ὁ ἀνὴρ A*.

60, 2 puncto post *κατασκευὴν* sublato *γὰρ* deleuit Reiske | 9 *Κερκυραῖος* add. *B* | 12 malim *παρήχθη* ex more Dionysi | 18 *τε* add. *B* | 19 *τὸ βασίλειον* sine *αὐλὴν B* | 28 *οὐδὲ πρᾶος AB* | 30. 31 *καὶ τὰς περὶ τῶν ἀμφισβητημάτων συμβολαίων ἐπικρίσεις AB* quae correxi.

61, 5 *τὸν προγενέστερον* Reiske | 12 *ἐκ* add. *B* | 19 *τοὺς* ante *ἐξελαυνομένους* addidit Sylburg | 24 *τῷ τυράννῳ καταλείψειν* uel si ordinem tralatitium seruare malueris *εἴκοντες* pro *ἑκόντες* mauolt Sintenis II p. 14 | *οἳ καὶ πολλῷ* uel *καὶ οὗτοι πολλῷ* Reiske.

62, 2 *ἐπὶ B* | 4 *ὄντες τέως B* | 7 *τὰς* om. *B* | 26 malim *εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς τρόπον* coll. V 39 VII 21.

63, 2 *πάσας* aut delendum aut in *ἅπασι* mutandum est | 8 *συγκαθιέντες σφᾶς* uel *συγκατιόντες* Sylburg | 15 *ἀπολέξας B* an *ἀποδείξας*? | 18 *τὴν* inseruit Ambrosius | 22 *καὶ* add. ego, Portus | 32 *τὰς* add. *B*.

64, 6 *καὶ τὰς λατρείας B καὶ τὰ ἀλλότρια A* unde *ὥσπερ ἀλλότρια* Reiske | 14 *ἐσπούδαζε A ἐσπούδασε B* | 20 *δι' αὐτὸν B* | 22 *ὑπερορίων*? | 23 *στρατείαν AB* correxit Sylburg | 27 *γινομένην* Bücheler *γενομένην* libri | 30 *σὺν αὐτοῖς* add. *B* | 31 *αὐτὸς* add. *B*.

65, 1 *ὁ χρόνος* scripsi *χρόνος* libri | 2 *μὲν* add. *B* | 5 *Τύρδος* libri hic et in relicuis locis, correxit Hudson | 6 *τὰ* om. *B* | 14 *τοῦ* om. *A* | 21 *αὐτῷ B* | 29 *ὁ καὶ B καὶ A*.

66, 6 *ἐκγόνοις C* fortasse recte | 9 *καὶ* deleui | 12 *ἔχοι*? | 14 *λαβὼν* add. *B(C)* | 17 *τὴν* om. *AB* | 21 *τε* add. *B*.

67, 1 ἣν add. *B* | 2 ὑπερετίθεντο *AB* correxit Stephanus ex *(CD)* | οὓς *AB* correxit Sylburg | 5 ἀπεδείκνυ τὸ *AB* correxerunt Pflugk et Sintenis II p. 14 | 8 τὰ] τῷ libri correxit Sintenis l. l. | 14 παρ᾽ αὐτοῦ add. *B* | 16 τῆς addidi | 19 uerba καὶ δικαστὴν — κατήγορον (u. 20) ut spuria delet Schnelle | 28 ἀπώσατο libri quod correxit Pflugk.

68, 8 ὃς ante παρεσκεύασται add. Reiske | 18 ἅπαντες *B* | 30 ζῶντ᾽ ἐς *A* ζῶντι Reiske.

69, 12 ποιεῖν *AB* correxit Reiske | 15 τὸν om. *AB* | 22 ἀπάντων *B* | 31 τῆς om. B.

70, 1 τὰς om. *B* | 3 ταύτας libri αὐτὰς Sintenis II p. 7 | 4 αἳ δὲ πελάνου γένος, αἳ δὲ ὅμοιόν τι τούτοις coniecit Sintenis l. l. φυτοῖς in τούτοις latere suspicatur Bücheler, ut significentur liba florum instar ficta; post τούτοις uerba οἷον ἀκρόδρυα intercidisse, γένος uero ex insequenti ἑνὸς male repetitum esse censet Reiske | 6 τὸ om. *B* | 15 δ᾽ om. *B* | 18 Σούεσσαν libri | 24 συνάψας οὖν mauolt Reiske | 26 εἰς τὸ τεῖχος add. *B* | 27 αὐτοῖς om. *B* | 31 ἀπέλιπεν mauolt Reiske.

71, 1 οὐδὲ libri, correxit Stephanus | 20 μεγάλοις add. *B* | 26 κατασκευὴν *B* sed cf. IIII 52 | 30 δὲ?

72, 16 ἀπὸ τῶν σημείων *B* quod praeteruidi | 21 ἀπέκλειεν *B* | 30 ἧκεν libri ἦγεν scripsi | 31 ἐπὶ Φιδήνην *AB* correxit Stephanus ex *(CD)*.

73, 6 ἐπεδείξαντο *Ba* | 10 κατακεκλειμένοι *B* | 11 πόλεων] πολέμων *B* | 14 λυσάμενος coniecit Portus | 16 post πόλεις lacunam statuendam eamque uerbis ἃς πρὸς τὸν Τύλλιον ἐποιήσαντο, Ταρκύνιος explendam esse censet Schnelle | ταύταις ταῖς pro ταῖς αὐταῖς maluit Sylburg qui et ipse de lacuna cogitauerat | 21 τοτὲ μὲν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει add. *B* | 26 περιπετὴς scripsi Reiskium secutus περιέπεσεν *ACD* μέγας *B* | 28 δι᾽ ἐλαχίστων *B* | 29 ἐκ add. *B* | 32 οὐκ ἔστι *A* οὐκέτι *B*.

74, 2 καὶ μεγάλη scripsi μεγάλη libri | 8 κατελάβετο *B* κατεβάλετο *A* | 16 ἐγίνοντο *B* | τοῦτο *B* | 18 μάχαι τε add. *B* | 19 πρὸς ὀλίγους add. *B* | 21 καταβάλλοντες *B* | μέχρι τῶν τειχῶν post χώραν u. 22 collocanda uidentur | 29 ἀπὸ λοιποῦ στρατοῦ mauolt Portus.

75, 4 *Σαβίνους AB* correxit Stephanus ex *(CD)* | 12 *τὰς* add. *B*.

76, 2 *πόλεμον B* | 10 *ἵνα δὲ* Portus *ἵνα δὴ* libri | 22 *προιδεῖν Bb*, a prima manu fuisse uidetur *προειδὼς* | 28 *δεκασθέντες B δωροδοκηθέντες A*.

77, 3 *ἐκέλευε B* | 4 *προκείμενον AB* correxit Sintenis II p. 14 | 11 *ἐμοὶ B* | 13 *πυνθανομένῳ* add. *B* | *διὰ πιστοῦ πεμφθέντος ἀ.?* | 17 *σιτοφόρου* mauolt Bücheler | 19 *κολούσειν Bb κολούσιν Ba* | 24 *αὐτῶν AB* correxit Stephanus ex *(CD)* | 30 *τῆς* add. *B*.

78, 4 *στρατηγίας τε A* | 6 *ὑπομενεῖν λέγοντος?* | 8 *ἑταίρους Bb* | 9 *τέως Ba* | *μενεῖν* Bücheler | 11 *ὑπ' αὐτοῦ* post *Πέτρωνος* inserere uolt Reiske | 18 *τὴν ὑπ. αὐτοῦ πρὸς τ. Ἀ.* mauolt Reiske | 19 *τῇ σφραγῖδι A* | 22 *καὶ κομίζεσθαι τοὺς διωμολογημένους μισθοὺς* accesserunt ex *B* | 24 *τοῦτο* addidi ex *B*, *ποιεῖν* ex ingenio | *αὐτῷ* post *πέμψαι* omisi cum *B* | 26 *ὑπέσχητο A Ba ὑπέσχετο Bb* | 31 *ἐπὶ* om. *B* | 32 *ἀπὸ* libri, correxerunt Reiske, Pflugk.

79, 2 *ταῦτα AB* | 11 *γινόμενα AB* | 12 *περὶ μέσον νυκτὸς ABC περὶ μέσας νύκτας* Stephanus et Casaubonus coll. V 57 VIIII 34; *περὶ μεσονύκτιον* Sintenis II p. 15; *πρὸ μεσῶν νυκτῶν* malim coll. III 26 | 16 *οἷας* libri, correxit Reiske | 17 *τε* add. *B* | usitatius est *κατασκαφὰς* | 20 *ἑαυτῶν κατεψηφικότων* Bücheler coll. V 8 | 30—31 uerba inde a *ἰσοπολιτείαν* usque ad *τὴν Ῥωμαίων* accesserunt ex *B*.

80, 2 *ἐλπίδας A ἐλπίδα B* | 4 *ἔτι* add. *B* | 6 *διαμένει B* quod correxi | 10 *Σάγκον* Castalio *Σάγκτον B Σάγητον A* | 11 *περί τινος B* | 32 *παρούσης* libri *προιούσης* Sylburg.

81, 1 nunc demum uideo *κεφαλὴ* scribendum et u. 2 *ἔχουσα* ex *AC* recipiendum fuisse | 3 *ἐξ αὐτῆς* Grimm *ἐκ τῆς ἀποτομῆς B ἐκ τῆς κεφαλῆς A*, unde Reiske effecit *σφαγῆς* | 11 *τερατόσκοπον* libri, correxit Reiske | 16 *μάντι* hic et u. 29 *B* | 27 *ὦ* om. *AB* | 30 *ἀποκρινόμενοι A*.

82, 6 *αὐτοῦ*] *αὖ* mauolt Reiske | *νότιον* addiderunt Bücheler, Schnelle | 7 *ἐπὶ ποίῳ Bb ἐποίῳ Ba ἐπὶ ποίων A* | 9 *τούτων* add. *B* | 11 *παρ' ἡμῖν* libri *παρ' ὑμῖν* Ste-

phanus | 18 *προῆλθε* mauolt Sylburg | 29 *δὴ* pro *δὲ* Sylburg | *τοὺς ἄνδρας* add. *B*.

83, 2 *τοῦ χρόνου* add. *B* | *ὁ* om. *B* | 5 *αὖθις ἐπέστησε* Reiske | 11 *ὀκταπέλεθρος B* | 12 *δὲ* om. *AB* | 16 *εὑρέθη* libri *ἱδρύθη* Ambrosius Quaest. Dionys. I p. 10 Sintenis II p. 16 | 17 *τὸ ἀρχαῖον AB* quod correxi | 21 *τὰς πλευρὰς*? | 31 *βύβλους* recepi ex *AB*; ita enim Dionysium scripsisse certissimum est.

84, 3 *λοιπὰς ἓξ*? | 5 *αἰτεῖν* add. *B* | 15 *ἐκέλευσεν ABb* | 17 *γυνὴ ἡ B* | 20 *θεράποντας* Schnellio suspectum | 23 *πύστιν* mauolt Bücheler | 30 *τὴν* om. *B*.

85, 2 *ὅσιον*] *δημόσιον* Bücheler | 9 *Καπιτωλίου* libri hic et VII 68, *Καπιτωλίνου* Hudson | 11 *ἑβδομήκοντα ἑκατὸν AB* | 13 *εἴτε ἀπ᾿ αὐτομάτου AB* quod correxi coll. IIII 63 | *ἄλλοις*] *ὅλοις B* | 31 *πρὸς* uel *ἐπὶ* mauolt Reiske.

86, 5 *Σιγναίαν B* | *ἅτε* add. *B* | 6 *γαμετῆς*] *τῆς* nonnullis litteris antea erasis *B* om. *A*, correxerunt Bernays et Sintenis II p. 16 | 11 *καὶ* ante *τῷδε* inserit Reiske | 13 *νεοττιὰς* libri, correxit Bücheler | 17 *τοῖς ῥάμφεσι* post *ἀμύττοντές τε* addit Reiske | 27 *ἐπολιόρκει* malunt Portus Bücheler, sed cf. V 36. VI 34.

87, 8 *κατηνέχθη ACD κατενέχθη Bb* correxit Reiske | 7 *Κολλατία* hic et u. 13 *B* | 12 *ἀδελφόπαις Bb ἀδελφοῦ παῖς ABa* | 17 *εἰ* et *εἶχε* add. *B* | 27 *παλαίτερον μὲν ἔτι πειρώμενος*?

88, 5 *ἐκέλευε B* | 9 *προαιροῖτο* Sylburg | 32 *διαπρασσόμενον* Reiske.

89, 23 *πλείστους* add. *B* | 21 *βουλεύσῃ* libri quod correxi.

90, 7 *τὸ ξίφος* deleuit Schnelle | 10 *περιέβαλλε καὶ* Schnellio suspecta, qui *αὐτὴν* ante *ἀνεκαλεῖτο* inserendum esse censet | 11 *ἐτημελεῖτο Ab ἐπημ. Aa ἐπιμ. Ba ἐπεμ. Bb* | 15 *εἴη*] *ἦν B* | 17 *γινομένας* libri quod correxi ex *C* | 20 *στρατοπέδου A* | 24 *διεξεληλυθότι* Pflugk.

91, 3 *Μάρκιος* libri, correxit Sylburg | 4 *τὴν ἀποικίαν* add. *B* | 9 *ἔσχε B* | 24 *δ᾿* addidi | 31 *ἐπιδεόμενον A ἔτι δεόμενον B*.

92, 2 *συγγενὴς* libri, correxerunt Pflugk, Bücheler | 19 *διατρήσας A ἄρα τρήσας Ba ἀνατρήσας Bb* | 22 *πρώτω*

Ba πρώτως *ABb* | 23 φιλήσαντι libri, correxit Sylburg | 27 Ἰταλίας γῆς *A* | 28 κατεφίλησε libri, correxit Schnelle | 29 ἀνθρώπων add. *BC* | 30 τούτῳ om. *B*.

93, 2 τῶν ἀνθρώπων *B* | 8 εἰσῆλθεν *B* | 12 ἀνεκλαίετο *B* | 12 αὐτὴν ὥςπερ add. *B* | 18 πάντες debueram corrigere | 19 σκοπῶμεν *AB* μελετῶμεν *CD* unde efficit Sintenis I p. 26 μελέτω ἡμῖν.

94, 9 uerba ἐχθρὸν ἡγήσεσθαι τὸν μὴ ταὐτὰ βουλόμενον καὶ Schnellio suspecta | 10 ταῦτα *AB* correxit Sylburg | 12 αὐτῷ *AB* | 13 αὐτοῦ *AB* | 14 πᾶσιν mauolt Reiske | 19 εὐθὺς add. *B* | αὐτοῖς om. *B* | 20 ὁ om. *B* | 24 ὑμῶν *B*.

95, 8 διαπέμψωμεν mauolt Reiske | 15 ἔφησεν *B* quod praeteruidi | 20 ἡμῶν τε libri, correxit Sylburg | ὑποτυχὼν *B* | 31 ὑμῖν ἐδόκει *A* ἡμῖν δοκεῖ *B* | 32 ἡ add. Reiske | ἐπιτροπεύσουσα *A*.

96, 8 malim πολλοὶ καὶ διάφοροι παρὰ πολλῶν | 10 ὅσα εἰς libri praeter *B* | 28 ὑμεῖς add. *B*.

97, 2 βουλευσάμενοι περὶ αὐτῆς τύχωμεν *B* | 5 βουλομένοις *B* | 8 μετ' ἐκείνου *B* | 12 διαδυςχεραίνουσιν *AB* | 13 τὰς αὐτὰς *Aa* πρὸς αὐτὰς *Ab* | ἡμῖν *B* | 14 καὶ νῦν libri τὰ νῦν maluit Reiske | 24 μίαν add. *BC*.

98, 6 ἡμᾶς add. *B* | 10 οὐδὲν libri, correxit Reiske | 11 γένωνται libri quod correxi | 13 καὶ ante περιπόρφυρον add. *Bb* | 18 ἐὰν ἄρχειν Reiske ἐνάρχειν *B* αἰὲν ἄρχειν *A* | 26 ὑμῖν libri, correxit Stephanus | ὑπάρχει *B* | 32 ἀεὶ expunxi | βασιλεὺς *A* βουλεὺς *B*.

99, 2 καὶ πολιτικῆς om. libri, addidit Sintenis II p. 16 | ἓν add. *B* | 3 ὁ Ἀθήνησι βασιλεὺς coniecit Reiske | 7 κατὰ νόμον libri quod correxi; possis quoque scribere κατὰ τὸν νόμον | 16 βασιλεὺς *AB* | 19 ἀναδότω? | 23 οἰκήσωμεν *B*.

100, 5 ὑμῶν *AB* | ποιεῖν add. *BC* | 6 ἀφαιρουμένους Reiske ἀφαιρουμένοις *B* ἀφαιρούμενοι *A Cmg D* | 7 οὔτως *B* | 18 τὴν om. *B*.

101, 2 τὴν add. *B* | 25 ἀναγκαίων mauolt Stephanus.

102, 6 τε om. *B* | 7 ὅποι δήποτε *AB* correxit Stephanus | 8 νῦν om. *B* | 13 τὴν ἐλευθερίαν? | πράττουσιν mauolt Reiske | 19 εἴη om. *B* φανείη coniecit Reiske | 23 καὶ οὐδ' ἀπολογίας *B* | 31 καὶ om. B; ἔτι νῦν καὶ

πάλαι mauolt Reiske | 32 τῆς ἀρχῆς καὶ τέκνων coniecit Stephanus.

103, 2 ὃς om. *B* | 3 οὐχ add. *B* | 13 εἰςάγων *B* εἰςαγαγὼν *A* | 18 κομιδῆς libri, correxit Schnelle | 23 τῷ om. libri, add. Reiske | 25 διαδέξασθαι libri, correxit Reiske.

104, 1 τῶν τε νομίμων scripsi coll. V 8 τῶν γενομένων *B* τῶν γενῶν *A* | ἐθνῶν libri, correxit Reiske | 14 uerba inde a καὶ σφαγίων usque ad γενομένων· ὧν in *B* propter homoioteleuta omissa | 16 τί om. *B* | 20 καὶ οὐ λέγω malunt Reiske, Pflugk | 28 ὅπως ποτὲ libri quod correxi | 31 τε om. *B*.

105, 5 εἴγε *B* | 12 μὲν add. *B* | 16 αἰσχύνης add. *B* | 17 ἀχθηφοροῦντας *B* | 18 ἀπαναλωμένους? | 23 ὑμῖν *AB* | 27 ἀκριβῶς διεξήλασε] ἀκριβοῖ *B* quod probat Cobet Nov. Lect. p. 350.

106, 19 ἀνάγκας *B* τύχας *A* | 24 οἴχῃ καὶ *B* οἴχηκας *Aa* ᾤχηκας *Ab* οἴχῃ deleto ἀπόλωλας mauolt Schnelle.

107, 4 τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονὰς add. *B* τὰς ἐλπίδας uolgo ex *CD* | 13 δ' add. *B* | 17 εἰ post αἰσχρόν τε inserit *A*, unde effecit Reiske εἴη.

108, 3 ἐπὶ στρατοπέδῳ *B* | 4 ὑμῖν *B* | 10 τοῖς add. *B* | 15 ἐνζεύξομεν mauolt Reiske | 26 πόλι *Ba* πόλις *A Bb* | 28 καὶ γνώμῃ] οἱ γνώμῃ *A* ωι γνώμαις *Ba* οἱ γνώμαις *Bb*.

109, 10 καὶ ante ἡδοναῖς om. *B* | 12 συνειςέπιπτον mauolt Sylburg | 16 ἐπιβουλαῖς *AB* ἐπιβολαῖς *(C)* Reiske | 20 δοχθὲν *ABb* δοθὲν *Ba* ταχθὲν *(CD)* | 27 τὰς add. *B* | 28 καὶ add. *B*.

111, 2 ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου *BC* | 6 uerba εἰς τὸ στρατόπεδον quae uolgo ex *CD* post τυράννου — uel potius βασιλέως, sic enim *CD* — leguntur, ab *AB* omissa post Ταρκύνιον u. 10 collocanda censet Sintenis II p. 8 | ὕπαρχοι add. *B*; malim ἔπαρχοι coll. VI 2 X 23 | 17 πεντεκαιδεκέτεις *B* | uerba inde a u. 18 usque ad finem ut ex initio libri quinti repetita seclusi.

b*

LIBER V

112, 14 *προβούλους οἱ μὲν ἀποδειχθέντες ὕπατοι Βροῦτος καὶ Κολλατῖνος ἑτέρους B* | 20 *ἐκύρωσαν B.*

113, 1 *ἐψηφίσαντο A* | 3 *τε] δὲ B* | 4 *τομίων] τιμίων B* | 7 *βασιλέα τε μηθένα B* | 8 *μηθένα* om. *B* | 9 *μὲν δή?* | 11 *ἐπεὶ B* | *καὶ* add. *B* | 12 *γενέσθαι* uel *γεγονέναι* malit Reiske | 20 *πρῶτον B* | 28 *κρίναντες B* | 30 *κατατάξαντας ABa κατατάξαντες Bb* | 31 *ἡγεῖσθαι* libri, correxit Schnelle.

114, 2 *παρατροπῆς B* | 3 *παραλλάξ* delet Schnelle, sed cf. X 57 | *τοῦτό τε δή?* | 5 *πραγματειῶν?* | 7 *συμβόλων B* | *τοὺς* expunxi | 10 *θυσίας καὶ τὰς κατὰ B* | *τὴν* om. *AB* | 13 *ἐκκλησιάζειν τε* c. Reiske | 17 *πολλοῦ χρόνου B.*

115, 2 *ἐπὶ* scripsi *εἰς* libri | 4 *Ταρκύνιος B* | 5 *τὰ τέλη Ba τὰ γένη Bb γένει A* | 21 *τῶν πρεσβευτῶν A* | 28 *βασιλεὺς Ταρκύνιος B* | 32 *ἐλθεῖν* deleuerim.

116, 1 *ἀφ' οὗ καὶ τὴν ἀ. A* | 2 *κατηγορῇ B* | 5 *αὖθις* om. *B* | *ἂν] ἐὰν AB* | 9 *πολιτεύσεσθαι* Reiske | 29 magis ex usu Dionysi esset *ἐπενήνεκται* | 31 *μηδὲ AB.*

117, 1 *μήτε — μήτε A* | 7 *Ταρκυνίου B.*

118, 20 *ὑπέμειναν* expectaueris | 32 *χρήματα] χρηστὰ B.*

119, 7 *Γέλλιοι ABb Τέλλιοι Ba*, correxit Sigonius | 17 *καὶ* add. *B* | 32 *πρόσω* c. Reiske.

120, 9 *μεταστάσει A* | 16 *πρόνοιαν B* | 26 *ἀκωλύτως Bb* | 30 *δὲ* om. *B* | 32 *ἐφ' οἷς γε μέγιστα* c. Reiske.

121, 1 *ἄλλοις* om. *B; τοῖς ἄλλοις, μάλιστα δὲ τοῖς Ἕλλησι* c. Stephanus | 4 *ἑαυτοὺς* libri *τὸ πιστὸν καὶ ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς* mauolt Stephanus | 10 *ἀμφότερα B* | 13 *πάλαι* om. *B* | 14 *δ'* inseruit Reiske | *ὀλίγον δ'* libri, correxit Reiske | 24 *μὲν οὖν* mauolt Reiske | *ἅπασιν* libri.

122, 1 *ἀφῆκεν* libri, quod correxi | 2 *τὰς τιμωρίας* Sintenis II p. 17, Reiske; *τῆς τιμωρίας AB* | 21 *ἐγίνοντο* libri, quod correxi | 23 *διαδοῦναι Bb* ex *διαδόναι* | *προσήχθησαν B*

123, 5 *ἐνοχλήσοντι ἑτέρου B* | 25 *σοι* om. *BC* | 32 *δὴ ὦ* om. *BC.*

124, 1 ἄνδρα et ὄντα om. *B* | 10 μὲν inserui | 26 γεγόναμεν αὐτῶν *B* | ἐγὼ post Τιβέριον inserit *B* | 32 οὔτε hic et p. 125, 1 mauolt Sintenis II p. 17.

125, 4 πείθεσθε *B* ἡγεῖσθε *A* unde ποιεῖσθε efficit Sintenis II p. 17 | 8 καὶ om. *B* | 10 αὐτῷ *Ba* | 15 τοῖς τυράννοις libri, correxit Reiske | 17 δῆλον *BC* | 20 δέηται αἱρῆται *A* αἱρῆται *Bb* | 21 τέκνων om. *B* | 25 αποκτείνεις] ἀποκναίεις Sintenis II p. 17 | 26 τοιοῦτο *B* | 27 μεταβαλεῖν ex μεταλαβεῖν *Bb*.

126, 5 τοὺς πολίτας libri, correxit Portus | 18 δημομαχεῖν mauolt Sylburg | 23 ἑτέρωσέ ποι Cobet N. L. p. 703 | 24 γε om. *B* | ἕως ἂν *AD* ἕως *BC* | 25 ἐν ἀσφαλείᾳ libri, quod correxi coll. V 24 VII 8 VIIII 20, 24; uide quoque Cobet N. L. l. l. | 28 ἡγοῦνται libri, correxit Sintenis II p. 18.

127, 10 ἐκλείπειν *B* | 12 συμφέροντα libri, correxit Reiske | 13 τῇ πόλει βεβουλευμένον παρεκάλει omissa a *Ba* | 15 μεταλαβόντα *ABa* μεταβαλόντα *Bb* | 18 οὔτ' *B* | 19 οὔτε *B* | ὑποδεξομένοις mauolt Portus | 27 εἰςελθεῖν *B* | 30 σύνηθες αὐτοῖς ἦν *B* quod ut reciperent ab operis non assecutus sum | 32 συνυπατεύειν om. *B*.

128, 1 Σαβίνων Οὐαλερίων *A*, an ἀπόγονον — εἰπόν τινος [τῶν ἅμα Τατίῳ παραγενομένων εἰς Ῥώμην] Σαβίνων, Ο ὐ ο λ ο σ σ ο ῦ Οὐαλερίου? coll. IIII 67 | 18 τῆς βουλῆς scripsi τὴν βουλὴν libri | 20 πᾶσι libri | 21 ἂν om. *B* | 25 οἱ πρότερον abesse malim ut orta ex u. 27 | 27 ὅτι Reiske ἔτι libri | 29 μέγιστον δ' *AB* δ' omisi Reiskium secutus.

129, 1 τὸν μὲν quod omittunt *ABa* uncis inclusi | 2 ἔτι κείμενον] ἐπικείμενον *B* sed cf. VIII 16 | τόν τ' Stephanus τὸν δ' libri; τὸν μ ὲ ν ἐπὶ ταῖς καλάμαις, τ ὸ ν δ' ἤ δ η κατειργασμένον mauolt Sintenis II p. 7 | 4 οὐδαμῶς Reiske οὐχ ὡς libri οὐκ uel ὡς οὐκ Casaubonus | 6 τότε Stephanus ποτὲ *A* πότε *B* | 9 τι Casaubonus ἔτι libri | 10 αὐτῇ ἰλὺν *AB* αὐτὴν ἰλὺν *C* αὐτὴν νῆσον *D* uolgo; καὶ ἔτι καὶ — προςλιπαίνοντος αὖ τὴν ἰλὺν Schmitz; an αὐτὴν τῇ ἰλύι? | 12 ἀμνηστίαν *BbC* | 16 καὶ τοὺς *B* | 17 ὅτου δή τινος seruaui coll. III 10 VI 58, 87; non enim satis caute egit Struve Opusc. I p. 194

cum talia emendaret ipsum scriptorem corrigens | 18 *ἀφαιρεῖσθαι B* | 19 *ἅπαντας* restituere omisi | *ἐποίησαν* libri, quod correxi | 20 *ἐπὶ* Sylburg *ὑπὸ* libri | 21 *δίκην* add. *BC* | *φυγῆς* Sintenis II p. 18 Reiske, *τιμὴν* libri.

130, 2 *οὓς δὲ καὶ* c. Reiske | *ἐπειδὴ δ'* mauolt Sylburg | 6 *καταστρατοπεδεύσαντες* libri, quod correxi duce Sylburgo | 7 *Ναιβίω B* eademque forma latet in corrupta Plutarchi librorum scriptura (Popl. 9) *αἰσούειον*, cum *AICOYEION* et *NEOYEION* discerni uix queant; *ναβίω C οὐινίωι AD* | 27 *Ἄρρους* scripsi *Ἄρρος B* | *κράτιστος*] *κάλλιστος* libri, unde pro *ῥωμὴν* uolgo legitur *μορφὴν* ex coniectura Stephani; correxit Portus | 30 *πάντες* libri | *συνοίσειν B* quod *συννοήσειν* interpretatus est Sylburg | 31 *τῶν* add. *B*.

131, 1 *τε ἐν ταὐτῷ A ἐν ταὐτῷ B* sed *ἐν* additum a *Bb*; malim *τε αὐτῷ* | 3 *αὐτῷ* libri, quod correxi | 5 *ὑπεριδὼν καὶ* libri; *καὶ* transposui post *φίλων* | 9 *συρράττουσι?* | 11 *ἀμφότεροι* delet Bücheler | 14 *ἐμπλίξαντες* Reiske; malim *συμπλέξαντες* | 16 *οὕτω* libri, corr. Sylburg | 22 *Ῥωμαῖοι B*.

132, 3 an *πᾶσα ἄλλη ἐλπὶς?* | 9 *ἄρασθαι*] *αἱρεῖσθαι* (sic) *B* | 19 *γεγονυῖα* libri *γεγωνοῦσα* Reiske | *αὐτοὺς AB* correxit *D*; librorum optimorum scripturam ita defendit Schnelle ut uocabulis *ἠκούσθη ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις* eiectis scriberet *φωνή τις γέγονεν ὥσθ' ἀπ. αὐτοὺς ἀκούειν* | 22 *ἃ* ante *μορφὰς* add. *Bb*. | 23 *ἔρχονται* libri quod correxi | *δεῖμα* malit Bücheler | 24 *ταράττουσι A Ba ταράττουσαι Bb*.

133, 4 *τοῦ Βρούτου B* | 15 *ἑστίασιν προθεὶς* libri, correxit Schnelle | 25 *πρῶτον* libri; correxit Reiske.

134, 7 *ἔργων* secludit Bücheler | 8 *δὲ τὰ Μαραθώνια καὶ τῆς B. ABC*, correxit Sylburg | 10 *ἐπὶ τοῖς ἀπ.?* | 15 *ὅσῳ τε B* | 16 *μόνοις* addidi praeter libros | 20 *δ' ἐφ' ἅπασι (ACD)* | 21 *ἡγεμονίαν* libri, corr. Reiske | *ἐάν τι πολιτικῶν B* | 24 *μόνον ἐν τοῖς* libri, *ἐν* deleuit Reiske; possis quoque conicere et hic *ἐπὶ τοῖς* scribendum et u. 20 Chisiani scripturam recipiendam esse | 27 *μιᾶς μόνον* c. Reiske | 32 *ἐν*] *ἐπ' B*.

135, 7 *πλήβειοι*] *δημοτικοὶ* mauolt Schnelle | 8 *νόμος εἴα Stephanus* | 9 *ἧς οὐδενὶ πλὴν ἢ τοῖς* Stephanus

praeter libros et soloece edidit, ἧς τοῖς BCD ἢ τοῖς A | 10 τυχόντες B | 13 παρίημι σκοπεῖν τὸ σαφὲς εἰδέναι libri, corr. Stephanus | 22 ἐλίαν libri, correxit Casaubonus.

136, 4 κοσμεῖεν μόνως B | 5 παρέχοντας? | 17 τίθεται AB | 29 σιονύριον BC συγκήριον A συγνήριον D. Signiae nomen reponendum non esse docet Plutarchi (Popl. 16) scriptura σιγλιουρίαν | 32 πόλεσι] ὅροις potius expectari monuit Reiske.

137, 2 τὸ om. B | 4 κολουσίνων B κλουσίνων sed o super κ addita A | 5 Πορσῖνος hoc loco libri | 10 εἰς τὴν Ῥώμην] πρὸς τὴν πόλιν B | 11 παρόντι B | ἐπικλήσεις] παρακλήσεις c. Sylburg | 32 ἰδίᾳ πεπεικὼς Reiske διαπεπεικὼς libri.

138, 2 τε add. B | 11 χωρίον delet Reiske | ἐπιτείχισμα] malim ἐπιτειχίσαι, idemque suasit Bücheler | 29 καὶ ταύτην B | παραληψόμενος B.

139, 5 γαβίνων B | 7 ἐφ᾽ οὗ A ἐξ οὗ litera una post ξ erasa B; ὑφ᾽ ᾧ Sylburg | 8 ἀπὸ add. B | 23 Λουκρήτιον] Ὁράτιον libri praeter (D) | 27 ἑτέρων ABa ἑταίρων Bb | 30 πάλιν libri πάνυ Sylburg, Pflugk | 32 τὸν add. B.

140, 6 ὄκλης A ὁ κλῆς B | 8 ἀνθρώπων] ἁπάντων? | 10 εὐγενὲς] γένος malim cum Reiskio | 17 ἀνεῖργον? | 19 βάσεως libri στάσεως Sintenis II p. 19 | 19 malim ὑπὸ τῶν πολεμίων | 25 ὑπὸ πόδα libri, corr. Reiske.

141, 4 ἐπιστείλας Reiske, ἐπέστειλε mauolt Bücheler | 13 οὐδὲ Reiske οὔτε libri | 18 παρῆν B | 26 ἐπειδὴ scripsi Portum secutus ἐπεὶ δὲ AB | 27 ἤκουεν B | τὸ πλέον AB.

142, 2 ἀπειργάσατο? | 11 rectius scripsisset ὅσην ἂν αὐτὸς — περιαρόσῃ. cf. V 35 | 14 ἐπιτηδείων seclusi | 20 βλέψεως B βάσεως A idemque legisse uidetur Plutarchus Popl. 16 | 23 εἴπερ (D) ὥσπερ ABC | 25 Κόδρος ABb Κρόδος Ba ut uidetur | 26 ἐπώνυμον libri, quod correxi | ἐξ add. B | 29 ἐν οἷς ἦν ἡ πόλις τότε δεινοῖς A.

143, 7 τὰς ante αὐλὰς add. Reiske | 9 ὑπαιθρίου libri quod correxi secundum usum Dionysi, quem cum antea perspectum non habuissem III, 39 δύναμιν ὑπαίθριον, id quod nunc in B extare uidi, non ut debui recepi

12 ταχεῖα] βαρεῖα? | 20 συμμαχικὰ mauolt Bücheler | 27 περὶ add. *B*.

144, 3 τύραννος *B* | 5 τε add. *B* | 7 τῶν add. *B* | 13 τῶν μόρων *B* μόρον *A* | 21 τἀληθῆ *Bb* quod fortasse praestat | 25 καλῶν ἐπαίνων *B* | 26 ὑπάρχειν *B* | 27 οὖν add. Reiske.

145, 7 ἀποκτενεῖν c. Reiske | 8 ἡμῖν om. *B* | 9 ὅ τι] τι libri, corr. Stephanus | τοῦτο expunxi cum *B* | 15 παραγενόμενος *Bb C* παραγενηθεὶς *A Ba* | 27 ὑπολαβὼν *B*.

146, 1 τῆς περιβολῆς ὃ ἐντὸς *B* | 2 κεφαλῆς *A Bb* σφαγῆς *Ba* | 5 παρ' ἑτέρων add. *B* | 8 ἀφῖξαι *Ba* ut uidetur | 12 ἢ συνίστορας add. *B* | ἀποκρύψῃ libri, corr. Stephanus | 28 ἐδεόμην libri ὃν οὐδ' εἰδόμην Stephanus.

147, 3 καταστρατηγῆσαι c. Sylburg et Stephanus | 11 τῶν] τοῦ *B* | 14 ὅστις ὁ κράτιστος malim | 19 ἄρξας *AB* | 21 τόλμαν Sintenis I p. 21 δόξαν libri | 21 ὧν εἴ καί τις *A Ba* ὧν εἴθε καί τις *Bb*, ὧν εἰκῇ τις Sylburg ὧν εἷς γέ τις καὶ Sintenis l. l. ὧν εἷς τις καὶ Bücheler ὧν εἴ καί τις μὴ Schnelle | 23 ἀρκοῦσα add. *B* | 30 εὐήθεις corruptum atque τὰς συνήθεις reponendum esse nunc intellego. cf. V 43.

148, 9 εἶναι ἄξιον] malim δεῖν ἠξίουν | 10 αἱ διαλλαγαὶ πρὸς αὐτοὺς *B*.

149, 4 ὅρκον *B* | 5 αἱ *A* om. *B* ἂν *(CD)* | 22 Ῥωμαίοις Τυρρηνοὶ *ABC* | βέβαιοι libri, corr. Sintenis I p. 11 | 26 ἐψηφίσαντο *Ba* | 30 δέξασθαι libri, corr. Sylburg.

150, 2 τυρρηνοῖς *AB* correxit Sintenis II p. 19 | 8 δοκοῦντα om. *B* | 21 πεσόντες *Ba* | 22 καταχθῆναι ἂν δ. c. Stephanus | 23 διδόμενα *B* δεδογμένα *A*, corr. Reiske | 25 καὶ delevi; lacunam ante καὶ statuendam esse in qua uerba Οὐαλερίου θατέρου τῶν ὑπάτων intercidissent coniecit Schnelle | 28 ἐπέδωκεν libri, corr. Sylburg | 32 εἰς] ὡς uel πρὸς c. Reiske | παραγενόμεναι *B*.

151, 3 τε hic et u. 8 add. *B* | 12 λέγοντος εἶναι] an γεγονέναι? | 18 δικῶν *B* | 23 ὡς add. *B* | 28 παραγενομένοις *AB* παραγινομένοις c. Sylburg; malim παραγομένοις.

152, 1 ἰσχυρᾶς post γενομένης inserere uoluit Reiske | 6 διεξελθὼν libri, quod correxit Sintenis II *p. 20* | 7 δίκας deleuit Reiske | 13 προεῖπον quod libri

praebent errore in textu remansit, pro eo quod ponere debui *προεῖπεν*, sicut correxit Sintenis l. l. | 20 *μύσει* Reiske | 27 *τῷ*] *τὸ* *B*.

153, 3 *κατεσκευασμένον* add. *B* | 6 *κοςμήσας* *Cmg D*, omittunt *AB* | 8 *καταλείπειν* *ABb* | 9 uerba inducta et a *AB* omissa ex *Cmg D* in uolgatam recepta sunt | 11 malim *ὡς ἐδήλωσεν ἡ π.* | *πράσις* *Ba* *πρᾶξις* *ABb* | 13 *πρὸς Τυρρηνοὺς* libri, corr. Sintenis II p. 19 | 17 *συνελθοῦσα* om. *B* | *ἐψηφίσαντο* *AB* fortasse recte | 19 *δῶρα* add. *B*, sed post *θρόνον*; corr. Sintenis II p. 21 | 20 *ὑφ' ἧς* sanum uix est et praeter usum Dionysi; *ἐσθῆτα ὑφῆς* [*ποικίλης ἣ*] *οἱ β.* dubitanter proposuit Bücheler. Trabeam regiam (cf. Suetonium ap. Seruium ad Aen. VII 612) missam esse Porsenae itaque Dionysium *ἐσθῆτα* [*πορφυρᾶν φοινικοπάρ*]*υφον ἣ* coll. II 70 VI 13 scripsisse crediderim. Quae enim V 47 uocatur *ποικίλη καὶ χρυσόσημος* uestis triumphalis, eadem nostro II 34 dicitur *ἁλουργής* et IIII 74 *ἁλουργὴς καὶ χρυσόσημος* | 21 *τῷ* om. *B* | 23 *χαρίσασθαι* *Bb* ante fuerat *γε....σθαι* | *δοθῆναι* ante *πέραν* inserit *B*, deleuit manus recentissima | 26 *δύνηται μιᾷ* *B*.

154, 6 *ὁ* om. *B* | 8 *τῆς πόλεως* om. *B* | 16 *Ἄρριος* *B*.

155, 1 *ἀνὰ τὴν χώραν* add. *B* (*C*) | 3 *ἐπὶ τὰ προσωτέρω* libri, quod correxi | 6 an *ἡμιθνῆτας ὄντας*? *ἡμιθνῆτας δ' ἐνίους καὶ φέροντες* c. Bücheler | 7 *τὴν ἑαυτῶν οἰκίαν* libri, corr. Portus | 12 *χώραν*] *μοῖραν* c. Bücheler | 15 *ἐξ οὗ* scripsi *ὃς* libri | *τέτταρας μ. μ. σταδίους* mauolt Casaubonus | 20 *ἀλλ'*] *καὶ* *B* | 27 *Κροτωνιάτης Ἀθήνησι τὸ δεύτερον ἄρχων δὲ Ἀκ.* libri, quae correxi uiam monstrante Meursio Attic. Lect. IIII 26 | 32 *ὃς* om. *B*.

156, 5 *πόλεως, ὡς ἐκ*? | 11 *καὶ διδόναι λόγον ἠξίουν* *AD* *καὶ τὸ λοιπὸν ἠξίουν* *B* *καὶ τὸν λοιπὸν λόγον διδόναι ἠξίουν* *C* | 13 *δὲ*] *τε* libri, quod correxi | 14 *ἡ* om. libri, add. Reiske | 16 *τὴν χώραν* Sintenis II p. 21 *τὰ χωρία* libri | 26 *ἐπ' αὐτὸν* *AD* *ἐπ' αὐτοὺς* *BC* correxit Sylburg.

157, 3 *πολὺν ἀπέχουσα τόπον* corrupta uidentur Büchelero; sed cf. II 55 *οὐ πολὺν — τόπον ἀπέχον*, ubi item Cobet (Mnem. IX p. 319) *τόπον* deleri iusserat | 7 *χρόνῳ δ'* om. *B*, retinui coll. I 9 VI 62 VIIII 18 | 9 *ἐξαφθέντες* libri *ἐξαρθέντες* ego et Bücheler *ἐξαχθέντες*

maluit Reiske | 10 τε recte om. *B* | 22 ἀκαίρους ἐμπεσοῦσα *ACD* ἐκκαίρους συμπεσοῦσα *B*, correxit Reiske | 25 πρῶτον libri, corr. Reiske.

158, 3 Ποστούμιος quod omiserat *Ba* seclusi, idemque uiderat Sylburg | 9 πρεσβύτερον libri πρεσβευτὴν scripsi Portum secutus | 10 λεύκιον libri Λάρκιον Hudson | 19 ἐγίνετο *B*.

159, 5 τόπῳ seclusit Reiske | 14 Λοκρήτιος *B* | 17 ἐπεὶ δὲ *Bb* | 20 αὐτὸς *Cmg* | 21 ἐξεπολέμησε libri, corr. Sylburg | 22 πρὸς expunxerunt Sylburg, Reiske.

160, 10 ἀφιλοτιμίας Reiske | ἕνεκα post φιλοτιμίας inserere uoluit Sylburg, cf. uero I 15 VI 76, 77 | 18 τοῖς Ῥωμαίοις scripsi deleto πολίταις, quod in *B* a manu recentiori additum est; τοῖς Ῥωμαίων πολίταις *A* τοῖς Ῥωμαίων *B*.

161, 10 τὴν ante κρίσιν add. *B* | 11 συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα extant in *Cmg D*, desunt in *AB Ca*; ante ὡς ἐν ἀγῶνι transposuit Sintenis II p. 8 | 20 ἔμελλεν m. *B*.

162, 3 αὐτῶν om. *B* | 6 ἔφησαν *B* | 7 Λάρκιον *Cmg*, Portus μάρκον *A* μάρκιον *B* | 19 ἀναστήσας τοὺς στρατιώτας ἦγεν ἐξ αὐτῶν τὸ κράτιστον μέρος *ACD* | 27 ἐκτὸς libri, corr. Sylburg | τοῦ deleui | 30 περιεκάθηντο libri, corr. Sintenis II p. 15.

163, 1 αὐτῶν om. *BC* | 4 ἀνασχούσης *Ba* ἀνισχούσης *ABb* | 5 τῶν om. *B* | οἰκείων add. *B* | 8 τοῦτο om. *B* | τῶν ἐπὶ *BC* | 19 ἀμφὶ μὲν *AB*.

164, 2 δὴ scripsi δὲ libri | 8 πάντων libri | 11 τινα om. *B* | 12 ἐκ τῶν πολεμίων post θρίαμβον transposuerim; ἐκ τῆς πολεμίας c. Sylburg | 18 τοῦ λεγομένου *B* | 25 τὴν quod inseruit Reiske omittunt libri | 31 ἀπ' add. *B*.

165, 2 τέως *Ba* ἕως *Bb* | 7 πολλῷ om. *B* | 21 ταχεῖα ἔλθοι *B* | πονήρας mauolt Stephanus | 27 τὸν αὐτῶν στρατὸν ἦγον ego et Sintenis II p. 4 expuncto eo quod sequitur ἀπῆγον; τὸν αὐτῶν στρατηγὸν libri.

166, 2 Ποστόμιον om. *B* | 8 αὐτῶν om. *B* | 13 ἀπεκρίναντο? | 15 ὅτι] οἵ c. Reiske | 18 αὐτοὺς expunxi | 19 συγγνώμην uel ἄδειαν αἰτησομένους? δικασομένους

mauolt Bücheler pro δεησομένους | 26 ἐκπρέπεσι om. *B* | 28 τὴν ante πόλιν om. libri.

167, 10 οὐ om. libri, addiderunt Pflugk, Schnelle | 24 συμβάλλειν *B* | 26 τῷ add. Reiske | 27 ὅτι *C* ὅτε *ABD* | 30 πολλῷ πλείοσιν Schnelle πολλαπλασίοις libri | 32 παροῦσα libri, corr. Sintenis II p. 15.

168, 1 ἐπῆρε τοῦ δεινοῦ c. Reiske | 7 ῥιπτῶν qua sola forma utitur Dionysius reposui, ῥίπτων libri | 10 θαρσήσαντες *AB* | 13 ἔτι post ἄκρων transponere cum Sintenisio II p. 15 neglexi | 22 uerba uncis inclusa om. *AB* | 25 τὰ om. *B* | 28 ἄγοντες ἔλαβον οὐκ ὀλίγους *A* ἄγοντες οὓς ἔλαβον *B* quae conflaui | 29 διαπραθέντων scripsi διαπραχθέντων *AB* | 31 καὶ seclusit Reiske.

169, 4 δὲ scripsi δ' ἐν libri | εὐαστὴν libri, corr. Sintenis II p. 22 | 6 εὐαστὴς [οὕτως] Sintenis l. l. οὕτως *BbC* οὗτος *Ba* εὐαστὴς οὕτως *ACmgD* | 8 τότε δὲ *CD* τὸ δὲ *AB* | 11 προηγουμένης? | 12 κατάγων om. *B* | οὐαστὴν] εὐαστὴν libri | 15 uerba inde a ὁ ἕτερος usque ad περιβέβληται add. ex *B* | 19 ταῦτ' *BaA* ταύτῃ *Bb* | 20 Ποστομίῳ quod melius abesse iam Portus senserat seclusi | 24 πολλὴν mauolt Sylburg | 28 ὁ addidi.

170, 2 τετύχηκε *Bb* | 10 ἐπιδεικνύναι malim | 16 ἀπὸ τοῦ Σαβίνων mauolt Reiske | 17 χρηματισμῶν *B* | 23 αξίως c. Stephanus | 25 δεόμενος c. Stephanus | 30 ἧς ἀνδρὶ προσήκει mauolt Bücheler.

171, 7 ὑπ' ἐλέας *Ba* ὑπ' ἐλέους *Bb* ὑπὸ ἐλέους *ACD*. Veliam significari uidit Casaubonus | 9 πάσης et 10 ἐπονειδίστοις add. ex *B* | 21 Οὐσκελλῖνος *B*, quod correxi secutus Mommsenum de hoc nomine Römische Forschungen p. 108 disserentem | 22 Τριάκατος *Ba* Τριάκοστὸς *Bb* στρικάτος *AD* Τρικάτος *C* quod fortasse uerum est.

172, 7 μὲν seclusit Reiske | τῶν om. *B* | 9 ἑτέρας add. *B* | 15 προσῆγε om. *B* | 19 παρεῖναι *B* | 31 Νικαίας *A* cf. Rutgers ad Jul. Afric. Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴ p. 29.

173, 1 Ποστόμιος *AB* | 3 Μαλίου B \ 25 τιμωρίας τε *B* / 28 καινὸν Sylburg κοινὸν libri.

174, 4 *ἔφη* post *θαυμάζειν* haud improbabiliter inserit Portus | 21 *τὴν* ante *φυγὴν* om. *ABC*.

175, 1 *τοῖς* ante *βουλομένοις* add. *BC* | 11 *ὑπὸ*] *ἐκ*? | 12 *αἱ* add. Reiske | 13 *εὐθὺς* post *πόλεως* repetit *B* | 15 *ἀπαχθέντες* scripsi *ἀναχθέντες* libri | 20 *τοῦ Τυλλίου B*.

176, 23 *κύριοι* om. *B* | 27 *τε* om. *B*.

177, 6 *γε* scripsi *τε B*, om. *A* | 11 *πράττειν* om. *B* | 14 *ψηφιζόμενοι ABC* | 20 *σπουδαῖς* scripsi *σπουδαῖς* libri | 21 *ἀφεῖσαν B* | 25 *τὸ* om. *B* | 26 *ἐνόσει (ABCD)* Reiske *ἐνόει* Stephanus *παρενόει* mauolt Bücheler | 30 *αὐτοῖς* ego, Schnelle *οὕτως* libri.

178, 9 *ἐπιβούλως*] *ὑπούλως* mauolt Stephanus | 20 *δὲ* inserui | 25 *διέκοψεν* uel *διέλυσεν* c. Bücheler | 26 *ἐποιήσαντο* scripsi *ἐποίησαν* libri | 31 *ἐπαπειλοῦσαι* Sylburg.

179, 4 *τρόμῳ βαλλόμενοι B* | 15 *ἐνεγκόντες B* | 20 *ἀναβαλόμενος* scripsi *ἀναβαλλόμενος* libri | 22 *κατὰ* om. *B καὶ A* | 25 *ὁ* add. *BC* | 27 *πολέμων* deleui | 31 *ἐμπιμπραμένας B* | *τειχήρης τε γενόμενος*?

180, 1 *ὑμῶν ABa ὑμᾶς Bb* | 2 *ἰδόντες B* | *δέχεσθαι ABa δέχεσθε Bb* | 21 *ἀπὸ* add. *B* | *τε* om. *B* | 23 *παρὰ*] *περὶ* Stephanus ex *D* | 30 *ᾧ* Bücheler *ἢ* libri | 31 *καταψηφίζονται B*.

181, 7 *προσῆκε B* | 8 *οὔτε μία AB οὐδεμία (CD)* | 9 *ἀπαναστάσεις B* | *ἑταίρων*? | *οἷαι B* | 19 *ἐστιν* add. *B* | 21 *γενομένων* scripsi *γινομένων* libri | *τόπους* c. Krüger ad Dion. Historiogr. p. 55 coll. XI, 1 | 26 *ὁρῶ* libri, corr. Reiske | *τούτου B* | 28 *συνωμοκότων* (sic!) *Bb*.

182, 1 uerba *ἐν αἷς* [*οἷς* libri] *ἐτύγχανον ἕκαστοι τὰς οἰκήσεις ἔχοντες* ante *περιμένειν* transponit Sintenis II p. 9 | 4 *παραμένειν* c. Sylburg | 6 *πολιτῶν συνωμοτῶν* mauolt Bücheler | 8 *ταύτην* add. *B* | 14 lacunam post *εἶπε* significaui, quam uoce *ἀναγγεῖλαι* uel *ἀνειπεῖν* resarciri posse uidit Sylburg | 16 *πιστεύσουσι B* | 18 *ἀκούσαντες Ba* | 20 *ἑταιριῶν* scripsi *ἑταίρων* libri | 24 *οὔτε μία τε A μία τε οὐ B* sex literis post *τε* erasis.

183, 9 *Ταρκυνίων AB* | 10 *δίδοσθαι* c. Portus | 12 *καὶ συλληφθέντας*? | 13 *ταῦτα* libri, quod correxi | 15 *ἐκ*] *ἐπὶ B* | 17 uerba *ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κτείνειν* quae in *Cmg D* post *ξίφη* adduntur cum *AB* omittenda duxi | 26 *περὶ πολιτικοῦ* c. Stephanus | 27 *ἀπο-*

δεῖξαι libri, correxit Reiske | θέμιτον ὂν c. Pflugk | 28 κατάρχειν libri, corr. Reiske.

184, 2 ἀνῆκεν? | 5 κατὰ τὸν ἴ. *B* | 11 Ἐβούτιος Ἐλαέλβας *AB* quod correxi Sylburgum secutus | 14 οὐετέριος *B* | 27 μέχρι μέν τινος mauolt Pflugk | 31 αὐτῶν om. *B* | 32 εἰς τὴν πόλιν add. *B*.

185, 17 Φλάβιον *AB* | 25 τοῖς Φιδηναίοις om. *ABC* add. ex *Cmg (D)* | 32 ἔτι add. *B*.

186, 1 τότε om. *B* | ἰδίᾳ scripsi μία *B* οὐδεμία *A*, in quo οὐδεμία post γὰρ om. | 24 δὲ *B* | 29 τῆς om. *B*.

187, 14 πῶς ἢ om. *B* | χρηστέον τίνα *B* | 18 ἀπεφήνη *B* ἀποφήναιτο *A* ἀποφήνηται *C* ἀπεφήναντο οὓς ἂν ὁ ὕπατος ἐδικαίωσεν maluit Portus | 20 ὅσα πράττειν libri, quae transposui | 26 γῆν libri γῆς Sintenis II p. 11.

188, 4 αὐτοὺς] αὖθις c. Bücheler | 11 φυλάσσοντας libri, corr. Bücheler | 14 ταῦτα om. *AB* | 16 Βοιαλανῶν *AB* Bolanorum Lapus, correxerunt Hudson et Schwegler Hist. Rom. II p. 325 | Καρυεντανῶν *B* | 17 Κιρκαιητῶν Κοριολάνων Κορβιντῶν Καβανῶν Φορτινείων in solo extant *B*; Κοριολανῶν corr. Schwegler; pro Κορβιντῶν fortasse reponendum Κορβιωνίων coll. Steph. Byz. s. v. Κορουιών; pro Καβανῶν Niebuhr Hist. Rom. II p. 19 maluit Κορανῶν | 18 λανουηίων *B*, corr. Sylburg | 19 λαβικιανῶν *B* | 20 μωρεανῶν *AB* unde Νωρβανῶν effecit Sylburg Gelenium et Lapum secutus | πραινεστηνῶν *AB* | Κορκοτουλάνων *AB* | 21 ἀτρικανῶν *AB* corr. Sylburg | Σκαπτήνων mauolt Sylburg | σητινῶν *B* Σιγνίνων mauolt Mommsen Hist. Rom. I p. 321 (ed. II) | 22 τυςκλαίνων *AB* | τεληρίνων *A* | οὐελιβράνων *AB*; Τρικρίνων nomen quod uolgo post Τυσκλανῶν legitur, unde Ταρρακίνων effecit A. Schäfer. Mus. Rhen. XVI p. 290, in sola Stephani editione extat, sed abest ab *ABC*; de *D* non mihi constat.

189, 8 πόλεις add. *B* | 19 ἔσεσθαι τῶν ἐπιταγμάτων *B* | 21 ἐψηφίσαντο libri, quod fortasse recte se habet; corr. Portus | 23 ὑπελάμβανον *B* | 27 πόλεις om. *B* | καὶ ante τῶν add. *B*.

190, 5 αὐτοὶ *B* | 7 ὅτι] οἳ Reiske | 8 ὡς deleuit Reiske | 9 κατέσχον mauolt Sylburg | 12 παρ' αὐτῶν ὡς

φίλων c. Reiske quod recipere debui | 13 *ἐκποδῶν* Reiske | *πρὸς Ῥωμαίους* mauolt Sylburg | 15 *εἶναι* add. *B* | 18 *τὰς* add. *B* | 23 *κατορθώσοντες B* | 28 *ἔπιπτον B*.

191, 9 *εὐπρεπεστάτη* c. Bücheler | *ἔσται τῆς κατεχούσης* add. *B* | 10 *τῇ φύσει B* | 16 *Μάρκιος Bb* | *Ποπλίου* scripsi *Μάρκου* libri; *Μάρκου Οὐαλερίου* delenda censet Mommsen C. J. L. p. 284 | 17 *Ποπλίου* om. *B* | 19 *ἀδελφὸς* om. *AB* | 22 *ἀγαθὸν B* | *ἢ γενναῖον Bb* |

192, 6 *εἰς τὰ πράγματα* add. *B* | 7 *προςοικειωσαμένους B*, corr. Reiske | 9 *τινα* add. *B* | 11 *ἐξείη B* | 16 *παρείχετο B* | 21 *τοῦδ' A τότε B* unde *τούτου* Büchelero auctore reponendum erat | 22 *δημοτικὸν B* | 25 *οἷς* om. *B*; sane multo melius procedet oratio, si omisso *οἷς*, pro *κίνδυνον εἶναι* corrigemus *κίνδυνον ὑπομείνασι* | 28 *ἐὰν* addidit Sintenis II p. 23 | 29 *κατασκευάσωνται A κατασκευάσασθαι Ba κατασκευάσῃ Bb κατασκευάσασι* Reiske.

193, 1 *ὅτε* mauolt Bücheler | 5 *ἀνοήτους* add. *B* | 10 *ἀποστάντων B* | 12 *δίδοντες* seclusi; possis quoque *διδόντες καὶ ἀγορὰν* in *καὶ σῖτόν τε καὶ ἀργύριον* mutare | 18 *καλοὺς*] *μεγάλους*? | 25 *ἐπιδόντες B* | 26 *τελευτῶν δ' ἔφη* scripsi, *ἔφη τε λέγων* libri | 27 *τοιοῦτον*] *τούτων B* | 28 *ἐπαγγέλλειν* Reiske | 30 *τὸν λογισμὸν προσήκοντα B* | 32 *ποιήσουσιν* libri, corr. Sintenis II p. 23.

194, 16 *ὑπὲρ* add. *B* | 17 *οὐδ'* scripsi *οὐκ* libri | 27 *δίκαια παθεῖν*? | 30 *εἰ δὲ καὶ* c. Reiske.

195, 16 *ἀλληλοφθορίας* libri, quod correxi | 18 *εὐτυχέσταται B*.

196, 7 *κωλύειν*] *κολούειν* mauolt Sintenis II p. 23 | 8 *ἰσχυρὰ καὶ μεγάλα* libri, corr. Sintenis l. l. | *γένωνται* Sintenis l. l. *δύνωνται* libri | 10 *στερομένους B* | 13 *ὅσα Bb* | *δι' ἀκαίρους AB* | *ἀφορμὰς* post *τινὰς* add. *A* | 14 *ἀρχὰς (A) ἀρὰς B* | *ἐφεῖσαι* scripsi *ἀφεῖσαι* libri | 24 *ποιήσειν* mauolt Bücheler | 31 *ὑπολιπομένους* mauolt Reiske.

197, 1 *στρατείαις* Sylburg *στρατιαῖς* libri | 3 *ὑπελαμβανον* libri, corr. Reiske | 6 *πολεμίων*] *ἐχθρῶν B* | 8 *ἦν*] *εἶναι* c. Reiske | 17 *ὁρῷεν B* | 17 *κεχαρισμένως ἐξηκότας* c. Stephanus | 23 *καὶ* ante *γινώσκειν* et *καὶ ποιήσειν* delet Bücheler | 25 *βοηθήσειν τε B* | 27 *ἥ τε ἶρις B*.

198, 2 τε scripsi τι libri | 3 ἦν· ἃ διὰ *ABD*, corr. Reiske | 10 κινδυνεύσουσι *A*, quod recipere debebam | 16 διετησίοις scripsi δὴ ταῖς ἐτησίοις *AB* δημοτελέσι καὶ ἑορταῖς ἐτησίοις Reiske Pflugk | 21 ἑκάστους Sintenis II p. 23 ἕκαστος *AB* | 24 οὐδὲν Stephanus οὐδὲ libri | 26 καὶ om. *B* | τὰ ante κράτιστα inseruit *Cmg* | 29 μέγα φρονεῖν Sintenis II p. 34.

199, 1 τῶν ὑποχρέων c. Reiske | 15 ἀναδοῦναι?

200, 10 τυρρηνικὸν *Bb* | 15 ἐπιτρέψας, τοῖς δὲ Reiske | 17 τέως *ABa* | 26 ἵνα δὴ *B* | 27 αὐτὸν scripsi αὐτῶν libri τὸν ὑπὲρ αὐτῶν Reiske | καταλύοι Sylburg καταλύει libri.

201, 4 τινῶν add. *B* | 11 τυραννὶς scripsi τυραννίδος libri | 27 nunc demum uideo pro ἀρεταῖς corrigendum esse χρείαις | 29 uerba ἡ δὲ βουλὴ a manu altera in *B* addita seclusi | 30 ἐλάμβανον scripsi ἐλάμβανε libri | 32 βασιλικῷ σχήματι libri, corr. Stephanus; possis quoque suspicari: ἔτι μείζονα τῷ βασιλικῷ τοῦ σχήματος γινομένην.

202, 1 δέους Pflugk | αὐτοὺς *B* αὐτὴν *A* | 4 τοῦ βίου add. ex *B (C)* | δήμου *B* τοῦ δήμου *A* | 7 τοῦτο ποιούντων] τότε ἀπορούντων c. Bücheler | 11 εὕρετο *C* εὕρατο *B* εὕροντο *AD* | αὐτῷ *AB* | 14 καταλείπεσθαι maluit Stephanus, deceptus peruersa quam emendaui distinguendi ratione | 20 τὰ add. Reiske | 22 γνώμονας *B*; malim αὐτογνώμονας.

203, 19 πρὸς] ὡς? | 20 πολλῆς add. *B*.

204, 3 θέλει Bücheler | καὶ διαγράφειν τὰ δίκαιά τε καὶ τὰ ἄδικα c. Schnelle.

205, 17 uerba inde ab ἠνάγκαζον usque ad εὐτυχίαις u. 19 addita in Vrbinate a manu altera | 18 κἂν] καὶ *B* | 19 μέτρον c. Reiske | 24 ἀρχοὺς] τετράρχους c. Reiske ταγοὺς Bücheler | 30 Λικίνιος *AB* | 32 πρώτους] πρὸς τοὺς *B*.

206, 15 τε om. *B* | 18 τινα *Ba* | 21 οὐκ add. Reiske | 24 συγγράφω *B* ἀποδειχθήσεται *(CD)* δειχθήσεται *A*.

207, 5 αὐτός] αὐτὸς ἂν *B* αὖθις Bücheler οὕτως? | 21 ἀπολειπομένων *ABC* | 32 μὴ μόνον *B*.

208, 10 τῶν add. *B* | 16 οἱ δὲ τὴν libri praeter B | 17 τῶν add. *BC* | 25 τε om. *B* | 28 ὁ om. B | 31 ἀθρόους

dubitari uix potest quin in ἀθῴους mutandum sit idemque Sylburgo placuisse nunc demum uideo | 32 ἐντιμοτάτους *B*.

209, 23 οἱ τηλικαύτης Reiske τηλικαύτης libri | 28 ὅταν αἱ ἄλλαι ἀπ. ἀπ. c. Pflugk.

210, 7 διῴκισε c. Cobet N. L. p. 289 | 13 πρότερον mauolt Bücheler | 27—31 Haec quae in initio libri sexti repetuntur seclusi.

LIBER VI

211, 4 Κροτωνιάτης altero loco om. *B* | 11 ἔλθῃ om. *B* | 14 ἐπιεικεστάτοις Ῥωμαίων καὶ λογίοις ἀνδράσιν libri, corr. Sintenis II p. 24; partem ueri uiderunt Reiske qui ἐπιεικέστατον occupauit et Pflugk qui Λατίνοις coniecit | 15 Ῥωμαίων Sintenis l. l. Λατίνων libri | 18 μὴ deleui Reiskio auctore.

212, 6 Ῥωμαῖοι *B* | 7 ὡς τοὺς π. Reiske auctore Casaubono εἰς τοὺς π. *AB* εἰς π. *E* | 8 Λατῖναι? | 16 τὸν ante βωμὸν inserui | 17 ὑφ' οὗ *BE* | 19 ἐπιγραφὴν Reiske ἀφορμὴν Bücheler γραφὴν libri | 23 ποστούμιον καμίνιον libri, corr. Sylburg.

213, 5 περὶ add. *B* | 14 στρατιὰς scripsi στρατίας *B* στρατείας uolgo | 17 ἐπιμερίζοντες uel ἐναπομερίζοντες c. Stephanus | 19 ἐφειμένης? | 20 αὐτῆς scripsi αὐτῆς libri | 23 προείλετο *B* | 27 αὐτος om. *B*.

214, 6 αὐτὸ scripsi αὐτοὶ Sintenis II p. 24 αὐτῶν libri | 8 οὐ *Ba* οὐκ ἴσα *ABbE* ὀλίγα Reiske | 9 προανεσκευασμένων scripsi Stephanum secutus προκατεσκ. libri | 11 ὅση libri, corr. Stephanus | 12 οἰκίας δὲ Pflugk Sintenis II p. 25 ο. τε libri | 15 ἱκανὴ Sintenis l. l. καινὴ libri | 24 ῥιγιάλη libri, corr. Sylburg | 29 Τουςκουλάνος *ABb* | ὁ ante Ταρκυνίου inser. *AC* | 31 γὰρ δὴ Sintenis l. l. γὰρ *Ba* γὰρ ἤδη relicui.

215, 1 προςλαβόντες mauolt Bücheler | 13 ἀναιρουμένους *AB* | 16 γενήσεσθαι scripsi γενέσθαι libri | 18 αἰνηνιδίως *Bb* | 27 οὐ om. libri, add. Sylburg.

216, 10 λόφῳ libri, τάφρῳ Camerarius | 12 αὐτὴν

deleuit Sintenis II p. 26 | 25 *τὴν* add. Bücheler | 27 *τὸν χρόνον*? | 25 *οὐχ οὕτως* et *καταλύσεσθαι* mauolt Bücheler | 30 *ἀπειρίαν* Sylburg *ἀπορίαν* libri | 31 *ἐφάνη AB Ca Ea ἐφάνη αἴτιον Cmg D Eb.*

217, 3 *δηλοῦντα* scripsi *δηλοῦντες AB* | 5 *ἕτερα (E)* | 19 *Ὀκταουίῳ Μαμιλίῳ* et *Σέξτῳ Ταρκυνίῳ* in libris sedes inter se mutarunt | 26 *τε καὶ* deleuit et *τετρακισχιλίοις* quod in libris extat in *τετρακισχίλιοι* correxit Bücheler.

218, 12 *ἡμῶν* deleui | 21 *αὖθις* Bücheler *αὐτοῖς* libri | 27 *ἑαυτῶν* Reiske *ἑαυτοὺς ABC ἑαυτοῖς DE* | *προθυμίαν ABC Ea προθυμίᾳ D Eb πρόθυμα* Stephanus; an *καὶ πᾶσαν πάντως τὰ παρ' ἑαυτοῖς — προθυμίαν παρεχομένοις*? | 30 *ἡμῖν B* | 32 *κάλλιστα* Reiske *μάλιστα* libri; an *μέγιστα*? | *φανερώτατα ταῦτα* Bücheler, sed cf. VI 73.

219, 4 *ἡγεῖσθαι συμμάχους* c. Reiske | 7 *ἐθύετε B* | 11 *ἔπειτα* Reiske *ἐπειδὰν* libri | *ὅτι* scripsi *ὁ* libri | 21 *ὑμῶν* scripsi *ἡμῶν* libri | 23 *ἅπαντας οἱ τύραννοι*? | 25 *ἀπηλάσατε* Sylburg *ἀπεσπάσατε* libri | 27 *δὲ* om. *B* | 29 *τὰ τῶν π.* scripsi *παρὰ τῶν π.* libri | *ὑπέλαβον AB.*

220, 7 *ἀστρατηγησίας* Sylburg *στρατηγίας* libri | 9 *ἐν ταῖς ἐλπίσι*] *κεναῖς ἐλπίσι*? | 31 *διετελεῖτε B.*

221, 6 *τοσαύταις* maluit Gelenius | 12 *συνελέχθη* scripsi *συνενέχθη ABE* | 18 *ὁρᾶται AaB* | *ἡμῖν* libri *ὑμῖν* Sylburg | *ποιησόμενοι*] *ὑποισόμενοι* c. Reiske | 21 *μὲν ὑμᾶς* libri, corr. Hudson | 26 *ἀμφότερα* quod in libris ante *σῶσαι* legitur huc transposuit Sintenis II p. 9 | *σῶσαι*] *σεσῶσθαι* cum Sintenisio scribendum erat; *σωθῆναι* Bücheler | 31 *παρ' ἑτέροις* libri, quae recepi proposuit Sintenis l. l. *παρὰ τῶν πατέρων* Bücheler | 31 lacunam significaui auctore Sintenisio l. l.

222, 1 *καρπεύσεται AB* | *ἔτι κατορθώσητε* Sylburg *ἐπικατορθώσητε* libri | 4 *ἀζήμιον ἢ τὸ ἀγεννές*? | 19 *διαφορηθῆναι* Sintenis II p. 10 *διαφθαρῆναι* libri | 20 *ἐν* add. Reiske | 24 *ἐλευθερώσαντες B* | 30 *ἐκγένηται* Portus *ἐγγένηται* libri.

223, 12 *καταστήσασθαι* libri, corr. Stephanus | 20 *ὡς δὲ*] *ἦν δὲ*? | 22 *μάχαις ποιήσειν B*; an μάχης ἰσχυρᾶς δεήσειν? | 25 *ἱππεῖς* delendum uidetur | 26 τολμηρῷ καὶ

ἀπερισκέπτῳ — χωροῦντες libri, corr. Reiske | 27 *καταπλήξασθαι BE*.

224, 1 *ποικίλοι Ab B* | 4 *Ποστούμιος* in *B* a manu secunda additum deleui | 5 *τοῖς* addidi | 9 *Γάλλιον* libri, corr. Hudson | 12 *τοῖς ἐνενήκοντα* c. Reiske | 15 *ἐχώρουν BCDE ἀνεχώρουν A Cmg* | 32 ante *πρεσβευτὴς* in *B* legitur *ῥωμαίων*, in *CDE καὶ πρεσβύτερος*, ex *A* nihil enotatum; intercidisse nonnulla suspicor, quae probabili coniectura sarcire mihi quidem non licuit. Pro *αὖθις* expectes *εὐθὺς*.

225, 2 *ἐπιστὰς σὺν τοῖς* c. Reiske | 3 *ἀντισχόντας ἐξωθεῖ* scripsi Reiskium secutus, *ἀντισχὼν ἐξωθεῖται* libri | 4 *ἧκε* Sylburg *ἧκον* libri | 11 *πταίσματος* scripsi auctore Sylburgo *πτώματος* libri | 24 *φυγὴν B τροπὴν A φυγὴν τῆς ῥοπῆς DE φυγὴν καὶ τροπὴν C* | 26 *γερμίνιον AB* hic et 226, 3; corr. Sylburg | 29 *αὐτὸς* Sylburg *αὐτοὺς* libri.

226, 1 *ἐκτεθηριωμένον* maluit Reiske | 5 *παρὰ AB περὶ E* | 7 *τότε* del. ego, Sintenis I p. 9 | 12 *ἐξώθει* scripsi *ἐξωθεῖ* libri | 14 *ἐπιφερόμενον*? | 30 *μακρῷ*] *λαμπρῷ B*.

227, 4 *τῆς μάχης* om. *ABE* | 5 *ῥωμαίων* om. *B* fortasse recte | 9 *ἥκοντες* c. Reiske | 10 *ἄρσαντες* libri *ψάραντες* c. Reiske | 11 *ἑκάτερον ACEa* | *ἀπονιψάμενοι* mauolt Bücheler | 14 *καὶ ἐπιφέρουσιν εἴ τι κοινὸν AB Ea κ. εἴ τι φέρουσιν ἔτι καινὸν Eb*; *ἔτι* deleui | 17 *ἔτι* om. *B* | 22 *τὰ* om. *B* | 30 *ἱερὰ καὶ* libri, quod correxi | 32 *ἱππέων* sanum non est; an *ἱερέων*?

228, 4 *οἳ* om. libri, add. Stephanus | 6 *ἐστεφανωμένοις B* | 10 *καὶ* om. libri, add. Portus | 11 *τὸ* om. *B* | 14 *ὄψις τῆς ἡγεμονίας B* | 15 *τότε* inserui | *λεγομένης B* | 23 *διδοὺς B* | 27 *ἐλαύνοντα A*.

229, 1 *σιγὴν C φυλακὴν ABE* | 2 *παραγγείλῃ* (*C*) Reiske *παραγγέλλῃ AB* | 4 *ὀρθοὺς*] *μεστοὺς B* | 7 *τίς ἦν ἡ κ.* c. Bücheler | 30 *ἀπολαμβάνειν BE* | 31 *οὐδὲν οὐδέτερον BC* | 32 *ποιεῖν δέον B*.

230, 6 *πέμποντα B* | 17 *οἰησόμενοι B* | *ἐξ* deleui *οὖν* c. Reiske | 21 *δηλώσουσι Cmg δηλοῦσιν* relicui | 30 *καὶ* add. *B* | 31 *ἐξῆγον* libri *διηγοῦντο* Cobet N. L. p. 289.

231, 6 *ὁρᾶσθε B* | uerba inde ab *ἀφεῖναι* usque ad

ἵνα u. 31 duorum uersuum spatium in archetypo explentia omisit *B* | 32 σκηπτομένοις σώματα *B*.

232, 2 αἰτίας scripsi idemque c. Pflugk, εἶναι libri | 5 ἀπιέναι Reiske ἀφεῖναι libri; ἀναστρέφειν add. post ἐκέλευσεν *Emg D* | 10 αυτῷ Sylburg αὐτῶν libri | ἀγῶνος scripsi μάχης libri | 15 ἐκπρεπεῖ *A* εὐπρεπεῖ relicui | 25 ἐπιλεῖψαι *ABE* ἐπιλείψουσι *Cmg* ἐπιλείψουσαι Stephanus | 29 ἐξιλᾶσθαι *AB*.

233, 5 πάσας libri | 8 οὕτω ἀπωσάμενοι malunt Reiske et Bücheler | 9 τε om. *B* | 14 παρεχόμενοι *ABE* | 15 τὴν — ἀρχὴν libri, corr. Reiske | 23 ἥκοντας Sintenis II p. 26 ἑκόντας libri | 25 δὲ Sintenis l. l. τε libri | 28 τελευτῶντος libri, corr. Reiske | 29 τὴν συγγένειαν Bücheler | 32 αἳ libri οἳ Hudson.

234, 7 an τοῖς εἰωθόσιν πρώτοις ἀ. τὰς γνώμας? | 8 μὲν om. *B* | 9 ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ delenda uidentur | ταμιεύεσθαι c. Casaubonus | 13 φέρει scripsi φέροι libri | εὐμενῶς] εὐγενῶς mauolt Sylburg | 14 δ' add. Reiske | 16 τῇ om. *B* | ἐῶντι *B* | 27 ἐπιλαθόμενοι quod interpolatoris est seiunxi | 30 εἶναι λέγων *B*.

235, 2 ζημιώσονται *AB*, corr. *E* | 3 πάντας libri | 8 παντὸς scripsi πάντα *B*, om. relicui | 9 φοβερὰ πάντα libri praeter *B* | 12 ἁλούσας ὅσας libri, corr. Sylburg | 17 ἐποίουν scripsi ἐποιοῦντο libri | 18 ἀνανεώσεσθαι *B*.

236, 3 εἰ δὲ μὴ *B* | 9 τελευταῖον *B* | τυράννων *AB* 10 ἀγριοτάτων *AB* | 17 τ' inserui | πᾶσαι libri | 19 εὕρατο *(B)* | 20 ποιησαμένων *B* | 25 δὴ om. *B* | 26 ἐπεὶ] ἐπὶ *B* | 28 τὸν] τοῦ *ABC* τοῦ δὲ *ED* τὸν *Cmg* | καὶ om. *AB* | 30 παρὰ τῶν] πάντων *B* | 31 εἰςπράξεσθαι *B*.

237, 1 τε add. *B* | 2 τότε πλῆθος libri, corr. Sylburg | 3 χρήσεσθαι *B* | Λατίνοις ante χρήσασθαι inserit Bücheler; malim αὐτοῖς | 4 οὖν add. *Bb* | 8 πολίτας] πλουσίους *B* | 11 ποιήσεσθαι *BE* | 13 ἦν Sylburg οὖν libri | 18 αὐτοῖς] om. *B* | 19 ἔφη om. *B* | 21 ἐβαδίσατε ἐπιβούλους Sintenis II p. 26 ἐμάθετε ἐπ' αὐτοὺς libri | 22 οὐ] ὁ *B* | 23 λογιζόμενος *B* | 27 πάντως *B* | 28 δέους add. Reiske | 29 παραποδῶτε *B* | 32 ἀτυχήσοντας libri, corr. Sylburg.

238, 5 τῆς πόλεως libri, corr. Sylburg \ 7 περὶ? \ 8 συστὰς *Reiske* / 17 ἐλευθερίας *B* | 26 ὑπαιθρίους? \ 30 διαλλαγὰς *B*.

c*

239, 1 κεκομμένας *B* | 5 στρατιὰν *B* εἰς τὰς στρατείας c. Reiske | 6 ὁμοίως uel κοινὰς c. Sylburg | 11 οὔτε Hudson οὐδὲ libri | 19 ἕως Sintenis II p. 12 ὡς *AB* | 20 uerba τέλος ἐπιθεὶς quae in libris non leguntur addidi, εἶχε, παραλλάττων ὅμοιον πολέμῳ βαρεῖ κακὸν Bücheler; καλὸν ἐπεκδῦναι πολέμῳ βαρεῖ *AE* | 21 ἐπεκδῦναι *AB*.

240, 1 τιμωρήσεσθαι *B* | 3 ἔτι] οὐκέτι? | 6 πυθόμενοι mauolt Reiske | 16 ἐνθένδε c. Bücheler | 20 Μάρκου c. Portus | 21 προςθεμένων *B* | ἰάσεσθαι *B*.

241, 5 συνέβαλον scripsi ἔβαλον *A* ἔβαλλον *B* ἔμελλον *E* | 8 καὶ deleui | ἐκλειπόντων *B* | 9 οἱ om. libri, add. Casaubonus | 12 πέραν *B* | 13 τοῖς add. *B* | 16 μετεωρίζειν *BCDEa* νεωτερίζειν *A Cmg Eb* | 20 καὶ abesse malim | 21 ἑτοίμης uel ἑτοίμως *B* | 24 δεδιττώμεθα *A*, quod maluit Sylburg | ἱσταμένῳ maluit Reiske | 25 ὑποκλινώμεθα *B* | αὐτῶν libri, corr. Reiske | 28 ἔπειτα δ᾽ scripsi ἔπειτ᾽ ἂν libri; ἥξοιμεν c. Reiske.

242, 1 τὸ συνέδριον συλλ. deleto καὶ maluit Sylburg | ἑκατέρῳ *DEb* ἑκατέρων relicui | 2 καὶ θορύβους post ἀκόσμους transponit *B* | 4 καταστησαμένη c. Reiske | 9 ἔχον *B* | 14 στασιαστικῶς *B* στρατιωτικῶς *ADE* | ἔχθρας *B* | 15 τοῖς] αὐτοῖς Reiske | 17 βούλοιτο *B* | 18 ᾔσθοντο Reiske ἤρχοντο libri | 20 γεραίτεροι προσῄεσαν *B* | 23 ἄνδρας τριακοσίους? | 29 οἱ add. *B*.

243, 1 τῶν ἄλλων *(DE)* | 7 βουλεύεσθαι libri, corr. Sylburg | 7 uerba ᾤετο δι᾽ αἰσχύνην δ᾽ ἔχειν αἰτήσασθαι archetypi uersum unum exaequantia omissa in *BC* | 8 τοῦτ᾽ αὐτοῖς Reiske τούτοις libri | 11 δωρεὰν *B* | τῆς συγγενείας *BC* | 12 ἐσθήσεσιν *BC* | 19 χρὴ siue δεῖ ante εἶναι intercidisse c. Sylburg, sed cf. Lobeck ad Phrynich. p. 772 | 26 πάσας libri | 29 στενοχωρίας ἄγοντες *B* | ἠναγκάσθην scripsi Reiskium secutus ἀναγκασθεὶς libri | 30 εἰςπραττομένας ante εἰσφορὰς operarum errore intercidit.

244, 3 τι om. *ABD* | 4 ἔλαβον Reiske λαβεῖν *ABC* λαβὼν *DE* | 9 τὴν ἰδίαν *Cmg* | 10 ἐξέφυγον addidi; tale uerbum intercidisse iam Sylburg et Portus intellexerant | 13 τολμῶντος ἀντιλαμβάνεσθαι *B* | ἐκ χειρὸς *ABC* | 14 διαπραττομένους *BC* διασπαραττομένους *ADE*, corr. Stephanus | 16 ἦν om. *B* | 28 ἀπεῖναι libri, corr. Sylburg.

245, 14 *αὐτῶν* post *μάλιστα δ'* collocat Bücheler, delendum censuit Sylburg | 19 *δὲ* deleuit Reiske | 23 *δὲ* om. *B* | 30 *τὸν δῆμον* siue malis *τὸ πλῆθος* intercidisse recte coniecit Portus.

246, 3 *θῆκαι (DE)* *ἔθη καὶ AB* | 4 *ἐστι πᾶσιν B* | 6 *ἃς* deleui | 7 *ἀναγκασθησομένας* libri, corr. Stephanus | 12 *παραλύσωνται*] *ἀποκρούσωνται* uel *ἀπώσωνται* maluit Sylburg | 26 *στρατιᾶς B* | 30 *ἀποδιδομένης B*.

247, 1 *ἐκείνους* libri, corr. Sylburg | 3 *ἐκέλευε B* | 5 *κατ' αὐτῶν* ut ex *κατὰ Οὐολούσκων* corruptum deleui; *καταντῶντες* c. Reiske | *στρατεύσωσι B* | 6 *μήτε* ante *κατέχειν* om. *B* | 11 *ἕκαστοι* libri praeter *C*, corr. Sintenis II p. 28 | 12 *τε* om. *B* | 16 *ἀπομεινάντων B* | 24 *περὶ* libri, corr. Reiske | 29 *ἐν ἀκμῇ τότε μάλιστα* c. Reiske | 31 *ἐπεὶ δὲ* Sintenis l. l. *ἐπειδὴ* libri.

248, 1 *πυκνὰς B* | 2 *ἀφῆκεν B* | 7 *τε* om. *B* | 10 *ἀμυνόμενοι* libri, corr. Reiske | 13 *δὲ καὶ (DE)* | *δὲ* scripsi *τε* libri | 17 *πάντ'* scripsi *ταῦτ'* libri | 18 *ἐφεὶς* scripsi *ἐφιεὶς* libri | *διανείμασθαι* quod in libris ante *κελεύσας* legitur huc transposui | 19 *καὶ* add. *B* | *μηδὲν δὲ A* | *ἀναφέρειν* scripsi *ἀναφέρουσι B* *ἀναφέρωσι AE* | 21 an *Πωμεντίαν*, *ἢ μεγέθει τε* [*γὰρ*] *περιβόλου*? | 23 *τῶν ταύτῃ* Sintenis II p. 28 *ταύτης AB*.

249, 1 *οὐκέτι οὐθενὸς* c. Pflugk | 3 *ἦν*] *ἠγγέλη*? | 4 *προάγων* libri, corr. Reiske | 5 *ὁ* add. *DE* | 10 *στρατιᾶς B* | 22 *τὰ αὐτῷ πραχθέντα* c. Reiske | 27 *ἐξουσίαν*] *εὐτυχίαν BC* | 28 *τὰς ῥάβδους* libri praeter *B* in quo *τοὺς ἄνδρας*, quod recepit Reiske *στεφανώσασθαι* pro *στεφανῶσαι* corrigens.

250, 1 *ἔτι* om. *B* | 11 *πρὶν ἢ* scripsi *πρὶν A* *μὴ B*; semper autem *πρὶν ἢ* forma utitur Dionysius ante vocabula quae a consonanti incipiunt | 12 *ἐπὶ*] *ἐν* Reiske | *γένηται BC* | 17 *προελθεῖν B* | 18 *αὐτῶν τὴν ἔφοδον* om. *BC* | 24 *τῶν* add. *B* | 25 *συνέμιξαν B* *συνέτειναν A* | 27 *οἱ*] *ἀμφότεροι* c. Sintenis II p. 28 | 28 *συνεπλέκοντο A* *συνέπεσον B (CDE)* | 29 *ἀναπεφυρμένοι* scripsi *ἅμα πεφυρμένοι* libri.

251, 12 *οἵ τῆς*] *καὶ BC* | 20 διέθηκαν scripsi διέθεντο *libri* / *21 ἐκδέχεσθαι* addidi ex *Cmg* \ 25 τὸν scripsi τῶ

φίλων c. Reiske quod recipere debui | 13 *ἐκποδῶν* Reiske | *πρὸς Ῥωμαίους* mauolt Sylburg | 15 *εἶναι* add. *B* | 18 *τὰς* add. *B* | 23 *κατορθώσοντες B* | 28 *ἔπιπτον B*.

191, 9 *εὐπρεπεστάτη* c. Bücheler | *ἔσται τῆς κατεχούσης* add. *B* | 10 *τῇ φύσει B* | 16 *Μάρκιος Bb* | *Ποπλίου* scripsi *Μάρκου* libri; *Μάρκου Οὐαλερίου* delenda censet Mommsen C. J. L. p. 284 | 17 *Ποπλίου* om. *B* | 19 *ἀδελφὸς* om. *AB* | 22 *ἀγαθὸν B* | *ἢ γενναῖον Bb* |

192, 6 *εἰς τὰ πράγματα* add. *B* | 7 *προςοικειωσαμένους B*, corr. Reiske | 9 *τινα* add. *B* | 11 *ἐξείη B* | 16 *παρείχετο B* | 21 *τοῦδ' A τότε B* unde *τούτου* Büchelero auctore reponendum erat | 22 *δημοτικὸν B* | 25 *οἷς* om. *B*; sane multo melius procedet oratio, si omisso *οἷς*, pro *κίνδυνον εἶναι* corrigemus *κίνδυνον ὑπομεῖναι* | 28 *ἐὰν* addidit Sintenis II p. 23 | 29 *κατασκευάσωνται A κατασκευάσασθαι Ba κατασκευάσῃ Bb κατασκευάσασι* Reiske.

193, 1 *ὅτε* mauolt Bücheler | 5 *ἀνοήτους* add. *B* | 10 *ἀποστάντων B* | 12 *δίδοντες* seclusi; possis quoque *διδόντες καὶ ἀγορὰν* in *καὶ σῖτόν τε καὶ ἀργύριον* mutare | 18 *καλοὺς*] *μεγάλους*? | 25 *ἐπιδόντες B* | 26 *τελευτῶν δ' ἔφη* scripsi, *ἔφη τε λέγων* libri | 27 *τοιοῦτον*] *τούτων B* | 28 *ἐπαγγέλλειν* Reiske | 30 *τὸν λογισμὸν προσήκοντα B* | 32 *ποιήσουσιν* libri, corr. Sintenis II p. 23.

194, 16 *ὑπὲρ* add. *B* | 17 *οὐδ'* scripsi *οὐκ* libri | 27 *δίκαια παθεῖν*? | 30 *εἰ δὲ καὶ* c. Reiske.

195, 16 *ἀλληλοφθορίας* libri, quod correxi | 18 *εὐτυχέσταται B*.

196, 7 *κωλύειν*] *κολούειν* mauolt Sintenis II p. 23 | 8 *ἰσχυρὰ καὶ μεγάλα* libri, corr. Sintenis l. l. | *γένωνται* Sintenis l. l. *δύνωνται* libri | 10 *στερομένους B* | 13 *ὅσα Bb* | *δι' ἀκαίρους AB* | *ἀφορμὰς* post *τινὰς* add. *A* | 14 *ἀρχὰς (A) ἀρὰς B* | *ἐφεῖσαι* scripsi *ἀφεῖσαι* libri | 24 *ποιήσειν* mauolt Bücheler | 31 *ὑπολιπομένους* mauolt Reiske.

197, 1 *στρατείαις* Sylburg *στρατιαῖς* libri | 3 *ὑπελαμβανον* libri, corr. Reiske | 6 *πολεμίων*] *ἐχθρῶν B* | 8 *ἦν*] *εἶναι* c. Reiske | 17 *ὁρῷεν B* | 17 *κεχαρισμένως ἐξηκότας* c. Stephanus | 23 *καὶ* ante *γινώσκειν* et *καὶ ποιήσειν* delet Bücheler | 25 *βοηθήσειν τε B* | 27 *ἥ τε χάρις B*.

198, 2 τε scripsi τι libri | 3 ἦν· ἃ διὰ *ABD*, corr. Reiske | 10 κινδυνεύσουσι *A*, quod recipere debebam | 16 διετησίοις scripsi δὴ ταῖς ἐτησίοις *AB* δημοτελέσι καὶ ἑορταῖς ἐτησίοις Reiske Pflugk | 21 ἑκάστους Sintenis II p. 23 ἕκαστος *AB* | 24 οὐδὲν Stephanus οὐδὲ libri | 26 καὶ om. *B* | τὰ ante κράτιστα inseruit *Cmg* | 29 μέγα φρονεῖν Sintenis II p. 34.

199, 1 τῶν ὑποχρέων c. Reiske | 15 ἀναδοῦναι?

200, 10 τυρρηνικὸν *Bb* | 15 ἐπιτρέψας, τοῖς δὲ Reiske | 17 τέως *ABa* | 26 ἵνα δὴ *B* | 27 αὐτὸν scripsi αὐτῶν libri τὸν ὑπὲρ αὐτῶν Reiske | καταλύοι Sylburg καταλύει libri.

201, 4 τινῶν add. *B* | 11 τυραννὶς scripsi τυραννίδος libri | 27 nunc demum uideo pro ἀρεταῖς corrigendum esse χρείαις | 29 uerba ἡ δὲ βουλὴ a manu altera in *B* addita seclusi | 30 ἐλάμβανον scripsi ἐλάμβανε libri | 32 βασιλικῶ σχήματι libri, corr. Stephanus; possis quoque suspicari: ἔτι μείζονα τῷ βασιλικῷ τοῦ σχήματος γινομένην.

202, 1 δέους Pflugk | αὐτοὺς *B* αὐτὴν *A* | 4 τοῦ βίου add. ex *B* (*C*) | δήμου *B* τοῦ δήμου *A* | 7 τοῦτο ποιούντων] τότε ἀπορούντων c. Bücheler | 11 εὕρετο *C* εὕρατο *B* εὕροντο *AD* | αὐτῷ *AB* | 14 καταλείπεσθαι maluit Stephanus, deceptus peruersa quam emendaui distinguendi ratione | 20 τὰ add. Reiske | 22 γνώμονας *B*; malim αὐτογνώμονας.

203, 19 πρὸς] ως? | 20 πολλῆς add. *B*.

204, 3 θέλει Bücheler | καὶ διαγράφειν τὰ δίκαιά τε καὶ τὰ ἄδικα c. Schnelle.

205, 17 uerba inde ab ἠνάγκαζον usque ad εὐτυχίαις u. 19 addita in Vrbinate a manu altera | 18 κἂν] καὶ *B* | 19 μέτρον c. Reiske | 24 ἀρχοὺς] τετράρχους c. Reiske ταγοὺς Bücheler | 30 Λικίνιος *AB* | 32 πρώτους] πρὸς τοὺς *B*.

206, 15 τε om. *B* | 18 τινα *Ba* | 21 οὐκ add. Reiske | 24 συγγράφω *B* ἀποδειχθήσεται (*CD*) δειχθήσεται *A*.

207, 5 αὐτός] αὐτὸς ἂν *B* αὖθις Bücheler οὕτως? | 21 ἀπολειπομένων *ABC* | 32 μὴ μόνον *B*.

208, 10 τῶν add. *B* | 16 οἱ δὲ τὴν libri praeter B | 17 τῶν add. *BC* | 25 τε om. *B* | 28 ὁ om. B | 31 ἀθρόους

dubitari uix potest quin in ἀϑρόους mutandum sit idemque Sylburgo placuisse nunc demum uideo | 32 ἐντιμοτάτους *B*.

209, 23 οἱ τηλικαύτης Reiske τηλικαύτης libri | 28 ὅταν αἱ ἄλλαι ἀπ. ἄπ. c. Pflugk.

210, 7 διῴκισε c. Cobet N. L. p. 289 | 13 πρότερον mauolt Bücheler | 27—31 Haec quae in initio libri sexti repetuntur seclusi.

LIBER VI

211, 4 Κροτωνιάτης altero loco om. *B* | 11 ἔλϑῃ om. *B* | 14 ἐπιεικεστάτοις Ῥωμαίων καὶ λογίοις ἀνδράσιν libri, corr. Sintenis II p. 24; partem ueri uiderunt Reiske qui ἐπιεικέστατον occupauit et Pflugk qui Λατίνοις coniecit | 15 Ῥωμαίων Sintenis l. l. Λατίνων libri | 18 μὴ deleui Reiskio auctore.

212, 6 Ῥωμαῖοι *B* | 7 ὡς τοὺς π. Reiske auctore Casaubono εἰς τοὺς π. *AB* εἰς π. *E* | 8 Λατῖναι? | 16 τὸν ante βωμὸν inserui | 17 ὑφ' οὗ *BE* | 19 ἐπιγραφὴν Reiske ἀφορμὴν Bücheler γραφὴν libri | 23 ποστούμιον καμίνιον libri, corr. Sylburg.

213, 5 περὶ add. *B* | 14 στρατιὰς scripsi στρατίας *B* στρατείας uolgo | 17 ἐπιμερίζοντες uel ἐναπομερίζοντες c. Stephanus | 19 ἐφειμένης? | 20 αὑτῆς scripsi αὐτῆς libri | 23 προείλετο *B* | 27 αὐτος om. *B*.

214, 6 αὐτὸ scripsi αὐτοὶ Sintenis II p. 24 αὐτῶν libri | 8 οὐ *Ba* οὐκ ἴσα *ABbE* ὀλίγα Reiske | 9 προανεσκευασμένων scripsi Stephanum secutus προκατεσκ. libri | 11 ὅση libri, corr. Stephanus | 12 οἰκίας δὲ Pflugk Sintenis II p. 25 o. τε libri | 15 ἱκανὴ Sintenis l. l. καινὴ libri | 24 ῥιγιάλη libri, corr. Sylburg | 29 Τουςκουλάνος *ABb* | ὁ ante Ταρκυνίου inser. *AC* | 31 γὰρ δὴ Sintenis l. l. γὰρ *Ba* γὰρ ἤδη relicui.

215, 1 προςλαβόντες mauolt Bücheler | 13 ἀναιρουμένους *AB* | 16 γενήσεσϑαι scripsi γενέσϑαι libri | 18 αἰφνιδίως *Bb* | 27 οὐ om. libri, add. Sylburg.

216, 10 λόφῳ libri, τάφρῳ Camerarius | 12 αὐτὴν

deleuit Sintenis II p. 26 | 25 τὴν add. Bücheler | 27 τὸν χρόνον? | 25 οὐχ οὕτως et καταλύσεσθαι mauolt Bücheler | 30 ἀπειρίαν Sylburg ἀπορίαν libri | 31 ἐφάνη *AB Ca Ea* ἐφάνη αἴτιον *Cmg D Eb*.

217, 3 δηλοῦντα scripsi δηλοῦντες *AB* | 5 ἕτερα *(E)* | 19 Ὀκταουίῳ Μαμιλίῳ et Σέξτῳ Ταρκυνίῳ in libris sedes inter se mutarunt | 26 τε καὶ deleuit et τετρακισχιλίοις quod in libris extat in τέτρακισχίλιοι correxit Bücheler.

218, 12 ἡμῶν deleui | 21 αὖθις Bücheler αὐτοῖς libri | 27 ἑαυτῶν Reiske ἑαυτοὺς *ABC* ἑαυτοῖς *DE* | προθυμίαν *ABCEa* προθυμίᾳ *DEb* πρόθυμα Stephanus; an καὶ πᾶσαν πάντως τὰ παρ' ἑαυτοῖς — προθυμίαν παρεχομένοις? | 30 ἡμῖν *B* | 32 κάλλιστα Reiske μάλιστα libri; an μέγιστα? | φανερώτατα ταῦτα Bücheler, sed cf. VI 73.

219, 4 ἡγεῖσθαι συμμάχους c. Reiske | 7 ἐθύετε *B* | 11 ἔπειτα Reiske ἐπειδὰν libri | ὅτι scripsi ὁ libri | 21 ὑμῶν scripsi ἡμῶν libri | 23 ἅπαντας οἱ τύραννοι? | 25 ἀπηλάσατε Sylburg ἀπεσπάσατε libri | 27 δὲ om. *B* | 29 τὰ τῶν π. scripsi παρὰ τῶν π. libri | ὑπέλαβον *AB*.

220, 7 ἀστρατηγησίας Sylburg στρατηγίας libri | 9 ἐν ταῖς ἐλπίσι] κεναῖς ἐλπίσι? | 31 διετελεῖτε *B*.

221, 6 τοσαύταις maluit Gelenius | 12 συνελέχθη scripsi συνενέχθη *ABE* | 18 ὁρᾶται *AaB* | ἡμῖν libri ὑμῖν Sylburg | ποιησόμενοι] ὑποισόμενοι c. Reiske | 21 μὲν ὑμᾶς libri, corr. Hudson | 26 ἀμφότερα quod in libris ante σῶσαι legitur huc transposuit Sintenis II p. 9 | σῶσαι] σεσῶσθαι cum Sintenisio scribendum erat; σωθῆναι Bücheler | 31 παρ' ἑτέροις libri, quae recepi proposuit Sintenis l. l. παρὰ τῶν πατέρων Bücheler | 31 lacunam significaui auctore Sintenisio l. l.

222, 1 καρπεύσεται *AB* | ἔτι κατορθώσητε Sylburg ἐπικατορθώσητε libri | 4 ἀζήμιον ᾗ τὸ ἀγεννές? | 19 διαφορηθῆναι Sintenis II p. 10 διαφθαρῆναι libri | 20 ἐν add. Reiske | 24 ἐλευθερώσαντες *B* | 30 ἐκγένηται Portus ἐγγένηται libri.

223, 12 καταστήσασθαι libri, corr. Stephanus | 20 ὡς δὲ] ἦν δὲ? | 22 μάχαις ποιήσειν *B*; an μάχης ἰσχυρᾶς δεήσειν? | 25 ἱππεῖς delendum uidetur | 26 τολμηρῷ καὶ

ἀπερισκέπτῳ — χωροῦντες libri, corr. Reiske | 27 *καταπλήξασθαι BE.*

224, 1 *ποικίλοι AbB* | 4 *Ποστούμιος* in *B* a manu secunda additum deleui | 5 *τοῖς* addidi | 9 *Γάλλιον* libri, corr. Hudson | 12 *τοῖς ἐνενήκοντα* c. Reiske | 15 *ἐχώρουν BCDE ἀνεχώρουν ACmg* | 32 ante *πρεσβευτὴς* in *B* legitur *ῥωμαίων*, in *CDE καὶ πρεσβύτερος*, ex *A* nihil enotatum; intercidisse nonnulla suspicor, quae probabili coniectura sarcire mihi quidem non licuit. Pro *αὖθις* expectes *εὐθὺς*.

225, 2 *ἐπιστὰς σὺν τοῖς* c. Reiske | 3 *ἀντισχόντας ἐξωθεῖ* scripsi Reiskium secutus, *ἀντισχὼν ἐξωθεῖται* libri | 4 *ἧκε* Sylburg *ἧκον* libri | 11 *πταίσματος* scripsi auctore Sylburgo *πτώματος* libri | 24 *φυγὴν B τροπὴν A φυγὴν τῆς ῥοπῆς DE φυγὴν καὶ τροπὴν C* | 26 *γερμίνιον AB* hic et 226, 3; corr. Sylburg | 29 *αὐτὸς* Sylburg *αὐτοὺς* libri.

226, 1 *ἐκτεθηριωμένον* maluit Reiske | 5 *παρὰ AB περὶ E* | 7 *τότε* del. ego, Sintenis I p. 9 | 12 *ἐξώθει* scripsi *ἐξωθεῖ* libri | 14 *ἐπιφερόμενον*? | 30 *μακρῷ*] *λαμπρῷ B.*

227, 4 *τῆς μάχης* om. *ABE* | 5 *ῥωμαίων* om. *B* fortasse recte | 9 *ἥκοντες* c. Reiske | 10 *ἄρσαντες* libri *ψάραντες* c. Reiske | 11 *ἑκάτερον ACEa* | *ἀπονιψάμενοι* mauolt Bücheler | 14 *καὶ ἐπιφέρουσιν εἴ τι κοινὸν ABEa κ. εἴ τι φέρουσιν ἔτι καινὸν Eb*; *ἔτι* deleui | 17 *ἔτι* om. *B* | 22 *τὰ* om. *B* | 30 *ἱερὰ καὶ* libri, quod correxi | 32 *ἱππέων* sanum non est; an *ἱερέων*?

228, 4 *οἳ* om. libri, add. Stephanus | 6 *ἐστεφανωμένοις B* | 10 *καὶ* om. libri, add. Portus | 11 *τὸ* om. *B* | 14 *ὄψις τῆς ἡγεμονίας B* | 15 *τότε* inserui | *λεγομένης B* | 23 *διδοὺς B* | 27 *ἐλαύνοντα A.*

229, 1 *σιγὴν C φυλακὴν ABE* | 2 *παραγγείλῃ (C)* Reiske *παραγγέλλῃ AB* | 4 *ὀρθοὺς*] *μεστοὺς B* | 7 *τίς ἦν ἢ κ.* c. Bücheler | 30 *ἀπολαμβάνειν BE* | 31 *οὐδὲν οὐδέτερον BC* | 32 *ποιεῖν δέον B.*

230, 6 *πέμποντα B* | 17 *οἰησόμενοι B* | *ἐξ* deleui *οὖν* c. Reiske | 21 *δηλώσουσι Cmg δηλοῦσιν* relicui | 30 *καὶ* add. *B* | 31 *ἐξῆγον* libri *διηγοῦντο* Cobet N. L. p. 289.

231, 6 *ὁρᾶσθε B* | uerba inde ab ἀφεῖναι usque ad

ἵνα u. 31 duorum uersuum spatium in archetypo explentia omisit *B* | 32 σκηπτομένοις σώματα *B*.

232, 2 αἰτίας scripsi idemque c. Pflugk, εἶναι libri | 5 ἀπιέναι Reiske ἀφεῖναι libri; ἀναστρέφειν add. post ἐκέλευσεν *Emg D* | 10 αυτῷ Sylburg αὐτῶν libri | ἀγῶνος scripsi μάχης libri | 15 ἐκπρεπεῖ *A* εὐπρεπεῖ relicui | 25 ἐπιλεῖψαι *ABE* ἐπιλείψουσι *Cmg* ἐπιλείψουσαι Stephanus | 29 ἐξιλᾶσθαι *AB*.

233, 5 πάσας libri | 8 οὕτω ἀπωσάμενοι malunt Reiske et Bücheler | 9 τε om. *B* | 14 παρεχόμενοι *ABE* | 15 τὴν — ἀρχὴν libri, corr. Reiske | 23 ἥκοντας Sintenis II p. 26 ἑκόντας libri | 25 δὲ Sintenis l. l. τε libri | 28 τελευτῶντος libri, corr. Reiske | 29 τὴν συγγένειαν Bücheler | 32 αἳ libri οἳ Hudson.

234, 7 an τοῖς εἰωθόσιν πρώτοις ἀ. τὰς γνώμας? | 8 μὲν om. *B* | 9 ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ delenda uidentur | ταμιεύεσθαι c. Casaubonus | 13 φέρει scripsi φέροι libri | εὐμενῶς] εὐγενῶς mauolt Sylburg | 14 δ' add. Reiske | 16 τῇ om. *B* | ἐῶντι *B* | 27 ἐπιλαθόμενοι quod interpolatoris est seiunxi | 30 εἶναι λέγων *B*.

235, 2 ζημιώσονται *AB*, corr. *E* | 3 πάντας libri | 8 παντὸς scripsi πάντα *B*, om. relicui | 9 φοβερὰ πάντα libri praeter *B* | 12 ἁλούσας ὅσας libri, corr. Sylburg | 17 ἐποίουν scripsi ἐποιοῦντο libri | 18 ἀνανεώσεσθαι *B*.

236, 3 εἰ δὲ μὴ *B* | 9 τελευταῖον *B* | τυράννων *AB* 10 ἀγριοτάτων *AB* | 17 τ' inserui | πᾶσαι libri | 19 εὕρατο *(B)* | 20 ποιησαμένων *B* | 25 δὴ om. *B* | 26 ἐπεὶ] ἐπὶ *B* | 28 τὸν] τοῦ *ABC* τοῦ δὲ *ED* τὸν *Cmg* | καὶ om. *AB* | 30 παρὰ τῶν] πάντων *B* | 31 εἰςπράξεσθαι *B*.

237, 1 τε add. *B* | 2 τότε πλῆθος libri, corr. Sylburg | 3 χρήσεσθαι *B* | Λατίνοις ante χρήσασθαι inserit Bücheler; malim αὐτοῖς | 4 οὖν add. *Bb* | 8 πολίτας] πλουσίους *B* | 11 ποιήσεσθαι *BE* | 13 ἦν Sylburg οὖν libri | 18 αὐτοῖς] om. *B* | 19 ἔφη om. *B* | 21 ἐβαδίσατε ἐπιβούλους Sintenis II p. 26 ἐμάθετε ἐπ' αὐτοὺς libri | 22 οὐ] ὁ *B* | 23 λογιζόμενος *B* | 27 πάντως *B* | 28 δέους add. Reiske | 29 παραποδῶτε *B* | 32 ἀτυχήσοντας libri, corr. Sylburg.

238, 5 τῆς πόλεως libri, corr. Sylburg \ 7 περὶ? \ 8 συστὰς *Reiske* / 17 ἐλευθερίας *B* | 26 ὑπαιθρίους? \ 30 διαλλαγὰς *B*.

239, 1 *κεκομμένας B* | 5 *στρατιὰν B εἰς τὰς στρατείας* c. Reiske | 6 *ὁμοίως* uel *κοινὰς* c. Sylburg | 11 *οὔτε* Hudson *οὐδὲ* libri | 19 *ἕως* Sintenis II p. 12 *ὡς AB* | 20 uerba *τέλος ἐπιθεὶς* quae in libris non leguntur addidi, *εἶχε, παραλλάττων ὅμοιον πολέμῳ βαρεῖ κακὸν* Bücheler; *καλὸν ἐπεκδῦναι πολέμῳ βαρεῖ AE* | 21 *ἐπεκδῦναι AB.*

240, 1 *τιμωρήσεσθαι B* | 3 *ἔτι*] *οὐκέτι*? | 6 *πυθόμενοι* mauolt Reiske | 16 *ἐνθένδε* c. Bücheler | 20 *Μάρκου* c. Portus | 21 *προςθεμένων B* | *ἰάσεσθαι B.*

241, 5 *συνέβαλον* scripsi *ἔβαλον A ἔβαλλον B ἔμελλον E* | 8 *καὶ* deleui | *ἐκλειπόντων B* | 9 *οἱ* om. libri, add. Casaubonus | 12 *πέραν B* | 13 *τοῖς* add. *B* | 16 *μετεωρίζειν BCDEa νεωτερίζειν A Cmg Eb* | 20 *καὶ* abesse malim | 21 *ἑτοίμης* uel *ἑτοίμως B* | 24 *δεδιττώμεθα A*, quod maluit Sylburg | *ἱσταμένῳ* maluit Reiske | 25 *ὑποκλινώμεθα B* | *αὐτῶν* libri, corr. Reiske | 28 *ἔπειτα δ'* scripsi *ἔπειτ' ἂν* libri; *ἥξοιμεν* c. Reiske.

242, 1 *τὸ συνέδριον συλλ.* deleto *καὶ* maluit Sylburg | *ἑκατέρῳ DEb ἑκατέρων* relicui | 2 *καὶ θορύβους* post *ἀκόσμους* transponit *B* | 4 *καταστησαμένη* c. Reiske | 9 *ἔχον B* | 14 *στασιαστικῶς B στρατιωτικῶς ADE* | *ἔχθρας B* | 15 *τοῖς*] *αὐτοῖς* Reiske | 17 *βούλοιτο B* | 18 *ᾔσθοντο* Reiske *ἤρχοντο* libri | 20 *γεραίτεροι προσήεσαν B* | 23 *ἄνδρας τριακοσίους*? | 29 *οἱ* add. *B.*

243, 1 *τῶν ἄλλων (DE)* | 7 *βουλεύεσθαι* libri, corr. Sylburg | 7 uerba *ᾤετο δι' αἰσχύνην δ' ἔχειν αἰτήσασθαι* archetypi uersum unum exaequantia omissa in *BC* | 8 *τοῦτ' αὐτοῖς* Reiske *τούτοις* libri | 11 *δωρεὰν B* | *τῆς συγγενείας BC* | 12 *ἐσθήσεσιν BC* | 19 *χρὴ* siue *δεῖ* ante *εἶναι* intercidisse c. Sylburg, sed cf. Lobeck ad Phrynich. p. 772 | 26 *πάσας* libri | 29 *στενοχωρίας ἄγοντες B* | *ἠναγκάσθην* scripsi Reiskium secutus *ἀναγκασθεὶς* libri | 30 *εἰςπραττομένας* ante *εἰσφορὰς* operarum errore intercidit.

244, 3 *τι* om. *ABD* | 4 *ἔλαβον* Reiske *λαβεῖν ABC λαβὼν DE* | 9 *τὴν ἰδίαν Cmg* | 10 *ἐξέφυγον* addidi; tale uerbum intercidisse iam Sylburg et Portus intellexerant | 13 *τολμῶντος ἀντιλαμβάνεσθαι B* | *ἐκ χειρὸς ABC* | 14 *διαπραττομένους BC διασπαραττομένους ADE*, corr. Stephanus | 16 *ἣν* om. *B* | 28 *ἀπεῖναι* libri, corr. Sylburg.

245, 14 *αὐτῶν* post *μάλιστα δ'* collocat Bücheler, delendum censuit Sylburg | 19 *δὲ* deleuit Reiske | 23 *δὲ* om. *B* | 30 *τὸν δῆμον* siue malis *τὸ πλῆθος* intercidisse recte coniecit Portus.

246, 3 *θῆκαι (DE) ἔθη καὶ AB* | 4 *ἐστι πᾶσιν B* | 6 *ἃς* deleui | 7 *ἀναγκασθησομένας* libri, corr. Stephanus | 12 *παραλύσωνται*] *ἀποκρούσωνται* uel *ἀπώσωνται* maluit Sylburg | 26 *στρατιᾶς B* | 30 *ἀποδιδομένης B*.

247, 1 *ἐκείνους* libri, corr. Sylburg | 3 *ἐκέλευε B* | 5 *κατ' αὐτῶν* ut ex *κατὰ Οὐολούσκων* corruptum deleui; *καταντῶντες* c. Reiske | *στρατεύσωσι B* | 6 *μήτε* ante *κατέχειν* om. *B* | 11 *ἕκαστοι* libri praeter *C*, corr. Sintenis II p. 28 | 12 *τε* om. *B* | 16 *ἀπομεινάντων B* | 24 *περὶ* libri, corr. Reiske | 29 *ἐν ἀκμῇ τότε μάλιστα* c. Reiske | 31 *ἐπεὶ δὲ* Sintenis l. l. *ἐπειδὴ* libri.

248, 1 *πυκνὰς B* | 2 *ἀφῆκεν B* | 7 *τε* om. *B* | 10 *ἀμυνόμενοι* libri, corr. Reiske | 13 *δὲ καὶ (DE)* | *δὲ* scripsi *τε* libri | 17 *πάντ'* scripsi *ταῦτ'* libri | 18 *ἐφεὶς* scripsi *ἐφιεὶς* libri | *διανείμασθαι* quod in libris ante *κελεύσας* legitur huc transposui | 19 *καὶ* add. *B* | *μηδὲν δὲ A* | *ἀναφέρειν* scripsi *ἀναφέρουσι B ἀναφέρωσι AE* | 21 an *Πωμεντίαν, ἣ μεγέθει τε* [*γὰρ*] *περιβόλου*? | 23 *τῶν ταύτῃ* Sintenis II p. 28 *ταύτης AB*.

249, 1 *οὐκέτι οὐθενὸς* c. Pflugk | 3 *ἦν*] *ἠγγέλη*? | 4 *προάγων* libri, corr. Reiske | 5 *ὁ* add. *DE* | 10 *στρατιᾶς B* | 22 *τὰ αὐτῷ πραχθέντα* c. Reiske | 27 *ἐξουσίαν*] *εὐτυχίαν BC* | 28 *τὰς ῥάβδους* libri praeter *B* in quo *τοὺς ἄνδρας*, quod recepit Reiske *στεφανώσασθαι* pro *στεφανῶσαι* corrigens.

250, 1 *ἔτι* om. *B* | 11 *πρὶν ἢ* scripsi *πρὶν A μὴ B*; semper autem *πρὶν ἢ* forma utitur Dionysius ante vocabula quae a consonanti incipiunt | 12 *ἐπὶ*] *ἐν* Reiske | *γένηται BC* | 17 *προελθεῖν B* | 18 *αὐτῶν τὴν ἔφοδον* om. *BC* | 24 *τῶν* add. *B* | 25 *συνέμιξαν B συνέτειναν A* | 27 *οἱ*] *ἀμφότεροι* c. Sintenis II p. 28 | 28 *συνεπλέκοντο A συνέπεσον B (CDE)* | 29 *ἀναπεφυρμένοι* scripsi *ἅμα πεφυρμένοι* libri.

251, 12 *οἱ τῆς*] *καὶ BC* | 20 *διέθηκαν* scripsi *διέθεντο* libri | 21 *ἐκδέχεσθαι* addidi ex *Cmg* | 25 *τὸν* scripsi *τῶν*

libri | 26 δεινὸν *B* | 27 locum corruptum sic sanare uoluit Reiske ut fortius post ἡγεμονίας distingueret et pergeret: καὶ ἀρετῆς ἐναγώνισμα τελείας ἐσόμενον | 32 ἐντυγχάνουσιν *B* | ἐρικείας libri, corr. Glareanus.

252, 3 ἀλλήλοις *B* | 5 ἑωθινῆς *AB* | 7 ἀρούσκων *B* | 9 καὶ φοβερώτατον *B* | 11 τοὺς ἡγεμόνας libri, corr. Stephanus | 12 Ἄλβαν libri, corr. Sylburg | 13 δικτάτορα *B* δικτάτωρα *A*, corr. Stephanus | 17 εἶχεν libri, corr. Reiske | οἷαν τε Reiske, οἵαν ποτ' libri | 21 ἐν τούτῳ libri, corr. Reiske | 23 ἅπαξ] ἅπασιν *B* | 25 pro πυργηδὸν expectaueris φύρδην uel πεφυρμένοι | 27 πρὸς Reiske περὶ libri | 29 ἐπέκειντο? | 30 ἐπίπονον] ἔπιπτον *B* | 32 ἀποκόπτοντες *B*.

253, 5 πολεμήτηριον *AB* | 9 καιλιμοντανὸς Sigonius μοντανὸς libri | 10 οὐέμιος γεμίνιος libri, corr. Sylburg | 12 πεντηκοστῆς *B* | 13 στησικρατος ὁ *B* | 22 uerba corrupta sic dedi ut in *ABC* leguntur, ἀντιδιεπαγόντων δὲ τῶν ὑπὲρ ἐκείνους ψ. *DE* οὐδὲν δ' ἐπὶ τέλος ἀγόντων τῶν ὑπὲρ ἐκείνης ψ. c. Sylburg | 24 συνελάμβανον *B* | 26 καὶ ἑκάστῳ τ. ἀ. κατισχυομένῳ scripsi καθ' ἕνα τε τῶν ἀ. κατισχόμενοι libri | καὶ post κοινῇ om. *DE* | 27 βοηθῆσαι scripsi βοηθήσαντες *ABC* βοηθήσοντες *DE* | 31 στρατολογίαν Camerarius ἀπολογίαν libri | γὰρ inseruit Sylburg | 32 καλεσάντων *B*.

254, 2 αὐτοῦ? | 4 ἀπείχοντο τοῦ μη παίειν *B* | 7 πρὸς κατασκευὴν παρασκευαζόμενα corrupta esse uiderunt Sylburg qui ἀπόστασιν uel ἐπίθεσιν et Reiske qui κατάπληξιν coniecit. ego malim uno uocabulo προκατασκευαζόμενα | 9 τε scripsi δὲ libri | 10 lacunam significaui; intercidit Sabinorum mentio | 14 αὐτῶν deleuit Reiske | 19 αἰτησόμενοι παρεγένοντο. παρεγένοντο δ' ἐπὶ c. Reiske | 21 ὑπ'] παρ' *B* | 24 καὶ κληθεὶς libri, corr. Sylburg | 26 προςελθὼν libri, corr. Reiske.

255, 1 φοβερώτερα *B* | 2 ἐπισχήσομεν? | 9 ἅπαντες libri | 10 αἱρούμεθα *B* | πολιτευόμεθα *ABa* πολιτεύματα *Bb*, corr. Sylburg; ἑλούμεθα πολιτεύματα mauolt Sintenis II p. 30 | 13 διαπράξεσθαι *B* | 14 διεξεργάσαιτο *AB*, corr. Reiske | 17 ἡμῶν *B* | 21 ἅπασα scripsi ἡ πᾶσα libri | 24 δικαιότερον? | 26 ἑαυτοῖς Reiske ἐν αὐτοῖς *AB*.

256, 2 λέγομεν *AB* | 3 εἶναι om. *B* | ἂς ἂν *AC* ἂς *DE* | 6 in his uerbis grauiter corruptis et laceris emen-

dandis frustra desudarunt Sylburg, Portus, Reiske, quorum coniecturas parum probabiles tacere praestat, nisi quod recte in *πᾶσι* latere *παισὶ* uidit Reiske | 7 *τε* post *ἀγωνιούμεθα* a *Bb* erasum | 10 *ὡς* om. *B* | 12 *δι' ὑμᾶς B* | 13 *πέμψομεν* libri, corr. Portus | 20 *Μαρκίου* libri, corr. Stephanus | 29 *ἀπεδείξατο Ba* | *αὐρούσκοις B* | 20 *μεθ' ἡμῶν* Sylburg *ἐφ' ὑμῶν AB*.

257, 3 *ἡμῶν Ba ἐγγόνων ABb ἐγγόνων ἡμῶν C* | 10 *ἀπεργασαίμεθα* scripsi *ἐργασαίμεθα* libri | 11 *ο* add. Reiske | 26 uerba *οὐκ ἀποστήσομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου* absunt a *ABC*, extant in *Cmg DE* | 27 *καὶ* deleui, quod si seruandum uidetur cum Sylburgo ante *ὅσον* transponendum est | 32 *τοῦ*] *νοῦ* c. Reiske | *φρονίμου τινος* libri, corr. Reiske *τινος* post *μανίας* p. 258, 1 transponendo.

258, 1 *νὴ Δία, μανίας τινὸς* Reiske | 3 *συγχωρῶν* Reiske | 5 malim *εἰσηγησομένοις* cum Porto | 8 *ἐλέσθαι* libri, corr. Sintenis II p. 30 | 9 *ἀνυπευθύνῳ* Sylburg | 15 *ὑπὸ* om. *B* | 20 *διχοστασίας* scripsi Sylburgo auctore, *προστασίας* libri | 24 *αὐτῷ BC* | 29 *προελόμενος* libri, corr. Sylburg | 30 *Σερουιλίῳ* libri, corr. Sylburg.

259, 1 *ἀγόμενος*] *ἀναγκαζόμενος*? | 3 *προελθὼν* scripsi *ἐλθὼν* libri | 7 *ἢ τάχα μίαν ἅτε AB* et *C* nisi quod *ἢ τάχα τε μιάνατε*, om. *D* et *E*, in quo tredecim literae ante *ὑμᾶς* erasae sunt; *οὐδὲ πάσχειν βίαν προςδοκᾶτε* Reiske, parum probabiliter | 9 *ὡς B* | *δεομένοις* libri, quod correxi | 12 *ὑπεσχόμεθα AB* | 14 *τὸ* om. *B* | 16 *ποι B* | 22 *πολεμίους* libri, corr. Sylburg | 25 *ὑποπτεύητε* libri, corr. Reiske | 27 *τῶν* delet Pflugk | 31 *ἐπικουρεῖν* libri, corr. Portus.

260, 4 *κακουργοτέρου* libri, corr. Reiske | post *μοι* lacunam significaui, quae potius ante *ὅτι* statuenda erat; interciderunt pauca velut: *οὐκ ἂν φθάνοιτε ὅτι κτλ.*, id quod iam Reiske intellexerat | 5 *ταύτης μὲν οὖν τῆς ὑ.* c. Reiske | 11 *ἀποδύσασθε*] *ἀποδέξασθε B* quod recipere debui; *ἀποδύσασθε* enim nihili est | 19 *ἀλλοτρίως* quod abest a libris inserui | 22 *φιλανθρωπίας*? | 26 *ῥωμαίων* libri, corr. Sylburg | 29 *πᾶσα* libri, corr. Reiske \ συνειδότων?

261, 5 *καὶ* om. *B* | δέκα] δὲ καὶ B \ 6 τάγματα δέκα

B | 13 *Οὐαλέριος* seclusi | 17 *καὶ* inserui | 18 *ἀναγκασθέντες* ut ortum ex praecedenti *ἀναμνησθέντες* deleuit Sintenis II p. 27 | 19 *γενόμενοι* Sintenis l. l., *γενέσθαι* libri | *πρῶτοι*] *πρότεροι* c. Sintenis l. l. | 27 *νουθετηθέντων* Sintenis l. l. *βουληθέντων* libri, in quibus ante *ἀμφοτέρων* additur *ἐξ*; unde probabilior fortasse fit altera quam Sintenis proposuit coniectura: *χρόνῳ. μιᾷ παρατάξει δ' ἀμφοτέρων νουθετηθέντων, ἔπειτα κτλ.*

262, 1 *ὑποχωρήσεις* c. Sylburg | 2 *κρυφαίας* Sintenis I p. 18 *κρύφα* Cobet N. L. p. 446, *κούφας* *A* *κορυφαῖς* relicui | 8 *τῶν* add. *B* | 9 *ἔστι δ' ὧν* *B* | 10 *ἅλωσις* libri, corr. Reiske | 19 *ἀποδείξειν* scripsi *ἀπολείψειν* libri | 23 *ὅπερ* et *ἠναντιοῦτο* *AB*, corr. Sylburg | 26 *αὐτῶν*] *αὐτοῦ* mauolt Bücheler | 27 *ᾧ* Reiske *ὡς* libri | 28 *ἠγάλλοντο* *(A) Ba* *ἠγγέλλοντο* *Bb* | *περὶ τῆς προκλήσεως* scripsi *ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας* *AB* | 31 *ὁ* add. *B*.

263, 2 *βουλευσομένους* *B* | 15 *ταῦτα*? | 19 *βούλεται* uel *ἀνέχεται* post *πράγματα* inserendum esse censuit Reiske | 20 *εἰμὶ* post *δὴ* intercidisse suspicatur Bücheler | 24 *φαινομένη* Stephanus et Sylburg ex Thuc. I 32, *φερομένη* libri | 30 *ἐκείνη* Sintenis II p. 30 *ἐκεῖνα* libri.

264, 8 *βουλόμενος* om. *B*, fortasse recte | *ποιήσασθαι* libri, corr. Reiske | 9 *τῆς βουλῆς* scripsi *ἧς* libri | 10 *ἢ* seclusi | 24 *ὁρῶ* mauolt Sylburg.

265, 2 *ἐκ τῆς πατρίδος* mauolt Bücheler | 4 an *τῶν γὰρ τριῶν ταγμάτων ἑκάτερος ἔτι κύριος ἦν* coll. VI 42? | 13 *πάντες* libri | 14 *Βελλούτου* Sylburg *Βέλλου* libri | 17 *νομίζεται* scripsi *νομίζονται* libri | 31 *ὅποι* libri, corr. Reiske.

266, 13 *τότε δὴ* mauolt Portus | 18 *ἔθνη* add. *B* | *ἐπιτίθεντο* libri, quod correxi | 21 *ἀγορῶν* *A Ba* *ἀγρῶν* *Bb*.

267, 19 *δὲ* add. Sylburg | 25 *αὐτοῖς* libri quod correxi.

268, 11 *εἰρήνης ἄρχειν* c. Reiske | 13 *μάλιστα* seclusit Reiske.

269, 1 *τὰ* addidi ex *C* | 12 *γε* quae Sylburgi est coniectura operarum errore in uerborum ordinem receptum est, *τε* libri, quod ita seruandum esse duxi, ut u. 15 *οἵ* expungerem | 13 *οἱ ἐπὶ τοὺς ὁ.* *B* | *ἐλευσομένοις* *A* *ἐλευσόμενοι* *B* | 15 *οἳ* delevi, *εἰ* c. Reiske | 24 *πολλῷ χαλεπωτέροις* *Reiske* | 28 *ἀκούσασα* Reiske.

270, 6 *συνελθόντες AB* | 10 *τε* inseruit Reiske | 11 *Ποστούμιον AB* | *Καμινιονὶ B* | 13 *δευτέρας* Sylburg ex Lapo *ἑβδόμης* libri | 30 *δὲ* inseruit Pflugk | 31 *ὁμῶς ἦν BC ὁμόσε τε AD*, *ὁμολογήμασιν* uel tale quid in his latere suspicatur Büchelér.

271, 6 *ἀλλοτρίως* scripsi *ἄλλως* libri | 7 *ἢ* deleui; *συμπείθουσιν ἑαυτοῖς, οἵ γε δεδ.* c. Reiske | 8 *μέλλοντες* Sylburg *μέλλοντας* libri | *ὑμᾶς ὡς*? | 10 *κακῶν* Reiske *ἱκανῶς* libri; an *ἰταμῶς καὶ ἀπερισκέπτως*? | 12 *οὕτως ἢ ὥστε* c. Pflugk | 13 *λέγοιντο*] *ἐπιδέχοιντο τὸ*? | 16 *ἤδη δ'* Reiske | 17 *γινομένην* libri, quod correxi | 18 *τὰ* om. *AB* | 29 *εὐτυχίαις Ab* Krüger ad Dion. Hist. p. 260 | 30 *δὲ* om. *AB*.

272, 2 *διανοουμένων*] *διακειμένων* mauolt Sylburg | 6 *τῷ*] *τὸ B* | 7 *τοῦ* inseruit Reiske | *ὑμᾶς AB* | 8 *ληστεύουσιν* Sintenis II p. 21 *δημεύουσιν* libri | 9 *ἐνδοιαστικῶς Bb* | *ἡμῖν διακείμενα* scripsi *ἡμῶν ἀφειμένα* libri | 12 *βεβαίως* Sintenis II p. 22 *βέβαιον* libri | *διαμένειν* libri, corr. Sintenis l. l. | 13 *πύστιν* Sintenis l. l. *πίστιν* libri | 15 *ἐπιστρατεύοντες C* | 16 *γενόμενοι* scripsi *ἔνδον* libri | 21 *ἐλπίζομεν* Reiske *ἐλπίζοντες* libri | *καὶ* seclusit Sintenis l. l. | *ὑμῖν B*.

273, 3 *λιμὸν* ortum ex *πολεμίων* quod praecedit, deleui | 6 *δ'* inseruit Portus | 12 *ἀνυπομένητος* Sylburg | 13 *ὄψιν διὰ χρυσὸν τὸν τύραννον. οὐδεὶς C* | 16 *ἀσπείστως* Reiske *ἀπίστως* libri | 17 *ὑμῖν B* | 19 *δὲ C δὴ AB* | 29 *ἴσως*] *ἢ ὡς B* | 31 *δήπου*?

274, 2 *ἐκγένοιτο* c. Reiske | 4 *οὐχ οἱ* Reiske *οὐχὶ AB* | 11 *τοῖς δεινοῖς* Pflugk | 12 *τὸ ἀσφαλὲς* om. *B* | 13 *τρόπον AB* | 16 *τίνες*] *οἵτινες AB* | *οἱ* ante *οἰκήσεις* add. corrector *C* | 20 *γλίσχρως* scripsi *αἰσχρῶς* libri *εὐχερῶς* Sintenis II p. 31 | 25 *πενίαν* ante *δηλονότι* inseruit Reiske | 26 *ὅποι* Reiske | 27 *ὃ* in *B* erasum, om. *A* | *καὶ* deleui *κἂν B* | 28 *τοῦτο*] *αὐτὸ* c. Reiske | *μήτε* Sylburg *μηδὲ* libri | 30 *γενέσθαι* scripsi *ἔσεσθαι* libri.

275, 1 *μέν γ'* Reiske *μέντ' B μέντοι A* | 7 *ἀξιώσειεν ἂν* Pflugk | 17 *συγχωρήσαιμεν* libri, quod correxi | 19 *πολεμεῖν* Reiske *πολεμικῶν* libri | 23 *πολέμια*? | 24 *τῶν* Reiske

τῷ libri | 29 ἤδη Sintenis II p. 32 ἡμᾶς libri τινας Reiske | ἐπισταμένους libri, corr. Reiske | 32 τε add. *B*.

276, 13 γὰρ om. *B* | 14 γένοιτο *ABa* | 20 ὑμῖν Gelenius et Portus | 32 ἐχάρισθε *B*.

277, 2 καὶ μεγάλα *B*; an πολλοὺς πολλὰ καὶ μεγάλα? | 3 ἐξαμαρτάνοντας libri, quod correxi | 6 μεδύλλιον *AB* | 10 τις add. *B* | 11 ἐπαινεῖτε *B* | 14 οὖν κατακτησαμένους *B* | 21 ἡμετέροις libri, corr. Stephanus | 26 ταύτην *Bb* | 31 δὴ mauolt Sylburg | 32 ὑμῖν Sintenis II p. 32 νῦν libri.

278, 5 καὶ] τὴν *B* | 9 αὐτῷ Reiske αὐτῶν libri | 11 ὁ δῆμος Sintenis I p. 19 ὅμως *AB* | 14 γενόμενον? | 17 ποιήσασθαι libri, quod correxi | 19 δεδοικὼς μή οὔτινος ἄξιοι Sintenis I p. 19 | 21 καὶ add. *B* | 22 ἐν add. *B* | 23 ἐνοικεῖ καὶ κοινῇ *A* ἐνοικία κοινῇ *BC*; an ἔνεστιν, οἳ ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ οὐκ ἀξιοῦσιν? | 32 αὐτοὶ delevi et εἰ inserui; αὐτοὶ γὰρ πείσονται τούτοις c. Reiske.

279, 1 μαθόντες τε ὅτι *B* | 2 καὶ om. *B* | 3 συγκαθίσουσιν libri, corr. Reiske | 12 κατάξωσι libri, quod correxi | 25 τε καὶ *B* | 26 δεύτερον scripsi ἕτερον libri.

280, 5 ἐπὶ τὴν στάσιν ἣν *B*, sed ἣν add. a correctore | 6 τὰ om. *AB* | 19 οὐδέ γε] οὔτε? | τὰς κρίσεις Reiske τῇ κρίσει libri | 20 εὐθὺς παραδίδοσθαι? | 21 uerba μεταφέρειν τὰς κρίσεις Stephano suspecta | 23 ἔγνω *B*.

281, 3 ἀπείργασται *B* | 7 δανείσαντες c. Reiske | 13 φύρουσι Reiske φέρουσι libri | 19 an ἀφικομένους ἐπὶ τὸ στρατόπεδον? | 24 ἡγεμὼν add. Reiske | 32 ἂν add. *B*.

282, 18 διὰ χρέος *D* διὰ χρέως *Ab* χρέως *AaB* | 23 ἐξεταζόμενοι fortasse cum Reiskio scribendum | 25 συγχωρούμενοι libri, corr. Reiske | 26 ἀπολυόμενος? | 27 χαλεπῶν τε scripsi χαλεπότητα libri | 32 ὑπὸ] παρὰ Bücheler.

283, 2 ὀλιγαρχίαν *B* | 3 θῆται *A* θεῖναι θελήσει *BbC* | 5 δικαιότερον αὐτῷ c. Reiske | 9 πολιτείας *Bb* | 11 οὗτος scripsi αὐτὸς libri | 15 τὸ ἔργον αὐτοῖς *B* | 16 τῷ] τὸ *B* | χώραν *Ba* μοῖραν *ABb* | 17 ἐγὼ ταῦτα *B* | 20 καὶ delet Reiske | 23 τοὺς παρόντας libri, corr. Sylburg, Portus | 30 αὐτῷ ὄντι c. Bücheler.

284, 4 ἀλλὰ] ἀλλ' ἃ Bücheler | 5 ἔτι μένων scripsi ἐπιμένων libri | 8 πᾶσα libri | 10 τῶν διαφόρων Reiske διαφέρων *AB* | 16 φανερῶς *A* | 19 καὶ ὅτι ἂν Sylburg ὅτι

καν AB | ἄλλο Sylburg ἄλλο τι libri | 20 ποιήσετε ABC | 22 ἡ πόλις addidi | 24 μάλιστα ἀσύμφορον c. Reiske | 27 δήμου c. Sylburg | 30 ὑπὸ δὲ ἀ. Sylburg | 31 ὑμῖν Reiske ἡμῖν B εἰ μὴ A.

285, 1 διὰ ταῦτα Bb | 8 τεκμαιρόμενος libri, quod correxi | 9 γὰρ om. AB | 11 ὄχλος deleuit Bb | 14 σοβαρὸς B | 18 ἐκβαλοῦσιν Bücheler | 19 αἷς post Συρακούσαις add. ABb | 21 ἐπ' ἐκείνοις Sylburg, ἐπ' ἐκείνων ἑκάστῳ Reiske | 31 οὔτε] οὐ malim cum Büchelero | 32 διαμένουσα] διασθενοῦσα c. Reiske.

286, 1 μένει seclusi μένειν c. Reiske | 2 δυνησομένης B | 3 ἂν om. B | 8 διαλύει libri, quod correxi | 16 καὶ om. B | 21 αὐτοὶ ABa αὐτοῖς Bb | 27 αἰτησαίμεθα Sylburg ἡγησαίμεθα libri | 28 ἀπειλῶμεν scripsi ἀπολοῦμεν libri; audaciora molitur Reiske.

287, 1 καὶ delet Pflugk | 6 τοσαῦτα? | 17 τὰς om. B | 32 οὐ addidit Reiske, sed plura ante λέγω intercidisse suspicor.

288, 6 αὐτοὶ C, Sylburg, Sintenis II p. 30 αὐτὸ AB | 7 ἔλεγεν scripsi λέγει libri | 10 ἡ μὲν Ba ut uidetur ἡμῖν ἡ Bb ἡ A | 22 τι delet Sintenis II p. 32 | ταυτὶ AB corr. Sylburg | 29 τότε scripsi τοὺς AB.

289, 4 καὶ del. Stephanus | 10 μηδετέρᾳ AB | 12 ὑπεριδόντας B | 24 ἐπιπελασμὸν B | 30 τι Ba ἔτι ABb.

290, 1 ἄλλως τε secludit Reiske | 3 καὶ μὴ φιλονεικεῖν om. B | 5 τιμῆς τυγχάνειν B | 6 ἐκγόνων Bb | ἐπειδὴ δὲ Bb | 7 ἐκπεπτωκότας libri, corr. Bücheler | 8 ἡμῶν B | 17 βουλεύσαντας AB, corr. Reiske | 18 μηδὲν] μηδὲ τότε Reiske | 28 βουλευσόμεθα B.

291, 1 ἐξαιρεθῆναι? | 4 εὔνοια B | 7 ἡμέρας A | 16 παρελθόντες libri, quod correxi | 19 παρεκέλευσαν B | 23 καὶ add. B.

292, 13 σὺν χρόνῳ? | 30 ἀφεῖσθαι libri, corr. Sylburg.

293, 5 ταῖς πάνυ λαμπροτάταις libri, corr. Sintenis II p. 33 | 6 αὐτῶν] αὐτῷ c. Sintenis l. l. | 7 εἰς scripsi ὃς libri | 8 ἐπηνέγκατο B | 10 Ναυτίου B | 14 πάντων B | 20 ψηφίζεσθαι? | 21 οὐδὲ AB | 30 uerba Λαινάτης Μάνιος Οὐαλέριος Οὐολούσσου υἱὸς accesserunt ex B, nisi quod in eo legitur οὐελούσσου et ante Λαινάτης additum est ὁ, quae correxi | 31 lacunam significaui, in qua intercidit

cognomen Valerii *Ποπλικόλας* et nomen legati tertii fortasse Lartii | 32 *Ποπλίου υἱὸς Ποστούμιος A Πόπλιος Ποστούμιος B* quare lacunae signum posui; interciderunt cognomen Seruilii *Πρίσκος* et nomen legati quinti.

294, 4 *Καιλιμοντανός* scripsi *καὶ νομεντανός* libri | 9 *δύνανται B* | 13 *παρ' αὐτῶν* Reiske *αὑτῶν* libri | 20 *τι A τε B* | 20 *εἰπεῖν* Reiske *προειπεῖν* libri | 22 *ὁμωνύμως* Reiske | 32 *προςποιητὸν B*.

295, 12 *τὸ κωλῦον* Pflugk, Sintenis II p. 33 *κωλύον* libri | *κατεῖναι AB* corr. Sylburg | 27 *ταῦτα δὴ — ἐψηφισμένης* Sintenis l. l. *ταῦτα δὲ — ἐπεψηφισμένης* libri | 31 *εἰ Ba ἡ Bb*.

296, 5 *κρείττονες διαλεγόμενοι* c. Reiske | 6 *διαλύσεων* scripsi *διαλύσεως* libri | 10 *βάρος* mihi suspectum ut repetitum ex eo quod praecedit *σοβαρὸν* | 18 *τε* om. *B* | 24 *βουλευσομένους*? | 28 *ἐπιτρέπει* libri, corr. Sylburg | 30 *κατακεκλιμένοις B*.

297, 2 *προέρχεται* c. Portus | 19 *πάντας μᾶλλον*] *πᾶν ἄσμενον*? | 11 *ὑπομενεῖν* scripsi *ὑπομένειν* libri | 13 *τοῦτο μέρος B* | 14 *κακῶς εἰδὼς* uix sana sunt | 17 *κοινὸν* delet Reiske | 20 *οἱ*] *οὐ B*, quod recipere debui | 23 *κατεῖναι* libri, corr. Sylburg | 28 alterum *τι* om. *B*.

298, 3 *ἀποκρίνομαι AB*, corr. Sylburg | 7 *τὰ φανερώτατα BC* | 11 *καὶ C ἢ* relicui | 16 *τε* inseruit Sylburg | 24 *γενόμενοι αὐτοὶ* transponit Bücheler | 25 *ἣν δεῖ αἰτεῖσθαι* c. Bücheler | 29 *καὶ πολλὰ* om. *B*.

299, 9 *μεγάλα καὶ πολλὰ B* | 10 *αὐτῶν* post *ἄλλης* add. *Bb* | 12 *εἶναι*] *ποιῆσαι*? | 15 *ἐξὸν*] *ἐξ ὧν B* | 15 *κοινωνεῖσθαι* libri, quod correxi | 17 *βασιλέας A βασιλέων B* | 18 *ἅπασι* scripsi *ἅπασαν A πᾶσαν B* | *ὡς B* | 19 *κτίσεως AB* | 26 *αὐτοί*? | 28 *φέροντες* errore uncinis inclusum | 29 *ἐφ'* om. *B* | 30 *μεγάλαις πεισθεῖσι* c. Reiske | *δὴ* Reiske *μὴ* libri | 31 *ὑπομείναμεν B*.

300, 1 *ἀνηντλήσαμεν* scripsi *ἠντλήσαμεν* libri, sed in *B* duo literae ante *ἠ* erasae sunt | 8 *στρατείᾳ B* | 9 *διηγωνισάμεθα* c. Sylburg | 15 *τυραννίας B* | 20 *γενόμενον* add. *B* | 22 *τὰς* inserui | 23 *καὶ ὀλοφυρομένους ὁρῶντες B* | 24 *ἐπιβοώμενον* libri, corr. Sylburg | 29 *κινδύνων B* | *ἐκεῖνον ἀναρρίψαντες B*.

301, 4 διὰ post δύναμιν intercidisse suspicatur Bücheler | 6 ὑπ' A ἀπ' (B) | 10 ἐναντιώσασθε B | 12 βέβαιον ἔδοξεν εἶναι B | 14 δὲ ἴσως B δεήσεως A δι' ἴσης Reiske | 16 πάντα B ταῦτα A | 18 οἴεσθε Bb | 19 οὖν om. AB | 31 τὰς inseruit Portus, αἱ A om. B | τῶν Λατίνων libri, articulum deleuit Sintenis II p. 34.

302, 1 μεγάλα φρονούσας B, corr. Sintenis II p. 34 | 3 δεομένους mauolt Sylburg | 6 γε Reiske μὲν libri | 8 ὡς τυραννίδα Stephanus | 32 διεψεύσασθε] καὶ διεψεύσασθε B καὶ διέψευσθε A.

303, 3 τὸν ἄνδρα add. B | 18 τῇ ἀπάτῃ uel ταῖς ἀπάταις maluit Sylburg | 23 οὐκ ὀλίγους B | 24 τὴν om. B | 25 τὸ add. B | 26 πολλὴν] πολλοστὴν?

304, 4 παρηνομήσατε B | 8 ἀξιοῦμεν? | 19 λαβόντες libri, corr. Portus | ὑποδεξαμένης AB | 20 ἡμᾶς add. B.

305, 1 ὑπὸ τούτων Reiske τούτων libri | 3 ἀποθήσομεν? καταθήσομεν c. Reiske | 9 τὰ ὅμοια Reiske | 12 ἢ] οἱ B | ἐπὶ add. Reiske | 13 παρωσάμενοι A | 15 μάλιστα καταφρονουμένην c. Reiske | 22 κλήρους ABC | 26 ὡς] ὁ AB.

306, 4 οὖν inserui | 8 ἀπαλλαττόμεθα B | 13 μένειν seclusi | 14 καὶ μετὰ πολλῶν πόνων κτηθεῖσα c. Sylburg διὰ τῶν ὅπλων — ζητηθεῖσα c. Reiske | 18 ἀναγκαζόμεθα libri, corr. Reiske | 21 ἁλύσει libri, quod correxi | 26 οὖν om. B | 30 ἡγεμονα libri, corr. Sylburg.

307, 2 καὶ ὠφελίμους? | 11 ἐκείνων B idemque c. Sylburg | 14 φιλίων B | ἐλεεινὸν libri, corr. Sylburg, Reiske | 15 τὸ add. B | ἐξελαύνεσθαι? | 18 ἐκλίποντες Bb | 19 λυπηρὸν libri, corr. Sylburg | 20 ἀλλ' deleuit Reiske | 25 φυγαῖς Sintenis I p. 29 φυλαῖς libri, nisi quod in B λ in rasura posita est.

308, 3 προαιρήσεσθε B | 13 ἐκέχυτο c. Stephanus | 15 μόνοις τοῖς δημόταις? | 22 πρὸς add. Sylburg | 23 πολιτῶν] πλεῖστον? | 24 ὅς] ὁ Bücheler | δυναστείας δὲ τῆς καλουμένης δικτατορίας ἡ AB, corr. Pflugk | 28 τοὺς om. B | 31 δίκαια libri, corr. Reiske.

309, 11 ἄλλους τινὰς B | 17 θάτερον libri praeter Ba, corr. Sylburg | 20 ἀπαναστάσεως c. Portus | 28 ἐπὶ τούτῳ c. Sylburg | 30 παραστήσασθαι B.

310, 1 *κακίας Bb* | 5 *τὸν* om. *B* | 6 *περιάγοντες B* | 13 *συλλελογισμένῳ* c. Reiske | 17 *τὴν* addidi | 21 *σωτηρίας* libri, corr. Sylburg | 24 *μηθενὶ AB*, corr. Portus | 26 *βουλήματος* c. Sylburg | 31 *ἠξίωται* scripsi *ἀξιοῦται* libri.

311, 1 *ὑπὸ τοῦ ὑπάτου* libri, corr. Sylburg | 9 *οὐδένα ποιησόμεθα λόγον* scripsi *οὐδὲν ἂν οἰόμεθα δεῖν* libri | 25 *δίκας — ἰδίας* scripsi *δίκαις — ἰδία A δίκαις — ἰδίαις Bb* | 32 *βουλευσομένοις* Bücheler.

312, 2 *μέντοι*] *μόνα* Reiske | 5 *δὴ* malim cum Sylburgo | 8 *αἵ πᾶσι* Reiske *πᾶσαι AB* | 13 *νῦν*] *ὑμῖν*? | 15 *καὶ σώματα B* | 16 *αὐτῶν ὅμηρα B* | 22 *ἀνθρώποις ἐστὶν B* | 25 *πικραὶ* Reiske *μικραὶ* libri | 27 *εἶ γε* Reiske *εἴτε* libri *ἤδη* Pflugk *ἴτε* Sintenis I p. 25 | 30 *ὑμῖν* scripsi *ἡμῖν B ἢ μὴν A*, quod post *ἱερῶν* transposuit Reiske | 32 *γιγνομένας B*.

313, 2 *μήθ'* Reiske | 8 *κοινῇ* scripsi *κοινὸν* libri | 10 *συνάξει*? | 17 *καὶ* add. *B* | 20 *περιβάλλοντες AB* | *ἀλλήλους AB* | 21 *πάλαι* scripsi *παλαιὰν* libri | 23 *ἀνηνύτους* Sintenis II p. 28 *ἀγενήτους* libri | 25 *ὑμῖν* libri corr. Stephanus | 26 *ἡμᾶς* libri, corr. Sylburg | 27 *ὑμᾶς* libri, corr. Sylburg | 28 *ὑμῶν ἀγαθὰς εἰδόσι* libri, corr. Reiske | 30 *εἴτε AB*, corr. Reiske | 31 *ἐλπίδος Bb*, sed *δος* in rasura.

314, 3 *ἐναντιωθησόμεθα B* | 5 *ἐπιχειρεῖ Bb* | 14 *μέρη*] *μέλη* Bücheler | 22 *τὸ δὲ στόμα ὅτι φθέγγεται* quae in *B* post *ἀκούει* leguntur seclusi | 24 *περιβαλοῦσα B* | *ἔσχε AB* | 25 *πρᾶγμα*] *σῶμα* Sylburg | 30 *ἀναγκάζουσα* libri, corr. Portus.

315, 3 *ἐπὶ τὸ πολὺ A Ba*, *τὸ* erasum a *Bb* | 9 *τῶν κοινῶν B* | 14 *εἰ δή*? | 22 *κακηγκακῶς Bb* | 26 *γαστὴρ* addidi ex coniectura Sylburgi | 28 *ἁπάντων*] *ἅπασι* c. Reiske | *διαμονῆς* Reiske *διαλλαγῆς* libri.

316, 1 malim *καὶ ὡς* cum Sylburgo | 7 *ἐγίγνοντο τὴν δημηγορίαν B* | 10 *ὑπομενοῦντας AB* | 15 *ἀπεῖναι AB*, corr. Sylburg | 22 *τὰ καλὰ μαραίνοντα* addidi coll. II 3; om. libri | 28 *περιῇ*? | 29 *ἐλλείψειν* Sylburg *ἐλλείψει* libri | 31 *δεήσειν* Sylburg *δεήσει* libri.

317, 5 *ἀποστερόμενον* scripsi *ἀποστερούμενον* libri | 9 *ταὐτὰ* Sylburg *ταῦτα* libri.

318, 7 *βαλεῖν κακῶν B* | 9 *ἀλλ' ὥσπερ εἶπον AB*; an *ὥςπερ εἰκὸς*? | 16 *ἡ βουλὴ* add. *B* | 19 *σικίλιος* libri, corr. Sylburg | 28 *φιτιάλεις Bb*.

319, 2 *Οὐισκέλλιον* scripsi *ἰουσίλλιον A οὐεσσίλλιον B* | *Ῥούγαν* Gelenius *ῥιουγανὸν* libri | *οὗτοι*] *τοι Ba* | *τὴν* add. Reiske | 4 *πρότερον Ba πρὸ τριῶν ABb* | 9 *συνεβούλευσε B* | 13 *τῶν* add. Sylburg | *μηδένα B* | 21 *πάντα* libri | 22 *χρήσασθαι AB* | 23 *ἐκγόνους B* | 31 *ἐπειδὴ B*.

320, 18 *τὴν* om. *B* | 20 *ουκέθ'* addidit Reiske | 28 *τὸν* addidi | 31 *ὡς ἔλαχε Bb* om. *Ba* | *τῶν* add. Reiske | *κατὰ τὴν πόλιν* om. *B* | 32 *ὑπέμεινε* Reiske *ἔπεμψε* libri.

321, 1 *ποστούμιος ABb* | 6 *ἐπιβαλλομένων B* | 8 *ἀπείρξειν* c. Bücheler | 14 *ἐγκαταλειφθέντα* libri, corr. Sylburg | 17 *πόλους κατὰ AB*, corr. Sigonius.

322, 15 *ἀμφοτέρους ἐνίκων* c. Reiske | 22 *Μάρκιος* libri, corr. Sylburg | 27 *πάσας* libri.

323, 5 *ἀεὶ* om. *B* | 8 *τοῖς*] *τοὺς AB* | 13 *συνειςπίπτει B* | 15 *ἐγίνετο Bb* | 18 *αἱ* add. *B* | *τεγῶν AB* | 20 *ἑκάστοις ἰσχὺς* c. Bücheler | 21 *γε* add. *B* | 25 *ἐγκαταλειφθέντων* libri, corr. Sylburg | 27 *τε* add. *B* | *ἐν τῷ χωρίῳ* add. *B* | 29 *μόνος* add. Reiske | 30 *προυποστὰς* libri, corr. Sylburg | 32 *λαμπρότερός ἔτι ἐν*?

324, 1 *τῷ* add. *B* | *συστάντι* post *Ἀντιάτας* transponit *B* | 17 *τε* add. *Bb* | 18 *ἑπόμενον ABb*, corr. Reiske | Hic et 325, 6. 32 pro *Ποστούμιος* reponendum esse *Πόστουμος* apparet | 23 *ὑποχωροῦντες* libri, corr. Portus | 29 *οἱ* add. *B* | 30 *τῇ μάχῃ ταύτῃ B* | 32 *αὐτοὺς* libri, corr. Sylburg.

325, 1 *ἀναμφιβόλως B* | 13 *πολλαῖς καὶ* add. *B* | 15 *ὡς συνεπαινούντων* c. Sylburg | 16 *τε A δὲ Ba*, om. *Bb* | *μεγάλην* add. *B* | 18 *καταχρήσασθαι AB*.

326, 14 *τὰς Λατίνων*? | 32 *ὅτι δ' ἂν AB*.

327, 1 *δοκεῖ B* | *συνεθήκαντο* Reiske | 5 *ταῖς τῆς καλουμένης Λατίνης ἑορτῆς* c. Sylburg | 7 *ἐνίκησαν* libri, corr. Portus | 10 *τότε* add. *B* | 16 *θρόνοις ἐλεφαντίνοις B* | 20 *ἐξ* scripsi *ἐπ' AB*.

328, 9 *διαφόρου* add. *B* | 10 *δὲ* om. *B* | 11 *ἐρανισμοῦ AB* | 20 *κατενεχθὲν B* | 25 *πάντων*] *πολιτῶν* c. Sylburg.

CORRIGENDA.

P. 16, 15 lege *Νόμας* 37, 8 l. *οὔ* 105, 30 l. *ἰδεῖν* 127, 30 l. *σύνηθες αὐτοῖς ἦν* 152, 13 l. *ξενίαν, καὶ προεῖπεν* 168, 1 l. *οὖν* 187, 26 l. *γῆς* 191, 8 l. *βουλευτήριον* 217, 26 l. *τετρακισχίλιοι* 243, 30 l. *τὰς εἰσπραττομένας εἰσφορὰς* 261, 27 l. *νουθετηθέντων* 269, 12 l. *βοηθείας τε* 269, 28 l. *φέροντες* 301, 23 l. *λόγων*.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

---

iiskianae
editionis
.683 Βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος οὐ μικρῶν οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχὼν οὕτω τελευτᾷ,
34 υἱωνούς τε δύο καταλιπὼν νηπίους καὶ δύο θυγατέρας ἀνδράσιν ἤδη συνοικούσας. διάδοχος δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ γίνεται Τύλλιος ἐνιαυτῷ τετάρτῳ τῆς πεντηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἐπιτελίδης Λάκων ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεστρατίδου· περὶ οὗ καιρὸς ἤδη λέγειν, ἃ κατ' ἀρχὰς παρελίπομεν, ἐξ ὧν τε γονέων ἔφυ καὶ τίνας ἐπεδείξατο πράξεις ἰδιώτης ὢν ἔτι καὶ πρὶν ἐπὶ τὴν δυναστείαν παρελθεῖν. τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα οἷς μάλιστα ἔγωγε συγκατατίθεμαι τοιαῦτ' ἐστίν. ἐν Κορνικόλῳ πόλει τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀνήρ τις ἐκ τοῦ βασιλείου γένους Τύλλιος ὄνομα γυναικὶ συνῆν Ὀκρισίᾳ καλλίστῃ τε καὶ σωφρονεστάτῃ τῶν ἐν Κορνικόλῳ γυναικῶν. αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Τύλλιος ὅθ' ἡ πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κατελαμβάνετο μαχόμενος
15 ἀποθνήσκει, τὴν δὲ Ὀκρισίαν ἐγκύμονα οὖσαν ἐξαίρετον ἐκ τῶν λαφύρων λαμβάνει Ταρκύνιος ὁ βασι-

λεὺς καὶ δίδωσι δωρεὰν τῇ ἑαυτοῦ γυναικί. μαθοῦσα δ' ἐκείνη πάντα τὰ περὶ τὴν ἄνθρωπον οὐ πολλοῖς χρόνοις ὕστερον ἐλευθέραν αὐτὴν ἀφίησι καὶ πασῶν μάλιστα γυναικῶν ἀσπαζομένη τε καὶ τιμῶσα διετέλεσεν. ἐκ ταύτης γίνεται τῆς Ὀκρισίας ἔτι δουλευούσης παιδίον, ᾧ τίθεται τραφέντι ἡ μήτηρ τὸ μὲν ἴδιόν τε καὶ συγγενικὸν ὄνομα Τύλλιον ἐπὶ τοῦ πατρός, τὸ δὲ κοινὸν καὶ προσηγορικὸν Σερούιον ἐπὶ τῆς ἰδίας τύχης, ὅτι δουλεύουσα ἔτεκεν αὐτόν. εἴη δ' ἂν ὁ Σερούιος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταβιβαζόμενος Δούλιος.

II. Φέρεται δέ τις ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις ἀναγραφαῖς ἕτερος ὑπὲρ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγος ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐξαίρων τὰ περὶ αὐτόν, ὃν ἐν πολλαῖς Ῥωμαϊκαῖς ἱστορίαις εὕρομεν, εἰ θεοῖς τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι φίλος τοιοῦτός τις· ἀπὸ τῆς ἑστίας τῶν βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε Ῥωμαῖοι συντελοῦσιν ἱερουργίας καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαρχὰς ἁγίζουσιν, ὑπὲρ τοῦ πυρὸς ἀνασχεῖν λέγουσιν αἰδοῖον ἀνδρός. τοῦτο δὲ θεάσασθαι τὴν Ὀκρισίαν πρώτην φέρουσαν τοὺς εἰωθότας πελάνους ἐπὶ τὸ πῦρ, καὶ αὐτίκα πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐλθοῦσαν εἰπεῖν. τὸν μὲν οὖν Ταρκύνιον ἀκούσαντά τε καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας ἐν θαύματι γενέσθαι, τὴν δὲ Τανακυλίδα τά τε ἄλλα σοφὴν οὖσαν καὶ δὴ καὶ τὰ μαντικὰ οὐδενὸς χεῖρον Τυρρηνῶν ἐπισταμένην εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, ὅτι γένος ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου πέπρωται γενέσθαι κρεῖττον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐκ τῆς μιχθείσης τῷ φάσματι γυναικός. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων τερατοσκόπων ἀποφηναμένων, δόξαι τῷ βασιλεῖ τὴν Ὀκρισίαν, ᾗ πρώτη ἐφάνη τὸ τέρας, εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα

κοσμησαμένην οἷς ἔθος ἐστὶ κοσμεῖσθαι τὰς γαμου-
μένας κατακλεισθῆναι μόνην εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ
37 τέρας ὤφθη. μιχθέντος δή τινος αὐτῇ θεῶν ἢ δαι-
μόνων καὶ μετὰ τὴν μῖξιν ἀφανισθέντος εἴτε Ἡφαί-
στου καθάπερ οἴονταί τινες εἴτε τοῦ κατ' οἰκίαν
ἥρωος, ἐγκύμονα γενέσθαι καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν
τοῖς καθήκουσι χρόνοις. τοῦτο τὸ μύθευμα οὐ πάνυ
τι πιστὸν εἶναι δοκοῦν ἑτέρα τις ἐπιφάνεια θεία γε-
νομένη περὶ τὸν ἄνδρα θαυμαστὴ καὶ παράδοξος ἧτ-
τον ἀπιστεῖσθαι ποιεῖ. καθημένου γάρ ποτε αὐτοῦ
μεσούσης μάλιστα ἡμέρας ἐν τῇ παστάδι τῶν βασι-
λέων καὶ κατενεχθέντος ἐφ' ὕπνον, πῦρ ἀνέλαμψεν
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἥ τε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ
τοῦ βασιλέως γυνὴ πορευόμεναι διὰ τῆς παστάδος
ἐθεάσαντο καὶ πάντες ὅσοι σὺν ταῖς γυναιξὶν ἐτύγχα-
νον τότε παρόντες, καὶ μέχρι τούτου διέμενεν ἡ
φλὸξ ὅλην αὐτοῦ καταλάμπουσα τὴν κεφαλήν, ἕως ἡ
μήτηρ προσδραμοῦσα διανέστησεν αὐτὸν καὶ ἡ φλὸξ
ἅμα τῷ ὕπνῳ διασκεδασθεῖσα ἠφανίσθη. τὰ μὲν δὴ
περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα τοιαῦτ' ἐστίν.

38 III. Ἃ δὲ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διεπράξατο λόγου
ἄξια, ἐξ ὧν Ταρκύνιός τε αὐτὸν ἠγάσθη καὶ ὁ Ῥω-
μαίων δῆμος τῆς μετὰ βασιλέα τιμῆς ἠξίου, τοιάδε.
ἀντίπαις μὲν ὢν ἔτι τῇ πρώτῃ στρατείᾳ, ἣν ἐπὶ Τυρ-
ρηνοὺς Ταρκύνιος ἐστράτευσεν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι τε-
ταγμένος οὕτως ἔδοξεν ἀγωνίσασθαι καλῶς, ὥστε
περιβόητος εὐθὺ γενέσθαι καὶ τὰ ἀριστεῖα πρῶτος
ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ' ἑτέρας γενομένης ἐπὶ τὸ αὐτὸ
ἔθνος στρατείας καὶ μάχης καρτερᾶς περὶ πόλιν Ἤρη-
τον ἀνδρειότατος ἁπάντων φανεὶς στεφάνοις αὖθις
ἀριστείοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκοσμεῖτο. ἔτη δὲ γε-
γονὼς εἴκοσι μάλιστα τῆς συμμαχικῆς στρατηγὸς ἀπε-

δείχθη δυνάμεως ἣν Λατῖνοι ἔπεμψαν καὶ συγκατεκτήσατο βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τὴν τῶν Τυρρηνῶν ἀρχήν· ἔν τε τῷ πρὸς Σαβίνους πολέμῳ τῷ πρώτῳ συστάντι τῶν ἱππέων ἀποδειχθεὶς ἡγεμὼν ἐτρέψατο τοὺς τῶν πολεμίων ἱππεῖς καὶ μέχρι πόλεως Ἀντέμνης ἐλάσας τὰ ἀριστεῖα καὶ ἐκ ταύτης τῆς μάχης ἔλαβεν· ἑτέρας τε πολλὰς πρὸς τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀγωνισάμενος μάχας τοτὲ μὲν ἱππέων ἡγούμενος τοτὲ δὲ πεζῶν, ἐν ἁπάσαις ἐφάνη ψυχὴν ἄριστος καὶ πρῶτος ἐστεφανοῦτο τῶν ἄλλων. καὶ ἐπειδὴ παρέστη Ῥωμαίοις εἰς ὑπόταξίν τε καὶ παράδοσιν τῶν πόλεων τὸ ἔθνος, αἰτιώτατος εἶναι δόξας Ταρκυνίῳ καὶ ταύτης τῆς δυναστείας τοῖς ἐπινικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο ὑπ᾽ αὐτοῦ. ἦν δὲ καὶ φρονῆσαι τὰ πολιτικὰ συνετώτατος καὶ λόγῳ τὰ βουλευθέντα ἐξενεγκεῖν οὐδενὸς χείρων ἁπάσαις τε ἁρμόσαι ταῖς τύχαις καὶ παντὶ συνεξομοιωθῆναι προσώπῳ δυνατώτατος. καὶ διὰ ταῦτα Ῥωμαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἠξίωσαν εἰς τοὺς πατρικίους ψῆφον ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκύνιόν τε πρότερον καὶ ἔτι πρὸ τούτου Νόμαν Πομπίλιον· ὁ δὲ βασιλεὺς κηδεστὴν ἐποιήσατο τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων ἐγγυήσας, καὶ πάνθ᾽ ὅσα διὰ νόσους ἢ διὰ γῆρας ἀδύνατος ἦν ἐπιτελεῖν δι᾽ ἑαυτοῦ τούτῳ πράττειν ἐπέσκηπτεν, οὐ μόνον τὸν ἴδιον οἶκον ἐπιτρέπων, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀξιῶν. ἐν οἷς ἅπασιν ἐξητάσθη πιστὸς καὶ δίκαιος, καὶ οὐδὲν ᾤοντο διαφέρειν οἱ δημόται Ταρκύνιον ἐπιμελεῖσθαι τῶν κοινῶν ἢ Τύλλιον· οὕτως ἐξεθεραπεύθησαν ὑπ᾽ αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις.

IIII. Φύσεώς τε δὴ μετειληφὼς ἀποχρώντως πρὸς ἡγεμονίαν κατεσκευασμένης οὗτος ὁ ἀνήρ, καὶ τὰς παρὰ τῆς τύχης πολλὰς καὶ μεγάλας ἐσχηκὼς ἀφορ-

μάς, ἐπειδὴ τελευτῆσαι συνέβη Ταρκύνιον ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων ἀνασώσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν βουλομένων, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ, δόξας ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπὶ τὴν βασιλείαν καλεῖσθαι, δραστήριος ἀνὴρ οὐκ ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν τὸν καιρόν. ἡ δὲ συγκατασκευάσασα τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ καὶ πάντων αἰτία γενομένη τῶν ἀγαθῶν ἡ τοῦ τετελευτηκότος βασιλέως ἦν γυνὴ γαμβρῷ τε συλλαμβάνουσα ἰδίῳ καὶ ἐκ πολλῶν συνεγνωκυῖα θεσφάτων, ὅτι βασιλεῦσαι Ῥωμαίων ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα εἵμαρτο. ἔτυχε
11 δὲ αὐτῇ νεανίας μὲν υἱὸς οὐ πρὸ πολλοῦ τετελευτηκὼς χρόνου, παιδία δ' ἐξ ἐκείνου δύο νήπια καταλειπόμενα. ἐνθυμουμένη δὴ τὴν περὶ τὸν οἶκον ἐρημίαν καὶ περιδεὴς οὖσα μὴ κατασχόντες οἱ Μάρκιοι τὴν ἀρχὴν ἄρωνται τὰ παιδία καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἀφανίσωσι, πρῶτον μὲν τὰς τῶν βασιλείων θύρας ἔκλεισε καὶ φύλακας ἐπ' αὐταῖς ἐπέστησε διακελευσαμένη μηδένα παριέναι μήτε ἔσω μήτε ἔξω· ἔπειτ' ἐκ τοῦ δωματίου πάντας ἐξελθεῖν κελεύσασα τοὺς ἄλλους ἐν ᾧ τὸν Ταρκύνιον ἡμιθνῆτα ἔθεσαν, τὴν δὲ Ὀκρισίαν καὶ τὸν Τύλλιον καὶ τὴν θυγατέρα τὴν συνοικοῦσαν τῷ Τυλλίῳ κατασχοῦσα καὶ τὰ παιδία ὑπὸ τῶν τροφῶν ἐνεχθῆναι κελεύσασα λέγει πρὸς αὐτούς· Ταρκύνιος μὲν ἡμῖν ὁ βασιλεύς, ὦ Τύλλιε, παρ' ᾧ τροφῆς καὶ παιδείας ἔτυχες, ἁπάντων μάλιστα σὲ τιμήσας φίλων καὶ συγγενῶν ἀνόσια παθὼν ἐκπεπλήρωκε τὴν ἑαυτοῦ μοῖραν, οὔτε περὶ τῶν
12 ἰδίων πραγμάτων διαθέμενος οὐδὲν οὔτε περὶ τῶν κοινῶν καὶ πολιτικῶν ἐπισκήψας, ἀλλ' οὐδὲ ἀσπάσασθαί τινα ἡμῶν οὐδὲ προσαγορεῦσαι τοὺς ἐσχάτους ἀσπασμοὺς δυνηθείς. ἔρημα δὲ καὶ ὀρφανὰ τὰ

δύστηνα ταυτὶ παιδία καταλείπεται κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τρέχοντα· εἰ γὰρ ἐπὶ Μαρκίοις τοῖς ἀνελοῦσι τὸν πάππον αὐτῶν τὰ τῆς πόλεως ἔσται πράγματα, τὸν οἴκτιστον ἀπολοῦνται τρόπον ὑπ' αὐτῶν· ἔσται τε οὐδ' ὑμῖν ἀσφαλὴς ὁ βίος, οἷς ἐνεγγύησε Ταρκύνιος τὰς ἑαυτοῦ θυγατέρας ἐκείνους ὑπεριδών, ἐὰν οἱ φονεύσαντες αὐτὸν τὴν ἀρχὴν κατάσχωσιν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ φίλοις καὶ συγγενέσιν οὐδ' ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις γυναιξίν· ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς φανερῶς τε καὶ κρύφα πειράσονται διολέσαι. ταῦτ' οὖν ἐνθυμουμένους ἡμᾶς δεῖ μὴ περιορᾶν τοὺς ἐκεῖνον ἀποκτείναντας ἄνδρας ἀνοσίους καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἐχθροὺς τοσαύτην ἀρχὴν κτησαμένους, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι καὶ κωλύειν νῦν μὲν ἀπάτῃ καὶ δόλῳ 64 χρησαμένους· τούτων γὰρ ἐν τῷ παρόντι δεῖ· ὅταν δὲ τὰ πρῶτα ἡμῖν χωρήσῃ κατὰ νοῦν, τότε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πάσῃ δυνάμει καὶ μεθ' ὅπλων αὐτοῖς ὁμόσε χωροῦντας, ἐὰν ἄρα καὶ τούτων δέῃ. ἀλλ' οὐ δεήσει βουληθέντων ἡμῶν πράττειν νῦν ἃ δεῖ. τίνα δὲ ταῦτ' ἐστί; πρῶτον μὲν κρυπτώμεθα τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον καὶ πρὸς ἅπαντας ἐξενεχθῆναι παρασκευάσωμεν ὅτι πληγὴν οὐδεμίαν ἔχει καίριον, οἵ τε ἰατροὶ λεγέτωσαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐτὸν ἀποδείξειν ὑγιῆ· ἔπειτ' ἐγὼ προελθοῦσα εἰς τοὐμφανὲς ἐρῶ πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς δὴ Ταρκυνίου μοι ταῦτ' εἰπεῖν ἐπισκήψαντος, ὅτι πάντων ἀποδείκνυσιν ἐπιμελητὴν καὶ φύλακα τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν, ἕως αὐτὸς ἐκ τῶν τραυμάτων ὑγιὴς γένηται, τὸν ἕτερον τῶν ἑαυτοῦ γαμβρῶν, τὸ σὸν εἰποῦσα ὄνομα, ὦ Τύλλιε· ἔσται δὲ οὐκ ἄκουσι Ῥωμαίοις, ἀλλὰ βουλομένοις ὑπὸ σοῦ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύεσθαι, ὑφ' οὗ πολλάκις ἤδη καὶ πρότερον ἐπετροπεύθη. ὅταν δὲ

44 τὸν παρόντα κίνδυνον διασκεδάσωμεν, οὐδὲν γὰρ
ἔτι τῶν ἐχθρῶν ἰσχυρόν ἐστι ζῆν τοῦ βασιλέως ἀγ-
γελλομένου, παραλαβὼν σὺ τάς τε ῥάβδους καὶ τὴν
τῶν ὅπλων ἐξουσίαν κάλει τοὺς βουλεύσαντας ἀπο-
κτεῖναι Ταρκύνιον ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν Μαρκίου
παίδων ἀρξάμενος καὶ πρόθες αὐτοῖς δίκας· τιμω-
ρησάμενος δὲ τούτους ἅπαντας ἐὰν μὲν ὑπομείνωσι
τὰς κρίσεις θανάτοις, ἐὰν δὲ ἐρήμους ἀφῶσιν, ὃ μᾶλ-
λον αὐτοὺς οἶμαι ποιήσειν, ἀειφυγίᾳ καὶ δημεύσει
τῶν ὑπαρχόντων, καθίστασο ἤδη τὰ περὶ τὴν ἀρχὴν
ὁμιλίαις τε φιλανθρώποις τὸ πλῆθος ἀναλαμβάνων
καὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκημα γενέσθαι πολλὴν ἔχων φρον-
τίδα καὶ τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν εὐεργεσίαις τισὶ
καὶ δωρεαῖς ὑπαγόμενος· ἔπειθ' ὅταν ἡμῖν καιρὸς
εἶναι δοκῇ τότε λέγωμεν ἀποτεθνηκέναι Ταρκύνιον
καὶ ταφὰς αὐτοῦ ποιῶμεν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ. δίκαιος
δ' εἶ, Τύλλιε, τραφείς τε ὑφ' ἡμῶν καὶ παιδευθεὶς
45 καὶ πάντων μετεσχηκὼς ἀγαθῶν ὅσων παρὰ μητρός
τε καὶ πατρὸς υἱοὶ μεταλαμβάνουσι καὶ θυγατρὶ συν-
οικῶν ἡμετέρᾳ, ἐὰν δὴ καὶ βασιλεὺς ἔτι γένῃ Ῥω-
μαίων ἐμοῦ καὶ εἰς τοῦτό σοι συναγωνισαμένης, πα-
τρὸς εὔνοιαν τοῖς παιδίοις τοῖςδε παρασχέσθαι· ὅταν
δὲ εἰς ἄνδρας ἔλθωσι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἱκανοὶ
γένωνται, τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίων
ἡγεμόνα.

V. Ταῦτ' εἰποῦσα καὶ τῶν παιδίων ἑκάτερον εἰς
τὰς ἀγκάλας ἐμβαλοῦσα τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς θυ-
γατρὸς καὶ πολὺν ἐξ ἀμφοτέρων κινήσασα οἶκτον,
ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ δωματίου καὶ παρ-
ήγγειλε τοῖς ἔνδον εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν θεραπείαν
ἐπιτήδεια ποιεῖν καὶ τοὺς ἰατροὺς συγκαλεῖν. δια-
λιποῦσα δὲ τὴν μεταξὺ νύκτα τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ πολ-

λοῦ πρὸς τὰ βασίλεια συνδραμόντος ὄχλου, προῆλθεν εἰς τοὐμφανὲς ταῖς θυρίσιν ἐπιστᾶσα ταῖς φερούσαις εἰς τὸν πρὸ τῶν θυρῶν στενωπὸν, καὶ πρῶτον μὲν ἐδήλωσε τοῖς παροῦσι τοὺς βουλεύσαντας ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὸν φόνον, καὶ τοὺς ἐπὶ τοὔργον ἀποσταλέντας ὑπ' αὐτῶν δεδεμένους παρήγαγεν· ἔπειθ' ὡς 64
εἶδε τοὺς πολλοὺς ὀλοφυρομένους τε τὸ πάθος καὶ τοῖς δεδρακόσιν ἀπεχθομένους, τελευτῶσα εἶπεν ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀνοσίων ἐπιβουλευμάτων γέγονεν οὐ δυνηθεῖσιν ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον. ἀγαπητῶς δὲ τὸν λόγον ἁπάντων δεξαμένων, τότε τὸν Τύλλιον αὐτοῖς συνίστησιν, ὡς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπίτροπον ἁπάντων τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν ἀποδεικνύμενον, ἕως αὐτὸς ῥαΐσῃ. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἀπῄει περιχαρὴς γενόμενος εἰ μηδὲν πέπονθεν ὁ βασιλεὺς δεινὸν καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν δόξαν ἔχων ταύτην διετέλει. ὁ δὲ Τύλλιος ἰσχυρὰν χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἐπαγόμενος τοὺς βασιλικοὺς προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς Μαρκίους ἐκήρυττεν ἥκειν ὑφέξοντας δίκην· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ἐπικηρύξας αὐτοῖς ἀϊδίους φυγὰς καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβὼν εἰς τὸ δημόσιον ἀσφαλῶς ἤδη τὴν Ταρκυνίου κατεῖχεν ἀρχήν.

VI. Βούλομαι δ' ἐπιστήσας τὸν ἑξῆς λόγον ἀποδοῦναι τὰς αἰτίας, δι' ἃς οὔτε Φαβίῳ συγκατεθέμην 64'
οὔτε τοῖς ἄλλοις ἱστορικοῖς, ὅσοι γράφουσιν υἱοὺς εἶναι τοὺς καταλειφθέντας παῖδας ὑπὸ Ταρκυνίου, ἵνα μή τινες τῶν ἐκείναις ἐντυχόντων ταῖς ἱστορίαις σχεδιάζειν με ὑπολάβωσιν οὐχ υἱοὺς ἀλλ' υἱωνοὺς αὐτοῦ γράφοντα τοὺς παῖδας. παντάπασι γὰρ ἀπερισκέπτως καὶ ῥᾳθύμως οἱ συγγραφεῖς περὶ αὐτῶν ταύτην ἐξενηνόχασι τὴν ἱστορίαν, οὐδὲν ἐξητακότες

τῶν ἀναιρούντων αὐτὴν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων· ὧν ἕκαστον ἐγὼ πειράσομαι ποιῆσαι φανερὸν δι' ὀλίγων. Ταρκύνιος ἐκ Τυρρηνίας μετανίσταται τὸν οἶκον ὅλον ἀνασκευασάμενος ἐν τῇ κρατίστῃ τοῦ φρονεῖν ὑπάρχων ἡλικίᾳ. πολιτεύεσθαι γὰρ ἤδη καὶ ἄρχειν καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀξιῶν παραδίδοται, καὶ τὴν ἄπαρσιν ἐκεῖθεν πεποιημένος διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἐν τῇ πόλει τιμῆς μεταλαμβάνειν. ἕτερος μὲν οὖν ἄν τις αὐτὸν ὑπέθετο καὶ τριακοστὸν ἔτος ἔχοντα τοὐλάχιστον ὅτε ἀπῆρεν ἐκ Τυρρηνίας· ἀπὸ ταύτης
648 γὰρ οἱ νόμοι τῆς ἡλικίας καλοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς ἄρχειν τε καὶ πράττειν βουλομένους τὰ κοινά· ἐγὼ δ' ἔτι νεώτερον αὐτὸν ὑποτίθεμαι πέντε ὅλοις ἔτεσι, καὶ ποιῶ κατὰ τὸ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἀπανιστάμενον. καὶ μὴν ὅτι γυναῖκα Τυρρηνίδα ἐπηγάγετο, ἣν ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς ἔγημεν, ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες ἱστορίας. παραγίνεται δ' εἰς Ῥώμην Ἄγκου Μαρκίου βασιλεύοντος, ὡς μὲν Γέλλιος ἱστορεῖ κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς βασιλείας, ὡς δὲ Λικίννιος γράφει κατὰ τὸν ὄγδοον. ἔστω δὴ κατὰ τοῦτον ἐληλυθὼς τὸν ἐνιαυτὸν καθ' ὃν γράφει Λικίννιος, καὶ μὴ πρότερον· ἐν ὑστέρῳ μὲν γὰρ οὐκ ἂν εἴη χρόνῳ παραγεγονώς, εἴγε δὴ κατὰ τὸν ἔνατον ἐνιαυτὸν τῆς Ἄγκου δυναστείας ἱππέων ἡγούμενος ἐπὶ τὸν πρὸς Λατίνους πόλεμον ὑπὸ τοῦ βασιλέως πέμπεται, ὡς ἀμφότεροι λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς· εἰ δὴ παρεγένετο μὲν εἰς Ῥώμην οὐ πλείω τῶν πέντε καὶ εἴκοσι
649 γεγονὼς ἐτῶν, Ἄγκῳ δὲ βασιλεῖ κατὰ τὸν ὄγδοον τῆς ἀρχῆς ἐνιαυτὸν φίλος γενόμενος ἑπτακαίδεκα διέτριψεν ἔτη παρ' αὐτῷ τὰ λοιπά· τέτταρα γὰρ ἐπὶ τοῖς εἴκοσι βεβασίλευκεν Ἄγκος· ἔτη δὲ ὀκτὼ καὶ

τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν αὐτὸς ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν, ὀγδοηκονταέτης ἂν ἦν ὅτ᾽ ἐτελεύτα. ἐκ γὰρ τοῦ συλλογισμοῦ τῶν ἐτῶν τοῦτο συνάγεται τὸ πλῆθος. ἡ γυνὴ δ᾽ εἰ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτοῦ νεωτέρα καθάπερ εἰκὸς, ἑβδομηκοστὸν ἂν δήπου καὶ πέμπτον εἶχεν ἔτος, ὅτ᾽ ἀπέθνησκε Ταρκύνιος. εἰ δὴ τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν ἔσχατον ἐκύησεν ἔτος ἔχουσα πεντηκοστόν· προσωτέρω γὰρ οὐκέτι κυΐσκεται τούτου τοῦ χρόνου γυνὴ, ἀλλ᾽ ἔστιν οὗτος αὐταῖς τῶν ὠδίνων ὅρος, ὡς οἱ ταῦτα ἐξητακότες γράφουσιν· οὗτος μὲν οὖν οὐκ ἂν ἐλάττω γεγονὼς ἦν ἐτῶν πέντε καὶ εἴκοσι κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον, ὁ δὲ Λεύκιος ὁ πρεσβύτερος οὐ μείων ἑπτακαιεικοσαέτους· οὐκ ἄρα νηπίους κατέλιπεν υἱοὺς ὁ 65 Ταρκύνιος ἐκ ταύτης γεγονότας τῆς γυναικός. ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἀνδρῶν ἡλικίαν εἶχον οἱ παῖδες, ὅτε ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀπέθνησκεν, οὔτ᾽ ἂν ἡ μήτηρ αὐτῶν οὕτως ἦν ἀθλία καὶ θεοβλαβὴς, ὥστ᾽ ἀφαιρεῖσθαι μὲν τῶν ἑαυτῆς τέκνων ἣν κατέλιπεν αὐτοῖς ὁ πατὴρ ἀρχὴν, τῷ δὲ ἀλλοτρίῳ καὶ ἐκ δούλης γεγονότι χαρίζεσθαι· οὔτ᾽ ἂν αὐτοὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποστερούμενοι φαύλως καὶ ῥαθύμως τὸ ἀδίκημα ἤνεγκαν καὶ ταῦτα ἐν τῇ κρατίστῃ τοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν ὄντες ἀκμῇ· οὔτε γὰρ εὐγενείᾳ προεῖχεν αὐτῶν ὁ Τύλλιος ἐκ δούλης μητρὸς ὢν οὔτε ἡλικίας ἀξιώματι παρὰ πολὺ διήλλαττεν, ἀλλὰ τρισὶ μόνον ἔτεσι θατέρου πρεσβύτερος ἦν· ὥστε οὐκ ἄν γε παρεχώρησαν αὐτῷ τῆς βασιλείας ἑκόντες.

VII. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας τινὰς τὸ πρᾶγμα ἀτοπίας, ἃς ἅπαντες ἠγνόησαν οἱ τὰ Ῥωμαϊκὰ συνταξάμενοι πλὴν ἑνὸς, οὗ μετὰ μικρὸν ἐρῶ τοὔνομα. ὡμολόγη- 651 ται γὰρ ὅτι μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν παραλα-

βὼν τὴν βασιλείαν Τύλλιος ἐπ' ἔτη τετταράκοντα καὶ τέτταρα κατέσχεν, ὥστ' εἰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἑπτακαιεικοσαέτης ἦν ὅτε ἀπεστερεῖτο τῆς ἀρχῆς ὁ πρεσβύτερος τῶν Ταρκυνίων, ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονὼς ἂν ἦν ὅτε τὸν Τύλλιον ἀπέκτεινεν. ἐν κρατίστῃ δέ γε αὐτὸν ἡλικίᾳ τότε ὄντα παραδεδώκασιν οἱ συγγραφεῖς, καί φασιν ὅτι Τύλλιον αὐτὸς ἀράμενος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου καὶ φέρων ἔξω κατὰ τῶν κρηπίδων ἐξέχεεν. ἥ τε ἐκ τῆς ἀρχῆς ἔκπτωσις αὐτοῦ γίνεται πέμπτῳ καὶ εἰκοστῷ μετὰ ταῦτα ἔτει, καὶ τούτῳ τῷ ἔτει στρατευόμενος ἐν τῷ πρὸς Ἀρδεάτας εἰσάγεται πολέμῳ καὶ πάντα τὰ ἔργα δι' ἑαυτοῦ τελῶν· οὐκ ἔχει δὲ λόγον ἐν πολέμοις ἐξετάζεσθαι σῶμα ἀνδρὸς ἓξ καὶ ἐνενήκοντα βεβιωκότος ἔτη. ἐκπεσών τε τῆς ἀρχῆς ἔτι πολεμεῖ Ῥωμαίοις οὐκ ἐλάττω τετ-
652 τάρων καὶ δέκα ἐτῶν, αὐτὸς ἐν τοῖς πράγμασιν ἐξεταζόμενος, ὥς φασιν· ὃ παρὰ τὰς κοινὰς ἁπάντων ἐστὶ δόξας, καὶ ὁ τοῦ βίου χρόνος αὐτῷ πλείων ἀναφαίνεται τῶν ἑκατὸν καὶ δέκα γεγονὼς ἐτῶν· τοῦτο δὲ τὸ μῆκος τῶν βίων οὐ φέρουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς τόποι. ταῦτα δὴ τὰ ἄτοπα συνιδόντες τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων τινὲς, ἑτέραις αὐτὰ λύειν ἐπειράθησαν ἀτοπίαις, οὐ Τανακυλίδα ποιοῦντες μητέρα τῶν παιδίων, ἀλλὰ Γεγανίαν τινὰ, περὶ ἧς οὐδεμίαν παρειλήφαμεν ἱστορίαν· ἄωρος δὴ γίνεται πάλιν ὁ γάμος τοῦ Ταρκυνίου μικρὸν ἀπολείποντος ἐτῶν ὀγδοήκοντα, καὶ ἡ τῶν τέκνων γένεσις τοῖς ταύτην ἔχουσι τὴν ἡλικίαν ἄπιστος· οὐδὲ γὰρ ἄπαις ἦν, ὥστε ἐκ παντὸς ἐπιθυμῆσαι τέκνων, ἀλλὰ θυγατέρες ἦσαν αὐτῷ δύο καὶ αὗταί γε ἤδη γεγαμημέναι.
653 τούτων δὴ τῶν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων ἕκαστα ἐπιλογιζόμενος οὐχ υἱοὺς εἶναι Ταρκυνίου γράφω τοὺς

παῖδας, ἀλλ' υἱωνούς, Λευκίῳ Πείσωνι τῷ Φρυγὶ συγκαταθέμενος. ἐκεῖνος γὰρ ἐν ταῖς ἐνιαυσίοις πραγματείαις τοῦτο ἱστόρηκε μόνος· εἰ μή γε ἄρα γόνῳ μὲν ἦσαν υἱωνοὶ τοῦ βασιλέως οἱ παῖδες, ποιήσει δὲ υἱοί, καὶ τοῦτ' ἦν αἴτιον τῆς ἀπάτης τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς συγγράψασι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστορίας. προειρημένων δὴ τούτων καιρὸς ἐπανάγειν ἐπὶ τὴν ἀπολειπομένην διήγησιν.

VIII. Ἐπειδὴ [δὲ] παραλαβὼν τὴν ἐπιτροπὴν τῆς βασιλείας ὁ Τύλλιος καὶ τὴν ἑταιρίαν τῶν Μαρκίων ἐξελάσας βεβαίως ἤδη τῆς ἀρχῆς ἐνόμιζε κρατεῖν, τόν τε βασιλέα Ταρκύνιον, ὡς ἐκ τῶν τραυμάτων τετελευτηκότα ἔναγχος, ἐκκομιδῇ τε πολυτελεῖ καὶ μνήματος ἐπισήμου κατασκευῇ καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἐκόσμει, καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ὡς ἐπίτροπος ὢν τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους παίδων τόν τε ἴδιον αὐτῶν βίον καὶ τὰ κοινὰ πράγματα τῆς πόλεως διὰ 65
φυλακῆς τε καὶ φροντίδος ἐποιεῖτο. τοῖς δὲ πατρικίοις οὐκ ἦν τὰ γενόμενα καθ' ἡδονάς, ἀλλ' ἠγανάκτουν καὶ χαλεπῶς ἔφερον οὐκ ἀξιοῦντες αὐτὸν ἑαυτῷ τινα μηχανήσασθαι βασιλικὴν ἐξουσίαν, μήτε βουλῆς ψηφισαμένης μήτε τῶν ἄλλων τῶν κατὰ νόμον ἐπιτελεσθέντων. συνιόντες τε πολλάκις οἱ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν δυνάμενοι διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς καταλύσεως τῆς παρανόμου ἀρχῆς, καὶ ἐδόκει αὐτοῖς, ἐπειδὰν πρῶτον εἰς τὸ συνέδριον ὑπὸ τοῦ Τυλλίου συναχθῶσιν, ἀναγκάσαι τὸν ἄνδρα τὰς ῥάβδους ἀποθέσθαι καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχῆς σύμβολα· ὅταν δὲ τοῦτο γένηται, τοὺς καλουμένους μεσοβασιλεῖς ἀποδεῖξαι καὶ δι' ἐκείνων ἑλέσθαι τὸν ἄρξοντα τῆς πόλεως κατὰ νόμους. ταῦτα διανοουμέται· αὐτῶν, ἐπιγνοὺς ὁ Τύλλιος ἐπὶ τὸ δημαγωγεῖν

καὶ θεραπεύειν τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἐτράπετο, δι' ἐκείνων ἐλπίσας τὴν ἀρχὴν καθέξειν, καὶ συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν τά τε παιδία προήγαγεν ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ λόγον διεξῆλθε τοιόνδε.

55 VIIII. Πολλή με ἀνάγκη κατείληφεν, ἄνδρες πολῖται, κήδεσθαι τῶν παιδίων τούτων τῶν νηπίων. Ταρκύνιος γὰρ ὁ πάππος αὐτῶν ἀπάτορα καὶ ἄπολιν ὄντα με παραλαβὼν ἐξέθρεψεν οὐδὲν ἐνδεέστερον ἄγων τῶν αὐτοῦ τέκνων, καὶ τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων ἔδωκέ μοι γυναῖκα, καὶ παρὰ τὸν τοῦ βίου χρόνον ὥσπερ ἐξ αὐτοῦ γεγονότα τιμῶν καὶ φιλῶν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἴστε, διετέλεσε, καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῷ συνέπεσεν, εἴ τι πάθοι τῶν ἀνθρωπίνων, ἐμοὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παιδίων ἐπίστευσε. τίς οὖν ἢ πρὸς θεοὺς ὅσιον ἢ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιον ὑπολήψεταί με, ἐὰν ἐγκαταλίπω καὶ προδῶ τοὺς ὀρφανούς, οἷς τοσαύτας ὀφείλω χάριτας; ἀλλ' οὐ τὴν ἐμαυτοῦ προδώσω πίστιν, οὐδὲ τὴν τῶν παίδων ἐρημίαν ἐγκαταλείψω κατὰ δύναμιν τὴν ἐμήν. δίκαιοι δ' ἐστὲ καὶ ὑμεῖς διαμεμνῆσθαι τὰς εὐεργεσίας, ἃς ὁ πάππος αὐτῶν τὸ κοι-
56 νὸν εὐηργέτησεν, ὑποτάξας μὲν ὑμῖν τὰς Λατίνων τοσαύτας πόλεις ἀντιποιουμένας τῆς ἀρχῆς, ὑπηκόους δὲ ποιήσας Τυρρηνοὺς ἅπαντας μέγιστον τῶν περιοίκων δυναμένους, ἀναγκάσας δὲ τὸ Σαβίνων ἔθνος ὑποχείριον ὑμῖν γενέσθαι, μετὰ πολλῶν ἅπαντα ταῦτα καὶ μεγάλων κινδύνων κατεργασάμενος. ὅσον μὲν οὖν αὐτὸς ἔζη χρόνον ἐκείνῳ προσῆκεν ὑμᾶς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν τὰς χάριτας εἰδέναι, ἐπειδὴ δὲ τετελεύτηκε τὸν βίον τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ τὰς ἀμοιβὰς ἀποτίνειν, καὶ μὴ συγκατορύττειν ἅμα τοῖς σώμασι τῶν εὐεργετῶν καὶ τὴν μνήμην τῶν ἔργων. δόξατε

οὖν κοινῇ πάντες ἐπίτροποι καταλελεῖφθαι τῶν παι-
δίων, καὶ βεβαιοῦτε αὐτοῖς ἣν ὁ πάππος κατέλιπεν
ἀρχήν. οὐδὲν γὰρ ἂν τοσοῦτον ἀπολαύσειαν ἐκ τῆς
ἐμῆς ἑνὸς ὄντος προστασίας, ὅσον ἐκ τῆς κοινῆς
ἁπάντων ὑμῶν βοηθείας. ταῦτα δ' εἰπεῖν ἠνάγκα-
σμαι συνισταμένους τινὰς ἐπ' αὐτοὺς αἰσθόμενος,
καὶ τὴν ἀρχὴν ἑτέροις παραδοῦναι βουλομένους. ἀξιῶ
δὲ ὑμᾶς, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, καὶ τῶν ἐμῶν μεμνημέ-
νους ἀγώνων, οὓς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠγωνισάμην, 65
οὔτε μικρῶν ὄντων οὔτε ὀλίγων, ὡς οὐδὲν δέομαι
πρὸς εἰδότας ὑμᾶς λέγειν, τὰς ἀντὶ τούτων ὀφειλο-
μένας ἐμοὶ χάριτας τοῖς παιδίοις ἀποδοῦναι τούτοις.
οὐ γὰρ ἰδίαν ἀρχὴν ἐμαυτῷ κατασκευαζόμενος, ἧς
οὐδενὸς ἧττον ἄξιος ἦν βουληθεὶς τυγχάνειν, ἀλλὰ τῷ
Ταρκυνίου γένει βοηθῶν τὰ κοινὰ πράττειν προῄρη-
μαι. ἱκέτης δὲ ὑμῶν γίνομαι μήτε ἐμὲ μήτε τοὺς ὀρφα-
νοὺς ἐγκαταλιπεῖν, νῦν μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς κινδυ-
νεύοντας, εἰ δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν
χωρήσει κατὰ νοῦν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐξελαθησο-
μένους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ὡς ἐγνωκόσιν ὑμῖν
τὰ δέοντα καὶ ποιήσουσιν ὅσα προσήκει οὐδὲν δέο-
μαι πλείω λέγειν· ἃ δὲ παρεσκεύασμαι ποιεῖν ὑμᾶς
αὐτὸς ἀγαθά, καὶ ὧν χάριν τὴν ἐκκλησίαν συνεκά-
λεσα ἀκούσατέ μου. ὅσοι μὲν ὑμῶν ὀφείλοντες ἤδη
χρέα διὰ πενίαν ἀδύνατοί εἰσιν ἀποδοῦναι, τούτοις
βοηθεῖν προθυμούμενος, ἐπειδὴ πολῖταί τ' εἰσι καὶ 656
πολλοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνηντλήκασι πόνους, ἵνα
μὴ τὴν ἰδίαν ἀφαιρεθῶσιν ἐλευθερίαν οἱ τὴν κοι-
νὴν βεβαιώσαντες, ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ χρημάτων δίδωμι
διαλύσασθαι τὰ χρέα. ὅσοι δ' ἂν μετὰ ταῦτα δα-
νείσωνται, τούτους οὐκ ἐάσω πρὸς τὰ χρέα ἀπάγε-
σθαι καὶ νόμον θήσομαι μηδένα δανείζειν ἐπὶ σώ-

μασιν ἐλευθέροις, ἱκανὸν ἡγούμενος τοῖς δανεισταῖς
τῆς οὐσίας τῶν συμβαλλόντων κρατεῖν. ἵνα δὲ καὶ
τὰς εἰς τὸ δημόσιον γινομένας εἰσφορὰς, δι᾽ ἃς οἱ
πένητες ἐπιβαροῦνταί τε καὶ ἀναγκάζονται δανείσματα
ποιεῖν, κουφοτέρως εἰς τὸ λοιπὸν φέρητε, τιμήσασθαι
τὰς οὐσίας ἅπαντας κελεύσω, καὶ ἀπὸ τοῦ τιμήμα-
τος ἕκαστον εἰσφέρειν τὸ ἐπιβάλλον, ὡς ἐν ταῖς
μεγίσταις καὶ εὐνομωτάταις πόλεσι πυνθάνομαι γε-
νόμενον, δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τοῦτο
ἡγούμενος τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους πολλὰ εἰσφέ-
59 ρειν, τοὺς δ᾽ ὀλίγα ἔχοντας ὀλίγα. δοκεῖ δέ μοι καὶ
τῆς δημοσίας γῆς, ἣν διὰ τῶν ὅπλων κτησάμενοι
κατέχετε, μὴ τοὺς ἀναιδεστάτους ὥσπερ νῦν κρα-
τεῖν, οὔτε χάριτι λαβόντας οὔτε ὠνῇ κτησαμένους,
ἀλλὰ τοὺς μηδένα κλῆρον ἔχοντας ὑμῶν, ἵνα μὴ θη-
τεύητε ὄντες ἐλεύθεροι, μηδὲ τὰς ἀλλοτρίας κτήσεις,
ἀλλὰ τὰς ἰδίας γεωργῆτε· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο φρό-
νημα εὐγενὲς ἐν ἀνδράσιν ἀπορουμένοις τῶν καθ᾽
ἡμέραν ἀναγκαίων. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα ἔγνωκα
ἴσην καὶ κοινὴν ποιεῖν τὴν πολιτείαν καὶ τὰ δίκαια
πᾶσι πρὸς ἅπαντας ὅμοια. εἰς τοῦτο γὰρ ἥκουσί
τινες αὐθαδείας, ὥστε ὑβρίζειν εἰς τὸ δημοτικὸν
ἀξιοῦσι, καὶ μηδὲ ἐλευθέρους ἡγεῖσθαι τοὺς πένητας
ὑμῶν. ἵνα δὲ καὶ λαμβάνωσι τὰ δίκαια καὶ ὑπέχωσιν
οἱ μείζους τοῖς ἐλάττοσιν ἐξ ἴσου, νόμους θήσομαι
κωλυτὰς μὲν τῆς βίας, φύλακας δὲ τῆς δικαιοσύνης,
καὶ αὐτὸς οὐδένα χρόνον ἀνήσω τῆς ἁπάντων προ-
νοούμενος ἰσηγορίας.

60 X. Τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ πολὺς ἔπαινος ἐκ
τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τῶν μὲν ὅτι πιστὸς ἦν καὶ
δίκαιος περὶ τοὺς εὐεργέτας ἐπαινούντων, τῶν δ᾽
ὅτι φιλάνθρωπος καὶ μεγαλόψυχος εἰς τοὺς ἀπόρους,

τῶν δ' ὡς μέτριος καὶ δημοτικὸς πρὸς τοὺς ταπεινοτέρους· ἁπάντων δὲ ὅτι νόμιμος καὶ δίκαιος ἄρχων ἀγαπώντων τε καὶ τεθαυμακότων. διαλυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἀπογράφεσθαι κελεύσας τοὺς ὑποχρέους, ὅσοι τὴν πίστιν ἀδύνατοι ἦσαν φυλάττειν, τίσιν ὀφείλουσι καὶ πόσον ἕκαστος, ἐπειδὴ τὰς ἀπογραφὰς ἔλαβε, τραπέζας θεὶς ἐν ἀγορᾷ πάντων ὁρώντων ἀπηρίθμει τοῖς δανεισταῖς τὰ χρέα. ταῦτα διαπραξάμενος ἐξέθηκεν ἐν φανερῷ διάταγμα βασιλικόν, ἐκχωρεῖν τῆς δημοσίας γῆς τοὺς καρπουμένους τε καὶ ἰδίᾳ κατέχοντας αὐτὴν ἐν ὡρισμένῳ τινὶ χρόνῳ, καὶ τοὺς οὐδένα κλῆρον ἔχοντας τῶν πολιτῶν πρὸς ἑαυτὸν ἀπογράφεσθαι· νόμους τε συν- 66
έγραφεν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ παρημελημένων ἀνανεούμενος, οὓς Ῥωμύλος τε εἰσηγήσατο καὶ Νομᾶς Πομπίλιος, οὓς δὲ αὐτὸς καθιστάμενος. ταῦτα δὲ αὐτοῦ πολιτευομένου χαλεπῶς ἔφερον οἱ πατρίκιοι καταλυομένην τὴν δυναστείαν τῆς βουλῆς ὁρῶντες, καὶ λογισμοὺς οὐκέτι τοὺς αὐτούς, ἀλλ' ἐναντίους τοῖς προτέροις ἐλάμβανον. ἐν ἀρχαῖς μὲν γὰρ ὥρμησαν ἀφελέσθαι τὴν παράνομον αὐτοῦ δυναστείαν ἀποδείξαντες μεσοβασιλεῖς, καὶ δι' ἐκείνων ἑλέσθαι τὸν κατὰ νόμους ἕξοντα τὴν ἀρχήν· τότε δὲ στέργειν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ᾤοντο δεῖν καὶ μηδὲν πολυπραγμονεῖν. εἰσῄει γὰρ αὐτοῖς λογισμός, ὅτι τῆς μὲν βουλῆς ὃν αὐτὴ προῃρεῖτο παραγούσης ἐπὶ τὰ πράγματα ὁ δῆμος ἐναντιώσεται τὴν ψῆφον ἀναλαβών· ἐὰν δ' ἐπὶ τῷ δήμῳ ποιήσωσι τὴν αἵρεσιν τοῦ βασιλέως, ἅπασαι τὸν Τύλλιον ψηφοφορήσουσιν αἱ φρᾶτραι, 66
καὶ περιέσται τῷ ἀνδρὶ τὸ δοκεῖν κατὰ νόμους ἄρχειν. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς ἄμεινον εἶναι κλέπτοντα τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνδρα καὶ παρακρούομενον τοὺς πολίτας

μᾶλλον ἢ πείσαντα καὶ φανερῶς λαβόντα κατέχειν. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐγένετο προὔργου τῶν λελογισμένων· οὕτω κατεστρατήγησεν αὐτοὺς ὁ Τύλλιος, καὶ κατέσχε τὴν βασιλείαν ἀκόντων ἐκείνων. κατασκευάσας γὰρ ἐκ πολλοῦ φήμας λέγεσθαι κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ἐπιβουλευόντων αὐτῷ τῶν πατρικίων, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐσθῆτα πιναρὰν περιβεβλημένος καὶ κατηφὴς, συνούσης αὐτῷ καὶ τῆς μητρὸς Ὀκρισίας καὶ τῆς Ταρκυνίου γυναικὸς Τανακυλίδος καὶ τῆς συγγενείας τῆς βασιλικῆς ὅλης. ὄχλου δὲ συνδραμόντος πολλοῦ πρὸς τὸ παράδοξον τῆς ὄψεως, ἐκκλησίαν συγκαλέσας προῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ διεξῆλθε τοιοῦτόν τινα λόγον.

XI. Οὐκέτι μοι περὶ τῶν Ταρκυνίου παίδων μόνον ὁ κίνδυνός ἐστιν, ἵνα μηδὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
63 δεινὸν πάθωσιν, ἀλλ' ἤδη καὶ περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς δέος ἐπεισέρχεται, μὴ πικρὰς ἀμοιβὰς τῆς δικαιοσύνης ἀπολάβω. ἐπιβουλεύομαι γὰρ ὑπὸ τῶν πατρικίων, καὶ μεμήνυνταί μοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀποκτεῖναί με συνομνύμενοι, ἀδίκημα μὲν οὐδὲν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ὧν δὲ τὸν δῆμον εὖ πεποίηκα καὶ παρεσκεύασμαι ποιεῖν ἀχθόμενοί τε καὶ ἀναξιοπαθοῦντες· οἱ δανεισταὶ μὲν ὅτι τοὺς πένητας ὑμῶν οὐκ εἴασα τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῆναι πρὸς τὰ χρέα ὑπ' αὐτῶν ἀπαχθέντας· οἱ δὲ κατανοσφιζόμενοι τὰ δημόσια καὶ κατέχοντες, ἣν ὑμεῖς δι' αἵματος ἐκτήσασθε γῆν ἐκλιπεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὥσπερ τὰ πατρῷα ἀποστερούμενοι καὶ οὐ τἀλλότρια ἀποδιδόντες· οἱ δὲ ἀνειμένοι τῶν εἰσφορῶν τῶν εἰς τοὺς πολέμους, εἰ τιμήσασθαι τοὺς βίους ἀναγκασθήσονται
64 καὶ ἀπὸ τῶν τιμημάτων τὰς εἰσφορὰς συνεισφέρειν· κοινῇ δὲ σύμπαντες, ὅτι κατὰ νόμους γεγραμμένους

ἐθισθήσονται ζῆν τὰ δίκαια ἐξ ἴσου διδόντες ὑμῖν καὶ λαμβάνοντες, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις παραχρήσονται τοῖς πένησιν ὃ ποιοῦσι νῦν. καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐγκλήματα συνενέγκαντες εἰς τὸ κοινὸν βεβούλευνταί τε καὶ συνομωμόκασι κατάγειν τοὺς φυγάδας καὶ τοῖς Μαρκίου παισὶ τὴν βασιλείαν ἀποδιδόναι, οὓς ὑμεῖς Ταρκύνιον ἀποκτείναντας τὸν βασιλέα ὑμῶν ἄνδρα χρηστὸν καὶ φιλόπολιν καὶ τηλικοῦτο διαπραξαμένους ἄγος τάς τε δίκας ἐρήμους ἐκλιπόντας καὶ φυγῆς ἑαυτοῖς τιμησαμένους, πυρὸς καὶ ὕδατος εἴργειν ἐψηφίσασθε· ἔμελλόν τε, εἰ μὴ θᾶττον ἐμοὶ περὶ τούτων ἐγένετο μήνυσις, ξενικήν τινα δύναμιν ἐπαγόμενοι νυκτὸς ἔτι πολλῆς κατάγειν εἰς τὴν πόλιν τοὺς φυγάδας. τὰ μετὰ ταῦτα πάντες ἴστε δήπου, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, ὅτι Μάρκιοι συλλαμβανόντων αὐτοῖς τῶν πατρικίων κατασχόντες τὰ πράγματα δίχα πόνου, πρῶτον μὲν ἐμὲ τὸν φύλακα τῶν βασιλέων καὶ τὰς κατ' αὐτῶν ἐπιτελεσάμενον δίκας ἔμελλον ἀναρπάσασθαι, ἔπειτα ταυτὶ τὰ παιδία καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τε καὶ φίλους Ταρκυνίου πάντας ἀναιρεῖσθαι· γυναῖκας δ' ἡμῶν καὶ μητέρας καὶ θυγατέρας καὶ πᾶν τὸ θῆλυ γένος ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ, πολὺ τὸ θηριῶδες ἔχοντες ἐν τῇ φύσει καὶ τυραννικόν. εἰ μὲν οὖν καὶ ὑμῖν ταῦτα βουλομένοις ἐστίν, ὦ δημόται, τοὺς μὲν ἀνδροφόνους κατάγειν καὶ βασιλεῖς ἀποδεικνύναι, τοὺς δὲ τῶν εὐεργετῶν παῖδας ἐξελαύνειν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ πάππου καταλειφθεῖσαν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, στέρξομεν τὴν τύχην. ἀλλὰ πρὸς ἁπάντων θεῶν τε καὶ δαιμόνων ὅσοι τὸν ἀνθρώπινον ἐποπτεύουσι βίον ἱκέται πάντες ὑμῶν γινόμενοι σὺν γυναιξί τε καὶ τέκνοις, ἀντὶ πολλῶν μὲν ὧν Ταρκύνιος ὁ τῶν

παιδίων πάππος εὖ ποιῶν ὑμᾶς διετέλεσεν, ἀντὶ πολ-
366 λῶν δὲ ὧν αὐτὸς ἐγὼ κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ δύναμιν ἐγενόμην ὑμῖν χρήσιμος, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς μίαν ἡμῖν δοῦναι ταύτην δωρεὰν, φανερὰν ποιῆσαι τὴν ὑμῶν αὐτῶν γνώμην. εἰ γὰρ ἑτέρους τινὰς ἀξιωνικοτέρους ἡμῶν ὑπειλήφατε εἶναι ταύτης τῆς τιμῆς τυγχάνειν, τὰ μὲν παιδία οἰχήσεται τὴν πόλιν ὑμῶν καταλιπόντα, καὶ ἡ ἄλλη Ταρκυνίου συγγένεια· ἐγὼ δὲ ἕτερόν τι βουλεύσομαι γενναιότερον ὑπὲρ ἐμαυτοῦ· βεβίωται γὰρ ἤδη μοι καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἀποχρώντως, καὶ οὐκ ἂν ἀξιώσαιμι τῆς παρ' ὑμῶν εὐνοίας ψευσθεὶς, ἣν ἀντὶ παντὸς εἱλόμην ἀγαθοῦ, ζῆν αἰσχρῶς ἐν ἄλλοις τισί. παραλάβετε δὴ τὰς ῥάβδους καὶ δότε εἰ βούλεσθε τοῖς πατρικίοις· ἐγὼ δ' ὑμῖν οὐκ ἐνοχλήσω παρών.

XII. Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ καὶ ἀναχωρεῖν οἵου τε ὄντος ἀπὸ τοῦ βήματος κραυγή τε παρὰ πάντων ἐξαίσιος ἐγένετο καὶ δεήσεις μεμιγμέναι δάκρυσιν,
367 ἵνα μένῃ τε καὶ διακατέχῃ τὰ πράγματα μηδένα δεδοικώς. ἔπειτ' ἐγκέλευστοί τινες διειληφότες τὴν ἀγορὰν βασιλέα ποιεῖν αὐτὸν ἐβόων καὶ συγκαλεῖν τὰς φράτρας ἠξίουν καὶ ψῆφον ᾔτουν. ἀρξαμένων δὲ τούτων εὐθὺς ὁ δῆμος ἅπας ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἐγεγόνει. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Τύλλιος οὐκέτι παρῆκε τὸν καιρὸν, ἀλλὰ πολλὰς αὐτοῖς εἰδέναι φήσας χάριτας, ὅτι μέμνηνται τῶν εὐεργεσιῶν, καὶ ἔτι πλείονα ὑποσχόμενος ἀγαθὰ ποιήσειν, ἐὰν αὐτὸν ἀποδείξωσι βασιλέα, προεῖπεν ἡμέραν ἀρχαιρεσιῶν, εἰς ἣν ἐκέλευσε καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντας παρεῖναι. συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου καλῶν τὰς φράτρας κατὰ μίαν ἀνεδίδου τὰς ψήφους. ἁπάσαις δὲ ταῖς φράτραις κριθεὶς τῆς βασιλείας ἄξιος παραλαμβάνει

τότε τὴν ἀρχὴν παρὰ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους πολλὰ χαίρειν τῇ βουλῇ φράσας, ἣν οὐκ ἠξίωσεν ἐπικυρῶσαι τὰ τοῦ δήμου κρίματα, ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖν ἔθος ἦν. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελ- 66
θών, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων πολιτευμάτων εἰσηγητὴς ἐγένετο, μέγαν δὲ καὶ λόγου ἄξιον ἐπολέμησε πρὸς Τυρρηνοὺς πόλεμον. ποιήσομαι δὲ περὶ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ πρῶτον τοὺς λόγους.

XIII. Εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν διένειμε τὴν δημοσίαν χώραν τοῖς θητεύουσι Ῥωμαίων· ἔπειτα τοὺς νόμους τούς τε συναλλακτικοὺς καὶ τοὺς περὶ τῶν ἀδικημάτων ἐπεκύρωσε ταῖς φράτραις· ἦσαν δὲ πεντήκοντά που μάλιστα τὸν ἀριθμόν, ὧν οὐδὲν δέομαι μεμνῆσθαι κατὰ τὸ παρόν. τῇ τε πόλει προσέθηκε δύο λόφους, τόν τε Οὐιμινάλιον καλούμενον καὶ τὸν Ἰσκυλῖνον, ὧν ἑκάτερος ἀξιολόγου πόλεως ἔχει μέγεθος, καὶ διένειμεν αὐτοὺς τοῖς ἀνεστίοις Ῥωμαίων οἰκίας κατασκευάσασθαι, [ἔνθα] καὶ αὐτὸς ἐποιήσατο τὴν οἴκησιν ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς Ἰσκυλίας τόπῳ. οὗτος ὁ βασιλεὺς τελευταῖος ηὔξησε τὸν περίβολον τῆς πόλεως τοὺς δύο τοῖς πέντε προσθεὶς λό- 66
φοις, ὀρνιθευσάμενός τε ὡς νόμος ἦν καὶ τἆλλα τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια διαπραξάμενος. προσωτέρω δὲ οὐκέτι προῆλθεν ἡ κατασκευὴ τῆς πόλεως, οὐκ ἐῶντος ὥς φασι τοῦ δαιμονίου, ἀλλ' ἔστιν ἅπαντα τὰ περὶ τὴν πόλιν οἰκούμενα χωρία, πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα, γυμνὰ καὶ ἀτείχιστα καὶ ῥᾷστα πολεμίοις ἐλθοῦσιν ὑποχείρια γενέσθαι· καὶ εἰ μὲν εἰς ταῦτά τις ὁρῶν τὸ μέγεθος ἐξετάζειν βουλήσεται τῆς Ῥώμης, πλανᾶσθαί τε ἀναγκασθήσεται καὶ οὐχ ἕξει βέβαιον σημεῖον οὐδέν, ᾧ διαγνώσεται μέχρι ποῦ προβαίνουσα ἔτι πόλις ἐστί, καὶ πόθεν ἄρχεται μηκέτ' εἶναι πόλις,

οὕτω συνύφανται τὸ ἄστυ τῇ χώρᾳ καὶ εἰς ἄπειρον
ἐκμηκυνομένης πόλεως ὑπόληψιν τοῖς θεωμένοις παρ-
έχεται. εἰ δὲ τῷ τείχει τῷ δυσευρέτῳ μὲν ὄντι διὰ
τὰς περιλαμβανούσας αὐτὸ πολλαχόθεν οἰκήσεις, ἴχνη
δέ τινα φυλάττοντι κατὰ πολλοὺς τόπους τῆς ἀρχαίας
κατασκευῆς, βουληθείη μετρεῖν αὐτὴν κατὰ τὸν Ἀθη-
670 ναίων κύκλον τὸν περιέχοντα τὸ ἄστυ, οὐ πολλῷ τινι
μείζων ὁ τῆς Ῥώμης ἂν αὐτῷ φανείη κύκλος. ἀλλ'
ὑπὲρ μὲν τοῦ μεγέθους τε καὶ κάλλους τῆς πόλεως,
ὡς κατὰ τὴν ἐμὴν εἶχεν ἡλικίαν, ἕτερος ἔσται τῇ διη-
γήσει καιρὸς ἐπιτηδειότερος.

XIIII. Ὁ δὲ Τύλλιος, ἐπειδὴ τοὺς ἑπτὰ λόφους
ἑνὶ τείχει περιέλαβεν, εἰς τέτταρας μοίρας διελὼν
τὴν πόλιν καὶ θέμενος ἐπὶ τῶν λόφων ταῖς μοίραις
τὰς ἐπικλήσεις, τῇ μὲν Παλατίνην, τῇ δὲ Σοβωρά-
νην, τῇ δὲ τρίτῃ Κολλίνην, τῇ δὲ τετάρτῃ τῶν μοι-
ρῶν Ἰσκυλίνην, τετράφυλον ἐποίησε τὴν πόλιν εἶναι,
τρίφυλον οὖσαν τέως· καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔταξε
τοὺς ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ τῶν τεττάρων οἰκοῦντας, ὥσπερ
671 κωμήτας, μήτε μεταλαμβάνειν ἑτέραν οἴκησιν μήτε
ἄλλοθί που συντελεῖν, τάς τε καταγραφὰς τῶν στρα-
τιωτῶν καὶ τὰς εἰσπράξεις τῶν χρημάτων τὰς γινο-
μένας εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰς ἄλλας χρείας, ἃς
ἕκαστον ἔδει τῷ κοινῷ παρέχειν, οὐκέτι κατὰ τὰς
τρεῖς φυλὰς τὰς γενικὰς ὡς πρότερον, ἀλλὰ κατὰ τὰς
τέτταρας τὰς τοπικὰς τὰς ὑφ' ἑαυτοῦ διαταχθείσας
ἐποιεῖτο, ἡγεμόνας ἐφ' ἑκάστης ἀποδείξας συμμορίας,
ὥσπερ φυλάρχους ἢ κωμάρχας, οἷς προσέταξεν εἰδέ-
ναι ποίαν οἰκίαν ἕκαστος οἰκεῖ· ἔπειτα κατὰ πάντας
ἐκέλευσε τοὺς στενωποὺς [ἱερὰ] ἐγκατασκευασθῆναι
καλιάδας ὑπὸ τῶν γειτόνων ἥρωσι προνωπίοις, καὶ
672 θυσίας αὐτοῖς ἐνομοθέτησεν ἐπιτελεῖσθαι καθ' ἑκα-

στον ἐνιαυτὸν, πελάνους εἰσφερούσης ἑκάστης οἰκίας· τοῖς δὲ τὰ περὶ τῶν γειτόνων ἱερὰ συντελοῦσιν ἐν τοῖς προνωπίοις οὐ τοὺς ἐλευθέρους, ἀλλὰ τοὺς δούλους ἔταξε παρεῖναί τε καὶ συνιερουργεῖν, ὡς κεχαρισμένης τοῖς ἥρωσι τῆς τῶν θεραπόντων ὑπηρεσίας· ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι διετέλουν ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνὴν ἐν τοῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὴν ἐπὶ τῶν στενωπῶν· κομπίτους γὰρ τοὺς στενωποὺς καλοῦσι· καὶ φυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον ἐθισμὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν, διὰ τῶν θεραπόντων τοὺς 673
ἥρωας ἱλασκόμενοι καὶ ἅπαν τὸ δοῦλον ἀφαιροῦντες αὐτῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἵνα τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ τιθασσευόμενοι μέγα τι καὶ σεμνὸν ἐχούσῃ χαριέστεροι γίνωνται περὶ τοὺς δεσπότας, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς τύχης ἧττον βαρύνωνται.

XV. Διεῖλε δὲ καὶ τὴν χώραν ἅπασαν, ὡς μὲν Φάβιός φησιν, εἰς μοίρας ἓξ τε καὶ εἴκοσιν, ἃς καὶ αὐτὰς καλεῖ φυλὰς, καὶ τὰς ἀστικὰς προστιθεὶς αὐταῖς τέτταρας, τριάκοντα φυλὰς ἐπὶ Τυλλίου τὰς πάσας γενέσθαι λέγει· ὡς δὲ Οὐεννώνιος ἱστόρηκεν, εἰς μίαν τε καὶ τριάκοντα, ὥστε σὺν ταῖς κατὰ τὴν 674
πόλιν οὔσαις ἐκπεπληρῶσθαι τὰς ἔτι καὶ εἰς ἡμᾶς ὑπαρχούσας τριάκοντα καὶ πέντε φυλάς· Κάτων μέντοι τούτων ἀμφοτέρων ἀξιοπιστότερος ὢν οὐχ ὁρίζει τῶν μοιρῶν τὸν ἀριθμόν. διελὼν δ' οὖν ὁ Τύλλιος εἰς ὁποσασδήποτε μοίρας τὴν γῆν κατὰ τοὺς ὀρεινοὺς καὶ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς γεωργοῖς παρέχειν δυνησομένους ὄχθους κρησφύγετα κατεσκεύασεν, Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν αὐτὰ καλῶν Πάγους, ἔνθα συνέφευγον ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντες, ὁπότε γένοιτο πολεμίων ἔφοδος, καὶ τὰ πολλὰ διενυκτέρευον ἐνταῦθα.

ἄρχοντας δὲ καὶ τούτων ἦσαν, οἷς ἐπιμελὲς ἐγίνετο τά τε ὀνόματα τῶν γεωργῶν εἰδέναι τῶν συντελούντων εἰς τὸν αὐτὸν πάγον, καὶ τὰς κτήσεις ἐν αἷς ὁ βίος αὐτῶν ἦν· καὶ ὁπότε χρεία γένοιτο ἐπὶ τὰ ὅπλα τοὺς χωρίτας καλεῖν ἢ χρημάτων εἰσφορὰς κατ' ἄνδρα ἐκλέγειν, οὗτοι τά τε σώματα συνῆγον καὶ τὰ χρήματα εἰσέπραττον. ἵνα δὲ καὶ τούτων ἡ πληθὺς
375 μὴ δυσεύρετος, ἀλλ' εὐλόγιστος ᾖ καὶ φανερά, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεῶν ἐπισκόπων τε καὶ φυλάκων τοῦ πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις κοιναῖς γεραίρειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτήν τινα καὶ ταύτην ἐν τοῖς πάνυ τιμίαν καταστησάμενος, τὰ καλούμενα Παγανάλια· καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων, οὓς ἔτι διὰ φυλακῆς ἔχουσι Ῥωμαῖοι, συνέγραψεν. εἰς δὲ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὴν σύνοδον ἅπαντας ἐκέλευσε τοὺς ὁμοπάγους κατὰ κεφαλὴν ὡρισμένον νόμισμά τι συνεισφέρειν, ἕτερον μέν τι τοὺς ἄνδρας, ἕτερον δέ τι τὰς γυναῖκας, ἄλλο δέ τι τοὺς ἀνήβους. ἐξ οὗ συναριθμηθέντος ὑπὸ τῶν ἐφεστηκότων τοῖς ἱεροῖς, φανερὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς ἐγίνετο κατὰ γένη τε καὶ καθ' ἡλικίας. ὡς δὲ Πείσων Λεύκιος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἐνιαυσίων ἀναγραφῶν ἱστορεῖ, βουλόμενος καὶ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων τὸ πλῆθος εἰδέναι, τῶν τε γεννωμένων καὶ τῶν ἀπογινομένων καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένων, ἔταξεν ὅσον ἔδει νόμισμα καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς προσήκοντας,
376 εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰλειθυίας θησαυρὸν, ἣν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον, ὑπὲρ τῶν γεννωμένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης τῆς ἐν ἄλσει καθιδρυμένης, ἣν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογινομένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Νεότητος, ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρ-

χομένων συντελεῖν· ἐξ ὧν ἤμελλε διαγνώσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν, καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν εἶχον. ταῦτα καταστησάμενος ἐκέλευσεν ἅπαντας Ῥωμαίους ἀπογράφεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, ὀμόσαντας τὸν νόμιμον ὅρκον, ἦ μὴν τἀληθῆ καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου τιμήσεσθαι, πατέρων τε ὧν εἰσι γράφοντας καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι δηλοῦντας γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας καὶ ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως φυλῇ ἢ πάγῳ τῆς χώρας προστιθέντας· τῷ δὲ μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν ὥρισε τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι καὶ αὐτὸν μαστιγωθέντα πραθῆναι· καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινε παρὰ Ῥωμαίοις οὗτος ὁ νόμος.

XVI. Τιμησαμένων δὲ πάντων ἀναλαβὼν τὰ γραμματεῖα καὶ διαγνοὺς τό τε πλῆθος αὐτῶν καὶ τὰ μεγέθη τῶν βίων, σοφώτατον ἁπάντων πολιτευ- 67
μάτων εἰσηγήσατο καὶ μεγίστων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιον, ὡς τὰ ἔργα ἐδήλωσε. τὸ δὲ πολίτευμα τοιόνδε ἦν· μίαν ἀφεῖλεν ἐξ ἁπάντων μοῖραν, ἧς τὸ μέγιστον ἦν τίμημα τῆς οὐσίας οὐκ ἔλαττον ἑκατὸν μνῶν. τούτους δὲ συντάξας εἰς ὀγδοήκοντα λόχους ὅπλα φέρειν ἐπέταξεν ἀσπίδας Ἀργολικὰς καὶ δόρατα καὶ κράνη χάλκεα καὶ θώρακας καὶ κνημῖδας καὶ ξίφη. διελὼν δὲ αὐτοὺς διχῇ, τετταράκοντα μὲν ἐποίησε νεωτέρων λόχους, οἷς τὰς ὑπαιθρίους ἀπέδωκε στρατείας, τετταράκοντα δὲ πρεσβυτέρων, οὓς ἔδει τῆς νεότητος εἰς πόλεμον ἐξιούσης ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει τὰ ἐντὸς τείχους φυλάττειν. αὕτη πρώτη σύνταξις ἦν· χώραν δὲ κατεῖχεν ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγωνιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης. ἔπειτ' ἐκ τῶν 67
ὑπολειπομένων ἑτέραν ἀφῄρει μοῖραν, οἷς ἦν ἐντὸς

μὲν μυρίων δραχμῶν, οὐ μεῖον δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα μνῶν τὸ τίμημα. συντάξας δὲ τούτους εἰς εἴκοσι λόχους, τὰ μὲν ἄλλα φορεῖν ὅπλα προσέταξεν ὅσα τοὺς προτέρους, τοὺς δὲ θώρακας αὐτῶν ἀφεῖλε, καὶ ἀντὶ τῶν ἀσπίδων ἀπέδωκε θυρεούς. διελὼν δὲ καὶ τούτων τοὺς ὑπὲρ τετταράκοντα καὶ πέντε ἔτη γεγονότας ἀπὸ τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν, δέκα μὲν ἐποίησε λόχους νεωτέρων οὓς ἔδει προπολεμεῖν τῆς πόλεως· δέκα δὲ πρεσβυτέρων οἷς ἀπέδωκε τειχοφυλακεῖν. αὕτη δευτέρα σύνταξις ἦν, ἐκοσμεῖτο δ' ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς προμάχους. τὴν δὲ τρίτην ἐποίει σύνταξιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ὅσοι τίμησιν εἶχον ἐλάττονα μὲν τῶν ἑπτακισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν, οὐ μείονα δὲ μνῶν πεντήκοντα. τούτων δ' ἐμείωσε τὸν ὁπλισμὸν οὐ μόνον τοῖς θώραξιν, ὥσπερ τῶν δευτέρων, ἀλλὰ καὶ ταῖς περικνημῖσι. συνέταξε δὲ καὶ τούτους εἰς εἴ-
379 κοσι λόχους, καὶ διεῖλε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς προτέροις καθ' ἡλικίαν, δέκα λόχους ἀποδοὺς τοῖς νεωτέροις καὶ δέκα τοῖς πρεσβυτέροις. χώρα δὲ καὶ στάσις ἦν τούτων τῶν λόχων ἐν ταῖς μάχαις ἡ μετὰ τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς προμάχοις.

XVII. Ἀφελὼν δὲ πάλιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τοὺς ἐλάττω πεντακισχιλίων δραχμῶν ἔχοντας οὐσίαν ἄχρι πέντε καὶ εἴκοσι μνῶν, τετάρτην ἐποίησε μοῖραν. διέταξε δὲ καὶ τούτους εἰς εἴκοσι λόχους, καὶ δέκα μὲν ἐποίησε τῶν ἐν ἀκμῇ, δέκα δὲ τῶν ὑπερηλίκων κατὰ ταὐτὰ τοῖς προτέροις. ὅπλα δὲ φέρειν ἔταξεν αὐτοὺς θυρεοὺς καὶ ξίφη καὶ δόρατα καὶ στάσιν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην. τὴν δὲ πέμπτην
380 μοῖραν, οἷς ἐντὸς εἴκοσι καὶ πέντε μνῶν ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, εἰς τριάκοντα συνέταξε

λόχους. διῄρηντο δὲ καὶ οὗτοι καθ' ἡλικίαν· πεντεκαίδεκα μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν λόχοι τοὺς πρεσβυτέρους εἶχον, πεντεκαίδεκα δὲ τοὺς νεωτέρους. τούτους ἔταξε σαυνία καὶ σφενδόνας ἔχοντας ἔξω τάξεως συστρατεύεσθαι. τέτταρας δὲ λόχους οὐδὲν ἔχοντας ὅπλον ἀκολουθεῖν ἐκέλευσε τοῖς ἐνόπλοις· ἦσαν δὲ τῶν τεττάρων τούτων δύο μὲν ὁπλοποιῶν τε καὶ τεκτόνων καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατασκευαζόντων τὰ εἰς τὸν πόλεμον εὔχρηστα· δύο δὲ σαλπιστῶν τε καὶ βυκανιστῶν καὶ τῶν ἄλλοις τισὶν ὀργάνοις ἐπισημαινόντων τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου. προσέκειντο δὲ οἱ μὲν χειροτέχναι τοῖς τὸ δεύτερον ἔχουσι τίμημα διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν, ὁ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθῶν λόχος. οἱ δὲ σαλπισταί 681
τε καὶ οἱ βυκανισταὶ τῇ τετάρτῃ συνετάττοντο μοίρᾳ. ἦν δὲ καὶ τούτων εἷς μὲν τῶν πρεσβυτέρων λόχος, εἷς δὲ τῶν νεωτέρων· λοχαγοὶ δ' ἐκ πάντων ἐπιλεχθέντες οἱ γενναιότατοι τὰ πολέμια τοὺς ἰδίους ἕκαστοι λόχους εὐπειθεῖς τοῖς παραγγελλομένοις παρείχοντο.

XVIII. *Αὕτη* μὲν ἡ διακόσμησις ἦν ἡ τὸ πεζικὸν ἐκπληροῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν καὶ τῶν ψιλῶν στράτευμα· τὸ δὲ τῶν ἱππέων πλῆθος ἐπέλεξεν ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα καὶ κατὰ γένος ἐπιφανῶν· συνέταξε δ' εἰς ὀκτωκαίδεκα λόχους, καὶ προσένειμεν αὐτοὺς τοῖς πρώτοις τῶν φαλαγγιτῶν ὀγδοήκοντα λόχοις· εἶχον δὲ καὶ οὗτοι τοὺς ἐπιφανεστάτους λοχαγούς. τοὺς δὲ λοιποὺς πολίτας, οἳ τίμησιν εἶχον ἐλάττονα δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν, πλείους τὸν ἀριθμὸν ὄντας τῶν προτέρων, ἅπαντας εἰς ἕνα συντάξας λόχον στρατείας τε ἀπέλυσε καὶ πάσης εἰσφορᾶς ἐποίησεν ἀτελεῖς. ἐγένοντο δὴ συμμορίαι μὲν ἕξ, 682
ἃς Ῥωμαῖοι καλοῦσι κλάσεις, [κατὰ] τὰς Ἑλληνικὰς

κλήσεις παρονομάσαντες· ὃ γὰρ ἡμεῖς ῥῆμα προστακτικῶς σχηματίσαντες ἐκφέρομεν, κάλει, τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι κάλα, καὶ τὰς κλάσεις ἀρχαῖον ἐκάλουν καλάσεις· λόχοι δὲ οὓς αἱ συμμορίαι περιελάμβανον ἑκατὸν καὶ ἐνενηκοντατρεῖς. ἐπεῖχον δὲ τὴν μὲν πρώτην συμμορίαν ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα λόχοι σὺν τοῖς ἱππεῦσι· τὴν δὲ δευτέραν εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς χειροτέχναις· τὴν δὲ τρίτην εἴκοσι· τὴν δὲ τετάρτην πάλιν εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς σαλπισταῖς καὶ βυκανισταῖς· τὴν δὲ πέμπτην τριάκοντα· τὴν δ' ἐπὶ πάσαις τεταγμένην εἷς λόχος ὁ τῶν ἀπόρων.

XVIIII. Ταύτῃ τῇ διακοσμήσει χρησάμενος, τὰς μὲν τῶν στρατιωτῶν καταγραφὰς κατὰ τὴν διαίρεσιν ἐποιεῖτο τὴν τῶν λόχων, τὰς δὲ τῶν εἰσφορῶν ἐπιτα-
383 γὰς κατὰ τὰ τιμήματα τῶν βίων. ὁπότε γὰρ αὐτῷ δεήσειε μυρίων ἢ δισμυρίων, εἰ τύχοι, στρατιωτῶν, καταδιαιρῶν τὸ πλῆθος εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐνενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ λόχῳ πλῆθος ἐκέλευε παρέχειν ἕκαστον λόχον· τὴν δὲ δαπάνην τὴν εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν στρατευομένων καὶ εἰς τὰς ἄλλας χορηγίας τὰς πολεμικὰς ἐπιτελεσθησομένην συμμετρησάμενος ὁπόση τις ἀρκοῦσα ἔσται, διαιρῶν τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐνενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐκ τῆς τιμήσεως ἐπιβάλλον ἑκάστῳ διάφορον ἅπαντας ἐκέλευσεν εἰσφέρειν. συνέβαινεν οὖν τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας ἐλάττοσι μὲν οὖσιν, εἰς πλείονας δὲ λόχους μεμερισμένοις, στρατεύεσθαί τε πλείους στρατείας οὐδέποτε ἀναπαυομένους καὶ χρήματα πλείω τῶν ἄλλων εἰσφέρειν· τοῖς δὲ τὰ μέτρια καὶ μικρὰ κεκτημένοις πλείοσιν οὖσιν ἐν ἐλάττοσι λόχοις, στρατεύεσθαί τε ὀλιγάκις καὶ ἐκ διαδοχῆς, καὶ βραχείας συντελεῖν εἰσφοράς· τοῖς

δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν τετιμημένοις ἀφεῖσθαι πάν-
των τῶν ὀχληρῶν. ἐποίει δὲ τούτων ἕκαστον οὐκ 684
ἄτερ αἰτίας, ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις
ἆθλα τῶν πολέμων ἐστὶ τὰ χρήματα καὶ περὶ τῆς
τούτων φυλακῆς ἅπαντες κακοπαθοῦσιν· ὀρθῶς οὖν
ἔχειν ᾤετο τοὺς μὲν περὶ μειζόνων κινδυνεύοντας
ἄθλων μείζονας ὑπομένειν κακοπαθείας τοῖς τε σώμασι
καὶ τοῖς χρήμασι, τοὺς δὲ περὶ ἐλαττόνων ἧττον ἐνο-
χλεῖσθαι κατ' ἀμφότερα, τοὺς δὲ περὶ μηδενὸς δεδοι-
κότας μηδὲν κακοπαθεῖν, τῶν μὲν εἰσφορῶν ἀπολυο-
μένους διὰ τὴν ἀπορίαν, τῶν δὲ στρατειῶν διὰ τὴν
ἀνεισφορίαν. οὐ γὰρ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ δημοσίου τότε
Ῥωμαῖοι στρατιωτικοὺς μισθούς, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις
τέλεσιν ἐστρατεύοντο. οὔτε δὴ χρήματα συνεισφέρειν
τοὺς οὐκ ἔχοντας ὁπόθεν συνεισοίσουσιν, ἀλλὰ τῶν
καθ' ἡμέραν ἀναγκαίων ἀπορουμένους ᾤετο δεῖν,
οὔτε μηδὲν συμβαλλομένους στρατεύεσθαί τινας ἐκ 685
τῶν ἀλλοτρίων ὀψωνιαζομένους χρημάτων, ὥσπερ
τοὺς μισθοφόρους.

XX. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἅπαν ἐπιθεὶς τὸ βάρος τοῖς πλουσίοις τῶν τε κινδύνων καὶ τῶν ἀναλωμάτων, ὡς εἶδεν ἀγανακτοῦντας αὐτούς, δι' ἑτέρου τρόπου τήν τε ἀθυμίαν αὐτῶν παρεμυθήσατο καὶ τὴν ὀργὴν ἐπράυνε, πλεονέκτημα δωρησάμενος ἐξ οὗ πάσης ἔμελλον τῆς πολιτείας ἔσεσθαι κύριοι, τοὺς πένητας ἀπελάσας ἀπὸ τῶν κοινῶν· καὶ τοῦτο διαπραξάμενος ἔλαθε τοὺς δημοτικούς. ἦν δὲ τὸ πλεονέκτημα περὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς τὰ μέγιστα ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τοῦ δήμου. εἴρηται δέ μοι καὶ πρότερον ὅτι τριῶν πραγμάτων ὁ δῆμος ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων κύριος ἦν τῶν μεγίστων τε καὶ ἀναγκαιοτάτων, ἀρχὰς ἀποδεῖξαι τάς τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐπὶ

στρατοπέδου, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἐπικυρῶσαι, τοὺς δ' ἀνελεῖν, καὶ περὶ πολέμου συνισταμένου τε καὶ
86 καταλυομένου διαγνῶναι. τὴν δὲ περὶ τούτων διάσκεψιν καὶ κρίσιν ἐποιεῖτο κατὰ τὰς φράτρας ψηφοφορῶν· καὶ ἦσαν οἱ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένοι τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας ἰσόψηφοι· ὀλίγων δὲ ὄντων, ὥσπερ εἰκὸς, τῶν πλουσίων, οἱ πένητες ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἐπεκράτουν μακρῷ πλείους ὄντες ἐκείνων. τοῦτο συνιδὼν ὁ Τύλλιος ἐπὶ τοὺς πλουσίους μετέθηκε τὸ τῶν ψήφων κράτος. ὁπότε γὰρ ἀρχὰς ἀποδεικνύειν ἢ περὶ νόμου διαγινώσκειν ἢ πόλεμον ἐκφέρειν δόξειεν αὐτῷ, τὴν λοχῖτιν ἀντὶ τῆς φρατρικῆς συνῆγεν ἐκκλησίαν. ἐκάλει δὲ εἰς ἀπόφασιν γνώμης πρώτους μὲν λόχους τοὺς ἀπὸ τοῦ μεγίστου τιμήματος καταγραφέντας, ἐν οἷς ἦσαν οἵ τε τῶν ἱππέων ὀκτωκαίδεκα καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα.
87 οὗτοι τρισὶ πλείους ὄντες τῶν ὑπολειπομένων, εἰ τὸ αὐτὸ φρονήσειαν ἐκράτουν τῶν ἑτέρων, καὶ τέλος εἶχεν ἡ γνώμη· εἰ δὲ μὴ γένοιντο ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἅπαντες οὗτοι, τότε τοὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου τιμήματος εἴκοσι καὶ δύο λόχους ἐκάλει. μερισθεισῶν δὲ καὶ τότε τῶν ψήφων τοὺς ἀπὸ τοῦ τρίτου τιμήματος ἐκάλει· καὶ τετάρτους τοὺς ἀπὸ τοῦ τετάρτου τιμήματος. καὶ τοῦτ' ἐποίει μέχρι τοῦ γενέσθαι λόχους ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα ἰσοψήφους. εἰ δὲ μέχρι τῆς πέμπτης κλήσεως μὴ τύχοι τοῦτο γενόμενον, ἀλλ' εἰς ἴσα μέρη σχισθεῖεν αἱ τῶν ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο λόχων γνῶμαι, τότε τὸν ἔσχατον ἐκάλει λόχον, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἀπόρων καὶ διὰ τοῦτ' ἀφειμένων ἁπάσης στρατείας τε καὶ εἰσφορᾶς πολιτῶν πλῆθος ἦν· ὁποτέρᾳ δὲ προσθοῖτο τῶν μερίδων οὗτος ὁ λόχος, αὕτη τὸ κράτος ἐλάμβανε. τοῦτο δ' ἦν σπάνιον καὶ

οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀδυνάτου. τὰ πολλὰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς πρώτης κλήσεως τέλος ἐλάμβανεν, ὀλίγα δὲ μέχρι 688
τῆς τετάρτης προὔβαινεν· ἡ δὲ πέμπτη κλῆσις καὶ ἡ τελευταία παρείλκοντο.

XXI. Τοῦτο τὸ πολίτευμα καταστησάμενος καὶ πλεονέκτημα τοῖς πλουσίοις τηλικοῦτο δοὺς ἔλαθε τὸν δῆμον, ὥσπερ ἔφην, καταστρατηγήσας καὶ τοὺς πένητας ἀπελάσας τῶν κοινῶν. ὑπελάμβανον μὲν γὰρ ἅπαντες ἴσον ἔχειν τῆς πολιτείας μέρος, κατ' ἄνδρα διερωτώμενοι τὰς γνώμας ἐν τοῖς ἰδίοις ἕκαστοι λόχοις, ἐξηπατῶντο δὲ τῷ μίαν εἶναι ψῆφον ὅλου τοῦ λόχου, τοῦ τε ὀλίγους ἔχοντος ἐν αὐτῷ πολίτας καὶ τοῦ πάνυ πολλούς· καὶ τῷ πρώτους ἐπιφέρειν ψῆφον τοὺς τὸ μέγιστον ἔχοντας τίμημα λόχους, πλείους μὲν ὄντας τῶν ὑπολειπομένων, ἐλάττονα δὲ ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἔχοντας· μάλιστα δὲ τῷ τοὺς ἀπόρους μίαν ψῆφον ἔχειν πολλοὺς ὄντας καὶ τελευταίους καλεῖσθαι. γενομένου δὲ τούτου τοῖς μὲν πλουσίοις τοῖς πολλὰ δαπανωμένοις καὶ μηδεμίαν ἀνάπαυσιν τῶν πολεμικῶν κινδύνων λαμβάνουσιν 689
ἧττον ἐσῄει βαρύνεσθαι, κυρίοις τε γεγονόσι τῶν μεγίστων καὶ πᾶν τὸ κράτος ἀφῃρημένοις τῶν μὴ τὰ αὐτὰ ποιούντων· τοῖς δὲ πένησι τοῖς πολλοστὴν ἔχουσι τῶν πολιτικῶν μοῖραν εὐλογίστως καὶ πρᾴως φέρειν τὴν ἐν τούτοις ἐλάττωσιν, ἀφειμένοις τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν στρατειῶν· τῇ δὲ πόλει τοὺς αὐτοὺς ἔχειν τοὺς βουλευσομένους τε ὑπὲρ αὐτῆς ἃ δεῖ, καὶ τοὺς τῶν κινδύνων πλεῖστον τῶν ἄλλων μεταλαχόντας καὶ πράξοντας ὅσα δεῖ. οὗτος ὁ κόσμος τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ πολλὰς διέμεινε γενεὰς φυλαττόμενος ὑπὸ Ῥωμαίων· ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς κεκίνηται χρόνοις καὶ μεταβέβληκεν εἰς τὸ δημοτικώτερον,

ἀνάγκαις τισὶ βιασθεὶς ἰσχυραῖς, οὐ τῶν λόγων κατα-
λυθέντων, ἀλλὰ τῆς κλήσεως αὐτῶν οὐκέτι τὴν ἀρ-
690 χαίαν ἀκρίβειαν φυλαττούσης, ὡς ἔγνων ταῖς ἀρχαι-
ρεσίαις αὐτῶν πολλάκις παρών. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων
οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς ἁρμόττων τοῖς λόγοις.

XXII. Τότε δ' οὖν ὁ Τύλλιος ἐπειδὴ διέταξε τὸ
περὶ τὰς τιμήσεις, κελεύσας τοὺς πολίτας ἅπαντας
συνελθεῖν εἰς τὸ μέγιστον τῶν πρὸ τῆς πόλεως πε-
δίων ἔχοντας τὰ ὅπλα, καὶ τάξας τούς τε ἱππεῖς κατὰ
τέλη καὶ τοὺς πεζοὺς ἐν φάλαγγι καὶ τοὺς ἐσταλμέ-
νους τὸν ψιλικὸν ὁπλισμὸν ἐν τοῖς ἰδίοις ἑκάστους
λόχοις, καθαρμὸν αὐτῶν ἐποιήσατο ταύρῳ καὶ κριῷ
καὶ τράγῳ. τὰ δὲ ἱερεῖα ταῦτα τρὶς περιαχθῆναι
περὶ τὸ στρατόπεδον κελεύσας, ἔθυσε τῷ κατέχοντι τὸ
πεδίον Ἄρει. τοῦτον τὸν καθαρμὸν ἕως τῶν κατ'
ἐμὲ χρόνων Ῥωμαῖοι καθαίρονται μετὰ τὴν συντέ-
λειαν τῶν τιμήσεων ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν ἱερωτάτην
ἀρχήν, Λοῦστρον ὀνομάζοντες. ἐγένετο δὲ ὁ σύμπας
τῶν τιμησαμένων τοὺς βίους Ῥωμαίων ἀριθμός, ὡς
ἐν τοῖς τιμητικοῖς φέρεται γράμμασιν, ἐπὶ μυριάσιν
ὀκτὼ χιλιάδες πέντε τριακοσίων ἀποδέουσαι. ἐποιή-
691 σατο δὲ καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πολιτικοῦ συντάγμα-
τος οὐ μικρὰν πρόνοιαν οὗτος ὁ βασιλεύς, πρᾶγμα
συνιδών, ὃ παρέλιπον ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ βασι-
λεῖς. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοὺς ξένους ὑποδεχόμενοι καὶ
μεταδιδόντες τῆς ἰσοπολιτείας φύσιν τε ἢ τύχην αὐτῶν
οὐδεμίαν ἀπαξιοῦντες, εἰς πολυανθρωπίαν προήγα-
γον τὴν πόλιν. ὁ δὲ Τύλλιος καὶ τοῖς ἐλευθερουμέ-
νοις τῶν θεραπόντων, ἐὰν μὴ θέλωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν
πόλεις ἀπιέναι, μετέχειν τῆς ἰσοπολιτείας ἐπέτρεψε.
κελεύσας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθέροις καὶ
τούτους τιμήσασθαι τὰς οὐσίας, εἰς φυλὰς κατέταξεν

αὐτοὺς τὰς κατὰ τὴν πόλιν τέτταρας ὑπαρχούσας, ἐν αἷς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ταττόμενον διετέλει τὸ ἐξελευθερικὸν φῦλον ὅσον ἂν ᾖ· καὶ πάντων 69
ἀπέδωκε τῶν κοινῶν αὐτοῖς μετέχειν, ὧν τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς.

XXIII. Ἀχθομένων δὲ τῶν πατρικίων ἐπὶ τῷ πράγματι καὶ δυσανασχετούντων, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, Πρῶτον μὲν θαυμάζειν, ἔφη, τῶν ἀγανακτούντων, εἰ τῇ φύσει τὸ ἐλεύθερον οἴονται τοῦ δούλου διαφέρειν, ἀλλ' οὐ τῇ τύχῃ· ἔπειτα εἰ μὴ τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς τρόποις ἐξετάζουσι τοὺς ἀξίους τῶν καλῶν, ἀλλὰ ταῖς συντυχίαις, ὁρῶντες ὡς ἀστάθμητόν ἐστι πρᾶγμα εὐτυχία καὶ ἀγχίστροφον, καὶ οὐδενὶ ῥᾴδιον εἰπεῖν οὐδὲ τῶν πάνυ μακαρίων μέχρι τίνος αὐτῷ παρέσται χρόνου. ἠξίου τε αὐτοὺς σκοπεῖν ὅσαι μὲν ἤδη πόλεις ἐκ δουλείας μετέβαλον εἰς 69
ἐλευθερίαν βάρβαροί τε καὶ Ἑλληνίδες, ὅσαι δ' εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας· εὐήθειάν τε πολλὴν αὐτῶν κατεγίνωσκεν, εἰ τῆς ἐλευθερίας τοῖς ἀξίοις τῶν θεραπόντων μεταδιδόντες, τῆς πολιτείας φθονοῦσι· συνεβούλευέ τε αὐτοῖς, εἰ μὲν πονηροὺς νομίζουσι, μὴ ποιεῖν ἐλευθέρους, εἰ δὲ χρηστοὺς, μὴ περιορᾶν ὄντας ἀλλοτρίους· ἄτοπόν τε πρᾶγμα ποιεῖν αὐτοὺς ἔφη καὶ ἀμαθὲς, ἅπασι τοῖς ξένοις ἐπιτρέποντας τῆς πόλεως μετέχειν καὶ μὴ διακρίνοντας αὐτῶν τὰς τύχας, μηδ' εἴ τινες ἐκ δούλων ἐγένοντο ἐλεύθεροι πολυπραγμονοῦντας, τοὺς παρὰ σφίσι δεδουλευκότας ἀναξίους ἡγεῖσθαι ταύτης τῆς χάριτος· φρονήσει τε διαφέρειν οἰομένους τῶν ἄλλων οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶ καὶ κοινότατα ὁρᾶν ἔφασκεν, ἃ καὶ τοῖς φαυλοτάτοις εἶναι πρόδηλα, ὅτι τοῖς μὲν δεσπόταις πολλὴ φροντὶς ἔσται τοῦ μὴ προχείρως τινὰς ἐλευθεροῦν, ὡς τὰ μέγιστα

94 τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν οἷς ἔτυχε δωρησομένοις· τοῖς δὲ δούλοις ὅτι μείζων ὑπάρξει προθυμία χρηστοῖς εἶναι περὶ τοὺς δεσπότας, ἐὰν μάθωσιν ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἄξιοι κριθέντες εὐδαίμονος εὐθέως καὶ μεγάλης ἔσονται πολῖται πόλεως, καὶ ταῦθ' ἕξουσιν ἀμφότερα παρὰ τῶν δεσποτῶν τἀγαθά. τελευτῶν δὲ τὸν περὶ τοῦ συμφέροντος εἰσηγήσατο λόγον, τοὺς μὲν ἐπισταμένους ὑπομιμνήσκων, τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας διδάσκων, ὅτι πόλει δυναστείας ἐφιεμένῃ καὶ μεγάλων πραγμάτων ἑαυτὴν ἀξιούσῃ οὐδενὸς οὕτω δεῖ πράγματος ὡς πολυανθρωπίας, ἵνα διαρκέσῃ πρὸς πάντας τοὺς πολέμους οἰκείοις ὅπλοις χρωμένη, καὶ μὴ ξενικοῖς στρατεύμασι καταμισθοφοροῦσα συνεξαναλωθῇ τοῖς χρήμασι· καὶ διὰ τοῦτο ἔφη τοὺς προτέρους βασιλεῖς ἅπασι μεταδεδωκέναι τῆς πολιτείας τοῖς ξένοις. εἰ δὲ καὶ τοῦτον καταστήσονται τὸν νόμον, πολλὴν αὐτοῖς ἔλεγεν ἐκ τῶν ἐλευθερουμένων ἐπιτραφήσεσθαι νεότητα, καὶ οὐδέποτε ἀπο-
95 ρήσειν τὴν πόλιν οἰκείων ὅπλων, ἀλλ' ἕξειν δυνάμεις ἀεὶ διαρκεῖς κἂν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀναγκασθῇ πολεμεῖν. χωρὶς δὲ τοῦ κοινῇ χρησίμου καὶ ἰδίᾳ πολλὰ ὠφεληθήσεσθαι τοὺς εὐπορωτάτους Ῥωμαίων, ἐὰν τοὺς ἀπελευθέρους ἐῶσι τῆς πολιτείας μετέχειν, ἐν ἐκκλησίαις τε καὶ ψηφοφορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις πολιτικαῖς χρείαις τὰς χάριτας ἐν οἷς μάλιστα δέονται πράγμασι κομιζομένους, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀπελευθέρων γινομένους πελάτας τοῖς ἐγγόνοις τοῖς ἑαυτῶν καταλείποντας. Τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ συνεχώρησαν οἱ πατρίκιοι τὸ ἔθος εἰς τὴν πόλιν παρελθεῖν, καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ὡς ἕν τι τῶν ἱερῶν καὶ ἀκινήτων νομίμων διατελεῖ τοῦτ' ἐν τῇ πόλει φυλαττόμενον.

XXIIII. *Οἴομαι δ᾽ ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο γέγονα τὸ
μέρος τῆς διηγήσεως, ἀναγκαῖον εἶναί μοι διελθεῖν
ὡς εἶχε τότε τοῖς Ῥωμαίοις τὰ περὶ τοὺς δούλους
ἔθη, ἵνα μήτε τὸν βασιλέα τὸν πρῶτον ἐπιχειρήσαντα* 696
*τοὺς δεδουλευκότας ἀστοὺς ποιεῖν, μήτε τοὺς παρα-
δεξαμένους τὸν νόμον ἐν αἰτίαις σχῇ τις, ὡς ῥιπτοῦν-
τας εἰκῇ τὰ καλά. ἐτύγχανον δὴ τοῖς Ῥωμαίοις αἱ
τῶν θεραπόντων κτήσεις κατὰ τοὺς δικαιοτάτους γι-
νόμεναι τρόπους. ἢ γὰρ ὠνησάμενοι παρὰ τοῦ δη-
μοσίου τοὺς ὑπὸ δόρυ πωλουμένους ἐκ τῶν λαφύρων,
ἢ τοῦ στρατηγοῦ συγχωρήσαντος ἅμα ταῖς ἄλλαις
ὠφελείαις καὶ τοὺς δοριαλώτους τοῖς λαβοῦσιν ἔχειν,
ἢ πριάμενοι αὐτοὺς παρ᾽ ἑτέρων κατὰ τοὺς αὐτοὺς
τρόπους κυρίων γενομένων, ἐκέκτηντο τοὺς δούλους.
οὐδὲν δὴ πρᾶγμα ποιεῖν αἰσχύνης ἢ βλάβης κοινῆς
αἴτιον οὔτε ὁ Τύλλιος ὁ καταστησάμενος τὸ ἔθος,
οὔτε οἱ παραδεξάμενοι καὶ διαφυλάξαντες ᾤοντο, εἰ
τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἐν πολέμῳ τήν τε πατρίδα καὶ τὴν
ἐλευθερίαν χρηστοῖς γενομένοις περὶ τοὺς [τὸ πρῶ-
τον αὐτοὺς] καταδουλωσαμένους, ἢ [περὶ] τοὺς παρὰ* 697
*τούτων [αὐτοὺς] πριαμένους, ἀμφότερα ταῦτα παρὰ
τῶν δεσποτῶν ὑπάρξει [αὖθις τῶν κτησαμένων αὐ-
τοὺς εἰς δουλείαν]. ἐτύγχανον δὲ τῆς ἐλευθερίας οἱ
μὲν πλεῖστοι προῖκα διὰ καλοκἀγαθίαν· καὶ κράτι-
στος ἀπαλλαγῆς δεσποτῶν τρόπος οὗτος ἦν· ὀλίγοι
δέ τινες λύτρα κατατιθέντες ἐξ ὁσίων καὶ δικαίων
ἐργασιῶν συναχθέντα. ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς
χρόνοις οὕτω ταῦτ᾽ ἔχει, ἀλλ᾽ εἰς τοσαύτην σύγχυσιν
ἥκει τὰ πράγματα, καὶ τὰ καλὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως
οὕτως ἄτιμα καὶ ῥυπαρὰ γέγονεν, ὥσθ᾽ οἱ μὲν ἀπὸ
λῃστείας καὶ τοιχωρυχίας καὶ πορνείας καὶ παντὸς ἄλ-
λου πονηροῦ πόρου χρηματισάμενοι, τούτων ὠνοῦν-*

ται τῶν χρημάτων τὴν ἐλευθερίαν, καὶ εὐθύς εἰσι
98 Ῥωμαῖοι· οἱ δὲ συνίστορες καὶ συνεργοὶ τοῖς δεσπόταις γενόμενοι φαρμακειῶν καὶ ἀνδροφονιῶν καὶ τῶν εἰς θεοὺς ἢ τὸ κοινὸν ἀδικημάτων, ταύτας φέρονται παρ' αὐτῶν τὰς χάριτας· οἱ δ' ἵνα τὸν δημοσίᾳ διδόμενον σῖτον λαμβάνοντες κατὰ μῆνα καὶ εἴ τις ἄλλη παρὰ τῶν ἡγουμένων γίγνοιτο τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν φιλανθρωπία φέρωσι τοῖς δεδωκόσι τὴν ἐλευθερίαν· οἱ δὲ διὰ κουφότητα τῶν δεσποτῶν καὶ κενὴν δοξοκοπίαν. ἔγωγ' οὖν ἐπίσταμαί τινας ἅπασι τοῖς δούλοις συγκεχωρηκότας εἶναι ἐλευθέροις μετὰ τὰς ἑαυτῶν τελευτὰς, ἵνα χρηστοὶ καλῶνται νεκροὶ, καὶ πολλοὶ ταῖς κλίναις αὐτῶν ἐκκομιζομέναις παρακολουθῶσι τοὺς πίλους ἔχοντες ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς· ἐν οἷς ἐπόμπευόν τινες, ὡς ἦν παρὰ τῶν ἐπισταμένων ἀκούειν, ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξεληλυθότες ἀρτίως κακοῦργοι μυρίων ἄξια διαπεπραγμένοι θανάτων. εἰς τούτους μέντοι τοὺς δυσεκκαθάρτους σπίλους ἐκ τῆς πόλεως ἀποβλέποντες οἱ πολλοὶ δυσχεραίνουσι
98 καὶ προβέβληνται τὸ ἔθος, ὡς οὐ πρέπον ἡγεμονικῇ πόλει καὶ παντὸς ἄρχειν ἀξιούσῃ τόπου τοιούτους ποιεῖσθαι πολίτας. ἔχοι δ' ἄν τις πολλὰ καὶ ἄλλα διαβαλεῖν ἔθη, καλῶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπινοηθέντα, κακῶς δ' ὑπὸ τῶν νῦν ἐπιτριβόμενα. ἐγὼ δὲ τὸν νόμον τοῦτον οὐκ οἴομαι δεῖν ἀναιρεῖν, μή τι μεῖζον ἐκραγῇ τῷ κοινῷ δι' αὐτοῦ κακόν· ἐπανορθοῦσθαι μέντοι φημὶ δεῖν τὰ δυνατὰ, καὶ μὴ περιορᾶν ὀνείδη μεγάλα καὶ ῥύπους δυσεκκαθάρτους εἰς τὴν πολιτείαν εἰσαγομένους. καὶ μάλιστα μὲν τοὺς τιμητὰς ἀξιώσαιμ' ἂν τούτου τοῦ μέρους προνοεῖν· εἰ δὲ μὴ, τοὺς ὑπάτους· δεῖ γὰρ ἀρχῆς τινος μεγάλης· οἳ τοὺς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐλευθέρους γινομένους

ἐξετάσουσι, τίνες ὄντες καὶ διὰ τί καὶ πῶς ἠλευθε-
ρώθησαν, ὥσπερ γε τοὺς τῶν ἱππέων καὶ τοὺς τῶν
βουλευτῶν βίους ἐξετάζουσιν· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν εὕ-
ρωσιν ἀξίους τῆς πόλεως ὄντας, εἰς φυλὰς καὶ φρά- 700
τρας καταγράψουσι καὶ μένειν ἐφήσουσιν ἐν τῇ πόλει·
τὸ δὲ μιαρὸν καὶ ἀκάθαρτον φῦλον ἐκβαλοῦσιν ἐκ
τῆς πόλεως, εὐπρεπὲς ὄνομα τῷ πράγματι ἐπιθέντες,
ἀποικίαν. ταῦτα μὲν οὖν τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης
ἀναγκαῖόν τε καὶ δίκαιον ἔδοξεν εἶναί μοι πρὸς τοὺς
ἐπιτιμῶντας τοῖς Ῥωμαίων ἔθεσιν εἰπεῖν.

XXV. Ὁ δὲ Τύλλιος οὐκ ἐν τούτοις μόνον τοῖς
πολιτεύμασι δημοτικὸς ὢν ἐδήλωσεν, ἐν οἷς ἐδόκει
τήν τε τῆς βουλῆς ἐξουσίαν καὶ τὴν τῶν πατρικίων
δυναστείαν ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς τὴν βασιλικὴν
ἀρχὴν ἐμείωσεν αὐτὸς ἑαυτοῦ τὴν ἡμίσειαν τῆς ἐξου-
σίας ἀφελόμενος. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἁπά-
σας ἀξιούντων ἐφ' ἑαυτοὺς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ
πάντα τὰ ἐγκλήματα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς
τὸν ἑαυτῶν τρόπον δικαζόντων, ἐκεῖνος διελὼν ἀπὸ
τῶν ἰδιωτικῶν τὰ δημόσια, τῶν μὲν εἰς τὸ κοινὸν
φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐποιεῖτο τὰς διαγνώσεις,
τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιώτας ἔταξεν εἶναι δικαστὰς,
ὅρους καὶ κανόνας αὐτοῖς τάξας οὓς αὐτὸς ἔγραψε 701
νόμους. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα τὸν
κράτιστον εἰλήφει κόσμον, εἰς ἐπιθυμίαν ἦλθεν ἐπι-
φανές τι διαπραξάμενος αἰώνιον ἑαυτοῦ μνήμην τοῖς
ἐπιγινομένοις καταλιπεῖν. ἐφιστὰς δὲ τὴν διάνοιαν
ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τε καὶ πολιτικῶν ἀν-
δρῶν μνημεῖα, ἐξ ὧν εἰς ὀνόματα καὶ δόξας προῆλ-
θον, οὔτε τοῦ Βαβυλωνίου τείχους ἐμακάρισε τὴν
Ἀσσυρίαν ἐκείνην γυναῖκα, οὔτε τῶν ἐν Μέμφει πυ-
ραμίδων τοὺς Αἰγύπτου βασιλεῖς, οὔτε εἴ τις ἄλλη

πλούτου καὶ πολυχειρίας ἐπίδειξις ἦν ἀνδρὸς ἡγεμόνος· ἀλλὰ ταῦτα πάντα μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια καὶ οὐκ ἄξια σπουδῆς ἡγησάμενος ὄψεώς τε ἀπάτας, οὐκ ἀληθεῖς βίου καὶ πραγμάτων ὠφελείας, ἐξ ὧν μακαρισμοὶ τοῖς κατασκευασαμένοις ἠκολούθουν μόνοις, ἔπαινοι δὲ οὔ, ζήλου δὲ ἄξια τὰ τῆς γνώμης ἔργα ὑπολαβών, ἧς πλεῖστοί τε ἀπολαύουσι καὶ ἐπὶ μήκιστον
702 χρόνου καρποῦνται τὰς ὠφελείας, πάντων μάλιστα τῶν τοιούτων ἔργων τὴν Ἀμφικτύονος τοῦ Ἕλληνος ἐπίνοιαν ἠγάσθη, ὃς ἀσθενὲς ὁρῶν καὶ ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐξαναλωθῆναι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, εἰς τὴν ἐπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Ἀμφικτυονικὴν σύνοδον καὶ πανήγυριν αὐτὸ συνήγαγε, νόμους καταστησάμενος ἔξω τῶν ἰδίων, ὧν ἑκάστη πόλις εἶχε, τοὺς κοινοὺς ἅπασιν, οὓς καλοῦσιν Ἀμφικτυονικούς, ἐξ ὧν φίλοι μὲν ὄντες ἀλλήλοις διετέλουν καὶ τὸ συγγενὲς φυλάττοντες ἔργοις μᾶλλον ἢ λόγοις, λυπηροὶ δὲ τοῖς βαρβάροις καὶ φοβεροί. παρ' οὗ τὸ παράδειγμα λαβόντες Ἴωνές τε οἱ μεταθέμενοι τὴν οἴκησιν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ παραθαλάττια [μέρη] τῆς Καρίας καὶ Δωριεῖς οἱ περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς πόλεις ἱδρυσάμενοι ἱερὰ κατεσκεύασαν ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων· Ἴωνες μὲν ἐν Ἐφέσῳ τὸ
703 τῆς Ἀρτέμιδος, Δωριεῖς δὲ ἐπὶ Τριοπίῳ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους συνέθυόν τε καὶ συνεπανηγύριζον καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικοὺς καὶ γυμνικοὺς καὶ τῶν περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων, καὶ τοὺς θεοὺς ἀναθήμασι κοινοῖς ἐδωροῦντο. θεωρήσαντες δὲ καὶ πανηγυρίσαντες καὶ τὰς ἄλλας φιλοφροσύνας παρ' ἀλλήλων ἀναλαβόντες, εἴ τι πρόσκρουσμα πόλει πρὸς πόλιν ἐγεγόνει, δικασταὶ καθεζόμενοι

διήτων, καὶ περὶ τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμου καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμοφροσύνης κοινὰς ἐποιοῦντο βουλάς. ταῦτα δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις παραδείγματα λαβών, προθυμίαν ἔσχε καὶ αὐτὸς ἁπάσας τὰς μετεχούσας πόλεις τοῦ Λατίνων γένους συστῆσαι καὶ συναγαγεῖν, ἵνα μὴ στασιάζουσαι καὶ πολεμοῦσαι πρὸς ἀλλήλας ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῶσι.

XXVI. Γνοὺς δὲ ταῦτα τοὺς κρατίστους ἄν-
δρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συνεκάλει, περὶ μεγάλων
καὶ κοινῶν φήσας πραγμάτων συμβούλους αὐτοὺς
συγκαλεῖν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, συναγαγὼν τήν τε 704
Ῥωμαίων βουλὴν καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων ἥκον-
τας, λόγον διεξῆλθε παρακλητικὸν ὁμονοίας, διδά-
σκων ὡς καλὸν μὲν χρῆμα πολλαὶ πόλεις μιᾷ γνώ-
μῃ χρώμεναι, αἰσχρὰ δὲ ὄψις συγγενῶν ἀλλήλαις
διαφερομένων· αἴτιόν τε ἰσχύος μὲν ταῖς ἀσθενέσιν
ἀποφαίνων ὁμοφροσύνην, ταπεινότητος δὲ καὶ ἀσθε-
νείας καὶ ταῖς πάνυ ἰσχυραῖς ἀλληλοφθονίαν. ταῦτα
διεξελθὼν ἐδίδασκεν αὐτούς, ὡς χρὴ Λατίνους μὲν
τῶν προσοίκων ἄρχειν καὶ τὰ δίκαια τάττειν Ἕλλη-
νας ὄντας βαρβάροις· Ῥωμαίους δὲ τὴν ἁπάντων
Λατίνων ἔχειν προστασίαν, μεγέθει τε πόλεως προῦ-
χοντας καὶ πραγμάτων ὄγκῳ καὶ τῇ προνοίᾳ τοῦ δαι-
μονίου κρείττονι κεχρημένους ἐκείνων, δι' ἣν εἰς
τοσαύτην ἐπιφάνειαν προῆλθον. τοιαῦτα διεξελθὼν 705
συνεβούλευεν αὐτοῖς ἱερὸν ἄσυλον ἀπὸ κοινῶν ἀνα-
λωμάτων ἐν Ῥώμῃ κατασκευάσασθαι, ἐν ᾧ θύσουσί
τε αἱ πόλεις συνερχόμεναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν
ἰδίας τε καὶ κοινὰς θυσίας, καὶ πανηγύρεις ἄξουσιν
ἐν οἷς ἂν ὁρίσωσι χρόνοις· καὶ εἴ τι γένοιτο πρόσ-
κρουσμα αὐταῖς πρὸς ἀλλήλας, ἐκ τῶν ἱερῶν τοῦτο

διαλύσονται, ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐπιτρέψασαι τὰ ἐγκλήματα διαγνῶναι. διεξιὼν ταῦτα τε καὶ ὅσα ἄλλα ἕξουσιν ἀγαθὰ βουλευτήριον ἓν καταστησάμενοι, πάντας ἔπεισε τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας· καὶ μετὰ τοῦτο κατεσκεύασεν ἐξ ὧν ἅπασαι συνήνεγκαν αἱ πόλεις χρημάτων τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεών,
06 *τὸν ἐπὶ τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων ἱδρυμένον Αὐεντίνου· καὶ τοὺς νόμους συνέγραψε ταῖς πόλεσι πρὸς ἀλλήλας, καὶ τἆλλα τὰ περὶ τὴν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ὃν ἐπιτελεσθήσεται τρόπον ἔταξεν. ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα τοῖς συνέδροις καὶ τὰς μετεχούσας τῆς συνόδου πόλεις. αὕτη διέμεινεν ἡ στήλη μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ κειμένη γραμμάτων ἔχουσα χαρακτῆρας Ἑλληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρᾶτο. ὃ καὶ αὐτὸ ποιήσαιτ' ἄν τις οὐ μικρὸν τεκμήριον τοῦ μὴ βαρβάρους εἶναι τοὺς οἰκίσαντας τὴν Ῥώμην. οὐ γὰρ ἂν Ἑλληνικοῖς ἐχρῶντο γράμμασιν, ὄντες βάρβαροι. Πολιτικαὶ μὲν δὴ πράξεις τοῦ βασιλέως τούτου σὺν ἄλλαις πολλαῖς ἐλάττοσί τε καὶ*
07 *ἀμαυροτέραις, αἱ μέγισται καὶ λαμπρόταται τοιαῦται μνημονεύονται, πολεμικαὶ δὲ αἱ πρὸς ἓν τὸ Τυρρηνῶν ἔθνος γενόμεναι, περὶ ὧν μέλλω νῦν διεξιέναι.*

XXVII. *Μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν αἱ παραδοῦσαι τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ πόλεις οὐκέτι φυλάττειν ἐβούλοντο τὰς ὁμολογίας Τυλλίῳ τε οὐκ ἀξιοῦσαι ταπεινῷ κατὰ γένος ὄντι ὑπακούειν, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πατρικίων τὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα γενομένην μεγάλην σφίσιν ὠφέλειαν παρέξειν νομίζουσαι. ἤρξαντο δὲ τῆς ἀποστάσεως οἱ καλούμενοι Οὐιεντανοί, καὶ τοῖς ἐλθοῦσι παρὰ τοῦ Τυλλίου πρεσβευταῖς*

ἀπεκρίναντο μηδεμίαν εἶναι σφίσι πρὸς ἐκεῖνον μήθ' ὑπὲρ ἡγεμονίας παραχωρήσεως μήτε περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας συνθήκην. ἀρξάντων δὲ τούτων Καιρητανοί τε ἠκολούθησαν καὶ Ταρκυνιῆται, καὶ τελευτῶσα ἐν ὅπλοις ἦν ἅπασα ἡ Τυρρηνία. οὗτος ὁ πόλεμος εἴκοσι διέμεινεν ἔτη συνεχῶς πολεμούμενος, εἰσβολάς τε πολλὰς ἀμφοτέρων μεγάλοις στρατεύμασι ποιουμένων εἰς τὴν ἀλλήλων, καὶ παρατάξεις ἄλλας ἐπ' ἄλλαις συνισταμένων. ἐν ἁπάσαις δὲ ταῖς μάχαις κατορθῶν ὁ Τύλλιος ὅσαι κατὰ πόλεις τε καὶ πρὸς 70 ὅλον τὸ ἔθνος αὐτῷ συνέστησαν, καὶ τρισὶν ἐπιφανεστάτοις κοσμηθεὶς θριάμβοις τελευτῶν ἠνάγκασε τοὺς οὐκ ἀξιοῦντας ἄρχεσθαι τὸν χαλινὸν ἑκόντας λαβεῖν. εἰκοστῷ δ' οὖν ἔτει συνελθοῦσαι πάλιν αἱ δώδεκα πόλεις ἐξανηλωμέναι τῷ πολέμῳ τά τε σώματα καὶ τὰ χρήματα γνώμην ἔσχον παραδοῦναι Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν ἐφ' οἷς πρότερον ἐψηφίσαντο. καὶ παρῆσαν ἀπὸ πάσης πόλεως οἱ προχειρισθέντες σὺν ἱκετηρίαις, ἐπιτρέποντες Τυλλίῳ τὰς πόλεις καὶ μηδὲν ἀνήκεστον βουλεῦσαι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦντες. Τύλλιος δὲ τῆς μὲν ἀφροσύνης ἕνεκα καὶ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἀσεβημάτων, οὓς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τῶν ὁμολογιῶν παρέβησαν τὰ συγκείμενα, πολλῶν αὐτοὺς ἔφη τιμωριῶν ἀξίους εἶναι καὶ μεγάλων· τῆς δὲ Ῥωμαίων ἐπιεικείας καὶ μετριότητος, ἐπειδὴ συγγνόντες ἀδικεῖν στέμμασι καὶ λιτανείαις παρῃτοῦντο 70 τὴν ὀργήν, οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι ἀτυχήσειν. ταῦτ' εἰπὼν καταλύεται τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ταῖς μὲν ἄλλαις πόλεσιν ἁπλῶς καὶ δίχα ὀργῆς μνησικάκου πολιτεύεσθαί τε ἀποδοὺς ὡς πρότερον καὶ τὰ ἴδια καρποῦσθαι, μενούσαις ἐν ταῖς γραφείσαις πρὸς αὐτὰς συνθήκαις ὑπὸ βασιλέως Ταρκυνίου· τρεῖς δ'

ἐξ αὐτῶν πόλεις, αἳ προεξανέστησάν τε καὶ τὰς ἄλλας ἐπηγάγοντο κατὰ Ῥωμαίων ἐξενεγκεῖν τὸν πόλεμον, Καιρητανοὺς καὶ Ταρκυνιήτας καὶ Οὐιεντανούς, [ταύτας] ἀφαιρέσει χώρας τιμωρησάμενος, ἣν κατεκληρούχησε Ῥωμαίων τοῖς νεωστὶ προσεληλυθόσι πρὸς τὴν πολιτείαν. Ταῦτα διαπραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, καὶ ναοὺς δύο κατασκευασάμενος Τύχης, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἔδοξεν ἀγαθῇ
710 κεχρῆσθαι, τὸν μὲν ἐν ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ Βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ἐπὶ ταῖς ᾐόσι τοῦ Τεβέριος, ἣν ἀνδρείαν προσηγόρευσεν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται· ἡλικίας τε προβεβηκὼς ἐπὶ πολὺ καὶ τῆς κατὰ φύσιν τελευτῆς οὐ μακρὰν ἀπέχων, ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ Ταρκυνίου τε τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς ἀποθνήσκει. διηγήσομαι δὲ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τὸν τρόπον μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβών.

XXVIII. Ἦσαν τῷ Τυλλίῳ δύο θυγατέρες ἐκ γυναικὸς γενόμεναι Ταρκυνίας, ἣν ἐνεγγύησεν αὐτῷ βασιλεὺς Ταρκύνιος. ταύτας τὰς κόρας ἐν ἀκμῇ γάμου γενομένας ἐκδίδοται τοῖς ἀδελφιδοῖς τῆς μητρὸς αὐτῶν, υἱωνοῖς δὲ Ταρκυνίου, τῷ τε πρεσβυτέρῳ τὴν πρεσβυτέραν ἁρμόσας καὶ τῷ νεωτέρῳ τὴν νεωτέραν· οὕτως οἰόμενος αὐτὰς μάλιστα συνοίσεσθαι τοῖς λαβοῦσιν. ἔτυχε δὲ τῶν γαμβρῶν ἑκάτερος ἐναντίᾳ συναφθεὶς τύχῃ κατὰ τὴν οὐχ ὁμοτροπίαν· Λευκίῳ μὲν γὰρ τῷ πρεσβυτέρῳ τολμηρῷ καὶ αὐθάδει καὶ τυραννικῷ τὴν φύσιν ὄντι χρηστὴ καὶ σώφρων καὶ
711 φιλοπάτωρ συνῆλθε γυνή· Ἀρροῦντι δὲ τῷ νεωτέρῳ πολὺ τὸ πρᾷον ἔχοντι καὶ εὐλόγιστον ἀνοσία καὶ μισοπάτωρ καὶ πάντολμος ἦν ἡ γαμετή. συνέβαινε δὴ τῶν ἀνδρῶν ἑκατέρῳ φέρεσθαι μὲν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ

φύσιν, μετάγεσθαι δ' ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐπὶ τἀναντία· ὁ μέν γε πονηρὸς ἐκβαλεῖν τῆς βασιλείας τὸν κηδεστὴν προθυμούμενος καὶ πάντα μηχανώμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς χρηστῆς γυναικὸς μετεπείθετο ἀντιβολούσης τε καὶ ὀδυρομένης· ὁ δὲ ἐπιεικὴς οὐδὲν οἰόμενος δεῖν ἐξαμαρτάνειν εἰς τὸν πενθερὸν, ἀλλὰ περιμένειν ἕως ἡ φύσις αὐτὸν ἐκ τοῦ ζῆν ἐξαγάγῃ, καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐῶν πράττειν τὰ μὴ δίκαια, ὑπὸ τῆς ἀνοσίας γυναικὸς ἐπὶ τἀναντία μετήγετο νουθετούσης τε καὶ λοιδορουμένης καὶ τὴν ἀνανδρίαν κακιζούσης· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον οὔτε αἱ τῆς σώφρονος λιτανεῖαι τὰ κράτιστα τὸν οὐ δίκαιον ἄνδρα πειθούσης, οὔτε αἱ τῆς μιαρᾶς παραινέσεις ἐπὶ τὰς ἀνοσίους πράξεις τὸν οὐ πονηρὸν εἶναι πεφυκότα παρακαλούσης, ἀλλ' ἑκάτερος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν 71 ἐφέρετο καὶ λυπηρὰν ἡγεῖτο τὴν μὴ τὰ ὅμοια βουλομένην, τῇ μὲν ὀδύρεσθαί τε καὶ φέρειν τὸν ἑαυτῆς δαίμονα περιῆν· τῇ δὲ παντόλμῳ χαλεπαίνειν καὶ ἀπαλλαγῆναι ζητεῖν ἀπὸ τοῦ συνοικοῦντος. ἔπειτα δ' ἡ κακὴ τὴν φύσιν ἀπονοηθεῖσα καὶ νομίσασα τοῖς ἑαυτῆς τρόποις ἁρμόττειν μάλιστα τὸν τῆς ἀδελφῆς ἄνδρα, μεταπέμπεταί τε αὐτὸν ὡς ὑπὲρ ἀναγκαιου πράγματος διαλεξομένη,

XXVIIII. καὶ ἐπειδὴ παρεγένετο, μεταστῆναι κελεύσασα τοὺς ἔνδον, ἵνα μόνη διαλεχθείη πρὸς μόνον, Ἆρ', ἔφησεν, ὦ Ταρκύνιε, μετὰ παρρησίας ἔξεστί μοι καὶ ἀκινδύνως ἅπαντα εἰπεῖν ὅσα φρονῶ περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων, καὶ καθέξεις οὓς ἂν ἀκούσῃς λόγους; ἢ σιωπᾶν ἄμεινόν ἐστί μοι καὶ μὴ φέρειν εἰς μέσον βουλὰς ἀπορρήτους; κελεύσαντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου λέγειν ὅ τι βούλεται, καὶ περὶ τοῦ καθέξειν ἐν ἑαυτῷ τοὺς λόγους πίστεις ἐπιθέντος

13 δι᾽ ὅρκων, οὓς ἐκείνη προῃρεῖτο, οὐδὲν ἔτι αἰσχυν-
θεῖσα λέγει πρὸς αὐτόν· Μέχρι τίνος, ὦ Ταρκύνιε,
τῆς βασιλείας ἀποστερούμενος ἀνέχεσθαι διανοῇ;
πότερον ἐκ ταπεινῶν καὶ ἀσήμων ἔφυς προγόνων
καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀξιοῖς ἐπὶ σεαυτῷ μέγα φρονεῖν;
ἀλλὰ πάντες ἴσασιν ὅτι τοῖς μὲν ἀρχαίοις ὑμῶν προ-
γόνοις Ἕλλησιν οὖσι καὶ ἀφ᾽ Ἡρακλέους γεγονόσι
τῆς εὐδαίμονος ἄρξαι Κορίνθου τὴν αὐτοκράτορα
ὑπῆρξεν ἀρχὴν ἐπὶ πολλάς, ὡς ἀκούω, γενεάς· τῷ
δὲ πάππῳ σου Ταρκυνίῳ μεταθεμένῳ τὴν οἴκησιν
ἐκ Τυρρηνῶν ταύτης βασιλεῦσαι τῆς πόλεως ἐξεγέ-
νετο δι᾽ ἀρετήν· οὗ σὺ κληρονομεῖν οὐ μόνον τῶν
χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας ὀφείλεις πρεσβύ-
τερος υἱωνὸς ὤν. ἢ σώματος οὐκ ἔτυχες ἱκανοῦ
πράττειν ὅσα βασιλεῖ προσῆκε δι᾽ ἀσθένειάν τε καὶ
14 ἀμορφίαν; ἀλλὰ σοί γε καὶ ῥώμη πάρεστιν ἱκανή,
οἵα τοῖς κράτιστα πεφυκόσι, καὶ μορφὴ τοῦ βασιλείου
γένους ἀξία. ἢ τούτων μὲν οὐδέτερον, ἡ δὲ ἀσθε-
νὴς ἔτι καὶ πολὺ ἀπέχουσα τοῦ φρονεῖν τὰ προσή-
κοντα νεότης μεθέλκει σε, δι᾽ ἣν οὐκ ἀξιοῖς τὰ πολι-
τικὰ πράττειν, ὃς οὐ πολὺ ἀποδεῖς πεντηκονταέτης
εἶναι; τὰ κράτιστα δὲ ἄνθρωποι πεφύκασι φρονεῖν
οἱ περὶ ταύτην μάλιστα γενόμενοι τὴν ἡλικίαν. φέρε,
ἀλλ᾽ ἡ τοῦ κατέχοντος τὰ πράγματα εὐγένεια καὶ
ἡ πρὸς τοὺς κρατίστους τῶν πολιτῶν ἐπιτηδειότης,
δι᾽ ἣν οὐκ εὐεπιχείρητός ἐστιν, ἀνέχεσθαί σε ἀναγ-
κάζει; ἀλλὰ καὶ ταῦτ᾽ ἀμφότερα κακῶς ἔχοντα αὐτῷ
τυγχάνει καὶ οὐδὲ αὐτὸς αὐτά γε ἀγνοεῖ. καὶ μὴν
ἥ γε τόλμα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον ἔνεστί σου τοῖς τρό-
15 ποις, ὧν μάλιστα τῷ βασιλεύειν μέλλοντι δεῖ. ὑπάρ-
χει δέ σοι καὶ πλοῦτος ἱκανὸς καὶ φίλοι πολλοὶ καὶ
ἄλλαι πρὸς τὰ πράγματα ἀφορμαὶ πολλαὶ καὶ μεγά-

λαι. τί οὖν ἔτι μέλλεις καὶ τὸν αὐτόματον ἐκδέχῃ καιρὸν, ὃς ἥξει σοι φέρων τὴν βασιλείαν μηδὲν εἰς τοῦτο πραγματευσαμένῳ, μετὰ τὴν τοῦ Τυλλίου δήπου τελευτήν; ὥσπερ ἀναμενούσης τῆς τύχης τὰς ἀνθρωπίνας μελλήσεις, ἢ τῆς φύσεως ἡμῶν τὰς καθ' ἡλικίαν ἑκάστῳ τελευτὰς φερούσης, ἀλλ' οὐκ ἐν ἀδήλῳ καὶ δυστεκμάρτῳ τέλει πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κειμένων. ἐρῶ δὴ μετὰ παρρησίας, καὶ εἴ με φήσεις θρασεῖαν, τὸ δοκοῦν αἴτιον εἶναί μοι τοῦ μηδεμιᾶς ὀρέγεσθαί σε μήτε φιλοτιμίας μήτε δόξης. γυνή σοι σύνεστι μηδὲν ἐοικυῖα τοῖς σοῖς τρόποις, ἥ σε κηλοῦσα καὶ κατᾴδουσα μαλθακὸν ἀποδέδωκε, καὶ λήσεις ὑπ' αὐτῆς γενόμενος ἐξ ἀνδρὸς τὸ μηδέν· ὥσπερ γε κἀμοὶ ψοφοδεὴς καὶ οὐδὲν ἔχων ἀνδρὸς ἀνὴρ, ὅς με ταπεινὴν ποιεῖ μεγάλων οὖσαν 71 ἀξίαν καὶ καλὴν τὸ σῶμα, μαρανθεῖσαν δὲ ὑπ' αὐτοῦ. εἰ δ' ἐξεγένετο σοί τε λαβεῖν ἐμὲ γυναῖκα, κἀμὲ σοῦ τυχεῖν ἀνδρὸς, οὐκ ἂν ἐν ἰδιώτῃ βίῳ τοσοῦτον διεζήσαμεν χρόνον. τί οὖν οὐκ ἐπανορθούμεθα τὸ τῆς τύχης ἐλάττωμα ἡμεῖς μεταθέμενοι τοὺς γάμους, καὶ σὺ μὲν ἀπαλλάττεις τοῦ βίου τὴν σαυτοῦ γυναῖκα, ἐγὼ δὲ τὸ αὐτὸ διαθήσω τὸν ἐμὸν ἄνδρα; ὅταν δὲ τούτων διαχειρισθέντων συνέλθωμεν εἰς τὸ αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ λοιπὰ βουλεύσομεν, ἐκποδὼν πεποιημένοι τὰ λυποῦντα ἡμᾶς. καὶ γὰρ ἐὰν τἆλλα τις ἀδικεῖν ὀκνῇ, βασιλείας γε χάριν οὐ νέμεσις ἅπαντα τολμᾶν.

XXX. Τοιαῦτα τῆς Τυλλίας λεγούσης, ἄσμενος 71 δέχεται τὰς αἱρέσεις ὁ Ταρκύνιος, καὶ αὐτίκα δοὺς αὐτῇ πίστεις καὶ λαβὼν, τὰ προτέλεια τῶν ἀνοσίων γάμων διαπραξάμενος ἀπέρχεται. διελθόντος δὲ οὐ πολλοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ἀπο-

θνήσκουσιν ἥ τε πρεσβυτέρα τῶν Τυλλίου θυγατέρων καὶ ὁ νεώτερος τῶν Ταρκυνίων. ἐνταῦθα πάλιν ἀναγκάζομαι μεμνῆσθαι Φαβίου καὶ τὸ ῥᾴθυμον αὐτοῦ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν χρόνων ἐλέγχειν. ἐπὶ γὰρ τῆς Ἀρροῦντος τελευτῆς γενόμενος οὐ καθ' ἓν ἁμαρτάνει μόνον, ὃ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι γέγραφεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τὸν Ἀρροῦντα· ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον, ὅτι φησὶν ἀποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Τανακυλλίδος τεθάφθαι, ἣν ἀμήχανον ἦν ἔτι καὶ κατ' ἐκείνους περιεῖναι τοὺς χρόνους. ἐδείχθη γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἑβδομηκοστὸν ἔχουσα καὶ πέμπτον ἔτος ἡ Τανακυλ-
18 λὶς, ὅτε βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐτελεύτα· προστεθέντων δὴ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτεσιν ἑτέρων τετταράκοντα ἐτῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἐνιαυσίοις ἀναγραφαῖς κατὰ τὸν τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν τῆς Τυλλίου ἀρχῆς τὸν Ἀρροῦντα τετελευτηκότα παρειλήφαμεν· ἐτῶν ἡ Τανακυλλὶς ἔσται πεντεκαίδεκα πρὸς τοῖς ἑκατόν. οὕτως ὀλίγον ἐστὶν ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ τὸ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας ταλαίπωρον. Μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον οὐδὲν ἔτι διαμελλήσας ὁ Ταρκύνιος ἐπάγεται γυναῖκα τὴν Τυλλίαν, οὔτε τοῦ πατρὸς αὐτῆς βεβαιοῦντος τὸν γάμον οὔτε τῆς μητρὸς συνευδοκούσης, ἀλλ' αὐτὴν παρ' ἑαυτῆς λαβών. ὡς δὲ συνεκεράσθησαν αἱ ἀνόσιοι καὶ ἀνδροφόνοι φύσεις, ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς βασιλείας τὸν Τύλλιον, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραδοῦναι τὴν ἀρχήν, ἐμηχανῶντο ἑταιρίας τε συναγαγόντες καὶ τῶν πατρικίων τοὺς ἀλλοτρίως ἔχοντας πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὰ δημοτικὰ πολιτεύματα παρακαλοῦντες ἔκ τε τοῦ δημοτικοῦ πλήθους
19 τοὺς ἀπορωτάτους, οἷς οὐδενὸς τῶν δικαίων φροντὶς ἦν, χρήμασιν ἐξωνούμενοι καὶ οὐδὲ ἀφανῶς ἕκαστα τούτων πράττοντες. ταῦτα δὲ ὁρῶν ὁ Τύλλιος ἤχθετο

λαι. τί οὖν ἔτι μέλλεις καὶ τὸν αὐτόματον ἐκδέχῃ καιρὸν, ὃς ἥξει σοι φέρων τὴν βασιλείαν μηδὲν εἰς τοῦτο πραγματευσαμένῳ, μετὰ τὴν τοῦ Τυλλίου δήπου τελευτήν; ὥσπερ ἀναμενούσης τῆς τύχης τὰς ἀνθρωπίνας μελλήσεις, ἢ τῆς φύσεως ἡμῶν τὰς καθ' ἡλικίαν ἑκάστῳ τελευτὰς φερούσης, ἀλλ' οὐκ ἐν ἀδήλῳ καὶ δυστεκμάρτῳ τέλει πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κειμένων. ἐρῶ δὴ μετὰ παρρησίας, καὶ εἴ με φήσεις θρασεῖαν, τὸ δοκοῦν αἴτιον εἶναί μοι τοῦ μηδεμιᾶς ὀρέγεσθαί σε μήτε φιλοτιμίας μήτε δόξης. γυνή σοι σύνεστι μηδὲν ἐοικυῖα τοῖς σοῖς τρόποις, ἥ σε κηλοῦσα καὶ κατᾴδουσα μαλθακὸν ἀποδέδωκε, καὶ λήσεις ὑπ' αὐτῆς γενόμενος ἐξ ἀνδρὸς τὸ μηδέν· ὥσπερ γε κἀμοὶ ψοφοδεὴς καὶ οὐδὲν ἔχων ἀνδρὸς ἀνὴρ, ὅς με ταπεινὴν ποιεῖ μεγάλων οὖσαν ἀξίαν καὶ καλὴν τὸ σῶμα, μαρανθεῖσαν δὲ ὑπ' αὐτοῦ. εἰ δ' ἐξεγένετο σοί τε λαβεῖν ἐμὲ γυναῖκα, κἀμὲ σοῦ τυχεῖν ἀνδρὸς, οὐκ ἂν ἐν ἰδιώτῃ βίῳ τοσοῦτον διεζήσαμεν χρόνον. τί οὖν οὐκ ἐπανορθούμεθα τὸ τῆς τύχης ἐλάττωμα ἡμεῖς μεταθέμενοι τοὺς γάμους, καὶ σὺ μὲν ἀπαλλάττεις τοῦ βίου τὴν σαυτοῦ γυναῖκα, ἐγὼ δὲ τὸ αὐτὸ διαθήσω τὸν ἐμὸν ἄνδρα; ὅταν δὲ τούτων διαχειρισθέντων συνέλθωμεν εἰς τὸ αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ λοιπὰ βουλεύσομεν, ἐκποδὼν πεποιημένοι τὰ λυποῦντα ἡμᾶς. καὶ γὰρ ἐὰν τἄλλα τις ἀδικεῖν ὀκνῇ, βασιλείας γε χάριν οὐ νέμεσις ἅπαντα τολμᾶν.

XXX. Τοιαῦτα τῆς Τυλλίας λεγούσης, ἄσμενος δέχεται τὰς αἱρέσεις ὁ Ταρκύνιος, καὶ αὐτίκα δοὺς αὐτῇ πίστεις καὶ λαβὼν, τὰ προτέλεια τῶν ἀνοσίων γάμων διαπραξάμενος ἀπέρχεται. διελθόντος δὲ οὐ πολλοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ἀπο-

θνήσκουσιν ἥ τε πρεσβυτέρα τῶν Τυλλίου θυγατέρων καὶ ὁ νεώτερος τῶν Ταρκυνίων. ἐνταῦθα πάλιν ἀναγκάζομαι μεμνῆσθαι Φαβίου καὶ τὸ ῥᾴθυμον αὐτοῦ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν χρόνων ἐλέγχειν. ἐπὶ γὰρ τῆς Ἀρροῦντος τελευτῆς γενόμενος οὐ καθ' ἓν ἁμαρτάνει μόνον, ὃ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι γέγραφεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τὸν Ἀρροῦντα· ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον, ὅτι φησὶν ἀποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Τανακυλλίδος τεθάφθαι, ἣν ἀμήχανον ἦν ἔτι καὶ κατ' ἐκείνους περιεῖναι τοὺς χρόνους. ἐδείχθη γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἑβδομηκοστὸν ἔχουσα καὶ πέμπτον ἔτος ἡ Τανακυλ-
18 λίς, ὅτε βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐτελεύτα· προστεθέντων δὴ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτεσιν ἑτέρων τετταράκοντα ἐτῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἐνιαυσίοις ἀναγραφαῖς κατὰ τὸν τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν τῆς Τυλλίου ἀρχῆς τὸν Ἀρροῦντα τετελευτηκότα παρειλήφαμεν· ἐτῶν ἡ Τανακυλλὶς ἔσται πεντεκαίδεκα πρὸς τοῖς ἑκατόν. οὕτως ὀλίγον ἐστὶν ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ τὸ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας ταλαίπωρον. Μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον οὐδὲν ἔτι διαμελλήσας ὁ Ταρκύνιος ἐπάγεται γυναῖκα τὴν Τυλλίαν, οὔτε τοῦ πατρὸς αὐτῆς βεβαιοῦντος τὸν γάμον οὔτε τῆς μητρὸς συνευδοκούσης, ἀλλ' αὐτὴν παρ' ἑαυτῆς λαβών. ὡς δὲ συνεκεράσθησαν αἱ ἀνόσιοι καὶ ἀνδροφόνοι φύσεις, ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς βασιλείας τὸν Τύλλιον, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραδοῦναι τὴν ἀρχήν, ἐμηχανῶντο ἑταιρίας τε συναγαγόντες καὶ τῶν πατρικίων τοὺς ἀλλοτρίως ἔχοντας πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὰ δημοτικὰ πολιτεύματα παρακαλοῦντες ἔκ τε τοῦ δημοτικοῦ πλήθους
19 τοὺς ἀπορωτάτους, οἷς οὐδενὸς τῶν δικαίων φροντὶς ἦν, χρήμασιν ἐξωνούμενοι καὶ οὐδὲ ἀφανῶς ἕκαστα τούτων πράττοντες. ταῦτα δὲ ὁρῶν ὁ Τύλλιος ἤχθετο

μὲν καὶ περὶ ἑαυτοῦ δεδιὼς εἴ τι πείσεται προκαταληφθείς· ἠγανάκτει δὲ οὐχ ἥκιστα, εἰ θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν ἀναγκασθήσεται καὶ τιμωρίας ὡς παρ' ἐχθρῶν λαμβάνειν, [καὶ] πολλάκις μετὰ τῶν φίλων προκαλούμενος εἰς λόγους τὸν Ταρκύνιον, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλῶν, τὰ δὲ νουθετῶν, τὰ δὲ πείθων μηδὲν εἰς ἑαυτὸν ἐξαμαρτάνειν· ὡς δ' οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς βουλῆς ἔφη τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν, συγκαλέσας τὸ συνέδριον· Ἄνδρες, ἔφη, βουλευταί, Ταρκύνιος ἑταιρίας ἐπ' ἐμὲ συναγαγών, καὶ προθυμούμενος ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς καταφανὴς γέγονέ μοι. βούλομαι δὲ πάντων ὑμῶν παρόντων μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τί πεπονθὼς ἰδίᾳ κακόν, ἢ τί τὴν πόλιν ὁρῶν ἀδικουμένην ὑπ' ἐμοῦ, ταῦτ' ἐπ' ἐμοὶ μηχανᾶται. ἀπόκριναι δή, Ταρκύνιε, 71
μηδὲν ἀποκρυψάμενος, τί μου κατηγορεῖν ἔχεις, ἐπειδὴ τούτους ἠξίους ἀκοῦσαι.

XXXI. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ταρκύνιος· Βραχύς ἐστιν ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος, ὦ Τύλλιε, καὶ δίκαιος· καὶ διὰ τοῦτο προειλόμην αὐτὸν εἰς τούτους ἐκφέρειν. Ταρκύνιος ἐμὸς ὢν πάππος ἐκτήσατο τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῆς ἀράμενος· ἐκείνου τελευτήσαντος ἐγὼ διάδοχός εἰμι κατὰ τοὺς κοινοὺς ἁπάντων Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων νόμους· καὶ προσήκει μοι, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς διαδεχομένοις τὰ πατρῷα, μὴ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κληρονομεῖν. σὺ δὲ τὰ μὲν χρήματα τὰ καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ παραδέδωκάς μοι, τὴν δὲ βασιλείαν ἀποστερεῖς με, καὶ τοσοῦτον ἤδη κατέχεις χρόνον, οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου λαβών· οὔτε γὰρ μεσοβασιλεῖς σε ἀπέδειξαν, οὔτε ἡ βουλὴ ψῆφον ὑπὲρ σοῦ διήνεγκεν,

οὔτε ἀρχαιρεσίαις νομίμοις τῆς ἐξουσίας ταύτης ἔτυ-
21 χες, ὡς ὁ πάππος τε οὑμὸς καὶ πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ
γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλὰ τὸ ἀνέστιον καὶ ἄπορον
καὶ πρὸς καταδίκας ἢ χρέα τὴν ἐπιτιμίαν ἀπολωλε-
κὸς φῦλον, ᾧ τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἔμελε, καταμισθο-
δοτήσας καὶ πάντα τρόπον διαφθείρας, καὶ οὐδὲ τότε
μέντοι σαυτῷ πράττειν τὴν δυναστείαν λέγων, ἀλλ'
ἡμῖν φυλάξειν σκηπτόμενος ὀρφανοῖς οὖσι καὶ νη-
πίοις, ἐπὶ τὰ πράγματα παρῆλθες καὶ πάντων ἀκου-
όντων ὡμολόγεις, ὅταν ἀνδρωθῶμεν ἡμεῖς, ἐμοὶ
παραδώσειν ὄντι πρεσβυτέρῳ τὴν ἀρχήν. ἐχρῆν μὲν
οὖν σε, εἰ τὰ δίκαια ποιεῖν ἤθελες, ὅτε μοι τὸν οἶ-
κον τοῦ πάππου παρεδίδους, ἅμα τοῖς χρήμασι καὶ
τὴν βασιλείαν ἀποδεδωκέναι παραδείγμασι χρώμε-
νον τοῖς τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιτρόπων ἔργοις,
ὅσοι βασιλικοὺς παῖδας ὀρφανοὺς πατέρων παραλα-
βόντες εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν ὀρθῶς καὶ δικαίως τὰς
πατρῴας καὶ προγονικὰς ἀπέδωκαν ἀρχάς· εἰ δὲ
μήπω σοι φρονεῖν τὰ καθήκοντα ἐφαινόμην, ἀλλ'
ἔτι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας οὐχ ἱκανὸς εἶναι πόλιν
22 τηλικαύτην διοικεῖν, ὅτε εἰς τὴν κρατίστην παρεγε-
νόμην τοῦ σώματος καὶ τῆς φρονήσεως ἀκμὴν τριά-
κοντα γεγονὼς ἔτη, μετὰ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς
[ἔδει] καὶ τὰ τῆς πόλεως ἐγχειρίσαι πράγματα· ταύ-
την γέ τοι τὴν ἡλικίαν ἔχων καὶ σὺ τόν τε οἶκον τὸν
ἡμέτερον ἐπιτροπεύειν ἤρξω καὶ τῆς βασιλείας ἐπι-
μελεῖσθαι.

XXXII. Περιῆν γὰρ ἄν σοι ταῦτα πράξαντι πρῶ-
τον μὲν εὐσεβεῖ καὶ δικαίῳ λέγεσθαι, ἔπειτα συμ-
βασιλεύειν ἐμοὶ καὶ πάσης μετέχειν τιμῆς, εὐεργέτην
τε καὶ πατέρα καὶ σωτῆρα καὶ πάντα ὅσα τιμιώτατα
ὀνόματα ὑπ' ἀνθρώπων ἐπὶ καλοῖς κεῖται πράγμα-

σιν ἀκούειν, καὶ μὴ τέταρτον ἤδη τοῦτο καὶ τετταρακοστὸν ἔτος ἀποστερεῖν με τῶν ἐμῶν, οὔτε σώματος ἀναπήρου τυχόντα οὔτε διανοίας ἠλιθίου. ἔπειτα ἐρωτᾶν με τολμᾷς, τί παθὼν δεινὸν ἐχθρὸν ἡγοῦμαί σε, καὶ διὰ τί σου κατηγορῶ. σὺ μὲν οὖν ἀπόκριναί μοι, Τύλλιε, τίνος αἰτίας χάριν οὐκ ἀξιοῖς με τῶν 721
τοῦ πάππου τιμῶν κληρονομεῖν, καὶ τίνα πρόφασιν [εὑρεῖν] εὐπρεπῆ τῆς ἀποστερήσεως σκηπτόμενος; πότερον οὐχ ἡγούμενος ἐξ ἐκείνου γένους εἶναί με γνήσιον, ἀλλ' ὑποβολιμαῖόν τινα καὶ νόθον; τί οὖν ἐπετρόπευες τὸν ἀλλότριον τοῦ γένους, καὶ τὸν οἶκον ἀνδρωθέντι ἀπεδίδους; ἀλλ' ἔτι νομίζων με ὀρφανὸν εἶναι παῖδα καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀδύνατον, ὃς οὐ πολὺ ἀπέχω πεντηκονταετίας; κατάβαλε δὴ τὴν εἰρωνείαν τῶν ἀναισχύντων ἐρωτημάτων, καὶ παῦσαί ποτε ἤδη πονηρὸς ὤν· καὶ εἴ τι δίκαιον ἔχεις πρὸς ταῦτα εἰπεῖν, ἕτοιμός εἰμι τούτοις ἐπιτρέπειν δικασταῖς, ὧν οὐκ ἂν ἔχοις ἑτέρους εἰπεῖν ἄνδρας ἐν τῇ πόλει κρείττους· ἐὰν δ' ἐντεῦθεν ἀποδιδράσκων, ὅπερ ἐστὶν ἀεί σοι ποιεῖν σύνηθες, ἐπὶ τὸν ἐκδημαγωγούμενον ὑπὸ σοῦ καταφεύγῃς ὄχλον, οὐκ ἐπιτρέψω σοι· παρεσκεύασμαι γὰρ ὡς καὶ τὰ δίκαια ἐρῶν καὶ εἰ μὴ πείθοιο τὰ βίαια πράξων.

XXXIII. Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ παραλαβὼν τὸν 72
λόγον ὁ Τύλλιος ἔλεξεν ὧδε· Ἅπαντα μέν, ὡς ἔοικεν, ἄνθρωπον ὄντα δεῖ προσδοκᾶν, ὦ βουλή, τὰ παράδοξα, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι ἄπιστον, ὅπου γε κἀμὲ Ταρκύνιος οὑτοσὶ τῆς ἀρχῆς παῦσαι πρόθυμός ἐστιν· ὃν ἐγὼ νήπιον παραλαβὼν καὶ ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἔσωσα καὶ ἐξέθρεψα καὶ εἰς ἄνδρας ἐλθόντα κηδεστὴν ἠξίωσα λαβεῖν, καὶ εἴ τι πάθοιμι διάδοχον ἔμελλον καταλείψειν ἁπάντων τῶν ἐμῶν.

ἐπειδὴ δὲ παρὰ γνώμην ἅπαντα ἀπήντηκέ μοι καὶ
ὥσπερ ἀδικῶν αὐτὸς ἐγκαλοῦμαι, τὴν μὲν τύχην
ὕστερον ἀνακλαύσομαι, τὰ δὲ δίκαια νῦν πρὸς αὐτὸν
ἐρῶ. ἐγὼ τὴν μὲν ἐπιτροπίαν ὑμῶν ἔλαβον, ὦ Ταρ-
κύνιε, νηπίων καταλειφθέντων οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ὑπὸ
τῶν πραγμάτων ἀναγκασθείς· ἐπειδὴ τὸν μὲν πάπ-
πον ὑμῶν οἱ τῆς βασιλείας ἀντιποιούμενοι φανερῶς
ἀπέκτειναν, ὑμῖν δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγενέ-
25 σιν ἐπιβουλεύειν ἐλέγοντο ἀφανῶς· καὶ πάντες τοῦτο
οἱ προσήκοντες ὑμῖν ὡμολόγουν, ὅτι κρατήσαντες
ἐκεῖνοι τῆς ἀρχῆς οὐδὲ σπέρμα τοῦ Ταρκυνίου κατα-
λείψουσι γένους. κηδεμὼν δὲ καὶ φύλαξ οὐδεὶς ὑμῶν
ἕτερος ἦν, ὅτι μὴ γυνὴ, πατρὸς μήτηρ, καὶ αὐτὴ διὰ
γῆρας ἑτέρων δεομένη κηδεμόνων· ἀλλ' ἐν ἐμοὶ κατ-
ελείφθητε μόνῳ φύλακι τῆς ἐρημίας, ὃν νῦν ἀλλό-
τριον καὶ οὐδὲν προσήκοντα ἀποκαλεῖς. τοιούτοις μέν-
τοι τοῖς πράγμασιν ἐπιστὰς ἐγὼ τούς τε ἀποκτείναντας
τὸν πάππον ὑμῶν ἐτιμωρησάμην καὶ ὑμᾶς εἰς ἄν-
δρας ἤγαγον καὶ γενεᾶς ἄρρενος οὐχ ὑπαρχούσης
τῶν ἐμαυτοῦ κυρίους προειλόμην ποιῆσαι. ἔχεις τὸν
τῆς ἐπιτροπῆς λόγον, ὦ Ταρκύνιε, καὶ οὐκ ἂν ἐπι-
χειρήσειας εἰπεῖν ὡς ψεύδομαί τι τούτων.

XXXIIII. Περὶ δὲ τῆς βασιλείας, ἐπειδὴ τοῦτ'
26 ἐστιν ὃ κατηγορεῖς μου, ἄκουσον ὅπως τε αὐτῆς ἔτυ-
χον, καὶ δι' ἃς αἰτίας οὔθ' ὑμῖν οὔτ' ἄλλῳ τινὶ μεθ-
ίεμαι. ὅτε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως παρέλαβον,
αἰσθόμενος ἐπιβουλάς τινας κατ' ἐμαυτοῦ γινομένας,
παραδοῦναι τῷ δήμῳ τὰ πράγματα ἐβουλήθην· καὶ
συναγαγὼν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεδίδουν αὐ-
τοῖς τὴν ἀρχὴν ἀντὶ τῆς ἐπιφθόνου ταύτης καὶ πλείω
τὰ λυπηρὰ τῶν ἡδέων ἐχούσης ἡγεμονίας τὴν ἀκίν-
δυνον ἀντικαταλλασσόμενος ἡσυχίαν. οὐκ ἠνέσχοντο

δὲ Ῥωμαῖοι ταῦτά μου πράττειν βουλομένου, οὐδ' ἠξίωσαν ἕτερόν τινα τῶν κοινῶν ἀποδεῖξαι κύριον, ἀλλ' ἐμὲ κατέσχον, καὶ τὴν βασιλείαν ἔδωκάν μοι ψῆφον ἐπενέγκαντες, τὴν ἑαυτῶν, Ταρκύνιε, κτῆσιν, οὐ τὴν ὑμετέραν· ὥσπερ γε καὶ τὸν πάππον ὑμῶν παρήγαγον ἐπὶ τὰ πράγματα ξένον ὄντα καὶ οὐδὲν προσήκοντα τῷ πρότερον βασιλεῖ· καίτοι παῖδάς γε [ἄρρενας] Ἄγκος Μάρκιος ὁ βασιλεὺς κατέλιπεν ἀκμάζοντας, οὐχ υἱωνοὺς καὶ νηπίους, ὥσπερ ὑμᾶς Ταρκύνιος. εἰ δὲ κοινὸς ἁπάντων νόμος ἦν, τοὺς διαδεχομένους τήν τε οὐσίαν καὶ τὰ χρήματα τῶν ἐκλιπόντων βασιλέων 727, σὺν τούτοις καὶ τὰς βασιλείας αὐτῶν παραλαμβάνειν, οὐκ ἂν Ταρκύνιος ὁ πάππος ὑμῶν τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν Ἄγκου τελευτήσαντος, ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκείνου παίδων. ἀλλ' ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων οὐ τὸν διάδοχον τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τὸν ἄξιον τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὰ πράγματα ἐκάλει· ἡγεῖτο γὰρ τὰ μὲν χρήματα τῶν κτησαμένων εἶναι, τὴν δὲ βασιλείαν τῶν δεδωκότων· καὶ τὰ μὲν ὅταν τι πάθωσιν οἱ κύριοι τοὺς κατὰ γένος ἢ κατὰ διαθήκας διαδόχους προσήκειν παραλαμβάνειν, τὴν δ' ὅταν ἐκλίπωσιν οἱ λαβόντες τοὺς δεδωκότας ἔχειν· εἰ μή τι τοιοῦτον ἔχεις δικαίωμα φέρειν, ὅτι τὴν βασιλείαν ὁ πάππος ὑμῶν ἐπὶ ῥητοῖς τισι παρέλαβεν, ὥστε καὶ αὐτὸς ἔχειν ἀναφαίρετον καὶ ὑμῖν τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ καταλιπεῖν, καὶ ὁ δῆμος οὐ κύριος ἦν ἀφελόμενος 728 αὐτὴν ὑμῶν ἐμοὶ δοῦναι. εἰ γάρ τι τοιοῦτον εἰπεῖν ἔχεις, τί οὐ φέρεις τὰς συνθήκας εἰς μέσον; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. εἰ δὲ οὐ κατὰ τὸν βέλτιστον αὐτῆς ἔτυχον ἐγὼ τρόπον, ὡς λέγεις, μήτε ὑπὸ τῶν μεσοβασιλέων αἱρεθεὶς μήτε τῆς βουλῆς μοι παραδούσης τὰ πράγματα μήτε τῶν ἄλλων γενομένων τῶν κατὰ

νόμον, τούτους ἀδικῶ δήπου καὶ οὐχὶ σὲ, καὶ ὑπὸ τούτων παυθῆναι δίκαιός εἰμι τῆς ἀρχῆς, οὐχ ὑπὸ σοῦ. ἀλλ' οὔτε τούτους οὔτε ἄλλον οὐδένα ἀδικῶ. μάρτυς δὲ τῆς ἐκ τοῦ δικαίου μοι καὶ τότε δοθείσης καὶ νῦν ὑπαρχούσης ἐξουσίας ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τετταρακονταετεῖ γεγονότι Ῥωμαίων οὐδεὶς ἡγήσατό με πώποτε ἀδικεῖν, οὐδ' ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς ἐπεχείρησεν οὔτε ὁ δῆμος οὔτε ἡ βουλή.

XXXV. Ἀλλ' ἵνα ταῦτα πάντ' ἀφῶ καὶ ὁμόσε
29 χωρήσω τοῖς σοῖς λόγοις, εἴ σε παρακαταθήκην παππῴαν ἀπεστέρουν, καὶ παρὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δίκαια τὴν σὴν βασιλείαν κατεῖχον, ἐχρῆν σε παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς δεδωκότας μοι τὴν ἐξουσίαν ἀγανακτεῖν καὶ κατηγορεῖν ἐμοῦ τε, ὅτι τὰ μὴ προσήκοντα κατέχω, καὶ τῶν δεδωκότων, ὅτι τἀλλότρια ἐχαρίσαντό μοι· ῥᾳδίως γὰρ ἂν ἔπεισας αὐτοὺς, εἴ τι δίκαιον εἶχες λέγειν. εἰ δὲ τούτῳ μὲν οὐκ ἐπίστευες τῷ λόγῳ, οὐ δικαίως δὲ ἄρχεσθαι τὴν πόλιν ἐνόμιζες ὑπ' ἐμοῦ καὶ σεαυτὸν ἐπιτηδειότερον εἶναι τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν παραλαβεῖν, ἐκεῖνα ποιεῖν σοι προσῆκεν· ἐξέτασιν τῶν ἐμῶν ποιησάμενον ἁμαρτημάτων καὶ τὰς σαυτοῦ πράξεις ἐξαριθμησάμενον καλεῖν με εἰς διαδικασίαν· ὧν οὐδέτερον ἐποίησας, ἀλλὰ τοσούτοις χρόνοις ὕστερον ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀνανήψας μέθης νῦν ἥκεις μου κατηγορῶν, καὶ οὐδὲ νῦν ὅπου δεῖ. οὐ γὰρ ἐνθάδε σοι ταῦτα προσήκει λέγειν· καὶ μηδὲν ἀχθεσθῆτέ μοι ταῦτα λέγοντι, ὦ βουλή· οὐ γὰρ ὑμῶν ἀφαιρούμενος τὴν διάγνωσιν, ἀλλὰ τὴν τούτου συκοφαντιαν ἐπιδεῖξαι βουλόμε-
30 νος ταῦτα λέγω· προειπόντα δέ μοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν καὶ ἐκεῖ μου κατηγορεῖν. πλὴν ἐπεὶ σὺ τοῦτο πέφευγας, ἐγὼ περὶ σοῦ ποιήσω, καὶ

συγκαλέσας τὸν δῆμον παρέξομαί σοι δικαστὴν ὧν ἄν μου κατηγορήσῃς, καὶ ἀποδώσω πάλιν αὐτῷ διαγνῶναι, πότερος ἡμῶν ἐπιτηδειότερός ἐστιν ἔχειν τὴν ἀρχήν· καὶ ὅ τι ἂν ἅπαντες οὗτοι γνῶσι πράττειν με ποιήσω. καὶ πρὸς μὲν σὲ ταῦθ' ἱκανά· ἐν ἴσῳ γάρ ἐστι τά τε πολλὰ δίκαια πρὸς τοὺς ἀγνώμονας ἀντιδίκους λέγειν, καὶ τὰ ὀλίγα· τὸ γὰρ πεῖσον αὐτοὺς εἶναι χρηστοὺς οὐ πεφύκασι φέρειν οἱ λόγοι.

XXXVI. Ὑμῶν δὲ τεθαύμακα, ὦ βουλή, εἴ τινές 781 εἰσι τῆς ἀρχῆς με ἀπαλλάξαι βουλόμενοι, καὶ μετὰ τούτου συνεστηκότες ἐπ' ἐμέ· ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην παρ' αὐτῶν τίνος ἀδικήματος ἕνεκα πολεμοῦσί μοι καὶ ἐπὶ τίνι τῶν ἐμῶν ἔργων ἀχθόμενοι· πότερον ὅτι πολλοὺς ἴσασιν ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ἀκρίτους ἀπολωλότας ἢ τῆς πατρίδος στερουμένους ἢ τὰς οὐσίας ἀπολωλεκότας ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους ἀδίκως; ἢ τούτων μὲν τῶν τυραννικῶν ἀδικημάτων οὐδὲν ἔχουσιν εἰπεῖν ὑπ' ἐμοῦ γεγονός, ὕβρεις δέ μοι τινὰς συνοίδασιν εἰς γυναῖκας γαμετὰς ἢ προπηλακισμοὺς εἰς θυγατέρας παρθένους ἢ ἄλλην τινὰ περὶ σῶμα ἐλεύθερον ἀκολασίαν; δικαίως μέντ' ἄν, εἴ τί μοι τοιοῦτον ἡμάρτηται, τῆς ἀρχῆς τε ἅμα καὶ τῆς ψυχῆς ἀποστερηθείην. φέρε [εἰπεῖν] 782 ἀλλ' ὑπερήφανός εἰμι καὶ διὰ βαρύτητα ἐπαχθής, καὶ τὴν αὐθάδειαν ᾗ κέχρημαι περὶ τὴν ἀρχὴν οὐδεὶς φέρειν δύναταί μου; τίς μέντοι τῶν πρὸ ἐμοῦ βασιλέων οὕτω μέτριος ἐν ἐξουσίᾳ διετέλεσε καὶ φιλάνθρωπος ἅπασι τοῖς πολίταις ὡς πατὴρ πρᾶος υἱοῖς αὐτοῦ χρώμενος; ὅς γε καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ὑμεῖς ἐδώκατέ μοι πατέρων φυλάττοντες παραδοχάς, οὐχ ἅπασαν ἐβουλήθην ἔχειν, ἀλλὰ νόμους τε ὑπὲρ τῶν κυριωτάτων καταστησάμενος, οὓς ἅπαντες ἐπεκυρώ-

σατε, κατὰ τούτους ὑμῖν ἀπέδωκα διδόναι τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν, καὶ αὐτὸς ἐξηταζόμην πρῶτος οἷς ὥρισα κατὰ τῶν ἄλλων δικαίοις ὥσπερ ἰδιώτης πειθόμενος· τῶν τε ἀδικημάτων οὐχ ἁπάντων αὐτὸς ἐγενόμην δικαστής, ἀλλὰ τὰς ἰδιωτικὰς δίκας ὑμῖν
'33 ἀπέδωκα διαγινώσκειν, ὃ τῶν ἔμπροσθεν οὐδεὶς ἐποίησε βασιλέων. ἀλλ' ἔοικεν ἀδίκημα μὲν οὐδὲν εἶναι, δι' ὃ δυσχεραίνουσί μοί τινες, αἱ δ' εἰς τὸ δημοτικὸν πλῆθος εὐεργεσίαι λυπεῖν ὑμᾶς ἀδίκως, περὶ ὧν πολλάκις ἀπολελόγημαι πρὸς ὑμᾶς. ἀλλ' οὐδὲν δεῖ τούτων νυνὶ τῶν λόγων· εἰ δοκεῖ κρεῖττον ἐπιμελήσεσθαι τῶν κοινῶν Ταρκύνιος οὑτοσὶ τὰ πράγματα παραλαβών, οὐ φθονῶ τῇ πόλει βελτίονος ἡγεμόνος· ἀποδοὺς δὲ τὴν ἀρχὴν τῷ δεδωκότι μοι δήμῳ καὶ γενόμενος ἰδιώτης πειράσομαι ποιῆσαι πᾶσι φανερὸν, ὅτι καὶ ἄρχειν ἐπίσταμαι καλῶς καὶ ἄρχεσθαι δύναμαι σωφρόνως.

XXXVII. Τοιαῦτα διαλεχθεὶς καὶ εἰς πολλὴν αἰδῶ καταστήσας τοὺς συνισταμένους ἐπ' αὐτῷ, διέλυσε τὸν σύλλογον· καὶ μετὰ τοῦτο τοὺς κήρυκας ἀνακαλεσάμενος ἐκέλευσε διὰ πάντων τῶν στενωπῶν διεξιόντας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συγκαλεῖν. συν-
'34 δραμόντος δ' εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δημηγορίαν, τάς τε πολεμικὰς ἑαυτοῦ πράξεις ἐξαριθμούμενος, ἃς Ταρκυνίου τε ζῶντος διεπράξατο καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, καὶ τῶν πολιτευμάτων καθ' ἓν ἕκαστον ἐπιλεγόμενος, ἐξ ὧν πολλὰς καὶ μεγάλας ἔδοξεν ἐσχηκέναι τὸ κοινὸν ὠφελείας. πολλοῦ δὲ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων ἀπαντῶντος ἐπαίνου, καὶ πάντων σπουδὴν ἐχόντων μαθεῖν τίνων ἕνεκα ταῦτα λέγει, τελευτῶν ἔφησεν, ὅτι

Ταρκύνιος αὐτὸν αἰτιᾶται τὴν βασιλείαν οὐ δικαίως κατέχειν ἑαυτῷ προσήκουσαν· καταλιπεῖν γὰρ αὐτῷ τὸν πάππον ἀποθνήσκοντα σὺν τοῖς χρήμασι καὶ τὴν ἀρχήν, τὸν δὲ δῆμον οὐκ εἶναι κύριον τἀλλότρια ἑτέρῳ διδόναι. κραυγῆς δὲ καὶ ἀγανακτήσεως ἐξ ἁπάντων ἐπὶ τούτῳ γενομένης, σιωπῆσαι κελεύσας αὐτοὺς ἠξίου μηδὲν ἄχθεσθαι μηδὲ ἀγανακτεῖν πρὸς τὸν λόγον, ἀλλ' εἴ τι δίκαιον εἰπεῖν ἔχει Ταρκύνιος, καλεῖν αὐτὸν καὶ διδαχθέντας, ἐάν τε ἀδικούμενον εὕρωσιν, ἐάν τε ἐπιτηδειότερον ἄρχειν, ἐκείνῳ παρα- 71
δοῦναι τὴν τῆς πόλεως προστασίαν· αὐτὸς δὲ τῆς ἀρχῆς ἔφησεν ἀφίστασθαι καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρίοις, παρ' ὧν αὐτὴν ἔλαβεν. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ καταβαίνειν τε ἀπὸ τοῦ βήματος βουλομένου, κραυγή τ' ἐξ ἁπάντων ἐγίνετο καὶ δεήσεις πολλαὶ σὺν οἰμωγαῖς ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς· τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν καὶ βάλλειν τὸν Ταρκύνιον ἐβόων. ἐκεῖνος μὲν οὖν δείσας τὴν ἐκ χειρὸς δίκην, ὁρμῆς ἤδη γινομένης τῶν ὄχλων ἐπ' αὐτόν, ᾤχετο φεύγων ἅμα τοῖς ἑταίροις· τὸν δὲ Τύλλιον ἡ πληθὺς ἅπασα μετὰ χαρᾶς καὶ κρότου καὶ πολλῆς εὐφημίας παραπέμπουσα μέχρι τῆς οἰκίας, ἐπ' αὐτῆς κατέστησεν.

XXXVIII. Ὡς δὲ καὶ ταύτης διήμαρτε τῆς πείρας ὁ Ταρκύνιος, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μηδεμίαν αὐτῷ βοήθειαν παρὰ τῆς βουλῆς, ᾗ μάλιστα ἐπεποίθει, γενέσθαι, χρόνον μέν τινα διέτριβε κατ' οἰκίαν τοῖς ἑταίροις μόνοις διαλεγόμενος· ἔπειτα γνώμην ἀποδειξαμένης τῆς γυναικὸς μηδὲν ἔτι μαλακίζεσθαι 72
μηδὲ κατοκνεῖν, ἀλλὰ καταβαλόντα τοὺς λόγους ἐπὶ τὰ ἔργα χωρεῖν διαλλαγὰς πρῶτον εὑρόμενον διὰ φίλων πρὸς τὸν Τύλλιον, ἵνα πιστεύσας ὡς φίλῳ γεγονότι ἧττον αὐτὸν φυλάττοιτο, δόξας δὲ αὐτὴν τὰ

κράτιστα ὑποθέσθαι, μετανοεῖν τε περὶ τῶν γεγονότων ἐσκήπτετο καὶ πολλὰ διὰ φίλων λιπαρῶν τὸν Τύλλιον ἠξίου συγγνώμονα γενέσθαι. ῥᾷστα δὲ πείσας τὸν ἄνδρα φύσει τ' εὐδιάλλακτον ὄντα καὶ οὐκ ἀξιοῦντα πόλεμον ἄσπειστον θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν, ἐπειδὴ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἔλαβε διεσκεδασμένου τοῦ δήμου κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἐπὶ τὴν τῶν καρπῶν συγκομιδήν, ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἑταίρων ἐχόντων ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ξίφη, τούς τε πελέκεις ὑπηρέταις τισὶν ἀναδοὺς καὶ αὐτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀναλαβὼν καὶ τἆλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἐπαγόμενος· ἐλθὼν δ' εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου στὰς ἐκέλευσε τῷ κήρυκι τοὺς βουλευτὰς καλεῖν εἰς τὸ συνέδριον. ἦσαν δ' ἐκ παρασκευῆς ἕτοιμοι
37 περὶ τὴν ἀγορὰν οἱ συνειδότες αὐτῷ τὴν πρᾶξιν καὶ παρορμῶντες ἐκ τῶν πατρικίων συχνοί. οἱ μὲν δὴ συνῄεσαν· τῷ δὲ Τυλλίῳ λέγει τις ἐλθὼν ὄντι κατ' οἰκίαν, ὅτι Ταρκύνιος ἐν ἐσθῆτι βασιλικῇ προελήλυθε καὶ καλεῖ τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸ συνέδριον. ὁ δὲ θαυμάσας τὴν τόλμαν αὐτοῦ τάχιον ἢ φρονιμώτερον προῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας οὐ πολλοὺς περὶ ἑαυτὸν ἔχων. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ συνέδριον καὶ τὸν Ταρκύνιον ἰδὼν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς καθήμενον ἕδρας καὶ τὸν ἄλλον τῶν βασιλέων ἔχοντα κόσμον· Τίς, εἶπεν, ὦ μιαρώτατε ἀνθρώπων, τοῦτό σοι τὸ σχῆμα συνεχώρησε λαβεῖν; καὶ ὃς ὑπολαβών· Ἡ σὴ τόλμα καὶ ἀναίδεια, εἶπεν, ὦ Τύλλιε, ὃς οὐδὲ ἐλεύθερος ὤν, ἀλλὰ δοῦλος ἐκ δούλης, ἣν οὑμὸς ἐκτήσατο πάππος ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, ἐτόλμησας βασιλέα Ῥωμαίων σεαυτὸν ἀναδεῖξαι. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Τύλλιος, ἐκπικρανθεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ παρὰ τὸ συμφέρον ὥρμησεν ἐπ' αὐτὸν ὡς ἐξαναστήσων τῆς ἕδρας. καὶ ὁ

Ταρκύνιος ἄσμενος τοῦτο ἰδὼν ἀναπηδᾷ τε ἀπὸ τοῦ 78 δίφρου, καὶ συναρπάσας τὸν γέροντα κεκραγότα καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐπικαλούμενον ἔφερε. γενόμενος δ' ἔξω τοῦ βουλευτηρίου, μετέωρον ἐξαρπάσας αὐτὸν, ἀκμάζων τὸ σῶμα καὶ ῥωμαλέος ἀνὴρ ῥίπτει κατὰ τῶν κρηπίδων τοῦ βουλευτηρίου τῶν εἰς τὸ ἐκκλησιαστήριον φερουσῶν. μόγις δὲ ἐκ τοῦ πτώματος ἀναστὰς ὁ πρεσβύτης, ὡς εἶδε μεστὰ τὰ πέριξ ἅπαντα τῆς περὶ τὸν Ταρκύνιον ἑταιρίας, τῶν δὲ αὐτοῦ φίλων πολλὴν ἐρημίαν, ἀπῄει στένων, κρατούντων καὶ παραπεμπόντων αὐτὸν ὀλίγων, αἵματι πολλῷ ῥεόμενος καὶ κακῶς ὅλον ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος ἔχων.

XXXVIIII. Τὰ μετὰ ταῦτα δεινὰ μὲν ἀκουσθῆναι, θαυμαστὰ δὲ καὶ ἄπιστα πραχθῆναι, τῆς ἀνοσίας αὐτοῦ θυγατρὸς ἔργα παραδίδοται. πεπυσμένη γὰρ τὴν εἰς τὸ βουλευτήριον τοῦ πατρὸς εἴσοδον, καὶ σπουδὴν ἔχουσα μαθεῖν οἷόν τι λήψεται τὰ πράγματα τέλος, ἐπὶ τῆς ἀπήνης καθεζομένη παρῆν εἰς τὴν ἀγοράν. μαθοῦσα δὲ τὰ γενόμενα καὶ τὸν Ταρκύνιον ἐπὶ τῆς κρηπῖδος ἑστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτη- 78 ρίου θεασαμένη, βασιλέα τε αὐτὸν ἠσπάσατο πρώτη μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ τοῖς θεοῖς εὔξατο ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς πόλεως τῆς Ῥωμαίων τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κατασχεῖν. ἀσπασαμένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν ὡς βασιλέα τῶν συγκατασκευασάντων τὴν ἀρχὴν, λαβοῦσα μόνον αὐτόν· Τὰ μὲν πρῶτα, ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, πέπρακταί σοι κατὰ τὸ δέον· βεβαίως δὲ τὴν βασιλείαν ἔχειν Τυλλίου περιόντος οὐκ ἔνεστί σοι. ἐκδημαγωγήσει γὰρ αὖθις ἐπὶ σοὶ τὸν ὄχλον, ἐὰν καὶ ὁποσονοῦν ταύτης τῆς ἡμέρας περιγένηται χρόνον· ἐπίστασαι δ' ὡς εὔνουν ἐστὶν αὐτῷ τὸ δημοτικὸν

ἅπαν· ἀλλὰ καὶ πρὶν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὸν εἰσελθεῖν, ἀποστείλας τοὺς διαχρησομένους ἐκποδῶν ποίησον. Ταῦτα εἰποῦσα καὶ καθεζομένη πάλιν ἐπὶ τῆς ἀπήνης ᾤχετο· Ταρκύνιος δὲ καὶ ταῦτα ὀρθῶς δόξας τὴν ἀνοσιωτάτην γυναῖκα ὑποτίθεσθαι, πέμπει τινὰς τῶν θεραπόντων ἐπ' αὐτὸν ἔχοντας ξίφη· οἳ τάχει πολλῷ τὴν μεταξὺ διανύσαντες ὁδὸν ἐγγὺς ὄντα τῆς οἰκίας ἤδη τὸν Τύλλιον καταλαβόντες κατέ-
10 σφαξαν. ἔτι δὲ νεοσφαγοῦς ἐρριμμένου τοῦ σώματος καὶ σπαίροντος ἡ θυγάτηρ παρῆν. στενοῦ δὲ ὄντος πάνυ τοῦ στενωποῦ, δι' οὗ τὴν ἀπήνην ἔδει διελθεῖν, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι διεταράχθησαν, καὶ ὁ προηγούμενος αὐτῶν ὀρεοκόμος παθών τι πρὸς τὸ τῆς ὄψεως ἐλεεινὸν ἐπέστη καὶ πρὸς τὴν δέσποιναν ἀπέβλεψε. πυνθανομένης δ' ἐκείνης, τί παθὼν οὐκ ἄγει τὸ ζεῦγος· Οὐχ ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ Τυλλία, τὸν πατέρα σου νεκρὸν κείμενον, καὶ πάροδον οὐκ οὖσαν ἄλλην ταῖς ἡμιόνοις, εἰ μὴ διὰ τοῦ πτώματος; ἡ δ' ἐκπικρανθεῖσα καὶ ἀπὸ τῶν ποδῶν τὸ βάθρον ἁρπάσασα, βάλλει τὸν ὀρεοκόμον καί φησιν· Οὐκ ἄξεις, ἀλιτήριε, καὶ διὰ τοῦ νεκροῦ; κἀκεῖνος ἐπὶ τῷ πάθει μᾶλλον ἢ τῇ πληγῇ στενάξας, ἄγει βίᾳ τὰς ἡμιόνους κατὰ τοῦ πτώματος. οὗτος ὁ στενωπὸς, ὄρβιος καλούμενος πρότερον, ἐξ ἐκείνου τοῦ δεινοῦ καὶ μυσαροῦ πάθους ἀσεβὴς ὑπὸ Ῥωμαίων κατὰ τὴν πάτριον γλῶτταν καλεῖται.

11 XXXX. Τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε Τύλλιος ἔτη τετταράκοντα καὶ τέτταρα τὴν βασιλείαν κατασχών. τοῦτον τὸν ἄνδρα λέγουσι Ῥωμαῖοι πρῶτον τὰ πάτρια ἔθη καὶ νόμιμα κινῆσαι, τὴν ἀρχὴν λαβόντα οὐ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, καθάπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάντες, ἀλλὰ παρὰ μόνου τοῦ δήμου, δεκασμοῖς τε καὶ

δωροδοκίαις καὶ ἄλλαις πολλαῖς κολακείαις ἐκθεραπεύσαντα τοὺς ἀπόρους· καὶ ἔχει τἀληθὲς οὕτως. ἐν γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὁπότε βασιλεὺς ἀποθάνοι, τὴν μὲν ἐξουσίαν ὁ δῆμος ἐδίδου τῷ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς, οἵαν προέλοιτο καταστήσασθαι πολιτείαν· ἡ δὲ βουλὴ μεσοβασιλεῖς ἀπεδείκνυεν· ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἄριστον ἄνδρα, εἴτ' ἐκ τῶν ἐπιχωρίων, [εἴτ' ἐκ τῶν πολιτῶν,] εἴτ' ἐκ τῶν ξένων, βασιλέα καθίστασαν. εἰ μὲν οὖν ἥ τε βουλὴ τὸν αἱρεθέντα ὑπ' αὐτῶν ἐδοκίμασε, καὶ ὁ δῆμος ἐπεψήφισε, καὶ τὰ μαντεύματα 71 ἐπεκύρωσε, παρελάμβανεν οὗτος τὴν ἀρχήν· ἐλλείποντος δέ τινος τούτων ἕτερον ὠνόμαζον, καὶ τρίτον, εἰ μὴ συμβαίη μηδὲ τῷ δευτέρῳ τά τε παρ' ἀνθρώπων καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀνεπίληπτα. ὁ δὲ Τύλλιος ἐπιτρόπου βασιλικοῦ σχῆμα κατ' ἀρχὰς λαβών, ὥς εἴρηταί μοι πρότερον, ἔπειτα φιλανθρωπίαις τισὶ τὸν δῆμον οἰκειωσάμενος, ὑπ' ἐκείνου βασιλεὺς ἀπεδείχθη μόνου. ἐπιεικὴς δὲ καὶ μέτριος ἀνὴρ γενόμενος, ἔλυσε τὰς ἐπὶ τῷ μὴ πάντα κατὰ τοὺς νόμους πρᾶξαι διαβολὰς τοῖς μετὰ ταῦτα ἔργοις, παρέσχε τε πολλοῖς ὑπόληψιν ὡς, εἰ μὴ θᾶττον ἀνῃρέθη, μεταστήσων τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας εἰς δημοκρατίαν. καὶ ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα τῇ αἰτίᾳ λέγεται τῶν πατρικίων αὐτῷ τινας συνεπιβουλεῦσαι· ἀδυνάτους δὲ ὄντας δι' ἑτέρου τρόπου τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καταλῦσαι [καὶ] Ταρκύνιον ἐπὶ τὰ πράγματα παραλαβεῖν καὶ συγκατασκευάσαι τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ, κακῶσαί τε βουλομένους τὸ δημοτικὸν ἰσχύος οὐ μικρᾶς ἐπειλημμένον 71 ἐκ τῆς Τυλλίου πολιτείας, καὶ τὴν ἰδίαν ἀξίωσιν, ἣν πρότερον εἶχον, ἀναλαβεῖν. θορύβου δὲ γενομένου πολλοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην καὶ οἰμωγῆς ἐπὶ τῷ Τυλλίου θανάτῳ, δείσας ὁ Ταρκύνιος εἰ διὰ τῆς

ἀγορᾶς ὁ νεκρὸς φέροιτο, ὡς ἔστι Ῥωμαίοις ἔθος, τόν τε βασίλειον κόσμον ἔχων καὶ τἄλλ' ὅσα νόμος ἐπὶ ταφαῖς βασιλικαῖς, μή τις ἐφ' ἑαυτὸν ὁρμὴ γένηται τοῦ δημοτικοῦ, πρὶν ἢ βεβαίως κρατύνασθαι τὴν ἀρχήν, οὐκ εἴασε τῶν νομίμων οὐδὲν αὐτῷ γενέσθαι· ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ Τυλλίου σὺν ὀλίγοις τισὶ τῶν φίλων, Ταρκυνίου θυγάτηρ οὖσα τοῦ προτέρου βασιλέως, νυκτὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς πόλεως, ὡς τῶν ἐπιτυχόντων τινός· καὶ πολλὰ μὲν τὸν ἑαυτῆς καὶ ἐκείνου δαίμονα κατοδυρομένη, μυρίας δὲ κατάρας τῷ τε γαμβρῷ καὶ τῇ θυγατρὶ καταρασαμένη κρύπτει γῇ τὸ σῶμα. ἀπελθοῦσα δὲ ἀπὸ τοῦ σήματος οἴκαδε καὶ μίαν ἡμέραν ἐπιβιώσασα μετὰ τὴν ταφὴν τῇ
44 κατόπιν νυκτὶ ἀποθνήσκει. τοῦ θανάτου δὲ ὁ τρόπος ὅστις ἦν ἠγνοεῖτο τοῖς πολλοῖς· ἔλεγον δὲ οἱ μὲν ὑπὸ λύπης αὐτοχειρίᾳ τὸ ζῆν προεμένην αὐτὴν ἀποθανεῖν· οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς ἀναιρεθῆναι τῆς εἰς τὸν ἄνδρα συμπαθείας τε καὶ εὐνοίας ἕνεκα. ταφῆς μὲν οὖν βασιλικῆς καὶ μνήματος ἐπιφανοῦς διὰ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἐξεγένετο τυχεῖν τῷ Τυλλίου σώματι, μνήμης δὲ αἰωνίου τοῖς ἔργοις αὐτοῦ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπάρχει τυγχάνειν. ἐδήλωσε δέ τι καὶ ἄλλο δαιμόνιον ἔργον, ὅτι θεοφιλὴς ἦν ἀνήρ, ἐξ οὗ καὶ ἡ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ μυθικὴ καὶ ἄπιστος ὑπόληψις, ὥσπερ εἴρηταί μοι πρότερον, ἀληθὴς εἶναι ὑπὸ πολλῶν ἐπιστεύθη. ἐν γὰρ τῷ ναῷ τῆς Τύχης, ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτοῦ κειμένη ξυλίνη κατάχρυσος, ἐμπρήσεως γενομένης καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν οὐδὲν λωβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός. καὶ ἔτι νῦν ὁ μὲν νεὼς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα μετὰ
45 τὴν ἔμπρησιν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἐπετελέσθη

φανερὰ ὅτι τῆς καινῆς ἐστι τέχνης, ἡ δὲ εἰκὼν οἷα πρότερον ἦν ἀρχαικὴ τὴν κατασκευήν· διαμένει γὰρ ἔτι σεβασμοῦ τυγχάνουσα ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ περὶ μὲν Τυλλίου τοσαῦτα παρελάβομεν.

XXXXI. Μετὰ δὲ τοῦτον παραλαμβάνει Λεύκιος Ταρκύνιος τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν οὐ κατὰ νόμους, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κατασχών, κατὰ τὸν τέταρτον ἐνιαυτὸν τῆς ἑξηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἀγάθαρχος Κερκυραῖος ἄρχοντος Ἀθήνησι Θηρικλέους. οὗτος ὑπεριδὼν μὲν τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, ὑπεριδὼν δὲ τῶν πατρικίων ὑφ' ὧν ἐπὶ τὴν δυναστείαν προήχθη, ἔθη τε καὶ νόμους καὶ πάντα τὸν ἐπιχώριον κόσμον ᾧ τὴν πόλιν ἐκόσμησαν οἱ πρότεροι βασιλεῖς συγχέας καὶ διαφθείρας, εἰς ὁμολογουμένην τυραννίδα μετέστησε τὴν ἀρχήν. καὶ πρῶτον μὲν φυλακὴν κατεστήσατο περὶ ἑαυτὸν ἀνθρώπων θρασυτάτων ξίφη καὶ λόγχας φερόντων ἐπι- 70
χωρίων τε καὶ ἀλλοδαπῶν, οἳ νυκτός τε περὶ τὴν βασίλειον αὐλιζόμενοι αὐλὴν καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξιόντι παρακολουθοῦντες ὅπῃ πορεύοιτο πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευσόντων ἀσφάλειαν παρείχοντο. ἔπειτα τὰς ἐξόδους οὔτε συνεχεῖς οὔτε τεταγμένας, ἀλλὰ σπανίους καὶ ἀπροσδοκήτους ἐποιεῖτο, ἐχρημάτιζέ τε περὶ τῶν κοινῶν κατ' οἶκον μὲν τὰ πολλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαιοτάτων συμπαρόντων, ὀλίγα δ' ἐν ἀγορᾷ. προσελθεῖν δὲ οὐδενὶ τῶν βουλομένων ἐπέτρεπεν, εἰ μή τινα καλέσειεν αὐτός· οὔτε τοῖς προσιοῦσιν εὐμενὴς οὔτε πρᾷος ἦν, ἀλλ' οἷα δὴ τύραννος, βαρύς τε καὶ χαλεπὸς ὀργὴν καὶ φοβερὸς μᾶλλον ἢ 71
φαιδρὸς ὀφθῆναι· καὶ τὰς τῶν ἀμφισβητημάτων περὶ τῶν συμβολαίων κρίσεις οὐκ ἐπὶ τὰ δίκαια καὶ τοὺς νόμους, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ἑαυτοῦ τρόπους ἀναφέ-

ρων ἐποιεῖτο. διὰ ταῦτα ἐπωνυμίαν τίθενται αὐτῷ Ῥωμαῖοι τὸν Σούπερβον, τοῦτο δὲ δηλοῦν βούλεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν τὸν ὑπερήφανον. τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ Πρίσκον ἐκάλουν· ὡς δ' ἡμεῖς ἂν εἴποιμεν, προγενέστερον· ὁμώνυμος γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ' ἄμφω τὰ ὀνόματα.

XXXXII. Ἐπεὶ δ' ἐγκρατῶς ἤδη κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν ἀρχήν, παρασκευάσας ἐκ τῶν ἑταίρων τοὺς πονηροτάτους, δι' ἐκείνων ἦγεν εἰς ἐγκλήματα καὶ θανάτου δίκας πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν· πρώτους μὲν τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτόν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις Τύλλιον ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκπεσεῖν· ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων οὓς ὑπελάμβανε βαρεῖαν ἡγεῖσθαι τὴν μεταβολὴν καὶ οἷς πολὺς πλοῦτος ἦν. οἱ δ' ὑπάγοντες αὐτοὺς ὑπὸ τὰς δίκας ἄλλους ἐπ' ἄλλαις ψευδέσιν αἰτίαις, μάλιστα δ' ἐπιβουλεύειν αἰτιώμενοι
'48 τῷ βασιλεῖ, κατηγόρουν ἐπ' αὐτῷ δικαστῇ. ὁ δὲ τῶν μὲν θάνατον κατεδίκαζε, τῶν δὲ φυγήν, καὶ τὰ χρήματα τούς τε ἀναιρουμένους καὶ τοὺς ἐξελαυνομένους ἀφαιρούμενος τοῖς μὲν κατηγόροις μικράν τινα μοῖραν ἀπένεμεν, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω κατεῖχεν. ἔμελλον δὲ ἄρα πολλοὶ τῶν δυνατῶν, πρὶν ἁλῶναι τὰς ἐπαγομένας σφίσι δίκας, εἰδότες ὧν ἕνεκεν ἐπεβουλεύοντο καταλείψειν τῷ τυράννῳ τὴν πόλιν ἑκόντες καὶ πολλῷ πλείονες ἐγένοντο τῶν ἑτέρων. ἦσαν δέ τινες οἳ καὶ κρύφα διεφθάρησαν ὑπ' αὐτοῦ κατ' οἰκίας τε καὶ ἐπ' ἀγρῶν ἀναρπαζόμενοι, λόγου ἄξιοι ἄνδρες, ὧν οὐδὲ τὰ σώματα ἐφάνη. ἐπεὶ δὲ διέφθειρε τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς μέρος θανάτοις τε καὶ ἀειφυγίαις, ἑτέραν βουλὴν αὐτὸς κατεστήσατο παραγαγὼν ἐπὶ τὰς τῶν ἐκλιπόντων τιμὰς τοὺς ἰδίους ἑταίρους. καὶ οὐδὲ τούτοις μέντοι τοῖς ἀνδράσιν οὔτε πράττειν

ἐπέτρεπεν οὐδὲν οὔτε λέγειν ὅ τι μὴ κελεύσειεν αὐ-
τός. ὥστε ὁπόσοι κατελείφθησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ 74
βουλευταὶ τῶν ἐπὶ Τυλλίου καταλεγέντων, διάφοροι
τοῖς δημοτικοῖς τέως ὄντες καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς
πολιτείας ἐπὶ τῷ σφετέρῳ νομίζοντες ἀγαθῷ γενή-
σεσθαι· τοιαύτας γὰρ αὐτοῖς ὑπέτεινεν ὁ Ταρκύνιος
[τὰς] ὑποσχέσεις ἐξαπατῶν καὶ φενακίζων· τότε μα-
θόντες ὅτι τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἔτι μετεῖχον, ἀλλὰ
καὶ αὐτοὶ τὴν παρρησίαν ἅμα τοῖς δημοτικοῖς ἀφῃ-
ρέθησαν, ὠδύροντο μὲν καὶ τὰ μέλλοντα τῶν παρόν-
των δεινότερα ὑπώπτευον, στέργειν δὲ τὰ παρόντα
ἠναγκάζοντο δύναμιν οὐκ ἔχοντες κωλύειν τὰ πρατ-
τόμενα.

XXXXIII. Ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δημοτικοὶ δίκαια
πάσχειν αὐτοὺς ὑπελάμβανον καὶ ἐπέχαιρον ὑπ'
εὐηθείας, ὡς ἐκείνοις μόνοις τῆς τυραννίδος βαρείας
ἐσομένης, σφίσι δὲ αὐτοῖς ἀκινδύνου. ἧκε δὲ κἀκεί-
νοις οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἔτι πλείω τὰ χαλεπά.
τούς τε γὰρ νόμους τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας,
καθ' οὓς ἐξ ἴσου τὰ δίκαια παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον,
καὶ οὐδὲν ὑπὸ τῶν πατρικίων ὡς πρότερον ἐβλά- 75
πτοντο περὶ τὰ συμβόλαια, πάντας ἀνεῖλε· καὶ οὐδὲ
τὰς σανίδας ἐν αἷς ἦσαν γεγραμμένοι κατέλιπεν,
ἀλλὰ καὶ ταύτας καθαιρεθῆναι κελεύσας ἐκ τῆς ἀγο-
ρᾶς διέφθειρεν. ἔπειτα κατέλυσε τὰς ἀπὸ τῶν τιμη-
μάτων εἰσφορὰς καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς τρόπον ἀποκατ-
έστησε· καὶ ὁπότε δεήσειεν αὐτῷ χρημάτων, τὸ ἴσον
διάφορον ὁ πενέστατος τῷ πλουσιωτάτῳ κατέφερε.
τοῦτο τὸ πολίτευμα πολὺ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους
ἀπανήλωσεν, ἐπὶ τῆς πρώτης εὐθὺς εἰσφορᾶς ἀναγ-
καζομένου κατὰ κεφαλὴν ἑκάστου δραχμὰς δέκα εἰσ-
φέρειν. συνόδους τε συμπάσας ὅσαι πρότερον ἐγί-

νοντο κωμητῶν ἢ φρατριαστῶν ἢ γειτόνων ἔν τε τῇ πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίας [πάσας] κοινὰς προεῖπε μηκέτι συντελεῖν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βουλὰς ἀπορρήτους μετ' ἀλλήλων ποιῶνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς. ἦσαν δ' αὐτῷ πολλαχῇ διεσπαρμένοι κατόπται τινὲς καὶ διερευνη-
51 ταὶ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων λεληθότες τοὺς πολλούς, οἳ συγκαθιέντες εἰς ὁμιλίαν τοῖς πέλας καὶ ἔστιν ὅτε κατὰ τοῦ τυράννου λέγοντες αὐτοί, πεῖραν τῆς ἑκάστου γνώμης ἐλάμβανον· ἔπειτα οὓς αἴσθοιντο τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἀχθομένους κατεμήνυον πρὸς τὸν τύραννον· αἱ δὲ τιμωρίαι κατὰ τῶν ἐλεγχθέντων ἐγίνοντο πικραὶ καὶ ἀπαραίτητοι.

XXXXIIII. *Καὶ οὐκ ἀπέχρη ταῦτα μόνον εἰς τοὺς δημοτικοὺς αὐτῷ παρανομεῖν, ἀλλ' ἐπιλέξας ἐκ τοῦ πλήθους ὅσον ἦν πιστὸν ἑαυτῷ καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ἐπιτήδειον, τὸ λοιπὸν ἠνάγκασεν ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ τὴν πόλιν ἐργασίας, μέγιστον οἰόμενος εἶναι κίνδυνον τοῖς μονάρχοις, ὅταν οἱ πονηρότατοι τῶν πολιτῶν καὶ ἀπορώτατοι σχολὴν ἄγωσι, καὶ ἅμα προθυμίαν ἔχων ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὰ καταλειφθέντα ἡμίεργα ὑπὸ τοῦ πάππου τελειῶσαι, καὶ τὰς μὲν ἐξαγωγίμους τῶν ὑδάτων τάφρους, ἃς ἐκεῖνος
52 ὀρύττειν ἤρξατο, μέχρι τοῦ ποταμοῦ καταγαγεῖν, τὸν δὲ ἀμφιθέατρον ἱππόδρομον οὐδὲν ἔξω τῶν κρηπίδων ἔχοντα παστάσιν ὑποστέγοις περιλαβεῖν· εἰς ταῦτα δὴ πάντες οἱ πένητες εἰργάζοντο σῖτα παρ' αὐτοῦ μέτρια λαμβάνοντες· οἱ μὲν ὑλοτομοῦντες, οἱ δὲ τὰς κομιζούσας ταῦτα ἁμάξας ἄγοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοὶ τὰ ἄχθη φέροντες· μεταλλεύοντές τε τὰς ὑπονόμους σήραγγας ἕτεροι καὶ πλάττοντες τὰς ἐν αὐταῖς καμάρας καὶ τὰς παστάδας ἐγείροντες, καὶ τοῖς

ταῦτα πράττουσι χειροτέχναις ὑπηρετοῦντες χαλκοτύποι τε καὶ τέκτονες καὶ λιθουργοὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἔργων ἀφεστῶτες ἐπὶ ταῖς δημοσίαις κατείχοντο χρείαις. περὶ ταῦτα δὴ τὰ ἔργα τριβόμενος ὁ λεὼς οὐδεμίαν ἀνάπαυσιν ἐλάμβανεν· ὥστε οἱ πατρίκιοι τὰ τούτων κακὰ καὶ τὰς λατρείας ὁρῶντες ἔχαιρόν τε ἐν 71 μέρει καὶ τῶν ἰδίων ἐπελανθάνοντο ἀλγεινῶν· κωλύειν μὲν γὰρ οὐδέτεροι τὰ γινόμενα ἐπεχείρουν.

XXXXV. Λογιζόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος, ὅτι τοῖς μὴ κατὰ νόμους λαβοῦσι τὰς δυναστείας, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κτησαμένοις, οὐ μόνον ἐπιχωρίου δεῖ φυλακῆς, ἀλλὰ καὶ ξενικῆς, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους καὶ πλεῖστον ἁπάντων δυνάμενον ἐσπούδαζε φίλον ποιήσασθαι, τῷ γάμῳ συζεύξας τῆς θυγατρὸς, ὃς ἐκαλεῖτο μὲν Ὀκτάϊος Μαμίλιος, ἀνέφερε δὲ τὸ γένος εἰς Τηλέγονον τὸν ἐξ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης, κατῴκει δ' ἐν πόλει Τύσκλῳ, ἐδόκει δὲ τὰ πολιτικὰ συνετὸς ἐν ὀλίγοις εἶναι καὶ πο- 7[illegible] λέμους στρατηγεῖν ἱκανός. τοῦτον τὸν ἄνδρα φίλον ἔχων καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἀρίστους ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων προσλαβὼν, τότ' ἤδη καὶ τῶν ὑπαιθρίων ἐπεχείρει πειρᾶσθαι πολέμων καὶ στρατιὰν ἐπὶ Σαβίνους ἐξάγειν οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλ' ἀπηλλάχθαι τῶν ὁμολογιῶν οἰομένους, ἐξ οὗ Τύλλιος ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰς ὁμολογίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, προεῖπε δι' ἀγγέλων ἥκειν εἰς τὴν ἐν Φερεντίνῳ γινομένην ἀγορὰν τοὺς εἰωθότας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων συνεδρεύειν, ἡμέραν τινὰ ὁρίσας, ὡς περὶ κοινῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων σὺν αὐτοῖς βουλευσόμενος. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν, ὁ δὲ Ταρκύνιος αὐτὸς ὁ καλέσας αὐτοὺς ὑστέρει. ὡς δὲ πολὺς ἐγένετο

καθημένοις ὁ χρόνος, καὶ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν ὕβρις εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀνήρ τις ἐν πόλει μὲν οἰκῶν Κο-
55 ρίλλῃ, δυνατὸς δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος πολιτικόν τε λόγον εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος, Τύρνος Ἑρδώνιος ὄνομα, Μαμιλίῳ τε διάφορος ὢν διὰ τὴν πρὸς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν καὶ Ταρκυνίῳ διὰ τὸν Μαμίλιον ἀπεχθόμενος, ὅτι κηδεστὴν ἐκεῖνον ἠξίωσε λαβεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, πολλὴν ἐποιεῖτο τοῦ Ταρκυνίου κατηγορίαν τά τε ἄλλα διεξιὼν ἔργα τοῦ ἀνδρὸς, οἷς αὐθάδειά τις ἐδόκει προσεῖναι καὶ βαρύτης, καὶ τὸ μὴ παρεῖναι πρὸς τὸν σύλλογον αὐτὸν τὸν κεκληκότα τῶν ἄλλων ἁπάντων παρόντων. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ Μαμιλίου καὶ εἰς ἀναγκαίας τινὰς ἀναφέροντος αἰτίας τὸν τοῦ Ταρκυνίου χρονισμὸν, ἀναβαλέσθαι τε ἀξιοῦντος τὸν σύλλογον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, πεισθέντες οἱ πρόεδροι τῶν Λατίνων ἀνεβάλοντο τὴν βουλήν.

XXXXVI. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ταρκύνιος, καὶ συναχθέντος τοῦ συλλόγου μικρά τε ὑπὲρ τοῦ
56 χρονισμοῦ προειπὼν, ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας εὐθὺς ἐποιεῖτο λόγους ὡς κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, ἐπειδὴ Ταρκύνιος αὐτὴν κατέσχεν ὁ πάππος αὐτοῦ πολέμῳ κτησάμενος, καὶ τὰς συνθήκας παρείχετο τὰς γενομένας ταῖς πόλεσι πρὸς ἐκεῖνον. πολὺν δὲ λόγον ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὁμολογιῶν διεξελθὼν καὶ μεγάλα τὰς πόλεις εὐεργετήσειν ὑποσχόμενος, ἐὰν ἐν τῇ φιλίᾳ διαμείνωσι, τελευτῶν ἔπειθεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ Σαβίνων ἔθνος συστρατεύειν. ὡς δ' ἐπαύσατο λέγων, παρελθὼν ὁ Τύρνος ὁ καὶ τὸν ὀψισμὸν αὐτοῦ διαβαλὼν οὐκ εἴα τοὺς συνέδρους παραχωρεῖν τῷ ἀνδρὶ τῆς ἀρχῆς, ὡς οὔτε κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης οὔτ' ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῶν Λατίνων

δοθησομένης· καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀμφοτέρων διεξῆλθε λόγους, τὰς μὲν συνθήκας ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ παραδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν λελύσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν 71 καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις, τὸν δὲ ἀξιοῦντα τῶν τοῦ πάππου δωρεῶν κληρονομεῖν ἁπάντων ἀνθρώπων παρανομώτατον ἀποφαίνων καὶ πονηρότατον, [καὶ] τὰς πράξεις αὐτοῦ διεξιών, ἃς ἐπὶ τῷ κατασχεῖν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐπετελέσατο. διεξελθὼν δὲ πολλὰς αὐτοῦ καὶ δεινὰς κατηγορίας, τελευτῶν ἐδίδασκεν ὡς οὐδὲ τὴν βασιλείαν εἶχε τὴν Ῥωμαίων κατὰ νόμους παρ᾽ ἑκόντων λαβὼν ὥσπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, ὅπλοις δὲ καὶ βίᾳ κατισχύσας, τυραννικήν τε μοναρχίαν καταστησάμενος τοὺς μὲν ἀποκτείνοι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ ἐξελαύνοι τῆς πατρίδος, τῶν δὲ περικόπτοι τὰς οὐσίας, ἁπάντων δὲ ἅμα τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιροῖτο· πολλῆς τε μωρίας ἔφη καὶ θεοβλαβείας εἶναι παρὰ πονηροῦ καὶ ἀνοσίου τρόπου χρηστόν τι καὶ φιλάνθρωπον ἐλπίζειν, καὶ νομίζειν ὡς ὁ τῶν συγγενεστάτων τε καὶ ἀναγκαιοτάτων μὴ φεισάμενος τῶν ἀλλοτρίων φείσεται· παρῄνει τε ἕως οὔπω τὸν χαλινὸν εἰλήφασι τῆς δουλείας περὶ τοῦ μὴ λαβεῖν αὐτὸν διαμάχεσθαι, 71 ἐξ ὧν ἕτεροι πεπόνθασι δεινῶν τεκμαιρομένους ἃ συμβήσεται παθεῖν αὐτοῖς.

XXXXVII. Τοιαύτῃ καταδρομῇ τοῦ Τύρνου χρησαμένου, καὶ τῶν πολλῶν σφόδρα κινηθέντων ἐπὶ τοῖς λόγοις, αἰτησάμενος εἰς ἀπολογίαν ὁ Ταρκύνιος τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν καὶ λαβών, ὡς ὁ σύλλογος διελύθη παρακαλέσας τοὺς ἀναγκαιοτάτους ἐσκόπει μετ᾽ ἐκείνων τίνα χρηστέον τοῖς πράγμασι τρόπον. οἱ μὲν

οὖν ἄλλοι τοὺς λόγους οὓς ἦν αὐτῷ λεκτέον ἐπὶ τῆς ἀπολογίας ὑπετίθεντο, καὶ τοὺς τρόπους οἷς ἔδει τὸ πλῆθος ἀποθεραπεύειν ἀπελογίζοντο. αὐτὸς δ' ὁ Ταρκύνιος τούτων μὲν οὐδενὸς ἔφη δεῖν τοῖς πράγμασιν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἀπεδείκνυτο μὴ τὰ κατηγορηθέντα λύειν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κατηγορήσαντα ἀναιρεῖν. ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, συνταξάμενος μετ' αὐτῶν τὰ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, πράγματι ἐπεχείρησεν ἥκιστα δυναμένῳ πεσεῖν εἰς
'59 πρόνοιαν ἀνθρωπίνην καὶ φυλακήν. τῶν γὰρ παρακομιζόντων τά τε ὑποζύγια καὶ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ Τύρνου θεραπόντων τοὺς πονηροτάτους ἐξευρὼν καὶ διαφθείρας χρήμασιν, ἔπειθεν ὑπὸ νύκτα ξίφη πολλὰ παρ' αὐτοῦ λαβόντας εἰσενεγκεῖν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δεσπότου καὶ ἀποθέσθαι κρύψαντας ἐν τοῖς σκευοφόροις. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθείσης τῆς ἐκκλησίας παρελθὼν ὑπὲρ μὲν τῶν κατηγορηθέντων βραχεῖαν ἔλεγεν εἶναι τὴν ἀπολογίαν, καὶ δικαστὴν ἁπάντων ἐποιεῖτο τῶν ἐγκλημάτων αὐτὸν τὸν κατήγορον. Οὑτοσὶ γάρ, ἔφη, Τύρνος, ὦ σύνεδροι, τούτων ὧν νυνί μου κατηγορεῖ πάντων δικαστὴς γενόμενος αὐτὸς ἀπέλυσέ με, ὅτε τὴν θυγατέρα τὴν ἐμὴν ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα. ἐπεὶ δὲ ἀπηξιώθη τῶν γάμων κατὰ τὸ εἰκός· τίς γὰρ ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων Μαμίλιον τὸν εὐγενέστατόν τε καὶ κράτιστον Λατίνων ἀπεώσατο, τοῦτον δὲ κηδεστὴν ἠξίωσε λαβεῖν, ὃς οὐδὲ εἰς τρίτον πάππον ἀνενεγκεῖν ἔχει τὸ γένος; ἀγανακτῶν ἐπὶ τούτῳ νῦν ἥκει μου κατηγορῶν. ἔδει δὲ αὐτόν,
'60 εἰ μὲν ᾔδει με τοιοῦτον ὄντα οἷον νῦν αἰτιᾶται, μὴ προθυμεῖσθαι λαβεῖν τότε πενθερόν· εἰ δὲ χρηστὸν ἐνόμιζεν, ὅτε τὴν θυγατέρα με ᾐτεῖτο, μηδὲ νῦν ὡς πονηροῦ κατηγορεῖν. καὶ περὶ μὲν ἐμαυτοῦ τοσαῦτα

λέγω· ὑμῖν δὲ, ὦ σύνεδροι, κινδύνων τὸν μέγιστον τρέχουσιν οὐ περὶ ἐμοῦ σκεπτέον ἐστὶ νυνὶ, πότερα χρηστὸς ἢ πονηρός εἰμι· τουτὶ γὰρ ἐξέσται καὶ μετὰ ταῦθ' ὑμῖν σκοπεῖν· ἀλλὰ περὶ τῆς ὑμῶν αὐτῶν ἀσφαλείας καὶ περὶ τῆς τῶν πατρίδων ἐλευθερίας. ἐπιβουλεύεσθε γὰρ οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τὰ κοινὰ πράττοντες ὑπὸ τοῦ καλοῦ τούτου δημαγωγοῦ, παρεσκεύασταί τε τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑμῶν ἀποκτείνας ἐπιθέσθαι τῇ Λατίνων ἀρχῇ, καὶ ἐπὶ τοῦθ' ἥκει. ταῦτα δ' οὐκ εἰκάζων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος λέγω, μηνύσεώς μοι γενομένης ἐν τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ ὑπό τινος τῶν μετεσχηκότων τῆς συνωμοσίας. τεκμήριον δὲ ὑμῖν παρέξομαι τῶν λόγων ἔργον ἀναμφίλεκτον, ἐὰν θελήσητε ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, τὰ κεκρυμμένα ἐν αὐτῇ δείξας ὅπλα.

XXXXVIII. Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπεν, ἀνεβόησάν τε 76
πάντες καὶ περὶ τοῖς ἀνδράσι δεδιότες ἐλέγχειν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ φενακίζειν ἠξίουν. καὶ ὁ Τύρνος, οἷα δὴ τὴν ἐπιβουλὴν οὐ προεγνωκὼς, ἄσμενος τὴν ἐξέτασιν ἔφη δέχεσθαι καὶ τοὺς προέδρους ἐπὶ τὴν ἔρευναν τῆς καταλύσεως ἐκάλει καὶ δυεῖν γενέσθαι θάτερον ἔφη δεῖν, ἢ αὐτὸς ἀποθανεῖν, ἐὰν εὑρεθῇ παρεσκευασμένος ὅπλα ἔξω τῶν ἐνοδίων, ἢ τὸν καταψευσάμενον αὐτοῦ δίκην ὑποσχεῖν. ἐδόκει ταῦτα· καὶ οἱ πορευθέντες ἐπὶ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ καταλαμβάνουσιν ἐν τοῖς σκευοφόροις τὰ κατακρυφθέντα ὑπὸ τῶν θεραπόντων ξίφη. μετὰ τοῦτο τὸν μὲν Τύρνον οὐκέτι λόγου τυχεῖν ἐάσαντες εἰς βάραθρόν τι καταβάλλουσι, καὶ ἐπικατασκάψαντες ἔτι ζῶντος τὴν γῆν διαφθείρουσι παραχρῆμα. τὸν δὲ Ταρκύνιον ἐπαινέσαντες ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὡς κοινὸν εὐεργέτην

τῶν πόλεων, ἐπὶ τῷ σεσωκέναι τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, ἡγεμόνα ποιοῦνται τοῦ ἔθνους ἐπὶ τοῖς αὐ-
'62 τοῖς δικαίοις, ἐφ' οἷς Ταρκύνιόν τε τὸν πάππον αὐτοῦ πρότερον ἐποιήσαντο καὶ μετὰ ταῦτα Τύλλιον· συνθήκας τε γράψαντες ἐν στήλαις καὶ περὶ φυλακῆς τῶν συγκειμένων ὅρκια τεμόντες διέλυσαν τὸν σύλλογον.

XXXXVIIII. *Τυχὼν δὲ τῆς Λατίνων ἡγεμονίας ὁ Ταρκύνιος ἐπρεσβεύσατο καὶ πρὸς τὰς Ἑρνίκων πόλεις καὶ πρὸς τὰς Οὐολούσκων προκαλούμενος κἀκείνους εἰς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν. Ἕρνικες μὲν οὖν ἅπαντες ἐψηφίσαντο ποιεῖσθαι τὴν συμμαχίαν, ἐκ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς προκλήσεις, Ἐχετρανοί τε καὶ Ἀντιᾶται. τοῦ δὲ μένειν εἰς ἅπαντα [τὸν] χρόνον τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσι πρόνοιαν ὁ Ταρκύνιος λαμβάνων ἱερὸν ἔγνω κοινὸν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Ἑρνίκων καὶ Οὐολούσκων τῶν ἐγγραψαμένων εἰς τὴν συμμαχίαν, ἵνα συνερχόμενοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν*
163 *εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον πανηγυρίζωσι καὶ συνεστιῶνται καὶ κοινῶν ἱερῶν μεταλαμβάνωσιν. ἀγαπητῶς δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα δεξαμένων, τόπον μὲν ἀπέδειξεν ἔνθα ποιήσονται τὴν σύνοδον ἐν μέσῳ μάλιστα τῶν ἐθνῶν κείμενον ὄρος ὑψηλὸν, ὃ τῆς Ἀλβανῶν ὑπέρκειται πόλεως, ἐν ᾧ πανηγύρεις τε ἀνὰ πᾶν ἔτος ἄγεσθαι καὶ ἐκεχειρίας εἶναι πᾶσι πρὸς πάντας ἐνομοθέτησε θυσίας τε συντελεῖσθαι κοινὰς τῷ καλουμένῳ Λατιαρίῳ Διὶ καὶ συνεστιάσεις, τάξας ἃ δεῖ παρέχειν ἑκάστην πόλιν εἰς τὰ ἱερὰ, καὶ μοῖραν, ἣν ἑκάστην δεήσει λαμβάνειν. αἱ δὲ μετασχοῦσαι τῆς ἑορτῆς τε καὶ [τῆς] θυσίας πόλεις τριῶν δέουσαι πεντήκοντα ἐγένοντο.* ταύτας τὰς ἑορτάς τε

καὶ [τὰς] θυσίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπιτελοῦσι Ῥωμαῖοι Λατίνας καλοῦντες· καὶ φέρουσιν εἰς αὐτὰς αἱ μετέχουσαι τῶν ἱερῶν πόλεις, αἱ μὲν ἄρνας, αἱ δὲ τυροὺς, αἱ δὲ γάλακτός τι μέτρον, αἱ δὲ ὅμοιόν τι τούτοις πελάνου γένος· ἑνὸς δὲ ταύρου κοινῶς ὑπὸ πασῶν θυομένου μέρος ἑκάστη τὸ τε- 71 ταγμένον λαμβάνει. θύουσι δὲ ὑπὲρ πάντων καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἱερῶν ἔχουσι Ῥωμαῖοι.

L. Ὡς δὲ καὶ ταύταις ἐκρατύνατο τὴν ἀρχὴν ταῖς συμμαχίαις στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ Σαβίνους ἔγνω, Ῥωμαίων τε αὐτῶν ἐπιλέξας οὓς ἥκιστα ὑπώπτευεν, εἰ κύριοι τῶν ὅπλων γένοιντο, ἐλευθερίας μεταποιήσεσθαι, καὶ τὴν παρὰ τῶν συμμάχων ἀφιγμένην δύναμιν προσλαβὼν πολλῷ πλείονα τῆς πολιτικῆς ὑπάρχουσαν. δῃώσας δ' αὐτῶν τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς ὁμόσε χωρήσαντας μάχῃ νικήσας, ἐπὶ τοὺς καλουμένους Πωμεντίνους ἦγε τὴν δύναμιν, οἳ πόλιν μὲν Σύεσσαν ᾤκουν, εὐδαιμονέστατοι δ' ἐδόκουν ἁπάντων εἶναι τῶν πλησιοχώρων καὶ διὰ τὴν πολλὴν εὐτυχίαν ἅπασι λυπηροὶ καὶ βαρεῖς, ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἁρπαγάς τινας καὶ λῃστείας, ὑπὲρ ὧν αἰτούμενοι δίκας αὐθάδεις ἔδωκαν ἀποκρίσεις. οἱ δὲ ἦσαν ἕτοιμοι προσδεχόμενοι τὸν πόλεμον καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις. συνάψας δ' αὐτοῖς μάχην περὶ τὰ μεθόρια καὶ πολλοὺς 71 μὲν ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος καὶ κατακλείσας εἰς τὸ τεῖχος, ὡς οὐκέτι προήεσαν ἐκ τῆς πόλεως, παραστρατοπεδεύσας αὐτοῖς ἀπετάφρευέ τε καὶ περιεχαράκου καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο τοῖς τείχεσι συνεχεῖς. οἱ δ' ἔνδον τέως μὲν ἀπεμάχοντο καὶ πολὺν ἀντέσχον τῇ ταλαιπωρίᾳ χρόνον· ὡς δὲ ὑπέλειπεν αὐτοὺς τὰ ἐπιτήδεια, ἐξασθενοῦντες τὰ σώματα καὶ οὔτ' ἐπικουρίαν οὐδεμίαν προσλαβόντες,

οὔτε ἀναπαύσεως τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ αὐτοὶ ταλαιπωροῦντες, ἁλίσκονται κατὰ κράτος. γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγκρατὴς τοὺς μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις διέφθειρε, γυναῖκας δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὑπομείναντας αἰχμαλώτους γενέσθαι καὶ τὸ τῶν θεραπόντων πλῆθος οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδιον τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψεν ἀπάγεσθαι, τήν τε ἄλλην κτῆσιν τῆς πόλεως ἄγειν καὶ φέρειν, εἴ τις ἐπιτύχοι, τήν τε ἐντὸς τείχους καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν
766 ἐφῆκεν· ἄργυρον δὲ καὶ χρυσὸν ὅσος εὑρέθη συναγαγὼν εἰς ἓν χωρίον καὶ τὴν δεκάτην ἐξελόμενος εἰς κατασκευὴν ἱεροῦ, τὰ λοιπὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις διεῖλεν. οὕτω δὲ ἄρα πολὺς ὁ καταληφθεὶς ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς ἦν, ὥστε τῶν μὲν στρατιωτῶν ἕκαστον πέντε μνᾶς ἀργυρίου λαβεῖν, τὸ δὲ τοῖς θεοῖς δεκατευθὲν ἀργύριον τετρακοσίων οὐ μεῖον γενέσθαι ταλάντων.

LI. Ἔτι δ' ἐν τῇ Συέσσῃ διατρίβοντος αὐτοῦ παρῆν τις ἀγγέλλων, ὅτι Σαβίνων ἡ κρατίστη νεότης ἐξελήλυθε καὶ δυσὶ μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐμβαλοῦσα λεηλατεῖ τοὺς ἀγρούς, ἡ μὲν Ἠρήτου πλησίον θεμένη τὸν χάρακα, ἡ δὲ περὶ Φιδήνην· καὶ εἰ μή τις αὐτοῖς δύναμις ἐναντιωθήσεται πάντα οἰχήσεται τἀκεῖ. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ἐν μὲν τῇ Συέσσῃ βραχύ τι καταλείπει μέρος τῆς στρατιᾶς, τά τε λάφυρα καὶ τὴν ἀποσκευὴν φυλάττειν παρακελευσάμενος, τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν εὔζωνον ἀναλαβὼν ἦγεν ἐπὶ τοὺς πρὸς Ἠρήτῳ κατεστρατοπεδευκότας, καὶ τίθεται τὸν χάρακα μετέωρον
767 ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον καταλιπών. δόξαν τε τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σαβίνων μάχην ἕωθεν τίθεσθαι μεταπεμψαμένοις τὸ ἐν Φιδήνῃ στράτευμα, μαθὼν τὴν

διάνοιαν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος· ἑάλω γὰρ ὁ τὰ γράμματα κομίζων παρὰ τῶν αὐτόθεν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς ἐκεῖ· σοφίᾳ πρὸς τὸ συμβὰν ἀπὸ τύχης ἐχρήσατο τοιᾷδε. νείμας τὴν δύναμιν διχῇ, τὴν μὲν ἑτέραν ὑπὸ νύκτα πέμπει λαθὼν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν φέρουσαν ἀπὸ Φιδήνης ὁδὸν, τὴν δ' ἑτέραν ἅμα τῷ λαμπρὰν ἡμέραν γενέσθαι συντάξας προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος ὡς εἰς μάχην· καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἀντεπεξῄεσαν τούς τε πολεμίους οὐ πολλοὺς ὁρῶντες καὶ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν τὴν ἀπὸ Φιδήνης ὅσον οὔπω παρέσεσθαι νομίζοντες. οὗτοι μὲν δὴ καταστάντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν ἰσόρροπος αὐτοῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ ἀγών· οἱ δὲ προαποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Ταρκυνίου νύκτωρ ὑποστρέψαντες ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ γενόμενοι κατὰ νώτου τῶν Σαβίνων ἐπῄεσαν. τούτους ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι καὶ γνωρίσαντες ἐκ τῶν ὅπλων καὶ τῶν σημείων, ἐξέστησαν τῶν λογισμῶν καὶ τὰ ὅπλα ῥί- 70 *ψαντες ἐπειρῶντο σώζειν ἑαυτούς. ἦν δὲ ἄπορος ἡ σωτηρία τοῖς πολλοῖς περιεχομένοις κύκλῳ ὑπ' ἐχθρῶν, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ ἵππος ἐπικειμένη πανταχόθεν αὐτοὺς ἀπέκλεισεν· ὥστε ὀλίγοι μέν τινες ἔφθησαν τὰ δεινὰ ὑπεκδύντες, οἱ δὲ πλείους κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἢ παρέδοσαν ἑαυτούς. ἀντέσχον δὲ οὐδ' οἱ καταλειφθέντες ἐπὶ τοῦ χάρακος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔρυμα ἑάλω τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ· ἔνθα σὺν τοῖς ἰδίοις τῶν Σαβίνων χρήμασι καὶ τὰ Ῥωμαίων ἅπαντα σὺν πολλοῖς αἰχμαλώτοις ἔτι ἀκέραια ὄντα τοῖς ἀπολωλεκόσιν ἀνεσώθη.*

LII. *Ὡς δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τῷ Ταρκυνίῳ κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ἦγεν ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ ἐστρατοπεδευκότας τῶν Σαβίνων, οἷς οὔπω δῆλος ἦν ὁ τῶν σφετέρων ὄλεθρος. ἔτυχον*

δὲ κἀκεῖνοι προεξεληλυθότες ἐκ τοῦ χάρακος καὶ ἤδη ὄντες ἐν ὁδῷ· ὡς δὴ πλησίον ἐγένοντο καὶ εἶδον ἐπὶ δορατίων ἀναπεπηγυίας τὰς κεφαλὰς τῶν σφετέρων
769 ἡγεμόνων· προὔτεινον γὰρ αὐτὰς οἱ Ῥωμαῖοι καταπλήξεως τῶν πολεμίων ἕνεκα· μαθόντες ὅτι διέφθαρται τὸ ἕτερον αὐτῶν στράτευμα, οὐδὲν ἔτι ἀπεδείξαντο γενναῖον ἔργον, ἀλλ' εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις τραπόμενοι παρεδίδοσαν ἑαυτούς. οὕτω δὲ αἰσχρῶς καὶ κακῶς ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀναρπασθέντων, εἰς στενὰς ἐλπίδας οἱ Σαβῖνοι κατακεκλεισμένοι καὶ περὶ τῶν πόλεων μὴ ἐξ ἐφόδου καταληφθῶσι δεδιότες ὑπὲρ εἰρήνης διεπρεσβεύοντο, παραδιδόντες σφᾶς αὐτοὺς ὑπηκόους εἶναι Ταρκυνίου καὶ φόρου τὸ λοιπὸν ὑποτελεῖς. σπεισάμενος δὴ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον καὶ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις παραλαβὼν τὰς πόλεις, ἐπὶ Σύεσσαν ᾤχετο. ἐκεῖθεν δὲ τήν τε καταλειφθεῖσαν δύναμιν καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν ἀναλαβὼν εἰς Ῥώμην ἀπῄει πλουτοῦσαν τὴν στρατιὰν ἀπάγων. ἐποιήσατο δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πολλὰς ἐξόδους ἐπὶ τὴν Οὐολούσκων χώ-
770 ραν, τοτὲ μὲν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει, τοτὲ δὲ μέρει τινί, καὶ λείας πολλῆς ἐγένετο κύριος. Ἤδη δὲ τῶν πλείστων αὐτῷ κατὰ νοῦν χωρούντων πόλεμος ἐκ τῶν ὁμόρων ἀνέστη χρόνῳ τε μακρὸς· ἔτη γὰρ ἑπτὰ συνεχῶς ἐπολεμήθη· καὶ παθήμασι χαλεποῖς καὶ ἀπροσδοκήτοις περιπετής. ἀφ' ὧν δὲ αἰτιῶν ἤρξατο, καὶ τελευτῆς ὁποίας ἔτυχεν, ἐπειδὴ δολίῳ τε ἀπάτῃ καὶ στρατηγήματι παραδόξῳ κατειργάσθη, δι' ὀλίγων ἐρῶ.

LIII. Πόλις ἦν ἐκ τοῦ Λατίνων γένους Ἀλβανῶν ἀπόκτισις, ἀπέχουσα τῆς Ῥώμης σταδίους ἑκατὸν ἐπὶ τῆς εἰς Πραίνεστον φερούσης ὁδοῦ κειμένη· Γαβίους αὐτὴν ἐκάλουν· νῦν μὲν οὐκέτι συνοικουμένη πᾶσα,

πλὴν ὅσα μέρη πανδοκεύεται κατὰ τὴν δίοδον, τότε
δὲ πολυάνθρωπος εἴ καί τις ἄλλη καὶ μεγάλη. τεκμή-
ραιτο δ' ἄν τις αὐτῆς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίωσιν
ἐρείπια θεασάμενος οἰκιῶν πολλαχῇ καὶ τείχους κύ-
κλον, ἔτι γὰρ ἕστηκεν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα. εἰς ταύ-
την συνερρύησαν Πωμεντίνων τε τῶν ἐκ Συέσσης 77
διαφυγόντων τινὲς, ὅτε τὴν πόλιν αὐτῶν Ταρκύνιος
κατελάβετο, καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων συχνοί·
οὗτοι δεόμενοι καὶ λιπαροῦντες τιμωρῆσαι σφίσι τοὺς
Γαβίους καὶ πολλὰς ὑπισχνούμενοι δωρεὰς εἰ κατέλ-
θοιεν ἐπὶ τὰ σφέτερα, τήν τε κατάλυσιν τοῦ τυράν-
νου δυνατὴν ἀποφαίνοντες καὶ ῥᾳδίαν, ὡς καὶ τῶν
ἐν τῇ πόλει συλληψομένων, ἔπεισαν αὐτοὺς συμπρο-
θυμηθέντων καὶ Οὐολούσκων· ἐπρεσβεύσαντο γὰρ
κἀκεῖνοι δεόμενοι συμμαχίας· τὸν κατὰ τοῦ Ταρκυ-
νίου πόλεμον ἀναλαβεῖν. ἐγένοντο δὴ μετὰ ταῦτα
μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν εἰσβολαὶ
καὶ καταδρομαὶ μάχαι τε, ὅπερ εἰκὸς, τοτὲ μὲν ὀλί-
γοις πρὸς ὀλίγους, τοτὲ δὲ πᾶσι πρὸς πάντας, ἐν αἷς
πολλάκις μὲν οἱ Γάβιοι τοὺς Ῥωμαίους τρεψάμενοι
μέχρι τῶν τειχῶν καὶ πολλοὺς καταβαλόντες ἀδεῶς
τὴν χώραν ἐπόρθουν, πολλάκις δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς 77
Γαβίους ὠσάμενοι καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν πόλιν
ἀνδράποδα καὶ λείαν αὐτῶν πολλὴν ἀπήγαγον.

LIIII. Συνεχῶς δὲ τούτων γινομένων ἠναγκά-
ζοντο ἀμφότεροι τῆς χώρας ὅσα ἦν ἐρυμνὰ τειχίζον-
τες φρουρὰν ἐν αὐτοῖς καθιστάναι καταφυγῆς τῶν
γεωργῶν ἕνεκα· ὅθεν ὁρμώμενοι τά τε λῃστήρια,
καὶ εἴ τι ἀποσπασθὲν ἴδοιεν μέρος ὀλίγον ἀπὸ πολ-
λοῦ στρατοῦ καὶ οἷα εἰκὸς ἐν προνομαῖς ἀσύντακτον
διὰ καταφρόνησιν, κατιόντες ἀθρόοι διέφθειρον· καὶ
τῶν πόλεων ὅσα ἦν ἐπίμαχα καὶ ῥᾴδια ληφθῆναι

*διὰ κλιμάκων ἐξοικοδομεῖν τε καὶ ἀποταφρεύειν, δε-
δοικότες τὰς αἰφνιδίους ἀλλήλων ἐφόδους. μᾶλλον
δὲ ὁ Ταρκύνιος περὶ ταῦτα ἐνεργὸς ἦν, καὶ τῆς πό-
λεως τὰ πρὸς τοὺς Γαβίους φέροντα τοῦ περιβόλου
διὰ πολυχειρίας ἐξωχυροῦτο τάφρον ὀρυξάμενος εὐ-
'73 ρυτέραν καὶ τεῖχος ἀνεγείρας ὑψηλότερον καὶ πύρ-
γοις διαλαβὼν τὸ χωρίον πυκνοτέροις· κατὰ τοῦτο
γὰρ ἐδόκει μάλιστα τὸ μέρος ἡ πόλις ἀνόχυρος εἶναι,
πάντα τὸν ἄλλον περίβολον ἀσφαλὴς ἐπιεικῶς οὖσα
καὶ δυσπρόσιτος. ἔμελλε δὲ, ὃ πάσαις φιλεῖ συμ-
βαίνειν ταῖς πόλεσιν ἐν τοῖς μακροῖς πολέμοις, δηου-
μένης διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν πολεμίων εἰσβολὰς τῆς
γῆς καὶ μηκέτι τοὺς καρποὺς ἐκφερούσης, σπάνις
ἁπάσης τροφῆς ἐν ἀμφοτέραις ἔσεσθαι καὶ δεινὴ περὶ
τοῦ μέλλοντος ἀθυμία· κάκιον δὲ τοὺς Ῥωμαίους
ἐπίεξεν ἢ τοὺς Γαβίους ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔνδεια,
καὶ οἱ πενέστατοι αὐτῶν μάλιστα κάμνοντες ὁμολο-
γίας ᾤοντο δεῖν ποιήσασθαι πρὸς τοὺς Γαβίους καὶ
τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι διαλύσασθαι.*

LV. *Ἀδημονοῦντος δ' ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τοῦ
Ταρκυνίου καὶ οὔτε διαλύσασθαι τὸν πόλεμον αἰ-
σχρῶς ὑπομένοντος οὔτε ἀντέχειν ἔτι δυναμένου, πά-
174 σας δὲ πείρας ἐπιτεχνωμένου καὶ δόλους παντοδα-
ποὺς συντιθέντος, ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν υἱῶν
Σέξτος ὄνομα κοινωσάμενος τὴν γνώμην τῷ πατρὶ
μόνῳ, καὶ δόξας τολμηρῷ μὲν ἐπιχειρεῖν πράγματι
καὶ μέγαν ἔχοντι κίνδυνον, οὐ μὴν ἀδυνάτῳ γε,
συγχωρήσαντος τοῦ πατρὸς ποιεῖν ὅσα βούλεται,
σκήπτεται διαφορὰν πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῆς κα-
ταλύσεως τοῦ πολέμου· μαστιγωθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ
ῥάβδοις ἐν ἀγορᾷ καὶ τἆλλα περιυβρισθεὶς ὥστε περι-
βόητον γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν*

ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους ἔπεμπεν ὡς αὐτομόλους φράσοντας τοῖς Γαβίοις δι᾽ ἀπορρήτων, ὅτι πολεμεῖν τῷ πατρὶ διέγνωκεν ὡς αὐτοὺς ἀφικόμενος, εἰ λάβοι πίστεις ὅτι φυλάξουσιν αὐτὸν ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκ Ῥώμης φυγάδας καὶ οὐκ ἐκδώσουσι τῷ πατρὶ τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐλπίσαντες ἐπὶ τῷ σφετέρῳ συμφέροντι διαλύσασθαι. ἀσμένως δὲ τῶν Γαβίων τὸν λόγον ἀκουσάντων καὶ μηδὲν εἰς αὐτὸν παρανομή- 771
σειν διομολογησαμένων, παρῆν ἑταίρους τε πολλοὺς καὶ πελάτας ἐπαγόμενος ὡς αὐτόμολος· ἵνα δὲ μᾶλλον αὐτῷ πιστεύσειαν ἀληθεύειν τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπόστασιν, ἀργύριόν τε καὶ χρυσίον πολὺ κομίζων· ἐπισυνέρρεόν τε αὐτῷ πολλοὶ μετὰ ταῦτα τῶν ἐκ τῆς πόλεως φεύγειν τὴν τυραννίδα σκηπτόμενοι, καὶ χεὶρ ἤδη περὶ αὐτὸν ἦν καρτερά. δόξαντες δὲ οἱ Γάβιοι μέγα προσγεγονέναι σφίσι πλεονέκτημα πολλῶν ὡς αὐτοὺς ἀφικομένων, καὶ οὐ διὰ μακροῦ τὴν Ῥώμην ὑποχείριον ἕξειν ἐλπίσαντες, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξαπατηθέντες ὑφ᾽ ὧν ἔπραττεν ὁ τοῦ πατρὸς ἀποστάτης συνεχῶς ἐπὶ τὴν χώραν ἐξιὼν καὶ πολλὰς περιβαλλόμενος ὠφελείας· παρεσκεύασε γὰρ ὁ πατὴρ αὐτῷ, προειδὼς εἰς οὓς παρέσται τόπους, τήν τε λείαν ἄφθονον καὶ τὰ χωρία ἀφύλακτα, καὶ τοὺς ἀπολουμένους ὑπ᾽ αὐτοῦ συνεχῶς ἔπεμπεν, ἐπιλεγόμενος ἐκ τῶν πολιτῶν οὓς ἐν ὑποψίαις εἶχεν· ἐξ 77
ἁπάντων τε τούτων δόξαντες φίλον τε πιστὸν εἶναι σφίσι τὸν ἄνδρα καὶ στρατηλάτην ἀγαθόν, πολλοὶ δὲ καὶ χρήμασιν ὑπ᾽ αὐτοῦ δεκασθέντες, ἐπὶ τὴν αὐτοκράτορα παράγουσιν ἀρχήν.

LVI. Τοσαύτης δὴ γενόμενος ἐξουσίας ὁ Σέξτος κύριος δι᾽ ἀπάτης καὶ φενακισμοῦ, τῶν θεραπόντων τινὰ λαθὼν τοὺς Γαβίους πέμπει πρὸς τὸν πατέρα,

τήν τε ἐξουσίαν ἣν εἰληφὼς ἦν δηλώσοντα καὶ πευσόμενον τί χρὴ ποιεῖν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, οὐδὲ τὸν θεράποντα γινώσκειν βουλόμενος ἃ τὸν υἱὸν ἐκέλευσε ποιεῖν, ἄγων τὸν ἄγγελον προῆλθεν εἰς τὸν παρακείμενον τοῖς βασιλείοις κῆπον· ἔτυχον δὲ μήκωνες ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαι πλήρεις ἤδη τοῦ καρποῦ καὶ συγκομιδῆς ὥραν ἔχουσαι· διεξιὼν δὴ διὰ τούτων τῆς ὑπερεχούσης ἀεὶ μήκωνος τῷ σκήπωνι παίων τὴν κεφαλὴν ἀπήραττε. ταῦτα ποιήσας ἀπέλυσε τὸν ἄγγελον, οὐδὲν ἀποκρινάμενος πολλάκις ἐπερωτῶντι, τὴν Θρασυβούλου τοῦ Μιλησίου διάνοιαν ὡς ἔμοιγε δοκεῖ μιμησάμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος Περιάνδρῳ ποτὲ
77 τῷ Κορινθίων τυράννῳ πυνθανομένῳ διὰ τοῦ πεμφθέντος ἀγγέλου, πῶς ἂν ἐγκρατέστατα τὴν ἀρχὴν κατάσχοι, λόγον μὲν οὐδένα ἀπέστειλεν, ἀκολουθεῖν δὲ τὸν ἥκοντα παρ' αὐτοῦ κελεύσας, ἦγε δι' ἀρούρας σιτοσπόρου καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων ἀποθραύων ἐρρίπτει χαμαί, διδάσκων ὅτι δεῖ τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους κολούειν τε καὶ διαφθείρειν. τὸ παραπλήσιον δὴ καὶ τοῦ Ταρκυνίου τότε ποιήσαντος, συνεὶς τὴν διάνοιαν τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος, ὅτι κελεύει τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Γαβίων ἀναιρεῖν, συνεκάλεσεν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος καὶ πολὺν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον διαθέμενος, ὅτι καταπεφευγὼς εἰς τὴν ἐκείνων πίστιν ἅμα τοῖς ἑταίροις κινδυνεύει συλληφθεὶς ὑπό τινων τῷ πατρὶ παραδοθῆναι, τήν τε ἀρχὴν ἕτοιμος ἦν ἀποθέσθαι, καὶ πρὶν ἢ παθεῖν
78 τι δεινὸν ἀπαίρειν ἐκ τῆς πόλεως ἐβούλετο δακρύων ἅμα καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχην κατολοφυρόμενος, ὥσπερ οἱ κατ' ἀλήθειαν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἀγωνιῶντες.

LVII. Ἠρεθισμένου δὲ τοῦ πλήθους καὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας πυνθανομένου τίνες εἰσὶν οἱ μέλ-

λοντες αὐτὸν προδιδόναι, τὸν ἐπιφανέστατον τῶν Γαβίων Ἀντίστιον Πέτρωνα ὠνόμασεν, ὃς ἐν εἰρήνῃ τε πολλὰ καὶ σπουδαῖα πολιτευσάμενος καὶ στρατηγίας πολλὰς τετελεκὼς ἐπιφανέστατος ἁπάντων ἐγεγόνει· ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς καὶ διὰ τὸ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι πᾶσαν ἐξέτασιν ὑπομένοντος, ἔφη βούλεσθαι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διερευνῆσαι πέμψας ἑτέρους, αὐτὸς δ' ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας σὺν ἐκείνῳ ἕως ἂν οἱ πεμφθέντες ἔλθωσι μένειν. ἔτυχε δὲ διεφθαρκὼς αὐτοῦ τῶν θεραπόντων τινὰς ἀργυρίῳ, τὰς ἐπὶ τὸν ὄλεθρον τοῦ Πέτρωνος κατασκευασθείσας ἐπιστολὰς σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι λαβόντας ἔνδον ἀποθέσθαι. ὡς δ' οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἔρευναν· οὐδὲν γὰρ ἀντεῖπεν ὁ 71
Πέτρων, ἀλλ' ἐφῆκε τὴν οἰκίαν ἐρευνᾶν· εὑρόντες ἔνθα ἦν ἀποκεκρυμμένα τὰ γράμματα παρῆσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλας τε πολλὰς φέροντες ἐπιστολὰς ἐπισεσημασμένας καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἀντίστιον γραφεῖσαν, ἐπιγινώσκειν φήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος ἔλυσε, καὶ τῷ γραμματεῖ δοὺς ἐκέλευσεν ἀναγινώσκειν. ἐγέγραπτο δ' ἐν αὐτῇ, μάλιστα μὲν ζῶντα παραδοῦναι τὸν υἱὸν αὐτῷ καὶ κομίζεσθαι τοὺς διωμολογημένους μίσθους, ἐὰν δὲ ἀδύνατος ᾖ τοῦτο ποιεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντα πέμψαι. ταῦτα δὲ ποιήσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς συλλαβομένοις τοῦ ἔργου, χωρὶς τῶν ἄλλων μισθῶν οὓς πρότερον ὑπέσχητο, πολιτείαν τε τὴν ἐν Ῥώμῃ δώσειν ἔφη, καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων ἀριθμὸν ἅπαντας ἐγγράψειν οἰκίας τε καὶ κλήρους καὶ ἄλλας δωρεὰς πολλὰς ἐπιθήσειν καὶ μεγάλας. ἐφ' οἷς ἐρεθισθέντες οἱ Γάβιοι 72
τὸν μὲν Ἀντίστιον ἐκπεπληγότα ἐπὶ τῇ παραδόξῳ συμφορᾷ καὶ οὐδὲ φωνὴν ὑπὸ τοῦ κακοῦ ῥῆξαι δυνά-

μενον ἀποκτείνουσι βάλλοντες λίθοις· τὴν δὲ κατὰ τῶν ἄλλων ζήτησίν τε καὶ τιμωρίαν τῶν ταὐτὰ τῷ Πέτρωνι βουλευσαμένων ἐπέτρεψαν τῷ Σέξτῳ ποιήσασθαι. ὁ δὲ τοῖς ἰδίοις ἑταίροις τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψας τῶν πυλῶν, ἵνα μὴ διαφύγοιεν αὐτὸν οἱ ἐν ταῖς αἰτίαις, πέμπων ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἀπέκτεινε πολλοὺς τῶν Γαβίων καὶ ἀγαθούς.

LVIII. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, θορύβου κατὰ τὴν πόλιν ὄντος ὡς ἐπὶ τοσούτῳ κακῷ, μαθὼν τὰ γενόμενα διὰ γραμμάτων ὁ Ταρκύνιος, παρῆν ἄγων τὴν δύναμιν, καὶ περὶ μέσον νυκτὸς ἀγχοῦ τῆς πόλεως γενόμενος, ἀνοιχθεισῶν τῶν πυλῶν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦτο παρεσκευασμένων εἰσελθὼν δίχα πόνου κύριος ἐγεγόνει τῆς πόλεως. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πάθος ἁπάντων κατοδυρομένων ἑαυτοὺς οἷα πείσονται, σφαγάς τε καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ πάντα ὅσα καταλαμβάνει δεινὰ τοὺς ὑπὸ τυράννων ἁλόντας προσδοκώντων, εἰ δὲ τὰ κράτιστα πράξειαν, δουλείας τε
31 καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις καὶ τὰ ὅμοια τούτοις κατεψηφικότων, οὐδὲν ὁ Ταρκύνιος ὧν προσεδόκων τε καὶ ἐδεδοίκεσαν, καίτοι πικρὸς ὀργὴν καὶ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν ἀπαραίτητος ὤν, ἔδρασεν. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὐδένα Γαβίων οὔτ' ἐξήλασε τῆς πόλεως οὔτ' εἰς ἀτιμίαν ἢ χρημάτων ἀφαίρεσιν ἐζημίωσε, συγκαλέσας δ' εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος καὶ βασιλικὸν ἐκ τυραννικοῦ τρόπου μεταλαβών, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἔφη τὴν ἰδίαν ἀποδιδόναι καὶ τὰς οὐσίας ἃς ἔχουσι συγχωρεῖν, καὶ σὺν τούτοις τὴν Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν ἅπασι χαρίζεσθαι, οὐ δι' εὔνοιαν τὴν πρὸς τοὺς Γαβίους, ἀλλ' ἵνα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐγκρατέστερον κατέχῃ ταῦτα πράττων· κρα-

τίστην ἡγούμενος ἔσεσθαι φυλακὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν παίδων τὴν ἐκ τῶν παρ' ἐλπίδας σεσωσμένων καὶ τὰ ἴδια πάντα κεκομισμένων πίστιν. καὶ ἵνα μηδὲν αὐτοῖς ἔτι δεῖμα περὶ τοῦ μέλλοντος ὑπάρχῃ χρόνου μηδ' ἐνδοιάζωσιν, εἰ βέβαια ταῦτα σφίσι δια- 78
μενεῖ, γράψας ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, τὰ περὶ τούτων ὅρκια συνετέλεσεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας παραχρῆμα καὶ διωμόσατο κατὰ τῶν σφαγίων. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι Σάγκον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοός, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. ταῦτα πράξας καὶ βασιλέα τῶν Γαβίων τὸν υἱὸν Σέξ- 78
τον ἀποδείξας ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Γαβίους πόλεμος τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

LVIIII. Ταρκύνιος δὲ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀναπαύσας τὸν λεὼν τῶν στρατειῶν καὶ πολέμων περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἱερῶν ἐγίνετο, τὰς τοῦ πάππου προθυμούμενος εὐχὰς ἐπιτελέσαι. ἐκεῖνος γὰρ ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ μαχόμενος πρὸς Σαβίνους εὔξατο τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ, ἐὰν κρατήσῃ τῇ μάχῃ, ναοὺς αὐτοῖς κατασκευάσειν· καὶ τὸν μὲν σκόπελον ἔνθα ἱδρύσεσθαι τοὺς θεοὺς ἔμελλεν ἀναλήμμασί τε καὶ χώμασι μεγάλοις ἐξειργάσατο, καθάπερ ἔφην ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ, τὴν δὲ τῶν ναῶν κατασκευὴν οὐκ ἔφθη τελέσαι. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὁ Ταρκύνιος ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν ἐκ Συέσσης λαφύρων ἐπιτελέσαι προαιρούμενος, ἅπαντας τοὺς τεχνίτας ἐπέστησε ταῖς ἐργασίαις. ἔνθα δὴ λέγεται τέρας τι θαυμαστὸν ὑπόγειον, ὀρυττομένων τε τῶν θεμελίων καὶ τῆς ὀρυγῆς εἰς πολὺ βάθος ἤδη προϊούσης, 78

εὑρῆσθαι κεφαλὴν νεοσφαγοῦς ἀνθρώπου, τό τε
πρόσωπον ἔχουσαν τοῖς ἐμψύχοις ὅμοιον καὶ τὸ κα-
ταφερόμενον ἐκ τῆς ἀποτομῆς αἷμα θερμὸν ἔτι καὶ
νεαρόν. τοῦτο τὸ τέρας ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος τοῦ μὲν
ὀρύγματος ἐπισχεῖν ἐκέλευσε τοὺς ἐργαζομένους· συγ-
καλέσας δὲ τοὺς ἐπιχωρίους μάντεις ἐπυνθάνετο παρ'
αὐτῶν τί βούλεται σημαίνειν τὸ τέρας. οὐδὲν δὲ
αὐτῶν ἀποφαινομένων, ἀλλὰ Τυρρηνοῖς ἀποδιδόν-
των τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐπιστήμην, ἐξετάσας
παρ' αὐτῶν καὶ μαθὼν τὸν ἐπιφανέστατον τῶν ἐν
Τυρρηνοῖς τερατοσκόπων ὅστις ἦν, πέμπει τῶν ἀστῶν
τοὺς δοκιμωτάτους πρέσβεις πρὸς αὐτόν.
85 LX. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ἀφικομένοις εἰς τὴν
οἰκίαν τοῦ τερατοσκόπου περιτυγχάνει τὶ μειράκιον
ἐξιόν, ᾧ φράσαντες ὅτι Ῥωμαίων εἰσὶ πρέσβεις τῷ
μάντει βουλόμενοι συντυχεῖν, παρεκάλουν ἀπαγγεῖ-
λαι πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ νεανίας, Πατὴρ ἐμός ἐστιν
ἔφησεν, ᾧ χρῄζετε συντυχεῖν· ἀσχολεῖται δὲ κατὰ τὸ
παρόν· ἔσται δ' ὑμῖν ὀλίγου χρόνου παρελθεῖν πρὸς
αὐτόν. ἐν ᾧ δὲ ἐκεῖνον ἐκδέχεσθε, πρὸς ἐμὲ δηλώ-
σατε περὶ τίνος ἥκετε. περιέσται γὰρ ὑμῖν, εἴ τι
μέλλετε διὰ τὴν ἀπειρίαν σφάλλεσθαι κατὰ τὴν ἐρώ-
τησιν, ὑπ' ἐμοῦ διδαχθεῖσι μηδὲν ἐξαμαρτεῖν· μοῖρα
δὲ οὐκ ἐλαχίστη τῶν ἐν μαντικῇ θεωρημάτων ἐρώ-
τησις ὀρθή. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν οὕτω ποιεῖν, καὶ
λέγουσιν αὐτῷ τὸ τέρας. ὁ δ' ὡς ἤκουσε μικρὸν ἐπι-
σχὼν χρόνον, Ἀκούσατ', ἔφησεν, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι·
τὸ μὲν τέρας ὑμῖν ὁ πατὴρ διελεῖται καὶ οὐδὲν ψεύ-
σεται· μάντει γὰρ οὐ θέμις· ἃ δὲ λέγοντες ὑμεῖς καὶ
ἀποκρινάμενοι πρὸς τὰς ἐρωτήσεις ἀναμάρτητοί τε
86 καὶ ἀψευδεῖς ἔσεσθε· διαφέρει γὰρ ὑμῖν προεγνω-
κέναι ταῦτα· παρ' ἐμοῦ μάθετε. ὅταν ἀφηγήσησθε

αὐτῷ τὸ τέρας, οὐκ ἀκριβῶς μανθάνειν φήσας ὅ τι λέγετε περιγράψει τῷ σκήπωνι τῆς γῆς μέρος ὅσον δή τι· ἔπειθ' ὑμῖν ἐρεῖ, Τουτὶ μέν ἐστιν ὁ Ταρπήιος λόφος, μέρος δὲ αὐτοῦ τουτὶ μὲν τὸ πρὸς τὰς ἀνατολὰς βλέπον, τουτὶ δὲ τὸ πρὸς τὰς δύσεις, βόρειον δὲ αὐτοῦ τόδε καὶ τοὐναντίον νότιον. ταῦτα τῷ σκήπωνι δεικνὺς πεύσεται παρ' ὑμῶν, ἐπὶ ποίῳ τῶν μερῶν τούτων εὑρέθη ἡ κεφαλή. τί οὖν ὑμῖν ἀποκρίνασθαι παραινῶ; μὴ συγχωρεῖν ἐν μηδενὶ τῶν τόπων τούτων οὓς ἂν ἐκεῖνος τῷ σκήπωνι δεικνὺς πυνθάνηται τὸ τέρας εὑρεθῆναι, ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ φάναι παρ' ἡμῖν ἐν Ταρπηίῳ λόφῳ. ταύτας ἐὰν φυλάττητε τὰς ἀποκρίσεις καὶ μηδὲν παράγησθε ὑπ' αὐτοῦ, συγγνοὺς ὅτι τὸ χρεὼν οὐκ ἔνεστι μετατεθῆναι, διελεῖται τὸ τέρας ὑμῖν ὅ τι βούλεται σημαίνειν καὶ οὐκ ἀποκρύψεται.

LXI. Ταῦτα μαθόντες οἱ πρέσβεις, ἐπειδὴ σχολὴν ὁ πρέσβυς ἔσχε καὶ προσῆλθέ τις αὐτοὺς μετιών, εἰσελθόντες φράζουσι τῷ μάντει τὸ τέρας. σοφιζομένου δὲ αὐτοῦ καὶ διαγράφοντος ἐπὶ τῆς γῆς περιφερεῖς τε γραμμὰς καὶ ἑτέρας αὖθις εὐθείας καὶ καθ' ἓν ἕκαστον χωρίον ποιουμένου τὰς ὑπὲρ τῆς εὑρέσεως ἐρωτήσεις, οὐδὲν ἐπιταραττόμενοι τὴν γνώμην οἱ πρέσβεις τὴν αὐτὴν ἐφύλαττον ἀπόκρισιν, ὥσπερ αὐτοῖς ὁ τοῦ μάντεως ὑπέθετο υἱός, τὴν Ῥώμην καὶ τὸν Ταρπήιον ὀνομάζοντες ἀεὶ λόφον καὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀξιοῦντες μὴ σφετερίζεσθαι τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ τοῦ δικαιοτάτου λέγειν. οὐ δυνηθεὶς δὲ παρακρούσασθαι τοὺς ἄνδρας ὁ μάντις οὐδὲ σφετερίσασθαι τὸν οἰωνόν, λέγει πρὸς αὐτούς, Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, λέγετε πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πολίτας, ὅτι κεφαλὴν εἵμαρται γενέσθαι συμπάσης

Ἰταλίας τὸν τόπον τοῦτον ἐν ᾧ τὴν κεφαλὴν εὕρετε. ἐξ ἐκείνου καλεῖται τοῦ χρόνου Καπιτωλῖνος ὁ λόφος
38 ἐπὶ τῆς εὑρεθείσης ἐν αὐτῷ κεφαλῆς· κάπιτα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὰς κεφαλάς. ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευσάντων ἀκούσας ὁ Ταρκύνιος, ἐπέστησε τοῖς ἔργοις τοὺς τεχνίτας· καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐξειργάσατο τοῦ ναοῦ, τελειῶσαι δ' οὐκ ἔφθασεν ἅπαν τὸ ἔργον ἐκπεσὼν τάχιον ἐκ τῆς δυναστείας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατείας ἡ Ῥωμαίων πόλις αὐτὸν εἰς συντέλειαν ἐξειργάσατο. ἐποιήθη δὲ ἐπὶ κρηπῖδος ὑψηλῆς βεβηκὼς, ὀκτάπλεθρος τὴν περίοδον, διακοσίων ποδῶν ἔγγιστα τὴν πλευρὰν ἔχων ἑκάστην· ὀλίγον δέ τι τὸ διαλλάττον εὕροι τις ἂν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ μήκους παρὰ τὸ πλάτος οὐδ' ὅλων πεντεκαίδεκα ποδῶν. ἐπὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς θεμελίοις ὁ μετὰ τὴν ἔμπρησιν οἰκο-
39 δομηθεὶς κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν ἱδρύθη, τῇ πολυτελείᾳ τῆς ὕλης μόνον διαλλάττων τὸν ἀρχαῖον, ἐκ μὲν τοῦ κατὰ πρόσωπον μέρους τοῦ πρὸς μεσημβρίαν βλέποντος τριπλῷ περιλαμβανόμενος στίχῳ κιόνων, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων ἁπλῷ· ἐν δὲ αὐτῷ τρεῖς ἔνεισι σηκοὶ παράλληλοι κοινὰς ἔχοντες πλευρὰς, μέσος μὲν ὁ τοῦ Διὸς, παρ' ἑκάτερον δὲ τὸ μέρος ὅ τε τῆς Ἥρας καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ὑφ' ἑνὸς ἀετοῦ καὶ μιᾶς στέγης καλυπτόμενοι.

LXII. Λέγεται δέ τι καὶ ἕτερον ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου δυναστείας πάνυ θαυμαστὸν εὐτύχημα τῇ Ῥω-
40 μαίων ὑπάρξαι πόλει, εἴτε θεῶν τινος εἴτε δαιμόνων εὐνοίᾳ δωρηθέν· ὅπερ οὐ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν βίον πολλάκις αὐτὴν ἔσωσεν ἐκ μεγάλων κακῶν. γυνή τις ἀφίκετο πρὸς τὸν τύραννον οὐκ ἐπιχωρία βύβλους ἐννέα μεστὰς Σιβυλλείων χρησμῶν ἀπεμπολῆσαι θέλουσα. οὐκ ἀξιοῦντος δὲ

τοῦ Ταρκυνίου τῆς αἰτηθείσης τιμῆς πρίασθαι τὰς βύβλους, ἀπελθοῦσα τρεῖς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τὰς λοιπὰς ἐνέγκασα τῆς αὐτῆς ἐπώλει τιμῆς. δόξασα δὲ ἄφρων τις εἶναι καὶ γελασθεῖσα ἐπὶ τῷ τὴν αὐτὴν τιμὴν αἰτεῖν περὶ τῶν ἐλαττόνων, ἣν οὐδὲ περὶ τῶν πλειόνων ἐδυνήθη λαβεῖν, ἀπελθοῦσα πάλιν τὰς ἡμισείας τῶν ἀπολειπομένων κατέκαυσε καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς ἐνέγκασα τὸ 78 ἴσον ᾔτει χρυσίον. θαυμάσας δὴ τὸ βούλημα τῆς γυναικὸς ὁ Ταρκύνιος τοὺς οἰωνοσκόπους μετεπέμψατο, καὶ διηγησάμενος αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα τί χρὴ πράττειν ἤρετο. κἀκεῖνοι διὰ σημείων τινῶν μαθόντες ὅτι θεόπεμπτον ἀγαθὸν ἀπεστράφη, καὶ μεγάλην συμφορὰν ἀποφαίνοντες τὸ μὴ πάσας αὐτὸν τὰς βύβλους πρίασθαι, ἐκέλευσαν ἀπαριθμῆσαι τῇ γυναικὶ τὸ χρυσίον ὅσον ᾔτει καὶ τοὺς περιόντας τῶν χρησμῶν λαβεῖν. ἡ μὲν οὖν γυνὴ τὰς βύβλους δοῦσα καὶ φράσασα τηρεῖν ἐπιμελῶς ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, Ταρκύνιος δὲ τῶν ἀστῶν ἄνδρας ἐπιφανεῖς δύο προχειρισάμενος καὶ δημοσίους αὐτοῖς θεράποντας δύο παραζεύξας, ἐκείνοις ἀπέδωκε τὴν τῶν βιβλίων φυλακήν, ὧν τὸν ἕτερον Μάρκον Ἀτίλιον ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν καὶ μηνυθέντα ὑφ' ἑνὸς 79 τῶν δημοσίων, ὡς πατροκτόνον εἰς ἀσκὸν ἐνράψας βόειον ἔρριψεν εἰς τὸ πέλαγος. μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα τὴν τῶν χρησμῶν προστασίαν, ἄνδρας τε τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἳ διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν στρατειῶν ἀφειμένοι καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν πραγματειῶν, καὶ δημοσίους αὐτοῖς παρακαθίστησιν, ὧν χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει τὰς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἀνδράσι ποιεῖσθαι. συνε-

λόντι δ' εἰπεῖν οὐδὲν οὕτω Ῥωμαῖοι φυλάττουσιν οὔτε ὅσιον κτῆμα οὔτε ἱερὸν ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. χρῶνται δὲ αὐτοῖς ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάσεως καταλαβούσης τὴν πόλιν ἢ δυστυχίας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κατὰ πόλεμον ἢ τεράτων τινῶν καὶ φαντασμάτων μεγάλων καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς φανέντων, οἷα πολλάκις συνέβη. οὗτοι διέμειναν οἱ
793 χρησμοὶ μέχρι τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου κείμενοι κατὰ γῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς ἐν λιθίνῃ λάρνακι, ὑπ' ἀνδρῶν δέκα φυλαττόμενοι. μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἐμπρησθέντος τοῦ ναοῦ, εἴτ' ἐξ ἐπιβουλῆς ὡς οἴονταί τινες εἴτ' ἐκ ταὐτομάτου, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι τοῦ θεοῦ καὶ οὗτοι διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐκ πολλῶν εἰσι συμφορητοὶ τόπων, οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες, οἱ δ' ἐξ Ἐρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς τριῶν ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐπὶ τὴν ἀντιγραφήν· οἱ δ' ἐξ ἄλλων πόλεων καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγραφέντες· ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι· λέγω δὲ ἃ Τερέντιος Οὐάρρων ἱστόρηκεν ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ.

LXIII. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Ταρκύνιος ἐν
794 εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους καὶ δύο πόλεις ἀποικίσας, τὴν μὲν καλουμένην Σιγνίαν οὐ κατὰ προαίρεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτομάτου, χειμασάντων ἐν τῷ χωρίῳ τῶν στρατιωτῶν καὶ κατασκευασαμένων τὸ στρατόπεδον ὡς μηδὲν διαφέρειν πόλεως· Κιρκαίαν δὲ κατὰ λογισμόν, ὅτι τοῦ Πωμεντίνου πεδίου μεγίστου τῶν περὶ τῇ Λατίνῃ καὶ τῆς συναπτούσης αὐτῷ θαλάττης ἔκειτο ἐν καλῷ· ἔστι δὲ χερσονη-

σοειδὴς σκόπελος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους κείμενος, ἔνθα λόγος ἔχει Κίρκην τὴν Ἡλίου θυγατέρα κατοικῆσαι· καὶ τὰς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τῶν παίδων οἰκισταῖς ἀναθεὶς, Κιρκαίαν μὲν Ἄρροντι, Σιγνίαν δὲ Τίτῳ, δέος ἅτε οὐδὲν ἔτι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔχων, διὰ γυναικὸς ὕβριν γαμετῆς, ἣν ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν παίδων Σέξτος διέφθειρεν, ἐξελαύνεται τῆς τε ἀρχῆς καὶ τῆς πόλεως, 78 προθεσπίσαντος αὐτῷ τοῦ δαιμονίου τὴν μέλλουσαν γενήσεσθαι περὶ τὸν οἶκον συμφορὰν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις οἰωνοῖς, τελευταίῳ δὲ τῷδε. αἰετοὶ συνιόντες εἰς τὸν παρακείμενον τοῖς βασιλείοις κῆπον ἔαρος ὥρᾳ νεοττιὰν ἔπλαττον ἐπὶ κορυφῇ φοίνικος ὑψηλοῦ. τούτων δὲ τῶν αἰετῶν ἀπτῆνας ἔτι τοὺς νεοττοὺς ἐχόντων, γῦπες ἀθρόοι προσπετασθέντες τήν τε νεοττιὰν διεφόρησαν καὶ τοὺς νεοττοὺς ἀπέκτειναν καὶ τοὺς αἰετοὺς προσιόντας ἀπὸ τῆς νομῆς ἀμύττοντές τε καὶ παίοντες τοῖς ταρσοῖς ἀπὸ τοῦ φοίνικος ἀπήλασαν. τούτους τοὺς οἰωνοὺς ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος καὶ φυλαττόμενος εἴ πως δύναιτο διακρούσασθαι τὴν μοῖραν, οὐκ-ἴσχυσε νικῆσαι τὸ χρεὼν, ἀλλ' ἐπιθεμένων αὐτῷ τῶν πατρικίων καὶ τοῦ δήμου συμφρονήσαντος ἐξέπεσε τῆς δυναστείας. οἵ τινες δὲ ἦσαν οἱ τῆς ἐπαναστάσεως ἄρξαντες, καὶ δι' οἵων τρόπων ἦλθον ἐπὶ τὰ πράγματα, δι' ὀλίγων πειράσομαι διελθεῖν.

LXIIII. Τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν ὁ Ταρκύνιος ἐπολέμει πρόφασιν μὲν ποιούμενος, ὅτι τοὺς ἐκ Ῥώμης 79 φυγάδας ὑπεδέχετο καὶ συνέπραττεν αὐτοῖς περὶ καθόδου· ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχεν ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τὸν πλοῦτον εὐδαιμονούσῃ μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων. γενναίως δὲ τῶν Ἀρδεατῶν ἀπομαχο-

μένων, καὶ πολυχρονίου τῆς πολιορκίας γινομένης,
οἵ τ' ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου κάμνοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ κατὰ πόλιν ἀπειρηκότες ταῖς
εἰσφοραῖς ἕτοιμοι πρὸς ἀπόστασιν ἦσαν, εἴ τις ἀρχὴ
γένοιτο. ἐν τούτῳ δὴ τῷ καιρῷ Σέξτος ὁ πρεσβύτα-
τος τῶν Ταρκυνίου παίδων ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πα-
τρὸς εἰς πόλιν, ἣ ἐκαλεῖτο Κολλάτεια, χρείας τινὰς
ὑπηρετήσων στρατιωτικάς, παρ' ἀνδρὶ κατήχθη συγ-
γενεῖ Λευκίῳ Ταρκυνίῳ τῷ Κολλατίνῳ προσαγορευο-
μένῳ. τοῦτον τὸν ἄνδρα Φάβιος μὲν υἱὸν εἶναί φησιν
Ἠγερίου, περὶ οὗ δεδήλωκα πρότερον, ὅτι Ταρκυνίῳ
τῷ προτέρῳ βασιλεύσαντι Ῥωμαίων ἀδελφόπαις ἦν,
97 καὶ Κολλατείας ἡγεμὼν ἀποδειχθεὶς ἀπὸ τῆς ἐν ἐκείνῃ
τῇ πόλει διατριβῆς αὐτός τε Κολλατῖνος ἐκλήθη καὶ
τοῖς ἐγγόνοις ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν αὐτὴν κατέλιπεν ἐπί-
κλησιν· ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτον υἱωνὸν εἶναι τοῦ Ἠγε-
ρίου πείθομαι, εἴ γε τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς Ταρκυνίου
παισὶν ἡλικίαν, ὡς Φάβιός τε καὶ οἱ λοιποὶ συγγρα-
φεῖς παραδεδώκασιν· ὁ γὰρ χρόνος ταύτην μοι τὴν
ὑπόληψιν βεβαιοῖ. ὁ μὲν οὖν Κολλατῖνος ἐπὶ στρα-
τοπέδου τότε ὢν ἐτύγχανεν, ἡ δὲ συνοικοῦσα αὐτῷ
γυνὴ Ῥωμαία, Λουκρητίου θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφα-
νοῦς, ἐξένιζεν αὐτὸν ὡς συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς πολλῇ
προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφροσύνῃ. ταύτην τὴν γυναῖκα
καλλίστην οὖσαν τῶν ἐν Ῥώμῃ γυναικῶν καὶ σωφρο-
νεστάτην ἐπεχείρησεν ὁ Σέξτος διαφθεῖραι, παλαί-
τερον μὲν ἐπειγόμενος ὁπότε κατάγοιτο παρὰ τῷ
συγγενεῖ, τότε δὲ καιρὸν ἁρμόττοντα οἰόμενος ἔχειν.
98 ὡς δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀπῆλθε κοιμησόμενος, ἐπι-
σχὼν τῆς νυκτὸς πολὺ μέρος, ἐπειδὴ καθεύδειν ἅπαν-
τας ἐνόμιζεν, ἀναστὰς ἧκεν ἐπὶ τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ
τὴν Λουκρητίαν ᾔδει καθεύδουσαν, καὶ λαθὼν τοὺς

παρὰ ταῖς θύραις τοῦ δωματίου κοιμωμένους εἰσέρχεται ξίφος ἔχων.

LXV. Ἐπιστὰς δὲ τῇ κλίνῃ διεγερθείσης ἅμα τῷ συνεῖναι τὸν ψόφον τῆς γυναικὸς καὶ πυνθανομένης ὅστις εἴη, φράσας τοὔνομα σιωπᾶν ἐκέλευσε καὶ μένειν ἐν τῷ δωματίῳ, σφάξειν αὐτὴν ἀπειλήσας, ἐὰν ἐπιχειρήσῃ φεύγειν ἢ βοᾶν. τούτῳ καταπληξάμενος τῷ τρόπῳ τὴν ἄνθρωπον αἱρέσεις αὐτῇ δύο προὔτεινεν· ὧν ποτέραν αὐτὴ προῃρεῖτο λαβεῖν ἠξίου, θάνατον μετ᾽ αἰσχύνης ἢ βίον μετ᾽ εὐδαιμονίας. Εἰ μὲν γὰρ ὑπομενεῖς, ἔφη, χαρίσασθαί μοι, γυναῖκά σε ποιήσομαι καὶ βασιλεύσεις σὺν ἐμοὶ νῦν μὲν ἧς ὁ πατήρ μοι ἔδωκε πόλεως, μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν 7[illegible] καὶ τῶν ἄλλων ὅσων ἐκεῖνος ἄρχει. ἐγὼ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι παραλήψομαι τὴν τοῦ πατρὸς βασιλείαν, ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον, τῶν υἱῶν αὐτοῦ πρεσβύτατος ὤν. ὅσα δὲ ὑπάρχει τοῖς βασιλεῦσιν ἀγαθά, ὧν ἁπάντων ἔσῃ σὺν ἐμοὶ κυρία, τί δεῖ σε καλῶς ἐπισταμένην διδάσκειν; εἰ δ᾽ ἀντιπράττειν ἐπιχειρήσεις σώζειν βουλομένη τὸ σῶφρον, ἀποκτενῶ σε καὶ τῶν θεραπόντων ἐπικατασφάξας ἕνα θήσω τὰ σώματα ὑμῶν ἅμα, καὶ φήσω κατειληφὼς ἀσχημονοῦσάν σε μετὰ τοῦ δούλου τετιμωρῆσθαι τὴν τοῦ συγγενοῦς ὕβριν μετερχόμενος, ὥστε αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστόν σου γενέσθαι τὴν τελευτήν, καὶ μηδὲ ταφῆς τὸ σῶμά σου τυχεῖν μηδὲ ἄλλου τῶν νομίμων μηδενός. Ὡς δὲ πολὺς ἦν ἀπειλῶν τε ἅμα καὶ ἀντιβολῶν καὶ διομνύμενος ἀληθεύειν τῶν λεγομένων ἑκάτερον, εἰς ἀνάγκην ἦλθεν ἡ Λουκρητία φοβηθεῖσα τὴν περὶ τὸν θάνατον ἀσχημοσύνην εἶξαί τε καὶ περιιδεῖν αὐτὸν ἃ προῃρεῖτο διαπραξάμενον.

10 LXVI. Ἡμέρας δὲ γενομένης ὁ μὲν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπῄει πονηρὰν καὶ ὀλέθριον ἐπιθυμίαν ἐκπεπληρωκώς, ἡ δὲ Λουκρητία δεινῶς φέρουσα τὸ συμβεβηκὸς ὡς εἶχε τάχους ἐπιβᾶσα τῆς ἀπήνης εἰς Ῥώμην ᾤχετο, μέλαιναν ἐσθῆτα περιβαλομένη καὶ ξιφίδιόν τι κρύπτουσα ὑπὸ τῇ στολῇ, οὔτε προσαγορεύουσα κατὰ τὰς συναντήσεις οὐδένα τῶν ἀσπαζομένων οὔτε ἀποκρινομένη τοῖς μαθεῖν βουλομένοις ὅ τι πέπονθεν, ἀλλὰ σύννους καὶ κατηφὴς καὶ μεστοὺς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων. ὡς δ' εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆλθε τοῦ πατρός· ἔτυχον δὲ συγγενεῖς ὄντες τινὲς παρ' αὐτῷ· τῶν γονάτων αὐτοῦ λαβομένη καὶ περιπεσοῦσα τέως μὲν ἔκλαιε φωνὴν οὐδεμίαν προϊεμένη, ἔπειτ' ἀνιστάντος αὐτὴν τοῦ πατρὸς καὶ τί πέπονθεν ἀξιοῦντος λέγειν· Ἱκέτις ἔφη γίνομαί σου πάτερ δεινὴν καὶ ἀνήκεστον ὑπομείνασα ὕβριν, τιμωρῆσαί μοι καὶ μὴ περιιδεῖν τὴν σεαυτοῦ
11 θυγατέρα θανάτου χείρονα παθοῦσαν. Θαυμάσαντος δὲ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων καὶ τίς ὕβρικεν αὐτὴν καὶ ποδαπὴν ὕβριν ἀξιοῦντος λέγειν· Ἀκούσῃ τὰς ἐμάς, ἔφη, συμφορὰς ὦ πάτερ οὐκ εἰς μακράν· χάρισαι δέ μοι ταύτην πρῶτον αἰτουμένῃ τὴν χάριν· κάλεσον ὅσους δύνασαι πλείστους φίλους τε καὶ συγγενεῖς, ἵνα παρ' ἐμοῦ τῆς τὰ δεινὰ παθούσης ἀκούσωσι καὶ μὴ παρ' ἑτέρων. ὅταν δὲ μάθῃς τὰς κατασχούσας αἰσχρὰς καὶ δεινὰς ἀνάγκας βούλευσαι μετ' αὐτῶν ὅντινα τιμωρήσεις ἐμοί τε καὶ σεαυτῷ τρόπον καὶ μὴ πολὺν ποίει χρόνον τὸν διὰ μέσου.

LXVII. Ταχείᾳ δὲ καὶ κατεσπουδασμένῃ παρακλήσει τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν εἰς τὴν οἰκίαν συνελθόντων ὥσπερ ἠξίου, λέγει πρὸς αὐτοὺς ἅπαν

τὸ πρᾶγμα ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβοῦσα. καὶ μετὰ τοῦτ' ἀσπασαμένη τὸν πατέρα καὶ πολλὰς λιτανείας ἐκείνου τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ παρόντων ποιησαμένη θεοῖς τε καὶ δαίμοσιν εὐξαμένη ταχεῖαν αὐτῇ δοῦναι τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου σπᾶται τὸ ξιφίδιον, ὃ κατέκρυπτεν ὑπὸ τοῖς πέπλοις, καὶ μίαν ἐνέγκασα διὰ τῶν στέρνων πληγὴν ἕως τῆς καρδίας ὠθεῖ [τὸ ξίφος.] κραυγῆς δὲ καὶ θρήνου καὶ τυπετοῦ γυναικείου τὴν οἰκίαν ὅλην κατασχόντος, ὁ μὲν πατὴρ περιχυθεὶς τῷ σώματι περιέβαλλε καὶ ἀνεκαλεῖτο καὶ ὡς ἀνοίσουσαν ἐκ τοῦ τραύματος ἐτημελεῖτο, ἡ δ' ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ σπαίρουσα καὶ ψυχορραγοῦσα ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ παροῦσι Ῥωμαίων οὕτω δεινὸν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἐλεεινὸν τὸ πάθος, ὥστε μίαν ἁπάντων γενέσθαι φωνήν, ὡς μυριάκις αὐτοῖς κρεῖττον εἴη τεθνάναι περὶ τῆς ἐλευθερίας ἢ τοιαύτας ὕβρεις ὑπὸ τῶν τυράννων γενομένας περιορᾶν. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Πόπλιος Οὐαλέριος ἑνὸς τῶν ἅμα Τατίῳ παρα- 80 γενομένων εἰς Ῥώμην Σαβίνων ἀπόγονος, δραστήριος ἀνὴρ καὶ φρόνιμος. οὗτος ἐπὶ στρατόπεδον ὑπ' αὐτῶν πέμπεται τῷ τε ἀνδρὶ τῆς Λουκρητίας τὰ συμβεβηκότα φράσων καὶ σὺν ἐκείνῳ πράξων ἀπόστασιν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους ἀπὸ τῶν τυράννων. ἄρτι δὲ αὐτῷ τὰς πύλας ἐξεληλυθότι συναντᾷ κατὰ δαίμονα παραγινόμενος εἰς τὴν πόλιν ὁ Κολλατῖνος ἀπὸ στρατοπέδου, τῶν κατεσχηκότων τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κακῶν οὐδὲν εἰδὼς καὶ σὺν αὐτῷ Λεύκιος Ἰούνιος, ᾧ Βροῦτος ἐπωνύμιον ἦν· εἴη δ' ἂν ἐξερμηνευόμενος ὁ Βροῦτος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἠλίθιος· ὑπὲρ οὗ μικρὰ προειπεῖν ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ τοῦτον ἀποφαίνουσι Ῥωμαῖοι τῆς καταλύσεως τῶν τυράννων αἰτιώτατον γενέσθαι, τίς τε ἦν καὶ ἀπὸ τίνων

καὶ διὰ τί τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ἔτυχεν οὐδὲν αὐτῷ προσηκούσης.

LXVIII. Τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πατὴρ μὲν ἦν Μάρκος Ἰούνιος ἑνὸς τῶν σὺν Αἰνείᾳ τὴν ἀποικίαν στειλάντων ἀπόγονος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις Ῥωμαίων
34 ἀριθμούμενος δι' ἀρετὴν, μήτηρ δὲ Ταρκυνία τοῦ προτέρου βασιλέως Ταρκυνίου θυγάτηρ· αὐτὸς δὲ τροφῆς τε καὶ παιδείας τῆς ἐπιχωρίου πάσης μετέλαβε καὶ φύσιν εἶχε πρὸς οὐδὲν τῶν καλῶν ἀντιπράττουσαν. ἐπεὶ δὲ Τύλλιον ἀποκτείνας Ταρκύνιος σὺν ἄλλοις ἀνδράσι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς καὶ τὸν ἐκείνου πατέρα διεχρήσατο ἀφανεῖ θανάτῳ δι' οὐδὲν μὲν ἀδίκημα, τοῦ δὲ πλούτου προαχθεὶς εἰς ἐπιθυμίαν, ὃν ἐκ παλαιᾶς τε καὶ προγονικῆς παραλαβὼν εὐτυχίας ἐκέκτητο, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν εὐγενές τι φρόνημα διαφαίνοντα καὶ τὸ μὴ τιμωρῆσαι τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς οὐκ ἂν ὑπομείναντα, νέος ὢν ὁ Βροῦτος ἔτι καὶ κομιδῇ βοηθείας συγγενικῆς ἔρημος ἔργον ἐπεχείρησε ποιῆσαι πάντων φρονιμώτατον, ἐπίθετον ἑαυτοῦ καταψεύσασθαι μωρίαν· καὶ διέμεινεν ἅπαντα τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον, ἕως οὗ τὸν ἐπιτήδειον ἔδοξε καιρὸν ἔχειν, φυλάττων τὸ προσποίημα τῆς ἀνοίας, ἐξ οὗ ταύτης ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας· τοῦτο δ' αὐτὸν ἐρρύσατο μηδὲν δεινὸν
05 ὑπὸ τοῦ τυράννου παθεῖν πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀπολλυμένων.

LXVIIII. Καταφρονήσας γὰρ ὁ Ταρκύνιος τῆς δοκούσης εἶναι περὶ αὐτὸν ἀλλ' οὐ κατ' ἀλήθειαν ὑπαρχούσης μωρίας, ἀφελόμενος ἅπαντα τὰ πατρῷα, μικρὰ δ' εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐπιχορηγῶν, ὡς παῖδα ὀρφανὸν ἐπιτρόπων ἔτι δεόμενον ἐφύλαττεν ὑφ' ἑαυτῷ διαιτᾶσθαί τε μετὰ τῶν ἰδίων παίδων

ἐπέτρεπεν, οὐ διὰ τιμὴν ὡς ἐσκήπτετο πρὸς τοὺς κίλας οἷα δὴ συγγενῆ, ἀλλ' ἵνα γέλωτα παρέχῃ τοῖς μειρακίοις λέγων τ' ἀνόητα πολλὰ καὶ πράττων ὅμοια τοῖς κατ' ἀλήθειαν ἠλιθίοις. καὶ δὴ καὶ ὅτε τῷ Δελφικῷ μαντείῳ χρησομένους ἀπέστελλε τοὺς δύο τῶν παίδων Ἄρροντα καὶ Τῖτον ὑπὲρ τοῦ λοιμοῦ· κατέσκηψε γάρ τις ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας οὐκ εἰωθυῖα νόσος εἰς παρθένους τε καὶ παῖδας, ὑφ' ἧς πολλὰ διεφθάρη σώματα, χαλεπωτάτη δὲ καὶ δυσίατος εἰς τὰς κυούσας γυναῖκας αὐτοῖς βρέφεσιν ἀποκτείνουσα τὰς μητέρας ἐν ταῖς γοναῖς· τήν τε αἰτίαν τῆς νόσου γνῶναι παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν λύσιν βουλόμενος, συνέπεμψε κἀκεῖνον ἅμα τοῖς μειρακίοις δεηθεῖσιν, ἵνα κατασκώπτειν τε καὶ περιυβρίζειν ἔχοιεν. ὡς δὲ παρεγενήθησαν ἐπὶ τὸ μαντεῖον οἱ νεανίσκοι καὶ τοὺς χρησμοὺς ἔλαβον ὑπὲρ ὧν ἐπέμφθησαν, ἀναθήμασι δωρησάμενοι τὸν θεὸν καὶ τοῦ Βρούτου πολλὰ καταγελάσαντες, ὅτι βακτηρίαν ξυλίνην ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι· ὁ δὲ διατρήσας αὐτὴν ὅλην ὥσπερ αὐλὸν χρυσῆν ῥάβδον ἐνέθηκεν οὐδενὸς ἐπισταμένου· μετὰ τοῦτ' ἠρώτων τὸν θεὸν τίνι πέπρωται τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν παραλαβεῖν· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἀνεῖλε, τῷ πρώτῳ τὴν μητέρα φιλήσοντι. οἱ μὲν οὖν νεανίσκοι τοῦ χρησμοῦ τὴν διάνοιαν ἀγνοήσαντες συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ἅμα φιλῆσαι τὴν μητέρα βουλόμενοι κοινῇ τὴν βασιλείαν κατασχεῖν, ὁ δὲ Βροῦτος συνεὶς ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ θεός, ἐπειδὴ τάχιστα τῆς Ἰταλιας ἐπέβη, προσκύψας ἐφίλησε τὴν γῆν, ταύτην οἰόμενος ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι μητέρα. τὰ μὲν οὖν προγενόμενα τῷ ἀνδρὶ τούτῳ τοιαῦτ' ἦν.

LXX. Τότε δ' ὡς ἤκουσε τοῦ Οὐαλερίου τὰ συμβάντα τῇ Λουκρητίᾳ καὶ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῆς

διηγουμένου τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ πάντες ὅσοι τὸν ἀνθρώπινον ἐπισκοπεῖτε βίον, ἆρά γε ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἥκει νῦν, ὃν ἐγὼ περιμένων ταύτην τοῦ βίου τὴν προσποίησιν ἐφύλαττον; ἆρα πέπρωται Ῥωμαίοις ὑπ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμὲ τῆς ἀφορήτου τυραννίδος ἀπαλλαγῆναι; ταῦτ' εἰπὼν ἐχώρει κατὰ σπουδὴν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἅμα τῷ Κολλατίνῳ τε καὶ Οὐαλερίῳ. ὡς δ' εἰσῆλθον ὁ μὲν Κολλατῖνος ἰδὼν τὴν Λουκρητίαν ἐν τῷ μέσῳ κειμένην καὶ τὸν πατέρα περικείμενον αὐτῇ μέγα ἀνοιμώξας καὶ περιλαβὼν τὴν νεκρὰν κατε-
08 φίλει καὶ ἀνεκαλεῖτο καὶ διελέγετο πρὸς αὐτὴν ὥσπερ ζῶσαν ἔξω τοῦ φρονεῖν γεγονὼς ὑπὸ τοῦ κακοῦ. πολλὰ δὲ αὐτοῦ κατολοφυρομένου καὶ τοῦ πατρὸς ἐν μέρει καὶ τῆς οἰκίας ὅλης κλαυθμῷ καὶ θρήνοις κατεχομένης βλέψας εἰς αὐτοὺς ὁ Βροῦτος λέγει· Μυρίους ἕξετε καιροὺς, ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλατῖνε καὶ ἅπαντες ὑμεῖς οἱ τῇ γυναικὶ προσήκοντες, ἐν οἷς αὐτὴν κλαύσετε· νυνὶ δὲ ὡς τιμωρήσομεν αὐτῇ σκοπῶμεν· τοῦτο γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς ἀπαιτεῖ. Ἐδόκει τὰ εἰκότα λέγειν, καὶ καθεζόμενοι καθ' ἑαυτοὺς τόν τε οἰκετικὸν καὶ θητικὸν ὄχλον ἐκ ποδῶν μεταστήσαντες ἐβουλεύοντο τί χρὴ πράττειν. πρῶτος δὲ ὁ Βροῦτος ἀρξάμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ λέγειν, ὅτι τὴν δοκοῦσαν τοῖς πολλοῖς μωρίαν οὐκ εἶχεν ἀληθινὴν ἀλλ' ἐπίθετον, καὶ τὰς αἰτίας εἰπὼν, δι' ἃς τὸ προσποίημα τοῦτο ὑπέμεινε, καὶ δόξας ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι φρονιμώτατος, μετὰ τοῦτ' ἔπειθεν αὐτοὺς τὴν αὐτὴν γνώμην ἅπαντας λαβόντας ἐξελάσαι Ταρκύνιόν τε
09 καὶ τοὺς παῖδας ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ εἰς τοῦτο διαλεχθείς. ἐπεὶ δὲ πάντας εἶδεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ὄντας οὐ λόγων ἔφη δεῖν οὐδ' ὑπο-

σχέσεων, ἀλλ' ἔργων εἴ τι τῶν δεόντων μέλλει γενήσεσθαι· ἄρξειν δὲ τούτων αὐτὸς ἔφη. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ λαβὼν τὸ ξιφίδιον, ᾧ διεχρήσατο ἑαυτὴν ἡ γυνή, καὶ τῷ πτώματι προσελθὼν αὐτῆς· ἔτι γὰρ ἔκειτο ἐν φανερῷ θέαμα οἴκτιστον· ὤμοσε τόν τε Ἄρη καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς πᾶν ὅσον δύναται πράξειν ἐπὶ καταλύσει τῆς Ταρκυνίων δυναστείας, καὶ οὔτ' αὐτὸς διαλλαγήσεσθαι πρὸς τοὺς τυράννους οὔτε τοῖς διαλλαττομένοις ἐπιτρέψειν, ἀλλ' ἐχθρὸν ἡγήσεσθαι τὸν μὴ ταὐτὰ βουλόμενον καὶ μέχρι θανάτου τῇ τυ- 8[illegible] *ραννίδι καὶ τοῖς συναγωνιζομένοις αὐτῇ διεχθρεύσειν. εἰ δὲ παραβαίη τὸν ὅρκον τοιαύτην αὐτῷ τελευτὴν ἠράσατο τοῦ βίου γενέσθαι καὶ τοῖς αὑτοῦ παισὶν, οἵας ἔτυχεν ἡ γυνή.*

LXXI. *Ταῦτ' εἰπὼν ἐκάλει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὅρκον· οἱ δὲ οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσαντες ἀνίσταντο καὶ τὸ ξίφος δεχόμενοι παρ' ἀλλήλων ὤμνυον. γενομένων δὲ τῶν ὁρκωμοσιῶν μετὰ τοῦτ' εὐθὺς ἐζήτουν τίς [αὐτοῖς] ὁ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔσται τρόπος. καὶ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ὑποτίθεται τοιάδε· Πρῶτον μὲν διὰ φυλακῆς τὰς πύλας ἔχωμεν, ἵνα μηδὲν τῶν ἐν τῇ πόλει λεγομένων τε καὶ πραττομένων κατὰ τῆς τυραννίδος αἴσθηται Ταρκύνιος, πρὶν ἢ τὰ παρ' ἡμῶν εὐτρεπῆ γενέσθαι. ἔπειτα κομίσαντες τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ὡς ἔστιν αἵματι πεφυρμένον εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ προθέντες ἐν φανερῷ συγκαλῶμεν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὅταν δὲ συνέλθῃ καὶ πλήθουσαν ἴδωμεν τὴν ἀγορὰν, προ-* 81 *ελθὼν Λουκρήτιός τε καὶ Κολλατῖνος ἀποδυράσθωσαν τὰς ἑαυτῶν τύχας ἅπαντα τὰ γενόμενα φράσαντες. ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος παριὼν κατηγορείτω τῆς τυραννίδος καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν*

παρακαλείτω. ἔσται δὲ πᾶσι Ῥωμαίοις κατ' εὐχὴν, ἐὰν ἴδωσιν ἡμᾶς τοὺς πατρικίους ἄρχοντας τῆς ἐλευθερίας· πολλὰ γὰρ καὶ δεινὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ μικρᾶς ἀφορμῆς δέονται. ὅταν δὲ λάβωμεν τὸ πλῆθος ὡρμημένον καταλῦσαι τὴν μοναρχίαν, ψῆφόν τε αὐτοῖς ἀναδῶμεν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι Ῥωμαίων Ταρκύνιον ἄρξειν καὶ τὸ περὶ τούτων δόγμα πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου διαπεμψώμεθα ἐν τάχει. καὶ γὰρ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, εἰ μάθοιεν ὅτι τὰ ἐν τῇ πόλει πάντα τοῖς τυράννοις ἐστὶν ἀλλότρια, πρόθυμοι περὶ τὴν τῆς πατρίδος ἐλευθερίαν γενήσονται οὔτε δωρεαῖς ἔτι κατεχόμενοι ὡς πρότερον οὔτε τὰς
12 ὕβρεις τῶν Ταρκυνίου παίδων τε καὶ κολάκων φέρειν δυνάμενοι. Ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λόγον Οὐαλέριος, Τὰ μὲν ἄλλα, ἔφη, ὀρθῶς ἐπιλογίζεσθαί μοι δοκεῖς, Ἰούνιε· περὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔτι βούλομαι μαθεῖν τίς ὁ καλέσων ἔσται αὐτὴν κατὰ νόμους καὶ τὴν ψῆφον ἀναδώσων ταῖς φράτραις. ἄρχοντι γὰρ ἀποδέδοται τοῦτο πράττειν· ἡμῶν δὲ οὐδεὶς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔχει. Ὁ δ' ὑπολαβών· Ἐγὼ, φησὶν, ὦ Οὐαλέριε. τῶν γὰρ Κελερίων ἄρχων εἰμὶ, καὶ ἀποδέδοταί μοι κατὰ νόμους ἐκκλησίαν ὅτε βουλοίμην συγκαλεῖν. ἔδωκε δέ μοι τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ τύραννος μεγίστην οὖσαν ὡς ἠλιθίῳ καὶ οὔτ' εἰσομένῳ τὴν δύναμιν αὐτῆς, οὔτ' εἰ γνοίην χρησομένῳ· καὶ τὸν κατὰ τοῦ τυράννου λόγον πρῶτος ἐγὼ διαθήσομαι.

LXXII. Ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν ἅπαντες ἐπῄνεσάν
13 τε καὶ ὡς ἀπὸ καλῆς ὑποθέσεως ἀρξάμενον καὶ νομίμου τὰ λοιπὰ λέγειν αὐτὸν ἠξίουν. κἀκεῖνος εἶπεν, Ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω πράττειν ὑμῖν δοκεῖ, σκοπώμεθα πάλιν τίς ἡ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύουσα ἀρχὴ γενήσε-

ται μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων καὶ ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεῖσα ἀνδρὸς, καὶ ἔτι πρότερον ὅστις ἔσται πολιτείας κόσμος, ὃν ἀπαλλαττόμενοι τοῦ τυράννου καταστησόμεθα. βεβουλεῦσθαι γὰρ ἅπαντα βέλτιον, πρὶν ἐπιχειρεῖν ἔργῳ τηλικῷδε, καὶ μηδὲν ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι μηδὲ ἀπροβούλευτον. ἀποφαινέσθω δὴ περὶ τούτων ἕκαστος ὑμῶν ἃ φρονεῖ. Μετὰ τοῦτ' ἐλέχθησαν πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν λόγοι. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν βασιλικὴν αὖθις καταστήσασθαι πολιτείαν ἐξαριθμουμένοις ὅσα τὴν πόλιν ἐποίησαν ἀγαθὰ πάντες οἱ πρότεροι βασιλεῖς· τοῖς δὲ μηκέτι ποιεῖν ἐφ' ἑνὶ δυνάστῃ τὰ κοινὰ τὰς τυραννικὰς διεξιοῦσι παρανομίας, αἷς ἄλλοι τε πολλοὶ κατὰ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἐχρήσαντο καὶ Ταρκύνιος τελευτῶν, ἀλλὰ τὸ 81 συνέδριον τῆς βουλῆς ἁπάντων ἀποδεῖξαι κύριον ὡς ἐν πολλαῖς τῶν Ἑλληνίδων πόλεων· οἱ δὲ τούτων μὲν οὐδετέραν προῃροῦντο τῶν πολιτειῶν, δημοκρατίαν δὲ συνεβούλευον ὥσπερ Ἀθήνησι καταστῆσαι, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς πλεονεξίας τῶν ὀλίγων προφερόμενοι καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας τοῖς ταπεινοῖς πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας, ἐλευθέρᾳ τε πόλει τὴν ἰσονομίαν ἀποφαίνοντες ἀσφαλεστάτην οὖσαν καὶ πρεπωδεστάτην τῶν πολιτειῶν.

LXXIII. Χαλεπῆς δὲ καὶ δυσκρίτου τῆς αἱρέσεως ἅπασι φαινομένης διὰ τὰς παρακολουθούσας ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν κακίας, τελευταῖος παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Βροῦτος εἶπεν· Ἐγὼ δὲ, ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλατῖνε καὶ πάντες ὑμεῖς οἱ παρόντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν, καινὴν μὲν οὐδεμίαν οἴομαι δεῖν ἡμᾶς καθίστασθαι πολιτείαν κατὰ τὸ παρόν· ὅ τε γὰρ καιρὸς εἰς ὃν συνήγμεθα ὑπὸ τῶν πραγμάτων 82 βραχὺς, ἐν ᾧ μεθαρμόσασθαι πόλεως κόσμον οὐ

ῥᾴδιον, ἥ τε πεῖρα τῆς μεταβολῆς, κἂν τὰ κράτιστα τύχωμεν περὶ αὐτῆς βουλευσάμενοι, σφαλερὰ καὶ οὐκ ἀκίνδυνος· ἐξέσται τε ἡμῖν ὕστερον ὅταν ἀπαλλαγῶμεν τῆς τυραννίδος μετὰ πλείονος ἐξουσίας καὶ κατὰ σχολὴν βουλευομένοις τὴν κρείττονα πολιτείαν ἀντὶ τῆς χείρονος ἑλέσθαι, εἰ δή τις ἄρα ἔστι κρείττων ἧς Ῥωμύλος τε καὶ Πομπίλιος καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνους βασιλεῖς καταστησάμενοι παρέδοσαν ἡμῖν, ἐξ ἧς μεγάλη καὶ εὐδαίμων καὶ πολλῶν ἄρχουσα ἀνθρώπων ἡ πόλις ἡμῶν διετέλεσεν. ἃ δὲ παρακολουθεῖν εἴωθε ταῖς μοναρχίαις χαλεπά, ἐξ ὧν εἰς τυραννικὴν ὠμότητα περιίστανται καὶ δι' ἃ δυσχεραίνουσιν ἅπαντες αὐτάς, ταῦθ' ὑμῖν ἐπανορθώσασθαί τε καὶ νῦν καὶ ἵνα μηδ' ἐξ ὑστέρου γένηταί ποτε φυλάξασθαι παραινῶ. τίνα δ' ἐστὶ ταῦτα; πρῶτον μὲν ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων οἱ πολ-
16 λοὶ σκοποῦσι καὶ ἀπὸ τούτων ἢ προσίενταί τινα τῶν βλαβερῶν ἢ φεύγουσι τῶν ὠφελίμων, ἐν οἷς καὶ τὴν μοναρχίαν εἶναι συμβέβηκε, μεταθέσθαι τοὔνομα τῆς πολιτείας ὑμῖν παραινῶ, καὶ τοὺς μέλλοντας ἕξειν τὴν ἁπάντων ἐξουσίαν μήτε βασιλεῖς ἔτι μήτε μονάρχους καλεῖν, ἀλλὰ μετριωτέραν τινὰ καὶ φιλανθρωποτέραν ἐπ' αὐτοῖς θέσθαι προσηγορίαν. ἔπειτα μὴ ποιεῖν μίαν γνώμην ἁπάντων κυρίαν, ἀλλὰ δυσὶν ἐπιτρέπειν ἀνδράσι τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, ὡς Λακεδαιμονίους πυνθάνομαι ποιεῖν ἐπὶ πολλὰς ἤδη γενεάς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ πολιτεύματος ἁπάντων μάλιστα τῶν Ἑλλήνων εὐνομεῖσθαί τε καὶ εὐδαιμονεῖν· ἧττον γὰρ ὑβρισταὶ καὶ βαρεῖς ἔσονται διαιρεθείσης τῆς ἐξουσίας διχῇ καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντος ἰσχὺν ἑκατέρου· αἰδώς τε ἀλλήλων καὶ κώλυσις τοῦ καθ' ἡδονὴν ζῆν φιλοτιμία τε πρὸς ἀρετῆς δόκησιν

ἐκ ταύτης γένοιτ' ἂν ἑκάστῳ τῆς ἰσοτίμου δυναστείας μάλιστα.

LXXIIII. Τῶν τε παρασήμων ἃ τοῖς βασιλεῦσιν 811 ἀποδέδοται πολλῶν ὄντων, εἴ τινα λυπηρὰς ὄψεις καὶ ἐπιφθόνους τοῖς πολλοῖς παρέχεται, τὰ μὲν μειῶσαι, τὰ δ' ἀφελεῖν ἡμᾶς οἴομαι δεῖν· τὰ σκῆπτρα ταυτὶ λέγω καὶ τοὺς χρυσοῦς στεφάνους καὶ τὰς ἁλουργεῖς καὶ χρυσοσήμους ἀμπεχόνας, πλὴν εἰ μὴ κατὰ καιρούς τινας ἑορταίους καὶ ἐν πομπαῖς θριάμβων, ὅτε αὐτὰ τιμῆς θεῶν ἕνεκα λήψονται· λυπήσει γὰρ οὐδένα ἐὰν γένηται σπάνια· θρόνον δὲ τοῖς ἀνδράσιν ἐλεφάντινον ἐν ᾧ καθεζόμενοι δικάσουσι καὶ λευκὴν ἐσθῆτα περιπόρφυρον καὶ τοὺς προηγουμένους ἐν ταῖς ἐξόδοις δώδεκα πελέκεις καταλιπεῖν. ἔτι πρὸς τούτοις, ὃ πάντων οἴομαι τῶν εἰρημένων χρησιμώτατον ἔσεσθαι καὶ τοῦ μὴ πολλὰ ἐξαμαρτάνειν τοὺς παραληψομένους τὴν ἀρχὴν αἰτιώτατον, μὴ διὰ βίου τοὺς αὐτοὺς ἐᾶν ἄρχειν· χαλεπὴ γὰρ ἅπασιν ἀόρι- 811 στος ἀρχὴ καὶ μηδεμίαν ἐξέτασιν διδοῦσα τῶν πραττομένων, ἐξ ἧς φύεται τυραννίς· ἀλλ' εἰς ἐνιαύσιον χρόνον ὡς παρ' Ἀθηναίοις γίνεται τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς συνάγειν. τὸ γὰρ ἐν μέρει τὸν αὐτὸν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι καὶ πρὸ τοῦ διαφθαρῆναι τὴν διάνοιαν ἀφίστασθαι τῆς ἐξουσίας συστέλλει τὰς αὐθάδεις φύσεις καὶ οὐκ ἐᾷ μεθύσκεσθαι ταῖς ἐξουσίαις τὰ ἤθη. ταῦθ' ἡμῖν καταστησαμένοις ὑπάρξει τὰ μὲν ἀγαθὰ καρποῦσθαι τῆς βασιλικῆς πολιτείας, τῶν δὲ παρακολουθούντων αὐτῇ κακῶν ἀπηλλάχθαι. ἵνα δὲ καὶ τοὔνομα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας πάτριον ὑπάρχον ἡμῖν καὶ σὺν οἰωνοῖς αἰσίοις θεῶν ἐπικυρωσάντων παρεληλυθὸς εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς ἕνεκα τῆς ὁσίας φυλάττηται, ἱερῶν ἀποδεικνύσθω τις [ἀεὶ] βα-

σιλεὺς, ὁ τὴν τιμὴν ταύτην ἕξων διὰ βίου, πάσης ἀπολελυμένος πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς ἀσχολίας, ἓν τοῦτο μόνον ἔχων ἔργον ὥσπερ ὁ βασιλεὺς, τὴν ἡγεμονίαν τῶν θυηπολιῶν, ἄλλο δ' οὐδέν.

819 LXXV. Ὃν δὲ τρόπον ἔσται τούτων ἕκαστον ἀκούσατέ μου· συνάξω μὲν ἐγὼ τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ ἔφην, ἐπειδὴ συγκεχώρηταί μοι κατὰ νόμους, καὶ γνώμην εἰσηγήσομαι· φεύγειν Ταρκύνιον ἅμα τοῖς παισὶ καὶ τῇ γυναικὶ πόλεώς τε καὶ χώρας τῆς Ῥωμαίων εἰργομένους τὸν ἀεὶ χρόνον καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν· ὅταν δ' ἐπιψηφίσωσι τὴν γνώμην οἱ πολῖται, δηλώσας αὐτοῖς ἣν διανοούμεθα καταστήσασθαι πολιτείαν μεσοβασιλέα ἑλοῦμαι τὸν ἀποδείξοντα τοὺς παραληψομένους τὰ κοινὰ, καὶ αὐτὸς ἀποθήσομαι τὴν τῶν Κελερίων ἀρχήν. ὁ δὲ κατασταθεὶς ὑπ' ἐμοῦ μεσοβασιλεὺς συναγαγὼν τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν ὀνομασάτω τε τοὺς μέλλοντας ἕξειν τὴν ἐνιαύσιον ἡγεμονίαν καὶ ψῆφον ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς πολίταις δότω· ἐὰν δὲ τοῖς πλείοσι δόξῃ λόχοις κυρίαν εἶναι τὴν τῶν ἀνδρῶν αἵρεσιν, καὶ τὰ μαντεύματα γένηται περὶ αὐτῶν καλὰ, τοὺς πελέκεις οὗτοι παρα-
820 λαβόντες καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα πραττέτωσαν ὅπως ἐλευθέραν οἰκήσομεν τὴν πατρίδα καὶ μηκέτι κάθοδον ἕξουσιν εἰς αὐτὴν Ταρκύνιοι· πειράσονται γὰρ εὖ ἴστε καὶ πειθοῖ καὶ βίᾳ καὶ δόλῳ καὶ παντὶ ἄλλῳ τρόπῳ παρελθεῖν πάλιν ἐπὶ τὴν δυναστείαν, ἐὰν μὴ φυλαττώμεθα αὐτούς. Ταυτὶ μὲν οὖν ἐστι τὰ μέγιστα καὶ κυριώτατα ὧν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι λέγειν ἔχω καὶ παραινεῖν· τὰ δὲ κατὰ μέρος πολλὰ ὄντα καὶ οὐ ῥᾴδια νῦν δι' ἀκριβείας ἐξετασθῆναι· συνήγμεθα γὰρ εἰς καιρὸν ὀξύν· ἐπ' αὐτοῖς οἴομαι δεῖν ποιῆσαι τοῖς παραληψομένοις

τὴν ἀρχήν. σκοπεῖσθαι μέντοι φημὶ χρῆναι τοὺς ἄνδρας ἅπαντα μετὰ τοῦ συνεδρίου τῆς βουλῆς, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς ἐποίουν, καὶ μηδὲν πράττειν δίχα ὑμῶν καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ φέρειν εἰς τὸν δῆμον, ὡς τοῖς προγόνοις ἡμῶν ποιεῖν ἔθος ἦν, μηδενὸς ἀφαιρουμένους αὐτὸν ὧν ἐν τοῖς πρότερον καιροῖς κύριος ἦν. οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἀσφαλέστατα καὶ κάλλιστα ἕξει τὰ τῆς ἀρχῆς.

LXXVI. Ταύτην ἀποδειξαμένου τὴν γνώμην 821 Ἰουνίου Βρούτου πάντες ἐπήνεσαν, καὶ αὐτίκα περὶ τῶν παραληψομένων τὰς ἡγεμονίας ἀνδρῶν βουλευόμενοι μεσοβασιλέα μὲν ἔκριναν ἀποδειχθῆναι Σπόριον Λουκρήτιον τὸν πατέρα τῆς διαχρησαμένης ἑαυτήν· ὑπ' ἐκείνου δὲ τοὺς ἕξοντας τὴν τῶν βασιλέων ἐξουσίαν ὀνομασθῆναι Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον. τοὺς δὲ ἄρχοντας τούτους ἔταξαν καλεῖσθαι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον κωνσούλας· τοῦτο μεθερμηνευόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν τοὔνομα συμβούλους ἢ προβούλους δύναται δηλοῦν, κωνσίλια γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰς συμβουλὰς καλοῦσιν· ὕπατοι δὲ ὑφ' Ἑλλήνων ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθησαν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας, ὅτι πάντων τε ἄρχουσι καὶ τὴν ἀνωτάτω χώραν ἔχουσι. τὸ γὰρ ὑπερέχον καὶ ἄκρον ὕπατον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ταῦτα βουλευσάμενοί τε καὶ καταστησάμενοι καὶ τοὺς θεοὺς εὐχαῖς λιτανεύσαντες συλλαβέσθαι σφίσιν ὁσίων καὶ δικαίων ἔργων ἐφιεμένοις, ἐξήεσαν εἰς τὴν ἀγοράν. ἠκολούθουν δὲ αὐτοῖς οἱ θεράποντες ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐστρωμένης κομίζον- 822 τες ἀθεράπευτόν τε καὶ πεφυρμένην αἵματι τὴν νεκράν· ἣν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τεθῆναι κελεύσαντες ὑψηλὴν καὶ περιφανῆ συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκ-

κλησίαν. ὄχλου δὲ συναχθέντος οὐ μόνον τοῦ κατ' ἀγορὰν τότε ὄντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην· διεξῄεσαν γὰρ οἱ κήρυκες διὰ τῶν στενωπῶν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἀγορὰν καλοῦντες· ἀναβὰς ὁ Βροῦτος ἔνθα τοῖς συνάγουσι τὰς ἐκκλησίας δημηγορεῖν ἔθος ἦν, καὶ τοὺς πατρικίους παραστησάμενος ἔλεξε τοιάδε.

LXXVII. Ὑπὲρ ἀναγκαίων καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς λόγους μέλλων πρὸς ὑμᾶς ποιεῖσθαι, ἄνδρες πολῖται, περὶ ἐμαυτοῦ πρῶτον ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν· ἴσως γάρ τισιν ὑμῶν, μᾶλλον δ' ἀκριβῶς οἶδα ὅτι πολλοῖς τεταράχθαι δόξω τὴν διάνοιαν, ἀνὴρ οὐ φρενήρης περὶ τῶν μεγίστων ἐπιχειρῶν λέγειν, ᾧ κηδεμόνων οὐχ ὑγιαίνοντι δεῖ. ἴστε δὴ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, ἣν περὶ ἐμοῦ πάντες εἴχετε ὡς ἠλι-
823 θίου, ψευδῆ γενομένην καὶ οὐχ ὑπ' ἄλλου τινὸς κατασκευασθεῖσαν, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ. ὁ δὲ ἀναγκάσας με μήθ' ὡς ἡ φύσις ἠξίου μήθ' ὡς ἥρμοττέ μοι ζῆν, ἀλλ' ὡς Ταρκυνίῳ τε ἦν βουλομένῳ κἀμοὶ συνοίσειν ἔδοξεν, ὁ περὶ τῆς ψυχῆς φόβος ἦν. πατέρα γάρ μου Ταρκύνιος ἀποκτείνας ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν, ἵνα τὴν οὐσίαν αὐτοῦ κατάσχοι πολλὴν σφόδρα οὖσαν, καὶ ἀδελφὸν πρεσβύτερον, ὃς ἔμελλε τιμωρήσειν τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς εἰ μὴ γένοιτο ἐκ ποδῶν, ἀφανεῖ θανάτῳ διαχρησάμενος, οὐδ' ἐμοῦ δῆλος ἦν φεισόμενος ἐρήμου τῶν ἀναγκαιοτάτων γεγονότος, εἰ μὴ τὴν ἐπίθετον ἐσκηψάμην μωρίαν. τοῦτό με τὸ πλάσμα πιστευθὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου μὴ ταὐτὰ παθεῖν ἐκείνοις ἐρρύσατο καὶ μέχρι τοῦ παρόντος διασέσωκε χρόνου· νῦν δὲ αὐτὸ πρῶτον, ἥκει γὰρ ὁ καιρὸς ὃν εὐχόμην τε καὶ προσεδεχόμην, πέμπτον ἤδη τοῦτο καὶ εἰκοστὸν ἔτος φυλάξας ἀποτίθεμαι. καὶ τὰ μὲν περὶ ἐμοῦ τοσαῦτα.

LXXVIII. Τὰ δὲ κοινὰ, ὑπὲρ ὧν ὑμᾶς εἰς ἐκ- 824 κλησίαν συνεκάλεσα, ταῦτ᾽ ἐστί. Ταρκύνιον οὔτε κατὰ τοὺς πατρίους ἡμῶν ἐθισμοὺς καὶ νόμους τὴν δυναστείαν καταςχόντα, οὔτ᾽ ἐπειδὴ κατέσχεν ὅπως δή ποτε λαβὼν καλῶς αὐτῇ καὶ βασιλικῶς χρώμενον, ἀλλ᾽ ὑπερβεβληκότα πάντας ὕβρει τε καὶ παρανομίᾳ τοὺς ὅπου δή ποτε γενομένους τυράννους, ἀφελέσθαι τὴν ἐξουσίαν βεβουλεύμεθα [νῦν] συνελθόντες οἱ πατρίκιοι, πάλαι μὲν δέον, ἐν καιρῷ δὲ νῦν αὐτὸ ποιοῦντες ἐπιτηδείῳ, ὑμᾶς τ᾽, ὦ δημόται, συνεκαλέσαμεν, ἵνα τὴν προαίρεσιν ἀποδειξάμενοι τὴν ἑαυτῶν συναγωνιστὰς ἀξιώσωμεν ἡμῖν γενέσθαι, πράττοντας ἐλευθερίαν τῇ πατρίδι, ἧς οὔτε πρότερον ἡμῖν ἐξεγένετο μεταλαβεῖν ἐξ οὗ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν κατέσχεν, οὔθ᾽ ὕστερον ἐὰν νῦν μαλακισθῶμεν ἐξέσται. εἰ μὲν οὖν χρόνον εἶχον ὅσον ἐβουλόμην, ἢ πρὸς ἀγνοοῦντας ἔμελλον λέγειν, ἁπάσας διεξῆλθον ἂν τὰς τοῦ τυράννου παρανομίας, ἐφ᾽ αἷς οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις [εἴη] ἅπασι δίκαιος ἀπολωλέναι· ἐπειδὴ 825 δὲ ὅ τε καιρὸς ὃν τὰ πράγματά μοι δίδωσι βραχὺς, ἐν ᾧ λέγειν μὲν ὀλίγα δεῖ, πράττειν δὲ πολλὰ, καὶ πρὸς εἰδότας οἱ λόγοι, τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ ἀπολογίας οὐδεμιᾶς δυνάμενα τυχεῖν, ταῦθ᾽ ὑμᾶς ὑπομνήσω.

LXXVIIII. Οὗτός ἐστιν, ἄνδρες πολῖται, ὁ Ταρκύνιος ὁ πρὸ τοῦ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν Ἄρροντα τὸν γνήσιον ἀδελφὸν, ὅτι πονηρὸς οὐκ ἐβούλετο γενέσθαι, φαρμάκοις διαχρησάμενος, συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸ μῦσος λαβὼν τὴν ἐκείνου γυναῖκα, τῆς δὲ αὐτῷ συνοικούσης ἀδελφὴν, ἣν ἐμοίχευεν ὁ θεοῖς ἐχθρὸς ἔτι καὶ πάλαι· οὗτος ὁ τὴν γαμετὴν γυναῖκα σώφρονα καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγονυῖαν, ἐν ταῖς

αὐταῖς ἡμέραις καὶ διὰ τῶν αὐτῶν φαρμάκων ἀποκτείνας· [ὃς] οὐδ' ἀφοσιώσασθαι τῶν φαρμακειῶν
26 ἀμφοτέρων τὰς διαβολάς, ὡς οὐχ ὑφ' ἑαυτοῦ γενομένων, ἠξίωσεν ἐλεεινῷ χρησάμενος σχήματι καὶ μικρᾷ προσποιήσει πένθους, ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τῷ αὐτὰ διαπράξασθαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα, πρὶν ἢ μαρανθῆναι τὰς ὑποδεξαμένας τὰ δύστηνα σώματα πυράς, φίλους εἱστία καὶ γάμους ἐπετέλει καὶ τὴν ἀνδροφόνον νύμφην ἐπὶ τὸν τῆς ἀδελφῆς θάλαμον ἤγετο τὰς ἀπορρήτους ἐμπεδῶν πρὸς αὐτὴν ὁμολογίας· ἀνόσια καὶ ἐξάγιστα καὶ οὔτε Ἑλλάδος οὔτε βαρβάρου γῆς οὐδαμόθι γινόμενα πρῶτος εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἰσαγαγὼν καὶ μόνος. οἷα δ' ἐξειργάσατο, ὦ δημόται, τὰ περιβόητα καὶ δεινὰ περὶ τοὺς κηδεστὰς
27 ἀμφοτέρους ἐπιχειρήματα ἐπὶ ταῖς δυσμαῖς ὄντας ἤδη τοῦ βίου; Σερούιον μὲν Τύλλιον τὸν ἐπιεικέστατον τῶν βασιλέων καὶ πλεῖστα ὑμᾶς εὖ ποιήσαντα φανερῶς ἀποσφάξας, καὶ οὔτ' ἐκκομιδῆς οὔτε ταφῆς ἐάσας νομίμου τὸ σῶμα τυχεῖν· Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἣν προσῆκεν αὐτῷ τιμᾶν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελφὴν οὖσαν καὶ σπουδαίαν περὶ αὐτὸν γενομένην, πρὶν ἢ πενθῆσαι καὶ τὰ νομιζόμενα τῷ κατὰ γῆς ἀνδρὶ ποιῆσαι τὴν ἀθλίαν ἀγχόνῃ διαχρησάμενος, ὑφ' ὧν ἐσώθη καὶ παρ' οἷς ἐτράφη καὶ οὓς διαδέξεσθαι μετὰ τὴν τελευτὴν ἔμελλεν ὀλίγον ἀναμείνας, ἕως ὁ κατὰ φύσιν αὐτοῖς παραγένηται θάνατος.

LXXX. Ἀλλὰ τί τούτοις ἐπιτιμῶ, τοσαύτας ἔχων αὐτοῦ παρανομίας κατηγορεῖν ἔξω τῶν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κηδεστὰς γενομένων, τὰς εἰς τὴν πατρίδα καὶ πάντας ἡμᾶς ἐπιτελεσθείσας, εἰ δὴ καὶ παρα-
28 νομίας δεῖ καλεῖν αὐτάς, ἀλλ' οὐκ ἀνατροπὰς καὶ

ἀφανισμοὺς ἁπάντων τῶν τε νομίμων καὶ τῶν ἐθῶν; αὐτίκα τὴν ἡγεμονίαν, ἵν' ἀπὸ ταύτης ἄρξωμαι, πῶς παρέλαβεν; ἆρά γε ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἐκεῖνοι μέν γε ἅπαντες ὑφ' ὑμῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας παρήγοντο κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς καὶ νόμους· πρῶτον μὲν ψηφίσματος ὑπὸ τῆς βουλῆς γραφέντος, ᾗ περὶ πάντων ἀποδέδοται τῶν κοινῶν προβουλεύειν· ἔπειτα μεσοβασιλέων αἱρεθέντων, οἷς ἐπιτρέπει τὸ συνέδριον ἐκ τῶν ἀξίων τῆς ἀρχῆς διαγνῶναι τὸν ἐπιτηδειότατον· μετὰ ταῦτα ψῆφον ἐπενέγκαντος ἐν ἀρχαιρεσίαις τοῦ δήμου, μεθ' ἧς ἅπαντα ἐπικυροῦσθαι βούλεται τὰ μέγιστα ὁ νόμος· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις 82
οἰωνῶν καὶ σφαγίων καὶ τῶν ἄλλων σημείων καλῶν γενομένων, ὧν χωρὶς οὐθὲν ἂν γένοιτο τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ προνοίας ὄφελος. φέρε δὴ τί τούτων οἶδέ τις ὑμῶν γενόμενον, ὅτε τὴν ἀρχὴν Ταρκύνιος ἐλάμβανε; ποῖον προβούλευμα συνεδρίου; τίνα μεσοβασιλέων διάγνωσιν; ποίαν δήμου ψηφοφορίαν; ποίους οἰωνοὺς αἰσίους; οὐ λέγω ταῦτα πάντα, καίτοι δέον, εἰ γοῦν ἔμελλεν ἕξειν καλῶς, μηδὲν τῶν ἐν ἔθει καὶ κατὰ τοὺς νόμους παραλελεῖφθαι, ἀλλ' ἐάν τις ἓν μόνον ἔχῃ τούτων ἐπιδεῖξαι γεγονός, οὐκ ἀξιῶ τὰ παραλειφθέντα συκοφαντεῖν. πῶς οὖν παρῆλθεν ἐπὶ τὴν δυναστείαν; ὅπλοις καὶ βίᾳ καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων συνωμοσίαις, ὡς τυράννοις ἔθος, ἀκόντων ὑμῶν καὶ δυσχεραινόντων. φέρε, ἀλλ' ἐπειδὴ κατέσχε τὴν δυναστείαν ὁπωσδήποτε λαβών, 81
ἆρα βασιλικῶς αὐτῇ κέχρηται ζηλῶν τοὺς προτέρους ἡγεμόνας, οἳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες τοιαῦτα διετέλουν, ἐξ ὧν εὐδαιμονεστέραν τε καὶ μείζω τὴν πόλιν τοῖς ἐπιγινομένοις παρέδοσαν ἧς αὐτοὶ παρέλα-

βον; καὶ τίς ἂν ὑγιαίνων ταῦτα φήσειεν, ὁρῶν ὡς οἰκτρῶς καὶ κακῶς ἅπαντες ὑπ' αὐτοῦ διατεθείμεθα;

LXXXI. *Τὰς μὲν οὖν ἡμετέρας τῶν πατρικίων συμφοράς, ἃς καὶ τῶν πολεμίων ἄν τις μαθὼν δακρύσειε, σιωπῶ, οἵ γε ὀλίγοι μὲν ἐκ πολλῶν λελείμμεθα, ταπεινοὶ δ' ἐκ μεγάλων γεγόναμεν, εἰς πενίαν δὲ καὶ δεινὴν ἀπορίαν ἥκομεν ἐκ πολλῶν καὶ μακαρίων ἐκπεσόντες ἀγαθῶν. οἱ λαμπροὶ δ' ἐκεῖνοι καὶ δεινοὶ καὶ μεγάλοι, δι' οὓς ἐπιφανὴς ἡ πόλις ἡμῶν ποτε ἦν, οἱ μὲν ἀπολώλασιν, οἱ δὲ φεύγουσι τὴν πατρίδα. ἀλλὰ τὰ ὑμέτερα πράγματα, ὦ δημόται, πῶς ἔχει; οὐκ ἀφῄρηται μὲν ὑμῶν τοὺς νόμους, ἀφῄρηται δὲ τὰς ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίας συνόδους, πέπαυκε*
31 *δὲ τοὺς ἀρχαιρεσιάζοντας καὶ ψηφοφοροῦντας καὶ περὶ τῶν κοινῶν ἐκκλησιάζοντας, ἀναγκάζει δὲ ὅσα δούλους ἀργυρωνήτους αἰσχύνης ἄξια ταλαιπωρεῖν λατομοῦντας ὑλοτομοῦντας ἀχθοφοροῦντας, ἐν ταρτάροις καὶ βαράθροις δαπανωμένους, ἀνάπαυσιν τῶν κακῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην λαμβάνοντας; τίς οὖν ὅρος ἔσται τῶν συμφορῶν, καὶ μέχρι τίνος χρόνου ταῦτα πάσχοντες ὑπομενοῦμεν, καὶ πότε τὴν πάτριον ἐλευθερίαν ἀνακτησόμεθα; ὅταν ἀποθάνῃ Ταρκύνιος; νὴ Δία. καὶ τί πλέον ἡμῖν ἔσται τότε, τί δ' οὐ χεῖρον; τρεῖς γὰρ ἐξ ἑνὸς Ταρκυνίους ἕξομεν πολλῷ μιαρωτέρους τοῦ πατρός. ὅπου γὰρ ὁ γενόμενος ἐξ ἰδιώτου τύραννος καὶ ὀψὲ ἀρξάμενος πονηρὸς εἶναι, πᾶσαν ἀκριβῶς διεξήλασε τὴν τυραννικὴν κακίαν, ποδαποὺς χρὴ νομίζειν ἔσεσθαι τοὺς ἐξ ἐκείνου φύντας, οἷς πονηρὸν μὲν γένος, πονηραὶ δὲ τροφαί, πο-*
32 *λιτικὸν δὲ καὶ μέτριον οὐδὲν οὔτ' ἰδεῖν ἐξεγένετο πώποτε πραττόμενον οὔτε μαθεῖν; ἵνα δὲ μὴ μαντεύησθε τὰς καταράτους αὐτῶν φύσεις, ἀλλ' ἀκριβῶς*

μάθητε οἵους σκύλακας ὑμῖν ἡ Ταρκυνίου τυραννὶς ὑποτρέφει, θεάσασθε ἔργον ἑνὸς αὐτῶν τοῦ πρεσβυτάτου.

LXXXII. *Αὕτη Σπορίου μέν ἐστι Λουκρητίου θυγάτηρ, ὃν ἀπέδειξε τῆς πόλεως ἔπαρχον ὁ τύραννος ἐξιὼν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ταρκυνίου δὲ Κολλατίνου γυνὴ τοῦ συγγενοῦς τῶν τυράννων καὶ πολλὰ ὑπὲρ αὐτῶν κακοπαθήσαντος. αὕτη μέντοι σωφρονεῖν βουλομένη καὶ τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς φιλοῦσα, ὥσπερ ἀγαθῇ προσήκει γυναικί, ξενιζομένου παρ᾽ αὐτῇ Σέξτου διὰ τὴν συγγένειαν τῇ παρελθούσῃ νυκτί, Κολλατίνου δὲ τότ᾽ ἀποδημοῦντος ἐπὶ στρατοπέδου, τὴν ἀκόλαστον ὕβριν τῆς τυραννίδος οὐκ ἐδυνήθη διαφυγεῖν, ἀλλ᾽ ὥσπερ αἰχμάλωτος ὑπ᾽ ἀνάγκης κρατηθεῖσα ὑπέμεινεν ὅσα μὴ θέμις ἐλευθέρᾳ γυναικὶ παθεῖν. ἐφ᾽ οἷς ἀγανακτοῦσα καὶ ἀφόρητον ἡγουμένη τὴν ὕβριν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τὰς κατασχούσας αὐτὴν ἀνάγκας διεξῆλθε, πολλὰς ποιησαμένη δεήσεις καὶ 83 ἀράς, ἵνα τιμωροὶ τοῖς κακοῖς αὐτῆς γένοιντο καὶ τὸ κεκρυμμένον ὑπὸ τοῖς κόλποις ξίφος σπασαμένη τοῦ πατρὸς ὁρῶντος, ὦ δημόται, διὰ τῶν ἑαυτῆς σπλάγχνων ἔβαψε τὸν σίδηρον. ὦ θαυμαστὴ σὺ καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀξία τῆς εὐγενοῦς προαιρέσεως, οἴχῃ καὶ ἀπόλωλας οὐχ ὑπομείνασα τυραννικὴν ὕβριν, ἁπάσας ὑπεριδοῦσα τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονάς, ἵνα σοι μηδὲν ἔτι τοιοῦτον συμβῇ παθεῖν. ἔπειτα σὺ μέν, ὦ Λουκρητία, γυναικείας τυχοῦσα φύσεως ἀνδρὸς εὐγενοῦς φρόνημα ἔσχες, ἡμεῖς δὲ ἄνδρες γενόμενοι γυναικῶν χείρους ἀρετῇ γενησόμεθα; καὶ σοὶ μέν, ὅτι μίαν ἐτυραννήθης νύκτα ἀφαιρεθεῖσα τὴν ἀμίαντον αἰδῶ μετὰ βίας, ἡδίων καὶ μακαριώτερος ἔδοξεν*

ὁ θάνατος εἶναι τοῦ βίου, ἡμῖν δὲ ἆρ' οὐ παραστή-
σεται τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπολαβεῖν, ὧν Ταρκύνιος οὐ
μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἤδη
τυραννῶν, πάσας ἀφῄρηται τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονὰς
ἐλευθερίαν ἀφελόμενος; οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ὦ δημόται,
βιωτὸν ἐν τοιούτοις κυλινδουμένοις κακοῖς, ἐκείνων
4 τῶν ἀνδρῶν οὖσιν ἀπογόνοις, οἳ τὰ δίκαια τάττειν
ἠξίουν τοῖς ἄλλοις καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δόξης
ἤραντο κινδύνους· ἀλλὰ δυεῖν θάτερον ἅπασιν αἱρε-
τέον, ἢ βίον ἐλεύθερον, ἢ θάνατον ἔνδοξον. ἥκει δὲ
καιρὸς οἷον εὐχόμεθα, μεθεστηκότος μὲν ἐκ τῆς πό-
λεως Ταρκυνίου, ἡγουμένων δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως
τῶν πατρικίων, οὐδενὸς δ' ἡμῖν ἐλλείψοντος, ἐὰν ἐκ
προθυμίας χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ ἔργα, οὐ σωμάτων, οὐ
χρημάτων, οὐχ ὅπλων, οὐ στρατηγῶν, οὐ τῆς ἄλλης
τῆς εἰς τὰ πολέμια παρασκευῆς· μεστὴ γὰρ ἁπάντων
ἡ πόλις, αἰσχρόν τε Οὐολούσκων καὶ Σαβίνων καὶ
μυρίων ἄλλων ἄρχειν ἀξιοῦν, αὐτοὺς δὲ δουλεύον-
τας ἑτέροις ὑπομένειν, καὶ περὶ μὲν τῆς Ταρκυνίου
πλεονεξίας πολλοὺς ἀναιρεῖσθαι πολέμους, περὶ δὲ
τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας μηδένα.
5 LXXXIII. Τίσιν οὖν ἀφορμαῖς εἰς τὰ πράγματα
χρησόμεθα καὶ ποίαις συμμαχίαις; τοῦτο γὰρ λοι-
πὸν εἰπεῖν. πρώταις μὲν ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπί-
σιν, ὧν ἱερὰ καὶ τεμένη καὶ βωμοὺς μιαίνει Ταρκύ-
νιος ταῖς αἱμοφύρτοις χερσὶ καὶ παντὸς ἐμφυλίου
γεμούσαις ἄγους θυσιῶν καὶ σπονδῶν καταρχόμε-
νος· ἔπειτα ταῖς ἐξ ἡμῶν αὐτῶν οὔτε ὀλίγων ὄντων
οὔτε ἀπείρων πολέμου· πρὸς δὲ τούτοις ταῖς παρὰ
τῶν συμμάχων ἐπικουρίαις, οἳ μὴ καλούντων μὲν
ἡμῶν οὐδὲν ἀξιώσουσι πολυπραγμονεῖν, ἐὰν δ' ἀρε-
τῆς ὁρῶσι μεταποιουμένους ἄσμενοι συναροῦνται τοῦ

πολέμου· τυραννὶς γὰρ ἅπασιν ἐχθρὰ τοῖς βουλομένοις ἐλευθέροις εἶναι. εἰ δέ τινες ὑμῶν τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου συνόντας ἅμα Ταρκυνίῳ πολίτας δεδοίκασιν, ὡς ἐκείνῳ μὲν συναγωνιουμένους, ἡμῖν δὲ πολεμήσοντας, οὐκ ὀρθῶς δεδοίκασι. βαρεῖα γὰρ κἀκείνοις ἡ τυραννὶς, καὶ ἔμφυτος ἅπασιν ἀνθρώποις ὁ τῆς ἐλευθερίας πόθος, καὶ πᾶσα μεταβολῆς πρόφασις τοῖς δι' ἀνάγκην ταλαιπωροῦσιν ἱκανή· οὓς, εἰ ψηφίσεσθε τῇ πατρίδι βοηθεῖν, οὐ φόβος ὁ καθέξων ἔσται παρὰ τοῖς τυράννοις, οὐ χάρις, οὐχ ἕτερόν τι τῶν βιαζομένων ἢ πειθόντων ἀνθρώπους τὰ μὴ δίκαια πράττειν. εἰ δέ τισιν αὐτῶν ἄρα διὰ κακὴν φύσιν ἢ πονηρὰς τροφὰς τὸ φιλοτύραννον ἐμπέφυκεν οὐ πολλοῖς οὖσι μὰ Δία, μεγάλαις καὶ τούτους ἀνάγκαις ζεύξομεν, ὥστ' ἐκ πονηρῶν γενέσθαι χρηστούς· ὅμηρα γὰρ αὐτῶν ἔχομεν ἐν τῇ πόλει τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ γονεῖς, ἃ τιμιώτερα τῆς ἰδίας ἐστὶν ἑκάστῳ ψυχῆς. ταῦτά τε οὖν αὐτοῖς ἀποδώσειν, ἐὰν ἀποστῶσι τῶν τυράννων, ὑπισχνούμενοι καὶ ἄδειαν ὧν ἥμαρτον ψηφιζόμενοι ῥᾳδίως πείσομεν. ὥστε θαρροῦντες, ὦ δημόται, καὶ ἀγαθὰς ἔχοντες ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐλπίδας χωρεῖτε πρὸς τὸν ἀγῶνα, κάλλιστον ὧν πώποτε ἤρασθε πολέμων τόνδε ὑποστησόμενοι. ἡμεῖς μὲν οὖν, ὦ θεοὶ πατρῷοι, φύλακες ἀγαθοὶ τῆσδε τῆς γῆς, καὶ δαίμονες, οἳ τοὺς πατέρας ἡμῶν λελόγχατε, καὶ πόλι θεοφιλεστάτη πόλεων, ἐν ᾗ γενέσεώς τε καὶ τροφῆς ἐτύχομεν, ἀμυνοῦμεν ὑμῖν καὶ γνώμῃ καὶ λόγοις καὶ χερσὶ καὶ ψυχαῖς, καὶ πάσχειν ἕτοιμοι πᾶν ὅ τι ἂν ὁ δαίμων καὶ τὸ χρεὼν φέρῃ. μαντεύομαι δὲ καλοῖς ἐγχειρήμασιν εὐτυχὲς ἀκολουθήσειν τέλος. εἴη δὲ τούτοις ἅπασι τὸ αὐτὸ λαβοῦσι θάρσος καὶ μιᾷ γνώμῃ

χρησαμένοις, σώζειν τε ἡμᾶς καὶ σώζεσθαι ὑφ' ἡμῶν.

LXXXIIII. Τοιαῦτα τοῦ Βρούτου δημηγοροῦντος
ἀναβοήσεις τε συνεχεῖς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων
ἐκ τοῦ πλήθους ἐγίνοντο διασημαίνουσαι τὸ βουλό-
μενόν τε καὶ ἐπικελευόμενον, τοῖς δὲ πλείοσιν αὐ-
τῶν καὶ δάκρυα ὑφ' ἡδονῆς ἔρρει θαυμαστῶν καὶ
ἀπροσδοκήτων ἀκούουσι λόγων· πάθη τε ποικίλα
τὴν ἑκάστου ψυχὴν κατελάμβανεν οὐδὲν ἀλλήλοις
ἐοικότα· λῦπαι τε γὰρ ἡδοναῖς ἐκέκραντο, αἱ μὲν ἐπὶ
38 τοῖς προγεγονόσι δεινοῖς, αἱ δ' ἐπὶ τοῖς προσδοκω-
μένοις ἀγαθοῖς, καὶ θυμοὶ συνεξέπιπτον φόβοις, οἱ
μὲν ἐπὶ τῷ κακῶς δρᾶσαι τὰ μισούμενα τῆς ἀσφα-
λείας ὑπερορᾶν ἐπαίροντες, οἱ δὲ κατὰ λογισμὸν τοῦ
μὴ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν καθαίρεσιν τῆς τυραννίδος ὄκνον
ταῖς ἐπιβολαῖς ἐπιφέροντες. ἐπεὶ δὲ ἐπαύσατο λέ-
γων, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ἅπαντες τὴν αὐτὴν
φωνὴν ἀνέκραγον ἄγειν σφᾶς ἐπὶ τὰ ὅπλα. καὶ ὁ
Βροῦτος ἡσθεὶς, Ἐάν γε πρότερον, ἔφη, τὰ δόξαντα
τῷ συνεδρίῳ μαθόντες, ἐπικυρώσητε τὸ δοχθέν. δέ-
δοκται γὰρ ἡμῖν φεύγειν Ταρκυνίους πόλιν τε τὴν
Ῥωμαίων καὶ χώραν ὅσης ἄρχουσι Ῥωμαῖοι, καὶ γέ-
νος τὸ ἐξ αὐτῶν ἅπαν· καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι περὶ καθό-
39 δου Ταρκυνίων μήτε πράττειν μηδὲν μήτε λέγειν,
ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῶν εὑρίσκηται τεθνάναι.
ταύτην εἰ βουλομένοις ὑμῖν ἐστι τὴν γνώμην εἶναι
κυρίαν, διαστάντες κατὰ τὰς φράτρας ψῆφον ἐπε-
νέγκατε, καὶ τοῦθ' ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δικαίωμα
τῆς ἐλευθερίας. Ἐγίνετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ πᾶσαι
τὴν φυγὴν τῶν τυράννων αἱ φρᾶτραι κατεψηφίσαντο,
παρελθὼν πάλιν ὁ Βροῦτος λέγει· Ἐπειδὴ τὰ πρῶτα
ἡμῖν κεκύρωται κατὰ τὸ δέον, ἀκούσατε καὶ τὰ λοιπὰ

ὅσα βεβουλεύμεθα περὶ τῆς πολιτείας. ἡμῖν σκοπουμένοις τίς ἀρχὴ γενήσεται τῶν κοινῶν κυρία, βασιλείαν μὲν οὐκέτι καταστήσασθαι δοκεῖ, ἄρχοντας δὲ δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι βασιλικὴν ἔξοντας ἐξουσίαν, οὓς ἂν ὑμεῖς ἐν ἀρχαιρεσίαις ἀποδείξητε ψῆφον ἐπιφέροντες κατὰ λόχους. εἰ δὴ καὶ ταῦτα βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν, ἐπιψηφίσατε. Ἐπῄνει καὶ ταύτην τὴν γνώμην ὁ δῆμος, καὶ ψῆφος οὐδεμία ἐγένετο ἐναντία. μετὰ τοῦτο παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἀποδείκνυσι μεσοβασιλέα τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν ἀρχαιρεσιῶν κατὰ τοὺς πατρίους νόμους Σπόριον Λουκρήτιον· κἀκεῖνος ἀπολύσας τὴν ἐκκλησίαν ἐκέλευσεν ἅπαντας ἥκειν εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα σύνηθες αὐτοῖς ἦν ἀρχαιρεσιάζειν, ἔχοντας τὰ ὅπλα ἐν τάχει. ἀφικομένων δὲ αὐτῶν ἄνδρας αἱρεῖται δύο τοὺς πράξοντας ὅσα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξῆν, Βροῦτόν τε καὶ Κολλατῖνον· καὶ ὁ δῆμος καλούμενος κατὰ λόχους ἐπεκύρωσε τοῖς ἀνδράσι τὴν ἀρχήν. καὶ τὰ μὲν κατὰ πόλιν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πραχθέντα τοιαῦτα ἦν.

LXXXV. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε παρὰ τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀγγέλων, οἷς ἐξεγένετο πρώτοις πρὶν ἢ κλεισθῆναι τὰς πύλας διαδρᾶναι, τοσοῦτο μόνον ἀπαγγελλόντων, ὅτι κατέχει τὴν ἐκκλησίαν Βροῦτος δημαγωγῶν καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν παρακαλῶν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων φράσας ἠπείγετο τοὺς υἱοὺς ἀναλαβὼν καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀπὸ ῥυτῆρος, ὡς φθάσων τὴν ἀπόστασιν. εὑρὼν δὲ κεκλεισμένας τὰς πύλας καὶ μεστὰς ὅπλων τὰς ἐπάλξεις, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὡς εἶχε τάχους οἰμώζων καὶ δεινοπαθῶν. ἔτυχε δὲ καὶ τἀκεῖ πράγματα ἤδη διεφθαρμένα. οἱ γὰρ ὕπατοι ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν παρου-

σίαν ἐπὶ τὴν πόλιν προορώμενοι πέμπουσι γράμματα καθ' ἑτέρας ὁδοὺς πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου, παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ τυράννου καὶ τὰ δόξαντα τοῖς ἐν ἄστει ποιοῦντες φανερά. ταῦτα τὰ γράμματα λαβόντες οἱ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὕπαρχοι, Τῖτος Ἑρμίνιος καὶ Μάρκος Ὁράτιος, ἀνέγνωσαν ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ γνώμας διερωτή-
142 σαντες κατὰ λόχους ὅ τι χρὴ ποιεῖν, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφάνη κύρια ἡγεῖσθαι τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως, οὐκέτι προσδέχονται παραγενηθέντα τὸν Ταρκύνιον. ἀπωσθεὶς δὴ καὶ ταύτης ὁ βασιλεὺς τῆς ἐλπίδος φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς Γαβίων πόλιν, ἧς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον ἀπέδειξε τῶν υἱῶν Σέξτον, ὡς καὶ πρότερον ἔφην· ἡλικίαν μὲν ἤδη πολιὸς ὤν, ἔτη δὲ πέντε καὶ εἴκοσι τὴν βασιλείαν κατασχών. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἑρμίνιόν τε καὶ τὸν Ὁράτιον ἀνοχὰς τοῦ πολέμου καταστησάμενοι πρὸς τοὺς Ἀρδεάτας πεντεκαιδεκαετεῖς, ἀπήγαγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. [ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμόν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις καὶ ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν.]

ὅσα βεβουλεύμεθα περὶ τῆς πολιτείας. ἡμῖν σκοπουμένοις τίς ἀρχὴ γενήσεται τῶν κοινῶν κυρία, βασιλείαν μὲν οὐκέτι καταστήσασθαι δοκεῖ, ἄρχοντας δὲ δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι βασιλικὴν ἕξοντας ἐξουσίαν, οὓς ἂν ὑμεῖς ἐν ἀρχαιρεσίαις ἀποδείξητε ψῆφον ἐπιφέροντες κατὰ λόχους. εἰ δὴ καὶ ταῦτα βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν, ἐπιψηφίσατε. Ἐπῄνει καὶ ταύτην τὴν γνώμην ὁ δῆμος, καὶ ψῆφος οὐδεμία ἐγένετο ἐναντία. μετὰ τοῦτο παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἀποδείκνυσι μεσοβασιλέα τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν ἀρχαιρεσιῶν κατὰ τοὺς πατρίους νόμους Σπόριον Λουκρήτιον· κἀκεῖνος ἀπολύσας τὴν ἐκκλησίαν ἐκέλευσεν ἅπαντας ἥκειν εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα σύνηθες αὐτοῖς ἦν ἀρχαιρεσιάζειν, ἔχοντας τὰ ὅπλα ἐν τάξει. ἀφικομένων δὲ αὐτῶν ἄνδρας αἱρεῖται δύο τοὺς πράξοντας ὅσα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξῆν, Βροῦτόν τε καὶ Κολλατῖνον· καὶ ὁ δῆμος καλούμενος κατὰ λόχους ἐπεκύρωσε τοῖς ἀνδράσι τὴν ἀρχήν. καὶ τὰ μὲν κατὰ πόλιν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πραχθέντα τοιαῦτα ἦν.

LXXXV. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε παρὰ τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀγγέλων, οἷς ἐξεγένετο πρώτοις πρὶν ἢ κλεισθῆναι τὰς πύλας διαδρᾶναι, τοσοῦτο μόνον ἀπαγγελλόντων, ὅτι κατέχει τὴν ἐκκλησίαν Βροῦτος δημαγωγῶν καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν παρακαλῶν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων φράσας ἠπείγετο τοὺς υἱοὺς ἀναλαβὼν καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀπὸ ῥυτῆρος, ὡς φθάσων τὴν ἀπόστασιν. εὑρὼν δὲ κεκλεισμένας τὰς πύλας καὶ μεστὰς ὅπλων τὰς ἐπάλξεις, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὡς εἶχε τάχους οἰμώζων καὶ δεινοπαθῶν. ἔτυχε δὲ καὶ τἀκεῖ πράγματα ἤδη διεφθαρμένα. οἱ γὰρ ὕπατοι ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν παρου-

σίαν ἐπὶ τὴν πόλιν προορώμενοι πέμπουσι γράμματα καθ' ἑτέρας ὁδοὺς πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου, παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ τυράννου καὶ τὰ δόξαντα τοῖς ἐν ἄστει ποιοῦντες φανερά. ταῦτα τὰ γράμματα λαβόντες οἱ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὕπαρχοι, Τῖτος Ἑρμίνιος καὶ Μάρκος Ὁράτιος, ἀνέγνωσαν ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ γνώμας διερωτή-
842 σαντες κατὰ λόχους ὅ τι χρὴ ποιεῖν, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφάνη κύρια ἡγεῖσθαι τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως, οὐκέτι προσδέχονται παραγενηθέντα τὸν Ταρκύνιον. ἀπωσθεὶς δὴ καὶ ταύτης ὁ βασιλεὺς τῆς ἐλπίδος φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς Γαβίων πόλιν, ἧς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον ἀπέδειξε τῶν υἱῶν Σέξτον, ὡς καὶ πρότερον ἔφην· ἡλικίαν μὲν ἤδη πολιὸς ὤν, ἔτη δὲ πέντε καὶ εἴκοσι τὴν βασιλείαν κατασχών. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἑρμίνιόν τε καὶ τὸν Ὁράτιον ἀνοχὰς τοῦ πολέμου καταστησάμενοι πρὸς τοὺς Ἀρδεάτας πεντεκαιδεκαετεῖς, ἀπήγαγον ἐπ' οἶκου τὰς δυνάμεις. [ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμόν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις καὶ ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν.]

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ 84

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

Ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ Ῥωμαίων πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη διὰ ταύτας τὰς προφάσεις καὶ ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν, ὀλυμπιάδος μὲν ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ἐνεστώσης, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης, Ἀθήνησι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔχοντος Ἰσαγόρου. 84 *ἀριστοκρατίας δὲ γενομένης οἱ πρῶτοι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ὕπατοι τεττάρων μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ἐπιλειπομένων Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος καὶ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖνος, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον ὥσπερ ἔφην προβούλους, ἑτέρους παραλαβόντες πολλοὺς ἐλθόντων εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀπὸ στρατοπέδου μετὰ τὰς σπονδὰς τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς Ἀρδεάτας, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῆς ἐκβολῆς τοῦ τυράννου συγκαλέσαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ὁμονοίας λόγους ποιησάμενοι ψήφισμά τε πάλιν ἐπεκύρωσαν ἕτερον, περὶ ὧν οἱ κατὰ τὴν πόλιν ὄντες*

πρότερον ἐπεψηφίσαντο φυγὴν Ταρκυνίοις ἐπιβαλόντες ἀίδιον, καὶ μετὰ τοῦτο καθαρμοὺς τῆς πόλεως ποιησάμενοι καὶ ὅρκια τεμόντες αὐτοί τε πρῶτοι 45 στάντες ἐπὶ τῶν τομίων ὤμοσαν καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ἔπεισαν ὀμόσαι, μὴ κατάξειν ἀπὸ τῆς φυγῆς βασιλέα Ταρκύνιον μήτε τοὺς παῖδας αὐτοῦ μήτε τοὺς ἐξ ἐκείνων γενησομένους, βασιλέα τε τῆς Ῥωμαίων πόλεως μηκέτι καταστήσειν μηθένα, μηδὲ τοῖς καθιστάναι βουλομένοις ἐπιτρέψειν. ταῦτα μὲν περὶ ἑαυτῶν τε καὶ τῶν τέκνων καὶ τοῦ μεθ' ἑαυτοὺς γένους ὤμοσαν· ἐπειδὴ δὲ καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τοὔνομα τῆς ἀρχῆς ὅσον ἂν ἡ πόλις διαμένῃ χρόνον βουλόμενοι τοὺς ἱεροφάντας τε καὶ οἰωνομάντεις ἐκέλευσαν ἀποδεῖξαι τὸν ἐπιτηδειότατον τῶν πρεσβυτέρων, ὃς οὐδενὸς ἤμελλεν ἕξειν ἑτέρου πλὴν τῶν περὶ τὰ θεῖα σεβασμῶν τὴν προστασίαν, ἁπάσης λειτουργίας πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς ἀφειμένος, ἱερῶν καλούμενος βασιλεύς. καὶ καθίσταται πρῶτος ἱερῶν βασιλεὺς Μάνιος Παπίριος ἐκ τῶν πατρικίων ἀνὴρ ἡσυχίας φίλος.

46 II. Ὡς δὲ κατεστήσαντο ταῦτα, δείσαντες ὡς ἐμοὶ δοκεῖ μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγένηται περὶ τῆς καινῆς πολιτείας οὐκ ἀληθὴς, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γεγόνασι τῆς πόλεως ἀνθ' ἑνὸς, ἑκατέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα πελέκεις ἔχοντος ὥσπερ εἶχον οἱ βασιλεῖς, ἔκριναν τό τε δέος ἀφελέσθαι τῶν πολιτῶν καὶ τῆς ἐξουσίας μειῶσαι τὸν φθόνον, τοῦ μὲν ἑτέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα κατατάξαντες προηγεῖσθαι πελέκεις, τοῦ δ' ἑτέρου δώδεκα ὑπηρέτας ῥάβδους ἔχοντας μόνον, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι

καὶ κορύνας, γίνεσθαι δὲ τῶν πελέκεων τὴν παράληψιν ἐκ περιτροπῆς ἕνα μῆνα κατέχοντος αὐτοὺς ἑκατέρου παραλλάξ. τοῦτο δὴ τὸ πολίτευμα καταστησάμενοι πρόθυμον ἐποίησαν εἰς τὴν διαμονὴν τῶν πραγμάτων τὸν δημότην καὶ ταπεινὸν ὄχλον, καὶ 84
ἄλλα τούτοις παραπλήσια οὐκ ὀλίγα. καὶ γὰρ τοὺς νόμους τοὺς περὶ τῶν συμβολαίων [τοὺς] ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας φιλανθρώπους καὶ δημοτικοὺς εἶναι δοκοῦντας, οὓς ἅπαντας κατέλυσε Ταρκύνιος, ἀνενεώσαντο καὶ τὰς θυσίας τάς τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἃς ἐποιοῦντο κοινῶς συνιόντες οἱ δημόται τε καὶ οἱ φυλέται, πάλιν προσέταξαν ἐπιτελεῖσθαι ὡς ἐπὶ Τυλλίου συνετελοῦντο· ἐκκλησίαν τε αὐτοῖς ἀπέδοσαν ὑπὲρ τῶν μεγίστων καὶ ψῆφον ἐπιφέρειν καὶ τἆλλα πράττειν ὅσα κατὰ τοὺς προτέρους ἐθισμοὺς ἔπραττον. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς καθ' ἡδονὴν τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν ἦν ἐκ πολυχρονίου δουλείας εἰς ἀνέλπιστον ἀφιγμένοις ἐλευθερίαν, εὑρέθησαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ὅμως, οἷς πόθος ἦν τῶν ἐν τυραννίδι κακῶν δι' εὐήθειαν ἢ διὰ πλεονεξίαν, ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς, οἳ συνώμοσαν ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς 84
πόλεως Ταρκύνιόν τε καταδέξασθαι συνθέμενοι καὶ τοὺς ὑπάτους ἀποκτεῖναι. ἡγεμόνες δὲ αὐτῶν οἵτινες ἐγένοντο καὶ δι' οἵας ἐξηλέγχθησαν ἀνελπίστου συντυχίας, καίτοι πάντας ἀνθρώπους λεληθέναι δοκοῦντες, μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβὼν λέξω.

III. Ταρκύνιος ἐπειδὴ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε, χρόνον μέν τινα οὐ πολὺν ἐν πόλει Γαβίων διέτριβε τούς τε συνιόντας πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως ὑποδεχόμενος, οἷς ἦν τυραννὶς ἀσπαστότερον χρῆμα ἐλευθερίας, καὶ ταῖς Λατίνων ἐλπίσιν ἐπέχων ὡς δι' ἐκείνων καταχθησόμενος ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ὡς δ' οὐ

προσεῖχον αὐτῷ τὸν νοῦν αἱ πόλεις οὐδ' ἐβούλοντο πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐκφέρειν, ἀπογνοὺς τὰς παρὰ τούτων ἐπικουρίας, εἰς Τυρρηνικὴν καταφεύγει πόλιν Ταρκυνίους, ἐξ ἧς τὸ πρὸς μητρὸς αὐτῷ γένος ἦν. πείσας δὲ τὰ τέλη τῶν
849 Ταρκυνιητῶν δωρεαῖς καὶ δι' ἐκείνων ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν προαχθεὶς τήν τε συγγένειαν ἀνενεώσατο τὴν ὑπάρχουσαν αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὰς εὐεργεσίας διεξῆλθεν, ἃς ὁ πάππος αὐτοῦ πάσαις ἐχαρίσατο ταῖς ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεσι, καὶ τὰς συνθήκας ὑπεμίμνησκεν, ἃς ἦσαν πεποιημένοι πρὸς αὐτόν· ἐπὶ δὲ τούτοις ἅπασι τὰς κατειληφυίας αὐτὸν ὠδύρετο τύχας, ὡς ἐκ μεγάλης ἐκπεσὼν εὐδαιμονίας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πλάνης καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεὴς σὺν υἱοῖς τρισὶν ἐπὶ τοὺς ἐφ' ἑαυτῷ ποτε γενομένους ἠναγκάσθη καταφυγεῖν. διεξελθὼν δὲ ὧδε ταῦτα μετὰ πολλῶν οἴκτων τε καὶ δακρύων ἔπεισε τὸν δῆμον πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρῶτον εἰς Ῥώμην συμβατηρίους φέροντας ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους, ὡς δὴ συμπρασσόντων αὐτῷ τῶν δυνατῶν ἐκεῖθεν καὶ συλληψομένων τῆς καθόδου. ἀποδειχθέντων δὲ πρεσβευτῶν
850 οὓς αὐτὸς προείλετο, διδάξας τοὺς ἄνδρας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν, καὶ παρὰ τῶν σὺν αὐτῷ φυγάδων γράμματα δοὺς δεήσεις ἔχοντα πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ φίλους, ἀπέστειλε φέροντάς τι καὶ χρυσίον.

IIII. *Οὗτοι οἱ ἄνδρες εἰς Ῥώμην ἐλθόντες, ἔλεγον ἐπὶ τῆς βουλῆς, Ὅτι Ταρκύνιος ἀξιοῖ λαβὼν ἄδειαν ἐλθεῖν σὺν ὀλίγοις πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ συνέδριον ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον· ἔπειτα ἂν λάβῃ παρὰ τῆς βουλῆς τὸ συγχώρημα τότε καὶ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν λόγον ὑφέξων ὑπὲρ ἁπάντων ὧν ἔπραξεν,*

ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν παρέλαβε, καὶ δικασταῖς χρησόμενος ἐάν τις αὐτοῦ κατηγορήσῃ πᾶσι Ῥωμαίοις. ἀπολογηθεὶς δὲ καὶ πείσας ἅπαντας ὡς οὐδὲν ἄξιον εἴργασται φυγῆς, ἐὰν μὲν ἀποδῶσιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν αὖθις ἄρξειν ἐφ' οἷς ἂν ὁρίσωσιν οἱ πολῖται δικαίοις, ἐὰν δὲ μηκέτι βασιλεύεσθαι προαιρῶνται καθάπερ ἔμπροσθεν, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ καταστήσασθαι πολιτείαν, μένων ἐν τῇ πόλει πατρίδι οὔσῃ καὶ τὸν 851 ἴδιον οἶκον ἔχων πολιτεύεσθαι μετὰ πάντων ἐξ ἴσου, φυγῆς δὲ ἀπηλλάχθαι καὶ πλάνης. ταῦτα διεξελθόντες ἐδέοντο τῆς βουλῆς, μάλιστα μὲν διὰ τὸ δίκαιον, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις καθέστηκε, μηθένα λόγου καὶ κρίσεως ἀποστερεῖν, συγχωρῆσαι τῷ ἀνδρὶ τὴν ἀπολογίαν, ἧς αὐτοὶ γενήσονται δικασταί· εἰ δὲ ἐκείνῳ ταύτην οὐ βούλονται δοῦναι τὴν χάριν, τῆς δεομένης ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεως ἕνεκα μετριάσαι, δωρεὰν αὐτῇ διδόντας, ἐξ ἧς οὐδὲν αὐτοὶ βλαπτόμενοι μεγάλην δόξουσι τιμὴν κατατίθεσθαι τῇ λαμβανούσῃ, ἀνθρώπους δὲ ὄντας μηδὲν ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην φρονεῖν μηδὲ ἀθανάτους ἔχειν τὰς ὀργὰς ἐν θνητοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ γνώμην τι πράττειν ἐπιεικὲς ὑπομεῖναι τῶν δεομένων χάριν, ἐνθυμηθέντας ὅτι φρονίμων μὲν ἀνθρώπων ἔργον ἐστὶ ταῖς φιλίαις χαρίζεσθαι τὰς ἔχθρας, ἀνοήτων δὲ καὶ βαρβάρων τοῖς ἐχθροῖς συναναιρεῖν τοὺς φίλους.

V. Τοιαῦτα λεξάντων αὐτῶν ἀναστὰς ὁ Βροῦ- 852 τος ἔφη Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων εἰς τήνδε τὴν πόλιν παύσασθε, ἄνδρες Τυρρηνοί, τὰ πλείω λέγοντες. ἐπῆκται γὰρ ἤδη ψῆφος ἀίδιον κατ' αὐτῶν ὁρίζουσα φυγήν, καὶ θεοὺς ὀμωμόκαμεν ἅπαντες μήτε αὐτοὶ κατάξειν τοὺς τυράννους μήτε τοῖς κατάγουσιν ἐπιτρέψειν· εἰ δέ τινος ἄλλου δεῖσθε τῶν μετρίων,

ἃ μὴ νόμοις μηδὲ ὅρκοις κεκωλύμεθα δρᾶν, λέγετε. μετὰ τοῦτο παρελθόντες οἱ πρέσβεις λέγουσι· Παρὰ δόξαν μὲν ἡμῖν ἀπήντηται τὰ πρῶτα· πρεσβευσάμενοι γὰρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἱκέτου λόγον ὑμῖν ὑποσχεῖν ἀξιοῦντος καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων δίκαιον εἰς ἰδίαν αἰτούμενοι χάριν οὐ δεδυνήμεθα τούτου τυχεῖν· ἐπεὶ δ' οὕτως ὑμῖν δοκεῖ, περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων οὐδὲν ἔτι λιπαροῦμεν, προκαλούμεθα δ' ὑμᾶς εἰς
853 ἕτερόν τι δίκαιον, ὑπὲρ οὗ τὰς ἐντολὰς ἡμῖν ἔδωκεν ἡ πατρίς, καὶ οὔτε νόμος ὁ κωλύσων αὐτὸ ποιεῖν ὑμᾶς ἐστιν οὔτε ὅρκος, ἀποδοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν οὐσίαν, ἣν ὁ πάππος αὐτοῦ πρότερον ἐκέκτητο οὐθὲν τῶν ὑμετέρων οὔτε βίᾳ κατασχὼν οὔτε λάθρα, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς διαδεξάμενος καὶ πρὸς ὑμᾶς μετενέγκας. ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ τὰ ἑαυτοῦ κομισαμένῳ ζῆν ἑτέρωθί που μακαρίως μηθὲν ἐνοχλοῦντι ὑμῖν. τοιαῦτα μὲν οἱ πρέσβεις διαλεχθέντες ἐξῆλθον· τῶν δ' ὑπάτων Βροῦτος μὲν κατέχειν τὰ χρήματα συνεβούλευσε τιμωρίας τε χάριν ἀνθ' ὧν οἱ τύραννοι τὸ κοινὸν ἠδίκησαν πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, καὶ τοῦ συμφέροντος ἕνεκεν, ἵνα μὴ γένοιτο αὐτοῖς ἀφορμὴ πρὸς τὸν πόλεμον, διδάσκων ὡς οὐκ ἀγαπήσουσι Ταρκύνιοι τὰς οὐσίας ἀπολαβόντες οὐδ' ὑπομενοῦσιν ἰδιώτην βίον ζῆν, ἀλλὰ πόλεμον ἐπάξουσι Ῥωμαίοις ἀλλοεθνῆ καὶ πειράσονται βίᾳ κατελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Κολλατῖνος δὲ τἀναντία παρῄνει λέγων ὡς οὐδὲν τὰ χρήματα τῶν τυράννων ἠδίκει τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὰ σώματα, φυλάττεσθαί τε αὐτοὺς ἀξιῶν
854 ἀμφότερα, μὴ δόξης τε πονηρᾶς παρὰ πάντων τύχωσιν ὡς διὰ τὸν πλοῦτον ἐξεληλακότες ἐκ τῆς ἀρχῆς Ταρκυνίους, καὶ πρόφασιν πολέμου δικαίαν παράσχωσιν αὐτοῖς ὡς ἀποστερουμένοις τῶν ἰδίων· ἄδη-

λον μὲν εἶναι φάσκων εἰ κομισάμενοι τὰ χρήματα πολεμεῖν ἐπιχειρήσουσιν ἔτι πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς καθόδου, πρόδηλον δὲ θάτερον ὡς οὐκ ἀξιώσουσιν εἰρήνην ἄγειν τὰς οὐσίας ἀφαιρεθέντες.

VI. Ταῦτα δὲ τῶν ὑπάτων λεγόντων καὶ πολλῶν συναγορευόντων ἀμφοτέροις, ἀποροῦσα ὅ τι χρὴ πράττειν ἡ βουλὴ καὶ ἐφ' ἡμέρας συχνὰς σκοποῦσα, ἐπεὶ συμφορώτερα μὲν ὁ Βροῦτος ἐδόκει λέγειν, δικαιότερα δὲ ὁ Κολλατῖνος παρῄνει, τελευτῶσα διέγνω τὸν δῆμον ποιῆσαι τοῦ τε συμφέροντος καὶ τοῦ δικαίου κριτήν. πολλῶν δὲ λεχθέντων ὑφ' ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, ἀναλαβοῦσαι ψῆφον αἱ φρᾶτραι τριάκοντα οὖσαι τὸν ἀριθμὸν οὕτω μικρὰν ἐποίησαντο τὴν ἐπὶ θάτερα ῥοπήν, ὥστε μιᾷ ψήφῳ πλείους γενέσθαι τῶν κατέχειν τὰ χρήματα βουλομένων τὰς ἀποδιδόναι κελευούσας. λαβόντες δὲ παρὰ τῶν ὑπά- 855
των τὰς ἀποκρίσεις οἱ Τυρρηνοὶ καὶ πολλὰ τὴν πόλιν ἐπαινέσαντες, ὅτι τὰ δίκαια πρὸ τῶν συμφερόντων εἵλοντο, Ταρκυνίῳ μὲν ἐπέστειλαν τοὺς ἀποληψομένους τὰ χρήματα πέμπειν, αὐτοὶ δὲ ἐπέμειναν ἐν τῇ πόλει συναγωγήν τε τῶν ἐπίπλων καὶ διάθεσιν τῶν μὴ δυναμένων ἄγεσθαί τε καὶ φέρεσθαι σκηπτόμενοι· ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχε ταράττοντες καὶ σκευωρούμενοι τὰ κατὰ τὴν πόλιν ὡς ὁ τύραννος αὐτοῖς ἐπέστειλε. τάς τε γὰρ ἐπιστολὰς τὰς παρὰ τῶν φυγάδων τοῖς ἐπιτηδείοις αὐτῶν ἀπεδίδουν καὶ παρ' ἐκείνων ἑτέρας πρὸς τοὺς φυγάδας ἐλάμβανον· συνιόντες δὲ πολλοῖς εἰς ὁμιλίαν καὶ διάπειραν αὐτῶν τῆς προαιρέσεως λαμβάνοντες, οὓς εὑρίσκοιεν εὐαλώτους δι' ἀσθένειαν γνώμης ἢ βίου σπάνιν ἢ πόθον τῶν ἐν τῇ τυραννίδι πλεονεξιῶν, ἐλπίδας τε χρηστὰς ὑποτείνοντες αὐτοῖς καὶ τὰ χρήματα διδόντες ἐπε- 856

χείρουν διαφθείρειν. ἔμελλον δὲ ὥσπερ εἰκὸς ἐν πόλει μεγάλῃ καὶ πολυοχλούσῃ φανήσεσθαί τινες οἵ τὴν χείρω πολιτείαν αἱρησόμενοι πρὸ τῆς κρείττονος οὐ τῶν ἀσήμων μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἐν οἷς ἦσαν Ἰούνιοί τε δύο Τίτος καὶ Τιβέριος Βρούτου παῖδες τοῦ ὑπατεύοντος ἀρτίως ἀρχόμενοι γενειᾶν, καὶ σὺν αὐτοῖς Οὐιτέλλιοί τε δύο Μάρκος καὶ Μάνιος ἀδελφοὶ τῆς Βρούτου γυναικὸς ἱκανοὶ τὰ κοινὰ πράττειν, καὶ Κολλατίνου θατέρου τῶν ὑπάτων ἀδελφῆς υἱοὶ δύο Λεύκιος καὶ Μάρκος Ἀκύλλιοι τὴν αὐτὴν ἔχοντες τοῖς Βρούτου παισὶν ἡλικίαν, παρ' οἷς αἱ σύνοδοι τὰ πολλὰ ἐγίνοντο πατρὸς οὐκέτι περιόντος αὐτοῖς καὶ τὰ περὶ τῆς καθόδου τῶν τυράννων βουλεύματα συνετίθεντο.

57 VII. Ἐκ πολλῶν μὲν οὖν καὶ ἄλλων ἔδοξέ μοι τὰ Ῥωμαίων πράγματα προνοίᾳ θεῶν εἰς τοσαύτην προελθεῖν εὐδαιμονίαν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐκ τῶν τότε γενομένων. τοιαύτη γὰρ ἄνοια καὶ θεοβλάβεια τοὺς δυστήνους ἐκείνους κατέσχεν, ὥσθ' ὑπέμειναν ἐπιστολὰς γράψαι πρὸς τὸν τύραννον αὐτογράφους δηλοῦντες αὐτῷ τὸ πλῆθός τε τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας καὶ χρόνον ἐν ᾧ τὴν κατὰ τῶν ὑπάτων ἐπίθεσιν ἔμελλον ποιήσεσθαι, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἀφικομένων ὡς αὐτοὺς παρὰ τοῦ τυράννου γραμμάτων, ὅτι βούλεται προειδέναι τίνας αὐτῷ προσήκει Ῥωμαίων εὖ ποιεῖν κατασχόντι τὴν ἀρχήν. τούτων δὲ ἐγένοντο τῶν ἐπιστολῶν ἐγκρατεῖς οἱ ὕπατοι κατὰ τοιάνδε τινὰ συντυχίαν. παρ' Ἀκυλλίοις τοῖς ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονόσιν ἀδελφῆς οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ κατήγοντο παρακληθέντες ὡς ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίαν· μετὰ δὲ τὴν ἑστίασιν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ συμποσίου κελεύσαντες τοὺς διακόνους καὶ πρὸ

τῶν θυρῶν τοῦ ἀνδρῶνος ἀπελθεῖν διεφέροντό τε πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς τῶν τυράννων 85 καὶ τὰ δόξαντα εἰς ἐπιστολὰς κατεχώριζον αὐτογράφους, ἃς ἔδει τοὺς Ἀκυλλίους λαβόντας ἀποδοῦναι τοῖς ἐκ Τυρρηνίας πρέσβεσιν, ἐκείνους δὲ Ταρκυνίῳ. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τῶν θεραπόντων τις οἰνοχόος ἐκ πόλεως Καινίνης αἰχμάλωτος ὄνομα Οὐινδίκιος ὑποπτεύσας τοὺς ἄνδρας βουλεύειν πονηρὰ τῇ μεταναστάσει τῶν διακόνων ἔμεινε μόνος ἔξω παρὰ ταῖς θύραις καὶ τούς τε λόγους παρ' αὐτῶν ἠκροάσατο καὶ τὰς ἐπιστολὰς εἶδεν ὑπὸ πάντων γραφομένας, ἁρμῷ τινι τῆς θύρας διαφανεῖ τὴν ὄψιν προσβαλών. ἐξελθὼν δὲ πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης ὡς ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ἐπὶ χρείαν τινά, πρὸς μὲν τοὺς ὑπάτους ὤκνησεν ἐλθεῖν δεδιὼς μὴ συγκρύψαι 85 τὸ πρᾶγμα βουλόμενοι διὰ τὴν εὔνοιαν τῶν συγγενῶν τὸν μηνύσαντα τὴν συνωμοσίαν ἀφανίσωσιν, ἀφικόμενος δὲ ὡς Πόπλιον Οὐαλέριον, ὃς ἐν τοῖς πρώτοις τέτταρσιν ἦν τῶν τὴν τυραννίδα καταλυσάντων, δεξιᾶς δόσει καὶ δι' ὅρκων τὸ πιστὸν παρ' αὐτοῦ λαβὼν ὑπὲρ ἀσφαλείας τῆς ἑαυτοῦ, μηνυτὴς ὧν τε ἤκουσε καὶ ὧν εἶδε γίνεται. ὁ δ' ὡς ἔμαθεν οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλλίων σὺν χειρὶ πολλῇ πελατῶν τε καὶ φίλων παραγίνεται περὶ τὸν ὄρθρον, καὶ παρελθὼν εἴσω τῶν θυρῶν ὡς ἐπ' ἄλλην τινὰ χρείαν παρὼν ἀκώλυτος κατ' οἶκον ἔτι τῶν μειρακίων ὄντων ἐγκρατὴς γίνεται τῶν ἐπιστολῶν καὶ τοὺς νεανίσκους συλλαβὼν καθίστησιν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους.

VIII. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔργα θατέρου τῶν ὑπάτων Βρούτου μεγάλα καὶ θαυμαστὰ λέγειν ἔχων, ἐφ' οἷς μέγιστα φρονοῦσι Ῥωμαῖοι, δέδοικα μὴ σκληρὰ

60 καὶ ἄπιστα τοῖς [ἄλλοις] Ἕλλησι δόξω λέγειν· ἐπειδὴ πεφύκασιν ἅπαντες ἀπὸ τῶν ἰδίων παθῶν τὰ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα κρίνειν, καὶ τὸ πιστὸν ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς ποιεῖν· ἐρῶ δ' οὖν ὅμως. ἐπειδὴ γὰρ ἡμέρα τάχιστα ἐγένετο, καθίσας ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ διασκεπτόμενος, ὡς εὗρε τὰς ὑπὸ τῶν υἱῶν γραφείσας ταῖς σφραγῖσιν ἑκατέραν γνωρίσας καὶ μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς χειρογράφοις, ἀναγνωσθῆναι πρῶτον ἐκέλευσεν ἀμφοτέρας ὑπὸ τοῦ γραμματέως εἰς τὴν ἁπάντων τῶν παρόντων ἀκοήν· ἔπειτα λέγειν ἐκέλευσε τοῖς παισὶν εἴ τι βούλονται. ὡς δ' οὐκ ἐτόλμησεν αὐτῶν οὐδέτερος πρὸς ἄρνησιν ἀναιδῆ τραπέσθαι πάλαι κατεψηφικότες ἑαυτῶν, ἔκλαιον δ' ἀμφότεροι, ὀλίγον ἐπισχὼν χρόνον ἀνίσταται, καὶ σιωπὴν προκηρύξας, ἐκδεχομένων ἁπάντων τί τέλος ἐξοίσει, θάνατον ἔφη καταδικάζειν τῶν τέκνων· ἐφ' ᾧ πάντες ἀνέκραγον
61 οὐκ ἀξιοῦντες τοιοῦτον ἄνδρα ζημιωθῆναι τέκνων θανάτῳ, καὶ χαρίζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν μειρακίων ἐβούλοντο τῷ πατρί. ὁ δ' οὔτε τὰς φωνὰς αὐτῶν οὔτε τὰς οἰμωγὰς ἀνασχόμενος ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις ἀπάγειν τοὺς νεανίσκους ὀλοφυρομένους καὶ ἀντιβολοῦντας καὶ ταῖς φιλτάταις αὐτὸν ἀνακαλουμένους προσηγορίαις. θαυμαστὸν μὲν καὶ τοῦτο πᾶσιν ἐφάνη, τὸ μηδὲν ἐνδοῦναι τὸν ἄνδρα μήτε πρὸς τὰς δεήσεις τῶν πολιτῶν μήτε πρὸς τοὺς οἴκτους τῶν τέκνων, πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον τὸ περὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν ἀμείλικτον. οὔτε γὰρ ἄλλοθί που συνεχώρησεν ἀπαχθέντας τοὺς υἱοὺς ἔξω τῆς ἁπάντων ὄψεως ἀποθανεῖν, οὔτε αὐτὸς ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὑπανεχώρησεν ἕως ἐκεῖνοι κολασθῶσι τὴν δεινὴν θέαν ἐκτρεπόμενος, οὔτ' ἄνευ προπηλακισμοῦ

ἐφῆκεν αὐτοῖς τὴν ἐψηφισμένην ἐκπληρῶσαι μοῖραν· ἀλλὰ πάντα τὰ περὶ τὰς τιμωρίας ἔθη καὶ νόμιμα φυλάττων, ὅσα τοῖς κακούργοις ἀπόκειται παθεῖν, 86 ἐν ἀγορᾷ πάντων ὁρώντων αἰκισθέντας τὰ σώματα πληγαῖς, αὐτὸς ἅπασι τοῖς γινομένοις παρών, τότε συνεχώρησε τοὺς αὐχένας τοῖς πελέκεσιν ἀποκοπῆναι. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστὰ τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἀτενὲς τῆς ὄψεως καὶ ἄτεγκτον ἦν· ὅς γε τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τῷ πάθει παρεγένοντο κλαιόντων, μόνος οὔτε ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὸν μόρον τῶν τέκνων οὔτε ἀποιμώξας ἑαυτὸν τῆς καθεξούσης τὸν οἶκον ἐρημίας οὔτε ἄλλο μαλακὸν οὐθὲν ἐνδούς, ἀλλ' ἄδακρύς τε καὶ ἀστένακτος καὶ ἀτενὴς διαμένων εὐκαρδίως ἤνεγκε τὴν συμφοράν. οὕτως ἰσχυρὸς ἦν τὴν γνώμην καὶ βέβαιος τὰ κριθέντα διατηρεῖν καὶ τῶν ἐπιταραττόντων τοὺς λογισμοὺς παθῶν καρτερός.

VIIII. Ἀποκτείνας δὲ τοὺς υἱοὺς εὐθὺς ἐκάλει τοὺς ἀδελφιδοῦς τοῦ συνάρχοντος Ἀκυλλίους, παρ' οἷς αἱ σύνοδοι τῶν κατὰ τῆς πόλεως συνομοσαμένων 86 ἐγένοντο· καὶ τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν ἀναγνῶναι τῷ γραμματεῖ κελεύσας, ὥστε πάντας ἀκούειν τοὺς παρόντας, ἀπολογίαν ἔφησεν αὐτοῖς διδόναι. ὡς δὲ προήχθησαν οἱ νεανίσκοι πρὸς τὸ βῆμα, εἴτε ὑποθεμένου τινὸς τῶν φίλων, εἴτε αὐτοὶ συμφρονήσαντες τοῖς γόνασι τοῦ θείου προσπίπτουσιν, ὡς δι' ἐκείνου σωθησόμενοι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Βρούτου τοῖς ῥαβδούχοις ἀποσπᾶν αὐτοὺς καὶ ἀπάγειν ἐπὶ τὸν θάνατον, εἰ μὴ βούλοιντο ἀπολογήσασθαι, μικρὸν ἐπισχεῖν τοῖς ὑπηρέταις ὁ Κολλατῖνος εἰπὼν ἕως τῷ συνάρχοντι διαλεχθῇ, λαβὼν τὸν ἄνδρα καταμόνας πολλὰς ἐξέτεινεν ὑπὲρ τῶν μειρακίων δεήσεις· τὰ μὲν ἀπο-

λογούμενος ὡς διὰ νεότητος ἄγνοιαν καὶ πονηρὰς φίλων ὁμιλίας εἰς ταύτην ἐμπεσόντων τὴν φρενοβλάβειαν, τὰ δὲ παρακαλῶν ἑαυτῷ χαρίσασθαι τὰς ψυχὰς τῶν συγγενῶν μίαν αἰτουμένῳ ταύτην τὴν
64 δωρεὰν καὶ περὶ οὐδενὸς ἔτι ἑτέρου ἐνοχλήσοντι, τὰ δὲ διδάσκων ὅτι συνταραχθῆναι κίνδυνος ὅλην τὴν πόλιν, ἐὰν ἅπαντας ἐπιχειρῶσι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς δόξαντάς τι συμπράττειν τοῖς φυγάσιν ὑπὲρ τῆς καθόδου· πολλοὺς γὰρ εἶναι καὶ οὐκ ἀσήμων οἰκιῶν ἐνίους. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε τελευτῶν ἠξίου μὴ θάνατον, ἀλλὰ μετρίαν κατ' αὐτῶν ὁρίσαι κόλασιν, ἄτοπον εἶναι λέγων τοὺς μὲν τυράννους φυγαῖς ἐξημιῶσθαι, τοὺς δὲ τῶν τυράννων φίλους θανάτῳ. ἀντιλέγοντος δὲ καὶ πρὸς τὴν ἐπιείκειαν τῆς κολάσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ οὐδ' εἰς ἑτέρους ἀναβαλέσθαι χρόνους τὰς κρίσεις τῶν ἐν ταῖς αἰτίας βουλομένου· τελευταία γὰρ αὕτη τοῦ συνάρχοντος δέησις ἦν· ἀλλ' αὐθημερὸν ἀποκτενεῖν ἅπαντας ἀπειλοῦντος καὶ διομνυμένου, ἀδημονῶν ὁ Κολλατῖνος ἐπὶ τῷ μηδενὸς ὧν ἠξίου τυγχάνειν, Τοιγαροῦν, ἔφησεν, ἐπεὶ σκαιὸς εἶ καὶ πικρὸς ἐγὼ τὰ μειράκια ἀφαιροῦμαι τῆς αὐ-
65 τῆς ἐξουσίας ἧς σὺ κύριος ὤν. καὶ ὁ Βροῦτος ἐκπικρανθείς, Οὐκ ἐμοῦ γ', ἔφη, ζῶντος, ὦ Κολλατῖνε, τοὺς προδότας τῆς πατρίδος ἰσχύσεις ἐξελέσθαι· ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις δίκας ἃς [σοί] προσῆκεν οὐκ εἰς μακράν.

X. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ φυλακὴν τοῖς μειρακίοις ἐπιστήσας ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ὄχλου· περιβόητον γὰρ ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην τὸ περὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ πάθος ἐγεγόνει· προελθών τε καὶ τοὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ παραστησάμενος ἔλεξε τοιάδε· Ἐβουλόμην μὲν [δή, ὦ] ἄνδρες πολῖται, Κολλατῖνον τουτονὶ

τὸν [ἄνδρα] συνάρχοντα [ὄντα] περὶ ἁπάντων μοι τὰ αὐτὰ φρονεῖν καὶ μὴ τῷ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις μισεῖν τοὺς τυράννους καὶ πολεμεῖν· ἐπεὶ δὲ τἀναντία φρονῶν γέγονέ μοι καταφανής, καὶ ἔστιν οὐ μόνον τῇ φύσει Ταρκυνίων συγγενὴς ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει, διαλλαγάς τε πράττων πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀντὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων τὸ ἑαυτοῦ σκοπῶν λυσιτελὲς, αὐτός τε κωλύειν αὐτὸν παρεσκεύασμαι πράττειν ἃ κατὰ νοῦν ἔχει πονηρὰ ὄντα, καὶ ὑμᾶς ἐπὶ τούτῳ παρεκάλεσα· φράσω δ' ὑμῖν πρῶτον μὲν ἐν οἷς ἐγένετο κινδύνοις τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ἔπειτα πῶς αὐτοῖς ἑκάτερος ἡμῶν κέχρηται. τῶν πολιτῶν τινες συνελθόντες εἰς τὴν Ἀκυλλίων οἰκίαν τῶν ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονότων ἀδελφῆς, ἐν οἷς ἦσαν οἵ τ' ἐμοὶ παῖδες ἀμφότεροι καὶ οἱ τῆς γυναικὸς ἀδελφοὶ τῆς ἐμῆς καὶ ἄλλοι τινὲς ἅμα τούτοις οὐκ ἀφανεῖς, συνθήκας ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους καὶ συνώμοσαν ἀποκτείναντες ἐμὲ καταγαγεῖν Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν· ἐπιστολάς τε περὶ τούτων γράψαντες αὐτογράφους καὶ ταῖς ἑαυτῶν σφραγῖσι κατασημηνάμενοι πέμπειν πρὸς τοὺς φυγάδας ἔμελλον. ταῦθ' ἡμῖν θεῶν τινος εὐνοίᾳ καταφανῆ γέγονεν ὑπὸ τοῦδε μηνυθέντα τοῦ ἀνδρός· ἔστι δὲ Ἀκυλλίων δοῦλος, παρ' οἷς καταγόμενοι τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ τὰς ἐπιστολὰς ἔγραψαν· καὶ τῶν γραμμάτων αὐτῶν γεγόναμεν ἐγκρατεῖς. Τῖτον μὲν οὖν ἐγὼ καὶ Τιβέριον τοὺς ἐμοὺς παῖδας τετιμώρημαι· καὶ οὐδὲν καταλέλυται διὰ τὴν ἐμὴν ἐπιείκειαν οὔτε νόμος οὔτε ὅρκος· Ἀκυλλίους δὲ Κολλατῖνος ἀφαιρεῖταί μου καί φησιν οὐκ ἐάσειν ὅμοια τοῖς ἐμοῖς παισὶ βουλεύσαντας τῶν ὁμοίων ἐκείνοις τυχεῖν. εἰ δ' οὗτοι μηδεμίαν ὑφέξουσι δίκην, οὐδὲ τοὺς ἀδελφοὺς

τῆς ἐμῆς γυναικός, οὐδὲ τοὺς ἄλλους προδότας τῆς
πατρίδος ἐξέσται μοι κολάσαι. τί γὰρ δὴ δίκαιον
πρὸς αὐτοὺς ἔξω λέγειν, ἂν τούτους ἀφῶ; τίνος οὖν
ταῦτα μηνύματα πείθεσθε; πότερα τῆς πρὸς τὴν πό-
λιν εὐνοίας, ἢ τῶν πρὸς τοὺς τυράννους διαλλαγῶν,
καὶ πότερα τῆς ἐμπεδώσεώς τῶν ὅρκων οὓς ἀφ' ἡμῶν
ἀρξάμενοι πάντες ὠμόσατε, ἢ τῆς συγχύσεώς τε καὶ
ἐπιορκίας; καὶ εἰ μὲν ἔλαθεν ἡμᾶς, ταῖς ἀραῖς ἔνο-
χος ἦν ἄν, καὶ θεοῖς ὑπέσχεν, οὓς ἐπιώρκει, δίκας·
ἐπειδὴ δὲ καταφανὴς γέγονεν, ὑφ' ἡμῶν αὐτὸν προσ-
88 ήκει κολασθῆναι, ὅς γε ὀλίγαις μὲν ἡμέραις πρότε-
ρον τὰ χρήματα τοῖς τυράννοις ὑμᾶς ἔπεισεν ἀπο-
δοῦναι, ἵνα μὴ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ πόλις αὐτοῖς ἔχῃ
χρῆσθαι πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ τῆς πόλεως
οἱ ἐχθροί· νῦν δὲ τοὺς ἐπὶ καθόδῳ τῶν τυράννων
συνομοσαμένους ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας οἴεται δεῖν,
ἐκείνοις αὐτοὺς δηλονότι χαριζόμενος, ἵν' ἐὰν ἄρα
κατέλθωσιν εἴτ' ἐκ προδοσίας εἴτε πολέμῳ, ταύτας
προφερόμενος τὰς χάριτας ἁπάντων ὡς φίλος ὅσων ἂν
δέηται [αἱρῆται] παρ' αὐτῶν τυγχάνῃ. ἔπειτα ἐγὼ τῶν
ἐμῶν οὐ φεισάμενος τέκνων, σοῦ φείσομαι, Κολλα-
τῖνε, ὃς τὸ μὲν σῶμα παρ' ἡμῖν ἔχεις, τὴν δὲ ψυχὴν
παρὰ τοῖς πολεμίοις, καὶ τοὺς μὲν προδότας τῆς πα-
τρίδος σώζεις, ἐμὲ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον
ἀποκτείνεις; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλ' ἵνα
89 μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἐξεργάσῃ, τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφαι-
ροῦμαί σε, καὶ πόλιν ἑτέραν κελεύω μεταλαβεῖν· ὑμῖν
δέ, ὦ πολῖται, ψῆφον ἀναδώσω καλέσας αὐτίκα μά-
λιστα τοὺς λόχους, ἵνα διαγνῶσιν εἰ χρὴ ταῦτ' εἶναι
κύρια, εὖ δ' ἴστε ὅτι, δυεῖν θάτερον, ἢ Κολλατῖνον
ἕξοντες ὕπατον ἢ Βροῦτον.

XI. Τοιαῦτα δὲ λέγοντος αὐτοῦ βοῶν καὶ δει-

νοπαθῶν ὁ Κολλατῖνος, ἐπίβουλόν τε καὶ προδότην τῶν φίλων αὐτὸν παρ' ἕκαστα ἀποκαλῶν, καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ διαβολῶν ἀπολογούμενος, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν ἀδελφιδῶν δεόμενος, ψῆφόν τε καθ' ἑαυτοῦ τοῖς πολίταις οὐκ ἐῶν ἀναδοῦναι, χαλεπώτερον ἐποίει τὸν δῆμον καὶ δεινοὺς ἤγειρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς λεγομένοις θορύβους. ἠγριωμένων δὲ τῶν πο- 81 *λιτῶν πρὸς αὐτὸν καὶ οὔτε ἀπολογίαν ὑπομενόντων οὔτε δέησιν προσιεμένων, ἀλλὰ τὰς ψήφους ἀναδοθῆναι σφίσι κελευσάντων, δι' εὐλαβείας τὸ πρᾶγμα ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ λαβὼν Σπόριος Λουκρήτιος, ἀνὴρ τῷ δήμῳ τίμιος, μὴ μεθ' ὕβρεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐκπέσῃ, λόγον αἰτησάμενος παρ' ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων καὶ τυχὼν τῆς ἐξουσίας ταύτης πρῶτος, ὥς φασιν οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, οὔπω τότε Ῥωμαίοις ὄντος ἐν ἔθει δημηγορεῖν ἰδιώτην ἐν ἐκκλησίᾳ, κοινὴν ἐποιήσατο δέησιν ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων, Κολλατίνῳ μὲν παραινῶν μὴ θυμομαχεῖν μηδὲ ἀκόντων κατέχειν τῶν πολιτῶν τὴν ἀρχήν, ἣν παρ' ἑκόντων ἔλαβεν, ἀλλ' εἰ δοκεῖ τοῖς δοῦσιν αὐτὴν ἀπολαβεῖν ἑκόντα καταθέσθαι, καὶ μὴ τοῖς λόγοις ἀπολύεσθαι τὰς καθ' ἑαυτοῦ διαβολάς, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι, μεταθέσθαι τε τὴν οἴκησιν ἑτέρωθί* 8 *[γέ] ποί ποτε πάντα τὰ ἑαυτοῦ λαβόντα, ἕως ἐν ἀσφαλεῖ γένηται τὰ κοινά, ἐπειδὴ τοῦτο δοκεῖ τῷ δήμῳ συμφέρειν, ἐνθυμούμενον ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδικήμασι γενομένοις ὀργίζεσθαι πεφύκασιν ἅπαντες, προδοσίᾳ δὲ καὶ ὑποπτευομένῃ, σωφρονέστερον ἡγούμενοι καὶ διὰ κενῆς φοβηθέντες αὐτὴν φυλάξασθαι μᾶλλον, ἢ καταφρονήσει ἐπιτρέψαντες ἀνατραπῆναι· Βροῦτον δὲ πείθων μὴ μετ' αἰσχύνης καὶ προπηλακισμοῦ τὸν συνάρχοντα τῆς πατρίδος ἐκβαλεῖν, μεθ'*

οὐ τὰ κράτιστα ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐβούλευσεν· ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ὑπομένῃ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι καὶ παραχωρῇ τῆς πατρίδος ἑκὼν, τήν τε οὐσίαν αὐτῷ πᾶσαν ἐπιτρέψαι κατὰ σχολὴν ἀνασκευάσασθαι, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου προσθεῖναί τινα δωρεὰν, ἵνα παραμύθιον ἔχῃ τῆς συμφορᾶς τὴν παρὰ τοῦ δήμου χάριν.

872 XII. Ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀμφοτέροις παραινοῦντος, καὶ τῶν πολιτῶν ἐπαινεσάντων τὸν λόγον, ὁ μὲν Κολλατῖνος πολλὰ κατολοφυρόμενος ἑαυτὸν, εἰ διὰ συγγενῶν ἔλεον ἐκλιπεῖν ἀναγκασθήσεται τὴν πατρίδα μηδὲν ἀδικῶν, ἀποτίθεται τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ Βροῦτος ἐπαινέσας αὐτὸν ὡς τὰ κράτιστα καὶ συμφορώτατα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει βεβουλευμένον, παρεκάλει μήτε αὐτῷ μήτε τῇ πατρίδι μνησικακεῖν· ἑτέραν δὲ μεταλαβόντα οἴκησιν τὴν καταλειπομένην πατρίδα ἡγεῖσθαι, μηδενὸς μήτε ἔργου μήτε λόγου κοινωνοῦντα τοῖς ἐχθροῖς κατ' αὐτῆς· τὸ δ' ὅλον ἀποδημίαν ὑπολαβόντα τὴν μετανάστασιν, οὐκ ἐξορισμὸν, οὐδὲ φυγὴν, τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς προπέμπουσι. ταῦτα δὲ ὑποθέμενος τῷ ἀνδρὶ πείθει τὸν δῆμον εἴκοσι ταλάντων δοῦναι αὐτῷ δωρεὰν καὶ αὐτὸς πέντε τάλαντα προστίθησιν ἐκ τῶν ἰδίων. Ταρκύνιος μὲν δὴ Κολλατῖνος τοιαύτῃ τύχῃ περιπεσὼν εἰς Λαουί-
873 νιον ᾤχετο τὴν μητρόπολιν τοῦ Λατίνων γένους, ἐν ᾗ γηραιὸς ἐτελεύτα· ὁ δὲ Βροῦτος οὐκ ἀξιῶν μόνος ἄρχειν οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν ἐλθεῖν τοῖς πολίταις, ὅτι μοναρχίας ὑπαχθεὶς πόθῳ τὸν συνύπατον ἐξήλασεν ἐκ τῆς πατρίδος, καλέσας τὸν δῆμον εὐθὺς εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα ἦν σύνηθες αὐτοῖς τούς τε βασιλεῖς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς καθιστάναι, συνάρχοντα αἱρεῖται Πόπλιον Οὐαλέριον [συνυπατεύειν], ἀπόγονον,

ὡς καὶ πρότερον εἶπον, τοῦ Σαβίνου Οὐαλερίου, ἄνδρα πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων χάριν ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι ἄξιον, μάλιστα δὲ τῆς αὐταρκείας τοῦ βίου. φιλοσοφία γάρ τις αὐτοδίδακτος ἐγένετο περὶ αὐτόν, ἣν ἐν πολλοῖς ἀπεδείξατο πράγμασιν, ὑπὲρ ὧν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

XIII. Μετὰ τοῦτο ἤδη μιᾷ γνώμῃ περὶ πάντων χρώμενοι τοὺς μὲν ἐπὶ τῇ καθόδῳ τῶν φυγάδων συνομοσαμένους ἅπαντας ἀπέκτειναν παραχρῆμα, καὶ 874
τὸν μηνύσαντα τὴν συνωμοσίαν δοῦλον ἐλευθερίας τε καὶ πολιτείας μεταδόσει, καὶ χρήμασι πολλοῖς ἐτίμησαν. ἔπειτα τρία πολιτεύματα κάλλιστα καὶ συμφορώτατα τῷ κοινῷ καταστησάμενοι τούς τ' ἐν τῇ πόλει πάντας ὁμονοεῖν παρεσκεύασαν καὶ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἑταιρίας ἐμείωσαν. ἦν δὲ τὰ πολιτεύματα τῶν ἀνδρῶν τοιάδε· πρῶτον μὲν ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς κρατίστους ἐπιλέξαντες πατρικίους ἐποίησαν, καὶ συνεπλήρωσαν ἐξ αὐτῶν τῆς βουλῆς τοὺς τριακοσίους· ἔπειτα τὰς οὐσίας τῶν τυράννων εἰς τὸ κοινὸν ἅπασι τοῖς πολίταις φέροντες ἔθεσαν, συγχωρήσαντες ὅσον [ἂν] λάβοι τις ἐξ αὐτῶν ἔχειν· καὶ τὴν αὐτῶν γῆν ὅσην ἐκέκτηντο τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι διένειμαν, ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον, ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ. τοῦτο δὲ Ἄρεος ὑπάρχειν ἱερὸν οἱ πρότερον ἐψηφίσαντο, ἵπποις τε λειμῶνα καὶ νέοις ἀσκοῦσι τὰς ἐνοπλίους μελέτας 875
γυμνάσιον ἐπιτηδειότατον· ὅτι δὲ καὶ πρότερον ἱερὸν ἦν τοῦδε τοῦ θεοῦ, Ταρκύνιος δὲ σφετερισάμενος ἔσπειρεν αὐτὸ μέγιστον ἡγοῦμαι τεκμήριον εἶναι τὸ πραχθὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων τότε περὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καρπούς. ἅπαντα γὰρ ἐπιτρέψαντες τῷ δήμῳ τὰ τῶν τυράννων ἄγειν τε καὶ φέρειν, τὸν ἐν τούτῳ

γενόμενον τῷ πεδίῳ σῖτον [τὸν μὲν] ἐπὶ ταῖς ἅλωσιν
ἔτι κείμενον, τὸν τ' ἐπὶ ταῖς καλάμαις καὶ τὸν ἤδη
κατειργασμένον, οὐκ ἐπέτρεψαν οὐδενὶ φέρειν, ἀλλ'
ὡς ἐξάγιστόν τε καὶ οὐδαμῶς ἐπιτήδειον εἰς οἰκίας
εἰσενεχθῆναι, εἰς τὸν ποταμὸν καταβαλεῖν ἐψηφί-
σαντο. καὶ ἔστι νῦν μνημεῖον ἐμφανὲς τοῦ τότε ἔρ-
γου νῆσος εὐμεγέθης Ἀσκληπιοῦ ἱερὰ, περίκλυστος
ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ἥν φασιν ἐκ τοῦ σωροῦ τῆς καλάμης
σαπείσης καί τι καὶ τοῦ ποταμοῦ προσλιπαίνοντος
76 αὐτῇ ἰλὺν γενέσθαι. καὶ τοῖς μετὰ τοῦ τυράννου
πεφευγόσι Ῥωμαίων κάθοδον εἰς τὴν πόλιν ἐπ' ἀδείᾳ
τε καὶ ἀμνηστίᾳ παντὸς ἁμαρτήματος ἔδωκαν, χρό-
νον ὁρίσαντες ἡμερῶν εἴκοσιν· εἰ δὲ μὴ κατέλθοιεν
ἐν ταύτῃ τῇ προθεσμίᾳ, τιμωρίας αὐτοῖς ὥρισαν
ἀιδίους φυγὰς καὶ κτημάτων ὧν ἐκέκτηντο δημεύ-
σεις. ταῦτα τῶν ἀνδρῶν τὰ πολιτεύματα τοὺς μὲν
ἀπολαύσαντας ἐκ τῆς οὐσίας τῶν τυράννων ὅτου δή
τινος, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀφαιρεθῆναι πάλιν ἃς ἔσχον
ὠφελείας πάντα κίνδυνον ἐποίησεν ὑπομένειν· τοὺς
δὲ κατὰ δέος ὧν παρηνόμησαν ἐπὶ τῆς τυραννίδος
μὴ δίκην ἀναγκασθεῖεν ὑπέχειν φυγῆς ἑαυτοῖς τιμη-
σαμένους, ἀπαλλαγέντας τοῦ φόβου μηκέτι τὰ τῶν
τυράννων, ἀλλὰ τὰ τῆς πόλεως φρονεῖν.

77 XIIII. Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα καὶ τὰ πρὸς τὸν
πόλεμον εὐτρεπισάμενοι τέως μὲν ὑπὸ τῇ πόλει τὰς
δυνάμεις συνεῖχον ἐν τοῖς πεδίοις ὑπὸ σημείοις τε
καὶ ἡγεμόσι τεταγμένας καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον
ἀσκούσας, πυνθανόμενοι τοὺς φυγάδας ἐξ ἁπασῶν
τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων ἀγείρειν ἐπὶ σφᾶς στρα-
τὸν, καὶ δύο μὲν πόλεις ἐκ τοῦ φανεροῦ συλλαμβά-
νειν αὐτοῖς τῆς καθόδου, Ταρκυνιήτας τε καὶ Οὐιεν-
τανοὺς, ἀξιοχρέοις δυνάμεσιν ἀμφοτέρας, ἐκ δὲ τῶν

ἄλλων ἐθελοντάς τινας, οὓς μὲν ὑπὸ φίλων παρα-
σκευασθέντας, οὓς δὲ μισθοφόρους· ἐπεὶ δ' ἔμαθον
ἐξεληλυθότας ἤδη τοὺς πολεμίους, ἀπαντᾶν αὐτοῖς
ἔγνωσαν, καὶ πρὶν ἐκείνους διαβῆναι τὸν ποταμὸν
αὐτοὶ τὰς δυνάμεις διαβιβάσαντες ἐχώρουν πρόσω,
καὶ κατεστρατοπέδευσαν πλησίον Τυρρηνῶν ἐν λει-
μῶνι καλουμένῳ Ναιβίῳ παρὰ δρυμὸν ἱερὸν ἥρωος 878
Ὁρατίου. ἐτύγχανον δὲ πλήθει τε ἀγχώμαλοι μά-
λιστα αἱ δυνάμεις αὐτῶν οὖσαι καὶ προθυμίᾳ ὁμοίᾳ
χωροῦσαι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεραι. πρώτη μὲν
οὖν ἐγένετο τῶν ἱππέων μάχη βραχεῖά τις εὐθὺς ἅμα
τῷ συνιδεῖν ἀλλήλους πρὶν ἢ τοὺς πεζοὺς καταστρα-
τοπεδεύεσθαι, ἐν ᾗ διάπειραν ἀλλήλων λαβόντες καὶ
οὔτε νικήσαντες οὔτε λειφθέντες πρὸς τοὺς ἑαυτῶν
ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάγησαν· ἔπειτα οἵ τε ὁπλῖ-
ται καὶ οἱ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων συνήεσαν ταξάμενοι
τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις τρόπον, μέσην μὲν τὴν φάλαγγα
τῶν πεζῶν ποιήσαντες, ἐπὶ δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέ-
ρων τὴν ἵππον στήσαντες. ἡγεῖτο δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ
τῶν Ῥωμαίων κέρατος Οὐαλέριος ὁ προσαιρεθεὶς
ὕπατος ἐναντίαν στάσιν ἔχων Οὐιεντανοῖς, τοῦ δ'
εὐωνύμου Βροῦτος, καθ' ὃ μέρος ἡ Ταρκυνιητῶν 871
δύναμις ἦν· ἡγεμόνες δ' αὐτὴν ἐκόσμουν οἱ Ταρκυ-
νίου τοῦ βασιλέως παῖδες.

XV. Μελλόντων δ' αὐτῶν εἰς χεῖρας ἰέναι, προ-
ελθὼν ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τυρρηνῶν εἷς τῶν Ταρκυ-
νίου παίδων, Ἄρρους ὄνομα, ῥώμην τε κράτιστος καὶ
ψυχὴν λαμπρότατος τῶν ἀδελφῶν, ἐγγὺς τῶν Ῥω-
μαίων ἐλάσας τὸν ἵππον, ὅθεν μορφήν τε καὶ φωνὴν
ἅπαντες ἔμελλον αὐτοῦ συνήσειν, λόγους ὑβριστὰς
εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥωμαίων Βροῦτον ἀπερρίπτει,
θηρίον ἄγριον ἀποκαλῶν καὶ τέκνων αἵματι μιαρὸν,

ἀνανδρίαν τε ἐν ταὐτῷ καὶ δειλίαν ὀνειδίζων, καὶ
880 τελευτῶν εἰς τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀγῶνα προυκαλεῖτο μόνον αὑτῷ συνοισόμενον. κἀκεῖνος οὐκ ἀξιῶν τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑπομένειν ἤλαυνε τὸν ἵππον ἐκ τῆς τάξεως, ὑπεριδὼν τῶν ἀποτρεπόντων φίλων καὶ ἐπὶ τὸν κατεψηφισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας θάνατον ἐπειγόμενος. ὁμοίῳ δὲ ἀμφότεροι θυμῷ φερόμενοι καὶ λογισμὸν οὐχ ὧν πείσονται λαβόντες, ἀλλ' ὧν ἐβούλοντο δρᾶσαι, συναράττουσι τοὺς ἵππους ἐξ ἐναντίας ἐλαύνοντες καὶ φέρουσι ταῖς σαρίσαις ἀφύκτους κατ' ἀλλήλων πληγὰς ἀμφότεροι δι' ἀσπίδων τε καὶ θωράκων, ὁ μὲν εἰς τὰ πλευρὰ βάψας τὴν αἰχμήν, ὁ δ' εἰς τὰς λαγόνας· καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν ἐμπλέξαντες τὰ στήθη τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς, ἐπὶ τοῖς ὀπισθίοις ἀνίστανται ποσὶ καὶ τοὺς ἐπιβάτας ἀναχαιτίσαντες ἀποσείονται. οὗτοι μὲν δὴ πεσόντες ἔκειντο πολὺ διὰ τῶν τραυμάτων ἐκβάλλοντες αἷμα καὶ ψυχορραγοῦντες, αἱ δ' ἄλλαι δυνάμεις ὡς τοὺς
881 ἡγεμόνας εἶδον συμπεσόντας, ὠθοῦνται σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ πατάγῳ, καὶ γίνεται μέγιστος ἁπάντων ἀγὼν πεζῶν τε καὶ ἱππέων καὶ τύχη περὶ ἀμφοτέρους ὁμοία. Ῥωμαίων τε γὰρ οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες, ἐφ' οὗ τεταγμένος ἦν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος, ἐνίκων τοὺς Οὐιεντανοὺς καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώξαντες ἐπλήρωσαν νεκρῶν τὸ πεδίον, Τυρρηνῶν τε οἱ τὴν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἔχοντες στάσιν, ὧν ἡγοῦντο Τῖτος καὶ Σέξτος οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες, ἐτρέψαντο τοὺς ἐπὶ τοῦ λαιοῦ ὄντας Ῥωμαίων κέρατος, καὶ πλησίον τοῦ χάρακος αὐτῶν γενόμενοι πεῖρας μὲν οὐκ ἀπέστησαν εἰ δύναιντο ἑλεῖν τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου, πολλὰς δὲ πληγὰς λαβόντες ὑποστάντων αὐτοὺς τῶν ἔνδον ἀπε-

τράποντο. ἦσαν δὲ αὐτοῦ φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἔμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπὶς εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται.

XVI. Ἤδη δὲ περὶ καταφορὰν ὄντος ἡλίου πρὸς 882
τοὺς ἑαυτῶν ἀνέστρεψαν ἑκάτεροι χάρακας, οὐ τοσοῦτον ἐπὶ τῇ νίκῃ χαίροντες, ὅσον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων ἀχθόμενοι, καὶ εἰ δεήσειεν αὐτοῖς ἑτέρας μάχης οὐχ ἱκανοὺς ἡγούμενοι τὸν ἀγῶνα ἄρασθαι τοὺς περιλειπομένους σφῶν τραυματίας τοὺς πολλοὺς ὄντας. πλείων δ' ἦν περὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀθυμία καὶ ἀπόγνωσις τῶν πραγμάτων διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος θάνατον· καὶ λογισμὸς εἰσῄει πολλοῖς, ὡς ἄμεινον εἴη σφίσιν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα πρὶν ἡμέραν γενέσθαι. τοιαῦτα δὲ αὐτῶν διανοουμένων καὶ διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους περὶ τὴν πρώτην που μάλιστα φυλακὴν ἐκ τοῦ δρυμοῦ παρ' ὃν ἐστρατοπεδεύσαντο φωνή τις ἠκούσθη ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις γεγωνοῦσα, ὥσθ' ἅπαντας αὐτῆς ἀκούειν, εἴτε τοῦ κατέχοντος τὸ τέμενος ἥρωος, εἴτε τοῦ καλουμένου Φαύνου. τούτῳ γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ πανικά, καὶ ὅσα φάσματα μορφὰς ἄλλοτε ἀλλοίας ἴσχοντα εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχεται δείματα 883
φέροντα, ἢ φωναὶ δαιμόνιοι ταράττουσι τὰς ἀκοὰς τούτου φασὶν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον. ἡ δὲ τοῦ δαιμονίου φωνὴ θαρρεῖν παρεκελεύετο τοῖς Ῥωμαίοις ὡς νενικηκόσιν, ἑνὶ πλείους εἶναι τοὺς τῶν πολεμίων ἀποφαίνουσα νεκρούς. ταύτῃ λέγουσι τῇ φωνῇ τὸν Οὐαλέριον ἐπαρθέντα νυκτὸς ἔτι πολλῆς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν ὤσασθαι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντα ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκβαλόντα κρατῆσαι τοῦ στρατοπέδου.

XVII. Τοιοῦτο μὲν ἡ μάχη τέλος ἔλαβεν· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ σκυλεύσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τῶν πο-
384 λεμίων νεκροὺς καὶ τοὺς ἑαυτῶν θάψαντες ἀπῄεσαν. τὸ δὲ Βρούτου σῶμα ἀράμενοι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων τε καὶ δακρύων εἰς τὴν Ῥώμην ἀπεκόμιζον οἱ κράτιστοι τῶν ἱππέων στεφάνοις κεκοσμημένον ἀριστείοις. ὑπήντα δ' αὐτοῖς ἥ τε βουλὴ θριάμβου καταγωγῇ ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν. ὡς δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο, πομπεύσας ὁ ὕπατος ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος ἦν, ὅτε τὰς τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοῖεν, καὶ τὰ σκῦλα τοῖς θεοῖς ἀναθείς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἱερὰν ἀνῆκε καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστιάσει [προθεὶς] ὑπεδέχετο· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ φαιὰν ἐσθῆτα λαβὼν καὶ τὸ Βρούτου σῶμα προθεὶς ἐν ἀγορᾷ κεκοσμημένον ἐπὶ στρωμνῆς ἐκπρεποῦς συνεκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα τὸν ἐπιτάφιον ἔλεξεν ἐπ' αὐτῷ λόγον. εἰ μὲν οὖν Οὐαλέριος πρῶτος κατεστήσατο τὸν νόμον τόνδε Ῥωμαίοις ἢ κείμενον ὑπὸ τῶν βασιλέων παρέλαβεν
385 οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· ὅτι δὲ Ῥωμαίων ἐστὶν ἀρχαῖον εὕρεμα τὸ παρὰ τὰς ταφὰς τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐπαίνους τῆς ἀρετῆς αὐτῶν λέγεσθαι, καὶ οὐχ Ἕλληνες αὐτὸ κατεστήσαντο πρῶτοι, παρὰ τῆς κοινῆς ἱστορίας οἶδα μαθών, ἣν ποιητῶν τε οἱ παλαιότατοι καὶ συγγραφέων οἱ λογιώτατοι παραδεδώκασιν. ἀγῶνας μὲν γὰρ ἐπιταφίους τιθεμένους ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσι γυμνικούς τε καὶ ἱππικοὺς ὑπὸ τῶν προσηκόντων ἱστορήκασιν, ὡς ὑπό τε Ἀχιλλέως ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ ἔτι πρότερον ὑφ' Ἡρακλέους ἐπὶ Πέλοπι· ἐπαίνους δὲ λεγομένους ἐπ' αὐτοῖς οὐ γρά-

φουσιν ἔξω τῶν Ἀθήνησι τραγῳδοποιῶν, οἳ κολακεύοντες τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ Θησέως θαπτομένοις καὶ τοῦτο ἐμύθευσαν. ὀψὲ γάρ ποτε Ἀθηναῖοι προσέθεσαν τὸν ἐπιτάφιον ἔπαινον τῷ νόμῳ, εἴτ' ἀπὸ τῶν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ καὶ περὶ Σαλαμῖνα καὶ ἐν 886 Πλαταιαῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανόντων ἀρξάμενοι, εἴτ' ἀπὸ τῶν περὶ Μαραθῶνα ἔργων. ὑστερεῖ δὲ καὶ τὰ Μαραθώνια τῆς Βρούτου ταφῆς, εἰ δὴ ἀπὸ τούτων πρώτων ἤρξαντο οἱ ἔπαινοι λέγεσθαι τοῖς ἀπογενομένοις, ἑκκαίδεκα ἔτεσιν. εἰ δέ τις ἐάσας σκοπεῖν οἵ τινες ἦσαν οἱ πρῶτοι τοὺς ἐπιταφίους ἐπαίνους καταστησάμενοι, τὸν νόμον αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ βουληθείη καταμαθεῖν παρ' ὁποτέροις ἄμεινον ἔχει, τοσούτῳ φρονιμώτερον εὑρήσει παρὰ 887 τοῖσδε κείμενον αὐτὸν ἢ παρ' ἐκείνοις, ὅσῳ γε Ἀθηναῖοι μὲν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις μόνοις καταστήσασθαι τοὺς ἐπιταφίους ἀγορεύεσθαι λόγους δοκοῦσιν, ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸν θάνατον ἀρετῆς κἂν τἆλλα φαῦλος γένηταί τις ἐξετάζειν οἰόμενοι δεῖν τοὺς ἀγαθούς· Ῥωμαῖοι δὲ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσιν, ἐάν τε πολέμων ἡγεμονίας λαβόντες ἐάν τε πολιτικῶν ἔργων προστασίας συνετὰ βουλεύματα καὶ πράξεις ἀποδείξωνται καλάς, ταύτην ἔταξαν εἶναι τὴν τιμήν, οὐ μόνον τοῖς κατὰ πόλεμον ἀποθανοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποιᾳδήποτε χρησαμένοις τοῦ βίου τελευτῇ, ἐξ ἁπάσης τῆς περὶ τὸν βίον ἀρετῆς οἰόμενοι δεῖν ἐπαινεῖσθαι τοὺς ἀγαθούς, οὐκ ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸν θάνατον εὐκλείας.

XVIII. Ἰούνιος μὲν δὴ Βροῦτος ὁ τὴν βασιλείαν ἐκβαλὼν καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς ὕπατος, ὀψὲ μὲν εἰς ἐπιφάνειαν προελθών, ἀκαρῆ δὲ χρόνον ἀνθήσας ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων ἁπάντων κράτιστος φανεὶς τοιαύ- 88

της τελευτῆς ἔτυχε, γενεὰν οὔτε ἄρρενα καταλιπὼν οὔτε θήλειαν, ὡς οἱ τὰ Ῥωμαίων σαφέστατα ἐξητακότες γράφουσι, τεκμήρια πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τούτου φέροντες, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ὃ δυσαντίλεκτόν ἐστιν, ὅτι τοῦ πατρικίων γένους ἐκεῖνος ἦν, οἱ δὲ ἀπ' ἐκείνης αὐτοὺς λέγοντες εἶναι τῆς οἰκίας Ἰούνιοί τε καὶ Βροῦτοι πάντες ἦσαν πλήβειοι καὶ τὰς ἀρχὰς μετῄεσαν, ἃς τοῖς δημοτικοῖς μετιέναι νόμος, ἀγορανομίας τε καὶ δημαρχίας, ὑπατείαν δ' οὐδείς, ἧς τοῖς πατρικίοις μετῆν. ὀψὲ δέ ποτε καὶ ταύτης ἔτυχον τῆς
89 ἀρχῆς, ὅτε συνεχωρήθη καὶ τοῖς δημοτικοῖς αὐτὴν λαβεῖν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οἷς μέλει τε καὶ διαφέρει τὸ σαφὲς εἰδέναι παρίημι σκοπεῖν.

XVIIII. *Μετὰ δὲ τὴν Βρούτου τελευτὴν ὁ συνύπατος αὐτοῦ Οὐαλέριος ὕποπτος γίνεται τοῖς δημοτικοῖς ὡς βασιλείαν κατασκευαζόμενος· πρῶτον μὲν ὅτι μόνος κατέσχε τὴν ἀρχὴν δέον εὐθὺς ἑλέσθαι τὸν συνύπατον, ὥσπερ ὁ Βροῦτος ἐποίησε Κολλατῖνον ἐκβαλών· ἔπειθ' ὅτι τὴν οἰκίαν ἐν ἐπιφθόνῳ τόπῳ κατεσκευάσατο λόφον ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς ὑψηλὸν ἐπιεικῶς καὶ περίτομον ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Οὐελίαν ἐκλεξάμενος. πυθόμενος δὲ παρὰ τῶν ἐπιτηδείων ὅτι ταῦτα λυπεῖ τὸν δῆμον, ἀρχαιρεσιῶν προθεὶς ἡμέραν ὕπατον αἱρεῖται Σπόριον Λουκρήτιον, ὃς οὐ πολλὰς ἡμέρας τὴν ἀρχὴν κατασχὼν ἀποθνήσκει. εἰς δὲ τὸν ἐκείνου τόπον καθίστησι Μάρκον Ὁράτιον, καὶ τὴν οἰκίαν ἀπὸ τοῦ λόφου
190 μετατίθεται κάτω, ἵν' ἐξείη Ῥωμαίοις, ὡς αὐτὸς ἐκκλησιάζων ἔφη, βάλλειν αὐτὸν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ μετεώρου τοῖς λίθοις, ἐάν τι λάβωσιν ἀδικοῦντα. βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων*

τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο τοῖς μεθ' ἑαυτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις· νόμους τε φιλανθρωποτάτους ἔθετο βοηθείας ἔχοντας τοῖς δημοτικοῖς· ἕνα μὲν ἐν ᾧ διαρρήδην ἀπεῖπεν ἄρχοντα μηδένα εἶναι Ῥωμαίων, ὃς ἂν μὴ παρὰ τοῦ δήμου λάβῃ τὴν ἀρχήν, θάνατον ἐπιθεὶς ζημίαν ἐάν τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, καὶ τὸν ἀποκτείναντα τούτων τινὰ ποιῶν ἀθῷον· ἕτερον δὲ ἐν ᾧ γέγραπται, Ἐάν τις ἄρχων Ῥωμαίων τινὰ ἀποκτείνειν ἢ μαστιγοῦν ἢ ζημιοῦν εἰς χρήματα θέλῃ, ἐξεῖναι τῷ ἰδιώτῃ [891] προκαλεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὴν τοῦ δήμου κρίσιν, πάσχειν δὲ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ μηδὲν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ἕως ἂν ὁ δῆμος ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφίσηται. ἐκ τούτων γίνεται τῶν πολιτευμάτων τίμιος τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τίθενται αὐτῷ ἐπωνύμιον Ποπλικόλαν· τοῦτο κατὰ τὴν Ἑλλήνων διάλεκτον βούλεται δηλοῦν δημοκηδῆ. καὶ τὰ μὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ συντελεσθέντα ὑπὸ τῶν ὑπάτων τοιάδε ἦν·

XX. Τῷ δ' ἑξῆς αὐτός τε πάλιν ἀποδείκνυται Οὐαλέριος τὸ δεύτερον ὕπατος καὶ σὺν αὐτῷ Λουκρήτιος, ἐφ' ὧν ἄλλο μὲν οὐδὲν ἄξιον λόγου ἐπράχθη, τιμήσεις δὲ ἐγένοντο τῶν βίων καὶ τάξεις τῶν εἰς τοὺς πολέμους εἰσφορῶν, ὡς Τύλλιος ὁ βασιλεὺς ἐνομοθέτησε, πάντα τὸν ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου δυναστείας χρόνον ἀφειμέναι, τότε δὲ πρῶτον ὑπὸ τούτων ἀνανεωθεῖσαι [892]· ἐξ ὧν εὑρέθη τῶν ἐν ἥβῃ Ῥωμαίων περὶ τρισκαίδεκα μυριάδας. καὶ εἰς χωρίον τι †σιονύριον καλούμενον Ῥωμαίων ἀπεστάλη στρατιά, διὰ φυλακῆς ἕξουσα τὸ φρούριον ἐπὶ ταῖς Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων πόλεσι κείμενον, ὅθεν τὸν πόλεμον προσεδέχοντο.

XXI. *Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου τοῦ προσαγορευθέντος Ποπλικόλα τὸ τρίτον ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀποδειχθέντος ἀρχὴν, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκου Ὁρατίου Πολβίλλου τὸ δεύτερον, βασιλεὺς Κλουσινῶν τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ Λάρος ὄνομα, Πορσίνας ἐπίκλησιν, καταφυγόντων ἐπ᾽ αὐτὸν Ταρκυνίων, ὑποσχόμενος αὐτοῖς δυεῖν θάτερον ἢ διαλλάξειν αὐτοὺς πρὸς τοὺς πολίτας ἐπὶ καθόδῳ καὶ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς, ἢ τὰς οὐσίας ἀνακομισάμενος ἃς ἀφῃρέθησαν ἀποδώσειν, ἐπειδὴ πρέσβεις ἀποστείλας εἰς τὴν Ῥώμην ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ μεμιγμένας ἀπειλαῖς ἐπικλήσεις*
893 *κομίζοντας οὔτε διαλλαγὰς εὕρετο τοῖς ἀνδράσι καὶ κάθοδον, αἰτιωμένης τῆς βουλῆς τὰς ἀρὰς καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς γενομένους κατ᾽ αὐτῶν, οὔτε τὰς οὐσίας ἀνεπράξατο αὐτοῖς, τῶν διανειμαμένων καὶ κατακληρουχησάντων αὐτὰς οὐκ ἀξιούντων ἀποδιδόναι· ὑβρίζεσθαι φήσας ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ δεινὰ πάσχειν, ὅτι τῶν ἀξιουμένων οὐδετέρου παρ᾽ αὐτῶν ἔτυχεν, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ διεφθαρμένος τὴν γνώμην ὑπό τε πλούτου καὶ χρημάτων καὶ ἀρχῆς μεγέθους, ἀφορμὰς ὑπέλαβεν ἔχειν καλὰς καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν παλαίτερον ἔτι τοῦτο βουλόμενος, καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. συνῄρετο δ᾽ αὐτῷ τοῦ πολέμου πᾶσαν προθυμίαν ἀποδεῖξαι βουλόμενος ὁ Ταρκυνίου γαμβρὸς Ὀκταούιος Μαμίλιος, ἐκ πόλεως ὁρμώμενος Τύσκλου, Καμερίνους μὲν καὶ Ἀντεμνάτας, οἳ τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους, ἅπαντας ἐπαγόμενος*
894 *ἀφεστηκότας ἤδη Ῥωμαίων ἐκ τοῦ φανεροῦ· παρὰ δὲ τῶν ἄλλων ὁμοεθνῶν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις πολεμεῖν ἀναφανδὸν ἐνσπόνδῳ τε καὶ μεγάλην ἰσχὺν ἐχούσῃ πόλει διὰ προφάσεις οὐκ ἀναγκαίας, ἐθελοντὰς συχνοὺς ἰδίᾳ πεπεικὼς χάριτι.*

XXII. Ταῦτα μαθόντες οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι πρῶτον μὲν τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν χρήματά τε καὶ βοσκήματα καὶ ἀνδράποδα μετάγειν τοῖς γεωργοῖς ἐκέλευσαν εἰς τὰ πλησίον ὄρη, φρούρια κατασκευάσαντες ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοῖς ἱκανὰ σώζειν τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας· ἔπειτα τὸν καλούμενον Ἰανίκολον ὄχθον· ἔστι δὲ τοῦτο ὄρος ὑψηλὸν ἀγχοῦ τῆς Ῥώμης πέραν τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ κείμενον· ὀχυρωτέραις ἐκρατύναντο κατασκευαῖς τε καὶ φυλακαῖς, περὶ παντὸς ποιούμενοι μὴ γενέσθαι τοῖς πολεμίοις ἐπίκαιρον χωρίον ἐπιτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως, καὶ τὰς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὰς ἐνταῦθα ἀπέθεντο· τά τε ἐντὸς τείχους ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον καθίσταντο πολλὰ πολιτευόμενοι φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς πένητας, ἵνα μὴ 895
μεταβάλοιντο πρὸς τοὺς τυράννους ἐπὶ τοῖς ἰδίοις κέρδεσι πεισθέντες προδοῦναι τὸ κοινόν· καὶ γὰρ ἀτελεῖς αὐτοὺς ἁπάντων ἐψηφίσαντο εἶναι τῶν κοινῶν τελῶν, ὅσα βασιλευομένης τῆς πόλεως ἐτέλουν, καὶ ἀνεισφόρους τῶν εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τοὺς πολέμους ἀναλισκομένων ἐποίησαν, μέγα κέρδος ἡγούμενοι τοῖς κοινοῖς εἰ τὰ σώματα μόνον αὐτῶν ἕξουσι προκινδυνεύοντα τῆς πατρίδος· τήν τε δύναμιν ἠσκημένην ἐκ πολλοῦ καὶ παρεσκευασμένην ἔχοντες ἐν τῷ προκειμένῳ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύοντο πεδίῳ. βασιλεὺς δὲ Πορσίνας ἄγων τὴν στρατιὰν τὸ μὲν Ἰανίκολον ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται καταπληξάμενος τοὺς φυλάττοντας αὐτό, καὶ φρουρὰν Τυρρηνῶν ἐν αὐτῷ καθίστησιν· ἐπὶ δὲ τὴν πόλιν ἐλαύνων ὡς καὶ αὐτὴν δίχα πόνου παραστησόμενος, ἐπειδὴ πλησίον τῆς γεφύρας ἐγένετο καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐθεάσατο προκαθημένους τοῦ ποταμοῦ, παρεσκευάζετό τε πρὸς μάχην ὡς ἀναρπασόμενος αὐτοὺς 896

πλήθει καὶ ἐπῆγε σὺν πολλῇ καταφρονήσει τὴν δύναμιν. εἶχον δὲ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μὲν ἀριστεροῦ κέρως οἱ Ταρκυνίου παῖδες, Σέξτος καὶ Τῖτος, Ῥωμαίων τε αὐτῶν τοὺς φυγάδας ἄγοντες καὶ ἐκ τῆς Γαβίων πόλεως τὸ ἀκμαιότατον ξένων τε καὶ μισθοφόρων χεῖρα οὐκ ὀλίγην· τοῦ δὲ δεξιοῦ Μαμίλιος ὁ Ταρκυνίου κηδεστής, ἐφ' οὗ Λατίνων οἱ ἀποστάντες ἀπὸ Ῥωμαίων ἐτάξαντο· βασιλεὺς δὲ Πορσίνας κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα ἐτέτακτο. Ῥωμαίων δὲ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας Σπόριος Λάρκιος καὶ Τῖτος Ἑρμίνιος κατεῖχον ἐναντίοι Ταρκυνίοις· τὸ δὲ ἀριστερὸν Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς θατέρου τῶν ὑπάτων Ποπλικόλα καὶ Τῖτος Λουκρήτιος ὁ τῷ πρόσθεν ὑπατεύσας ἔτει Μαμιλίῳ καὶ Λατίνοις συνοισόμενοι· τὰ δὲ μέσα τῶν κεράτων οἱ ὕπατοι κατεῖχον ἀμφότεροι.

897 XXIII. Ὡς δὲ συνῆλθον εἰς χεῖρας ἐμάχοντο γενναίως, καὶ πολὺν ἀντεῖχον ἀμφότεροι χρόνον· ἐμπειρίᾳ μὲν καὶ καρτερίᾳ κρείττους ὄντες οἱ Ῥωμαῖοι τῶν ἐναντίων, πλήθει δὲ κρατοῦντες τῶν Ῥωμαίων οἱ Τυρρηνοί τε καὶ Λατῖνοι μακρῷ. πολλῶν δὲ πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων δέος εἰσέρχεται Ῥωμαίους, πρῶτον μὲν τοὺς κατέχοντας τὸ ἀριστερὸν κέρας, ἐπειδὴ τοὺς ἡγεμόνας ἐθεάσαντο Οὐαλέριόν τε καὶ Λουκρήτιον τραυματίας ἀποκομισθέντας ἐκ τῆς μάχης· ἔπειτα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τεταγμένους νικῶντας ἤδη τὴν σὺν Ταρκυνίοις δύναμιν τὸ αὐτὸ καταλαμβάνει πάθος, ὁρῶντας τὴν τροπὴν τῶν ἑτέρων. φευγόντων δ' εἰς τὴν πόλιν ἁπάντων καὶ διὰ μιᾶς γεφύρας βιαζομένων ἀθρόων, ὁρμὴ γίνεται τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη· ὀλίγου τε πάνυ ἡ πόλις ἐδέησεν ἁλῶναι κατὰ κράτος ἀτείχιστος οὖσα ἐκ τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν μερῶν, εἰ συνεισέπεσον εἰς αὐτὴν

ἅμα τοῖς φεύγουσιν οἱ διώκοντες. οἱ δὲ τὴν ὁρμὴν 898
τῶν πολεμίων ἐπισχόντες καὶ διασώσαντες ὅλην τὴν στρατιὰν τρεῖς ἄνδρες ἐγένοντο, Σπόριος μὲν Λάρκιος καὶ Τῖτος Ἑρμίνιος οἱ τὸ δεξιὸν ἔχοντες κέρας ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, Πόπλιος δὲ Ὁράτιος ὁ καλούμενος Κόκλης ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ὄψιν ἐλαττώματος ἐκκοπεὶς ἐν μάχῃ τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν ἐκ τῶν νεωτέρων, μορφῇ τε κάλλιστος ἀνθρώπων καὶ ψυχὴν ἄριστος. οὗτος ἀδελφιδοῦς μὲν ἦν Ὁρατίου Μάρκου θατέρου τῶν ὑπάτων, τὸ δ' εὐγενὲς κατῆγεν ἀφ' ἑνὸς τῶν τριδύμων Ὁρατίου Μάρκου τοῦ νικήσαντος τοὺς Ἀλβανοὺς τριδύμους, ὅτε περὶ τῆς ἡγεμονίας αἱ πόλεις εἰς πόλεμον καταστᾶσαι συνέβησαν μὴ πάσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσιν, ἀλλὰ τρισὶν ἀνδράσιν ἀφ' ἑκατέρας, ὡς ἐν τοῖς προτέροις δεδήλωκα λόγοις. οὗτοι δὴ μόνοι κατὰ νώτου λαβόντες τὴν γέφυραν εἶργον τῆς διαβάσεως τοὺς πολεμίους μέχρι πολλοῦ καὶ διέμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς στάσεως βαλλόμενοί τε ὑπὸ πολλῶν παντοδαποῖς βέλεσι καὶ ἐκ χειρὸς παιόμενοι τοῖς ξίφεσιν, ἕως ἅπασα ἡ στρατιὰ διῆλθε τὸν ποταμόν.

XXIIII. Ὡς δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοὺς σφετέρους ἔδο- 899
ξαν γεγονέναι, δύο μὲν ἐξ αὐτῶν Ἑρμίνιός τε καὶ Λάρκιος, διεφθαρμένων αὐτοῖς ἤδη τῶν σκεπαστηρίων διὰ τὰς συνεχεῖς πληγάς, ἐχώρουν ἐπὶ πόδα. Ὁράτιος δὲ μόνος ἀνακαλουμένων αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν καὶ περὶ παντὸς ποιουμένων σωθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς γειναμένοις, οὐκ ἐπείσθη, ἀλλ' ἔμενεν ἔνθα τὸ πρῶτον ἔστη κελεύσας τοῖς περὶ τὸν Ἑρμίνιον λέγειν πρὸς τοὺς ὑπάτους, ὡς αὐτοῦ φράσαντος, ἀποκόπτειν τὴν γέφυραν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν

τάχει· ἦν δὲ μία κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ξυλόφρακτος ἄνευ σιδήρου δεδεμένη ταῖς σανίσιν αὐταῖς, ἣν καὶ μέχρις ἐμοῦ τοιαύτην φυλάττουσι Ῥωμαῖοι· ἐπιστεῖλαι δὲ τοῖς ἀνδράσιν, ὅταν τὰ πλείω τῆς γεφύρας λυθῇ καὶ βραχὺ τὸ λειπόμενον ᾖ μέρος, φράσαι πρὸς αὐτὸν σημείοις τισὶν ἢ φωνῇ γεγωνοτέρᾳ· τὰ λοιπὰ λέγων ἑαυτῷ μελήσειν. ταῦτ' ἐπικελευσάμενος τοῖς δυσὶν ἐπ' αὐτῆς ἵσταται τῆς γεφύρας καὶ τῶν ὁμόσε χωρούντων οὓς μὲν τῷ ξίφει παίων, οὓς
900 δὲ τῷ θυρεῷ περιτρέπων, πάντας ἀνέστειλε τοὺς ὁρμήσαντας ἐπὶ τὴν γέφυραν· οὐκέτι γὰρ εἰς χεῖρας αὐτῷ χωρεῖν ἐτόλμων οἱ διώκοντες ὡς μεμηνότι καὶ θανατῶντι, καὶ ἅμα οὐδὲ ῥᾴδιον αὐτῷ προσελθεῖν ὑπάρχον ἐξ εὐωνύμων μὲν καὶ δεξιῶν ἔχοντι πρόβλημα τὸν ποταμόν, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ πρόσωπον ὅπλων τε καὶ νεκρῶν σωρόν· ἀλλ' ἄπωθεν ἑστῶτες ἀθρόοι λόγχαις τε καὶ σαυνίοις καὶ λίθοις χειροπληθέσιν ἔβαλλον, οἷς δὲ μὴ παρείη ταῦτα τοῖς ξίφεσι καὶ ταῖς ἀσπίσι τῶν νεκρῶν. ὁ δ' ἠμύνετο τοῖς ἐκείνων χρώμενος ὅπλοις κατ' αὐτῶν καὶ ἔμελλεν ὥσπερ εἰκὸς εἰς ἀθρόους βάλλων ἀεί τινος τεύξεσθαι σκοποῦ. ἤδη δὲ καταβελὴς ὢν καὶ τραυμάτων πλῆθος ἐν πολλοῖς μέρεσι τοῦ σώματος ἔχων, μίαν δὲ πληγὴν λόγχης, ἣ διὰ θατέρου τῶν γλουτῶν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ ἀντία ἐνεχθεῖσα ἐκάκωσεν αὐτὸν ὀδύναις καὶ τὴν βάσιν ἔβλαπτεν, ἐπειδὴ τῶν κατόπιν
901 ἤκουσεν ἐμβοησάντων λελύσθαι τῆς γεφύρας τὸ πλεῖον μέρος, καθάλλεται σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὸν ποταμόν, καὶ διανηξάμενος τὸ ῥεῦμα χαλεπῶς πάνυ· περὶ γὰρ τοῖς ὑπερείσμασι τῶν σανίδων σχιζόμενος ὁ ῥοῦς ὀξὺς ἦν καὶ δίνας ἐποίει μεγάλας· ἐξεκολύμβησεν εἰς τὴν γῆν οὐδὲν τῶν ὅπλων ἐν τῷ νεῖν ἀποβαλών.

XXV. Τοῦτο τὸ ἔργον ἀθάνατον αὐτῷ δόξαν εἰργάσατο. παραχρῆμά τε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι στεφανώσαντες αὐτὸν ἀπέφερον εἰς τὴν πόλιν ὑμνοῦντες ὡς τῶν ἡρώων ἕνα, καὶ πᾶς ὁ κατοικίδιος ὄχλος ἐξεχεῖτο ποθῶν αὐτὸν ἕως ἔτι περιῆν θεάσασθαι τὴν τελευταίαν πρόσοψιν· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ τῶν τραυμάτων οὐκ εἰς μακρὰν διαφθαρήσεσθαι· καὶ ἐπειδὴ διέφυγε τὸν θάνατον, εἰκόνα χαλκῆν ἔνοπλον ὁ δῆμος 902
ἔστησεν αὐτοῦ τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ κρατίστῳ, καὶ χώραν ἐκ τῆς δημοσίας ἔδωκεν ὅσην αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεύγει βοῶν περιαρόσει· χωρὶς δὲ τῶν δημοσίᾳ δοθέντων κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὅτε μάλιστα δεινὴ σπάνις τῶν ἀναγκαίων [ἐπιτηδείων] ἅπαντας κατεῖχε, μιᾶς ἡμέρας τροφὴν ἐχαρίσαντο μυριάδες ἀνθρώπων αἱ σύμπασαι πλείους ἢ τριάκοντα. Ὁράτιος μὲν δὴ τοιαύτην ἀποδειξάμενος ἀρετὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ ζηλωτὸς μὲν εἰ καί τις ἄλλος Ῥωμαίων ἐγένετο, ἄχρηστος δὲ εἰς τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς πόλεως διὰ τὴν πήρωσιν τῆς βλέψεως· καὶ διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην οὔτε ὑπατείας οὔτε ἄλλης ἡγεμονίας στρατιωτικῆς οὐδεμιᾶς ἔτυχεν. οὗτός τε δὴ θαυμαστὸν ἔργον ἀποδειξάμενος ἐν τῷ τότε ἀγῶνι Ῥωμαίοις ἄξιος εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ διονομασθέντων ἐπαινεῖσθαι, καὶ ἔτι πρὸς τούτῳ Γάιος Μούκιος, ᾧ Κόρδος ἐπωνύμιον ἦν, ἀνὴρ ἐξ ἐπιφανῶν πατέρων καὶ αὐτὸς 903
ἐγχειρήματι ἐπιβαλόμενος μεγάλῳ, περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον ἐρῶ διηγησάμενος πρῶτον ἐν οἵαις ἡ πόλις ἦν τότε συμφοραῖς.

XXVI. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην ἐκείνην ὁ μὲν Τυρρηνῶν βασιλεὺς ἐν τῷ πλησίον ὄρει καταστρατοπεδευσάμενος, ὅθεν τὴν Ῥωμαίων φρουρὰν ἐξέ-

βαλε, τῆς ἐπέκεινα τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ χώρας ἁπάσης ἐκράτει. οἱ δὲ Ταρκυνίου παῖδες καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος σχεδίαις τε καὶ σκάφαις διαβιβάσαντες τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ ποταμοῦ τὰ πρὸς τὴν Ῥώμην φέροντα ἐν ἐχυρῷ τίθενται χωρίῳ τὸν χάρακα· ὅθεν ὁρμώμενοι τῶν τε Ῥωμαίων ἐδῄουν τὴν γῆν καὶ τὰς αὐλὰς κατέσκαπτον καὶ τοῖς ἐπὶ νομὰς ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων βοσκήμασιν ἐπετίθεντο. κρατουμένης δὲ τῆς ὑπαίθρου πάσης ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὔτ' ἐκ γῆς εἰσκομιζομένων εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀγορῶν, οὔτε μὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ καταγομένων ὅτι μὴ σπανίων, τα-
904 χεῖα τῶν ἀναγκαίων σπάνις ἐγένετο μυριάσι πολλαῖς τὰ παρασκευασθέντα οὐ πολλὰ ὄντα δαπανώσαις. καὶ μετὰ τοῦθ' οἱ θεράποντες πολλοὶ καταλιπόντες τοὺς δεσπότας ηὐτομόλουν ὁσημέραι, καὶ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους οἱ πονηρότατοι πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς ἀφίσταντο· ταῦθ' ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἔδοξε Λατίνων μὲν δεῖσθαι τῶν ἔτι αἰδουμένων τὸ συγγενὲς καὶ μένειν δοκούντων ἐν τῇ φιλίᾳ συμμαχίας σφίσι πέμψαι διὰ ταχέων, εἰς δὲ τὴν Καμπανίδα Κύμην καὶ τὰς ἐν τῷ Πωμεντίνῳ πεδίῳ πόλεις ἀποστεῖλαι πρέσβεις ἀξιώσοντας αὐτὰς σίτου σφίσιν ἐξαγωγὴν ἐπιτρέψαι. Λατῖνοι μὲν οὖν διεκρούσαντο τὴν ἐπικουρίαν, ὡς οὐχ ὅσιον αὐτοῖς ὂν οὔτε Ταρκυνίοις πολεμεῖν οὔτε Ῥωμαίοις, ἐπειδὴ κοινῇ συνέθεντο πρὸς ἀμφοτέρους τὰ περὶ τῆς φιλίας ὅρκια· ἐκ δὲ τοῦ Πωμεντίνου πεδίου Λάρκιός τε καὶ Ἑρμίνιος οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν παρακομιδὴν τοῦ σίτου πρέσβεις πολλὰς γεμίσαντες σκάφας παντοίας τροφῆς ἀπὸ θαλάττης ἀνὰ τὸν ποταμὸν ἐν νυκτὶ ἀσελήνῳ λα-
905 θόντες τοὺς πολεμίους διεκόμισαν. ταχὺ δὲ καὶ ταύτης

ἐξαναλωθείσης τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κατασχούσης τοὺς ἀνθρώπους ἀπορίας, μαθὼν παρὰ τῶν αὐτομόλων ὁ Τυρρηνὸς ὅτι κάμνουσιν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ οἱ ἔνδον ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτοὺς ἐπιτάττων δέχεσθαι Ταρκύνιον εἰ βούλονται πολέμου τε καὶ λιμοῦ ἀπηλλάχθαι.

XXVII. Οὐκ ἀνασχομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τὰς ἐπιταγάς, ἀλλὰ πάντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν βουλομένων, καταμαθὼν ὁ Μούκιος ὅτι δυεῖν αὐτοῖς συμβήσεται θάτερον ἢ μὴ διαμεῖναι πολὺν ἐν τοῖς λελογισμένοις χρόνον ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων ἐκβιασθεῖσιν, ἢ φυλάττουσι βεβαίας τὰς κρίσεις τὸν οἴκτιστον ἀπολέσθαι τῶν μόρων, δεηθεὶς τῶν ὑπάτων τὴν βουλὴν αὐτῷ συναγαγεῖν, ὡς μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ἐξοίσων πρὸς αὐτήν, ἐπειδὴ συνήχθη λέγει τοιάδε· Ἄνδρες πατέρες, ἐγχείρημα τολμᾶν διανοούμενος, ὑφ᾽ οὗ τῶν παρόντων ἀπαλλαγήσεται κακῶν ἡ πόλις, τῷ μὲν ἔργῳ πάνυ θαρρῶ καὶ ῥᾳδίως αὐ- 906
τοῦ κρατήσειν οἴομαι· περὶ δὲ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, εἰ περιέσται μοι μετὰ τὸ ἔργον, οὐ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω, μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τἀληθὲς λέγειν οὐδεμίαν. εἰς τοσοῦτον δὴ κίνδυνον ἐμαυτὸν καθιέναι μέλλων οὐκ ἀξιῶ λαθεῖν ἅπαντας αἰωρηθεὶς ὑπὲρ μεγάλων, ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι διαμαρτεῖν τῆς πείρας, ἀλλ᾽ ἐπὶ καλοῖς ἔργοις μεγάλων ἐπαίνων τυγχάνειν, ἐξ ὧν ἀντὶ τοῦ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον ὑπάρξει μοι κλέος. δήμῳ μὲν οὖν φράζειν ἃ διανοοῦμαι πράττειν οὐκ ἀσφαλές, μή τις ἴδια κέρδη περιβαλλόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτὰ ἐξενέγκῃ, δέον αὐτοῖς ὥσπερ μυστηρίου ἀπορρήτου φυλακῆς· ὑμῖν δὲ οὓς καθέξειν αὐτὰ πεπίστευκα ἐγκρατῶς πρώτοις τε καὶ μόνοις ἐκφέρω· παρ᾽ ὑμῶν δὲ οἱ ἄλλοι πολῖται ἐν τῷ

907 προσήκοντι καιρῷ μαθήσονται. τὸ δὲ ἐγχείρημά μου τοιόνδε ἐστίν. αὐτομόλου σχῆμα μέλλω λαβὼν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν πορεύεσθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἀπιστηθεὶς πρὸς αὐτῶν ἀποθάνω, ἑνὶ πολίτῃ μόνον ἐλάττους οἱ λοιποὶ γενήσεσθε· ἐὰν δὲ παρελθεῖν εἴσω τοῦ χάρακος ἐκγένηταί μοι, τὸν βασιλέα τῶν πολεμίων ἀποκτείνειν ὑμῖν ὑποδέχομαι· ἀποθανόντος δὲ Πορσίνου καταλυθήσεται μὲν [ἡμῖν] ὁ πόλεμος, ἐγὼ δὲ εἰ ὅ τι ἂν τῷ δαιμονίῳ δόξῃ [τοῦτο] πείσομαι, τούτων συνίστορας ὑμᾶς ἕξων καὶ μάρτυρας πρὸς τὸν δῆμον ἄπειμι τὴν κρείττονα τύχην τῆς πατρίδος ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ ποιησάμενος.

XXVIII. Ἐπαινεθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ λαβὼν οἰωνοὺς αἰσίους τῆς πράξεως, διαβαίνει τὸν ποταμόν. καὶ παραγενόμενος ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν εἰσέρχεται, παρακρουσάμενος τοὺς φυλάττοντας τὰς πύλας, ὡς τῶν ὁμοεθνῶν
908 τις, ὅπλον τε οὐθὲν φανερὸν ἔχων καὶ γλώττῃ Τυρρηνικῇ διαλεγόμενος, ἣν ἐξέμαθεν ἔτι παῖς ὢν ὑπὸ τροφοῦ Τυρρηνίδος τὸ γένος ἐκδιδαχθείς. ὡς δ' ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ στρατήγιον ἀφίκετο, ἄνδρα ὁρᾷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ σώματος διαφέροντα, ἐσθῆτα πορφυρᾶν ἐνδεδυκότα, καθήμενον ἐπὶ τοῦ στρατηγικοῦ βήματος, καὶ περὶ αὐτὸν ἑστῶτας ἐνόπλους συχνούς. διαμαρτὼν δὲ τῆς δόξης, οἷα δὴ μηδέποτε τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἄνδρα ὑπέλαβε Πορσίναν εἶναι· ὁ δ' ἦν ἄρα γραμματεὺς τοῦ βασιλέως, ἐκάθητο δ' ἐπὶ τοῦ βήματος διαριθμῶν τοὺς στρατιώτας καὶ διαγράφων αὐτοῖς τοὺς ὀψωνιασμούς. ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν γραμματέα χωρήσας διὰ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου, καὶ ἀναβὰς ὡς ἄνοπλος ὑπ' οὐθενὸς κωλυόμενος ἐπὶ τὸ βῆμα,

σπᾶται τὸ ξιφίδιον, ὃ ἐντὸς τῆς περιβολῆς ἔκρυπτε, καὶ παίει τὸν ἄνδρα κατὰ τῆς σφαγῆς. ἀποθανόντος δὲ τοῦ γραμματέως πληγῇ μιᾷ, συλληφθεὶς εὐθὺς ὑπὸ τῶν περὶ τὸ βῆμα πρὸς τὸν βασιλέα πεπυσμένον ἤδη παρ' ἑτέρων τὴν τοῦ γραμματέως ἀναίρεσιν ἀπάγεται. ὁ δ' ὡς εἶδεν αὐτὸν, Ὦ μιαρώτατε πάντων, εἶπεν, ἀνθρώπων, καὶ δίκας ὑφέξων οὐκ εἰς 909
μακρὰν ὧν ἄξιος εἶ, λέγε τίς εἶ, καὶ πόθεν ἀφιγμένος καὶ τίνι βοηθείᾳ πεποιθὼς ἐπεχείρησας ἔργῳ τηλικῷδε· καὶ πότερον τὸν γραμματέα τὸν ἐμὸν ἀποκτεῖναί σοι προὔκειτο μόνον ἢ κἀμέ· καὶ τίνας ἔχεις κοινωνοὺς τῆς ἐπιβουλῆς ἢ συνίστορας; ἀπόκρυψαι δὲ μηδὲν τῶν ἀληθῶν, ἵνα μὴ βασανιζόμενος ἀναγκασθῇς λέγειν.

XXVIIII. Καὶ ὁ Μούκιος οὔτε μεταβολῇ χρώματος οὔτε συννοίᾳ προσώπου τὸν ὀρρωδοῦντα διασημήνας οὔτε ἄλλο παθὼν οὐδὲν, ὧν φιλοῦσι πάσχειν οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν, λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ Ῥωμαῖος μέν εἰμι, καὶ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων ἕνεκα γένους, ἐλευθερῶσαι δὲ τὴν πατρίδα τοῦ πολέμου βουληθεὶς, ἦλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὑμῶν ὡς τῶν αὐτομόλων τις, ἀποκτεῖναί σε βουλόμενος· οὐκ ἀγνοῶν μὲν ὅτι καὶ κατορθώσαντι καὶ διαμαρτόντι τῆς ἐλ- 910
πίδος ἀποθανεῖν ὑπάρχει μοι, χαρίσασθαι δὲ τῇ γειναμένῃ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν προαιρούμενος καὶ ἀντὶ τοῦ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον δόξαν καταλιπεῖν· ψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ἀντὶ σοῦ τὸν γραμματέα, ὃν οὐθὲν ἐδεόμην, ἀνῄρηκα τῇ τε πορφύρᾳ καὶ τῷ δίφρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς ἐξουσίας συμβόλοις πλανηθείς. τὸν μὲν οὖν θάνατον, ὃν αὐτὸς ἐμαυτοῦ κατεψηφισάμην ὅτ' ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἔμελλον ὁρμᾶν, οὐ παραιτοῦμαι· βασάνους δὲ καὶ τὰς ἄλλας

ὕβρεις εἴ μοι παρείης, πίστεις δοὺς ἐπὶ θεῶν ὑπι-
σχνοῦμαί σοι μέγα πρᾶγμα δηλώσειν καὶ πρὸς τὴν
σωτηρίαν ἀνῆκόν σοι. Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγε στρα-
911 τηγῆσαι τὸν ἄνδρα διανοούμενος· ὁ δὲ ἔξω τοῦ φρο-
νεῖν γεγονὼς καὶ ἅμα κινδύνους ἐκ πολλῶν μαν-
τευόμενος ἀνθρώπων οὐκ ἀληθεῖς, δίδωσιν αὐτῷ δι'
ὅρκων τὸ πιστόν. μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Μούκιος καινό-
τατον ἐνθυμηθεὶς ἀπάτης τρόπον, ὃς ἐν ἀφανεῖ τὸν
ἔλεγχον εἶχε, λέγει πρὸς αὐτόν· Ὦ βασιλεῦ, Ῥω-
μαίων ἄνδρες τριακόσιοι τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἡλικίαν
ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων ἅπαντες ἐβουλευσά-
μεθα συνελθόντες ἀποκτεῖναί σε καὶ τὸ πιστὸν ὅρκοις
παρ' ἀλλήλων ἐλάβομεν. ἔδοξε δ' ἡμῖν βουλευομέ-
νοις ὅστις ὁ τῆς ἐπιβουλῆς ἦν τρόπος, μήτε ἅπαντας
ἅμα χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθ' ἕνα, μήτε φρά-
ζειν ἕτερον ἑτέρῳ πότε καὶ πῶς καὶ ποῦ καὶ τίσιν
ἀφορμαῖς χρησάμενος ἐπιθήσεταί σοι, ἵνα ῥᾷον ἡμῖν
ὑπάρχῃ τὸ λαθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες ἐκληρωσά-
μεθα, καὶ πρῶτος ἄρξαι τῆς πείρας ἔλαχον ἐγώ.
προειδὼς οὖν ὅτι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τὴν αὐτήν μοι
τόλμαν ἕξουσιν ἐπιθυμίᾳ δόξης, ὧν εἰ καί τις μὴ
912 ἀμείνονι τύχῃ χρήσεται τῆς ἐμῆς, σκόπει τίς ἔσταί
σοι πρὸς ἅπαντας ἀρκοῦσα φυλακή.

XXX. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, ἐκεῖνον μὲν ἀπαγαγόντας τοὺς δορυφόρους ἐκέλευσε δῆσαι καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς· αὐτὸς δὲ τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων παραλαβὼν καὶ τὸν υἱὸν Ἄρροντα παρακαθισάμενος, μετ' ἐκείνων ἐσκόπει τί ποιῶν τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῶν διακρούσεται· τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἕκαστος εὐήθεις ἀσφαλείας λέγων ἐδόκει τῶν δεόντων φρονεῖν οὐδέν· ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ τελευταίαν ἀπεφήνατο γνώμην πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας, ἀξιῶν

αὐτὸν μὴ σκοπεῖν τίσι φυλακαῖς χρώμενος οὐδὲν πείσεται δεινὸν, ἀλλὰ τί ποιῶν οὐ δεήσεται φυλακῆς· θαυμασάντων δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πάντων καὶ πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο μαθεῖν βουλομένων, Εἰ φίλους ἀντὶ πολεμίων, ἔφη, ποιήσαιο τοὺς ἄνδρας, 91 *τιμιωτέραν ἡγησάμενος τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν τῆς καθόδου τῶν σὺν Ταρκυνίῳ φυγάδων. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ κράτιστα μὲν ἔφησεν αὐτὸν λέγειν, βουλῆς δὲ εἶναι ἄξιον τὸ πρᾶγμα, πῶς εὐπρεπεῖς γενήσονται πρὸς αὐτοὺς αἱ διαλλαγαί· μεγάλην αἰσχύνην φάσκων εἶναι, εἰ κρατήσας αὐτῶν μάχῃ καὶ τειχήρεις ἔχων ἀπελεύσεται, μηδὲν ὧν Ταρκυνίοις ὑπέσχετο διαπραξάμενος, ὥσπερ ἡττημένος ὑπὸ τῶν νενικημένων καὶ πεφευγὼς τοὺς μηδ' ἐκ τῶν πυλῶν ὑπομένοντας ἔτι προελθεῖν· μίαν δὲ μόνην ἔσεσθαι ἀποφαίνων καλὴν τῆς ἔχθρας λύσιν, εἰ παρὰ τῶν πολεμίων παραγένοιντό τινες πρὸς αὐτὸν περὶ φιλίας διαλεγόμενοι.*

XXXI. *Ταῦτα μὲν τότε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς παρόντας εἶπεν· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις αὐτὸς ἠναγκάσθη πρότερος ἄρχειν λόγων διαλλακτηρίων διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐσκεδασμένων ἀνὰ τὴν χώραν* 91 *τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰς ἀγομένας εἰς τὴν πόλιν ἀγορὰς ἀφαιρουμένων καὶ τοῦτο ποιούντων συνεχῶς, οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι λοχήσαντες αὐτοὺς ἐν καλῷ χωρίῳ διαφθείρουσί τε συχνοὺς καὶ ἔτι πλείους τῶν ἀναιρεθέντων αἰχμαλώτους λαμβάνουσιν. ἐφ' ᾧ χαλεπαίνοντες οἱ Τυρρηνοὶ διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους κατὰ συστροφάς, δι' αἰτίας τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας ἔχοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου καὶ ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. δόξας μὲν οὖν ἅπασι κεχαρισμένας φανήσεσθαι τὰς διαλ-*

λαγάς, ἀποστέλλει πρεσβευτὰς ἐκ τῶν ἰδίων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους. τινὲς μὲν οὖν φασι καὶ τὸν Μούκιον ἅμα τούτοις ἀποσταλῆναι δόντα τὴν πίστιν τῷ βασιλεῖ δι' ὅρκων ὑπὲρ τοῦ πάλιν ἐλεύσεσθαι· ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅμηρον, ἕως αἱ διαλλαγαὶ γένωνται, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ φυλάττεσθαι· καὶ τάχ' ἂν εἴη τοῦτ' ἀληθέστερον. ἐντολαὶ
915 δ' ἦσαν ἃς ἔδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ὁ βασιλεὺς τοιαίδε· Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων μηδένα ποιεῖσθαι λόγον, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῖς ἀξιοῦν ἀποδοθῆναι, μάλιστα μὲν ἅπαντα ὅσα Ταρκύνιός τε ὁ πρεσβύτατος κατέλιπε καὶ αὐτοὶ σὺν τῷ δικαίῳ κτησάμενοι κατέσχον· εἰ δὲ μή γε ὅσα δυνατὰ ἀγρῶν τε καὶ οἰκιῶν καὶ βοσκημάτων καὶ ὧν ἐκ γῆς ἀνήρηνται καρπῶν τὰς ἀξίας, ὁποτέρως ἂν αὐτοῖς δόξῃ συμφέρειν, ἐάν τε τοὺς κατέχοντας αὐτὰ καὶ καρπουμένους εἰσφέρειν, ἐάν τ' ἐκ τοῦ δημοσίου διαλύειν. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐκείνων, ἑαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῳ τὴν ἔχθραν τοὺς καλουμένους Ἑπτὰ πάγους· αὕτη Τυρρηνῶν ἡ χώρα τὸ ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὴν κατέσχον πολέμῳ τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· καὶ ἵνα μένωσι Ῥωμαῖοι Τυρρηνοῖς βεβαίως φίλοι, παῖδας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκιῶν τοὺς ὁμηρεύσοντας ὑπὲρ τῆς πόλεως αἰτεῖν παρ' αὐτῶν.

XXXII. Ἀφικομένης δὲ τῆς πρεσβείας εἰς Ῥώμην ἡ βουλὴ μὲν ἐψηφίσατο Ποπλικόλᾳ θατέρῳ τῶν
916 ὑπάτων πεισθεῖσα πάντα συγχωρεῖν, ὅσα ὁ Τυρρηνὸς ἠξίου, κάμνειν τὸν δημότην καὶ ἄπορον ὄχλον οἰομένη τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἀγαπητῶς δέξεσθαι τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, ἐφ' οἷς ἂν γένηται δικαίοις. ὁ δὲ δῆμος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ προβουλεύματος ἐψηφίσατο κύρια εἶναι, τὴν δ' ἀπόδοσιν τῶν

χρημάτων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τἀναντία ἔγνω, μήτ' ἐκ τῶν ἰδίων μήτ' ἐκ τῶν κοινῶν τοῖς τυράννοις μηδὲν ἀποδιδόναι, πρεσβευτὰς δὲ περὶ τούτων πρὸς βασιλέα Πορσίναν ἀποστεῖλαι, οἵτινες ἀξιώσουσιν αὐτὸν τὰ μὲν ὅμηρα καὶ τὴν χώραν παραλαβεῖν, περὶ δὲ τῶν χρημάτων αὐτὸν δικαστὴν γενόμενον Ταρκυνίοις τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅταν ἀμφοτέρων ἀκούσῃ κρῖναι τὰ δίκαια [δοκοῦντα,] μήτε χάριτι μήτ' ἔχθρᾳ παραχθέντα. ἀπῄεσαν οἱ Τυρρηνοὶ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας πρὸς βασιλέα κομίζοντες καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ κατασταθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου πρέσβεις ἄγοντες ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν εἴκοσι παῖδας, οὓς ἔδει περὶ τῆς πατρίδος ὁμηρεῦσαι, τῶν ὑπάτων πρώτων τὰ τέκνα ἐπιδόντων, Μάρκου μὲν Ὁρατίου τὸν υἱὸν, Ποπλίου 917
δὲ Οὐαλερίου τὴν θυγατέρα γάμων ἔχουσαν ὥραν. ἀφικομένων δὲ τούτων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἥσθη τε ὁ βασιλεὺς καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐπαινέσας ἀνοχὰς σπένδεται πρὸς αὐτοὺς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν καὶ τὴν δίκην αὐτὸς ἀναδέχεται δικάζειν. Ταρκύνιοι δὲ ἤχθοντο μὲν ἀπὸ μειζόνων ἐκπεσόντες ἐλπίδων, ἃς εἶχον ἐπὶ τῷ βασιλεῖ, καταχθῆναι δόξαντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπ' ἐκείνου, στέργειν δὲ τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο καὶ τὰ δεδομένα δέχεσθαι. ἀφικομένων δὲ εἰς τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἀπολογησομένων τὴν δίκην [καὶ] ἀπὸ τῆς βουλῆς τῶν πρεσβυτάτων, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν φίλων καὶ τὸν υἱὸν συνδικάζειν κελεύσας ἀπέδωκεν αὐτοῖς λόγον.

XXXIII. Ἔτι δὲ τῆς δικαιολογίας γινομένης ἧκέ 918
τις ἀπαγγέλλων τὴν φυγὴν τῶν ὁμηρευουσῶν παρθένων. δεηθεῖσαι γὰρ τῶν φυλαττόντων, ἵνα συγχωρήσωσιν αὐταῖς λούσασθαι παραγενομέναις εἰς τὸν

ποταμὸν, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον ἀποστῆναι μικρὸν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀνδράσιν εἰποῦσαι, ἕως ἂν ἀπολούσωνταί τε καὶ τὰς ἐσθῆτας ἀπολάβωσιν, ἵνα μὴ γυμνὰς ὁρῶσιν αὐτάς· ποιησάντων καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν, παρακελευσαμένης αὐταῖς τῆς Κλοιλίας καὶ πρώτης καταρχούσης, διανηξάμεναι τὸν ποταμὸν εἰς τὴν πόλιν ἀπῆλθον. ἔνθα δὴ πολὺς ὁ Ταρκύνιος ἦν ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγκαλῶν, καὶ τὸν βασιλέα παροξύνων ὡς ἐξαπατώμενον ὑπ' ἀνθρώπων δολίων μηθὲν προσέχειν αὐτοῖς. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ὑπάτου καὶ τὸ ἔργον ἐξ αὐτῶν λέγοντος εἶναι τῶν παρθένων δίχα τῆς
919 ἐπιταγῆς τῶν πατέρων, καὶ τὸ πιστὸν οὐκ εἰς μακρὰν παρέξεσθαι λέγοντος ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐξ ἐπιβουλῆς ὑφ' ἑαυτῶν πεπρᾶχθαι, πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς συνεχώρησεν αὐτῷ πορευθέντι τὰς παρθένους ἀγαγεῖν, ὡς ὑπισχνεῖτο. Οὐαλέριος μὲν δὴ τὰς παρθένους ἄξων ᾤχετο· Ταρκύνιος δὲ καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ τῶν δικαίων ὑπεριδόντες πράγματι ἐπεβούλευσαν ἀνοσίῳ, λόχον ὑποπέμψαντες εἰς τὴν ὁδὸν ἱππέων, τάς τε παρθένους ἁρπάσαι τὰς ἀγομένας καὶ τὸν ὕπατον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐρχομένους συλλαβεῖν, ὡς ῥύσια καθέξοντες ἀνθ' ὧν Ταρκύνιον ἀφείλοντο Ῥωμαῖοι χρημάτων τὰ σώματα ταῦτα, καὶ τῆς δίκης τὸ τέλος οὐκέτι περιμενοῦντες. οὐκ εἴασε δ' αὐτοῖς κατὰ νοῦν χωρῆσαι τὴν ἐπιβουλὴν τὸ δαιμόνιον. ἐν ὅσῳ γὰρ ἐκ τοῦ Λατίνων χάρακος ἐξῄεσαν οἱ μέλλοντες τοῖς παραγενομένοις ἐπιθέσθαι, φθάσας
920 ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος ἦγε τὰς κόρας· καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς πύλαις τοῦ Τυρρηνικοῦ χάρακος ὢν ὑπὸ τῶν ἐπιδιωξάντων ἐκ τῆς ἑτέρας στρατοπεδείας καταλαμβάνεται. ἔνθα τῆς συμπλοκῆς αὐτῶν γενο-

μένης ταχεῖα τοῖς Τυρρηνοῖς αἴσθησις ἐγένετο, καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἴλην ἱππέων ἐπαγόμενος ἐβοήθει, καὶ ἐκ τῶν πεζῶν οἱ προκαθήμενοι τοῦ χάρακος συνέδραμον.

XXXIIII. Ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Πορσίνας εἰς ἐκκλησίαν τοὺς Τυρρηνοὺς συνεκάλει· καὶ διεξῆλθεν ὡς ἐπιτρεψάντων αὐτῷ [δίκας] Ῥωμαίων δικάσαι περὶ ὧν ἐνεκαλοῦντο ὑπὸ Ταρκυνίου, πρὶν ἐπιτελεσθῆναι τὴν δίκην εἰς ἱερὰ σώματα πρέσβεών τε καὶ ὁμήρων παρανομεῖν ἐν σπονδαῖς ἐπεχείρησαν οἱ δικαίως ὑπ' αὐτῶν ἐξελασθέντες· ὅθεν Τυρρηνοὶ Ῥωμαίους μὲν ἀπολύουσι τῶν ἐγκλημάτων, Ταρκυνίῳ δὲ καὶ Μαμιλίῳ διαλύονται τὴν ξενίαν καὶ προεῖπον αὐθημερὸν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπιέναι. Ταρκύνιοι μὲν 921
οὖν ἐν ἐλπίσι χρησταῖς γενόμενοι κατ' ἀρχάς, ὡς ἢ τυραννήσοντες αὖθις τῆς πόλεως Τυρρηνῶν σφίσι βοηθούντων ἢ τὰ χρήματα κομιούμενοι, διὰ τὴν εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ τὰ ὅμηρα παρανομίαν ἀμφοτέρων διαμαρτόντες ἀπῆλθον ἐκ τοῦ στρατοπέδου σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μίσει. ὁ δὲ τῶν Τυρρηνῶν βασιλεὺς τὰ ὅμηρα τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸ βῆμα προαχθῆναι κελεύσας ἀποδίδωσι τῷ ὑπάτῳ, εἰπὼν ὅτι πάσης ὁμηρείας κρείττονα ἡγεῖται τὴν πίστιν τῆς πόλεως. μίαν δὲ παρθένον ἐκ τῶν ὁμήρων, ὑφ' ἧς ἐπείσθησαν αἱ λοιπαὶ διανήξασθαι τὸν ποταμόν, ἐπαινέσας ὡς κρεῖττον ἔχουσαν φρόνημα τῆς τε φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν πόλιν μακαρίσας ἐπὶ τῷ μὴ μόνον ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐκτρέφειν ἀλλὰ καὶ παρθένους ἀνδράσιν ὁμοίας, δωρεῖται τὴν κόρην ἵππῳ πολεμιστῇ φαλάροις κεκοσμημένῳ διαπρεπέσι. μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν τὰ περὶ τῆς εἰρήνης καὶ φιλίας ὅρκια πρὸς τοὺς 922
πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ποιησάμενος, καὶ ξενίσας

αὐτοὺς δῶρα τῇ πόλει φέρεσθαι δίδωσι τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων συχνοὺς πάνυ ὄντας, καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ κατεστρατοπεδευκὼς ἦν, κατεσκευασμένον οὐχ ὡς στρατόπεδον ἐν ξένῃ γῇ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' ὡς πόλιν ἰδίαις τε καὶ δημοσίαις οἰκοδομαῖς ἀποχρώντως [κοσμήσας], οὐκ ὄντος τοῖς Τυρρηνοῖς ἔθους, ὁπότε ἀναστρατοπεδεύοιεν ἐκ πολεμίας, ὀρθὰς καταλιπεῖν τὰς κατασκευὰς, ἀλλὰ κατακαίειν, [οὐ κατέκαυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν οὕτω μένειν·] οὐ μικρὰν τῇ πόλει χαρισάμενος εἰς χρημάτων λόγον δωρεάν. ἐδήλωσε δὲ ἡ πρᾶσις, ἣν ἐποιήσαντο
923 μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βασιλέως οἱ ταμίαι. ὁ μὲν δὴ πόλεμος ὁ συστὰς Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς τυράννους τε καὶ βασιλέα Κλουσίνων Λάρον Πορσίναν, εἰς κινδύνους μεγάλους ἀγαγὼν τὴν πόλιν τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

XXXV. Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυρρηνῶν [συνελθοῦσα,] ἐψηφίσατο Πορσίνᾳ μὲν πέμψαι δῶρα θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον καὶ στέφανον χρύσεον καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο· Μουκίῳ δὲ τῷ προελομένῳ περὶ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν αἰτιωτάτῳ δόξαντι γεγονέναι τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου χαρίσασθαι χώραν ἐκ τῆς δημοσίας πέραν τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ Ὁρατίῳ τῷ πρὸ τῆς γεφύρας ἀγωνισαμένῳ πρότερον, ὅσην ἂν ἀρότρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνηται. οὗτος ὁ χῶρος ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Μούκιοι
924 λειμῶνες καλοῦνται. ταῦτα μὲν τοῖς ἀνδράσι· Κλοιλίᾳ δὲ τῇ παρθένῳ στάσιν εἰκόνος χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθεσαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ τῆς εἰς τὴν ἀγορὰν φερούσης οἱ τῶν παρθένων πατέρες. ταύτην ἡμεῖς μὲν οὐκέτι κειμένην εὕρομεν, ἐλέγετο δὲ ἐμπρήσεως

ἐξαναλωθείσης τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κατασχούσης τοὺς ἀνθρώπους ἀπορίας, μαθὼν παρὰ τῶν αὐτομόλων ὁ Τυρρηνὸς ὅτι κάμνουσιν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ οἱ ἔνδον ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτοὺς ἐπιτάττων δέχεσθαι Ταρκύνιον εἰ βούλονται πολέμου τε καὶ λιμοῦ ἀπηλλάχθαι.

XXVII. Οὐκ ἀνασχομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τὰς ἐπιταγάς, ἀλλὰ πάντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν βουλομένων, καταμαθὼν ὁ Μούκιος ὅτι δυεῖν αὐτοῖς συμβήσεται θάτερον ἢ μὴ διαμεῖναι πολὺν ἐν τοῖς λελογισμένοις χρόνον ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων ἐκβιασθεῖσιν, ἢ φυλάττουσι βεβαίας τὰς κρίσεις τὸν οἴκτιστον ἀπολέσθαι τῶν μόρων, δεηθεὶς τῶν ὑπάτων τὴν βουλὴν αὐτῷ συναγαγεῖν, ὡς μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ἐξοίσων πρὸς αὐτήν, ἐπειδὴ συνήχθη λέγει τοιάδε· Ἄνδρες πατέρες, ἐγχείρημα τολμᾶν διανοούμενος, ὑφ' οὗ τῶν παρόντων ἀπαλλαγήσεται κακῶν ἡ πόλις, τῷ μὲν ἔργῳ πάνυ θαρρῶ καὶ ῥᾳδίως αὐ- 906
τοῦ κρατήσειν οἴομαι· περὶ δὲ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, εἰ περιέσται μοι μετὰ τὸ ἔργον, οὐ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω, μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τἀληθὲς λέγειν οὐδεμίαν. εἰς τοσοῦτον δὴ κίνδυνον ἐμαυτὸν καθιέναι μέλλων οὐκ ἀξιῶ λαθεῖν ἅπαντας αἰωρηθεὶς ὑπὲρ μεγάλων, ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι διαμαρτεῖν τῆς πείρας, ἀλλ' ἐπὶ καλοῖς ἔργοις μεγάλων ἐπαίνων τυγχάνειν, ἐξ ὧν ἀντὶ τοῦ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον ὑπάρξει μοι κλέος. δήμῳ μὲν οὖν φράζειν ἃ διανοοῦμαι πράττειν οὐκ ἀσφαλές, μή τις ἴδια κέρδη περιβαλλόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτὰ ἐξενέγκῃ, δέον αὐτοῖς ὥσπερ μυστηρίου ἀπορρήτου φυλακῆς· ὑμῖν δὲ οὓς καθέξειν αὐτὰ πεπίστευκα ἐγκρατῶς πρώτοις τε καὶ μόνοις ἐκφέρω· παρ' ὑμῶν δὲ οἱ ἄλλοι πολῖται ἐν τῷ

907 προσήκοντι καιρῷ μαθήσονται. τὸ δὲ ἐγχείρημά μου τοιόνδε ἐστίν. αὐτομόλου σχῆμα μέλλω λαβὼν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν πορεύεσθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἀπιστηθεὶς πρὸς αὐτῶν ἀποθάνω, ἑνὶ πολίτῃ μόνον ἐλάττους οἱ λοιποὶ γενήσεσθε· ἐὰν δὲ παρελθεῖν εἴσω τοῦ χάρακος ἐκγένηταί μοι, τὸν βασιλέα τῶν πολεμίων ἀποκτείνειν ὑμῖν ὑποδέχομαι· ἀποθανόντος δὲ Πορσίνου καταλυθήσεται μὲν [ἡμῖν] ὁ πόλεμος, ἐγὼ δὲ εἰ ὅ τι ἂν τῷ δαιμονίῳ δόξῃ [τοῦτο] πείσομαι, τούτων συνίστορας ὑμᾶς ἕξων καὶ μάρτυρας πρὸς τὸν δῆμον ἄπειμι τὴν κρείττονα τύχην τῆς πατρίδος ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ ποιησάμενος.

XXVIII. Ἐπαινεθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ λαβὼν οἰωνοὺς αἰσίους τῆς πράξεως, διαβαίνει τὸν ποταμόν. καὶ παραγενόμενος ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν εἰσέρχεται, παρακρουσάμενος τοὺς φυλάττοντας τὰς πύλας, ὡς τῶν ὁμοεθνῶν
908 τις, ὅπλον τε οὐθὲν φανερὸν ἔχων καὶ γλώττῃ Τυρρηνικῇ διαλεγόμενος, ἣν ἐξέμαθεν ἔτι παῖς ὢν ὑπὸ τροφοῦ Τυρρηνίδος τὸ γένος ἐκδιδαχθείς. ὡς δ' ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ στρατήγιον ἀφίκετο, ἄνδρα ὁρᾷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ σώματος διαφέροντα, ἐσθῆτα πορφυρᾶν ἐνδεδυκότα, καθήμενον ἐπὶ τοῦ στρατηγικοῦ βήματος, καὶ περὶ αὐτὸν ἑστῶτας ἐνόπλους συχνούς. διαμαρτὼν δὲ τῆς δόξης, οἷα δὴ μηδέποτε τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἄνδρα ὑπέλαβε Πορσίναν εἶναι· ὁ δ' ἦν ἄρα γραμματεὺς τοῦ βασιλέως, ἐκάθητο δ' ἐπὶ τοῦ βήματος διαριθμῶν τοὺς στρατιώτας καὶ διαγράφων αὐτοῖς τοὺς ὀψωνιασμούς. ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν γραμματέα χωρήσας διὰ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου, καὶ ἀναβὰς ὡς ἄνοπλος ὑπ' οὐθενὸς κωλυόμενος ἐπὶ τὸ βῆμα,

σπᾶται τὸ ξιφίδιον, ὃ ἐντὸς τῆς περιβολῆς ἔκρυπτε, καὶ παίει τὸν ἄνδρα κατὰ τῆς σφαγῆς. ἀποθανόντος δὲ τοῦ γραμματέως πληγῇ μιᾷ, συλληφθεὶς εὐθὺς ὑπὸ τῶν περὶ τὸ βῆμα πρὸς τὸν βασιλέα πεπυσμένον ἤδη παρ' ἑτέρων τὴν τοῦ γραμματέως ἀναίρεσιν ἀπάγεται. ὁ δ' ὡς εἶδεν αὐτόν, Ὦ μιαρώτατε πάντων, εἶπεν, ἀνθρώπων, καὶ δίκας ὑφέξων οὐκ εἰς 909
μακρὰν ὧν ἄξιος εἶ, λέγε τίς εἶ, καὶ πόθεν ἀφιγμένος καὶ τίνι βοηθείᾳ πεποιθὼς ἐπεχείρησας ἔργῳ τηλικῷδε· καὶ πότερον τὸν γραμματέα τὸν ἐμὸν ἀποκτεῖναί σοι προὔκειτο μόνον ἢ κἀμέ· καὶ τίνας ἔχεις κοινωνοὺς τῆς ἐπιβουλῆς ἢ συνίστορας; ἀπόκρυψαι δὲ μηδὲν τῶν ἀληθῶν, ἵνα μὴ βασανιζόμενος ἀναγκασθῇς λέγειν.

XXVIIII. Καὶ ὁ Μούκιος οὔτε μεταβολῇ χρώματος οὔτε συννοίᾳ προσώπου τὸν ὀρρωδοῦντα διασημήνας οὔτε ἄλλο παθὼν οὐδέν, ὧν φιλοῦσι πάσχειν οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν, λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ Ῥωμαῖος μέν εἰμι, καὶ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων ἕνεκα γένους, ἐλευθερῶσαι δὲ τὴν πατρίδα τοῦ πολέμου βουληθείς, ἦλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὑμῶν ὡς τῶν αὐτομόλων τις, ἀποκτεῖναί σε βουλόμενος· οὐκ ἀγνοῶν μὲν ὅτι καὶ κατορθώσαντι καὶ διαμαρτόντι τῆς ἐλπίδος 910
ἀποθανεῖν ὑπάρχει μοι, χαρίσασθαι δὲ τῇ γειναμένῃ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν προαιρούμενος καὶ ἀντὶ τοῦ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον δόξαν καταλιπεῖν· ψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ἀντὶ σοῦ τὸν γραμματέα, ὃν οὐθὲν ἐδεόμην, ἀνῄρηκα τῇ τε πορφύρᾳ καὶ τῷ δίφρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς ἐξουσίας συμβόλοις πλανηθείς. τὸν μὲν οὖν θάνατον, ὃν αὐτὸς ἐμαυτοῦ κατεψηφισάμην ὅτ' ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἔμελλον ὁρμᾶν, οὐ παραιτοῦμαι· βασάνους δὲ καὶ τὰς ἄλλας

ὕβρεις εἴ μοι παρείης, πίστεις δοὺς ἐπὶ θεῶν ὑπι-
σχνοῦμαί σοι μέγα πρᾶγμα δηλώσειν καὶ πρὸς τὴν
σωτηρίαν ἀνῆκόν σοι. Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγε στρα-
911 τηγῆσαι τὸν ἄνδρα διανοούμενος· ὁ δὲ ἔξω τοῦ φρο-
νεῖν γεγονὼς καὶ ἅμα κινδύνους ἐκ πολλῶν μαν-
τευόμενος ἀνθρώπων οὐκ ἀληθεῖς, δίδωσιν αὐτῷ δι'
ὅρκων τὸ πιστόν. μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Μούκιος καινό-
τατον ἐνθυμηθεὶς ἀπάτης τρόπον, ὃς ἐν ἀφανεῖ τὸν
ἔλεγχον εἶχε, λέγει πρὸς αὐτόν· Ὦ βασιλεῦ, Ῥω-
μαίων ἄνδρες τριακόσιοι τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἡλικίαν
ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων ἅπαντες ἐβουλευσά-
μεθα συνελθόντες ἀποκτεῖναί σε καὶ τὸ πιστὸν ὅρκοις
παρ' ἀλλήλων ἐλάβομεν. ἔδοξε δ' ἡμῖν βουλευομέ-
νοις ὅστις ὁ τῆς ἐπιβουλῆς ἦν τρόπος, μήτε ἅπαντας
ἅμα χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθ' ἕνα, μήτε φρά-
ζειν ἕτερον ἑτέρῳ πότε καὶ πῶς καὶ ποῦ καὶ τίσιν
ἀφορμαῖς χρησάμενος ἐπιθήσεταί σοι, ἵνα ῥᾷον ἡμῖν
ὑπάρχῃ τὸ λαθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες ἐκληρωσά-
μεθα, καὶ πρῶτος ἄρξαι τῆς πείρας ἔλαχον ἐγώ.
προειδὼς οὖν ὅτι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τὴν αὐτήν μοι
τόλμαν ἕξουσιν ἐπιθυμίᾳ δόξης, ὧν εἰ καί τις μὴ
912 ἀμείνονι τύχῃ χρήσεται τῆς ἐμῆς, σκόπει τίς ἔσταί
σοι πρὸς ἅπαντας ἀρκοῦσα φυλακή.

XXX. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, ἐκεῖνον
μὲν ἀπαγαγόντας τοὺς δορυφόρους ἐκέλευσε δῆσαι
καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς· αὐτὸς δὲ τοὺς πιστοτάτους
τῶν φίλων παραλαβὼν καὶ τὸν υἱὸν Ἄρροντα παρα-
καθισάμενος, μετ' ἐκείνων ἐσκόπει τί ποιῶν τὰς
ἐπιβουλὰς αὐτῶν διακρούσεται. τῶν μὲν οὖν ἄλλων
ἕκαστος εὐήθεις ἀσφαλείας λέγων ἐδόκει τῶν δεόν-
των φρονεῖν οὐδέν· ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ τελευταίαν ἀπε-
φήνατο γνώμην πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας, ἀξιῶν

αὐτὸν μὴ σκοπεῖν τίσι φυλακαῖς χρώμενος οὐδὲν πείσεται δεινόν, ἀλλὰ τί ποιῶν οὐ δεήσεται φυλακῆς· θαυμασάντων δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πάντων καὶ πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο μαθεῖν βουλομένων, Εἰ φίλους ἀντὶ πολεμίων, ἔφη, ποιήσαιο τοὺς ἄνδρας, 913 τιμιωτέραν ἡγησάμενος τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν τῆς καθόδου τῶν σὺν Ταρκυνίῳ φυγάδων. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ κράτιστα μὲν ἔφησεν αὐτὸν λέγειν, βουλῆς δὲ εἶναι ἄξιον τὸ πρᾶγμα, πῶς εὐπρεπεῖς γενήσονται πρὸς αὐτοὺς αἱ διαλλαγαί· μεγάλην αἰσχύνην φάσκων εἶναι, εἰ κρατήσας αὐτῶν μάχῃ καὶ τειχήρεις ἔχων ἀπελεύσεται, μηδὲν ὧν Ταρκυνίοις ὑπέσχετο διαπραξάμενος, ὥσπερ ἡττημένος ὑπὸ τῶν νενικημένων καὶ πεφευγὼς τοὺς μηδ᾽ ἐκ τῶν πυλῶν ὑπομένοντας ἔτι προελθεῖν· μίαν δὲ μόνην ἔσεσθαι ἀποφαίνων καλὴν τῆς ἔχθρας λύσιν, εἰ παρὰ τῶν πολεμίων παραγένοιντό τινες πρὸς αὐτὸν περὶ φιλίας διαλεγόμενοι.

XXXI. Ταῦτα μὲν τότε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς παρόντας εἶπεν· ὀλίγαις δ᾽ ὕστερον ἡμέραις αὐτὸς ἠναγκάσθη πρότερος ἄρχειν λόγων διαλλακτηρίων διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐσκεδασμένων ἀνὰ τὴν χώραν 914 τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰς ἀγομένας εἰς τὴν πόλιν ἀγορὰς ἀφαιρουμένων καὶ τοῦτο ποιούντων συνεχῶς, οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι λοχήσαντες αὐτοὺς ἐν καλῷ χωρίῳ διαφθείρουσί τε συχνοὺς καὶ ἔτι πλείους τῶν ἀναιρεθέντων αἰχμαλώτους λαμβάνουσιν. ἐφ᾽ ᾧ χαλεπαίνοντες οἱ Τυρρηνοὶ διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους κατὰ συστροφάς, δι᾽ αἰτίας τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας ἔχοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου καὶ ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. δόξας μὲν οὖν ἅπασι κεχαρισμένας φανήσεσθαι τὰς διαλ-

λαγὰς, ἀποστέλλει πρεσβευτὰς ἐκ τῶν ἰδίων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους. τινὲς μὲν οὖν φασι καὶ τὸν Μούκιον ἅμα τούτοις ἀποσταλῆναι δόντα τὴν πίστιν τῷ βασιλεῖ δι᾽ ὅρκων ὑπὲρ τοῦ πάλιν ἐλεύσεσθαι· ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅμηρον, ἕως αἱ διαλλαγαὶ γένωνται, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ φυλάττεσθαι· καὶ τάχ᾽ ἂν εἴη τοῦτ᾽ ἀληθέστερον. ἐντολαὶ
915 δ᾽ ἦσαν ἃς ἔδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ὁ βασιλεὺς τοιάιδε· Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων μηδένα ποιεῖσθαι λόγον, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῖς ἀξιοῦν ἀποδοθῆναι, μάλιστα μὲν ἅπαντα ὅσα Ταρκύνιός τε ὁ πρεσβύτατος κατέλιπε καὶ αὐτοὶ σὺν τῷ δικαίῳ κτησάμενοι κατέσχον· εἰ δὲ μή γε ὅσα δυνατὰ ἀγρῶν τε καὶ οἰκιῶν καὶ βοσκημάτων καὶ ὧν ἐκ γῆς ἀνήρηνται καρπῶν τὰς ἀξίας, ὁποτέρως ἂν αὐτοῖς δόξῃ συμφέρειν, ἐάν τε τοὺς κατέχοντας αὐτὰ καὶ καρπουμένους εἰσφέρειν, ἐάν τ᾽ ἐκ τοῦ δημοσίου διαλύειν. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐκείνων, ἑαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῳ τὴν ἔχθραν τοὺς καλουμένους Ἑπτὰ πάγους· αὕτη Τυρρηνῶν ἡ χώρα τὸ ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὴν κατέσχον πολέμῳ τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· καὶ ἵνα μένωσι Ῥωμαῖοι Τυρρηνοῖς βεβαίως φίλοι, παῖδας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκιῶν τοὺς ὁμηρεύσοντας ὑπὲρ τῆς πόλεως αἰτεῖν παρ᾽ αὐτῶν.

XXXII. Ἀφικομένης δὲ τῆς πρεσβείας εἰς Ῥώμην ἡ βουλὴ μὲν ἐψηφίσατο Ποπλικόλᾳ θατέρῳ τῶν
916 ὑπάτων πεισθεῖσα πάντα συγχωρεῖν, ὅσα ὁ Τυρρηνὸς ἠξίου, κάμνειν τὸν δημότην καὶ ἄπορον ὄχλον οἰομένη τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἀγαπητῶς δέξεσθαι τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, ἐφ᾽ οἷς ἂν γένηται δικαίοις. ὁ δὲ δῆμος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ προβουλεύματος ἐψηφίσατο κύρια εἶναι, τὴν δ᾽ ἀπόδοσιν τῶν

χρημάτων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τἀναντία ἔγνω, μήτ' ἐκ τῶν ἰδίων μήτ' ἐκ τῶν κοινῶν τοῖς τυράννοις μηδὲν ἀποδιδόναι, πρεσβευτὰς δὲ περὶ τούτων πρὸς βασιλέα Πορσίναν ἀποστεῖλαι, οἵτινες ἀξιώσουσιν αὐτὸν τὰ μὲν ὅμηρα καὶ τὴν χώραν παραλαβεῖν, περὶ δὲ τῶν χρημάτων αὐτὸν δικαστὴν γενόμενον Ταρκυνίοις τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅταν ἀμφοτέρων ἀκούσῃ κρῖναι τὰ δίκαια [δοκοῦντα,] μήτε χάριτι μήτ' ἔχθρᾳ παραχθέντα. ἀπῄεσαν οἱ Τυρρηνοὶ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας πρὸς βασιλέα κομίζοντες καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ κατασταθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου πρέσβεις ἄγοντες ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν εἴκοσι παῖδας, οὓς ἔδει περὶ τῆς πατρίδος ὁμηρεῦσαι, τῶν ὑπάτων πρώτων τὰ τέκνα ἐπιδόντων, Μάρκου μὲν Ὁρατίου τὸν υἱὸν, Ποπλίου 917 δὲ Οὐαλερίου τὴν θυγατέρα γάμων ἔχουσαν ὥραν. ἀφικομένων δὲ τούτων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἥσθη τε ὁ βασιλεὺς καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐπαινέσας ἀνοχὰς σπένδεται πρὸς αὐτοὺς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν καὶ τὴν δίκην αὐτὸς ἀναδέχεται δικάζειν. Ταρκύνιοι δὲ ἤχθοντο μὲν ἀπὸ μειζόνων ἐκπεσόντες ἐλπίδων, ἃς εἶχον ἐπὶ τῷ βασιλεῖ, καταχθῆναι δόξαντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπ' ἐκείνου, στέργειν δὲ τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο καὶ τὰ δεδομένα δέχεσθαι. ἀφικομένων δὲ εἰς τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἀπολογησομένων τὴν δίκην [καὶ] ἀπὸ τῆς βουλῆς τῶν πρεσβυτάτων, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν φίλων καὶ τὸν υἱὸν συνδικάζειν κελεύσας ἀπέδωκεν αὐτοῖς λόγον.

XXXIII. Ἔτι δὲ τῆς δικαιολογίας γινομένης ἧκέ 918 τις ἀπαγγέλλων τὴν φυγὴν τῶν ὁμηρευουσῶν παρθένων. δεηθεῖσαι γὰρ τῶν φυλαττόντων, ἵνα συγχωρήσωσιν αὐταῖς λούσασθαι παραγενομέναις εἰς τὸν

ποταμὸν, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον ἀποστῆναι
μικρὸν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀνδράσιν εἰποῦσαι, ἕως
ἂν ἀπολούσωνταί τε καὶ τὰς ἐσθῆτας ἀπολάβωσιν,
ἵνα μὴ γυμνὰς ὁρῶσιν αὐτάς· ποιησάντων καὶ τοῦτο
τῶν ἀνδρῶν, παρακελευσαμένης αὐταῖς τῆς Κλοι-
λίας καὶ πρώτης καταρχούσης, διανηξάμεναι τὸν πο-
ταμὸν εἰς τὴν πόλιν ἀπῆλθον. ἔνθα δὴ πολὺς ὁ
Ταρκύνιος ἦν ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν τοῖς Ῥω-
μαίοις ἐγκαλῶν, καὶ τὸν βασιλέα παροξύνων ὡς ἐξα-
πατώμενον ὑπ' ἀνθρώπων δολίων μηθὲν προσέχειν
αὐτοῖς. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ὑπάτου καὶ τὸ ἔργον
ἐξ αὐτῶν λέγοντος εἶναι τῶν παρθένων δίχα τῆς
919 ἐπιταγῆς τῶν πατέρων, καὶ τὸ πιστὸν οὐκ εἰς μακρὰν
παρέξεσθαι λέγοντος ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐξ ἐπιβουλῆς
ὑφ' ἑαυτῶν πεπρᾶχθαι, πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς συνεχώ-
ρησεν αὐτῷ πορευθέντι τὰς παρθένους ἀγαγεῖν, ὡς
ὑπισχνεῖτο. Οὐαλέριος μὲν δὴ τὰς παρθένους ἄξων
ᾤχετο· Ταρκύνιος δὲ καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ τῶν δι-
καίων ὑπεριδόντες πράγματι ἐπεβούλευσαν ἀνοσίῳ,
λόχον ὑποπέμψαντες εἰς τὴν ὁδὸν ἱππέων, τάς τε
παρθένους ἁρπάσαι τὰς ἀγομένας καὶ τὸν ὕπατον
καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐρχομένους
συλλαβεῖν, ὡς ῥύσια καθέξοντες ἀνθ' ὧν Ταρκύνιον
ἀφείλοντο Ῥωμαῖοι χρημάτων τὰ σώματα ταῦτα, καὶ
τῆς δίκης τὸ τέλος οὐκέτι περιμενοῦντες. οὐκ εἴασε
δ' αὐτοῖς κατὰ νοῦν χωρῆσαι τὴν ἐπιβουλὴν τὸ δαι-
μόνιον. ἐν ὅσῳ γὰρ ἐκ τοῦ Λατίνων χάρακος ἐξήεσαν
οἱ μέλλοντες τοῖς παραγενομένοις ἐπιθέσθαι, φθάσας
920 ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος ἦγε τὰς κόρας· καὶ πρὸς αὐ-
ταῖς ἤδη ταῖς πύλαις τοῦ Τυρρηνικοῦ χάρακος ὢν
ὑπὸ τῶν ἐπιδιωξάντων ἐκ τῆς ἑτέρας στρατοπεδείας
καταλαμβάνεται. ἔνθα τῆς συμπλοκῆς αὐτῶν γενο-

μένης ταχεῖα τοῖς Τυρρηνοῖς αἴσθησις ἐγένετο, καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἴλην ἱππέων ἐπαγόμενος ἐβοήθει, καὶ ἐκ τῶν πεζῶν οἱ προκαθήμενοι τοῦ χάρακος συνέδραμον.

XXXIIII. Ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Πορσίνας εἰς ἐκκλησίαν τοὺς Τυρρηνοὺς συνεκάλει· καὶ διεξῆλθεν ὡς ἐπιτρεψάντων αὐτῷ [δίκας] Ῥωμαίων δικάσαι περὶ ὧν ἐνεκαλοῦντο ὑπὸ Ταρκυνίου, πρὶν ἐπιτελεσθῆναι τὴν δίκην εἰς ἱερὰ σώματα πρέσβεών τε καὶ ὁμήρων παρανομεῖν ἐν σπονδαῖς ἐπεχείρησαν οἱ δικαίως ὑπ' αὐτῶν ἐξελασθέντες· ὅθεν Τυρρηνοὶ Ῥωμαίους μὲν ἀπολύουσι τῶν ἐγκλημάτων, Ταρκυνίῳ δὲ καὶ Μαμιλίῳ διαλύονται τὴν ξενίαν καὶ προεῖπον αὐθημερὸν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπιέναι. Ταρκύνιοι μὲν 921
οὖν ἐν ἐλπίσι χρησταῖς γενόμενοι κατ' ἀρχάς, ὡς ἢ τυραννήσοντες αὖθις τῆς πόλεως Τυρρηνῶν σφίσι βοηθούντων ἢ τὰ χρήματα κομιούμενοι, διὰ τὴν εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ τὰ ὅμηρα παρανομίαν ἀμφοτέρων διαμαρτόντες ἀπῆλθον ἐκ τοῦ στρατοπέδου σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μίσει. ὁ δὲ τῶν Τυρρηνῶν βασιλεὺς τὰ ὅμηρα τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸ βῆμα προαχθῆναι κελεύσας ἀποδίδωσι τῷ ὑπάτῳ, εἰπὼν ὅτι πάσης ὁμηρείας κρείττονα ἡγεῖται τὴν πίστιν τῆς πόλεως. μίαν δὲ παρθένον ἐκ τῶν ὁμήρων, ὑφ' ἧς ἐπείσθησαν αἱ λοιπαὶ διανήξασθαι τὸν ποταμόν, ἐπαινέσας ὡς κρεῖττον ἔχουσαν φρόνημα τῆς τε φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν πόλιν μακαρίσας ἐπὶ τῷ μὴ μόνον ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐκτρέφειν ἀλλὰ καὶ παρθένους ἀνδράσιν ὁμοίας, δωρεῖται τὴν κόρην ἵππῳ πολεμιστῇ φαλάροις κεκοσμημένῳ διαπρεπέσι. μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν τὰ περὶ τῆς εἰρήνης καὶ φιλίας ὅρκια πρὸς τοὺς 922
πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ποιησάμενος, καὶ ξενίσας

αὐτοὺς δῶρα τῇ πόλει φέρεσθαι δίδωσι τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων συχνοὺς πάνυ ὄντας, καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ κατεστρατοπεδευκὼς ἦν, κατεσκευασμένον οὐχ ὡς στρατόπεδον ἐν ξένῃ γῇ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' ὡς πόλιν ἰδίαις τε καὶ δημοσίαις οἰκοδομαῖς ἀποχρώντως [κοσμήσας], οὐκ ὄντος τοῖς Τυρρηνοῖς ἔθους, ὁπότε ἀναστρατοπεδεύοιεν ἐκ πολεμίας, ὀρθὰς καταλιπεῖν τὰς κατασκευὰς, ἀλλὰ κατακαίειν, [οὐ κατέκαυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν οὕτω μένειν·] οὐ μικρὰν τῇ πόλει χαρισάμενος εἰς χρημάτων λόγον δωρεάν. ἐδήλωσε δὲ ἡ πρᾶσις, ἣν ἐποιήσαντο
23 μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βασιλέως οἱ ταμίαι. ὁ μὲν δὴ πόλεμος ὁ συστὰς Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς τυράννους τε καὶ βασιλέα Κλουσίνων Λάρον Πορσίναν, εἰς κινδύνους μεγάλους ἀγαγὼν τὴν πόλιν τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

XXXV. Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυρρηνῶν [συνελθοῦσα,] ἐψηφίσατο Πορσίνᾳ μὲν πέμψαι δῶρα θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον καὶ στέφανον χρύσεον καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο· Μουκίῳ δὲ τῷ προελομένῳ περὶ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν αἰτιωτάτῳ δόξαντι γεγονέναι τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου χαρίσασθαι χώραν ἐκ τῆς δημοσίας πέραν τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ Ὁρατίῳ τῷ πρὸ τῆς γεφύρας ἀγωνισαμένῳ πρότερον, ὅσην ἂν ἀρότρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνηται. οὗτος ὁ χῶρος ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Μούκιοι
24 λειμῶνες καλοῦνται. ταῦτα μὲν τοῖς ἀνδράσι· Κλοιλίᾳ δὲ τῇ παρθένῳ στάσιν εἰκόνος χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθεσαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ τῆς εἰς τὴν ἀγορὰν φερούσης οἱ τῶν παρθένων πατέρες. ταύτην ἡμεῖς μὲν οὐκέτι κειμένην εὕρομεν, ἐλέγετο δὲ ἐμπρήσεως

περὶ τὰς πλησίον οἰκίας γενομένης ἠφανίσθαι. Κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὁ νεὼς τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εἰς συντέλειαν ἐξειργάσθη, περὶ οὗ τὰ κατὰ μέρος ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ. τὴν δ' ἀνιέρωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔλαβε Μάρκος Ὁράτιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων φθάσας τὴν παρουσίαν τοῦ συνάρχοντος. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον Οὐαλέριος [τῆς πόλεως] προεξεληλυθὼς μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὴν βοήθειαν τῆς χώρας. ἄρτι γὰρ τῶν ἀνθρώπων καταλιπόντων τὰ ἐρύματα καὶ συνιόντων εἰς τοὺς ἀγροὺς, ληστήρια πέμπων Μαμίλιος μεγάλα τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτεν. ταῦτα ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατείας ἐπράχθη.

XXXVI. Οἱ δὲ τὸν τέταρτον ἐνιαυτὸν ἄρξαντες 925
ὕπατοι Σπόριος Λάρκιος καὶ Τῖτος Ἑρμίνιος ἄνευ πολέμου τὴν ἀρχὴν διετέλεσαν. ἐπὶ τούτων Ἄρρος ὁ Πορσίνου τοῦ Τυρρηνῶν βασιλέως υἱὸς τὴν Ἀρικηνῶν πόλιν δεύτερον ἔτος ἤδη πολεμῶν ἐτελεύτησεν. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ γενέσθαι τὰς Ῥωμαίων σπονδὰς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Ἀρικηνοὺς ἰδίαν κατασκευαζόμενος ἀρχὴν, καὶ μικροῦ δεήσας τὴν πόλιν ἑλεῖν, ἐλθούσης τοῖς Ἀρικηνοῖς ἐπικουρίας ἔκ τε Ἀντίου καὶ Τύσκλου καὶ τῆς Καμπανίδος Κύμης, παραταξάμενος ἐλάττονι δυνάμει πρὸς μείζονα τοὺς μὲν ἄλλους ἐτρέψατο καὶ μέχρι τῆς πόλεως ἤλασεν, ὑπὸ δὲ Κυμαίων οὓς ἦγεν Ἀριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος νικηθεὶς ἀποθνήσκει, καὶ ἡ στρατιὰ τῶν Τυρρηνῶν μετὰ τὴν ἐκείνου τελευ- 926
τὴν οὐκέτι ὑπομείνασα τρέπεται πρὸς φυγήν. πολλοὶ μὲν δὴ αὐτῶν διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Κυμαίων διεφθάρησαν, ἄλλοι δὲ πλείους σκεδασθέντες ἀνὰ

τὴν χώραν εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν Ῥωμαίων οὐ πολὺ ἀπέχοντας κατέφυγον ὅπλα τε ἀπολωλεκότες καὶ ὑπὸ τραυμάτων ἀδύνατοι ὄντες ἔτι [τὰ] προσωτέρω χωρεῖν. οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ Ῥωμαῖοι κατακομίζοντες εἰς τὴν πόλιν ἁμάξαις τε καὶ ἀπήναις καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις ἡμιθνῆτας ἐνίους, καὶ φέροντες εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας τροφαῖς τε καὶ θεραπείαις καὶ ταῖς ἄλλαις φιλανθρωπίαις πολὺ τὸ συμπαθὲς ἐχούσαις ἀνελάμβανον· ὥστε πολλοὺς αὐτῶν ταῖς χάρισι ταύταις ὑπαχθέντας μηκέτι τῆς οἴκαδε ἀφίξεως πόθον ἔχειν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς εὐεργέταις σφῶν βούλεσθαι καταμένειν· οἷς ἔδωκεν ἡ βουλὴ χώραν τῆς πόλεως ἔνθα οἰκήσεις ἔμελλον κατασκευάσασθαι,
927 τὸν μεταξὺ τοῦ τε Παλατίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου τέτταρσι μάλιστα μηκυνόμενον σταδίοις αὐλῶνα, ἐξ οὗ καὶ μέχρις ἐμοῦ Τυρρηνῶν οἴκησις ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ἡ φέρουσα δίοδος ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸν μέγαν ἱππόδρομον. ἀνθ' ὧν εὕροντο παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν δωρεὰν οὐ τὴν ἐλαχίστου ἀξίαν, ἀλλ' ἐφ' ᾗ μάλιστα ἥσθησαν, τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ χώραν, ἧς ἀπέστησαν ὅτε διελύοντο τὸν πόλεμον· καὶ θυσίας ἀπέδοσαν τοῖς θεοῖς ἀπὸ χρημάτων πολλῶν, ἃς εὔξαντο γενόμενοι πάλιν τῶν Ἑπτὰ πάγων κύριοι συντελέσειν.

XXXVII. Ἐνιαυτῷ δὲ πέμπτῳ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ βασιλέως, ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ἐνάτη καὶ ἑξηκοστὴ ἣν ἐνίκα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης τὸ δεύτερον, ἄρχων δὲ Ἀθήνησιν Ἀκεστορίδης, ὕπατοι δὲ Ῥωμαίων Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς Οὐαλερίου
928 Ποπλικόλα, καὶ Πόπλιος Ποστόμιος Τούβερτος ἐπικαλούμενος. ἐπὶ τούτων ἕτερος ἐξεδέξατο Ῥωμαίους πόλεμος ἐκ τῶν ἔγγιστα οἰκούντων, ὃς ἤρξατο μὲν

ἀπὸ ληστηρίων, προὔβη δ' εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας, ἐχώρησε μέντοι τελευτῶν εἰς διαλλαγὰς εὐπρεπεῖς ἐπὶ τῆς τετάρτης μετὰ τούσδε τοὺς ἄνδρας ὑπατείας πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον πολεμηθείς. Σαβίνων γάρ τινες καταγνόντες ἀσθένειαν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ Τυρρηνικοῦ πταίσματος, ὡς οὐκέτι τὴν ἀρχαίαν ἀξίωσιν ἀναληψομένης, ἐπετίθεντο τοῖς εἰς τὴν χώραν κατιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων ληστήρια καταστησάμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτον. ὑπὲρ ὧν ἀποστείλαντες οἱ Ῥωμαῖοι πρεσβείαν πρὶν ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, δίκας ᾔτουν καὶ τὸ λοιπὸν ἠξίουν μηδὲν εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν παρανομεῖν· αὐθάδεις δὲ λαβόντες ἀποκρίσεις προεῖπον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. καὶ γίνεται ἡ μὲν πρώτη ἔξοδος ἑνὸς τῶν ὑπάτων Οὐαλερίου σὺν ἱππεῦσι καὶ ψιλῶν τοῖς ἀκμαιοτάτοις αἰφνίδιος ἐπὶ τοὺς ληιζομένους τὴν χώραν καὶ φόνος τῶν καταληφθέντων ἐν ταῖς προ- 92 νομαῖς συχνῶν ὄντων πολύς, οἷα εἰκὸς ἀνθρώπων ἀσυντάκτων τε καὶ οὐ προῃσθημένων τὴν ἔφοδον. ἔπειτα τῶν Σαβίνων πολλὴν ἀποστειλάντων ἐπ' αὐτοὺς στρατιὰν ὑφ' ἡγεμόνι τεταγμένην ἐμπείρῳ πολέμου, Ῥωμαίων ἑτέρα γίνεται ἐπ' αὐτοὺς ἔξοδος ἁπάσαις ταῖς δυνάμεσιν ἀγόντων ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων. Ποστόμιος μὲν οὖν πλησίον τῆς Ῥώμης ἐν ὀρεινοῖς τόποις κατεστρατοπέδευσε, δεδιὼς μή τις ἔφοδος ἐκ τῶν φυγάδων ἐπ' αὐτὴν γένηται αἰφνίδιος· Οὐαλέριος δ' ἐγγὺς τῶν πολεμίων παρὰ ποταμὸν Ἀνίητα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλοῦ πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῆς Σαβίνων τε καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν· συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τεβέρει ποταμῷ καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πίνεσθαι.

930 XXXVIII. Ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἡ τῶν Σαβίνων ἔκειτο παρεμβολὴ, τοῦ ῥεύματος οὐδ' αὐτὴ πολὺν ἀπέχουσα τόπον ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἠρέμα κατακλινοῦς οὐ σφόδρα ἐχυροῦ. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δι' εὐλαβείας εἶχον ἀλλήλους ἑκάτεροι, καὶ μάχης ἄρχειν διαβάντες τὸν ποταμὸν ὤκνουν· χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ κατὰ λογισμὸν καὶ πρόνοιαν τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς τε καὶ φιλονεικίας ἐξαρθέντες συνάπτουσι μάχην. ὑδρευόμενοί τε γὰρ καὶ τοὺς ἵππους ἄγοντες ἐπὶ τὸν πότον, ἐνέβαινον ἐπὶ πολὺ τοῦ ποταμοῦ· βραχὺς δὲ ἔρρει τηνικαῦτα οὔπω τοῖς χειμερινοῖς ὕδασι πληθύων, ὥστε ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ γόνατος ἔχοντες αὐτὸν ἐπεραιοῦντο. συμπλοκῆς δή τινος πρῶτον ὀλίγοις πρὸς οὐ πολλοὺς γινομένης ἐξέδραμόν τινες ἐπικουροῦντες τοῖς σφετέροις ἐξ ἑκατέρου χάρακος· ἔπειθ' ἕτεροι πάλιν ἀμυνοῦντες τοῖς κατισχυομένοις ἐκ θατέρου· καὶ τοτὲ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σαβίνους ἀνέστελλον ἀπὸ τοῦ
931 νάματος, τοτὲ δὲ οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίους ἐξεῖργον τοῦ ποταμοῦ. πολλῶν δὲ φόνων καὶ τραυμάτων γενομένων καὶ φιλονεικίας ἅπασιν ἐμπεσούσης, οἷα περὶ τὰς ἀψιμαχίας τὰς ἐκ καιροῦ συμπεσούσας γίνεσθαι φιλεῖ, προθυμία τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατοπέδων ὁμοία παρέστη διαβαίνειν τὸν ποταμόν. ἔφθασε δὲ πρῶτος ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος, καὶ διαβιβάσας τὸν στρατὸν, ἔτι τῶν Σαβίνων ὁπλιζομένων τε καὶ εἰς τάξιν καθισταμένων, ἐν χερσὶν ἦν. οὐ μὴν ἐμέλλησάν γε οὐδ' ἐκεῖνοι θέσθαι μάχην, καταφρονήσει πολλῇ ἐπαρθέντες, ὅτι οὔτε πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ὑπάτους .οὔτε πρὸς ἅπασαν τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἔμελλον ἀγωνιεῖσθαι, καὶ συρράξαντες ἐμάχοντο πᾶσαν εὐτολμίαν καὶ προθυμίαν ἀποδεικνύμενοι.

XXXVIIII. *Ἀγῶνος δὲ καρτεροῦ γενομένου καὶ
τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος ἔνθα ἦν ὁ ὕπα-
τος* [*Ποστούμιος,*] *ἐπιβαίνοντος τοῖς ἐναντίοις καὶ* 937
*προσωτέρω χωροῦντος, τοῦ δ' εὐωνύμου κάμνοντος
ἤδη καὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξω-
θουμένου, μαθὼν τὸ γινόμενον ὁ τὴν ἑτέραν τῶν
Ῥωμαίων παρεμβολὴν κατέχων ὕπατος ἐξῆγε τὴν
στρατιάν. αὐτὸς μὲν οὖν τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν
ἐπαγόμενος βάδην ἠκολούθει· τὸν δὲ πρεσβευτὴν
Σπόριον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ παρελθόντι
ἐνιαυτῷ τοὺς ἱππεῖς ἄγοντα πέμπει κατὰ σπουδήν·
ὃς ἀπὸ ῥυτῆρος τοὺς ἵππους ἐλαύνων τόν τε ποτα-
μὸν διαπεραιοῦται κωλύοντος οὐδενὸς εὐπετῶς καὶ
κατὰ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας παριππεύσας,
ἐνσείει πλαγίοις τοῖς ἱππεῦσι τῶν Σαβίνων· καὶ γί-
νεται μέγας αὐτόθι τῶν ἱππέων ἀμφοτέρων συστά-
δην μαχομένων ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀγών. ἐν δὲ τούτῳ
καὶ ὁ Ποστόμιος τοὺς πεζοὺς ἄγων πλησίον αὐτῶν
ἐγένετο· καὶ συρράξας τοῖς πεζοῖς ἀποκτείνει τε πολ-
λοὺς μαχόμενος καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξωθεῖ τῆς τάξεως.
εἰ δὲ μὴ νὺξ ἐπέλαβεν ἅπαντες ἂν οἱ Σαβῖνοι κυ-* 938
*κλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱπποκρατούντων ἤδη
πανσυδὶ διεφθάρησαν. νῦν δὲ τὸ σκότος τοὺς δια-
φυγόντας ἐκ τῆς μάχης ὄντας ἀνόπλους καὶ οὐ πολ-
λοὺς ἐρρύσατο καὶ διέσωσεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. τῆς δὲ
παρεμβολῆς αὐτῶν οἱ ὕπατοι χωρὶς ἀγῶνος ἐκράτη-
σαν ἐκλειφθείσης ὑπὸ τῶν ἔνδον ἅμα τῷ θεάσασθαι
τὴν τροπὴν τῶν σφετέρων· ἐξ ἧς πολλὰς ὠφελείας
λαβόντες, ἃς τοῖς στρατιώταις ἄγειν τε καὶ φέρειν
ἐπέτρεψαν, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. τότε
πρῶτον ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ Τυρρη-
νικοῦ πταίσματος εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκατέστη φρό-*

νημα, καὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν περιοίκων ὡς πρότερον ἐθάρρησεν ἀντιποιεῖσθαι, καὶ ψηφίζεται κοινῇ μὲν ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις θριάμβου καταγωγὴν, ἰδίᾳ δὲ θατέρῳ τῶν ἀνδρῶν Οὐαλερίῳ δωρεὰν τόπον εἰς οἴκησιν ἐν τῷ κρατίστῳ τοῦ Παλατίου [τόπῳ] δο-
34 θῆναι, καὶ τὰς εἰς τὴν κατασκευὴν δαπάνας ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι. ταύτης τῆς οἰκίας, παρ' ἣν ὁ χαλκοῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.

XXXX. Παρὰ δὲ τούτων ἐκδέχονται τῶν ἀνδρῶν τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ κληθεὶς Ποπλικόλας τὸ τέταρτον ἄρχειν αἱρεθεὶς, καὶ Τῖτος Λουκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων. ἐφ' ὧν ἅπαντες οἱ Σαβῖνοι κοινὴν ποιησάμενοι τῶν πόλεων ἀγορὰν ἐψηφίσαντο Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ὡς λελυμένων σφίσι τῶν σπονδῶν, ἐπειδὴ βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο
35 τοὺς ὅρκους· πεισθέντες ὑπὸ Σέξτου θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων, ὃς αὐτοὺς ἰδίᾳ θεραπεύων καὶ λιπαρῶν τοὺς δυνατοὺς ἐξ ἑκάστης πόλεως ἐξεπολέμωσε κοινῇ [πρὸς] πάντας καὶ προσηγάγετο δύο πόλεις, Φιδήνην καὶ Καμερίαν, Ῥωμαίων μὲν ἀποστήσας, ἐκείνοις δὲ συμμαχεῖν πείσας· ἀνθ' ὧν αὐτὸν αἱροῦνται στρατηγὸν αὐτοκράτορα καὶ δυνάμεις ἐπιτρέπουσιν ἐξ ἁπάσης πόλεως καταγράφειν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ μάχῃ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως καὶ στρατηγοῦ μωρίαν σφαλέντες. οἱ μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦσαν· τύχη δέ τις ἐξισῶσαι βουλομένη ταῖς βλάβαις τῶν Ῥωμαίων τὰς ὠφελείας ἀντὶ τῶν καταλιπόντων αὐ-
36 τοὺς συμμάχων ἑτέραν οὐκ ἠλπισμένην ἐκ τῶν πολεμίων βοήθειαν προσέθηκε τοιάνδε. ἀνήρ τις ἐκ

τοῦ Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν Ῥήγιλλον εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατὸς Τῖτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς αὐτοὺς συγγένειάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος καὶ φίλους καὶ πελάτας συχνοὺς αὐτοῖς μεταναστάντας ἐφεστίοις, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ῥώμην τοιαύτη λέγεται γενέσθαι. οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίας, εἰς δίκην αὐτὸν ἀπῆγον αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν οὐκ ἦν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λελύσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας οὐκ εἴα κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀρρωδῶν τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆναι 937 πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους τοῖς Ῥωμαίοις προστίθεται [πολίταις,] ῥοπήν τε οὐ μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχε καὶ τοῦ κατορθωθῆναι τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι· ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἴς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε καὶ τῆς πόλεως μοῖραν εἴασεν ὅσην ἐβούλετο λαβεῖν εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν χώραν τε αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς δημοσίας τὴν μεταξὺ Φιδήνης καὶ Πικετίας, ὡς ἔχοι διανεῖμαι κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτόν, ἀφ' ὧν καὶ φυλή τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ Κλαυδία καλουμένη καὶ μέχρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλάττουσα ὄνομα.

XXXXI. Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἅπαντα ἀμφοτέροις, 938 πρῶτον μὲν ἐξῆγον οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, καὶ ποιοῦνται δύο παρεμβολὰς μίαν μὲν ὕπαιθρον οὐ πρόσω Φιδήνης, ἑτέραν δ' ἐν αὐτῇ Φιδήνῃ

φυλακῆς τε τῶν ἔνδον ἕνεκα καὶ καταφυγῆς τῶν ἔξω
στρατοπεδευόντων, ἄν τι γένηται πταῖσμα περὶ αὐ-
τούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι μαθόντες τὴν
τῶν Σαβίνων ἐπὶ σφᾶς ἔλασιν καὶ αὐτοὶ πάντας
ἄγοντες τοὺς ἐν ἀκμῇ στρατοπεδεύονται χωρὶς ἀλ-
λήλων, Οὐαλέριος μὲν ἀγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σα-
βίνων παρεμβολῆς, Λουκρήτιος δὲ ὀλίγον ἄπωθεν
ἐπ' ὄχθου τινὸς, ὅθεν ἦν ὁ ἕτερος χάραξ καταφανής.
ἡ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ὑπόληψις ἦν, ὡς ἐν ἀγῶνι
φανερῷ τοῦ πολέμου ταχεῖαν ἕξοντος τὴν κρίσιν,
[συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα] ὁ δὲ τῶν Σαβί-
νων στρατηγὸς ὀρρωδῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ συμφέρε-
σθαι πρὸς εὐτολμίαν τε καὶ καρτερίαν ἀνθρώπων
ἅπαντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν ἑτοίμων νύκτωρ ἐπιχει-
39 ρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος τάφρου τε
χώσει καὶ χάρακος ἐπιβάσει ἃ πρόσφορα εἶναι ἔμελ-
λεν, ἐπειδὴ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐ-
τρεπῆ, μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἀναστήσας τὸ κρά-
τιστον τοῦ στρατοῦ μέρος ἄξειν ἐπὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων
ἔμελλεν ἔρυμα, τοῖς τε ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευ-
κόσι παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξεληλυθότας αἴσθωνται
τοὺς σφετέρους ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως
κούφῃ ἐσταλμένους ὁπλίσει· ἔπειτα λοχήσαντας ἐν
χωρίοις ἐπιτηδείοις ἐκέλευσεν, εἴ τινες ἐπίκουροι τοῖς
περὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐπίοιεν,
ἀναστάντας καὶ κατὰ νώτου γενομένους σὺν βοῇ τε
καὶ πατάγῳ πολλῷ χωρεῖν ἐπ' αὐτούς. ὁ μὲν δὴ
Σέξτος ταῦτα βουλευσάμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φρά-
σας, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἦν βουλομένοις, περιέμεινε τὸν
καιρόν· αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸν χάρακα τῶν
40 Ῥωμαίων μηνύει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὕπα-
τον, καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἱππέων τινὲς ἧκον ἄγον-

τοῦ Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν Ῥήγιλλον εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατὸς Τῖτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς αὐτοὺς συγγένειάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος καὶ φίλους καὶ πελάτας συχνοὺς αὐτοῖς μεταναστάντας ἐφεστίοις, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ῥώμην τοιαύτη λέγεται γενέσθαι. οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίας, εἰς δίκην αὐτὸν ἀπῆγον αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν οὐκ ἦν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λελύσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας οὐκ εἴα κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀρρωδῶν τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆ- 937
ναι πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους τοῖς Ῥωμαίοις προστίθεται [πολίταις,] ῥοπήν τε οὐ μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχε καὶ τοῦ κατορθωθῆναι τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι· ἀνθ᾽ ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἴς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε καὶ τῆς πόλεως μοῖραν εἴασεν ὅσην ἐβούλετο λαβεῖν εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν χώραν τε αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς δημοσίας τὴν μεταξὺ Φιδήνης καὶ Πικετίας, ὡς ἔχοι διανεῖμαι κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτόν, ἀφ᾽ ὧν καὶ φυλή τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ Κλαυδία καλουμένη καὶ μέχρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλάττουσα ὄνομα.

XXXXI. Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἅπαντα ἀμφο- 938
τέροις, πρῶτον μὲν ἐξῆγον οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, καὶ ποιοῦνται δύο παρεμβολὰς μίαν μὲν ὕπαιθρον οὐ πρόσω Φιδήνης, ἑτέραν δ᾽ ἐν αὐτῇ Φιδήνῃ

φυλακῆς τε τῶν ἔνδον ἕνεκα καὶ καταφυγῆς τῶν ἔξω στρατοπεδευόντων, ἄν τι γένηται πταῖσμα περὶ αὐτούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι μαθόντες τὴν τῶν Σαβίνων ἐπὶ σφᾶς ἔλασιν καὶ αὐτοὶ πάντας ἄγοντες τοὺς ἐν ἀκμῇ στρατοπεδεύονται χωρὶς ἀλλήλων, Οὐαλέριος μὲν ἀγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σαβίνων παρεμβολῆς, Λουκρήτιος δὲ ὀλίγον ἄπωθεν ἐπ' ὄχθου τινός, ὅθεν ἦν ὁ ἕτερος χάραξ καταφανής. ἡ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ὑπόληψις ἦν, ὡς ἐν ἀγῶνι φανερῷ τοῦ πολέμου ταχεῖαν ἕξοντος τὴν κρίσιν, [συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα] ὁ δὲ τῶν Σαβίνων στρατηγὸς ὀρρωδῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ συμφέρεσθαι πρὸς εὐτολμίαν τε καὶ καρτερίαν ἀνθρώπων ἅπαντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν ἑτοίμων νύκτωρ ἐπιχει-
39 ρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος τάφρου τε χώσει καὶ χάρακος ἐπιβάσει ἃ πρόσφορα εἶναι ἔμελλεν, ἐπειδὴ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπῆ, μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἀναστήσας τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ μέρος ἄξειν ἐπὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔμελλεν ἔρυμα, τοῖς τε ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευκόσι παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξεληλυθότας αἴσθωνται τοὺς σφετέρους ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως κούφῃ ἐσταλμένους ὁπλίσει· ἔπειτα λοχήσαντας ἐν χωρίοις ἐπιτηδείοις ἐκέλευσεν, εἴ τινες ἐπίκουροι τοῖς περὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐπίοιεν, ἀναστάντας καὶ κατὰ νώτου γενομένους σὺν βοῇ τε καὶ πατάγῳ πολλῷ χωρεῖν ἐπ' αὐτούς. ὁ μὲν δὴ Σέξτος ταῦτα βουλευσάμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φράσας, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἦν βουλομένοις, περιέμεινε τὸν καιρόν· αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸν χάρακα τῶν
40 Ῥωμαίων μηνύει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὕπατον, καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἱππέων τινὲς ἧκον ἄγον-

τες αἰχμαλώτους τῶν Σαβίνων, οὓς ἐπὶ ξυλισμὸν ἐξεληλυθότας συνέλαβον. οὗτοι χωρὶς ἀλλήλων ἀνακρινόμενοι, τί παρασκευάζεται πράττειν σφῶν [αὐτῶν] ὁ στρατηγὸς, λέγουσιν ὅτι κλίμακας τεκταίνεται καὶ διαβάθρας· ὅπου δὲ αὐταῖς καὶ ὁπότε μέλλοι χρῆσθαι οὐκ ἔφασαν εἰδέναι. ταῦτα μαθὼν ὁ Οὐαλέριος ἀποστέλλει τὸν πρεσβευτὴν Λάρκιον εἰς τὸν ἕτερον χάρακα τήν τε διάνοιαν τῶν πολεμίων ἀπαγγελοῦντα τῷ κατέχοντι τὴν παρεμβολὴν ἐκείνην Λουκρητίῳ, καὶ τίνα χρὴ τρόπον ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις ὑποθησόμενον· αὐτὸς δὲ τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καλέσας καὶ φράσας ὅσα τοῦ τε αὐτομόλου καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἤκουσε καὶ παρακαλέσας ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καιρὸν εἰληφέναι νομίσαντας εὐχῆς ἄξιον, ἐν ᾧ δίκας λήψονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν καλὰς, ἅ τε δέοι πράττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος καὶ τὸ σύνθημα δοὺς, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.

XXXXII. Οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ τῶν 941
Σαβίνων ἡγεμὼν ἀναστήσας τοῦ στρατοῦ τὸ κράτιστον μέρος ἦγεν ἐπὶ τὸν χάρακα, σιωπᾶν ἅπασι παραγγείλας καὶ μὴ ποιεῖν ψόφον τῶν ὅπλων, ἵνα μὴ γνοῖεν ἥκοντας αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, πρὶν ἐπὶ τῷ ἐρύματι γένωνται. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τοῦ χάρακος οἱ πρῶτοι πορευόμενοι καὶ οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον, πολλὴν μωρίαν τῶν Ῥωμαίων καταγνόντες ὡς ἀφεικότων ἐρήμους τὰς φυλακὰς καὶ ἐντὸς [τοῦ] χάρακος καθευδόντων, ἐνεπίμπλασαν ὕλης τὰς τάφρους κατὰ πολλὰ μέρη καὶ διέβαινον οὐδενὸς σφίσιν ἐμποδὼν γινομένου. παρεκάθηντο δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ τῶν περισταυρωμάτων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ σπείρας ἀφανεῖς
διὰ τὸ σκότος, καὶ τοὺς διαβαίνοντας αὐτῶν, ὅτε 942

γένοιντο ἐν χερσὶν [αὐτῶν,] ἐφόνευον. μέχρι μὲν οὖν τινος ἐλάνθανε τοὺς ὑστέρους προσιόντας ὁ τῶν προηγουμένων ὄλεθρος· ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο σελήνης ἀνασχούσης οἱ πλησιάζοντες τῇ τάφρῳ σωρούς τε ὁρῶντες [τῶν] οἰκείων νεκρῶν παρ' αὐτῇ καὶ στίφη πολεμίων καρτερὰ ὁμόσε χωροῦντα, ῥίψαντες τὰ ὅπλα τρέπονται πρὸς φυγήν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μέγα ἀναβοήσαντες· ἦν δὲ τοῦτο τὸ σύνθημα τοῖς ἐπὶ τῆς ἑτέρας παρεμβολῆς· ἐκτρέχουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀθρόοι. καὶ ὁ Λουκρήτιος ὡς ἤκουσε τῆς κραυγῆς, τοὺς ἱππεῖς προαποστείλας διερευνησομένους μή τις ἐγκάθηται πολεμίων λόχος ὀλίγον ὕστερον ἠκολούθει τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἵ τε ἱππεῖς τοῖς ἐκ τῆς Φιδήνης λοχῶσι περιτυχόντες τρέπουσιν εἰς φυγὴν, καὶ οἱ πεζοὶ τοὺς ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν σφῶν ἀφικομένους κτείνοντες ἐδίωκον οὔτε ὅπλα οὔτε κόσμον σώζον-
943 τας. ἐν ταύταις ταῖς μάχαις Σαβίνων τε καὶ τῶν συμμάχων ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τρισχιλίους καὶ πεντακοσίους, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν τετρακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· καὶ ὁ μὲν χάραξ αὐθημερὸν ἑάλω.

XXXXIII. Ἡ δὲ Φιδήνη πολιορκηθεῖσα οὐ πολλαῖς ἡμέραις, καθ' ὃ μάλιστα δυσάλωτος εἶναι μέρος ἐδόκει καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἐφυλάσσετο, κατὰ τοῦτο ἐλήφθη. οὐ μὴν ἀνδραποδισμοῦ γε ἢ κατασκαφῆς ἐπειράθη, φόνος τε ἀνθρώπων οὐ πολὺς ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἀποχρῶσα γὰρ ἐφάνη ζημία τοῖς ὑπάτοις πόλεως ὁμοεθνοῦς ἁμαρτούσης ἁρπαγὴ χρημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ ὁ τῶν κατὰ τὴν μάχην ἀπολομένων ὄλεθρος· τοῦ δὲ μὴ προχείρως ἔτι τοὺς ἑαλωκότας ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι φυλακὴ γενή-

σεσθαι μετρία καὶ συνήθης Ῥωμαίοις, ἡ τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως κόλασις. συγκαλέσαντες δὴ Φιδηναίων τοὺς ἁλόντας εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πολλὰ τῆς ἀνοίας αὐτῶν κατηγορήσαντες ἀξίους τε εἶναι φή- 944
σαντες ἅπαντας ἡβηδὸν ἀπολωλέναι μήτε ταῖς εὐεργεσίαις χάριν εἰδότας μήτε τοῖς κακοῖς σωφρονιζομένους, ῥάβδοις αἰκισάμενοι τοὺς ἐπιφανεστάτους ἁπάντων ὁρώντων ἀπέκτειναν· τοὺς δὲ λοιποὺς εἴασαν οἰκεῖν ὡς πρότερον ᾤκουν φρουροὺς συγκατοικίσαντες αὐτοῖς ὅσους ἔκρινεν ἡ βουλή, καὶ τῆς χώρας ἀφελόμενοί [τινα] μοῖραν τοῖς φρουροῖς ἔδωκαν. ταῦτα διαπραξάμενοι τὴν δύναμιν ἀπῆγον ἐκ τῶν πολεμίων καὶ τὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα θρίαμβον κατήγαγον. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας ἐπράχθη.

XXXXIIII. *Ποπλίου δὲ Ποστομίου τοῦ καλουμένου Τουβέρτου τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθέντος, καὶ Ἀγρίππα Μενηνίου τοῦ καλουμένου Λανάτου, τρίτη γίνεται Σαβίνων εἰσβολὴ μείζονι στρατιᾷ, πρὶν αἰ-* 945
σθέσθαι Ῥωμαίους αὐτῶν τὴν ἔξοδον, καὶ μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ῥώμης ἔλασις· ἐν ᾗ πολὺς ἐγένετο Ῥωμαίων φόνος οὐ μόνον τῶν γεωργῶν, οἷς οὐδὲν προσδεχομένοις αἰφνιδίως ἐπέστη τὸ δεινόν, πρὶν εἰς τὰ φρούρια τὰ πλησίον ἑκάστους καταφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν τηνικαῦτα διατριβόντων. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ποστόμιος οὐκ ἀνεκτὴν εἶναι τὴν ὕβριν τῶν πολεμίων ἡγησάμενος ἐξεβοήθει κατὰ σπουδήν, τοὺς ἐπιτυγχάνοντας ἄγων προχειρότερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον. οὓς ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι σὺν πολλῇ καταφρονήσει χωροῦντας ἐπὶ σφᾶς ἀσυντάκτους τε καὶ διεσπασμένους ἀπ' ἀλλήλων, ἔτι μᾶλλον αὐξῆσαι τὸ καταφρονοῦν αὐτῶν βουλόμενοι θᾶτ-

τον ἢ βάδην ἀνεχώρουν ὡς δὴ φεύγοντες ὀπίσω, τέως εἰς δρυμοὺς ἀφίκοντο βαθεῖς, ἔνθα ὁ λοιπὸς αὐτῶν στρατὸς ὑπεκάθητο· ἔπειθ᾽ ὑποστρέψαντες ἐχώρουν τοῖς διώκουσιν ὁμόσε, καὶ οἱ ἐκ τοῦ δρυμοῦ
946 μέγα ἀλαλάξαντες ἵενται ἐπ᾽ αὐτούς. ἀσυντάκτοις δὲ ἀνθρώποις καὶ τεταραγμένοις καὶ ὑπὸ τοῦ δρόμου συγκεκομμένοις τὰ πνεύματα πολλοὶ καὶ [πολλῷ] σὺν κόσμῳ ἐπελθόντες, καταβάλλουσί τε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ὁρμήσαντας ὑποτεμόμενοι τὰς εἰς τὴν πόλιν φερούσας ὁδοὺς εἰς ὀρεινήν τινα κατακλείουσι ῥάχιν ἔρημον. θέμενοι δὲ πλησίον αὐτῶν τὰ ὅπλα· νὺξ γὰρ ἤδη κατελάμβανε· φυλακὰς ἐποιοῦντο δι᾽ ὅλης νυκτὸς, ἵνα μὴ λάθοιεν σφᾶς ἀποδράντες. ὡς δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πάθος ἀπηγγέλθη ταραχή τε ἦν πολλὴ καὶ δρόμος ἐπὶ τὰ τείχη καὶ δέος ἁπάντων, μὴ διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἔλθοιεν οἱ πολέμιοι τῷ κατορθώματι ἐπαρθέντες, τῶν τε ἀπολωλότων οἶκτος καὶ τῶν περιλειπομένων ἔλεος, ὡς ἀναρπασθησομένων αὐτίκα μάλα δι᾽ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, εἰ μή τις αὐτοῖς ἐπικουρία ἔλθοι ταχεῖα. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα πονηρὰς ἔχοντες τὰς ψυχὰς ἄγρυπνοι διῆγον· τῇ δ᾽ ἑξῆς
947 ἡμέρᾳ πάντας τοὺς ἐν ἀκμῇ καθοπλίσας ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος ἦγεν ἐπικούρους τοῖς ἐν τῷ ὄρει κόσμον καὶ τάξιν φυλάττοντας. ἰδόντες δ᾽ αὐτοὺς οἱ Σαβῖνοι προσιόντας οὐκέτι παρέμειναν, ἀλλ᾽ ἀναστήσαντες τὸν αὐτῶν στρατὸν ἦγον ἀπὸ τοῦ ὄρους [ἀπῆγον] ἀποχρῆν οἰόμενοι σφίσι τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν· καὶ οὐ πολὺν ἔτι διατρίψαντες χρόνον ἀπῆεσαν ἐπὶ τὰ σφέτερα σὺν αὐχήματι μεγάλῳ βοσκημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ χρημάτων ἀφθόνους ἄγοντες ὠφελείας.

XXXXV. Ῥωμαῖοι δὲ ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ποστόμιον ἐν αἰτίαις ἔχοντες, ἔγνωσαν ἁπάσαις δυνάμεσι στρατεύειν κατὰ τάχος ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, τήν τε ἧτταν αἰσχρὰν καὶ ἀνέλπιστον γενομένην ἐπανορθῶσαι προθυμούμενοι, καὶ ἐπὶ τῇ νεωστὶ ἀφικομένῃ παρὰ τῶν πολεμίων πρεσβείᾳ πολλὴν ὕβριν ἐχούσῃ καὶ αὐθάδειαν ἀχθόμενοι. ὡς γὰρ δὴ κρατοῦντες [αὐτῶν] 948 ἤδη καὶ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες μὴ βουλομένων τὰ κελευόμενα ποιεῖν, Ταρκυνίοις τε διδόναι τὴν κάθοδον ἐκέλευον καὶ τῆς ἡγεμονίας σφίσι παραχωρεῖν πολιτείαν τε καταστήσασθαι καὶ νόμους οὓς ἂν οἱ κεκρατηκότες τάξωσιν. ἀποκρινάμενοι δὲ τοῖς πρεσβευταῖς ἀπαγγέλλειν πρὸς τὸ κοινὸν, ὅτι Ῥωμαῖοι κελεύουσι Σαβίνους ὅπλα τε ἀποθέσθαι καὶ παραδοῦναι σφίσι τὰς πόλεις ὑπηκόους τε εἶναι πάλιν ὥσπερ πρότερον ἦσαν, ταῦτα δὲ ποιήσαντας [αὐτοὺς] ἥκειν τότε περὶ ὧν ἠδίκησαν ἢ κατέβλαψαν αὐτοὺς ἐν ταῖς πρότερον εἰσβολαῖς δεησομένους, εἰ βούλονται τυχεῖν εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι τὰ κελευόμενα προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥξοντα ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν οὐκ εἰς μακράν. τοιαῦτα ἐπιταχθέντες τε καὶ ἐπιτάξαντες ἀλλήλοις, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐξηρτύσαντο τοῖς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπιτηδείοις ἐξῆγον τὰς δυνάμεις, Σαβῖνοί τε τὴν κρα- 949 τίστην ἐξ ἁπάσης πόλεως νεότητα ὅπλοις ἐκπρεπέσι κεκοσμημένην ἐπαγόμενοι, Ῥωμαῖοί τε πᾶσαν τὴν δύναμιν τήν τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐν τοῖς φρουρίοις ἀναλαβόντες, ἱκανοὺς οἰόμενοι τοὺς ὑπὲρ τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν γεγονότας καὶ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον τήν τε πόλιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς χώρας ἐρύματα φυλάττειν. καὶ συνελθόντες ὁμόσε τίθενται

τοὺς χάρακας ἀμφότεροι μικρὸν ἀπέχοντας ἀλλήλων Ἠρήτου πόλεως, ἣ τοῦ Σαβίνων ἐστὶν ἔθνους, οὐ πρόσω.

XXXXVI. Ὡς δὲ συνεῖδον ἀμφότεροι τὰ τῶν πολεμίων πράγματα, τῷ τε μεγέθει τῶν στρατοπέδων εἰκάσαντες καὶ παρ᾽ αἰχμαλώτων ἀκούσαντες, τοῖς μὲν Σαβίνοις θάρσος παρέστη καὶ καταφρόνησις τῆς τῶν πολεμίων ὀλιγότητος, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δέος πρὸς τὸ τῶν ἀντιπολεμούντων πλῆθος· ἐθάρρησαν δὲ καὶ οὐ μικρὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλαβον, ἄλλων τε σημείων γενομένων σφίσι θεοπέμπτων καὶ δὴ καὶ τελευταίου φάσματος, ὅτε παρατάττεσθαι
950 ἔμελλον, τοιοῦδε. ἐκ τῶν καταπεπηγμένων παρὰ ταῖς σκηναῖς ὑσσῶν· ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα προμήκη τε καὶ χειροπλήθη τριῶν οὐχ ἧττον ποδῶν σιδηροῦς ὀβελίσκους ἔχοντα προὔχοντας κατ᾽ εὐθεῖαν ἐκ θατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ· ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν περὶ τοῖς ἄκροις τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνήπτοντο, καὶ δι᾽ ὅλου τοῦ στρατοπέδου τὸ σέλας ἦν, ὥσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ κατέσχε τῆς νυκτὸς ἐπὶ πολύ. ἐκ τούτου κατέλαβον τοῦ φάσματος, ὥσπερ οἱ τερατοσκόποι ἀπέφαινον καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβαλεῖν οὐ χαλεπὸν ἦν, ὅτι νίκην αὐτοῖς ταχεῖαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον, ἐπειδήπερ ἅπαν εἴκει τῷ πυρὶ καὶ οὐδὲν ὅ τι οὐχ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται. τοῦτο δὲ ὅτι ἐκ τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῖς ὅπλων ἀνήφθη, μετὰ πολλοῦ θάρσους προήεσαν ἐκ τοῦ χάρακος καὶ συρράξαντες
951 τοῖς Σαβίνοις ἐμάχοντο πολλῷ πλείοσιν ἐλάττους, ἐν τῷ θαρρεῖν τὸ πιστὸν ἔχοντες· καὶ ἡ ἐμπειρία δὲ σὺν τῷ φιλοπόνῳ πολλὴ αὐτοῖς περιοῦσα παντὸς

ἐπήγετο δεινοῦ καταφρονεῖν. πρῶτος μὲν ουν ὁ Ποστόμιος τὸ εὐώνυμον ἔχων κέρας ἀναρρύσασθαι τὴν προτέραν ἧτταν προθυμούμενος τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων ἐξωθεῖ κέρας, πρόνοιαν οὐδεμίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παρὰ τὸ νικᾶν ποιούμενος, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεμηνότες καὶ θανατῶντες εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ῥιπτῶν ἑαυτόν· ἔπειτα καὶ οἱ σὺν τῷ Μενηνίῳ θάτερον ἔχοντες κέρας κάμνοντες ἤδη καὶ ἐξωθούμενοι τῆς στάσεως, ὡς ἔμαθον ὅτι νικῶσι τοὺς κατὰ σφᾶς οἱ τοῦ Ποστομίου, θαρρήσαντες εἰς ἀντίπαλα χωροῦσι· καὶ γίνεται τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τοῖς Σαβίνοις ἐκκλινάντων τροπὴ παντελής. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι ταχθέντες ἐψιλωμένων ἔτι τῶν ἄκρων παρέμειναν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἵππου τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξελαυνούσης κατὰ τέλη βιασθέντες ἀνεστάλησαν. φυγῆς δὲ πάντων γενομένης ἐπὶ τοὺς χάρακας ἀκολουθήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ συνεισπεσόντες ἀμ- 952
φότερα λαμβάνουσιν αὐτῶν τὰ ἐρύματα. τοῦ δὲ μὴ πανσυδὶ τὸν τῶν πολεμίων διαφθαρῆναι στρατὸν ἥ τε νὺξ αἰτία ἐγένετο καὶ τὸ ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ πάθος αὐτοῖς συμβῆναι· ῥᾷον γὰρ οἱ φεύγοντες ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐσώζοντο δι' ἐμπειρίαν τῶν τόπων. [ἢ οἱ διώκοντες κατελάμβανον δι' ἀπειρίαν τῶν διεξόδων.]

XXXXVII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ καύσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ ὕπατοι καὶ τὰ σκῦλα συλλέξαντες· ἑάλω δέ τινα καὶ ἀπὸ τῶν ζώντων ῥιπτούντων ἐν τῇ φυγῇ τὰ ὅπλα· ἄνδρας τε αἰχμαλώτους ἄγοντες οὓς ἔλαβον οὐκ ὀλίγους καὶ χρήματα, χωρὶς ὧν οἱ στρατιῶται διήρπασαν· τούτων δὲ διαπραθέντων δημοσίᾳ τὰς κατ' ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς, αἷς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο· [καὶ] ἀπήεσαν ἐπ' οἴκου λαμπροτάτην ἀνῃρημένοι νίκην.

καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμοῦντο ἀμφότεροι,
Μενήνιος μὲν τῷ μείζονι καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβε-
953 βηκὼς ἐφ᾽ ἁρματίου δίφρου βασιλικοῦ, Ποστόμιος
δὲ τῷ ἐλάσσονι καὶ ὑποδεεστέρῳ, ὃν καλοῦσιν οὐ-
αστὴν, παρεγκλίναντες τοὔνομα Ἑλληνικὸν ὑπάρχον
εἰς τὸ ἀσαφές. τὸ γὰρ πρῶτον εὐαστὴς [οὕτως] ἀπὸ
τοῦ συμβεβηκότος ἐλέγετο, ὡς αὐτός τε εἰκάζω καὶ ἐν
πολλαῖς εὑρίσκω γραφαῖς ἐπιχωρίοις φερόμενον. τότε
δὲ πρῶτον, ὡς Λικίννιος ἱστορεῖ, τοῦτον ἐξευρούσης
954 τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς. διαφέρει δὲ θατέρου, πρῶ-
τον μὲν ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς προη-
γούμενος ὁ τὸν οὐαστὴν κατάγων θρίαμβον, ἀλλ᾽ οὐκ
ἐφ᾽ ἅρματος ὥσπερ ἐκεῖνος· ἔπειθ᾽ ὅτι οὐ τὴν ποικί-
λην καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολὴν, ᾗ κοσμεῖται
ὁ ἕτερος, οὐδὲ τὸν χρύσεον ἔχει στέφανον, ἀλλὰ περι-
πόρφυρον λευκὴν περιβέβληται τήβενναν, τὸ ἐπιχώ-
ριον τῶν ὑπάτων τε καὶ στρατηγῶν φόρημα, στέφανον
δ᾽ ἐπίκειται δάφνης, μεμείωται δὲ καὶ τοῦ σκήπτρου
τῇ φορήσει παρὰ τὸν ἕτερον, τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα ταὐτὰ
955 ἔχει. αἴτιον δὲ τῷ ἀνδρὶ [Ποστομίῳ] τῆς ἐλάττονος
τιμῆς ἐγένετο, καίτοι λαμπροτάτῳ πάντων γενομένῳ
κατὰ τὴν μάχην, τὸ πρότερον πταῖσμα ἐν τῇ ἐπιδρομῇ
μέγα καὶ σὺν αἰσχύνῃ γενόμενον, ἐξ οὗ τῆς τε δυνά-
μεως πολλοὺς ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς ὀλίγου ἐδέησε σὺν
τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐκ τῆς τροπῆς αἰχμάλωτος γε-
νέσθαι.

XXXXVIII. Ἐπὶ δὲ τῆς τούτων ἀρχῆς Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ Ποπλικόλας ἐπικαλούμενος νοσήσας ἐτελεύτα, κράτιστος τῶν τότε Ῥωμαίων κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν νομισθείς. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα δι᾽ ἃ θαυμάζεσθαί τε καὶ μνήμης τυγχάνειν ἄξιός ἐστιν οὐδὲν δέομαι λέγειν· ἐν ἀρχῇ γὰρ τοῦ λόγου

τοῦδε τὰ πολλὰ εἴρηται· ὃ δὲ ἁπάντων ἐστὶ τῶν τοῦ
ἀνδρὸς ἐγκωμίων θαυμασιώτατον καὶ οὔπω τέτευχε
λόγου, τοῦτ' οἴομαι δεῖν μὴ παρελθεῖν, παντὸς μά-
λιστα νομίζων τοῦτο προσήκειν τοῖς γράφουσιν ἱστο-
ρίας, μὴ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν ἐπισήμων 956
ἡγεμόνων διεξιέναι, μηδ' εἴ τι πολίτευμα καλὸν καὶ
σωτήριον ταῖς πόλεσιν ἀπεδείξαντο ἐξευρόντες, ἀλλὰ
καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, εἰ μέτριοι καὶ σώφρονες καὶ
μένοντες ἐπὶ τοῖς πατρίοις ἐπιτηδεύμασι διετέλεσαν,
ἐπιδείκνυσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ συγκαταλύσας
μὲν τοὺς βασιλεῖς ἐν τοῖς πρώτοις τέτταρσι πατρι-
κίοις καὶ δημεύσας αὐτῶν τὰς ὑπάρξεις, τετράκις δὲ
τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μεγίστους
δὲ δύο νικήσας πολέμους καὶ θριάμβους καταγαγὼν
ἀπ' ἀμφοτέρων, τὸν μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ Τυρρηνῶν
ἔθνους, τὸν δὲ δεύτερον ἀπὸ Σαβίνων, τοιαύτας
ἀφορμὰς χρηματισμοῦ λαβὼν, ἃς οὐδεὶς ἂν ὡς αἰ-
σχρὰς καὶ ἀδίκους διέβαλεν, οὐχ ἑάλω τῇ πάντας
ἀνθρώπους καταδουλουμένῃ καὶ ἀσχημονεῖν ἀναγκα-
ζούσῃ φιλοχρηματίᾳ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ μικρᾷ καὶ πατρο-
παραδότῳ διέμεινεν οὐσίᾳ σώφρονα καὶ αὐτάρκη καὶ
πάσης ἐπιθυμίας κρείττονα βίον ζῶν, καὶ παῖδας ἐπὶ 957
τοῖς ὀλίγοις χρήμασιν ἐθρέψατο τοῦ γένους ἀξίους,
καὶ δῆλον ἐποίησεν ἅπασιν, ὅτι πλούσιός ἐστιν οὐχ
ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ὁ μικρῶν δεησόμενος.
πίστις δὲ ἀκριβὴς καὶ ἀναμφίλεκτος τῆς αὐταρκείας
τοῦ ἀνδρὸς, ἣν ἀπεδείξατο παρὰ πάντα τὸν τοῦ βίου
χρόνον, ἡ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ φανεῖσα ἀπορία.
οὐδὲ γὰρ αὐτὰ τὰ εἰς τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ σώματος καὶ
ταφὴν, ὡς ἀνδρὶ προσήκει τηλικούτῳ τυχεῖν, ἀρ-
κοῦντα ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κατέλιπεν· ἀλλ' ἐμέλλησαν
αὐτὸν οἱ συγγενεῖς φαύλως πως καὶ ὡς ἕνα τῶν

ἐπιτυχόντων ἐκκομίσαντες ἐκ τῆς πόλεως καίειν τε καὶ
θάπτειν· ἡ μέντοι βουλὴ μαθοῦσα ὡς εἶχεν αὐτοῖς
τὰ πράγματα ἀπόρως, ἐκ τῶν δημοσίων ἐψηφίσατο
958 χρημάτων ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὴν ταφὴν δαπά-
νας, καὶ χωρίον ἔνθα ἐκαύθη καὶ ἐτάφη μόνῳ τῶν
μέχρις ἐμοῦ γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ πόλει
σύνεγγυς τῆς ἀγορᾶς ἀπέδειξεν ὑπ' Οὐελίας· καὶ
ἔστιν ὥσπερ ἱερὸν τοῦτο τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γένους
ἐνθάπτεσθαι ἀνειμένον, παντὸς πλούτου καὶ πάσης
βασιλείας κρεῖττον ἀγαθὸν, εἴ τις μὴ ταῖς ἐπονειδί-
στοις ἡδοναῖς μετρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν ἀλλὰ τῷ καλῷ.
Οὐαλέριος μὲν δὴ Ποπλικόλας οὐθὲν ἔξω τῆς εἰς
τἀναγκαῖα δαπάνης κτήσασθαι προελόμενος, ὡς τῶν
πολυχρημάτων τις βασιλέων λαμπραῖς ὑπὸ τῆς πόλεως
ἐκοσμήθη ταφαῖς· καὶ αὐτὸν Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες
ἅπασαι συνειπάμεναι τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ Ἰού-
νιον Βροῦτον ἀποθέσει χρυσοῦ τε καὶ πορφύρας ἐνιαύ-
959 σιον ἐπένθησαν χρόνον, ὡς ἔθος αὐταῖς ἐστι πενθεῖν
ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις τῶν συγγενῶν κήδεσι.

XXXXVIIII. Μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὕπατοι καθίστανται Σπόριος Κάσσιος Οὐεκελλῖνος ἐπικαλούμενος καὶ Ὀπίτωρ Οὐεργίνιος Τρικοστός. ἐφ' ὧν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὑπὸ θατέρου τῶν ὑπάτων Σπορίου κατελύθη, μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης οὐ μακρὰν τῆς Κυριτῶν πόλεως· ἐξ ἧς ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τριακοσίους Σαβίνων, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν ὀλίγον ἀποδέοντες τετρακισχιλίων. ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τελευταίᾳ πληγέντες οἱ Σαβῖνοι πρέσβεις ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον διαλεξομένους περὶ φιλίας. ἀναβαλλομένου δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν βουλὴν τοῦ Κασσίου, παραγενηθέντες εἰς Ῥώμην σὺν πολλῇ δεήσει μόλις εὑρίσκονται διαλλα-

ἀπὸ ληστηρίων, προὔβη δ' εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας, ἐχώρησε μέντοι τελευτῶν εἰς διαλλαγὰς εὐπρεπεῖς ἐπὶ τῆς τετάρτης μετὰ τούσδε τοὺς ἄνδρας ὑπατείας πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον πολεμηθείς. Σαβίνων γάρ τινες καταγνόντες ἀσθένειαν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ Τυρρηνικοῦ πταίσματος, ὡς οὐκέτι τὴν ἀρχαίαν ἀξίωσιν ἀναληψομένης, ἐπετίθεντο τοῖς εἰς τὴν χώραν κατιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων ληστήρια καταστησάμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτον. ὑπὲρ ὧν ἀποστείλαντες οἱ Ῥωμαῖοι πρεσβείαν πρὶν ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, δίκας ᾔτουν καὶ τὸ λοιπὸν ἠξίουν μηδὲν εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν παρανομεῖν· αὐθάδεις δὲ λαβόντες ἀποκρίσεις προεῖπον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. καὶ γίνεται ἡ μὲν πρώτη ἔξοδος ἑνὸς τῶν ὑπάτων Οὐαλερίου σὺν ἱππεῦσι καὶ ψιλῶν τοῖς ἀκμαιοτάτοις αἰφνίδιος ἐπὶ τοὺς ληιζομένους τὴν χώραν καὶ φόνος τῶν καταληφθέντων ἐν ταῖς προ- 92 *νομαῖς συχνῶν ὄντων πολύς, οἷα εἰκὸς ἀνθρώπων ἀσυντάκτων τε καὶ οὐ προῃσθημένων τὴν ἔφοδον. ἔπειτα τῶν Σαβίνων πολλὴν ἀποστειλάντων ἐπ' αὐτοὺς στρατιὰν ὑφ' ἡγεμόνι τεταγμένην ἐμπείρῳ πολέμου, Ῥωμαίων ἑτέρα γίνεται ἐπ' αὐτοὺς ἔξοδος ἁπάσαις ταῖς δυνάμεσιν ἀγόντων ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων. Ποστόμιος μὲν οὖν πλησίον τῆς Ῥώμης ἐν ὀρεινοῖς τόποις κατεστρατοπέδευσε, δεδιὼς μή τις ἔφοδος ἐκ τῶν φυγάδων ἐπ' αὐτὴν γένηται αἰφνίδιος· Οὐαλέριος δ' ἐγγὺς τῶν πολεμίων παρὰ ποταμὸν Ἀνίητα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλοῦ πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῆς Σαβίνων τε καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν· συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τεβέρει ποταμῷ καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πίνεσθαι.*

930 XXXVIII. Ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἡ τῶν Σαβίνων ἔκειτο παρεμβολή, τοῦ ῥεύματος οὐδ' αὐτὴ πολὺν ἀπέχουσα τόπον ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἠρέμα κατακλινοῦς οὐ σφόδρα ἐχυροῦ. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δι' εὐλαβείας εἶχον ἀλλήλους ἑκάτεροι, καὶ μάχης ἄρχειν διαβάντες τὸν ποταμὸν ὤκνουν· χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ κατὰ λογισμὸν καὶ πρόνοιαν τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς τε καὶ φιλονεικίας ἐξαρθέντες συνάπτουσι μάχην. ὑδρευόμενοί τε γὰρ καὶ τοὺς ἵππους ἄγοντες ἐπὶ τὸν πότον, ἐνέβαινον ἐπὶ πολὺ τοῦ ποταμοῦ· βραχὺς δὲ ἔρρει τηνικαῦτα οὔπω τοῖς χειμερινοῖς ὕδασι πληθύων, ὥστε ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ γόνατος ἔχοντες αὐτὸν ἐπεραιοῦντο. συμπλοκῆς δή τινος πρῶτον ὀλίγοις πρὸς οὐ πολλοὺς γινομένης ἐξέδραμόν τινες ἐπικουροῦντες τοῖς σφετέροις ἐξ ἑκατέρου χάρακος· ἔπειθ' ἕτεροι πάλιν ἀμυνοῦντες τοῖς κατισχυομένοις ἐκ θατέρου· καὶ τοτὲ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σαβίνους ἀνέστελλον ἀπὸ τοῦ
931 νάματος, τοτὲ δὲ οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίους ἐξεῖργον τοῦ ποταμοῦ. πολλῶν δὲ φόνων καὶ τραυμάτων γενομένων καὶ φιλονεικίας ἅπασιν ἐμπεσούσης, οἷα περὶ τὰς ἀψιμαχίας τὰς ἐκ καιροῦ συμπεσούσας γίνεσθαι φιλεῖ, προθυμία τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατοπέδων ὁμοία παρέστη διαβαίνειν τὸν ποταμόν. ἔφθασε δὲ πρῶτος ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος, καὶ διαβιβάσας τὸν στρατόν, ἔτι τῶν Σαβίνων ὁπλιζομένων τε καὶ εἰς τάξιν καθισταμένων, ἐν χερσὶν ἦν. οὐ μὴν ἐμέλλησάν γε οὐδ' ἐκεῖνοι θέσθαι μάχην, καταφρονήσει πολλῇ ἐπαρθέντες, ὅτι οὔτε πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ὑπάτους .οὔτε πρὸς ἅπασαν τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἔμελλον ἀγωνιεῖσθαι, καὶ συρράξαντες ἐμάχοντο πᾶσαν εὐτολμίαν καὶ προθυμίαν ἀποδεικνύμενοι.

XXXVIIII. Ἀγῶνος δὲ καρτεροῦ γενομένου καὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος ἔνθα ἦν ὁ ὕπατος [Ποστούμιος,] ἐπιβαίνοντος τοῖς ἐναντίοις καὶ 932 προσωτέρω χωροῦντος, τοῦ δ' εὐωνύμου κάμνοντος ἤδη καὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξωθουμένου, μαθὼν τὸ γινόμενον ὁ τὴν ἑτέραν τῶν Ῥωμαίων παρεμβολὴν κατέχων ὕπατος ἐξῆγε τὴν στρατιάν. αὐτὸς μὲν οὖν τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος βάδην ἠκολούθει· τὸν δὲ πρεσβευτὴν Σπόριον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ τοὺς ἱππεῖς ἄγοντα πέμπει κατὰ σπουδήν· ὃς ἀπὸ ῥυτῆρος τοὺς ἵππους ἐλαύνων τόν τε ποταμὸν διαπεραιοῦται κωλύοντος οὐδενὸς εὐπετῶς καὶ κατὰ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας παριππεύσας, ἐνσείει πλαγίοις τοῖς ἱππεῦσι τῶν Σαβίνων· καὶ γίνεται μέγας αὐτόθι τῶν ἱππέων ἀμφοτέρων συστάδην μαχομένων ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀγών. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ Ποστόμιος τοὺς πεζοὺς ἄγων πλησίον αὐτῶν ἐγένετο· καὶ συρράξας τοῖς πεζοῖς ἀποκτείνει τε πολλοὺς μαχόμενος καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξωθεῖ τῆς τάξεως. εἰ δὲ μὴ νὺξ ἐπέλαβεν ἅπαντες ἂν οἱ Σαβῖνοι κυ- 933 κλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱπποκρατούντων ἤδη πανσυδὶ διεφθάρησαν. νῦν δὲ τὸ σκότος τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης ὄντας ἀνόπλους καὶ οὐ πολλοὺς ἐρρύσατο καὶ διέσωσεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. τῆς δὲ παρεμβολῆς αὐτῶν οἱ ὕπατοι χωρὶς ἀγῶνος ἐκράτησαν ἐκλειφθείσης ὑπὸ τῶν ἔνδον ἅμα τῷ θεάσασθαι τὴν τροπὴν τῶν σφετέρων· ἐξ ἧς πολλὰς ὠφελείας λαβόντες, ἃς τοῖς στρατιώταις ἄγειν τε καὶ φέρειν ἐπέτρεψαν, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. τότε πρῶτον ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ Τυρρηνικοῦ πταίσματος εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκατέστη φρό-

νημα, καὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν περιοίκων ὡς πρότερον
ἐθάρρησεν ἀντιποιεῖσθαι, καὶ ψηφίζεται κοινῇ μὲν
ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις θριάμβου καταγωγήν, ἰδίᾳ
δὲ θατέρῳ τῶν ἀνδρῶν Οὐαλερίῳ δωρεὰν τόπον εἰς
οἴκησιν ἐν τῷ κρατίστῳ τοῦ Παλατίου [τόπῳ] δο-
'34 θῆναι, καὶ τὰς εἰς τὴν κατασκευὴν δαπάνας ἐκ τοῦ
δημοσίου χορηγεῖσθαι. ταύτης τῆς οἰκίας, παρ' ἣν
ὁ χαλκοῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ κλισιάδες θύραι μόναι
τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων
εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.

XXXX. *Παρὰ δὲ τούτων ἐκδέχονται τῶν ἀνδρῶν
τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ κληθεὶς Πο-
πλικόλας τὸ τέταρτον ἄρχειν αἱρεθείς, καὶ Τῖτος
Λουκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων.
ἐφ' ὧν ἅπαντες οἱ Σαβῖνοι κοινὴν ποιησάμενοι τῶν
πόλεων ἀγορὰν ἐψηφίσαντο Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ὡς
λελυμένων σφίσι τῶν σπονδῶν, ἐπειδὴ βασιλεὺς
Ταρκύνιος ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο
35 τοὺς ὅρκους· πεισθέντες ὑπὸ Σέξτου θατέρου τῶν
Ταρκυνίου παίδων, ὃς αὐτοὺς ἰδίᾳ θεραπεύων καὶ
λιπαρῶν τοὺς δυνατοὺς ἐξ ἑκάστης πόλεως ἐξεπολέ-
μωσε κοινῇ [πρὸς] πάντας καὶ προσηγάγετο δύο πό-
λεις, Φιδήνην καὶ Καμερίαν, Ῥωμαίων μὲν ἀποστή-
σας, ἐκείνοις δὲ συμμαχεῖν πείσας· ἀνθ' ὧν αὐτὸν
αἱροῦνται στρατηγὸν αὐτοκράτορα καὶ δυνάμεις ἐπι-
τρέπουσιν ἐξ ἁπάσης πόλεως καταγράφειν, ὡς ἐν τῇ
προτέρᾳ μάχῃ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως καὶ στρατη-
γοῦ μωρίαν σφαλέντες. οἱ μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦσαν·
τύχη δέ τις ἐξισῶσαι βουλομένη ταῖς βλάβαις τῶν
Ῥωμαίων τὰς ὠφελείας ἀντὶ τῶν καταλιπόντων αὐ-
36 τοὺς συμμάχων ἑτέραν οὐκ ἠλπισμένην ἐκ τῶν πο-
λεμίων βοήθειαν προσέθηκε τοιάνδε. ἀνήρ τις ἐκ*

τοῦ Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν Ῥήγιλλον εὐγενὴς
καὶ χρήμασι δυνατὸς Τῖτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς
αὐτοὺς συγγένειάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος καὶ φί-
λους καὶ πελάτας συχνοὺς αὐτοῖς μεταναστάντας
ἐφεστίοις, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων τοὺς ὅπλα
φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη
μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ῥώμην τοιαύτη λέγε-
ται γενέσθαι. οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς ἐπιφανεστά-
ταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς
εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίας, εἰς δίκην αὐτὸν ἀπῆγον
αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὸν κατὰ Ῥωμαίων πό-
λεμον ἐκφέρειν οὐκ ἦν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λε-
λύσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας οὐκ εἴα κύρια εἶναι
τὰ δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀρρωδῶν
τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆ- 937
ναι πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους
τοῖς Ῥωμαίοις προστίθεται [πολίταις,] ῥοπήν τε οὐ
μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχε καὶ τοῦ κατορθω-
θῆναι τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτα-
τος γενέσθαι· ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἴς τε
τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε καὶ τῆς πόλεως μοῖ-
ραν εἴασεν ὅσην ἐβούλετο λαβεῖν εἰς κατασκευὴν
οἰκιῶν χώραν τε αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς δημοσίας
τὴν μεταξὺ Φιδήνης καὶ Πικετίας, ὡς ἔχοι διανεῖμαι
κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτόν, ἀφ' ὧν καὶ φυλή
τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ Κλαυδία καλουμένη καὶ μέ-
χρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλάττουσα ὄνομα.

XXXXI. Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἅπαντα ἀμφο- 938
τέροις, πρῶτον μὲν ἐξῆγον οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνά-
μεις, καὶ ποιοῦνται δύο παρεμβολὰς μίαν μὲν ὕπαι-
θρον οὐ πρόσω Φιδήνης, ἑτέραν δ' ἐν αὐτῇ Φιδήνῃ

φυλακῆς τε τῶν ἔνδον ἕνεκα καὶ καταφυγῆς τῶν ἔξω
στρατοπεδευόντων, ἄν τι γένηται πταῖσμα περὶ αὐ-
τούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι μαθόντες τὴν
τῶν Σαβίνων ἐπὶ σφᾶς ἔλασιν καὶ αὐτοὶ πάντας
ἄγοντες τοὺς ἐν ἀκμῇ στρατοπεδεύονται χωρὶς ἀλ-
λήλων, Οὐαλέριος μὲν ἀγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σα-
βίνων παρεμβολῆς, Λουκρήτιος δὲ ὀλίγον ἄπωθεν
ἐπ' ὄχθου τινός, ὅθεν ἦν ὁ ἕτερος χάραξ καταφανής.
ἡ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ὑπόληψις ἦν, ὡς ἐν ἀγῶνι
φανερῷ τοῦ πολέμου ταχεῖαν ἕξοντος τὴν κρίσιν,
[συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα] ὁ δὲ τῶν Σαβί-
νων στρατηγὸς ὀρρωδῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ συμφέρε-
σθαι πρὸς εὐτολμίαν τε καὶ καρτερίαν ἀνθρώπων
ἅπαντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν ἑτοίμων νύκτωρ ἐπιχει-
939 ρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος τάφρου τε
χώσει καὶ χάρακος ἐπιβάσει ἃ πρόσφορα εἶναι ἔμελ-
λεν, ἐπειδὴ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐ-
τρεπῆ, μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἀναστήσας τὸ κρά-
τιστον τοῦ στρατοῦ μέρος ἄξειν ἐπὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων
ἔμελλεν ἔρυμα, τοῖς τε ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευ-
κόσι παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξεληλυθότας αἴσθωνται
τοὺς σφετέρους ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως
κούφῃ ἐσταλμένους ὁπλίσει· ἔπειτα λοχήσαντας ἐν
χωρίοις ἐπιτηδείοις ἐκέλευσεν, εἴ τινες ἐπίκουροι τοῖς
περὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐπίοιεν,
ἀναστάντας καὶ κατὰ νώτου γενομένους σὺν βοῇ τε
καὶ πατάγῳ πολλῷ χωρεῖν ἐπ' αὐτούς. ὁ μὲν δὴ
Σέξτος ταῦτα βουλευσάμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φρά-
σας, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἦν βουλομένοις, περιέμεινε τὸν
καιρόν· αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸν χάρακα τῶν
940 Ῥωμαίων μηνύει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὕπα-
τον, καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἱππέων τινὲς ἧκον ἄγον-

τες αἰχμαλώτους τῶν Σαβίνων, οὓς ἐπὶ ξυλισμὸν ἐξεληλυθότας συνέλαβον. οὗτοι χωρὶς ἀλλήλων ἀνακρινόμενοι, τί παρασκευάζεται πράττειν σφῶν [αὐτῶν] ὁ στρατηγός, λέγουσιν ὅτι κλίμακας τεκταίνεται καὶ διαβάθρας· ὅπου δὲ αὐταῖς καὶ ὁπότε μέλλοι χρῆσθαι οὐκ ἔφασαν εἰδέναι. ταῦτα μαθὼν ὁ Οὐαλέριος ἀποστέλλει τὸν πρεσβευτὴν Λάρκιον εἰς τὸν ἕτερον χάρακα τήν τε διάνοιαν τῶν πολεμίων ἀπαγγελοῦντα τῷ κατέχοντι τὴν παρεμβολὴν ἐκείνην Λουκρητίῳ, καὶ τίνα χρὴ τρόπον ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις ὑποθησόμενον· αὐτὸς δὲ τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καλέσας καὶ φράσας ὅσα τοῦ τε αὐτομόλου καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἤκουσε καὶ παρακαλέσας ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καιρὸν εἰληφέναι νομίσαντας εὐχῆς ἄξιον, ἐν ᾧ δίκας λήψονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν καλάς, ἅ τε δέοι πράττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος καὶ τὸ σύνθημα δούς, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.

XXXXII. Οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ τῶν 941
Σαβίνων ἡγεμὼν ἀναστήσας τοῦ στρατοῦ τὸ κράτιστον μέρος ἦγεν ἐπὶ τὸν χάρακα, σιωπᾶν ἅπασι παραγγείλας καὶ μὴ ποιεῖν ψόφον τῶν ὅπλων, ἵνα μὴ γνοῖεν ἥκοντας αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, πρὶν ἐπὶ τῷ ἐρύματι γένωνται. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τοῦ χάρακος οἱ πρῶτοι πορευόμενοι καὶ οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον, πολλὴν μωρίαν τῶν Ῥωμαίων καταγνόντες ὡς ἀφεικότων ἐρήμους τὰς φυλακὰς καὶ ἐντὸς [τοῦ] χάρακος καθευδόντων, ἐνεπίμπλασαν ὕλης τὰς τάφρους κατὰ πολλὰ μέρη καὶ διέβαινον οὐδενὸς σφίσιν ἐμποδὼν γινομένου. παρεκάθηντο δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ τῶν περισταυρωμάτων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ σπείρας ἀφανεῖς διὰ τὸ σκότος, καὶ τοὺς διαβαίνοντας αὐτῶν, ὅτε 942

γένοιντο ἐν χερσὶν [αὐτῶν,] ἐφόνευον. μέχρι μὲν οὖν τινος ἐλάνθανε τοὺς ὑστέρους προσιόντας ὁ τῶν προηγουμένων ὄλεθρος· ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο σελήνης ἀνασχούσης οἱ πλησιάζοντες τῇ τάφρῳ σωρούς τε ὁρῶντες [τῶν] οἰκείων νεκρῶν παρ' αὐτῇ καὶ στίφη πολεμίων καρτερὰ ὁμόσε χωροῦντα, ῥίψαντες τὰ ὅπλα τρέπονται πρὸς φυγήν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μέγα ἀναβοήσαντες· ἦν δὲ τοῦτο τὸ σύνθημα τοῖς ἐπὶ τῆς ἑτέρας παρεμβολῆς· ἐκτρέχουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀθρόοι. καὶ ὁ Λουκρήτιος ὡς ἤκουσε τῆς κραυγῆς, τοὺς ἱππεῖς προαποστείλας διερευνησομένους μή τις ἐγκάθηται πολεμίων λόχος ὀλίγον ὕστερον ἠκολούθει τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἵ τε ἱππεῖς τοῖς ἐκ τῆς Φιδήνης λοχῶσι περιτυχόντες τρέπουσιν εἰς φυγήν, καὶ οἱ πεζοὶ τοὺς ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν σφῶν ἀφικομένους κτείνοντες ἐδίωκον οὔτε ὅπλα οὔτε κόσμον σώζον-
943 τας. ἐν ταύταις ταῖς μάχαις Σαβίνων τε καὶ τῶν συμμάχων ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τρισχιλίους καὶ πεντακοσίους, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν τετρακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· καὶ ὁ μὲν χάραξ αὐθημερὸν ἑάλω.

XXXXIII. Ἡ δὲ Φιδήνη πολιορκηθεῖσα οὐ πολλαῖς ἡμέραις, καθ' ὃ μάλιστα δυσάλωτος εἶναι μέρος ἐδόκει καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἐφυλάσσετο, κατὰ τοῦτο ἐλήφθη. οὐ μὴν ἀνδραποδισμοῦ γε ἢ κατασκαφῆς ἐπειράθη, φόνος τε ἀνθρώπων οὐ πολὺς ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἀποχρῶσα γὰρ ἐφάνη ζημία τοῖς ὑπάτοις πόλεως ὁμοεθνοῦς ἁμαρτούσης ἁρπαγὴ χρημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ ὁ τῶν κατὰ τὴν μάχην ἀπολομένων ὄλεθρος· τοῦ δὲ μὴ προχείρως ἔτι τοὺς ἑαλωκότας ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι φυλακὴ γενή-

σεσθαι μετρία καὶ συνήθης Ῥωμαίοις, ἡ τῶν αἰτίων
τῆς ἀποστάσεως κόλασις. συγκαλέσαντες δὴ Φιδη-
ναίων τοὺς ἁλόντας εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πολλὰ τῆς
ἀνοίας αὐτῶν κατηγορήσαντες ἀξίους τε εἶναι φή- 944
σαντες ἅπαντας ἡβηδὸν ἀπολωλέναι μήτε ταῖς εὐερ-
γεσίαις χάριν εἰδότας μήτε τοῖς κακοῖς σωφρονιζο-
μένους, ῥάβδοις αἰκισάμενοι τοὺς ἐπιφανεστάτους
ἁπάντων ὁρώντων ἀπέκτειναν· τοὺς δὲ λοιποὺς εἴα-
σαν οἰκεῖν ὡς πρότερον ᾤκουν φρουροὺς συγκατ-
οικίσαντες αὐτοῖς ὅσους ἔκρινεν ἡ βουλή, καὶ τῆς
χώρας ἀφελόμενοί [τινα] μοῖραν τοῖς φρουροῖς ἔδω-
καν. ταῦτα διαπραξάμενοι τὴν δύναμιν ἀπῆγον ἐκ
τῶν πολεμίων καὶ τὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα
θρίαμβον κατήγαγον. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς τούτων
ὑπατείας ἐπράχθη.

XXXXIIII. Ποπλίου δὲ Ποστομίου τοῦ καλου-
μένου Τουβέρτου τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθέντος, καὶ
Ἀγρίππα Μενηνίου τοῦ καλουμένου Λανάτου, τρίτη
γίνεται Σαβίνων εἰσβολὴ μείζονι στρατιᾷ, πρὶν αἰ- 945
σθέσθαι Ῥωμαίους αὐτῶν τὴν ἔξοδον, καὶ μέχρι τοῦ
τείχους τῆς Ῥώμης ἔλασις· ἐν ᾗ πολὺς ἐγένετο Ῥω-
μαίων φόνος οὐ μόνον τῶν γεωργῶν, οἷς οὐδὲν προσ-
δεχομένοις αἰφνιδίως ἐπέστη τὸ δεινὸν, πρὶν εἰς τὰ
φρούρια τὰ πλησίον ἑκάστους καταφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ
τῶν κατὰ τὴν πόλιν τηνικαῦτα διατριβόντων. ὁ γὰρ
ἕτερος τῶν ὑπάτων Ποστόμιος οὐκ ἀνεκτὴν εἶναι τὴν
ὕβριν τῶν πολεμίων ἡγησάμενος ἐξεβοήθει κατὰ
σπουδὴν, τοὺς ἐπιτυγχάνοντας ἄγων προχειρότερον
μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον. οὓς ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι σὺν
πολλῇ καταφρονήσει χωροῦντας ἐπὶ σφᾶς ἀσυντά-
κτους τε καὶ διεσπασμένους ἀπ' ἀλλήλων, ἔτι μᾶλ-
λον αὐξῆσαι τὸ καταφρονοῦν αὐτῶν βουλόμενοι θᾶτ-

*τον ἢ βάδην ἀνεχώρουν ὡς δὴ φεύγοντες ὀπίσω,
τέως εἰς δρυμοὺς ἀφίκοντο βαθεῖς, ἔνθα ὁ λοιπὸς
αὐτῶν στρατὸς ὑπεκάθητο· ἔπειθ' ὑποστρέψαντες
ἐχώρουν τοῖς διώκουσιν ὁμόσε, καὶ οἱ ἐκ τοῦ δρυμοῦ
946 μέγα ἀλαλάξαντες ἵενται ἐπ' αὐτούς. ἀσυντάκτοις δὲ
ἀνθρώποις καὶ τεταραγμένοις καὶ ὑπὸ τοῦ δρόμου
συγκεκομμένοις τὰ πνεύματα πολλοὶ καὶ [πολλῷ]
σὺν κόσμῳ ἐπελθόντες, καταβάλλουσί τε τοὺς ὁμόσε
χωροῦντας καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ὁρμήσαντας
ὑποτεμόμενοι τὰς εἰς τὴν πόλιν φερούσας ὁδοὺς εἰς
ὀρεινήν τινα κατακλείουσι ῥάχιν ἔρημον. θέμενοι δὲ
πλησίον αὐτῶν τὰ ὅπλα· νὺξ γὰρ ἤδη κατελάμβανε·
φυλακὰς ἐποιοῦντο δι' ὅλης νυκτὸς, ἵνα μὴ λάθοιεν
σφᾶς ἀποδράντες. ὡς δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πάθος
ἀπηγγέλθη ταραχή τε ἦν πολλὴ καὶ δρόμος ἐπὶ τὰ
τείχη καὶ δέος ἁπάντων, μὴ διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πό-
λιν ἔλθοιεν οἱ πολέμιοι τῷ κατορθώματι ἐπαρθέν-
τες, τῶν τε ἀπολωλότων οἶκτος καὶ τῶν περιλειπο-
μένων ἔλεος, ὡς ἀναρπασθησομένων αὐτίκα μάλα δι'
ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, εἰ μή τις αὐτοῖς ἐπικουρία
ἔλθοι ταχεῖα. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα πονηρὰς
ἔχοντες τὰς ψυχὰς ἄγρυπνοι διῆγον· τῇ δ' ἑξῆς
947 ἡμέρᾳ πάντας τοὺς ἐν ἀκμῇ καθοπλίσας ὁ ἕτερος
τῶν ὑπάτων Μενήνιος ἦγεν ἐπικούρους τοῖς ἐν τῷ
ὄρει κόσμον καὶ τάξιν φυλάττοντας. ἰδόντες δ' αὐ-
τοὺς οἱ Σαβῖνοι προσιόντας οὐκέτι παρέμειναν, ἀλλ'
ἀναστήσαντες τὸν αὐτῶν στρατὸν ἦγον ἀπὸ τοῦ ὄρους
[ἀπῆγον] ἀποχρῆν οἰόμενοι σφίσι τὴν παροῦσαν εὐ-
τυχίαν· καὶ οὐ πολὺν ἔτι διατρίψαντες χρόνον ἀπῆε-
σαν ἐπὶ τὰ σφέτερα σὺν αὐχήματι μεγάλῳ βοσκημά-
των τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ χρημάτων ἀφθόνους
ἄγοντες ὠφελείας.*

XXXXV. Ῥωμαῖοι δὲ ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ποστόμιον ἐν αἰτίαις ἔχοντες, ἔγνωσαν ἁπάσαις δυνάμεσι στρατεύειν κατὰ τάχος ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, τήν τε ἧτταν αἰσχρὰν καὶ ἀνέλπιστον γενομένην ἐπανορθῶσαι προθυμούμενοι, καὶ ἐπὶ τῇ νεωστὶ ἀφικομένῃ παρὰ τῶν πολεμίων πρεσβείᾳ πολλὴν ὕβριν ἐχούσῃ καὶ αὐθάδειαν ἀχθόμενοι. ὡς γὰρ δὴ κρατοῦντες [αὐτῶν] 948 ἤδη καὶ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες μὴ βουλομένων τὰ κελευόμενα ποιεῖν, Ταρκυνίοις τε διδόναι τὴν κάθοδον ἐκέλευον καὶ τῆς ἡγεμονίας σφίσι παραχωρεῖν πολιτείαν τε καταστήσασθαι καὶ νόμους οὓς ἂν οἱ κεκρατηκότες τάξωσιν. ἀποκρινάμενοι δὲ τοῖς πρεσβευταῖς ἀπαγγέλλειν πρὸς τὸ κοινὸν, ὅτι Ῥωμαῖοι κελεύουσι Σαβίνους ὅπλα τε ἀποθέσθαι καὶ παραδοῦναι σφίσι τὰς πόλεις ὑπηκόους τε εἶναι πάλιν ὥσπερ πρότερον ἦσαν, ταῦτα δὲ ποιήσαντας [αὐτοὺς] ἥκειν τότε περὶ ὧν ἠδίκησαν ἢ κατέβλαψαν αὐτοὺς ἐν ταῖς πρότερον εἰσβολαῖς δεησομένους, εἰ βούλονται τυχεῖν εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι τὰ κελευόμενα προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥξοντα ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν οὐκ εἰς μακράν. τοιαῦτα ἐπιταχθέντες τε καὶ ἐπιτάξαντες ἀλλήλοις, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐξηρτύσαντο τοῖς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπιτηδείοις ἐξῆγον τὰς δυνάμεις, Σαβῖνοί τε τὴν κρατίστην 949 ἐξ ἁπάσης πόλεως νεότητα ὅπλοις ἐκπρεπέσι κεκοσμημένην ἐπαγόμενοι, Ῥωμαῖοί τε πᾶσαν τὴν δύναμιν τήν τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐν τοῖς φρουρίοις ἀναλαβόντες, ἱκανοὺς οἰόμενοι τοὺς ὑπὲρ τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν γεγονότας καὶ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον τήν τε πόλιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς χώρας ἐρύματα φυλάττειν. καὶ συνελθόντες ὁμόσε τίθενται

τοὺς χάρακας ἀμφότεροι μικρὸν ἀπέχοντας ἀλλήλων
Ἠρήτου πόλεως, ἣ τοῦ Σαβίνων ἐστὶν ἔθνους, οὐ
πρόσω.
XXXXVI. Ὡς δὲ συνεῖδον ἀμφότεροι τὰ τῶν
πολεμίων πράγματα, τῷ τε μεγέθει τῶν στρατοπέ-
δων εἰκάσαντες καὶ παρ' αἰχμαλώτων ἀκούσαντες,
τοῖς μὲν Σαβίνοις θάρσος παρέστη καὶ καταφρόνη-
σις τῆς τῶν πολεμίων ὀλιγότητος, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις
δέος πρὸς τὸ τῶν ἀντιπολεμούντων πλῆθος· ἐθάρ-
ρησαν δὲ καὶ οὐ μικρὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλα-
βον, ἄλλων τε σημείων γενομένων σφίσι θεοπέμπτων
καὶ δὴ καὶ τελευταίου φάσματος, ὅτε παρατάττεσθαι
950 ἔμελλον, τοιοῦδε. ἐκ τῶν καταπεπηγμένων παρὰ ταῖς
σκηναῖς ὑσσῶν· ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ
συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα προμήκη τε
καὶ χειροπλήθη τριῶν οὐχ ἧττον ποδῶν σιδηροῦς
ὀβελίσκους ἔχοντα προὔχοντας κατ' εὐθεῖαν ἐκ θα-
τέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ
σιδήρῳ· ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν περὶ τοῖς ἄκροις
τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνήπτοντο, καὶ δι' ὅλου τοῦ
στρατοπέδου τὸ σέλας ἦν, ὥσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ
κατέσχε τῆς νυκτὸς ἐπὶ πολύ. ἐκ τούτου κατέλαβον
τοῦ φάσματος, ὥσπερ οἱ τερατοσκόποι ἀπέφαινον καὶ
πᾶσιν ἀνθρώποις συμβαλεῖν οὐ χαλεπὸν ἦν, ὅτι
νίκην αὐτοῖς ταχεῖαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαι-
μόνιον, ἐπειδήπερ ἅπαν εἴκει τῷ πυρὶ καὶ οὐδὲν ὅ
τι οὐχ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται. τοῦτο δὲ ὅτι ἐκ
τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῖς ὅπλων ἀνήφθη, μετὰ πολλοῦ
θάρσους προήεσαν ἐκ τοῦ χάρακος καὶ συρράξαντες
951 τοῖς Σαβίνοις ἐμάχοντο πολλῷ πλείοσιν ἐλάττους,
ἐν τῷ θαρρεῖν τὸ πιστὸν ἔχοντες· καὶ ἡ ἐμπειρία δὲ
σὺν τῷ φιλοπόνῳ πολλὴ αὐτοῖς περιοῦσα παντὸς

ἐπήγετο δεινοῦ καταφρονεῖν. πρῶτος μὲν ουν ὁ Ποστόμιος τὸ εὐώνυμον ἔχων κέρας ἀναρρύσασθαι τὴν προτέραν ἧτταν προθυμούμενος τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων ἐξωθεῖ κέρας, πρόνοιαν οὐδεμίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παρὰ τὸ νικᾶν ποιούμενος, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεμηνότες καὶ θανατῶντες εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ῥιπτῶν ἑαυτόν· ἔπειτα καὶ οἱ σὺν τῷ Μενηνίῳ θάτερον ἔχοντες κέρας κάμνοντες ἤδη καὶ ἐξωθούμενοι τῆς στάσεως, ὡς ἔμαθον ὅτι νικῶσι τοὺς κατὰ σφᾶς οἱ τοῦ Ποστομίου, θαρρήσαντες εἰς ἀντίπαλα χωροῦσι· καὶ γίνεται τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τοῖς Σαβίνοις ἐκκλινάντων τροπὴ παντελής. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι ταχθέντες ἐψιλωμένων ἔτι τῶν ἄκρων παρέμειναν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἵππου τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξελαυνούσης κατὰ τέλη βιασθέντες ἀνεστάλησαν. φυγῆς δὲ πάντων γενομένης ἐπὶ τοὺς χάρακας ἀκολουθήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ συνεισπεσόντες ἀμ- 952
φότερα λαμβάνουσιν αὐτῶν τὰ ἐρύματα. τοῦ δὲ μὴ πανσυδὶ τὸν τῶν πολεμίων διαφθαρῆναι στρατὸν ἥ τε νὺξ αἰτία ἐγένετο καὶ τὸ ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ πάθος αὐτοῖς συμβῆναι· ῥᾷον γὰρ οἱ φεύγοντες ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐσώζοντο δι' ἐμπειρίαν τῶν τόπων. [ἢ οἱ διώκοντες κατελάμβανον δι' ἀπειρίαν τῶν διεξόδων.]

XXXXVII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ καύσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ ὕπατοι καὶ τὰ σκῦλα συλλέξαντες· ἑάλω δέ τινα καὶ ἀπὸ τῶν ζώντων ῥιπτούντων ἐν τῇ φυγῇ τὰ ὅπλα· ἄνδρας τε αἰχμαλώτους ἄγοντες οὓς ἔλαβον οὐκ ὀλίγους καὶ χρήματα, χωρὶς ὧν οἱ στρατιῶται διήρπασαν· τούτων δὲ διαπραθέντων δημοσίᾳ τὰς κατ' ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς, αἷς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο· [καὶ] ἀπῄεσαν ἐπ' οἴκου λαμπροτάτην ἀνῃρημένοι νίκην.

*καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμοῦντο ἀμφότεροι,
Μενήνιος μὲν τῷ μείζονι καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβε-
953 βηκὼς ἐφ' ἁρματίου δίφρου βασιλικοῦ, Ποστόμιος
δὲ τῷ ἐλάσσονι καὶ ὑποδεεστέρῳ, ὃν καλοῦσιν οὐ-
αστὴν, παρεγκλίναντες τοὔνομα Ἑλληνικὸν ὑπάρχον
εἰς τὸ ἀσαφές. τὸ γὰρ πρῶτον εὐαστὴς [οὕτως] ἀπὸ
τοῦ συμβεβηκότος ἐλέγετο, ὡς αὐτός τε εἰκάζω καὶ ἐν
πολλαῖς εὑρίσκω γραφαῖς ἐπιχωρίοις φερόμενον. τότε
δὲ πρῶτον, ὡς Λικίννιος ἱστορεῖ, τοῦτον ἐξευρούσης
954 τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς. διαφέρει δὲ θατέρου, πρῶ-
τον μὲν ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς προη-
γούμενος ὁ τὸν οὐαστὴν κατάγων θρίαμβον, ἀλλ' οὐκ
ἐφ' ἅρματος ὥσπερ ἐκεῖνος· ἔπειθ' ὅτι οὐ τὴν ποικί-
λην καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολὴν, ᾗ κοσμεῖται
ὁ ἕτερος, οὐδὲ τὸν χρύσεον ἔχει στέφανον, ἀλλὰ περι-
πόρφυρον λευκὴν περιβέβληται τήβενναν, τὸ ἐπιχώ-
ριον τῶν ὑπάτων τε καὶ στρατηγῶν φόρημα, στέφανον
δ' ἐπίκειται δάφνης, μεμείωται δὲ καὶ τοῦ σκήπτρου
τῇ φορήσει παρὰ τὸν ἕτερον, τὰ δ' ἄλλα πάντα ταὐτὰ
955 ἔχει. αἴτιον δὲ τῷ ἀνδρὶ [Ποστομίῳ] τῆς ἐλάττονος
τιμῆς ἐγένετο, καίτοι λαμπροτάτῳ πάντων γενομένῳ
κατὰ τὴν μάχην, τὸ πρότερον πταῖσμα ἐν τῇ ἐπιδρομῇ
μέγα καὶ σὺν αἰσχύνῃ γενόμενον, ἐξ οὗ τῆς τε δυνά-
μεως πολλοὺς ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς ὀλίγου ἐδέησε σὺν
τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐκ τῆς τροπῆς αἰχμάλωτος γε-
νέσθαι.*

XXXXVIII. *Ἐπὶ δὲ τῆς τούτων ἀρχῆς Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ Ποπλικόλας ἐπικαλούμενος νοσήσας ἐτελεύτα, κράτιστος τῶν τότε Ῥωμαίων κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν νομισθείς. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα δι' ἃ θαυμάζεσθαί τε καὶ μνήμης τυγχάνειν ἄξιός ἐστιν οὐδὲν δέομαι λέγειν· ἐν ἀρχῇ γὰρ τοῦ λόγου*

τοῦδε τὰ πολλὰ εἴρηται· ὃ δὲ ἁπάντων ἐστὶ τῶν τοῦ
ἀνδρὸς ἐγκωμίων θαυμασιώτατον καὶ οὔπω τέτευχε
λόγου, τοῦτ' οἴομαι δεῖν μὴ παρελθεῖν, παντὸς μά-
λιστα νομίζων τοῦτο προσήκειν τοῖς γράφουσιν ἱστο-
ρίας, μὴ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν ἐπισήμων 956
ἡγεμόνων διεξιέναι, μηδ' εἴ τι πολίτευμα καλὸν καὶ
σωτήριον ταῖς πόλεσιν ἀπεδείξαντο ἐξευρόντες, ἀλλὰ
καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, εἰ μέτριοι καὶ σώφρονες καὶ
μένοντες ἐπὶ τοῖς πατρίοις ἐπιτηδεύμασι διετέλεσαν,
ἐπιδείκνυσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ συγκαταλύσας
μὲν τοὺς βασιλεῖς ἐν τοῖς πρώτοις τέτταρσι πατρι-
κίοις καὶ δημεύσας αὐτῶν τὰς ὑπάρξεις, τετράκις δὲ
τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μεγίστους
δὲ δύο νικήσας πολέμους καὶ θριάμβους καταγαγὼν
ἀπ' ἀμφοτέρων, τὸν μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ Τυρρηνῶν
ἔθνους, τὸν δὲ δεύτερον ἀπὸ Σαβίνων, τοιαύτας
ἀφορμὰς χρηματισμοῦ λαβών, ἃς οὐδεὶς ἂν ὡς αἰ-
σχρὰς καὶ ἀδίκους διέβαλεν, οὐχ ἑάλω τῇ πάντας
ἀνθρώπους καταδουλουμένῃ καὶ ἀσχημονεῖν ἀναγκα-
ζούσῃ φιλοχρηματίᾳ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ μικρᾷ καὶ πατρο-
παραδότῳ διέμεινεν οὐσίᾳ σώφρονα καὶ αὐτάρκη καὶ
πάσης ἐπιθυμίας κρείττονα βίον ζῶν, καὶ παῖδας ἐπὶ 957
τοῖς ὀλίγοις χρήμασιν ἐθρέψατο τοῦ γένους ἀξίους,
καὶ δῆλον ἐποίησεν ἅπασιν, ὅτι πλούσιός ἐστιν οὐχ
ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ὁ μικρῶν δεησόμενος.
πίστις δὲ ἀκριβὴς καὶ ἀναμφίλεκτος τῆς αὐταρκείας
τοῦ ἀνδρός, ἣν ἀπεδείξατο παρὰ πάντα τὸν τοῦ βίου
χρόνον, ἡ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ φανεῖσα ἀπορία.
οὐδὲ γὰρ αὐτὰ τὰ εἰς τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ σώματος καὶ
ταφήν, ὡς ἀνδρὶ προσήκει τηλικούτῳ τυχεῖν, ἀρ-
κοῦντα ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κατέλιπεν· ἀλλ' ἐμέλλησαν
αὐτὸν οἱ συγγενεῖς φαύλως πως καὶ ὡς ἕνα τῶν

*ἐπιτυχόντων ἐκκομίσαντες ἐκ τῆς πόλεως καίειν τε καὶ
θάπτειν· ἡ μέντοι βουλὴ μαθοῦσα ὡς εἶχεν αὐτοῖς
τὰ πράγματα ἀπόρως, ἐκ τῶν δημοσίων ἐψηφίσατο
958 χρημάτων ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὴν ταφὴν δαπά-
νας, καὶ χωρίον ἔνθα ἐκαύθη καὶ ἐτάφη μόνῳ τῶν
μέχρις ἐμοῦ γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ πόλει
σύνεγγυς τῆς ἀγορᾶς ἀπέδειξεν ὑπ' Οὐελίας· καὶ
ἔστιν ὥσπερ ἱερὸν τοῦτο τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γένους
ἐνθάπτεσθαι ἀνειμένον, παντὸς πλούτου καὶ πάσης
βασιλείας κρεῖττον ἀγαθὸν, εἴ τις μὴ ταῖς ἐπονειδί-
στοις ἡδοναῖς μετρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν ἀλλὰ τῷ καλῷ.
Οὐαλέριος μὲν δὴ Ποπλικόλας οὐθὲν ἔξω τῆς εἰς
τἀναγκαῖα δαπάνης κτήσασθαι προελόμενος, ὡς τῶν
πολυχρημάτων τις βασιλέων λαμπραῖς ὑπὸ τῆς πόλεως
ἐκοσμήθη ταφαῖς· καὶ αὐτὸν Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες
ἅπασαι συνειπάμεναι τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ Ἰού-
νιον Βροῦτον ἀποθέσει χρυσοῦ τε καὶ πορφύρας ἐνιαύ-
959 σιον ἐπένθησαν χρόνον, ὡς ἔθος αὐταῖς ἐστι πενθεῖν
ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις τῶν συγγενῶν κήδεσι.*

XXXXVIIII. *Μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον
ὕπατοι καθίστανται Σπόριος Κάσσιος Οὐεκελλῖνος
ἐπικαλούμενος καὶ Ὀπίτωρ Οὐεργίνιος Τρικοστός.
ἐφ' ὧν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὑπὸ θατέρου τῶν
ὑπάτων Σπορίου κατελύθη, μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης
οὐ μακρὰν τῆς Κυριτῶν πόλεως· ἐξ ἧς ἀπέθανον
μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τριακοσίους Σαβίνων,
αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν ὀλίγον ἀποδέοντες τετρα-
κισχιλίων. ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τελευταίᾳ πληγέντες
οἱ Σαβῖνοι πρέσβεις ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον δια-
λεξομένους περὶ φιλίας. ἀναβαλλομένου δὲ αὐτοὺς
ἐπὶ τὴν βουλὴν τοῦ Κασσίου, παραγενηθέντες εἰς
Ῥώμην σὺν πολλῇ δεήσει μόλις εὑρίσκονται διαλλα-*

γὰς καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, σῖτόν τε τῇ στρατιᾷ δόντες ὅσον ἐπέταξε Κάσσιος καὶ ἀργύριόν τι τακτὸν κατ' ἄνδρα καὶ γῆς πεφυτευμένης πλέθρα 960 μύρια. Σπόριος μὲν δὴ Κάσσιος θρίαμβον ἐκ τοῦ πολέμου τοῦδε κατήγαγεν· ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐεργίνιος ἐπὶ τὴν Καμαριναίων πόλιν ἐστράτευσεν ἀφεστῶσαν [μὲν] ἀπὸ τῆς [τῶν] Ῥωμαίων συμμαχίας κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον, ἄγων τὴν ἡμίσειαν τῆς ἑτέρας στρατιᾶς, φράσας δὲ οὐδενὶ ποῦ μέλλει πορεύεσθαι καὶ διὰ νυκτὸς ἀνύσας τὴν ὁδὸν, ἵνα ἀπαρασκευάστοις καὶ μὴ προειδόσι τὴν ἔφοδον τοῖς ἔνδον ἐπιθῆται· ὅπερ καὶ συνέβη. γενόμενος γὰρ πλησίον τοῦ τείχους ἅπαντας ἔλαθεν ἄρτι τῆς ἡμέρας διαυγούσης, καὶ πρὶν ἢ καταστρατοπεδεύεσθαι κριοὺς προσέφερε καὶ κλίμακας [προσῆγε] καὶ πάσῃ πολιορκίας ἐχρῆτο ἰδέᾳ. τῶν δὲ Καμαριναίων καταπλαγέντων τὸ αἰφνίδιον τῆς παρουσίας αὐτοῦ, καὶ τῶν μὲν ἀνοίγειν τὰς πύλας καὶ δέχεσθαι τὸν ὕπατον ἀξιούντων, τῶν δὲ ἀμύνεσθαι πάσῃ δυνάμει καὶ μὴ παριέναι τοὺς πολεμίους εἴσω, ἐν ᾧ τὸ ταραττόμενόν τε καὶ στασιάζον αὐτῶν ἐπεκράτει, τὰς πύλας ἐκκόψας 961 καὶ τὰ βραχύτατα τῶν ἐρυμάτων κλίμαξι καταλαβόμενος κατὰ κράτος εἰλήφει τὴν πόλιν. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα φέρειν τε καὶ ἄγειν τὰ χρήματα τοῖς σφετέροις ἐφῆκε· τῇ δ' ἑξῆς συναχθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους εἰς ἓν χωρίον κελεύσας τοὺς μὲν βουλεύσαντας τὴν ἀπόστασιν ἅπαντας ἀπέκτεινε, τὸν δὲ ἄλλον ὄχλον ἀπέδοτο, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψεν.

L. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Νικέας Λοκρὸς ἐξ Ὀποῦντος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Σμύρου, παραλαμβάνουσι τὴν ὕπατον

ἀρχὴν Πόστομος Κομίνιος καὶ Τῖτος Λάρκιος· ἐφ' ὧν ἀπέστησαν αἱ Λατίνων πόλεις ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων φιλίας, Ὀκταουΐου Μαμιλίου τοῦ κηδεύσαντος Ταρκυνίῳ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, τοὺς
962 μὲν ὑποσχέσεσι δώρων, τοὺς δὲ δεήσεσι πείσαντος συμπρᾶξαι τοῖς φυγάσι τὴν κάθοδον. καὶ γίνεται κοινὴ τῶν συναγομένων εἰς Φερεντῖνον ἀγορά, πλὴν μιᾶς τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ταύτῃ γὰρ οὐκ ἐπήγγειλαν μόνῃ παρεῖναι, καθάπερ εἰώθεσαν· ἐν ᾗ ψῆφον ἐνεγκεῖν ἔδει τὰς πόλεις περὶ τοῦ πολέμου καὶ στρατηγοὺς ἀποδεῖξαι καὶ περὶ τῶν ἄλλων βουλεύσασθαι παρασκευῶν. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀπεσταλμένος ὑπὸ Ῥωμαίων πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος ἀνὴρ ὑπατικὸς εἰς τὰς ὁμόρους πόλεις, δεησόμενος αὐτῶν μηδὲν νεωτερίζειν· ἐλῄστευον γὰρ ἐξ αὐτῶν τινες τοὺς ὁμοτέρμονας ἀγροὺς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποστελλόμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς τῶν Ῥωμαίων ἔβλαπτον· ὃς ἐπειδὴ τὴν κοινὴν σύνοδον ἔγνω τῶν πόλεων γιγνομένην ἐπὶ τῷ διενεγκεῖν ἁπάσας τὴν περὶ τοῦ πολέμου ψῆφον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν σύλλογον καὶ λόγον αἰτησάμενος παρὰ τῶν προέδρων ἔλεξεν, ὅτι πεμφθείη μὲν ὑπὸ τῆς πόλεως πρεσβευτὴς πρὸς τὰς ἀποστελλούσας τὰ λῃστήρια πόλεις, δεησό-
963 μενος αὐτῶν τοὺς ἐνόχους τοῖς ἀδικήμασιν ἐξευρούσας ἐκδοῦναι σφίσι τιμωρίας ὑφέξοντας κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἐν ταῖς συνθήκαις ὥρισαν ὅτε συνετίθεντο τὴν φιλίαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἀξιώσων φυλάττειν, ἵνα μηδὲν ἁμάρτημα γένηται καινόν, ὃ διαστήσει τήν τε φιλίαν αὐτῶν καὶ τὴν συγγένειαν. ὁρῶν δὲ ἁπάσας συνεληλυθυίας τὰς πόλεις ἐπὶ τῷ κατὰ Ῥωμαίων πολέμῳ, καὶ τοῦτ' ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμβανόμενος. μάλιστα δ' ὅτι Ῥωμαίοις μόνοις οὐ παρήγ-

γειλαν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν παρεῖναι, γεγραμμένον ἐν ταῖς συνθήκαις ἁπάσας παρεῖναι τὰς πόλεις ταῖς κοιναῖς ἀγοραῖς ὅσαι τοῦ Λατινων εἰσὶ γένους παραγγειλάντων αὐταῖς τῶν προέδρων, θαυμάζειν τί δήποτε παθόντες ἢ τί κατηγορεῖν ἔχοντες τῆς πόλεως οἱ σύνεδροι μόνην οὐ παρέλαβον ἐκείνην ἐπὶ τὸν σύλλογον, ἣν πρώτην τε πασῶν ἔδει παρεῖναι καὶ πρώτην ἐρωτᾶσθαι γνώμην ἡγεμονίαν ἔχουσαν τοῦ ἔθνους, 964
ἧς ἔτυχε παρ' αὐτῶν ἑκόντων ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν.

LI. Μετὰ τοῦτον Ἀρικηνοί τε λόγον αἰτησάμενοι κατηγόρουν τῶν Ῥωμαίων, ὅτι τὸν Τυρρηνικὸν πόλεμον ἐπήγαγον σφίσιν ὄντες συγγενεῖς καὶ παρέσχον ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς ἁπάσας τὰς Λατίνων πόλεις ὑπὸ Τυρρηνῶν τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῆναι· καὶ Ταρκύνιος ὁ βασιλεὺς ἀνανεούμενος τὰς γενομένας αὐτῷ πρὸς τὸ κοινὸν τῶν πόλεων συνθήκας περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας, ἠξίου τὰς πόλεις ἐμπεδοῦν τοὺς ὅρκους, κατάγειν δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχήν· Καμαριναίων τε καὶ Φιδηναίων φυγάδες, οἱ μὲν τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν φυγὴν τῆς πατρίδος, οἱ δὲ τὸν ἀνδραποδισμὸν καὶ τὴν κατασκαφὴν ὀδυρόμενοι, παρεκάλουν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. τελευταῖος δὲ πάντων ὁ Ταρκυνίου κηδεστὴς Μαμίλιος μέγιστον ἐν τοῖς τότε χρόνοις παρὰ τοῖς Λατίνοις δυνάμενος ἀναστὰς μακρὰν κατὰ τῆς πόλεως διεξῆλθε δημηγορίαν. ἀπολογουμένου δὲ πρὸς ἅπαντα τοῦ Οὐαλερίου καὶ δοκοῦντος περιεῖναι τοῖς δικαίοις, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν εἰς τὰ 965
κατηγορήματα καὶ τὰς ἀπολογίας ἀναλώσαντες οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ τέλος· τῇ δὲ κατόπιν οὐκέτι τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Ῥωμαίων οἱ πρόεδροι προαγαγόντες ἐπὶ τὸν σύλλογον, ἀλλὰ Ταρκυνίῳ τε καὶ Μαμιλίῳ

καὶ Ἀρικηνοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς βουλομένοις τῆς πόλεως κατηγορεῖν ἀποδόντες λόγον, ἐπειδὴ πάντων διήκουσαν ψηφίζονται λελύσθαι τὰς σπονδὰς ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ τοῖς περὶ Οὐαλέριον πρέσβεσιν ἀπόκρισιν ἔδωκαν, ὅτι τὸ συγγενὲς ἐκείνων τοῖς ἀδικήμασι λελυκότων βουλεύσονται κατὰ σχολὴν ὅντινα τρόπον αὐτοὺς ἀμύνεσθαι χρή. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτ' ἐπράττετο χρόνῳ, συνωμοσία κατὰ τῆς πόλεως ἐγένετο δούλων συχνῶν συνειπαμένων τάς τε ἄκρας καταλαβέσθαι καὶ κατὰ πολλοὺς ἐμπρῆσαι τόπους τὴν πόλιν. μηνύσεως δὲ γενομένης ὑπὸ τῶν συνειδότων αἵ πύλαι τε ὑπὸ τῶν ὑπάτων εὐθὺς ἐκλείοντο, καὶ πάντα τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἱππέων κατείληπτο· καὶ αὐτίκα οἵ μὲν ἐκ τῶν οἰκιῶν συλ-
966 ληφθέντες, οἵ δ' ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀπαχθέντες, ὅσους ἀπέφαινον οἵ μηνυταὶ μετασχεῖν τῆς συνωμοσίας, μάστιξι καὶ βασάνοις αἰκισθέντες ἀνεσκολοπίσθησαν ἅπαντες. ταῦτα ἐπὶ τούτων ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

LII. Σερουιλίου δὲ Σολπικίου Καμερινοῦ καὶ Μανίου Τυλλίου Λόγγου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντων, Φιδηναίων τινὲς παρὰ Ταρκυνίων στρατιώτας μεταπεμψάμενοι τὴν ἄκραν καταλαμβάνονται, καὶ τῶν μὴ τὰ αὐτὰ προαιρουμένων οὓς μὲν διαφθείραντες, οὓς δ' ἐξελάσαντες, ἀφιστᾶσιν αὖθις ἀπὸ Ῥωμαίων τὴν πόλιν· πρεσβείας τε Ῥωμαικῆς ἀφικομένης ὥρμησαν μὲν ὡς πολεμίοις χρήσασθαι τοῖς ἀνδράσι, κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, οὔτε δοῦναι λόγον ἀξιώσαντες οὔτε λαβεῖν. ταῦτα ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων μαθοῦσα πρὸς
967 μὲν τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων οὔπω τὸν πόλεμον ἐκφέρειν πρόθυμος ἦν, πυνθανομένη μὴ πᾶσιν εἶναι τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῶν προβούλων κατὰ νοῦν, ἀλλ' ἐν

ἑκάστῃ πόλει τοὺς δημοτικοὺς ἀναδύεσθαι τὸν πόλε-
μον, καὶ πλείους εἶναι τοὺς ἀξιοῦντας μένειν τὰς
σπονδὰς τῶν διαλελύσθαι λεγόντων· ἐπὶ δὲ τοὺς ἐν
Φιδήνῃ τὸν ἕτερον ἐψηφίσαντο τῶν ὑπάτων Μάνιον
Τύλλιον ἀποστεῖλαι στρατιὰν ἄγοντα πολλήν· ὃς
ἐπειδὴ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε κατὰ πολλὴν ἄδειαν,
οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πλησίον τοῦ τείχους
καταστρατοπεδευσάμενος, ἐφύλαττε μήτ' ἀγορὰς εἰσά-
γεσθαι τοῖς ἔνδον μήτε ὅπλα μήτε ἄλλην βοήθειαν
μηδεμίαν. Φιδηναῖοι μὲν δὴ τειχήρεις ἐγένοντο, καὶ
πρὸς τὰς Λατίνων ἐπρεσβεύοντο πόλεις δεόμενοι
ταχείας συμμαχίας· οἱ δὲ προεστηκότες τῶν Λατίνων,
ἀγορὰν ποιησάμενοι τῶν πόλεων, Ταρκυνίοις τε αὖ-
θις ἀποδόντες λόγον καὶ τοῖς παρὰ τῶν πολιορκου-
μένων ἥκουσιν, ἐκάλουν τοὺς συνέδρους εἰς ἀπόφα-
σιν γνώμης, τίνα χρὴ πολεμεῖν Ῥωμαίοις τρόπον, ἀπὸ
τῶν πρεσβυτάτων τε καὶ ἐπιφανεστάτων ἀρξάμενοι.
πολλῶν δὲ ῥηθέντων λόγων καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολέ- 968
μου πρῶτον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐπικυρῶσαι, οἱ μὲν ταρα-
χωδέστεροι τῶν συνέδρων τὸν βασιλέα κατάγειν ἐπὶ
τὴν ἀρχὴν ἠξίουν καὶ Φιδηναίοις βοηθεῖν παρῄνουν·
ἐν ἡγεμονίαις μὲν βουλόμενοι γενέσθαι στρατιωτικαῖς
[κύριοι,] καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι μεγάλων, μά-
λιστα δ' οἱ δυναστείας καὶ τυραννίδος ἐν ταῖς ἑαυ-
τῶν πατρίσιν ἐρῶντες, ἣν συγκατασκευάσειν αὐτοῖς
Ταρκυνίους ἐπείθοντο τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνακτη-
σαμένους. οἱ δὲ εὐπορώτατοί τε καὶ ἐπιεικέστατοι
μένειν ἐν ταῖς σπονδαῖς ἠξίουν τὰς πόλεις καὶ μὴ
προχείρως ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν· καὶ ἦσαν οὗτοι τῷ
πλήθει πιθανώτατοι. ἐξωθούμενοι δὴ πρὸς τῶν παρ-
αινούντων τὴν εἰρήνην ἄγειν οἱ τὸν πόλεμον ἐπι-
σπεύδοντες, τοῦτό γε πείθουσι ποιῆσαι τὴν ἐκκλησίαν

τελευτῶντες, πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην ἀποστεῖλαι τοὺς παρακαλέσοντας ἅμα καὶ συμβουλεύσοντας τῇ πόλει δέχεσθαι Ταρκυνίους καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἐπ' ἀδείᾳ καὶ ἀμνηστίᾳ, καὶ περὶ τούτων ὅρκια τεμόντας
969 τῇ πατρίῳ κοσμεῖσθαι πολιτείᾳ καὶ τῆς Φιδηναίων πόλεως ἀπανιστάναι τὸν στρατὸν, ὡς σφῶν γε οὐχ ὑπεροψομένων συγγενεῖς καὶ φίλους ἀφαιρεθέντας τὴν πατρίδα· ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ὑπομείνωσι πράττειν, τότε βουλεύσεσθαι περὶ τοῦ πολέμου· οὐκ ἀγνοοῦντες μὲν, ὅτι τούτων οὐδέτερον ὑπομενοῦσι Ῥωμαῖοι [πράττειν], προφάσεις δὲ τῆς ἔχθρας βουλόμενοι λαβεῖν εὐπρεπεῖς, καὶ τοὺς ἐναντιουμένους σφίσι θεραπείαις ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καὶ χάρισιν ὑπάξεσθαι νομίζοντες. ταῦτα ψηφισάμενοι καὶ χρόνον ὁρίσαντες ἐνιαύσιον Ῥωμαίοις μὲν βουλῆς, ἑαυτοῖς δὲ παρασκευῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἀποδείξαντες οὓς Ταρκύνιος ἐβούλετο διέλυσαν τὸν σύλλογον.

LIII. *Διασκεδασθέντων δὲ τῶν Λατίνων κατὰ πόλεις, ὁρῶντες οἱ περὶ Μαμίλιόν τε καὶ Ταρκύνιον ὅτι ταῖς σπουδαῖς ἀναπεπτώκασιν οἱ πολλοὶ, τὰς μὲν ὑπερορίους ἐλπίδας ὡς οὐ πάνυ βεβαίας ἀφίεσαν· μεταθέμενοι δὲ τὰς γνώμας τὸν πολιτικὸν καὶ ἀφύλακτον ἐμηχανῶντο πόλεμον ἐξ αὐτῆς ἀναστῆσαι τῆς Ῥώμης, στάσιν εἰσάγοντες τοῖς πένησι πρὸς τοὺς εὐ-
970 πόρους. ἤδη δὲ ὑπεκινεῖτο [τὸ] πολὺ τοῦ δημοτικοῦ μέρος καὶ ἐνόσει, μάλιστα δὲ τὸ ἄπορον καὶ ὑπὸ δανείων ἠναγκασμένον μηκέτι τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· οὐ γὰρ ἐμετρίαζον ἐν ταῖς ἐξουσίαις οἱ δανείζοντες, ἀλλ' εἰς δεσμοὺς τὰ τῶν ὑποχρέων ἀπῆγον σώματα καὶ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις αὐτοῖς ἐχρῶντο. ταῦτα δὴ μαθὼν ἔπεμψεν ὁ Ταρκύνιος εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς

ἄνδρας φέροντας χρυσίον, οἳ συνιόντες εἰς λόγους
τοῖς ἀπόροις καὶ θρασυτάτοις, καὶ τὰ μὲν ἤδη διδόν-
τες αὐτοῖς, τὰ δ' εἰ κατέλθοιεν οἱ βασιλεῖς ἐπαγγελ-
λόμενοι, πολλοὺς πάνυ τῶν πολιτῶν διέφθειραν· καὶ
γίνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας οὐ μόνον
ἐλευθέρων ἀπόρων, ἀλλὰ καὶ δούλων πονηρῶν ἐλευ-
θερίας ἐλπίσιν ὑπαχθέντων, οἳ διὰ τοὺς κολασθέντας
ὁμοδούλους ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ δυσμενῶς καὶ
ἐπιβούλως διακείμενοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ἀπιστού- 971
μενοί τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντες ὡς καὶ
αὐτοὶ σφίσιν ἐπιθησόμενοί ποτε εἰ καιρὸν λάβοιεν,
ἄσμενοι τοῖς παρακαλοῦσι πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ὑπή-
κουσαν. ὁ δὲ τῆς συνωμοσίας αὐτῶν τοιόσδε ἦν λο-
γισμός. τοὺς μὲν ἡγεμόνας τῆς ἐπιχειρήσεως ἔδει
φυλάξαντας νύκτα ἀσέληνον τὰς ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυ-
μνοὺς τῆς πόλεως τόπους καταλαβέσθαι· τοὺς δὲ
θεράποντας, ὅταν αἴσθωνται κρατοῦντας ἐκείνους
τῶν ἐπικαίρων χωρίων· ἀλαλαγμῷ δὲ τοῦτ' ἔμελλεν
αὐτοῖς γενήσεσθαι φανερόν· ἀποκτεῖναι τοὺς δεσπό-
τας καθεύδοντας, ταῦτα δὲ διαπραξαμένους τάς τε
οἰκίας διαρπάσαι τῶν εὐπόρων καὶ τὰς πύλας τοῖς
τυράννοις ἀνοῖξαι.

LIIII. Ἡ δ' ἐν παντὶ καιρῷ σῴζουσα τὴν πόλιν
καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων παραμένουσα θεία
πρόνοια διεκάλυψεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα, μηνύσεως
θατέρῳ τῶν ὑπάτων γενομένης Σολπικίῳ, ἣν ἐποιή-
σαντο ἀδελφοὶ δύο Ταρκύνιοι, Πόπλιος καὶ Μάρκος, 972
ἐκ Λαυρέντου πόλεως, κορυφαιότατοι τῶν μετασχόν-
των τῆς συνωμοσίας, ὑπὸ θείας ἀνάγκης βιαζόμενοι.
ἐφίσταντο γὰρ αὐτοῖς ὅτε κοιμηθεῖεν ὄψεις ὀνείρων
φοβεραὶ τιμωρίας ἐναπειλοῦσαι μεγάλας, εἰ μὴ παύ-
σαιντο καὶ ἀποσταῖεν τῆς ἐπιθέσεως, διώκεσθαί τε

ὑπὸ δαιμόνων τινῶν καὶ παίεσθαι καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ σχέτλια πάσχειν τελευτῶντες ἐδόκουν· ὑφ' ὧν περίφοβοι καὶ τρόμῳ παλλόμενοι διηγείροντο καὶ οὐδὲ καθεύδειν διὰ τὰ δείματα ταῦτα ἐδύναντο. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀποτροπαίοις τισὶ καὶ ἐξακεστηρίοις θυσίαις ἐπειρῶντο παραιτεῖσθαι τοὺς ἐνισταμένους σφίσι δαίμονας· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον ἐπὶ μαντείας ἐτράποντο, τὴν μὲν διάνοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπόρρητον φυλάττοντες, τοῦτο δὲ μόνον ἀξιοῦντες μαθεῖν, εἰ καιρὸς ἤδη
73 πράττειν ἃ βούλονται. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μάντεως, ὅτι πονηρὰν καὶ ὀλέθριον βαδίζουσιν ὁδὸν, καὶ εἰ μὴ μεταθήσονται τὰ βουλεύματα τὸν αἴσχιστον ἀπολοῦνται τρόπον, δείσαντες μὴ φθάσωσιν αὐτοὺς ἕτεροι τὰ κρυπτὰ εἰς φῶς ἐξενεγκόντες, αὐτοὶ μηνυταὶ γίνονται πρὸς τὸν ἐνδημοῦντα τῶν ὑπάτων. ὁ δὲ ὕπατος ἐπαινέσας αὐτοὺς καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος εὖ ποιήσειν, ἐὰν καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις ἐπιδείξωνται, τούτους μὲν ἔνδον παρ' ἑαυτῷ κατεῖχεν οὐδενὶ φράσας· τοὺς δὲ τῶν Λατίνων πρέσβεις ἀναβαλόμενος τέως καὶ παρέλκων τὴν ἀπόκρισιν τότε εἰσαγαγὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, [κατὰ] τὰ δόξαντα τοῖς συνέδροις ἀποκρίνεται πρὸς αὐτούς· Ἄνδρες φίλοι τε καὶ συγγενεῖς ἀπαγγέλλετε ἀπιόντες πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ὅτι Ῥωμαίων ὁ δῆμος οὔτε πρότερον Ταρκυνιήταις ἀξιοῦσιν ἐχαρίσατο τὴν τῶν τυράννων κάθοδον, οὔθ' ὕστερον ἅπασι Τυρρηνοῖς,
74 οὓς ἦγε βασιλεὺς Πορσίνας, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν δεομένοις καὶ πόλεμον ἐπάγουσιν ἁπάντων [πολέμων] βαρύτατον ἐνέκλινεν, ἀλλ' ἠνέσχετο γῆν τε κειρομένην ὁρῶν καὶ αὐλὰς ἐμπιπραμένας, τειχήρης γενόμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μηθὲν ὧν μὴ

βούλεται πράττειν κελευσθείς· ὑμῶν τε, ὦ Λατῖνοι, τεθαύμακεν, εἰ ταῦτα εἰδότες οὐδὲν ἧττον δέχεσθαι τοὺς τυράννους καὶ τὴν Φιδήνης πολιορκίαν λύειν ἐπιτάττοντες ἥκετε, καὶ μὴ πειθομένοις πόλεμον ἀπειλεῖτε. παύσασθε δὴ ψυχρὰς καὶ ἀπιθάνους τῆς ἔχθρας παραβαλλόμενοι προφάσεις, καὶ εἰ διὰ ταῦτα μέλλετε διαλύειν τὸ συγγενὲς καὶ τὸν πόλεμον ἐπικυροῦν, μηθὲν ἔτι ἀναβάλλεσθε.

LV. Ταῦτα τοῖς πρέσβεσιν ἀποκρινάμενος καὶ προπέμψας ἐκ τῆς πόλεως, μετὰ τοῦτο φράζει τῇ 975
βουλῇ περὶ τῆς ἀπορρήτου συνωμοσίας ἃ παρὰ τῶν μηνυτῶν ἔμαθε· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρ' αὐτῶν αὐτοκράτορα τοῦ διερευνήσασθαι τοὺς μετασχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων καὶ τοῦ κολάσαι τοὺς ἐξευρεθέντας, οὐ τὴν αὐθάδη καὶ τυραννικὴν ἦλθεν ὁδόν, ὡς ἕτερος ἄν τις ἐποίησεν εἰς τοσαύτην κατακλεισθεὶς ἀνάγκην· ἀλλ' ἐπὶ τὴν εὐλόγιστόν τε καὶ ἀσφαλῆ καὶ τῷ σχήματι τῆς καθεστώσης τότε πολιτείας ἀκόλουθον ἐτράπετο. οὔτε γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν συλλαμβανομένους ἄγεσθαι τοὺς πολίτας ἐπὶ τὸν θάνατον ἀποσπωμένους ἀπὸ γυναικῶν τε καὶ τέκνων καὶ πατέρων ἐβουλήθη, τόν τε οἶκτον ἐνθυμούμενος οἷος ἔσται τῶν προσηκόντων ἑκάστοις παρὰ τὸν ἀποσπασμὸν τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ δεδοικὼς μή τινες 976
ἀπονοηθέντες ἐπὶ τὰ ὅπλα τὴν ὁρμὴν λάβωσι, καὶ δι' αἵματος ἐμφυλίου χωρήσῃ τὸ ἀναγκασθὲν παρανομεῖν· οὔτε δικαστήρια καθίζειν αὐτοῖς ᾤετο δεῖν, λογιζόμενος ὅτι πάντες ἀρνήσονται καὶ οὐθὲν ἔσται βέβαιον τοῖς δικασταῖς τεκμήριον οὐδ' ἀναμφίλεκτον ἔξω τῆς μηνύσεως, ᾧ πιστεύσαντες θάνατον τῶν πολιτῶν καταψηφιοῦνται· καινὸν δέ τινα τρόπον ἀπάτης ἐξεῦρε τῶν νεωτεριζόντων, δι' οὗ πρῶτον μὲν

αὐτοὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος εἰς ἓν χωρίον ἥξουσιν
οἱ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνες, ἔπειτα
ἀναμφιλέκτοις ἁλώσονται τεκμηρίοις, ὥστε μηδὲ ἀπο-
λογίαν αὐτοῖς καταλείπεσθαι μηδεμίαν, πρὸς δὲ τού-
τοις οὐκ εἰς ἔρημον συναχθέντες τόπον οὐδ' ἐν ὀλί-
γοις μάρτυσιν ἐξελεγχθέντες, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ πάντων
ὁρώντων γενόμενοι καταφανεῖς ἃ προσήκει πείσον-
977 ται, ταραχή τε οὐδεμία γενήσεται κατὰ τὴν πόλιν
οὐδ' ἐπανάστασις ἑτέρων, οἷα συμβαίνειν φιλεῖ περὶ
τὰς κολάσεις τῶν νεωτεριζόντων, καὶ ταῦτα ἐν ἐπι-
σφαλέσι καιροῖς.

LVI. Ἄλλος μὲν οὖν ἄν τις ἀποχρῆν ὑπέλαβεν
αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἰπεῖν, ὅτι συλλαβὼν τοὺς μετα-
978 σχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἀπέκτεινεν,
ὡς ὀλίγης τοῖς πράγμασι δηλώσεως δέον· ἐγὼ δὲ
καὶ τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῶν ἀνδρῶν ἱστορίας
ἄξιον εἶναι νομίσας ἔκρινα μὴ παρελθεῖν, ἐνθυμού-
μενος ὅτι τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας οὐχ ἱκα-
νόν ἐστιν εἰς ὠφέλειαν τὸ τέλος αὐτὸ τῶν πραχθέν-
των ἀκοῦσαι, ἀπαιτεῖ δ' ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστο-
ρῆσαι τῶν γενομένων καὶ τοὺς τρόπους τῶν πράξεων
καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων καὶ τὰ παρὰ τοῦ
δαιμονίου συγκυρήσαντα, καὶ μηδενὸς ἀνήκοος γε-
νέσθαι τῶν πεφυκότων τοῖς πράγμασι παρακολου-
θεῖν· τοῖς δὲ πολιτικοῖς καὶ πάνυ ἀναγκαίαν ὑπάρ-
χουσαν ὁρῶν τὴν τούτων μάθησιν, ἵνα παραδείγμα-
979 σιν ἔχοιεν πρὸς τὰ συμβαίνοντα χρῆσθαι. ἦν δ' ὁ
τρόπος τῆς συλλήψεως τῶν συνωμοτῶν, ὃν ἐξεῦρεν ὁ
ὕπατος, τοιόσδε. τῶν μετεχόντων τοῦ βουλευτικοῦ
συνεδρίου τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευ-
σεν αὐτοῖς ὅταν λάβωσι τὸ σύνθημα μετὰ τῶν πι-
στοτάτων φίλων τε καὶ συγγενῶν τοὺς ἐρυμνοὺς τῆς

ἑκάστῃ πόλει τοὺς δημοτικοὺς ἀναδύεσθαι τὸν πόλεμον, καὶ πλείους εἶναι τοὺς ἀξιοῦντας μένειν τὰς σπονδὰς τῶν διαλελύσθαι λεγόντων· ἐπὶ δὲ τοὺς ἐν Φιδήνῃ τὸν ἕτερον ἐψηφίσαντο τῶν ὑπάτων Μάνιον Τύλλιον ἀποστεῖλαι στρατιὰν ἄγοντα πολλήν· ὃς ἐπειδὴ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε κατὰ πολλὴν ἄδειαν, οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πλησίον τοῦ τείχους καταστρατοπεδευσάμενος, ἐφύλαττε μήτ' ἀγορὰς εἰσάγεσθαι τοῖς ἔνδον μήτε ὅπλα μήτε ἄλλην βοήθειαν μηδεμίαν. Φιδηναῖοι μὲν δὴ τειχήρεις ἐγένοντο, καὶ πρὸς τὰς Λατίνων ἐπρεσβεύοντο πόλεις δεόμενοι ταχείας συμμαχίας· οἱ δὲ προεστηκότες τῶν Λατίνων, ἀγορὰν ποιησάμενοι τῶν πόλεων, Ταρκυνίοις τε αὖθις ἀποδόντες λόγον καὶ τοῖς παρὰ τῶν πολιορκουμένων ἥκουσιν, ἐκάλουν τοὺς συνέδρους εἰς ἀπόφασιν γνώμης, τίνα χρὴ πολεμεῖν Ῥωμαίοις τρόπον, ἀπὸ τῶν πρεσβυτάτων τε καὶ ἐπιφανεστάτων ἀρξάμενοι. πολλῶν δὲ ῥηθέντων λόγων καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολέ- 968
μου πρῶτον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐπικυρῶσαι, οἱ μὲν ταραχωδέστεροι τῶν συνέδρων τὸν βασιλέα κατάγειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἠξίουν καὶ Φιδηναίοις βοηθεῖν παρῄνουν· ἐν ἡγεμονίαις μὲν βουλόμενοι γενέσθαι στρατιωτικαῖς [κύριοι,] καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι μεγάλων, μάλιστα δ' οἱ δυναστείας καὶ τυραννίδος ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσιν ἐρῶντες, ἣν συγκατασκευάσειν αὐτοῖς Ταρκυνίους ἐπείθοντο τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνακτησαμένους. οἱ δὲ εὐπορώτατοί τε καὶ ἐπιεικέστατοι μένειν ἐν ταῖς σπονδαῖς ἠξίουν τὰς πόλεις καὶ μὴ προχείρως ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν· καὶ ἦσαν οὗτοι τῷ πλήθει πιθανώτατοι. ἐξωθούμενοι δὴ πρὸς τῶν παραινούντων τὴν εἰρήνην ἄγειν οἱ τὸν πόλεμον ἐπισπεύδοντες, τοῦτό γε πείθουσι ποιῆσαι τὴν ἐκκλησίαν

τελευτῶντες, πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην ἀποστεῖλαι τοὺς παρακαλέσοντας ἅμα καὶ συμβουλεύσοντας τῇ πόλει δέχεσθαι Ταρκυνίους καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἐπ' ἀδείᾳ καὶ ἀμνηστίᾳ, καὶ περὶ τούτων ὅρκια τεμόντας
969 τῇ πατρίῳ κοσμεῖσθαι πολιτείᾳ καὶ τῆς Φιδηναίων πόλεως ἀπανιστάναι τὸν στρατόν, ὡς σφῶν γε οὐχ ὑπεροψομένων συγγενεῖς καὶ φίλους ἀφαιρεθέντας τὴν πατρίδα· ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ὑπομείνωσι πράττειν, τότε βουλεύσεσθαι περὶ τοῦ πολέμου· οὐκ ἀγνοοῦντες μέν, ὅτι τούτων οὐδέτερον ὑπομενοῦσι Ῥωμαῖοι [πράττειν], προφάσεις δὲ τῆς ἔχθρας βουλόμενοι λαβεῖν εὐπρεπεῖς, καὶ τοὺς ἐναντιουμένους σφίσι θεραπείαις ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καὶ χάρισιν ὑπάξεσθαι νομίζοντες. ταῦτα ψηφισάμενοι καὶ χρόνον ὁρίσαντες ἐνιαύσιον Ῥωμαίοις μὲν βουλῆς, ἑαυτοῖς δὲ παρασκευῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἀποδείξαντες οὓς Ταρκύνιος ἐβούλετο διέλυσαν τὸν σύλλογον.

LIII. Διασκεδασθέντων δὲ τῶν Λατίνων κατὰ πόλεις, ὁρῶντες οἱ περὶ Μαμίλιόν τε καὶ Ταρκύνιον ὅτι ταῖς σπουδαῖς ἀναπεπτώκασιν οἱ πολλοί, τὰς μὲν ὑπερορίους ἐλπίδας ὡς οὐ πάνυ βεβαίας ἀφίεσαν· μεταθέμενοι δὲ τὰς γνώμας τὸν πολιτικὸν καὶ ἀφύλακτον ἐμηχανῶντο πόλεμον ἐξ αὐτῆς ἀναστῆσαι τῆς Ῥώμης, στάσιν εἰσάγοντες τοῖς πένησι πρὸς τοὺς εὐ-
970 πόρους. ἤδη δὲ ὑπεκινεῖτο [τὸ] πολὺ τοῦ δημοτικοῦ μέρος καὶ ἐνόσει, μάλιστα δὲ τὸ ἄπορον καὶ ὑπὸ δανείων ἠναγκασμένον μηκέτι τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· οὐ γὰρ ἐμετρίαζον ἐν ταῖς ἐξουσίαις οἱ δανείζοντες, ἀλλ' εἰς δεσμοὺς τὰ τῶν ὑποχρέων ἀπῆγον σώματα καὶ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις αὐτοῖς ἐχρῶντο. ταῦτα δὴ μαθὼν ἔπεμψεν ὁ Ταρκύνιος εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς

ἄνδρας φέροντας χρυσίον, οἳ συνιόντες εἰς λόγους
τοῖς ἀπόροις καὶ θρασυτάτοις, καὶ τὰ μὲν ἤδη διδόν-
τες αὐτοῖς, τὰ δ' εἰ κατέλθοιεν οἱ βασιλεῖς ἐπαγγελ-
λόμενοι, πολλοὺς πάνυ τῶν πολιτῶν διέφθειραν· καὶ
γίνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας οὐ μόνον
ἐλευθέρων ἀπόρων, ἀλλὰ καὶ δούλων πονηρῶν ἐλευ-
θερίας ἐλπίσιν ὑπαχθέντων, οἳ διὰ τοὺς κολασθέντας
ὁμοδούλους ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ δυσμενῶς καὶ
ἐπιβούλως διακείμενοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ἀπιστού- 971
μενοί τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντες ὡς καὶ
αὐτοὶ σφίσιν ἐπιθησόμενοί ποτε εἰ καιρὸν λάβοιεν,
ἄσμενοι τοῖς παρακαλοῦσι πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ὑπή-
κουσαν. ὁ δὲ τῆς συνωμοσίας αὐτῶν τοιόσδε ἦν λο-
γισμός. τοὺς μὲν ἡγεμόνας τῆς ἐπιχειρήσεως ἔδει
φυλάξαντας νύκτα ἀσέληνον τὰς ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυ-
μνοὺς τῆς πόλεως τόπους καταλαβέσθαι· τοὺς δὲ
θεράποντας, ὅταν αἴσθωνται κρατοῦντας ἐκείνους
τῶν ἐπικαίρων χωρίων· ἀλαλαγμῷ δὲ τοῦτ' ἔμελλεν
αὐτοῖς γενήσεσθαι φανερόν· ἀποκτεῖναι τοὺς δεσπό-
τας καθεύδοντας, ταῦτα δὲ διαπραξαμένους τάς τε
οἰκίας διαρπάσαι τῶν εὐπόρων καὶ τὰς πύλας τοῖς
τυράννοις ἀνοῖξαι.

LIIII. Ἡ δ' ἐν παντὶ καιρῷ σώζουσα τὴν πόλιν
καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων παραμένουσα θεία
πρόνοια διεκάλυψεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα, μηνύσεως
θατέρῳ τῶν ὑπάτων γενομένης Σολπικίῳ, ἣν ἐποιή-
σαντο ἀδελφοὶ δύο Ταρκύνιοι, Πόπλιος καὶ Μάρκος, 972
ἐκ Λαυρέντου πόλεως, κορυφαιότατοι τῶν μετασχόν-
των τῆς συνωμοσίας, ὑπὸ θείας ἀνάγκης βιαζόμενοι.
ἐφίσταντο γὰρ αὐτοῖς ὅτε κοιμηθεῖεν ὄψεις ὀνείρων
φοβεραὶ τιμωρίας ἐναπειλοῦσαι μεγάλας, εἰ μὴ παύ-
σαιντο καὶ ἀποσταῖεν τῆς ἐπιθέσεως, διώκεσθαί τε

ὑπὸ δαιμόνων τινῶν καὶ παίεσθαι καὶ τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς ἐξορύττεσθαι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ σχέτλια πά-
σχειν τελευτῶντες ἐδόκουν· ὑφ᾽ ὧν περίφοβοι καὶ
τρόμῳ παλλόμενοι διηγείροντο καὶ οὐδὲ καθεύδειν
διὰ τὰ δείματα ταῦτα ἐδύναντο. κατ᾽ ἀρχὰς μὲν οὖν
ἀποτροπαίοις τισὶ καὶ ἐξακεστηρίοις θυσίαις ἐπειρῶν-
το παραιτεῖσθαι τοὺς ἐνισταμένους σφίσι δαίμονας·
ὡς δ᾽ οὐδὲν ἐπέραινον ἐπὶ μαντείας ἐτράποντο, τὴν
μὲν διάνοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπόρρητον φυλάττον-
τες, τοῦτο δὲ μόνον ἀξιοῦντες μαθεῖν, εἰ καιρὸς ἤδη
73 πράττειν ἃ βούλονται. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μάν-
τεως, ὅτι πονηρὰν καὶ ὀλέθριον βαδίζουσιν ὁδὸν, καὶ
εἰ μὴ μεταθήσονται τὰ βουλεύματα τὸν αἴσχιστον
ἀπολοῦνται τρόπον, δείσαντες μὴ φθάσωσιν αὐτοὺς
ἕτεροι τὰ κρυπτὰ εἰς φῶς ἐξενεγκόντες, αὐτοὶ μηνυ-
ταὶ γίνονται πρὸς τὸν ἐνδημοῦντα τῶν ὑπάτων. ὁ
δὲ ὕπατος ἐπαινέσας αὐτοὺς καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος
εὖ ποιήσειν, ἐὰν καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις ἐπι-
δείξωνται, τούτους μὲν ἔνδον παρ᾽ ἑαυτῷ κατεῖχεν
οὐδενὶ φράσας· τοὺς δὲ τῶν Λατίνων πρέσβεις ἀνα-
βαλόμενος τέως καὶ παρέλκων τὴν ἀπόκρισιν τότε
εἰσαγαγὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, [κατὰ] τὰ δόξαντα
τοῖς συνέδροις ἀποκρίνεται πρὸς αὐτούς· Ἄνδρες
φίλοι τε καὶ συγγενεῖς ἀπαγγέλλετε ἀπιόντες πρὸς τὸ
κοινὸν τῶν Λατίνων, ὅτι Ῥωμαίων ὁ δῆμος οὔτε
πρότερον Ταρκυνιήταις ἀξιοῦσιν ἐχαρίσατο τὴν τῶν
τυράννων κάθοδον, οὔθ᾽ ὕστερον ἅπασι Τυρρηνοῖς,
74 οὓς ἦγε βασιλεὺς Πορσίνας, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν δεομέ-
νοις καὶ πόλεμον ἐπάγουσιν ἁπάντων [πολέμων]
βαρύτατον ἐνέκλινεν, ἀλλ᾽ ἠνέσχετο γῆν τε κειρομέ-
νην ὁρῶν καὶ αὐλὰς ἐμπιπραμένας, τειχήρης γενό-
μενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μηθὲν ὧν μὴ

βούλεται πράττειν κελευσθείς· ὑμῶν τε, ὦ Λατῖνοι, τεθαύμακεν, εἰ ταῦτα εἰδότες οὐδὲν ἧττον δέχεσθαι τοὺς τυράννους καὶ τὴν Φιδήνης πολιορκίαν λύειν ἐπιτάττοντες ἥκετε, καὶ μὴ πειθομένοις πόλεμον ἀπειλεῖτε. παύσασθε δὴ ψυχρὰς καὶ ἀπιθάνους τῆς ἔχθρας παραβαλλόμενοι προφάσεις, καὶ εἰ διὰ ταῦτα μέλλετε διαλύειν τὸ συγγενὲς καὶ τὸν πόλεμον ἐπικυροῦν, μηθὲν ἔτι ἀναβάλλεσθε.

LV. *Ταῦτα τοῖς πρέσβεσιν ἀποκρινάμενος καὶ προπέμψας ἐκ τῆς πόλεως, μετὰ τοῦτο φράζει τῇ* 97
βουλῇ περὶ τῆς ἀπορρήτου συνωμοσίας ἃ παρὰ τῶν μηνυτῶν ἔμαθε· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρ' αὐτῶν αὐτοκράτορα τοῦ διερευνήσασθαι τοὺς μετασχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων καὶ τοῦ κολάσαι τοὺς ἐξευρεθέντας, οὐ τὴν αὐθάδη καὶ τυραννικὴν ἦλθεν ὁδόν, ὡς ἕτερος ἄν τις ἐποίησεν εἰς τοσαύτην κατακλεισθεὶς ἀνάγκην· ἀλλ' ἐπὶ τὴν εὐλόγιστόν τε καὶ ἀσφαλῆ καὶ τῷ σχήματι τῆς καθεστώσης τότε πολιτείας ἀκόλουθον ἐτράπετο. οὔτε γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν συλλαμβανομένους ἄγεσθαι τοὺς πολίτας ἐπὶ τὸν θάνατον ἀποσπωμένους ἀπὸ γυναικῶν τε καὶ τέκνων καὶ πατέρων ἐβουλήθη, τόν τε οἶκτον ἐνθυμούμενος οἷος ἔσται τῶν προσηκόντων ἑκάστοις παρὰ τὸν ἀποσπασμὸν τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ δεδοικὼς μή τινες 97
ἀπονοηθέντες ἐπὶ τὰ ὅπλα τὴν ὁρμὴν λάβωσι, καὶ δι' αἵματος ἐμφυλίου χωρήσῃ τὸ ἀναγκασθὲν παρανομεῖν· οὔτε δικαστήρια καθίζειν αὐτοῖς ᾤετο δεῖν, λογιζόμενος ὅτι πάντες ἀρνήσονται καὶ οὐθὲν ἔσται βέβαιον τοῖς δικασταῖς τεκμήριον οὐδ' ἀναμφίλεκτον ἔξω τῆς μηνύσεως, ᾧ πιστεύσαντες θάνατον τῶν πολιτῶν καταψηφιοῦνται· καινὸν δέ τινα τρόπον ἀπάτης ἐξεῦρε τῶν νεωτεριζόντων, δι' οὗ πρῶτον μὲν

αὐτοὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος εἰς ἓν χωρίον ἥξουσιν οἱ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνες, ἔπειτα ἀναμφιλέκτοις ἁλώσονται τεκμηρίοις, ὥστε μηδὲ ἀπολογίαν αὐτοῖς καταλείπεσθαι μηδεμίαν, πρὸς δὲ τούτοις οὐκ εἰς ἔρημον συναχθέντες τόπον οὐδ' ἐν ὀλίγοις μάρτυσιν ἐξελεγχθέντες, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ πάντων ὁρώντων γενόμενοι καταφανεῖς ἃ προσήκει πείσον-
977 ται, ταραχή τε οὐδεμία γενήσεται κατὰ τὴν πόλιν οὐδ' ἐπανάστασις ἑτέρων, οἷα συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς κολάσεις τῶν νεωτεριζόντων, καὶ ταῦτα ἐν ἐπισφαλέσι καιροῖς.

LVI. Ἄλλος μὲν οὖν ἄν τις ἀποχρῆν ὑπέλαβεν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἰπεῖν, ὅτι συλλαβὼν τοὺς μετα-
978 σχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἀπέκτεινεν, ὡς ὀλίγης τοῖς πράγμασι δηλώσεως δέον· ἐγὼ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῶν ἀνδρῶν ἱστορίας ἄξιον εἶναι νομίσας ἔκρινα μὴ παρελθεῖν, ἐνθυμούμενος ὅτι τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας οὐχ ἱκανόν ἐστιν εἰς ὠφέλειαν τὸ τέλος αὐτὸ τῶν πραχθέντων ἀκοῦσαι, ἀπαιτεῖ δ' ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γενομένων καὶ τοὺς τρόπους τῶν πράξεων καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων καὶ τὰ παρὰ τοῦ δαιμονίου συγκυρήσαντα, καὶ μηδενὸς ἀνήκοος γενέσθαι τῶν πεφυκότων τοῖς πράγμασι παρακολουθεῖν· τοῖς δὲ πολιτικοῖς καὶ πάνυ ἀναγκαίαν ὑπάρχουσαν ὁρῶν τὴν τούτων μάθησιν, ἵνα παραδείγμα-
979 σιν ἔχοιεν πρὸς τὰ συμβαίνοντα χρῆσθαι. ἦν δ' ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως τῶν συνωμοτῶν, ὃν ἐξεῦρεν ὁ ὕπατος, τοιόσδε. τῶν μετεχόντων τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ὅταν λάβωσι τὸ σύνθημα μετὰ τῶν πιστοτάτων φίλων τε καὶ συγγενῶν τοὺς ἐρυμνοὺς τῆς

πόλεως καταλαβέσθαι τόπους, ἐν οἷς ἐτύγχανον ἕκαστοι τὰς οἰκήσεις ἔχοντες· τοῖς θ' ἱππεῦσι προεῖπεν ἐν ταῖς ἐπιτηδειοτάταις τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν οἰκιῶν περιμένειν ἔχουσι ξίφη καὶ ποιεῖν ὅ τι ἂν αὐτοῖς κελεύῃ. ἵνα δὲ μηθὲν ἐν τῇ συλλήψει τῶν πολιτῶν νεωτερίσωσιν οἱ προσήκοντες αὐτοῖς ἢ τῶν ἄλλων τινὲς πολιτῶν, μηδ' ἐμφύλιοι διὰ τὴν ταραχὴν ταύτην γένωνται φόνοι, γράμματα πέμψας πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Φιδηναίων τεταγμένον ὕπατον, ἐκέλευσεν ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἄγοντα τὸ κράτιστον τῆς στρατιᾶς, ἥκειν ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ πλησίον τοῦ τείχους ἐν ὀρεινῷ τόπῳ θέσθαι τὰ ὅπλα.

LVII. Παρασκευασάμενος δὲ ταῦτα τοῖς μηνύσασι τὴν πρᾶξιν εἶπε . . . . ., πρὸς τοὺς ἡγεμόνας 980
τῶν συνωμοτῶν ἥκειν εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ μέσας νύκτας, ἄγοντας οἷς μάλιστα πιστεύουσι τῶν ἑταίρων, ὡς ἐκεῖ τάξιν τε καὶ χώραν καὶ σύνθημα ληψομένους, καὶ ἃ δεῖ πράττειν ἑκάστους ἀκούσοντας. ἐγίγνετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ συνήχθησαν οἱ προεστηκότες τῶν ἑταιριῶν ἅπαντες εἰς τὴν ἀγοράν, διὰ συνθημάτων ἀδήλων ἐκείνοις εὐθὺς αἵ τε ἄκραι πλήρεις ἐγίγνοντο τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀνειληφότων τὰ ὅπλα, καὶ τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἐφρουρεῖτο κύκλῳ, οὐδεμία τε κατελείπετο τοῖς ἀπιέναι βουλομένοις ἔξοδος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάνιος, ἀπὸ τῆς Φιδήνης ἀναστάς, παρῆν εἰς τὸ πεδίον ἄγων τὴν δύναμιν. ὡς δ' ἡμέρα τάχιστα διέλαμψεν, ὁπλίτας περὶ ἑαυτοὺς ἔχοντες οἱ ὕπατοι
προῆλθον ἐπὶ τὸ βῆμα· καὶ διὰ πάντων τῶν στενωπῶν 981
τοῖς κήρυξι περιαγγεῖλαι κελεύσαντες ἥκειν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συνδραμόντος, δηλοῦσί τε αὐτοῖς τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ

καθόδῳ τοῦ τυράννου συνωμοσίαν καὶ τοὺς μηνυτὰς
ἀναβιβάζονται. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπολογεῖσθαι συγχω-
ρήσαντες, ἐάν τινες ἀμφισβητῶσι πρὸς τὴν μήνυσιν,
ἐπειδὴ πρὸς ἄρνησιν οὐδεὶς ἐπεχείρησε τραπέσθαι,
μεταστάντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ βουλευτήριον γνώ-
μας ὑπὲρ αὐτῶν διηρώτησαν τοὺς συνέδρους, καὶ
γραψάμενοι τὰ δόξαντα αὐτοῖς ἧκον αὖθις ἐπὶ τὴν
ἐκκλησίαν καὶ τὸ προβούλευμα ἀνέγνωσαν. ἦν δὲ
τοιόνδε· Ταρκυνίοις μὲν τοῖς μηνύσασι τὴν ἐπίθε-
σιν πολιτείαν δεδόσθαι καὶ ἀργυρίου μυρίας ἑκατέρῳ
δραχμὰς καὶ πλέθρα γῆς δημοσίας εἴκοσι· τοὺς δὲ
982 μετασχόντας τῆς συνωμοσίας συλληφθέντας ἀποθα-
νεῖν, ἐὰν καὶ τῷ δήμῳ ταῦτα δοκῇ. τοῦ δὲ συνελη-
λυθότος ὄχλου κύρια ποιήσαντος τὰ δόξαντα τῇ
βουλῇ, μεταστῆναι κελεύσαντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοὺς
ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν συνεληλυθότας, ἔπειτ᾽ ἐκάλεσαν
τοὺς ὑπηρέτας ἔχοντας ξίφη, οἳ πάντας τοὺς ἐνόχους
ταῖς αἰτίαις ἐν ᾧ συνεκλείσθησαν χωρίῳ περιστάντες
κατεφόνευσαν. διαχρησάμενοι δὲ τούτους οὐκέτι παρ-
εδέξαντο μήνυσιν οὐδεμίαν κατ᾽ οὐθενὸς τῶν ταῦτα
βουλευσαμένων, ἀλλὰ πάντας ἀφῆκαν τῶν ἐγκλημά-
των τοὺς διαφυγόντας τὴν ἐκ χειρὸς κόλασιν, ἵνα
πᾶν ἐξαιρεθῇ τὸ ταραχῶδες ἐκ τῆς πόλεως. οἱ μὲν
δὴ συστήσαντες τὴν συνωμοσίαν τοιούτῳ τρόπῳ διε-
983 φθάρησαν· ἡ δὲ βουλὴ καθαρθῆναι ψηφισαμένη
τοὺς πολίτας ἅπαντας, ὅτι πολιτικοῦ φόνου γνώμας
ἠναγκάσθησαν ἀποδείξασθαι, ὡς οὐ θεμιτὸν αὐτοῖς
ἐφ᾽ ἱερὰ παρεῖναι καὶ θυσιῶν κατάρχεσθαι, πρὶν
ἀφοσιώσασθαι τὸ μίασμα καὶ τὴν συμφορὰν λῦσαι
τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς· ἐπειδὴ πᾶν ὅσον ἦν ὅσιον
ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα κατὰ τὸν ἐπιχώριον
νόμον ἐπράχθη, θυσίας μετὰ τοῦτο χαριστηρίους καὶ

ἀγῶνας ἔκρινεν ἐπιτελεσθῆναι, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἔθηκεν εἰς ταῦτα ἱεράς. Μανίου δὲ Τυλλίου θατέρου τῶν ὑπάτων ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ ἐπωνύμοις τῆς πόλεως ἀγῶσι κατὰ τὴν πομπὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ πεσόντος ἅρματος κατ' αὐτὸν τὸν ἱππόδρομον, καὶ τρίτῃ μετὰ τὴν πομπὴν ταύτην ἡμέρᾳ τελευτήσαντος, τὸν λειπόμενον χρόνον βραχὺν ὄντα τὴν ἀρχὴν μόνος ὁ Σολπίκιος κατέσχεν.

LVIII. Ὕπατοι δὲ εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθησαν Πόπλιος Οὐετούριος Γεμῖνος καὶ Πόπλιος Αἰβούτιος Ἕλβας. τούτων ὁ μὲν Αἰβούτιος ἐπὶ 984
τῶν πολιτικῶν ἐτάχθη πραγμάτων φυλακῆς οὐ μικρᾶς δεῖσθαι δοκούντων, μή τις ἑτέρα νεωτερισθῇ πρᾶξις ἐκ τῶν πενήτων· Οὐετούριος δὲ τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἐπαγόμενος τὴν Φιδηναίων γῆν ἐδῄου κωλύοντος οὐδενὸς, καὶ προσκαθεζόμενος τῇ πόλει προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς. οὐ δυνάμενος δὲ πολιορκίᾳ τὸ τεῖχος ἑλεῖν ἀπεχαράκου τὰ πέριξ καὶ ἀπετάφρευεν, ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους παραστησόμενος. ἤδη δὲ κάμνουσι τοῖς Φιδηναίοις ἧκεν ἐπικουρία Λατίνων, ἣν ἀπέστειλε Σέξτος Ταρκύνιος, καὶ σῖτος καὶ ὅπλα καὶ τἄλλα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια. οἷς πιστεύσαντες ἐθάρρησαν προελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, δύναμις οὐ μικρὰ, καὶ ποιοῦνται στρατόπεδον ἐν ὑπαίθρῳ. ὁ μὲν δὴ περιτειχισμὸς οὐκέτι τοῖς Ῥωμαίοις χρήσιμος ἦν, ἐδόκει δὲ ἀγῶνος δεῖν· καὶ γίνεται πλησίον τῆς πόλεως μάχη μέχρι τινὸς ἀγχώμα- 985
λος· ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ῥωμαίων, ὃ διὰ τὴν πολλὴν ἄσκησιν αὐτοῖς περιῆν, ἐκβιασθέντες οἱ Φιδηναῖοι πλείους ὄντες ὑπὸ ἐλαττόνων εἰς φυγὴν κατέστησαν. φόνος δὲ οὐ πολὺς αὐτῶν ἐγένετο, τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τὴν πόλιν οὐ διὰ μακροῦ γενομένης

καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς τείχεσι τοὺς διώξαντας ἀποκρουσαμένων. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον οἱ μὲν ἐπίκουροι διασκεδασθέντες ἀπῄεσαν οὐδὲν τοὺς ἔνδον ὠφελήσαντες· ἡ δὲ πόλις ἐν ταῖς αὐταῖς πάλιν ἐγεγόνει συμφοραῖς καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἐπόνει. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Σέξτος Ταρκύνιος ἄγων στρατιὰν Λατίνων ἐπὶ Σιγνίαν κατεχομένην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐστράτευσεν, ὡς ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον παραληψόμενος. γενναίως δὲ τῶν ἔνδον ἀπομαχεσαμένων,
986 παρεσκεύαστο μὲν ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους τὸ χωρίον ἐκλιπεῖν ἀναγκάσων, καὶ πολὺν αὐτόθι χρόνον οὐδὲν ἀξιόλογον πράττων διετέλει· ἀποτυχὼν δὲ καὶ ταύτης τῆς ἐλπίδος ἀφικομένης τοῖς φρουροῖς ἀγορᾶς τε καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑπάτων, λύσας τὴν πολιορκίαν ἀπῆγε τὰς δυνάμεις.

LVIIII. Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ Ῥωμαῖοι καθιστᾶσιν ὑπάτους Τῖτον Λάρκιον Φλάβον καὶ Κόιντον Κλοίλιον Σικελόν. τούτων ὁ μὲν Κλοίλιος τὰ πολιτικὰ πράττειν ἐτάχθη ὑπὸ τῆς βουλῆς τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἔχων φυλακῆς ἕνεκα τῶν νεωτεριζόντων, ἐπιεικὴς τὴν φύσιν εἶναι δοκῶν καὶ δημοτικός. ὁ δὲ Λάρκιος ἐπὶ τὸν κατὰ Φιδηναίων πόλεμον ἐξηρτυμένην στρατιὰν ἄγων καὶ τὰ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια παρασκευασάμενος ᾤχετο. πονουμένοις τε τῷ μήκει τοῦ πολέμου τοῖς Φιδηναίοις καὶ πάντων σπανίζουσι τῶν ἀναγκαίων χαλεπὸς ἦν, ὑπορύττων τε τοὺς θε-
987 μελίους τῶν τειχῶν καὶ χώματα ἐγείρων καὶ μηχανὰς προσφέρων καὶ οὔθ' ἡμέρας οὔτε νυκτὸς τῆς πολιορκίας ἀφιστάμενος ὀλίγου τε χρόνου κατὰ κράτος αἱρήσειν τὴν πόλιν ὑπολαμβάνων. οὐδὲ γὰρ αἱ Λατίνων πόλεις, αἷς οἱ Φιδηναῖοι μόναις πιστεύοντες ἀνείλοντο τὸν πόλεμον, ἱκαναὶ σώζειν αὐτοὺς ἔτι

τότ' ἦσαν. ἰδίᾳ μὲν γὰρ οὐδεμία πόλις ἀξιόχρεως ἦν ἀπαλλάξαι τῆς πολιορκίας αὐτούς, κοινῇ δ' ἐξ ὅλου τοῦ ἔθνους οὔπω συνειστήκει δύναμις, ἀλλὰ πολλάκις πρεσβευομένοις αὐτοῖς τὰς αὐτὰς ἐδίδοσαν οἱ προεστηκότες τῶν πόλεων ἀποκρίσεις, ὡς ἀφιξομένης σφίσιν ἐπικουρίας ἐν τάχει· ἔργον δὲ οὐδὲν ἐγίνετο ταῖς ὑποσχέσεσιν ὅμοιον, ἀλλὰ μέχρι λόγων αἱ περὶ τῆς συμμαχίας ἐλπίδες ἐχώρουν. οὐ μὴν παντάπασί γε τὰ παρὰ τῶν Λατίνων ἀπεγνώκεσαν οἱ Φιδηναῖοι, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ἐπὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἐλπίσι πάντα τὰ δεινὰ ὑπομένοντες. ἦν δὲ ὑπὲρ πάντα ὁ λιμὸς ἄμαχον πρᾶγμα, καὶ πολὺν οὗτος ἐποίησεν ἀνθρώπων 988
φθόρον. ὡς δὲ ἀπειρήκεσαν ἤδη τοῖς κακοῖς, πρεσβευτὰς ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον ἀνοχὰς αἰτοῦντες εἰς τεταγμένον τινὰ ἡμερῶν ἄριθμον, ὡς ἐν τούτῳ βουλευσόμενοι τῷ χρόνῳ περὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας, ἐφ' οἷς αὐτὴν ποιήσονται δικαίοις. ἦν δὲ οὐ βουλῆς χάριν αἰτούμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ χρόνος, ἀλλὰ παρασκευῆς τῶν συμμάχων, ὡς ἐδήλωσαν τῶν αὐτομόλων τινὲς ἔναγχος ἀφιγμένοι. τῇ γὰρ ἔμπροσθεν νυκτὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν καὶ πλεῖστον ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι δυναμένους ἀπεστάλκεσαν πρέσβεις πρὸς τὸ κοινὸν ἱκετηρίας φέροντας.

LX. Ταῦτα δὴ προεγνωκὼς ὁ Λάρκιος, τοῖς μὲν αἰτοῦσι τὰς ἀνοχὰς ἐκέλευσε τὰ ὅπλα ἀποθεμένοις καὶ τὰς πύλας ἀνοίξασι, τότε διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν· ἄλλως δὲ οὔτε διαλλαγὰς οὔτε ἀνοχὰς οὔτε ἄλλο φιλάνθρωπον ἢ μέτριον οὐθὲν αὐτοῖς ὑπάρξειν ἔφη παρὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως· τοὺς δὲ ἀποσταλέντας ἐπὶ τὸ Λατίνων ἔθνος πρεσβευτὰς ἐφύλαττε μηκέτι παρελθεῖν ἐντὸς τείχους, ἁπάσας τὰς εἰς τὴν πόλιν ἀγούσας ὁδοὺς φρουραῖς ἐπιμελεστέραις διαλα-

989 βών, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι τὰς συμμαχικὰς ἀπογνόντες ἐλπίδας ἐπὶ τὰς τῶν πολεμίων δεήσεις καταφυγεῖν. καὶ συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν ἔκριναν ὑπομένειν τὰς διαλλαγὰς ἐφ' οἷς ὁ κρατῶν ἠξίου. οὕτως δὲ ἄρα πολιτικὰ ἦν τὰ τῶν τότε ἡγεμόνων ἤθη καὶ πλεῖστον ἀπέχοντα τυραννικῆς αὐθαδείας, ἣν σπάνιοί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνων ἴσχυσαν ἐξουσίας ἐπαρθέντες μεγέθει διαφυγεῖν, ὥστε παραλαβὼν τὴν πόλιν ὁ ὕπατος οὐθὲν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἔπραξεν, ἀλλ' ἀποθέσθαι τοὺς ἀνθρώπους κελεύσας τὰ ὅπλα καὶ φρουρὰν ἐπὶ τὴν ἄκραν καταλιπών, αὐτὸς εἰς τὴν Ῥώμην ἀπῄει, καὶ συναγαγὼν τὸ συνέδριον ἀπέδωκεν αὐτοῖς σκοπεῖν, [πῶς ἢ] τίνα χρηστέον τοῖς παραδοῦσιν ἑαυτοὺς τρόπον. ἐφ' οἷς ἀγασθέντες τὸν ἄνδρα τῆς πρὸς αὐτοὺς τιμῆς οἱ σύνεδροι, τοὺς μὲν ἐπιφανεστάτους Φιδηναίων καὶ τῆς ἀποστάσεως ἄρξαντας ἐδικαίωσαν οὓς
990 ἂν ὁ ὕπατος ἀποφήνηται ῥάβδοις μαστιγωθέντας ἀποκοπῆναι τὰς κεφαλάς· περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐπ' ἐκείνῳ τὴν ἐξουσίαν ἐποίησαν ἅπαντα πράττειν ὅσα προῃρεῖτο. γενόμενος δὲ ὁ Λάρκιος ἁπάντων κύριος ὀλίγους μέν τινας τῶν Φιδηναίων κατηγορηθέντας ὑπὸ τῶν τὰ ἐναντία φρονούντων ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀπέκτεινε, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐδήμευσε, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἀπέδωκε τήν τε πόλιν ἔχειν καὶ τὰ χρήματα, γῆν τε αὐτῶν ἀπετέμετο τὴν ἡμίσειαν, ἣν ἐκληρούχησαν οἱ καταλειφθέντες ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίων φρουροὶ τῆς ἄκρας. ταῦτα διαπραξάμενος ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν.

LXI. Ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς Λατίνοις ἡ τῆς Φιδήνης ἅλωσις, ὀρθὴ καὶ περίφοβος πᾶσα πόλις ἦν, καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν ἅπαντες ἐχαλέπαι-

νον ὡς προδεδωκόσι τοὺς συμμάχους. συναχθείσης
δὲ ἀγορᾶς ἐν Φερεντίνῳ πολλὴν ἐποιοῦντο τῶν ἀπο-
σπευδόντων τὸν πόλεμον κατηγορίαν οἱ τὰ ὅπλα πεί- 991
θοντες αὐτοὺς ἀναλαβεῖν, μάλιστα δὲ Ταρκύνιός τε
καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος καὶ οἱ προεστηκότες
τῆς Ἀρικηνῶν πόλεως. ὑφ' ὧν ἐκδημαγωγηθέντες
ὅσοι τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους κοινῇ τὸν κατὰ
Ῥωμαίων ἀναιροῦνται πόλεμον· καὶ ἵνα πόλις μηδε-
μία μήτε προδῷ τὸ κοινὸν μήτε προκαταλύσηται τὴν
ἔχθραν ἄνευ τῆς ἁπάντων γνώμης ὅρκους ἔδοσαν
ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὴ φυλάξοντας τὰς ὁμολογίας
ἐκσπόνδους εἶναι καὶ καταράτους ἐψηφίσαντο καὶ
πολεμίους ἁπάντων. οἱ δὲ ἐγγραψάμενοι ταῖς συν-
θήκαις ταῦτα πρόβουλοι καὶ τοὺς ὅρκους ὀμόσαντες
ἀπὸ τούτων τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρδεατῶν,
Ἀρικηνῶν, Βοϊλλανῶν, Βουβεντανῶν, Κόρνων, Κα-
ρυεντανῶν, Κιρκαιητῶν, Κοριολανῶν, Κορβιντῶν,
Καβανῶν, Φορτινείων, Γαβίων, Λαυρεντίνων, Λα- 992
νουίνων, Λαβινιατῶν, Λαβικανῶν, Νωμεντανῶν,
Νωρβανῶν, Πραινεστίνων, Πεδανῶν, Κορκοτουλα-
νῶν, Σατρικανῶν, Σκαπτηνίων, Σητίνων, Τιβουρ-
τίνων, Τυσκλανῶν, Τελληνίων, Τοληρίνων, Οὐελι-
τρανῶν· ἐκ τούτων πασῶν τῶν πόλεων τοὺς ἐν ἀκμῇ
συστρατεύειν ὅσων ἂν δέῃ τοῖς ἡγεμόσιν Ὀκταουΐῳ
Μαμιλίῳ καὶ Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τούτους γὰρ ἀπέ-
δειξαν στρατηγοὺς αὐτοκράτορας. ἵνα δὲ εὐπρεπεῖς
δόξωσι ποιεῖσθαι τὰς τοῦ πολέμου προφάσεις, πρε- 993
σβευτὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους εἰς
Ῥώμην ἀπέστειλαν, οἳ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν
ἔλεγον κατηγορεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς πό-
λεως τῶν Ἀρικηνῶν, ὅτι πόλεμον ἐπιφερόντων Τυρ-
ρηνῶν Ἀρικηνοῖς οὐ μόνον ἀσφαλεῖς παρέσχον αὐτοῖς

διὰ τῆς ἑαυτῶν χώρας τὰς διόδους, ἀλλὰ καὶ συνέπραξαν ὅσων αὐτοῖς εἰς τὸν πόλεμον ἔδει, καὶ τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς ὑποδεξάμενοι τραυματίας καὶ ἀνόπλους ἅπαντας ὄντας ἔσωσαν, οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι κοινὸν ἐπῆγον ἅπασι τοῖς ὁμοεθνέσι πόλεμον, καὶ εἰ τὴν Ἀρικηνῶν πόλιν ὑποχείριον ἔλαβον, οὐδὲν ἂν ἦν τὸ κωλῦσον αὐτοὺς καὶ τὰς ἄλλας καταδουλώσασθαι πόλεις ἁπάσας. εἰ μὲν οὖν βουλήσονται δίκας Ἀρικηνοῖς ὑπέχειν ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ἀφικόμενοι δικαστήριον καὶ εἴξουσι τοῖς ὑπὸ πάντων δικασθησομένοις, οὐδὲν αὐτοῖς ἔφασαν δεήσειν πολέμου· εἰ δὲ τὴν συνήθη φυλάξαντες αὐθάδειαν, οὐδὲν ἀξιώσουσι συγχωρεῖν τοῖς συγγενέσι τῶν δικαίων
994 καὶ μετρίων, ἠπείλουν πολεμήσειν αὐτοῖς Λατίνους ἅπαντας ἀνὰ κράτος.

LXII. Ταῦτα προκαλουμένων τῶν πρεσβευτῶν, οὐκ ἀξιοῦσα δίκην ὑποσχεῖν Ἀρικηνοῖς ἡ βουλή, περὶ ὧν οἱ κατηγοροῦντες ἔμελλον γίνεσθαι κριταί, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων κριτὰς ἔσεσθαι ὑπολαμβάνουσα τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ προσθήσειν ἔτι βαρύτερα τούτων ἐπιτάγματα, δέχεσθαι τὸν πόλεμον ἐψηφίσατο. τῆς μὲν οὖν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγώνων οὐδεμίαν ὑπελάμβανε καταλήψεσθαι τὴν πόλιν συμφοράν, τὸ δὲ πλῆθος ὠρρώδει τῶν πολεμίων· καὶ πολλαχῇ διαπέμπουσα πρέσβεις παρεκάλει τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίαν, ἀντιπρεσβευομένων εἰς τὰς αὐτὰς [πόλεις] καὶ τῶν Λατίνων καὶ πολλὰ τῆς Ῥώμης κατηγορούντων. Ἕρνικες μὲν οὖν κοινῇ
995 συνελθόντες ὕποπτα καὶ οὐδὲν ὑγιὲς ἀμφοτέραις ταῖς πρεσβείαις ἀπεκρίναντο, συμμαχήσειν μὲν οὐδετέροις λέγοντες κατὰ τὸ παρόν, βουλεύσεσθαι δὲ ὁπότεροι δικαιότερα ἀξιοῦσι κατὰ σχολήν, τῇ δὲ βουλῇ χρό-

νον ὡς προδεδωκόσι τοὺς συμμάχους. συναχθείσης
δὲ ἀγορᾶς ἐν Φερεντίνῳ πολλὴν ἐποιοῦντο τῶν ἀπο-
σπευδόντων τὸν πόλεμον κατηγορίαν οἱ τὰ ὅπλα πεί- 991
θοντες αὐτοὺς ἀναλαβεῖν, μάλιστα δὲ Ταρκύνιός τε
καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος καὶ οἱ προεστηκότες
τῆς Ἀρικηνῶν πόλεως. ὑφ᾽ ὧν ἐκδημαγωγηθέντες
ὅσοι τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους κοινῇ τὸν κατὰ
Ῥωμαίων ἀναιροῦνται πόλεμον· καὶ ἵνα πόλις μηδε-
μία μήτε προδῷ τὸ κοινὸν μήτε προκαταλύσηται τὴν
ἔχθραν ἄνευ τῆς ἁπάντων γνώμης ὅρκους ἔδοσαν
ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὴ φυλάξοντας τὰς ὁμολογίας
ἐκσπόνδους εἶναι καὶ καταράτους ἐψηφίσαντο καὶ
πολεμίους ἁπάντων. οἱ δὲ ἐγγραψάμενοι ταῖς συν-
θήκαις ταῦτα πρόβουλοι καὶ τοὺς ὅρκους ὀμόσαντες
ἀπὸ τούτων τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρδεατῶν,
Ἀρικηνῶν, Βοϊλλανῶν, Βουβεντανῶν, Κόρνων, Κα-
ρυεντανῶν, Κιρκαιητῶν, Κοριολανῶν, Κορβιντῶν,
Καβανῶν, Φορτινείων, Γαβίων, Λαυρεντίνων, Λα- 992
νουίνων, Λαβινιατῶν, Λαβικανῶν, Νωμεντανῶν,
Νωρβανῶν, Πραινεστίνων, Πεδανῶν, Κορκοτουλα-
νῶν, Σατρικανῶν, Σκαπτηνίων, Σητίνων, Τιβουρ-
τίνων, Τυσκλανῶν, Τελληνίων, Τοληρίνων, Οὐελι-
τρανῶν· ἐκ τούτων πασῶν τῶν πόλεων τοὺς ἐν ἀκμῇ
συστρατεύειν ὅσων ἂν δέῃ τοῖς ἡγεμόσιν Ὀκταουΐῳ
Μαμιλίῳ καὶ Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τούτους γὰρ ἀπέ-
δειξαν στρατηγοὺς αὐτοκράτορας. ἵνα δὲ εὐπρεπεῖς
δόξωσι ποιεῖσθαι τὰς τοῦ πολέμου προφάσεις, πρε- 993
σβευτὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους εἰς
Ῥώμην ἀπέστειλαν, οἳ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν
ἔλεγον κατηγορεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς πό-
λεως τῶν Ἀρικηνῶν, ὅτι πόλεμον ἐπιφερόντων Τυρ-
ρηνῶν Ἀρικηνοῖς οὐ μόνον ἀσφαλεῖς παρέσχον αὐτοῖς

διὰ τῆς ἑαυτῶν χώρας τὰς διόδους, ἀλλὰ καὶ συνέπραξαν ὅσων αὐτοῖς εἰς τὸν πόλεμον ἔδει, καὶ τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς ὑποδεξάμενοι τραυματίας καὶ ἀνόπλους ἅπαντας ὄντας ἔσωσαν, οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι κοινὸν ἐπῆγον ἅπασι τοῖς ὁμοεθνέσι πόλεμον, καὶ εἰ τὴν Ἀρικηνῶν πόλιν ὑποχείριον ἔλαβον, οὐδὲν ἂν ἦν τὸ κωλῦσον αὐτοὺς καὶ τὰς ἄλλας καταδουλώσασθαι πόλεις ἁπάσας. εἰ μὲν οὖν βουλήσονται δίκας Ἀρικηνοῖς ὑπέχειν ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ἀφικόμενοι δικαστήριον καὶ εἴξουσι τοῖς ὑπὸ πάντων δικασθησομένοις, οὐδὲν αὐτοῖς ἔφασαν δεήσειν πολέμου· εἰ δὲ τὴν συνήθη φυλάξαντες αὐθάδειαν, οὐδὲν ἀξιώσουσι συγχωρεῖν τοῖς συγγενέσι τῶν δικαίων
994 καὶ μετρίων, ἠπείλουν πολεμήσειν αὐτοῖς Λατίνους ἅπαντας ἀνὰ κράτος.

LXII. Ταῦτα προκαλουμένων τῶν πρεσβευτῶν, οὐκ ἀξιοῦσα δίκην ὑποσχεῖν Ἀρικηνοῖς ἡ βουλή, περὶ ὧν οἱ κατηγοροῦντες ἔμελλον γίνεσθαι κριταί, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων κριτὰς ἔσεσθαι ὑπολαμβάνουσα τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ προσθήσειν ἔτι βαρύτερα τούτων ἐπιτάγματα, δέχεσθαι τὸν πόλεμον ἐψηφίσατο. τῆς μὲν οὖν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγώνων οὐδεμίαν ὑπελάμβανε καταλήψεσθαι τὴν πόλιν συμφοράν, τὸ δὲ πλῆθος ὡρρώδει τῶν πολεμίων· καὶ πολλαχῇ διαπέμπουσα πρέσβεις παρεκάλει τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίαν, ἀντιπρεσβευομένων εἰς τὰς αὐτὰς [πόλεις] καὶ τῶν Λατίνων καὶ πολλὰ τῆς Ῥώμης κατηγορούντων. Ἕρνικες μὲν οὖν κοινῇ
995 συνελθόντες ὕποπτα καὶ οὐδὲν ὑγιὲς ἀμφοτέραις ταῖς πρεσβείαις ἀπεκρίναντο, συμμαχήσειν μὲν οὐδετέροις λέγοντες κατὰ τὸ παρόν, βουλεύσεσθαι δὲ ὁπότεροι δικαιότερα ἀξιοῦσι κατὰ σχολήν, τῇ δὲ βουλῇ χρό-

νον ἐνιαύσιον ἀποδώσειν. Ῥότολοι δὲ Λατίνοις μὲν ἐπικουρίαν πέμψειν ἄντικρυς ὑπέσχοντο, Ῥωμαίοις δ' ἐὰν βουληθῶσι καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν, διὰ σφῶν μετριωτέρους παρέξειν Λατίνους ἔφασαν καὶ τὰς συμβάσεις αὐτοῖς διαιτήσειν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἔλεγον τῆς Ῥωμαίων ἀναισχυντίας, ὅτι συνειδότες ἑαυτοῖς ὅτι τά τε ἄλλα ἠδικηκότες ἦσαν αὐτούς, καὶ τὰ τελευταῖα [ὡς] τῆς χώρας τὴν κρατίστην αὐτοὺς ἀφελόμενοι κατεῖχον, οὐδὲν ἧσσον ἐτόλμησαν ἐπὶ συμμαχίαν ἐχθροὺς ὄντας σφᾶς παρακαλεῖν, συνεβούλευόν τε αὐτοῖς ἀποδοῦσι τὴν χώραν, τότε παρὰ τῶν φίλων ἀπαιτεῖν τὰ δίκαια. Τυρρηνοὶ δὲ ἀμφοτέροις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, Ῥωμαίοις μὲν σπονδὰς γεγονέναι λέγοντες οὐ πρὸ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυνίους συγγένειαν εἶναι σφίσι καὶ φιλίαν. τοιαῦτα 996 *τούτων ἀποκριναμένων οὐθὲν οἱ Ῥωμαῖοι ταπεινωθέντες, ὃ καθεῖν εἰκὸς ἦν τοὺς μέγαν τε πόλεμον αἱρουμένους καὶ πάσας ἀπεγνωκότας τὰς συμμαχικὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι πιστεύοντες μόναις πολλῷ προθυμότεροι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην ἄνδρες ἀγαθοὶ παρὰ τοὺς κινδύνους ἐσόμενοι, καὶ ἐὰν κατὰ νοῦν πράξωσι ταῖς ἰδίαις ἀρεταῖς κατορθώσαντες τὸν πόλεμον οὐδενὶ κοινωσόμενοι τῆς δόξης. τοσοῦτον αὐτοῖς φρονήματος καὶ τόλμης ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων περιῆν.*

LXIII. *Παρασκευαζόμενοι δὲ τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια καὶ τὰς δυνάμεις ἀρξάμενοι καταγράφειν, εἰς πολλὴν ἐνέπιπτον ἀμηχανίαν, οὐ τὴν αὐτὴν ἁπάντων προθυμίαν εἰς τὰ ἔργα παρεχομένων. οἱ γὰρ ἐνδεεῖς βίου καὶ μάλιστα οἱ τὰ χρέα τοῖς συμβαλοῦσι διαλῦσαι οὐ δυνάμενοι πολλοὶ σφόδρα ὄντες οὐχ ὑπήκουον ἐπὶ τὰ ὅπλα καλούμενοι οὐδ' ἐβούλοντο* 997

κοινωνεῖν οὐδενὸς ἔργου τοῖς πατρικίοις, εἰ μὴ ψηφίσαιντο αὐτοῖς χρεῶν ἄφεσιν· ἀλλὰ καὶ καταλείψειν τινὲς αὐτῶν τὴν πόλιν ἔλεγον καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλοις μὴ φιλοχωρεῖν πόλει μηδενὸς αὐτοῖς ἀγαθοῦ μεταδιδούσῃ. τέως μὲν οὖν παρακαλεῖν αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι καὶ μεταπείθειν ἐπειρῶντο, ἐπεὶ δὲ οὐθὲν ἐγίνοντο μετριώτεροι πρὸς τὰς παρακλήσεις, οὕτω δὴ συνελθόντες εἰς τὸ βουλετήριον ἐσκόπουν τίς εὐπρεπεστέρα λύσις ἔσται τῆς κατεχούσης τὴν πόλιν ταραχῆς. ὅσοι μὲν οὖν ἐπιεικεῖς τὴν φύσιν καὶ μέτριοι τοῖς τιμήμασι τῶν βίων ἦσαν, παρῄνουν ἀφεῖναι τὰ χρέα τοῖς πένησι καὶ πρίασθαι πολιτικὴν εὔνοιαν ὀλίγου διαφόρου, μεγάλα μέλλοντας ἐξ αὐτῆς κερδανεῖν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ.

LXIIII. Ἦν δὲ ὁ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης Μάρκος Οὐαλέριος, υἱὸς Ποπλίου Οὐαλερίου, ἑνὸς
998 τῶν καταλυσάντων τὴν τυραννίδα, [Ποπλίου,] τοῦ κληθέντος διὰ τὴν εἰς τὸ δημοτικὸν εὔνοιαν Ποπλικόλα, [ἀδελφὸς,] διδάσκων αὐτούς, ὅτι τοῖς μὲν ὑπὲρ τῶν ἴσων ἀγωνιζομένοις ἴσαι φιλοῦσιν ἐμφύεσθαι πρὸς τὰ ἔργα φιλοτιμίαι, τοῖς δὲ μηδενὸς ἀπολαύειν μέλλουσιν ἀγαθοῦ οὐδὲν ἐπέρχεται φρονεῖν γενναῖον· ἠρεθίσθαι τε λέγων ἅπαντας τοὺς ἀπόρους καὶ περιιόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν λέγειν· Τί δ' ἡμῖν ἔσται πλέον ἐὰν νικήσωμεν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, εἰ τοῖς δανεισταῖς ἀγώγιμοι πρὸς τὰ χρέα γενησόμεθα, καὶ τῇ πόλει τὴν ἡγεμονίαν κατασκευάσαντες, αὐτοὶ μηδὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῖς σώμασι φυλάξαι δυνησόμεθα; κίνδυνόν τε οὐ τοῦτον μόνον ἐπαχθῆναι σφίσιν ἀποφαίνων, ἐὰν ἐκπολεμωθῇ πρὸς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, μὴ καταλίπῃ τὴν πόλιν ἐν τοῖς κινδύνοις, ὃ πάντας ὀρρωδεῖν χρὴ τοὺς τὰ κοινὰ σῴζεσθαι βουλομένους,

ἀλλὰ κἀκεῖνον τὸν ἔτι τούτου χαλεπώτερον, μὴ ταῖς 999 παρὰ τῶν τυράννων φιλανθρωπίαις ἐξαπατηθεὶς κατὰ τῶν πατρικίων ἄρῃ τὰ ὅπλα καὶ συγκαταγάγῃ Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἕως οὖν ἔτι λόγους καὶ ἀπειλὰς εἶναι, πονηρὸν δὲ ἔργον μηδὲν ὑπὸ τοῦ δήμου γεγονέναι, φθάσαι τῇ βοηθείᾳ ταύτῃ τὸν δῆμον εἰς τὰ πράγματα προοικειωσαμένους παρήνει, οὔτε πρώτους τὸ πολίτευμα τοῦτο καθισταμένους οὔτε αἰσχύνην τινὰ δι' αὐτὸ μεγάλην ὀφλήσοντας, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχοντας ἐπιδεῖξαι καὶ τοῦτο ὑπομείναντας καὶ ἄλλα πολλῷ τούτου χαλεπώτερα, ὅταν μηθὲν ἐξῇ πράττειν ἕτερον· τὰς γὰρ ἀνάγκας κρείττους εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ τὸ εὐπρεπὲς τότε ἀξιοῦν ἅπαντας σκοπεῖν, ὅταν ἔχωσιν ἤδη τὸ ἀσφαλές.

LXV. Ἐξαριθμησάμενος δὲ πολλὰ καὶ ἐκ πολλῶν παραδείγματα πόλεων τελευταίαν παρέσχετο τὴν Ἀθηναίων πόλιν μεγίστου τότε τυγχάνουσαν ὀνόματος 1000 ἐπὶ σοφίᾳ, οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων ἀλλὰ κατὰ τοὺς πατέρας αὐτῶν ἄφεσιν χρεῶν ψηφισαμένην τοῖς ἀπόροις Σόλωνος καθηγησαμένου, καὶ οὐθένα τῇ πόλει τοῦ πολιτεύματος τοῦδ' ἐπιτιμᾶν, οὐδὲ τὸν εἰσηγησάμενον αὐτὸ δημοκόπον καὶ πονηρὸν ἀποκαλεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πεισθεῖσι πολλὴν φρόνησιν ἅπαντας μαρτυρεῖν, καὶ τῷ πείσαντι μεγάλην σοφίαν. Ῥωμαίοις δὲ, οἷς οὐ περὶ μικρῶν τὸν κίνδυνον εἶναι διαφορῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ παραδοθῆναι πάλιν ὠμῷ καὶ παντὸς χείρονι θηρίου τυράννῳ, τίς τῶν νοῦν ἐχόντων ἐπιτιμήσειεν ἂν, ἐὰν τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ συμμάχους ἀντὶ πολεμίων τοὺς πένητας κατασκευάσωνται τῇ πόλει γενέσθαι; διεξελθὼν δὲ τὰ ξενικὰ 1001 παραδείγματα τελευταῖον τὸν ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἔργων προσελάμβανε λόγον, ὑπομιμνήσκων τὰς ἔναγχος

κατασχούσας αὐτοὺς ἀνάγκας, ὅτι κρατουμένης σφῶν τῆς χώρας ὑπὸ Τυρρηνῶν τειχήρεις γενόμενοι καὶ εἰς πολλὴν τῶν ἀναγκαίων καταστάντες ἀπορίαν, οὐκ ἔσχον ἀνθρώπων μεμηνότων καὶ θανατώντων ἀνοήτους λογισμοὺς, ἀλλ' εἴξαντες τοῖς κατέχουσι καιροῖς καὶ τὴν ἀνάγκην διδάσκαλον τῶν συμφερόντων λαβόντες, ὅμηρα τε δοῦναι βασιλεῖ Πορσίνᾳ τοὺς ἐπιφανεστάτους παῖδας ὑπέμειναν, οὔπω πρότερον τοῦτο ὑπομείναντες, καὶ μέρει τῆς χώρας ζημιωθῆναι, τῶν Ἑπτὰ πάγων Τυρρηνοῖς ἀποστάντες, καὶ δικαστῇ χρήσασθαι τῷ πολεμίῳ περὶ ὧν αὐτοῖς ὁ τύραννος ἐνεκάλει, [διδόντες] καὶ ἀγορὰν καὶ ὅπλα καὶ τἆλλα ὅσων ἐδέοντο Τυρρηνοὶ παρασχεῖν ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πολέμου. τούτοις δὴ τοῖς παραδείγμασι χρησάμενος οὐ τῆς αὐτῆς φρονήσεως ἔργον ἀπέφαινεν εἶναι, τοῖς μὲν πολεμίοις περὶ μηθενὸς ὧν ἠξίωσαν
1002 ἀντειπεῖν, τοῖς δ' ἑαυτῶν πολίταις περὶ μικροῦ πολεμεῖν διαφόρου, οἳ πολέμους μὲν ἠγωνίσαντο καλοὺς καὶ πολλοὺς περὶ τῆς ἡγεμονίας, ὅτε κατεῖχον οἱ βασιλεῖς τὰ κοινὰ, μεγάλην δὲ προθυμίαν εἰς τὸ συνελευθερῶσαι τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν τυράννων παρέσχοντο, ἔτι δὲ πλείονα παρέξεσθαι σπουδὴν ἔμελλον εἰς τὰ λοιπὰ ἔργα παρακληθέντες, βίων μὲν σπανίζοντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς ἃ μόνα περιῆν αὐτοῖς ἀφειδῶς εἰς τοὺς περὶ αὐτῆς κινδύνους ἐπιδιδόντες. τελευτῶν δ' ἔφη ὡς εἰ καὶ μηδὲν ἐπεχειρουν ἐκεῖνοι τοιοῦτον ὑπ' αἰσχύνης κρατούμενοι λέγειν, μηδὲ ἀπαγγέλλειν, τοὺς πατρικίους ἐχρῆν τὸν προσήκοντα λογισμὸν περὶ αὐτῶν λαβόντας, ὧν ᾔδεσαν δεομένους καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον, ταῦτα ἐξ ἑτοίμου χαρίζεσθαι, ἐνθυμουμένους ὅτι πρᾶγμα ὑπερήφανον ποιοῦσιν, αἰτοῦντες μὲν παρ' ἐκείνων τὰ σώ-

ματα, μὴ χαριζόμενοι δὲ αὐτοῖς τὰ χρήματα, καὶ λέγοντες μὲν πρὸς ἅπαντας ὅτι τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκα πολεμοῦσι, τῶν δὲ συγκατακτησαμένων αὐτὴν ἀφαιρούμενοι, οὐ πονηρίαν ἔχοντες αὐτοῖς ὀνειδίζειν, 100
ἀλλ' ἀπορίαν ἣν οἰκτείρεσθαι μᾶλλον ἢ μισεῖσθαι προσῆκε.

LXVI. Τοιαῦτα τοῦ Οὐαλερίου λέγοντος καὶ πολλῶν τὴν γνώμην ἐπαινούντων, Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος ἐν τῷ προσήκοντι κληθεὶς τόπῳ τἀναντία παρῄνει, διδάσκων ὅτι τὸ στασιάζον οὐκ ἐξαιρεθήσεται τῆς πόλεως, ἐὰν ψηφίσωνται χρεῶν ἀποκοπάς, ἀλλ' ἔτι πονηρότερον ἔσται μεταχθὲν ἀπὸ τῶν πενήτων εἰς τοὺς εὐπόρους. δῆλον γὰρ δὴ πᾶσιν ὑπάρχειν, ὅτι χαλεπῶς οἴσουσιν οἱ μέλλοντες ἀποστερεῖσθαι τῶν χρημάτων πολῖταί τε ὄντες καὶ ἐπίτιμοι καὶ πάσας ἐστρατευμένοι τὰς ἐπιβαλούσας ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατείας, οὐδ' ἀξιοῦντες ἃ κατέλιπον αὐτοῖς οἱ πατέρες καὶ αὐτοὶ φιλεργοῦντες καὶ σωφρόνως ζῶντες ἐκτήσαντο δημεύεσθαι τοῖς πονηροτάτοις καὶ ἀργοτάτοις τῶν πολιτῶν. πολλῆς δ' εἶναι μωρίας ἔργον τῷ χείρονι μέρει τοῦ πολιτεύματος χαρίζεσθαι βουλομένους τοῦ κρείττονος ὑπερορᾶν, καὶ τοῖς ἀδι- 100
κωτάτοις τῶν πολιτῶν τὰς ἀλλοτρίας δημεύοντας οὐσίας τῶν δικαίως αὐτὰς κτησαμένων ἀφαιρεῖσθαι. ἐνθυμεῖσθαί τε αὐτοὺς ἠξίου, ὅτι οὐχ ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ οὐδεμίαν ἰσχὺν ἐχόντων αἱ πόλεις ἀπόλλυνται τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκαζομένων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν εὐπόρων καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν δυναμένων, ὅταν ὑπὸ τῶν χειρόνων ὑβρίζωνται καὶ τῶν δικαίων μὴ τυγχάνωσιν. εἰ δὲ μηδὲν ἀγανακτήσειν μέλλοιεν οἱ τῶν συμβολαίων ἀποστερούμενοι, πράως δέ πως καὶ ῥᾳθύμως οἴσειν τὰς βλάβας, οὐδ' οὕτως ἔφη καλῶς

ἕξειν σφίσιν οὐδ' ἀσφαλῶς δωρεὰν τοῖς πένησι χα-
ρίζεσθαι τοιαύτην, δι' ἣν ἀσυνάλλακτος ὁ κοινὸς
ἔσται βίος καὶ μισάλληλος καὶ τῶν ἀναγκαίων χρειῶν,
ὧν χωρὶς οὐκ ἔνεστιν οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις, ἐνδεής,
οὔτε τὴν χώραν σπειρόντων ἔτι καὶ φυτευόντων τῶν
γεωργῶν, οὔτε τὴν θάλατταν πλεόντων καὶ διαμειβο-
μένων τὰς διαποντίους ἀγορὰς τῶν ἐμπόρων, οὔτε
ἄλλην ἐργασίαν οὐδεμίαν δικαίαν ποιουμένων τῶν
1005 πενήτων. εἰς ἅπαντα γὰρ ταῦτα τοῖς δεομένοις ἀφορ-
μῆς οὐδένα τῶν εὐπόρων τὰ ἑαυτοῦ χρήματα προή-
σεσθαι· ἐκ δὲ τούτων φθονήσεσθαι μὲν εὐπορίαν,
καταλυθήσεσθαι δὲ φιλεργίαν, κρείττω δὲ μοῖραν
ἕξειν τοὺς ἀκολάστους τῶν σωφρόνων, τοὺς δὲ ἀδί-
κους τῶν δικαίων καὶ τοὺς σφετεριζομένους τἀλλότρια
τῶν φυλαττόντων τὰ ἴδια. ταῦτα δ' εἶναι τὰ ποι-
οῦντα διχοστασίας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἀλληλοφθο-
νίας ἀπαύστους καὶ πᾶσαν ἄλλην κακῶν ἰδέαν, ὑφ'
ὧν αἱ μὲν εὐτυχέστατα πράξασαι τὴν ἐλευθερίαν
ἀφῃρέθησαν, αἱ δὲ τῆς χείρονος μοίρας τυχοῦσαι
πανώλεθροι διεφθάρησαν.

LXVII. *Παντὸς δὲ μάλιστα σκοπεῖν αὐτοὺς ἠξίου
καινὴν καθισταμένους πολιτείαν, ὅπως μηθὲν εἰς αὐ-
τὴν παρελεύσεται πονηρὸν ἔθος, πολλὴν ἀνάγκην εἶ-
1006 ναι λέγων ὁποῖ' ἄττ' ἂν ᾖ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων ἐπι-
τηδεύματα, τοιούτους γίνεσθαι τοὺς τῶν ἰδιωτῶν
βίους. ἔθος δὲ εἶναι οὐδὲν κάκιον οὔτε πόλεσιν οὔτε
οἴκοις τοῦ καθ' ἡδονὰς ἀεὶ ζῆν ἕκαστον καὶ τοῦ πάντα
συγχωρεῖσθαι τοῖς ἥττοσιν ὑπὸ τῶν κρειττόνων, εἴτε
πρὸς χάριν, εἴτε πρὸς ἀνάγκην· οὐ γὰρ ἀποπληροῦ-
σθαι τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀφρόνων τυγχανούσας ὧν
ἂν δεηθῶσιν, ἀλλ' ἑτέρων εὐθὺς ὀρέγεσθαι μειζόνων
καὶ εἰς ἄπειρον προβαίνειν· μάλιστα δὲ τοῦτο πά-*

σχειν τοὺς ὄχλους· ἃ γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος αἰσχύνεται πράττειν ἢ δέδιεν ὑπὸ τοῦ κρείττονος κατειργόμενος, ταῦτα ἐν κοινῷ γενομένους ἑτοιμότερον παρανομεῖν προσειληφότας ἰσχὺν ταῖς ἑαυτῶν γνώμαις ἐκ τῶν τὰ ὅμοια βουλομένων. ἀπληρώτους δὲ καὶ ἀορίστους ὑπαρχούσας τὰς τῶν ἀνοήτων ὄχλων ἐπιθυμίας ἀρχομένας ἔφη δεῖν κωλύειν, ἕως εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐχ ὅταν ἰσχυραὶ καὶ μεγάλαι γένωνται καθαιρεῖν. χαλεπωτέραν γὰρ ὀργὴν ἅπαντας ἔχειν 1007 τῶν συγχωρηθέντων στερουμένους, ἢ τῶν ἐλπιζομένων μὴ τυγχάνοντας. παραδείγμασί τε πολλοῖς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο πόλεων Ἑλληνίδων ἔργα διεξιών, ὅσαι μαλακισθεῖσαι διὰ καιρούς τινας, καὶ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ἀρχὰς ἐφεῖσαι παρελθεῖν, οὐκέτι παῦσαι καὶ ἀνελεῖν αὐτὰ δύναμιν ἔσχον· ἐξ ὧν εἰς αἰσχρὰς καὶ ἀνηκέστους ἠναγκάσθησαν προελθεῖν συμφοράς. ἐοικέναι τε τῷ καθ' ἕνα τὸ κοινὸν ἔφη, ψυχῇ μὲν ἀνδρὸς ἀνάλογον ἐχούσης τι τῆς βουλῆς, σώματι δὲ τοῦ δήμου. ἐὰν μὲν οὖν τῆς βουλῆς τὸν ἄφρονα δῆμον ἄρχειν ἐῶσιν, ὅμοια πείσεσθαι αὐτοὺς ἔφη τοῖς ὑποτάττουσι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι καὶ μὴ κατὰ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὰ πάθη ζῶσιν. ἐὰν δ' ἄρχεσθαί τε καὶ ἄγεσθαι τὸν δῆμον συνεθίζωσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ταὐτὸ ποιήσουσι τοῖς ὑποτάττουσι 1008 τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ ἥδιστον τοὺς βίους ἄγουσι. βλάβην δὲ μεγάλην οὐδεμίαν ἀπέφαινε συμβήσεσθαι τῇ πόλει, ἐὰν οἱ πένητες ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ μὴ συγχωρηθῆναι σφίσι τὴν χρεοκοπίαν μὴ θελήσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ ὅπλα ἀναλαβεῖν, ὀλίγους τινὰς εἶναι λέγων παντάπασι τοὺς μηδὲν ὑπολειπομένους ἑαυτοῖς ἔξω τοῦ σώματος, οὓς οὔτ' ὠφέλειάν τινα παρέξεσθαι τῷ

κοινῷ θαυμαστὴν ὅσην, παρόντας ταῖς στρατείαις, οὔτε βλάβην, ἀπόντας· ὑπομιμνήσκων αὐτούς, ὅτι τὴν ἐσχάτην ἀπελάμβανον ἐν τοῖς πολέμοις χώραν οἱ τὸ ἐλάχιστον ἔχοντες τοῦ βίου τίμημα, καὶ ὅτι προσθήκης μοῖραν ἐπεῖχον οὗτοι τοῖς ἐν φάλαγγι τεταγμένοις, καταπλήξεως ἕνεκα τῶν πολεμίων συνόντες, οἷα δὴ μηδὲν φέροντες ὅπλον ὅτι μὴ σφενδόνας, ὧν ἐλάχιστον ἐν ταῖς μάχαις ἦν ὄφελος.

LXVIII. Τούς τε οἰκτείρειν τὴν πενίαν τῶν πολιτῶν ἀξιοῦντας καὶ βοηθεῖν τοῖς μὴ δυναμένοις δια-
1009 λῦσαι τὰ χρέα παραινοῦντας ἔφη δεῖν ἐξετάζειν, τί ποτε τὸ πεποιηκὸς ἦν αὐτοὺς ἀπόρους κλήρους τε παραλαβόντας οὓς οἱ πατέρες αὐτῶν κατέλιπον, καὶ ἀπὸ τῶν στρατειῶν πολλὰ ὠφεληθέντας, καὶ τελευταῖα ἐκ τῆς δημευθείσης τῶν τυράννων οὐσίας τὴν ἐπιβαλοῦσαν μοῖραν λαβόντας· ἔπειθ᾿ οὓς μὲν ἂν ὁρῶσι τῇ γαστρὶ καὶ ταῖς αἰσχίσταις ἐξηκότας ἡδοναῖς καὶ διὰ ταῦτα ἐκπεπτωκότας ἐκ τῶν βίων, αἰσχύνας τῆς πόλεως νομίζειν καὶ βλάβας, καὶ μέγα τῷ κοινῷ κέρδος ὑπολαμβάνειν, ἐὰν ἑκόντες ἀπὸ τῆς πόλεως ἀποφθαρῶσιν· οὓς δ᾿ ἂν αἰσθάνωνται διὰ πονηρὰν τύχην ἀπολωλεκότας τοὺς βίους, ἐκ τῶν ἰδίων τούτους εὖ ποιεῖν. ἄριστα δὲ τοῦτο καὶ γινώσκειν καὶ ποιήσειν ἔφησε τοὺς συμβεβληκότας αὐτοῖς, καὶ βοηθήσειν αὐτῶν ταῖς τύχαις αὐτοὺς ἐκείνους οὐκ ἀναγκασθέντας ὑφ᾿ ἑτέρων, ἀλλ᾿ ἑκόντας, ἵν᾿ αὐτοῖς ἡ χάρις ἀντὶ τῶν χρημάτων καλὸν ὀφείλημα
1010 περιῇ. κοινὴν δὲ ποιεῖν τὴν βοήθειαν ἅπασιν, ἧς ἐξ ἴσου μεθέξουσιν οἱ πονηροὶ τοῖς χρηστοῖς, καὶ μὴ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλ᾿ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τινὰς εὖ ποιεῖν, καὶ ὧν τὰ χρήματα ἀφαιροῦνται, τούτοις μηδὲ τὰς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν καταλιπεῖν χάριτας, ἥκιστα τῇ

Ῥωμαίων ἀρετῇ προσήκειν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, δεινόν τε καὶ οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι Ῥωμαίοις τῆς ἡγεμονίας ἀντιποιουμένοις, ἣν διὰ πολλῶν πόνων οἱ πατέρες αὐτῶν κτησάμενοι τοῖς ἐκγόνοις κατέλιπον, μὴ κατὰ προαίρεσιν μηδὲ πεισθέντας μηδ' ἐν ᾧ προσῆκε καιρῷ τὰ βέλτιστα καὶ τῷ κοινῷ συμφέροντα πράττειν, ἀλλ' ὥσπερ ἑαλωκυίας τῆς πόλεως ἢ προσδοκώσης τοῦτο πείσεσθαι παρὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς πράττειν, ἐξ ὧν ὠφέλειαν μὲν οὐδεμίαν ἢ μικράν τινα κομιδῇ λήψονται, κακῶν δὲ κινδυνεύουσι τὰ αἴσχιστα παθεῖν. μακρῷ γὰρ αὐτοῖς εἶναι κρεῖττον 1011 ἃ κελεύουσι Λατῖνοι πράττειν ὡς μετριώτερα ὄντα, καὶ μηδ' εἰς πεῖραν ἐλθεῖν πολέμου, ἢ τοῖς μηδαμῇ μηδὲν χρησίμοις συγχωρήσαντας ἃ παρακαλοῦσιν ἀνελεῖν τὴν πίστιν ἐκ τῆς πόλεως, ἣν ἱεροῦ κατασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίοις οἱ πατέρες αὐτῶν ἔταξαν γεραίρεσθαι, μέλλοντας σφενδονητῶν συμμαχίαν ἐπὶ τὸν πόλεμον προσλαμβάνειν. κεφάλαιον δὲ τῆς γνώμης ἦν αὐτῷ τόδε· τοὺς μὲν θέλοντας τῶν πολιτῶν κοινωνεῖν τῆς ἐκ τοῦ πολέμου τύχης, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστους, παραλαμβάνειν ἐπὶ τὰ πράγματα· τοὺς δὲ κατὰ συνθήκας ὁποιαςδήποτε ἀξιοῦντας ἀναλαμβάνειν τὰ ὅπλα περὶ τῆς πατρίδος, ὡς οὐδὲν εἰ λάβοιεν ὠφελήσοντας, χαίρειν ἐᾶν. εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιεν, εἴξειν αὐτοὺς ἔφη, καὶ παρέξειν σφᾶς αὐτοὺς τοῖς τὰ κράτιστα περὶ τοῦ κοινοῦ βουλεύουσιν εὐπειθεῖς. εἰωθέναι γὰρ ἀεί 1012 πως τὸ ἀνόητον ἅπαν, ὅταν μέν τις αὐτὸ κολακεύῃ μεγάλα φρονεῖν, ὅταν δὲ δεδίττηται σωφρονεῖν.

LXVIIII. *Αὗται μὲν αἱ πλεῖστον ἀλλήλων διαφέρουσαι γνῶμαι ἐλέχθησαν, ἕτεραι δέ τινες αἱ τὴν μεταξὺ τούτων ἔχουσαι χώραν συχναί. οἱ μὲν γὰρ*

αὐτοὺς μόνον ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν τοὺς μηδὲν κεκτημένους ἠξίουν, τὰ χρήματα ποιοῦντες ἀγώγιμα τοῖς δανεισταῖς, οὐ τὰ σώματα· οἱ δὲ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων διαλῦσαι τὰ συμβόλαια συνεβούλευον, ἵνα ἥτε πίστις τῶν πενήτων ὑπὸ τῆς δημοσίας φυλαχθῇ χάριτος, καὶ οἱ συμβεβληκότες αὐτοῖς μηθὲν ἀδικηθῶσιν. ἐδόκει δέ τισι καὶ τῶν ἤδη κατεχομένων πρὸς τὰ χρέα καὶ τῶν μελλόντων ἀφαιρεθήσεσθαι τὴν ἐλευθερίαν ῥύσασθαι τὰ σώματα, ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἕτερα τοῖς δανεισταῖς διαμειψαμένους ὑπὲρ αὐτῶν σώματα. τοιούτων δέ τινων λεχθέντων ἡ νικῶσα ἦν γνώμη, μηθὲν ἐν τῷ παρόντι γενέσθαι περὶ
1013 αὐτῶν προβούλευμα· ὅταν δὲ τὸ κράτιστον τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προθεῖναι τοὺς ὑπάτους λόγον καὶ ψῆφον ἀποδοῦναι τοῖς συνέδροις· τέως δὲ μηδεμίαν εἴσπραξιν εἶναι μήτε συμβολαίου μηθενός, μήτε καταδίκης μηδεμιᾶς, ἀφεῖσθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀμφισβητήσεις πάσας, καὶ μήτε τὰ δικαστήρια καθίζειν μήτε τὰς ἀρχὰς διαγινώσκειν περὶ μηθενός, ἔξω τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀνηκόντων. τοῦτο τὸ προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεχθὲν ἐμείωσε μέν τι τῆς πολιτικῆς ταραχῆς, οὐ μὴν ἅπαν γε τὸ στασιάζον ἐξεῖλεν ἐκ τῆς πόλεως. ἦσαν γάρ τινες ἐκ τοῦ θητικοῦ πλήθους, οἷς οὐκ ἐφαίνετο ἀποχρῶσα εἶναι βοήθεια ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλπὶς φανερὸν οὐδὲ βέβαιον ἔχουσα οὐδέν· ἀλλὰ δυεῖν θάτερον αὐτὴν ἠξίουν ποιεῖν, ἢ διδόναι σφίσιν ἤδη τὴν ἄφεσιν τῶν χρεῶν, εἰ βούλεται κοινωνοὺς τῶν κινδύνων ἔχειν, ἢ μὴ φενακίζειν
1014 εἰς ἑτέρους ἀναβαλλομένην χρόνους· οὐ γὰρ ὁμοίας εἶναι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων δεομένων τε καὶ ἀποπληρωθέντων ὅτου ἂν δεηθῶσιν.

LXX. Ἐν τοιαύτῃ δὴ καταστάσει τῶν κοινῶν

ὑπαρχόντων, σκοποῦσα ἡ βουλὴ δι' οὗ μάλιστα διαπράξεται τρόπου μηθὲν ἔτι νεωτερίσαι τοὺς δημοτικοὺς, ἔκρινε τὴν μὲν ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἀνελεῖν κατὰ τὸ παρὸν, ἑτέραν δέ τινα ἀρχὴν ἀποδεῖξαι πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κυρίαν, αὐτοκράτορα καὶ ἀνυπεύθυνον ὧν ἂν βουλεύσηται καὶ πράξῃ. χρόνου δὲ εἶναι μέτρον τῇ νέᾳ ἀρχῇ μῆνας ἕξ, μετὰ δὲ τὴν ἑξάμηνον αὖθις ἄρχειν τοὺς ὑπάτους. τὰ δὲ ἀναγκάσαντα αὐτὴν ἐπί τῷ καταλῦσαι τὸν τυραννικὸν πόλεμον αὐθαίρετον ὑπομεῖναι τυραννίδα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἦν, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ὁ κυρωθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπάτων Ποπλίου Οὐαλερίου τοῦ κληθέντος Ποπλικόλα νόμος, ὑπὲρ οὗ κατ' ἀρχὰς ἔφην, ὅτι τὰς τῶν ὑπάτων γνώμας ἀκύρους ἐποίησε, μὴ τιμωρεῖσθαι Ῥωμαίων τινὰ πρὸ δίκης, ἐπιτρέψας τοῖς ἀγομένοις ἐπὶ τὰς κολάσεις ὑπ' αὐτῶν προκαλεῖ- 1011
σθαι τὴν διάγνωσιν ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ ἕως ἂν ἡ πληθὺς ἐνέγκῃ ψῆφον ὑπὲρ αὐτῶν σώμασί τε καὶ βίοις τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτά τι ποιεῖν ἐπιχειροῦντα νηποινὶ τεθνάναι κελεύων. ἐλογίζετο δὴ μένοντος μὲν κυρίου τοῦ νόμου τοῦδε μηθὲν ὑπηρετήσειν ἀναγκαζομένους ταῖς ἀρχαῖς τοὺς πένητας καταφρονοῦντας ὡς εἰκὸς τῶν τιμωριῶν, ἃς οὐ παραχρῆμα ὑφέξειν ἔμελλον, ἀλλ' ὅταν ὁ δῆμος αὐτῶν καταψηφίσηται, ἀναιρεθέντος δὲ αὐτοῦ κατὰ πολλὴν ἀνάγκην τὰ κελευόμενα ποιήσειν ἅπαντας. ἵνα δὲ μηθὲν ἐναντιωθεῖεν οἱ πένητες, εἴ τις αὐτὸν καταλύοι τὸν νόμον ἐκ τοῦ φανεροῦ, τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν ἔκρινεν ἐπὶ τὰ πράγματα παραγαγεῖν, ἣ πάντας ἔμελλεν ἕξειν ὑφ' ἑαυτῇ τοὺς νόμους. καὶ γρά- 1016
φει προβούλευμα, δι' οὗ παρακρουσαμένη τοὺς πένητας καὶ τὸν βεβαιοῦντα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς νόμον

ἀνελοῦσα ἔλαθεν. ἦν δὲ τὸ προβούλευμα τοιόνδε· Λάρκιον μὲν καὶ Κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύοντας ἀποθέσθαι τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀρχήν τινα εἶχεν ἢ πραγμάτων τινῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν· ἕνα δὲ ἄνδρα ὃν ἂν ἥ τε βουλὴ προέληται καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ τὴν ἁπάντων ἐξουσίαν παραλαβόντα ἄρχειν μὴ πλείονα χρόνον ἑξαμήνου, κρείττονα ἐξουσίαν ἔχοντα τῶν ὑπάτων. τοῦτ' ἀγνοήσαντες ἣν ἔχει δύναμιν οἱ δημοτικοὶ ψηφίζονται κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ· ἦν δὲ ἄρα ἡ κρείττων ἀρχὴ τῆς κατὰ νόμους τυραννίς· τήν τε αἵρεσιν τοῦ μέλλοντος ἄρχειν τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου συνεχώρησαν αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτῶν βουλευομένοις ποιήσασθαι.

LXXI. *Μετὰ τοῦτο πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς προεστηκόσι τῆς βουλῆς καὶ πρόνοια περὶ τοῦ παραληψομένου τὴν ἡγεμονίαν. ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς δραστηρίου τε ἀνδρὸς εἰς τὰ πράγματα δεῖν καὶ πολλὴν
017 τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ἐμπειρίαν ἔχοντος, πρὸς δὲ τούτοις φρονίμου τε καὶ σώφρονος καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ ἀνόητον παραχθησομένου· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ προσεῖναι στρατηλάταις ἀγαθοῖς ἄρχειν ἐγκρατῶς εἰδότος καὶ μηθὲν μαλακὸν ἐνδώσοντος τοῖς ἀπειθοῦσιν, οὗ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι ἐδέοντο. ἅπαντα δὲ ὁρῶντες ὅσα ἠξίουν περὶ τὸν ἕτερον ὑπάρχοντα τῶν ὑπάτων Τίτον Λάρκιον· ὁ γὰρ Κλοίλιος ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς διάφορος ὢν τὸ δραστήριον καὶ φιλοπόλεμον οὐκ εἶχεν, οὐδέ γε τὸ ἀρχικὸν καὶ φοβερὸν, ἀλλ' ἐπιεικὴς τιμωρὸς ἦν τῶν ἀπειθούντων· [ἡ δὲ βουλὴ] δι' αἰσχύνης ἐλάμβανον τοῦ μὲν ἀφελέσθαι τὴν ἀρχὴν, ἣν κατὰ τοὺς νόμους εἶχε, τῷ δὲ χαρίσασθαι τὴν ἀμφοτέρων ἐξουσίαν, μείζονα βασιλικοῦ*

σχειν τοὺς ὄχλους· ἃ γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος αἰσχύνεται πράττειν ἢ δέδιεν ὑπὸ τοῦ κρείττονος κατειργόμενος, ταῦτα ἐν κοινῷ γενομένους ἑτοιμότερον παρανομεῖν προσειληφότας ἰσχὺν ταῖς ἑαυτῶν γνώμαις ἐκ τῶν τὰ ὅμοια βουλομένων. ἀπληρώτους δὲ καὶ ἀορίστους ὑπαρχούσας τὰς τῶν ἀνοήτων ὄχλων ἐπιθυμίας ἀρχομένας ἔφη δεῖν κωλύειν, ἕως εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐχ ὅταν ἰσχυραὶ καὶ μεγάλαι γένωνται καθαιρεῖν. χαλεπωτέραν γὰρ ὀργὴν ἅπαντας ἔχειν 1007
τῶν συγχωρηθέντων στερουμένους, ἢ τῶν ἐλπιζομένων μὴ τυγχάνοντας. παραδείγμασί τε πολλοῖς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο πόλεων Ἑλληνίδων ἔργα διεξιών, ὅσαι μαλακισθεῖσαι διὰ καιρούς τινας, καὶ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ἀρχὰς ἐφεῖσαι παρελθεῖν, οὐκέτι παῦσαι καὶ ἀνελεῖν αὐτὰ δύναμιν ἔσχον· ἐξ ὧν εἰς αἰσχρὰς καὶ ἀνηκέστους ἠναγκάσθησαν προελθεῖν συμφοράς. ἐοικέναι τε τῷ καθ' ἕνα τὸ κοινὸν ἔφη, ψυχῇ μὲν ἀνδρὸς ἀνάλογον ἐχούσης τι τῆς βουλῆς, σώματι δὲ τοῦ δήμου. ἐὰν μὲν οὖν τῆς βουλῆς τὸν ἄφρονα δῆμον ἄρχειν ἐῶσιν, ὅμοια πείσεσθαι αὐτοὺς ἔφη τοῖς ὑποτάττουσι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι καὶ μὴ κατὰ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὰ πάθη ζῶσιν. ἐὰν δ' ἄρχεσθαί τε καὶ ἄγεσθαι τὸν δῆμον συνεθίζωσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ταὐτὸ ποιήσουσι τοῖς ὑποτάττουσι 1008
τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ ἥδιστον τοὺς βίους ἄγουσι. βλάβην δὲ μεγάλην οὐδεμίαν ἀπέφαινε συμβήσεσθαι τῇ πόλει, ἐὰν οἱ πένητες ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ μὴ συγχωρηθῆναι σφίσι τὴν χρεοκοπίαν μὴ θελήσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ ὅπλα ἀναλαβεῖν, ὀλίγους τινὰς εἶναι λέγων παντάπασι τοὺς μηδὲν ὑπολειπομένους ἑαυτοῖς ἔξω τοῦ σώματος, οὓς οὔτ' ὠφέλειάν τινα παρέξεσθαι τῷ

κοινῷ θαυμαστὴν ὅσην, παρόντας ταῖς στρατείαις,
οὔτε βλάβην, ἀπόντας· ὑπομιμνήσκων αὐτούς, ὅτι
τὴν ἐσχάτην ἀπελάμβανον ἐν τοῖς πολέμοις χώραν οἱ
τὸ ἐλάχιστον ἔχοντες τοῦ βίου τίμημα, καὶ ὅτι προσ-
θήκης μοῖραν ἐπεῖχον οὗτοι τοῖς ἐν φάλαγγι τεταγ-
μένοις, καταπλήξεως ἕνεκα τῶν πολεμίων συνόντες,
οἷα δὴ μηδὲν φέροντες ὅπλον ὅτι μὴ σφενδόνας, ὧν
ἐλάχιστον ἐν ταῖς μάχαις ἦν ὄφελος.

LXVIII. Τούς τε οἰκτείρειν τὴν πενίαν τῶν πο-
λιτῶν ἀξιοῦντας καὶ βοηθεῖν τοῖς μὴ δυναμένοις δια-
1009 λῦσαι τὰ χρέα παραινοῦντας ἔφη δεῖν ἐξετάζειν, τί
ποτε τὸ πεποιηκὸς ἦν αὐτοὺς ἀπόρους κλήρους τε
παραλαβόντας οὓς οἱ πατέρες αὐτῶν κατέλιπον, καὶ
ἀπὸ τῶν στρατειῶν πολλὰ ὠφεληθέντας, καὶ τελευ-
ταῖα ἐκ τῆς δημευθείσης τῶν τυράννων οὐσίας τὴν
ἐπιβαλοῦσαν μοῖραν λαβόντας· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν
ὁρῶσι τῇ γαστρὶ καὶ ταῖς αἰσχίσταις ἐξηκότας ἡδο-
ναῖς καὶ διὰ ταῦτα ἐκπεπτωκότας ἐκ τῶν βίων, αἰ-
σχύνας τῆς πόλεως νομίζειν καὶ βλάβας, καὶ μέγα
τῷ κοινῷ κέρδος ὑπολαμβάνειν, ἐὰν ἑκόντες ἀπὸ τῆς
πόλεως ἀποφθαρῶσιν· οὓς δ' ἂν αἰσθάνωνται διὰ
πονηρὰν τύχην ἀπολωλεκότας τοὺς βίους, ἐκ τῶν
ἰδίων τούτους εὖ ποιεῖν. ἄριστα δὲ τοῦτο καὶ γινώ-
σκειν καὶ ποιήσειν ἔφησε τοὺς συμβεβληκότας αὐτοῖς,
καὶ βοηθήσειν αὐτῶν ταῖς τύχαις αὐτοὺς ἐκείνους
οὐκ ἀναγκασθέντας ὑφ' ἑτέρων, ἀλλ' ἑκόντας, ἵν'
αὐτοῖς ἡ χάρις ἀντὶ τῶν χρημάτων καλὸν ὀφείλημα
1010 περιῇ. κοινὴν δὲ ποιεῖν τὴν βοήθειαν ἅπασιν, ἧς ἐξ
ἴσου μεθέξουσιν οἱ πονηροὶ τοῖς χρηστοῖς, καὶ μὴ ἐκ
τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τινὰς εὖ ποιεῖν,
καὶ ὧν τὰ χρήματα ἀφαιροῦνται, τούτοις μηδὲ τὰς
ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν καταλιπεῖν χάριτας, ἥκιστα τῇ

Ῥωμαίων ἀρετῇ προσήκειν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, δεινόν τε καὶ οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι Ῥωμαίοις τῆς ἡγεμονίας ἀντιποιουμένοις, ἣν διὰ πολλῶν πόνων οἱ πατέρες αὐτῶν κτησάμενοι τοῖς ἐκγόνοις κατέλιπον, μὴ κατὰ προαίρεσιν μηδὲ πεισθέντας μηδ' ἐν ᾧ προσῆκε καιρῷ τὰ βέλτιστα καὶ τῷ κοινῷ συμφέροντα πράττειν, ἀλλ' ὥσπερ ἑαλωκυίας τῆς πόλεως ἢ προσδοκώσης τοῦτο πείσεσθαι παρὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς πράττειν, ἐξ ὧν ὠφέλειαν μὲν οὐδεμίαν ἢ μικράν τινα κομιδῇ λήψονται, κακῶν δὲ κινδυνεύουσι τὰ αἴσχιστα παθεῖν. μακρῷ γὰρ αὐτοῖς εἶναι κρεῖττον 1011 ἃ κελεύουσι Λατῖνοι πράττειν ὡς μετριώτερα ὄντα, καὶ μηδ' εἰς πεῖραν ἐλθεῖν πολέμου, ἢ τοῖς μηδαμῇ μηδὲν χρησίμοις συγχωρήσαντας ἃ παρακαλοῦσιν ἀνελεῖν τὴν πίστιν ἐκ τῆς πόλεως, ἣν ἱεροῦ κατασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίοις οἱ πατέρες αὐτῶν ἔταξαν γεραίρεσθαι, μέλλοντας σφενδονητῶν συμμαχίαν ἐπὶ τὸν πόλεμον προσλαμβάνειν. κεφάλαιον δὲ τῆς γνώμης ἦν αὐτῷ τόδε· τοὺς μὲν θέλοντας τῶν πολιτῶν κοινωνεῖν τῆς ἐκ τοῦ πολέμου τύχης, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστους, παραλαμβάνειν ἐπὶ τὰ πράγματα· τοὺς δὲ κατὰ συνθήκας ὁποιασδήποτε ἀξιοῦντας ἀναλαμβάνειν τὰ ὅπλα περὶ τῆς πατρίδος, ὡς οὐδὲν εἰ λάβοιεν ὠφελήσοντας, χαίρειν ἐᾶν. εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιεν, εἴξειν αὐτοὺς ἔφη, καὶ παρέξειν σφᾶς αὐτοὺς τοῖς τὰ κράτιστα περὶ τοῦ κοινοῦ βουλεύουσιν εὐπειθεῖς. εἰωθέναι γὰρ ἀεί 1012 πως τὸ ἀνόητον ἅπαν, ὅταν μέν τις αὐτὸ κολακεύῃ μεγάλα φρονεῖν, ὅταν δὲ δεδίττηται σωφρονεῖν.

LXVIIII. Αὗται μὲν αἱ πλεῖστον ἀλλήλων διαφέρουσαι γνῶμαι ἐλέχθησαν, ἕτεραι δέ τινες αἱ τὴν μεταξὺ τούτων ἔχουσαι χώραν συχναί. οἱ μὲν γὰρ

αὐτοὺς μόνον ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν τοὺς μηδὲν κεκτημένους ἠξίουν, τὰ χρήματα ποιοῦντες ἀγώγιμα τοῖς δανεισταῖς, οὐ τὰ σώματα· οἱ δὲ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων διαλῦσαι τὰ συμβόλαια συνεβούλευον, ἵνα ἥτε πίστις τῶν πενήτων ὑπὸ τῆς δημοσίας φυλαχθῇ χάριτος, καὶ οἱ συμβεβληκότες αὐτοῖς μηθὲν ἀδικηθῶσιν. ἐδόκει δέ τισι καὶ τῶν ἤδη κατεχομένων πρὸς τὰ χρέα καὶ τῶν μελλόντων ἀφαιρεθήσεσθαι τὴν ἐλευθερίαν ῥύσασθαι τὰ σώματα, ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἕτερα τοῖς δανεισταῖς διαμειψαμένους ὑπὲρ αὐτῶν σώματα. τοιούτων δέ τινων λεχθέντων ἡ νικῶσα ἦν γνώμη, μηθὲν ἐν τῷ παρόντι γενέσθαι περὶ
1013 αὐτῶν προβούλευμα· ὅταν δὲ τὸ κράτιστον τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προθεῖναι τοὺς ὑπάτους λόγον καὶ ψῆφον ἀποδοῦναι τοῖς συνέδροις· τέως δὲ μηδεμίαν εἴσπραξιν εἶναι μήτε συμβολαίου μηθενὸς, μήτε καταδίκης μηδεμιᾶς, ἀφεῖσθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀμφισβητήσεις πάσας, καὶ μήτε τὰ δικαστήρια καθίζειν μήτε τὰς ἀρχὰς διαγινώσκειν περὶ μηθενὸς, ἔξω τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀνηκόντων. τοῦτο τὸ προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεχθὲν ἐμείωσε μέν τι τῆς πολιτικῆς ταραχῆς, οὐ μὴν ἅπαν γε τὸ στασιάζον ἐξεῖλεν ἐκ τῆς πόλεως. ἦσαν γάρ τινες ἐκ τοῦ θητικοῦ πλήθους, οἷς οὐκ ἐφαίνετο ἀποχρῶσα εἶναι βοήθεια ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλπὶς φανερὸν οὐδὲ βέβαιον ἔχουσα οὐδέν· ἀλλὰ δυεῖν θάτερον αὐτὴν ἠξίουν ποιεῖν, ἢ διδόναι σφίσιν ἤδη τὴν ἄφεσιν τῶν χρεῶν, εἰ βούλεται κοινωνοὺς τῶν κινδύνων ἔχειν, ἢ μὴ φενακίζειν
1014 εἰς ἑτέρους ἀναβαλλομένην χρόνους· οὐ γὰρ ὁμοίας εἶναι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων δεομένων τε καὶ ἀποπληρωθέντων ὅτου ἂν δεηθῶσιν.

LXX. Ἐν τοιαύτῃ δὴ καταστάσει τῶν κοινῶν

ὑπαρχόντων, σκοποῦσα ἡ βουλὴ δι' οὗ μάλιστα δια-
πράξεται τρόπου μηθὲν ἔτι νεωτερίσαι τοὺς δημοτι-
κοὺς, ἔκρινε τὴν μὲν ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἀνελεῖν κατὰ
τὸ παρὸν, ἑτέραν δέ τινα ἀρχὴν ἀποδεῖξαι πολέμου
τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κυρίαν,
αὐτοκράτορα καὶ ἀνυπεύθυνον ὧν ἂν βουλεύσηται
καὶ πράξῃ. χρόνου δὲ εἶναι μέτρον τῇ νέᾳ ἀρχῇ μῆ-
νας ἕξ, μετὰ δὲ τὴν ἑξάμηνον αὖθις ἄρχειν τοὺς
ὑπάτους. τὰ δὲ ἀναγκάσαντα αὐτὴν ἐπί τῷ καταλῦ-
σαι τὸν τυραννικὸν πόλεμον αὐθαίρετον ὑπομεῖναι
τυραννίδα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἦν, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ὁ
κυρωθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπάτων Ποπλίου Οὐαλερίου τοῦ
κληθέντος Ποπλικόλα νόμος, ὑπὲρ οὗ κατ' ἀρχὰς ἔφην,
ὅτι τὰς τῶν ὑπάτων γνώμας ἀκύρους ἐποίησε, μὴ τι-
μωρεῖσθαι Ῥωμαίων τινὰ πρὸ δίκης, ἐπιτρέψας τοῖς
ἀγομένοις ἐπὶ τὰς κολάσεις ὑπ' αὐτῶν προκαλεῖ- 1015
σθαι τὴν διάγνωσιν ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ ἕως ἂν ἡ
πληθὺς ἐνέγκῃ ψῆφον ὑπὲρ αὐτῶν σώμασί τε καὶ
βίοις τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτά τι ποιεῖν
ἐπιχειροῦντα νηποινὶ τεθνάναι κελεύων. ἐλογίζετο
δὴ μένοντος μὲν κυρίου τοῦ νόμου τοῦδε μηθὲν ὑπη-
ρετήσειν ἀναγκαζομένους ταῖς ἀρχαῖς τοὺς πένητας
καταφρονοῦντας ὡς εἰκὸς τῶν τιμωριῶν, ἃς οὐ παρα-
χρῆμα ὑφέξειν ἔμελλον, ἀλλ' ὅταν ὁ δῆμος αὐτῶν
καταψηφίσηται, ἀναιρεθέντος δὲ αὐτοῦ κατὰ πολ-
λὴν ἀνάγκην τὰ κελευόμενα ποιήσειν ἅπαντας. ἵνα
δὲ μηθὲν ἐναντιωθεῖεν οἱ πένητες, εἴ τις αὐτὸν κα-
ταλύοι τὸν νόμον ἐκ τοῦ φανεροῦ, τὴν ἰσοτύραννον
ἀρχὴν ἔκρινεν ἐπὶ τὰ πράγματα παραγαγεῖν, ἣ πάν-
τας ἔμελλεν ἕξειν ὑφ' ἑαυτῇ τοὺς νόμους. καὶ γρά- 1016
φει προβούλευμα, δι' οὗ παρακρουσαμένη τοὺς πένη-
τας καὶ τὸν βεβαιοῦντα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς νόμον

ἀνελοῦσα ἔλαθεν. ἦν δὲ τὸ προβούλευμα τοιόνδε· Λάρκιον μὲν καὶ Κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύοντας ἀποθέσθαι τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀρχήν τινα εἶχεν ἢ πραγμάτων τινῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν· ἕνα δὲ ἄνδρα ὃν ἂν ἥ τε βουλὴ προέληται καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ τὴν ἁπάντων ἐξουσίαν παραλαβόντα ἄρχειν μὴ πλείονα χρόνον ἑξαμήνου, κρείττονα ἐξουσίαν ἔχοντα τῶν ὑπάτων. τοῦτ' ἀγνοήσαντες ἣν ἔχει δύναμιν οἱ δημοτικοὶ ψηφίζονται κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ· ἦν δὲ ἄρα ἡ κρείττων ἀρχὴ τῆς κατὰ νόμους τυραννίς· τήν τε αἵρεσιν τοῦ μέλλοντος ἄρχειν τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου συνεχώρησαν αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτῶν βουλευομένοις ποιήσασθαι.

LXXI. Μετὰ τοῦτο πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς προεστηκόσι τῆς βουλῆς καὶ πρόνοια περὶ τοῦ παραληψομένου τὴν ἡγεμονίαν. ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς δραστηρίου τε ἀνδρὸς εἰς τὰ πράγματα δεῖν καὶ πολλὴν
017 τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ἐμπειρίαν ἔχοντος, πρὸς δὲ τούτοις φρονίμου τε καὶ σώφρονος καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ ἀνόητον παραχθησομένου· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ προσεῖναι στρατηλάταις ἀγαθοῖς ἄρχειν ἐγκρατῶς εἰδότος καὶ μηθὲν μαλακὸν ἐνδώσοντος τοῖς ἀπειθοῦσιν, οὗ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι ἐδέοντο. ἅπαντα δὲ ὁρῶντες ὅσα ἠξίουν περὶ τὸν ἕτερον ὑπάρχοντα τῶν ὑπάτων Τῖτον Λάρκιον· ὁ γὰρ Κλοίλιος ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς διάφορος ὢν τὸ δραστήριον καὶ φιλοπόλεμον οὐκ εἶχεν, οὐδέ γε τὸ ἀρχικὸν καὶ φοβερὸν, ἀλλ' ἐπιεικὴς τιμωρὸς ἦν τῶν ἀπειθούντων· [ἡ δὲ βουλὴ] δι' αἰσχύνης ἐλάμβανον τοῦ μὲν ἀφελέσθαι τὴν ἀρχὴν, ἣν κατὰ τοὺς νόμους εἶχε, τῷ δὲ χαρίσασθαι τὴν ἀμφοτέρων ἐξουσίαν, μείζονα βασιλικοῦ

σχήματος γινομένην· καί τι καὶ δέος αὐτοὺς ὑπήει, μὴ βαρεῖαν ὁ Κλοίλιος ἡγησάμενος τὴν ἀπαξίωσιν τῆς ἀρχῆς ὡς ἠτιμασμένος ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἔπειτα μεταθῆται τὴν προαίρεσιν τοῦ βίου τοῦ δήμου γενό- 1018
μενος προστάτης, καὶ πάντα ἀνατρέψῃ τὰ κοινά. αἰδουμένων δὲ ἁπάντων ἃ φρονοῦντες ἐτύγχανον εἰς μέσον ἐκφέρειν, καὶ μέχρι πολλοῦ τοῦτο ποιούντων, ὁ πρεσβύτατός τε καὶ τιμιώτατος τῶν ὑπατικῶν γνώμην ἀπεδείξατο, δι' ἧς ἀμφοτέρους ἐν ἴσῃ τιμῇ τοὺς ὑπάτους φυλάξας, παρ' αὐτῶν ἐκείνων τὸν ἐπιτηδειότερον ἄρχειν εὕρετο· ἔφη γὰρ αὐτῷ δοκεῖν, ἐπειδὴ τὸ μὲν τῆς ἀρχῆς κράτος ἥ τε βουλὴ διέγνωκε καὶ ὁ δῆμος ἐπεψήφικεν ἑνὶ δοθῆναι, δύο δὲ καταλείπεται βουλῆς καὶ φροντίδος οὐ μικρᾶς δεόμενα, τίς ὁ παραληψόμενος τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν ἔσται καὶ ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεὶς ἐξουσίας νομίμου, ἐκ τῶν τότε ὄντων ὑπάτων τὸν ἕτερον, εἴτε παραχωρήσαντος τοῦ συνάρχοντος, εἴτε κλήρῳ λαχόντα, ἑλέσθαι Ῥωμαίων ὃν ὑπολαμβάνει κράτιστα καὶ συμφορώτατα τὰ τῆς πόλεως ἐπιτροπεύσειν. μεσοβασιλέων δὲ αὐ- 1019
τοῖς μηθὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖν, οὓς ἐν ταῖς μοναρχίαις ἀποδείκνυσθαι μονογνώμονας τῶν μελλόντων ἄρξειν ἔθος ἦν, ἐχούσης τῆς πόλεως τὴν ὅσιον ἀρχήν.

LXXII. Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, μετὰ τοῦτον ἀναστὰς ἕτερος, εἶπεν· Ἐμοὶ δέ, ὦ βουλή, δοκεῖ καὶ τοῦτο ἔτι προστεθῆναι τῇ γνώμῃ, δυεῖν ἀνδρῶν κρατίστων εἰς τόδε χρόνου τὰ κοινὰ διοικούντων, ὧν οὐκ ἂν εὕροιτε ἀμείνους, τὸν μὲν ἕτερον αὐτῶν κύριον ἀποδειχθῆναι τῆς ἀναρρήσεως, τὸν δὲ ἕτερον ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος αἱρεθῆναι διαγνόντων αὐτῶν ἐν ἀλλήλοις τὸν ἐπιτηδειότερον· ἵνα αὐτοῖς περιγένηται σὺν τῷ τιμίῳ καὶ τὸ χαῖρον ἴσον,

τῷ μὲν ὅτι τὸν συνάρχοντα κράτιστον ἀπέφηνε, τῷ δ' ὅτι πρὸς τοῦ συνάρχοντος ἄριστος ἐκρίθη· ἡδὺ γὰρ καὶ καλὸν ἑκάτερον. οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ μὴ προστεθέντος τῇ γνώμῃ τοῦδε τοῦ μέρους, αὐτοῖς ἂν ἐφάνη τοῖς ἀνδράσιν οὕτως ποιεῖν· κρεῖττον δὲ τὸ
)20 μηδ' ὑμῶν ἕτερόν τι βουλομένων. ἐδόκει καὶ τοῦτο κατὰ νοῦν ἅπασιν εἰρῆσθαι· καὶ οὐθενὸς ἔτι τῇ γνώμῃ προστεθέντος ἐπικυροῦται τὸ δόγμα. ὡς δὲ παρέλαβον τὴν ἐξουσίαν οἱ ὕπατοι τοῦ διαγνῶναι πότερος ἐξ αὐτῶν ἄρχειν ἐστὶν ἐπιτηδειότερος, θαυμαστόν τι καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας ὑπολήψεις πρᾶγμα ἐποίουν. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἑκάτερος ἄξιον ἀπέφαινε τῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ τὸν ἕτερον· καὶ κατέτριψαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰς ἀλλήλων ἀρετὰς ἐξαριθμούμενοι, καὶ λιπαροῦντες μὴ λαβεῖν αὐτοὶ τὴν ἀρχὴν, ὥστε ἐν πολλῇ γενέσθαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας ἀμηχανίᾳ. διαλυθείσης δὲ τῆς βουλῆς οἱ προσήκοντες κατὰ γένος ἑκατέρῳ, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ ἐντιμότατοι πρὸς τὸν Λάρκιον ἀφικόμενοι, πολλὰς ἐποιοῦντο τοῦ ἀνδρὸς ἄχρι πολλῆς νυκτὸς δεήσεις, διδάσκοντες ὡς ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ἡ βουλὴ τέθειται πάσας, καὶ τὸ ἀσπούδαστον αὐτοῦ περὶ τὴν ἀρχὴν πονηρὸν εἶναι τῷ κοινῷ λέγοντες. ὁ δ' ἦν ἀτενὴς καὶ πολλὰ ἐν μέρει δεόμενός τε καὶ ἀντιβολῶν ἕκαστον διετέλει. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ πάλιν τοῦ συνεδρίου συναχθέντος, ἐπειδὴ καὶ
)21 τότε διεμάχετο καὶ πειθόμενος ὑπὸ πάντων οὐκ ἀφίστατο τῆς γνώμης, ἀναστὰς ὁ Κλοίλιος ἀναγορεύει τε αὐτὸν, ὥσπερ εἰώθεσαν ποιεῖν οἱ μεσοβασιλεῖς, καὶ τὴν ὑπατείαν αὐτὸς ἐξόμνυται.

LXXIII. Οὗτος πρῶτος ἐν Ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου

πράγματος αὐτοκράτωρ. ὄνομα δ' αὐτῷ τίθενται δικτάτορα, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κελεύειν ὅτι θέλοι, καὶ τάττειν τὰ δίκαιά τε καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ· τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἤδικτα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εἴτε ὥς τινες γράφουσι διὰ τὴν τότε γενομένην ἀνάρρησιν, ἐπειδὴ οὐ παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν εὑρόμενος κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς ἕξειν ἔμελλεν, ἀλλ' ὑπ' ἀνδρὸς ἀποδειχθεὶς ἑνός. οὐ γὰρ ᾤοντο δεῖν ἐπίφθονον ὄνομα καὶ βαρὺ θέσθαι τινὶ ἀρχῇ πόλιν ἐλευθέραν ἐπιτροπευούσῃ, τῶν τε ἀρχομένων ἕνεκα, ἵνα μηθὲν ἐπὶ ταῖς μισουμέναις προσηγορίαις ἐκταράττωνται, καὶ τῶν παραλαμβανόντων 10 τὰς ἀρχὰς προνοίᾳ, μή τι λάθωσιν ἢ παθόντες ὑφ' ἑτέρων πλημμελὲς ἢ δράσαντες αὐτοὶ τοὺς πέλας, ὧν φέρουσιν αἱ τοιαῦται δυναστεῖαι· ἐπεὶ τό γε τῆς ἐξουσίας μέγεθος, ἧς ὁ δικτάτωρ ἔχει, ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ αἱρετὴ τυραννὶς ἡ δικτατορία. δοκοῦσι δέ μοι καὶ τοῦτο παρ' Ἑλλήνων οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πολίτευμα λαβεῖν. οἱ γὰρ Αἰσυμνῆται καλούμενοι παρ' Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον, ὡς ἐν τοῖς περὶ βασιλείας ἱστορεῖ Θεόφραστος, αἱρετοί τινες ἦσαν τύραννοι· ᾑροῦντο δὲ αὐτοὺς αἱ πόλεις οὔτ' εἰς ἀόριστον χρόνον οὔτε συνεχῶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς και- 10 ρούς, ὁπότε δόξειε συμφέρειν καὶ εἰς ὁπόσον χρόνον· ὥσπερ καὶ Μιτυληναῖοί ποθ' εἵλοντο Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας τοὺς περὶ Ἀλκαῖον τὸν ποιητήν.

LXXIIII. Ἦλθον δὲ ἐπὶ τοῦτο οἱ πρῶτοι διδαχθέντες τῇ πείρᾳ τὸ χρήσιμον. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἅπασα πόλις Ἑλλὰς ἐβασιλεύετο, πλὴν οὐχ ὥσπερ τὰ 10 βάρβαρα ἔθνη δεσποτικῶς, ἀλλὰ κατὰ νόμους τινὰς καὶ ἐθισμοὺς πατρίους· καὶ κράτιστος ἦν βασιλεὺς ὁ

δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος, καὶ μηθὲν ἐκδιαιτώμενος τῶν πατρίων. δηλοῖ δὲ καὶ Ὅμηρος δικασπόλους τε καλῶν τοὺς βασιλεῖς καὶ θεμιστοπόλους. καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον ἐπὶ ῥητοῖς τισιν αἱ βασιλεῖαι διοικούμεναι, καθάπερ ἡ Λακεδαιμονίων· ἀρξαμένων δέ τινων ἐν ταῖς ἐξουσίαις πλημμελεῖν, καὶ νόμοις μὲν ὀλίγα χρωμένων, ταῖς δ' ἑαυτῶν γνώμαις τὰ πολλὰ διοικούντων, δυσχεράναντες ὅλον τὸ πρᾶγμα οἱ πολλοὶ κατέλυσαν μὲν τὰ βασιλικὰ πολιτεύματα,
025 *νόμους δὲ καταστησάμενοι καὶ ἀρχὰς ἀποδείξαντες, ταύταις ἐχρῶντο τῶν πόλεων φυλακαῖς. ἐπεὶ δὲ οὐκ αὐτάρκεις ἦσαν οὔτε οἱ τεθέντες ὑπ' αὐτῶν νόμοι βεβαιοῦν τὸ δίκαιον, οὔτε οἱ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐπιμελείας αὐτῶν λαμβάνοντες βοηθεῖν τοῖς νόμοις, οἵ τε καιροὶ πολλὰ νεοχμοῦντες οὐ τὰ κράτιστα τῶν πολιτευμάτων, ἀλλὰ τὰ πρεπωδέστατα ταῖς καταλαμβανούσαις αὐτοὺς συντυχίαις ἠνάγκαζον αἱρεῖσθαι, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἀβουλήτοις συμφοραῖς, ἀλλὰ κἂν ταῖς ὑπερβαλλούσαις τὸ μέτριον εὐτυχίαις, διαφθειρομένων δι' αὐτὰς τῶν πολιτικῶν κόσμων, οἷς ἐπανορθώσεως ταχείας καὶ αὐτογνώμονος ἔδει, ἠναγκάζοντο παράγειν πάλιν τὰς βασιλικὰς καὶ τυραννικὰς ἐξουσίας εἰς μέσον, ὀνόμασι περικαλύπτοντες αὐτὰς*
026 *εὐπρεπεστέροις, Θετταλοὶ μὲν ἀρχοὺς, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἁρμοστὰς καλοῦντες, φοβούμενοι τυράννους ἢ βασιλεῖς αὐτοὺς καλεῖν, ὡς οὐδ' ὅσιον σφίσιν ὑπάρχον, ἃς κατέλυσαν ἐξουσίας ὅρκοις καὶ ἀραῖς ἐπιθεσπισάντων θεῶν, ταύτας πάλιν ἐμπεδοῦν. ἐμοὶ μὲν δὴ παρὰ τῶν Ἑλλήνων δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ παράδειγμα λαβεῖν, ὥσπερ ἔφην, Λικίννιος δὲ παρ' Ἀλβανῶν οἴεται τὸν δικτάτορα Ῥωμαίους εἰληφέναι, τούτους λέγων πρώτους μετὰ τὸν Ἀμολίου καὶ Νεμέτορος*

θάνατον ἐκλιπούσης τῆς βασιλικῆς συγγενείας ἐνιαυσίους ἄρχοντας ἀποδεῖξαι τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσι, καλεῖν δὲ αὐτοὺς δικτάτορας· ἐγὼ δὲ οὐ τοὔνομα ζητεῖν ἠξίουν, πόθεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἔλαβεν, ἀλλὰ τὸ τῆς ἐξουσίας τῆς περιλαμβανομένης τῷ ὀνόματι παράδειγμα. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐθὲν 10
ἂν εἴη τάχα προὔργου τὰ πλείω γράφειν.

LXXV. Ὃν δὲ τρόπον ὁ Λάρκιος ἐχρήσατο τοῖς πράγμασι δικτάτωρ πρῶτος ἀποδειχθείς, καὶ κόσμον οἷον περιέθηκε τῇ ἀρχῇ, συντόμως πειράσομαι διεξελθεῖν, ταῦτα ἡγούμενος εἶναι χρησιμώτατα τοῖς ἀναγνωσομένοις, ἃ πολλὴν εὐπορίαν παρέξει καλῶν καὶ συμφερόντων παραδειγμάτων νομοθέταις τε καὶ δημαγωγοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς πολιτεύεσθαί τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν βουλομένοις. οὐ γὰρ ἀζήλου καὶ ταπεινῆς πόλεως πολιτεύματα καὶ βίους, οὐδὲ ἀνωνύμων καὶ ἀπερριμμένων ἀνθρώπων βουλεύματα καὶ πράξεις μέλλω διηγεῖσθαι, ὥστε ὄχλον ἄν τινι καὶ φλυαρίαν φανῆναι τὴν περὶ τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα 10
ἡμῶν σπουδήν· ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἅπασι τὰ καλὰ καὶ δίκαια ὁριζούσης πόλεως, καὶ περὶ τῶν εἰς τοῦτο καταστησαμένων αὐτὴν τὸ ἀξίωμα ἡγεμόνων, ἃ τίς οὐκ ἂν σπουδάσειε μὴ ἀγνοεῖν φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ συγγράφω. εὐθὺς μὲν οὖν ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἐξουσίαν, ἱππάρχην ἀποδείκνυσι Σπόριον Κάσσιον, τὸν ὑπατεύσαντα κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν ὀλυμπιάδα. τοῦτο τὸ ἔθος ἕως τῆς κατ' ἐμὲ γενεᾶς ἐφυλάττετο ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ οὐθεὶς εἰς τόδε χρόνου δικτάτωρ αἱρεθεὶς χωρὶς ἱππάρχου τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν. 102
ἔπειτα τῆς ἐξουσίας τὸ κράτος ἐπιδεῖξαι βουληθεὶς ὅσον ἐστί, καταπλήξεως μᾶλλον ἢ χρήσεως ἕνεκα τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσεν ἅμα ταῖς

δεσμαῖς τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις διὰ τῆς πόλεως φέρειν· ἔθος ἐπιχώριον μὲν τοῖς βασιλεῦσιν, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐξ οὗ Οὐαλέριος Ποπλικόλας ὁ πρῶτος ὑπατεύσας ἐμείωσε τὸν φθόνον τῆς ἀρχῆς, αὐτὸς ἀνανεωσάμενος. καταπληξάμενος δὲ τούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις συμβόλοις τῆς βασιλικῆς ἡγεμονίας τοὺς ταρακτικοὺς καὶ νεωτεριστὰς, τὸ κράτιστον τῶν ὑπὸ Σερουΐου Τυλλίου τοῦ δημοτικωτάτου βασιλέως κατασταθέντων νομίμων, πρῶτον ἐπέταξε ποιῆσαι Ῥωμαίοις ἅπασι, τιμήσεις κατὰ φυλὰς τῶν βίων ἐνεγκεῖν, προσγράφοντας γυναικῶν τε καὶ παίδων ὀνόματα καὶ ἡλικίας ἑαυτῶν τε καὶ τέκνων. ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ πάντων τιμησαμένων διὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας· τήν τε γὰρ οὐσίαν ἀπολέσαι τοὺς ἀπειθήσαντας ἔδει καὶ τὴν πολιτείαν· ἑπτακοσίοις πλείους εὑρέθησαν οἱ ἐν ἥβῃ Ῥω-
)30 μαῖοι πεντεκαίδεκα μυριάδων. μετὰ τοῦτο διακρίνας τοὺς ἔχοντας τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ καταχωρίσας εἰς λόχους, διένειμε πεζούς τε καὶ ἱππεῖς εἰς τέτταρας μοίρας· ὧν μίαν μὲν τὴν κρατίστην περὶ αὐτὸν εἶχεν, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων Κλοίλιον ἐκέλευσε τὸν συνύπατον ἣν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν, τὴν δὲ τρίτην Σπόριον Κάσσιον τὸν ἱππάρχην, τὴν δὲ καταλειπομένην τὸν ἀδελφὸν Σπόριον Λάρκιον· αὕτη φρουρεῖν τὴν πόλιν ἐτάχθη σὺν τοῖς πρεσβυτέροις ἐντὸς τείχους μένουσα.

LXXVI. Ὡς δ' ἦν αὐτῷ πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ, προήγαγε τὰς δυνάμεις εἰς ὕπαιθρον, καὶ τίθεται στρατόπεδα τρία καθ' οὓς μάλιστα ὑπελάμβανε τόπους ποιήσεσθαι τοὺς Λατίνους τὴν ἔφοδον. ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι φρονίμων στρατηγῶν ἐστιν, οὐ μόνον τὰ ἑαυτῶν

πράγματα ποιεῖν ἰσχυρά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολε-
μίων ἀσθενῆ, καὶ μάλιστα μὲν ἄνευ μάχης καὶ
πόνου καταλύεσθαι τοὺς πολέμους, εἰ δὲ μή γε,
σὺν ἐλαχίστῃ τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους δαπάνῃ,
πολέμων τε ἁπάντων κακίστους ἡγούμενος καὶ πλεῖ- 10
στα τὰ λυπηρὰ ἔχοντας, οὓς πρὸς συγγενεῖς καὶ φί-
λους ἀναγκαζόμενοί τινες ἀναιροῦνται, ἐπιεικεστέ-
ρων μᾶλλον ἢ δικαιοτέρων ᾤετο δεῖν αὐτοῖς διαλύ-
σεων. κρύφα τε δὴ πέμπων πρὸς τοὺς ἐπιφανεστά-
τους τῶν Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς ἔπειθε φιλίαν
πράττειν ταῖς πόλεσι, καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πρεσβευό-
μενος κατὰ πόλεις τε καὶ πρὸς τὸ κοινὸν οὐ χαλεπῶς
ἐξειργάσατο μηκέτι τὴν αὐτὴν ἅπαντας ὁρμὴν ἔχειν
πρὸς τὸν πόλεμον· μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐξεθεράπευσε
καὶ διαστῆναι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐποίησε διὰ τοι-
αύτης εὐεργεσίας. οἱ τὴν αὐτοκράτορα παρειλη-
φότες τῶν Λατίνων στρατηγίαν, Μαμίλιός τε καὶ
Σέξτος ἐν Τύσκλῳ πόλει τὰς δυνάμεις συνέχοντες,
παρεσκευάζοντο μὲν ὡς ἐλάσοντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην,
ἐδαπάνων δὲ πολὺν εἰς τὸ μέλλειν χρόνον, εἴτε τὰς
ὑστεριζούσας ἀναμένοντες πόλεις, εἴτε τῶν ἱερῶν
αὐτοῖς οὐ γινομένων καλῶν. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ
τινὲς ἀποσκιδνάμενοι τοῦ στρατοπέδου τὴν χώραν τῶν
Ῥωμαίων ἐπόρθουν. τοῦτο μαθὼν ὁ Λάρκιος ἀποστέλ- 10
λει τὸν Κλοίλιον ἐπ' αὐτοὺς ἄγοντα τῶν ἱππέων τε καὶ
ψιλῶν τοὺς ἀνδρειοτάτους. ὃς ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ἀπροσ-
δόκητος ὀλίγους μέν τινας ἀποκτείνει μαχόμενος, τοὺς
δὲ λοιποὺς αἰχμαλώτους λαμβάνει. τούτους ὁ Λάρκιος
ἐκ τῶν τραυμάτων ἀναλαβὼν καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκθερα-
πεύσας φιλανθρωπίαις ἀπέστειλεν εἰς Τύσκλον
ἀθρόους ἄνευ λύτρων, πρεσβευτὰς σὺν αὐτοῖς πέμ-
ψας Ῥωμαίων τοὺς ἐπιφανεστάτους. οὗτοι διεπρά-

ξαντο διαλυθῆναι τὸ στράτευμα τῶν Λατίνων καὶ γενέσθαι ταῖς πόλεσιν ἐνιαυσίους ἀνοχάς.

LXXVII. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ ἀνὴρ ἀπῆγε τὰς δυνάμεις ἐκ τῆς ὑπαίθρου, καὶ πρὶν ἢ πάντα τὸν τῆς ἐξουσίας ἐκπληρῶσαι χρόνον ὑπάτους ἀποδείξας ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, οὔτε ἀποκτείνας οὐθένα Ῥωμαίων οὔτε ἐξελάσας τῆς πατρίδος οὔτε ἄλλῃ συμφορᾷ βαρείᾳ περιβαλὼν οὐδεμιᾷ. οὗτος
1033 ὁ ζῆλος ἀπ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρξάμενος ἅπασι παρέμεινε τοῖς λαμβάνουσι τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, ἄχρι τῆς τρίτης πρὸ ἡμῶν γενεᾶς. οὐθένα γοῦν ἐκ τῆς ἱστορίας παρειλήφαμεν ὃς οὐ μετρίως αὐτῇ καὶ πολιτικῶς ἐχρήσατο, πολλάκις ἀναγκασθείσης τῆς πόλεως καταλῦσαι τὰς νομίμους ἀρχὰς καὶ πάντα ποιῆσαι τὰ πράγματα ὑφ' ἑνί. καὶ εἰ μὲν ἐν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις μόνον ἦσαν οἱ λαμβάνοντες τὴν δικτατορίαν ἀγαθοὶ προστάται τῆς πατρίδος μηθὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀρχῆς διαφθειρόμενοι ἧττον ἂν θαυμαστὸν ἦν· νῦν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐμφυλίοις διχοστασίαις πολλαῖς καὶ μεγάλαις γενομέναις, καὶ ἐπὶ καταλύσει βασιλειῶν καὶ τυραννίδων ὑποπτευομένων καὶ ἐπ' ἄλλων συμφορῶν κωλύσει μυρίων ὅσων οἱ τηλικαύτης τυχόντες ἐξουσίας ἅπαντες ἀνεπιλήπτους καὶ τῷ πρώτῳ λαβόντι τὴν ἀρχὴν ὁμοίους ἑαυτοὺς παρέσχοντο· ὥσθ' ἅπασι παραστῆναι τὴν αὐτὴν δόξαν, ὅτι μία βοήθεια παντός ἐστιν ἀνιάτου κακοῦ καὶ τελευταία σωτηρίας ἐλπίς, ὅταν ἀπορραγῶσιν ἅπασαι διὰ καιρούς τινας,
1034 ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχή. ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν ἡλικίας ὁμοῦ τι τετρακοσίων διαγενομένων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Τίτου Λαρκίου δικτατορίας, διεβλήθη καὶ μισητὸν ἅπασιν ἀνθρώποις ἐφάνη τὸ

πρᾶγμα Λευκίου Κορνηλίου Σύλλα πρώτου καὶ μόνου πικρῶς αὐτῇ καὶ ὠμῶς χρησαμένου· ὥστε τότε πρῶτον αἰσθέσθαι Ῥωμαίους, ὃ τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον ἠγνόουν, ὅτι τυραννίς ἐστιν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχή. βουλήν τε γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων συνέστησε καὶ τὸ τῆς δημαρχίας κράτος εἰς ἐλάχιστον συνέστειλε καὶ πόλεις ὅλας ἐξῴκισε καὶ βασιλείας τὰς μὲν ἀνεῖλε, τὰς δὲ αὐτὸς ἀπέδειξε, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ αὐθάδη διεπράξατο, περὶ ὧν πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν· πολίτας τε χωρὶς τῶν ἐν ταῖς μάχαις ἀπολομένων τοὺς παραδόντας αὐτῷ σφᾶς αὐτοὺς οὐκ ἐλάττους τετρακισμυρίων ἀπέκτεινεν, ὧν τινας καὶ βασάνοις πρῶτον αἰκισά- 103
μενος. εἰ μὲν οὖν ἀναγκαίως ἢ συμφερόντως τῷ κοινῷ πάντα ταῦτ' ἔπραξεν, οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς ἐξετάζειν· ὅτι δὲ διὰ ταῦτ' ἐμισήθη καὶ δεινὸν ἐφάνη τὸ τοῦ δικτάτορος ὄνομα, τοῦτό μοι προὔκειτο ἐπιδεῖξαι. πέφυκε δὲ οὐ ταῖς δυναστείαις τοῦτο μόναις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις συμβαίνειν τοῖς περιμαχήτοις καὶ θαυμαζομένοις ὑπὸ τοῦ κοινοῦ βίου πράγμασι. καλὰ μὲν γὰρ ἅπαντα φαίνεται καὶ συμφέροντα τοῖς χρωμένοις, ὅταν τις αὐτοῖς χρῆται καλῶς, αἰσχρὰ δὲ καὶ ἀσύμφορα, ὅταν πονηροὺς λάβῃ προστάτας. τούτου δ' ἡ φύσις αἰτία προσθεῖσα τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι καὶ κῆράς τινας συμφύτους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἂν εἴη τοῖς λόγοις καιρὸς ἐπιτηδειότερος. [οἱ δ' ἐν τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντες Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ Μάρκος Μηνύκιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου.]

1036 # ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

---

*Οἱ δ' ἐν τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν
παραλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ
Μάρκος Μηνύκιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πρώ-
της ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κρο-
τωνιάτης ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου, ἄλλο μὲν
οὐδὲν οὔτε πολεμικὸν οὔτε πολιτικὸν ἱστορίας ἄξιον
ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς ἔπραξαν· αἵ τε γὰρ πρὸς Λα-
τίνους ἀνοχαὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πολέ-
1037 μων παρέσχον εἰρήνην, ἥ τε τῆς ἀναπράξεως τῶν
δανείων κώλυσις, ἣν ἐψηφίσατο ἡ βουλή, ἕως ἂν
ὁ προσδοκώμενος πόλεμος εἰς ἀσφαλὲς ἔλθῃ τέλος,
ἔπαυσε τοὺς ἐντὸς τείχους νεωτερισμούς, οὓς ἐποι-
οῦντο οἱ πένητες ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες δη-
μοσίᾳ· δόγμα δὲ βουλῆς ἐκύρωσαν ἐπιεικέστατον,
Λατίνοις ἀνδράσιν εἴ τινες ἔτυχον ἐκ τοῦ Ῥωμαίων
ἔθνους συνοικοῦσαι γυναῖκες, ἢ Ῥωμαίοις Λατῖναι
ἑαυτῶν εἶναι κυρίας, ἐάν τε μένειν θέλωσι παρὰ τοῖς
γεγαμηκόσιν, ἐάν τε [μή,] εἰς τὰς πατρίδας ἀναστρέ-
φειν· τῶν δ' ἐκγόνων τὰ μὲν ἄρρενα παρὰ τοῖς πα-
τράσι μένειν, τὰς δὲ θηλείας καὶ ἔτι ἀγάμους ταῖς*

μητράσιν ἕπεσθαι· ἐτύγχανον δὲ πολλαὶ πάνυ γυναῖκες εἰς τὰς ἀλλήλων πόλεις ἐκδεδομέναι καὶ διὰ τὸ συγγενὲς καὶ διὰ φιλίαν, αἳ τυχοῦσαι τῆς ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀδείας ἐδήλωσαν ὅσην εἶχον ἐπιθυμίαν τῆς ἐν Ῥώμῃ διαίτης. αἵ τε γὰρ ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι Ῥωμαῖαι μικροῦ δεῖν πᾶσαι καταλιποῦσαι τοὺς ἄνδρας ὡς τοὺς πατέρας ἀνέστρεψαν, αἵ τε Ῥωμαίοις ἐκδεδομέναι Λατίνων πλὴν δυεῖν, αἱ λοι- 10
παὶ τῶν πατρίδων ὑπεριδοῦσαι παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν ἔμειναν· οἰωνὸς εὐτυχὴς τῆς μελλούσης πόλεως ἐπικρατήσειν τῷ πολέμῳ. Ἐπὶ τούτων φασὶ τῶν ὑπάτων τὸν νεὼν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπετώλιον φέρουσαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ δημοτελεῖς ἀναδειχθῆναι τῷ θεῷ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἑορτάς τε καὶ θυσίας. τὰ δὲ πρὸ τούτων τὸν βωμὸν αὐτόθι καθιδρύσθαι λέγουσι τὸν ὑφ' Ἡρακλέους κατεσκευασμένον, ἐφ' οὗ τὰς ἐμπύρους ἀπαρχὰς ἔθυον Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν οἱ τὰ ἱερὰ παρ' ἐκείνου παραλαβόντες· τὴν δὲ ἐπιγραφὴν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ τινὲς μὲν ἱστοροῦσι λαβεῖν Τῖτον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ, οἱ δὲ καὶ βασιλέα Ταρκύνιον τὸν ἐκπεσόντα τῆς ἀρχῆς· τὴν δὲ 10
καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ λαβεῖν Πόστομον Κομίνιον κατὰ ψήφισμα βουλῆς. τούτοις μὲν δὴ τοῖς ὑπάτοις εἰρήνης ὥσπερ ἔφην βαθείας ἐξεγένετο ἀπολαῦσαι.

II. Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν Αὖλος Ποστόμιος καὶ Τῖτος Οὐεργίνιος, ἐφ' ὧν αἱ μὲν ἐνιαύσιοι ἀνοχαὶ πρὸς Λατίνους διελέλυντο, παρασκευαὶ δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὑφ' ἑκατέρων ἐγίνοντο μεγάλαι. ἦν δὲ τὸ μὲν Ῥωμαίων πλῆθος ἅπαν ἑκούσιον καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ χωροῦν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα· τοῦ δὲ Λατίνων τὸ πλέον ἀπρόθυμον καὶ

ὑπ' ἀνάγκης κατειργόμενον, τῶν μὲν δυναστευόντων ἐν ταῖς πόλεσιν ὀλίγου δεῖν πάντων δωρεαῖς τε καὶ ὑποσχέσεσιν ὑπὸ Ταρκυνίου τε καὶ Μαμιλίου διεφθαρμένων, τῶν δὲ δημοτικῶν ὅσοις οὐκ ἦν βουλομένοις ὁ πόλεμος ἀπελαυνομένων ἀπὸ τῆς περὶ τῶν κοινῶν φροντίδος· οὐδὲ γὰρ λόγος ἔτι τοῖς βουλομένοις ἀπεδίδοτο. ἠναγκάζοντο δὴ χαλεπαίνοντες ἐπὶ
040 τούτῳ συχνοὶ καταλιπεῖν τὰς πόλεις καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτομολεῖν· κωλύειν γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ δι' ἑαυτῶν πεποιημένοι τὰς πόλεις, ἀλλὰ πολλὴν τοῖς διαφόροις τῆς ἑκουσίου φυγῆς χάριν ᾔδεσαν. ὑποδεχόμενοι δὲ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς μὲν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀφικνουμένους εἰς τὰς ἐντὸς τείχους κατέταττον στρατιὰς τοῖς πολιτικοῖς ἐγκαταμιγνύντες λόχοις· τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὰ περὶ τὴν πόλιν ἀποστέλλοντες φρούρια καὶ ταῖς ἀποικίαις ἀπομερίζοντες, ἵνα μή τι νεωτερίσειαν, εἶχον ἐν φυλακῇ. ἁπάντων δὲ τὴν αὐτὴν γνώμην λαβόντων, ὅτι μιᾶς δεῖ πάλιν τοῖς πράγμασιν ἀφειμένης ἅπαντα διοικεῖν κατὰ τὸν αὐτῆς λογισμὸν ἀνυπευθύνου ἀρχῆς, δικτάτωρ ἀποδείκνυται τῶν ὑπάτων ὁ νεώτερος Αὖλος Ποστόμιος ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος Οὐεργινίου· ἱππάρχην δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ προσείλετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ προτέρῳ δικτάτορι Τῖτον Αἰβούτιον Ἔλβαν· καὶ καταγράψας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἐν ἥβῃ Ῥωμαίους ἅπαντας καὶ διελὼν εἰς τέτταρα μέρη τὴν
141 δύναμιν, μιᾶς μὲν αὐτὸς ἡγεῖτο μοίρας, ἑτέρας δὲ τὸν συνύπατον Οὐεργίνιον ἔταξεν ἄρχειν, τῆς δὲ τρίτης Αἰβούτιον τὸν ἱππάρχην, ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης κατέλιπεν ἔπαρχον Αὖλον Σεμπρώνιον, ᾧ τὴν πόλιν φυλάττειν ἐπέτρεψεν.

III. Παρεσκευασμένῳ δὲ αὐτῷ πάντα τἀπιτήδεια

πρὸς τὸν πόλεμον ἧκον ἀγγέλλοντες οἱ σκοποὶ πανστρατιᾷ Λατίνους ἐξεληλυθότας· καὶ αὖθις ἕτεροι δηλοῦντες ἐξ ἐφόδου τι καταληφθῆναι πρὸς αὐτῶν χωρίον ἐχυρὸν Κορβιῶνα καλούμενον, ἐν ᾧ φρουρά τις ἦν Ῥωμαίων ἐνοικουροῦσα ὀλίγη· ἣν ἅπασαν διαφθείραντες καὶ τὸ χωρίον αὐτὸ κατασχόντες ὁρμητήριον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου· ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα οὐ κατελάμβανον ἐν τοῖς ἀγροῖς, χωρὶς τῶν ἐν τῷ Κορβιῶνι ἐγκαταληφθέντων, προανεσκευασμένων πρὸ πολλοῦ τῶν γεωργῶν εἰς τὰ προσεχέστατα τῶν ἐρυμάτων ὅσα δύναμις ἦν ἑκάστοις 1042 φέρειν τε καὶ ἄγειν· οἰκίας δὲ αὐτῶν ἐνεπίμπρασαν ἐρήμους ἀφειμένας καὶ γῆν ἐδῄουν. ἀφίκετο δ' αὐτοῖς ἐξεστρατευμένοις ἤδη ἐξ Ἀντίου πόλεως ἐπιφανεστάτης τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους στρατιά τε ἱκανὴ καὶ ὅπλα καὶ σῖτος καὶ ὅσων ἄλλων εἰς τὸν πόλεμον ἐδέοντο. ἐφ' οἷς πάνυ θαρρήσαντες ἐν ἐλπίσι χρησταῖς ἦσαν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Οὐολούσκων συναρουμένων σφίσι τοῦ πολέμου τῆς Ἀντιατῶν πόλεως ἀρξαμένης. ταῦτα μαθὼν ὁ Ποστόμιος ἐξεβοήθει διὰ ταχέων πρὶν ἢ συνελθεῖν τοὺς πολεμίους ἅπαντας· ἀγαγὼν δ' ἐν νυκτὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατιὰν πορείᾳ συντόνῳ, πλησίον γίνεται τῶν Λατίνων ἐστρατοπεδευκότων παρὰ λίμνῃ Ῥηγίλλῃ καλουμένῃ ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ, καὶ τίθεται τὸν χάρακα κατὰ κε- 1043 φαλῆς τῶν πολεμίων ἐν ὑψηλῷ λόφῳ καὶ δυσβάτῳ, ἔνθ' ὑπομένων πολλὰ πλεονεκτήσειν ἔμελλεν.

IIII. Οἱ δὲ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες, Ὀκταούιός τε ὁ Τυσκλανὸς ὁ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως γαμβρὸς, ὡς δέ τινες γράφουσιν υἱὸς τοῦ γαμβροῦ, καὶ Σέξτος Ταρκύνιος· ἐτύγχανον γὰρ δὴ τηνικαῦτα χωρὶς ἀλλήλων ἐστρατοπεδευκότες· εἰς ἓν συνάγουσι τὰς

δυνάμεις χωρίον, καὶ παραλαβόντες τοὺς χιλιάρχους τε καὶ λοχαγοὺς ἐσκόπουν ὅστις ἔσται τρόπος τοῦ πολέμου· καὶ πολλαὶ γνῶμαι ἐλέχθησαν. οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἐφόδου χωρεῖν ἠξίουν ἐπὶ τοὺς ἅμα τῷ δικτάτορι καταλαβομένους τὸ ὄρος ἕως ἔτι ἦσαν αὐτοῖς φοβεροί, οὐκ ἀσφαλείας σημεῖον εἶναι νομίζοντες τὴν τῶν ἐχυρῶν κατάληψιν ἀλλὰ δειλίας· οἱ δὲ τοὺς μὲν ἀποταφρεύσαντας ὀλίγῃ τινὶ κατείργειν φυλακῇ, τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν ἀναλαβόντας ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄγειν ὡς ῥᾳδίαν ἁλῶναι τῆς κρατίστης νεότητος ἐξεληλυθυίας· οἱ δὲ τὰς Οὐολούσκων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων βοηθείας ἀναμένειν συνεβούλευον τὰ ἀσφαλέστερα πρὸ τῶν θρασυτέρων αἱρου-
1044 *μένους· Ῥωμαίους μὲν γὰρ οὐθὲν ἀπολαύσειν ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ χρόνου, ἑαυτοῖς δὲ βραδυνόμενα κρείττω γενήσεσθαι τὰ πράγματα. ἔτι δ' αὐτῶν βουλευομένων ἧκεν ἐκ Ῥώμης ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τῖτος Οὐεργίνιος ἔχων τὴν σὺν ἑαυτῷ δύναμιν αἰφνίδιος ἐν τῇ κατόπιν νυκτὶ τὴν ὁδὸν διανύσας, καὶ στρατοπεδεύεται δίχα τοῦ δικτάτορος ἐφ' ἑτέρας ῥάχεως ὀρεινῆς πάνυ καὶ ἐχυρᾶς· ὥστε ἀμφοτέρων ἀποκεκλεῖσθαι τοὺς Λατίνους τῶν ἐπὶ τὴν πολεμίαν ἐξόδων, τοῦ μὲν ὑπάτου τῶν ἀριστερῶν προκαθημένου μερῶν, τοῦ δὲ δικτάτορος τῶν δεξιῶν. ἔτι δὲ πλείονος ταραχῆς κατασχούσης τοὺς οὐδὲν πλεῖον τῶν ἀσφαλῶν προελομένους ἡγεμόνας καὶ δέους, μὴ τὰ οἰκεῖα οὐ πολλὰ ὄντα δαπανᾶν ἀναγκάζωνται βραδύνοντες, μαθὼν ὁ Ποστόμιος ὅσον ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ ἄπειρον στρατηγίας πέμπει τὸν ἱππάρχην Τῖτον Αἰβούτιον ἄγοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους ἱππεῖς τε καὶ ψιλούς, καταλαβέσθαι κελεύσας ὄρος τι καλῶς ἐν*
1045 *παρόδῳ κείμενον ταῖς παρακομιζομέναις Λατίνοις*

ἀγοραῖς οἴκοθεν· καὶ φθάνει πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους ἡ σὺν τῷ ἱππάρχῃ πεμφθεῖσα δύναμις νύκτωρ παρενεχθεῖσα καὶ δι' ὕλης ἀτριβοῦς διελθοῦσα καὶ γενομένη ἐγκρατὴς τοῦ λόφου.

V. *Μαθόντες δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν πολεμίων καταλαμβανόμενα καὶ τὰ κατὰ νώτου σφῶν ἐρυμνά, καὶ οὐδὲ περὶ τῆς οἴκοθεν ἀγορᾶς χρηστὰς ἔτι ἐλπίδας ἔχοντες, ὡς ἀσφαλῶς σφίσι παρακομισθησομένης, ἀπορρᾶξαι τοὺς Ῥωμαίους ἔγνωσαν ἀπὸ τοῦ λόφου, πρὶν ἢ χάρακι καὶ τάφρῳ κρατύνασθαι. ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἵππον ἅτερος αὐτῶν Σέξτος ἤλαυνεν* 1046 *ἀνὰ κράτος [αὐτήν,] ὡς οὐ δεξομένης αὐτὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου. γενναίως δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τοὺς ἐπιόντας ὑπομεινάντων, μέχρι μέν τινος ἀντεῖχεν ὑποστρέφων τε καὶ αὖθις ἐπάγων· ἐπεὶ δὲ ἥ τε φύσις τοῦ χωρίου τοῖς μὲν ἤδη κρατοῦσι τῶν ἄκρων μεγάλα πλεονεκτήματα παρεῖχε, τοῖς δὲ κάτωθεν ἐπιοῦσιν οὐδὲν ὅ τι μὴ πολλὰς πάνυ πληγὰς καὶ πόνους ἀνηνύτους ἔφερε, καὶ αὖθις ἑτέρα παρῆν δύναμις τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς πεζικῆς φάλαγγος ἐπίκουρος, ἣν ὁ Ποστόμιος κατὰ πόδας ἀπέστειλεν, οὐδὲν ἔτι πράττειν δυνάμενος ἀπῆγε τὴν ἵππον ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι βεβαίως κρατοῦντες τὸ χωρίον, προφανῶς κρατύνονται τὴν φυλακήν. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργοι τοῖς περὶ Μαμίλιον καὶ Σέξτον ἐδόκει μὴ πολὺν διὰ μέσου ποιεῖν χρόνον, ἀλλ' ὀξείᾳ κρῖναι τὰ πράγματα μάχῃ. τῷ δὲ δικτάτορι τῶν Ῥωμαίων καταρχὰς οὕτως ἔχοντι προαιρέσεως, ὡς ἀμαχητὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, καὶ παντὸς μάλιστα διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν* 1047 *ἀντιστρατήγων τοῦτο ποιήσειν ἐλπίσαντι, τότ' ἐφάνη χωρεῖν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα. ἑάλωσαν γάρ τινες ὑπὸ τῶν*

φρουρούντων τὰς ὁδοὺς ἱππέων ἄγγελοι γράμματα φέροντες παρὰ Οὐολούσκων πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Λατίνων δηλοῦντα, ὅτι πολλαὶ δυνάμεις αὐτοῖς ἐπὶ συμμαχίαν ἥξουσιν εἰς ἡμέραν τρίτην μάλιστα καὶ αὖθις ἕτεραι παρὰ Ἑρνίκων. τὰ μὲν δὴ παρασχόντα τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν ταχεῖαν παρατάξεως ἀνάγκην τέως οὐ προαιρουμένοις ταῦτ' ἦν. ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης, προήεσαν εἰς τὸ μεταξὺ χωρίον ἀμφότεροι καὶ ἐξέτασσον τὰς δυνάμεις κατὰ τάδε· Σέξτος μὲν Ταρκύνιος ἐπὶ τοῦ λαιοῦ τῶν Λατίνων ἐτάχθη κέρατος, Ὀκταούιος δὲ Μαμίλιος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, τὴν δὲ κατὰ μέσοι στάσιν εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν Ταρκυνίου παίδων Τῖτος, ἔνθα καὶ Ῥωμαίων οἵ τε αὐτόμολοι καὶ οἱ φυγάδες ἐτάχθησαν. ἡ δὲ ἵππος ἅπασα τριχῇ διαιρεθεῖσα
1048 τοῖς κέρασιν ἀμφοτέροις προσενεμήθη καὶ τοῖς κατὰ μέσην τεταγμένοις τὴν φάλαγγα. τῆς δὲ Ῥωμαίων στρατιᾶς τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἱππάρχης Τῖτος Αἰβούτιος ἐναντίος Ὀκταουΐῳ Μαμιλίῳ, τὸ δὲ δεξιὸν Τῖτος Οὐεργίνιος ὁ ὕπατος Σέξτῳ Ταρκυνίῳ στάσιν ἐναντίαν ἐπέχων· τὰ δὲ μέσα τῆς φάλαγγος αὐτὸς ὁ δικτάτωρ Ποστόμιος ἐξεπλήρου Τίτῳ Ταρκυνίῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν φυγάσι χωρήσων ὁμόσε· πλῆθος δὲ τῆς συνελθούσης δυνάμεως εἰς τὴν παράταξιν ἀφ' ἑκατέρου στρατεύματος ἦν, Ῥωμαίων μὲν ἐπὶ δισμυρίοις [τε καὶ] τετρακισχίλιον πεζοὶ τριακοσίων δέοντες, χίλιοι δὲ ἱππεῖς· Λατίνων δὲ σὺν τοῖς συμμάχοις τετρακισμύριοι μάλιστα πεζοὶ καὶ τρισχίλιοι ἱππεῖς.

1049 VI. Ὡς δὲ εἰς χεῖρας ἥξειν ἔμελλον, οἵ τε τῶν Λατίνων στρατηγοὶ συγκαλέσαντες τοὺς σφετέρους πολλὰ εἰς τὸ ἀνδρεῖον ἐπαγωγὰ καὶ δεήσεις τῶν

στρατιωτῶν μακρὰς διεξῆλθον, ὅ τε Ῥωμαῖος ὀρρωδοῦντας ὁρῶν τοὺς σφετέρους, ὅτι πλήθει συνοίσονται μακρῷ προὔχοντι τοῦ σφετέρου, ἐξελέσθαι τὸ δέος αὐτῶν ἐκ τῆς διανοίας βουλόμενος συνεκάλεσεν εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παραστησάμενος τοὺς πρεσβυτάτους τῶν ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου καὶ τιμιωτάτους ἔλεξε τοιάδε· Θεοὶ μὲν ἡμῖν ὑπισχνοῦνται δι' οἰωνῶν τε καὶ σφαγίων καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς ἐλευθερίαν τῇ πόλει παρέξειν καὶ νίκην εὐτυχῆ, ἀμοιβάς τε ἡμῖν ἀποδιδόντες ἀγαθὰς ἀνθ' ὧν αὐτοὺς σέβοντες καὶ τὰ δίκαια ἀσκοῦντες ἐν παντὶ τῷ βίῳ [ἡμῶν] διετελέσαμεν, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν νεμεσῶντες κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὰ συγγενεῖς τε ὄντες καὶ φίλοι καὶ τοὺς αὐτοὺς ὀμωμοκότες ἕξειν ἐχθροὺς καὶ φίλους, ἁπάντων ὑπεριδόντες τούτων πόλεμον ἐπιφέρουσιν ἡμῖν ἄδικον, οὐχ ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, ὁποτέρους ἡμῶν μᾶλλον αὐτὴν ἔχειν προσῆκεν· ἧττον γὰρ ἂν ἦν δεινόν· ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ταρ- 1050
κυνίων τυραννίδος, ἵνα δούλην ἀντ' ἐλευθέρας τὴν πόλιν αὖθις ποιήσωσι. χρὴ δὲ καὶ ὑμᾶς, ἄνδρες λοχαγοί τε καὶ στρατιῶται, μαθόντας ὅτι συμμάχους ἔχετε τοὺς θεοὺς, οἵπερ αἰεὶ τὴν πόλιν σώζουσιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι περὶ τόνδε τὸν ἀγῶνα· ἐπισταμένους ὅτι τῆς παρὰ θεῶν βοηθείας ὑπάρχει τυγχάνειν τοῖς γενναίως ἀγωνιζομένοις καὶ πάντα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰς τὸ νικᾶν πρόθυμα παρεχομένοις, οὐ τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις ὑπὲρ ἑαυτῶν ταλαιπωρεῖν. ὑπάρχει δὲ ὑμῖν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα πρὸς τὸ νικᾶν ὑπὸ τῆς τύχης παρεσκευασμένα, τρία δὲ πάντων κάλλιστα καὶ φανερώτατα.

VII. *Πρῶτον μὲν τὸ παρ' ἀλλήλων πιστὸν, οὗ
μάλιστα δεῖ τοῖς μέλλουσι τῶν ἐχθρῶν κρατήσειν.
οὐ γὰρ ἀρξαμένους ὑμᾶς τήμερον ἀλλήλοις εἶναι
βεβαίους φίλους δεῖ καὶ πιστοὺς συμμάχους, ἀλλ'*
1051 *ἡ πατρὶς ἐκ πολλοῦ τοῦθ' ἅπασι παρεσκεύακε τἀγα-
θόν. καὶ γὰρ ἐτράφητε ὁμοῦ καὶ παιδείας ἐτύχετε
κοινῆς καὶ θεοῖς ἐπὶ τῶν αὐτῶν βωμῶν ἐθύσατε καὶ
πολλῶν μὲν ἀγαθῶν ἀπολελαύκατε, πολλῶν δὲ κα-
κῶν πεπείρασθε κοινῇ, ἐξ ὧν ἰσχυραὶ καὶ ἀδιάλυτοι
πεφύκασι συγκεράννυσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις φιλίαι·
ἔπειτα ὅτι περὶ τῶν μεγίστων κοινὸς ἅπασιν ὑπάρχει
ἀγών. εἰ γὰρ ὑποχείριοι γενήσεσθε τοῖς ἐχθροῖς,
οὐχὶ τοῖς μὲν ὑμῶν ὑπάρξει μηδενὸς πειραθῆναι
δεινοῦ, τοῖς δὲ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν
ἀξίωμα καὶ τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἅπα-
σιν ὁμοίως ἀπολωλεκέναι, καὶ μήτε γυναικῶν μήτε
παίδων μήτε οὐσίας μήτε ἄλλου τινὸς ὧν ἔχετε ἀπο-
λαύσειν ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἡγουμένοις τῆς πόλεως
καὶ τὰ κοινὰ διοικοῦσι τὸν οἴκτιστον μόρον ἀποθα-
νεῖν σὺν αἰκίαις καὶ βασάνοις. ὅπου γὰρ οὐδὲν
πεπονθότες ὑφ' ὑμῶν κακὸν οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλατ-*
1052 *τον πολλὰ καὶ παντοδαπὰ ἐξύβρισαν εἰς ὑμᾶς ἅπαν-
τας, τί χρὴ προσδοκᾶν ποιήσειν αὐτοὺς, ἂν νῦν κρα-
τήσωσι τοῖς ὅπλοις, μνησικακοῦντας ὅτι τῆς πόλεως
μὲν αὐτοὺς ἀπηλάσατε καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλεσθε
καὶ οὐδ' ἐπιβῆναι τῆς πατρῴας γῆς ἐᾶτε; τελευταῖον
δὲ τῶν εἰρημένων οὐδενὸς ἑτέρου φήσαιτ' ἂν εἶναι
πλεονεκτημάτων ἔλασσον, ἐὰν ὀρθῶς σκοπῆτε, τὸ μὴ
τοιαῦτα ἡμῖν ἀπηντῆσθαι τὰ τῶν πολεμίων οἷα ὑπε-
λάβομεν, ἀλλὰ πολλῷ τῆς δόξης ἐνδεέστερα. ἔξω γὰρ
τῆς Ἀντιατῶν ἐπικουρίας οὐδένας ἄλλους ὁρᾶτε κοι-
νωνοὺς παρόντας αὐτοῖς τοῦ πολέμου· ἡμεῖς δ'*

ἅπαντας Οὐολούσκους ἥξειν αὐτοῖς ὑπελαμβάνομεν
συμμάχους καὶ Σαβίνων τε καὶ Ἑρνίκων συχνούς,
καὶ μυρίους ἄλλους διὰ κενῆς ἀνεπλάττομεν ἡμῖν
αὐτοῖς φόβους. πάντα δ' ἦν ἄρα ταῦτα Λατίνων
ὀνείρατα, ὑποσχέσεις ἔχοντα κενὰς καὶ ἐλπίδας ἀτε-
λεῖς. οἱ μέν γε ἐγκαταλελοίπασιν αὐτῶν τὴν ἐπικου-
ρίαν καταφρονήσαντες τῶν στρατηγῶν τῆς ἀστρατη- 1053
γησίας, οἱ δὲ μελλήσουσι μᾶλλον ἢ βοηθήσουσι τρί-
βοντες ἐν ταῖς ἐλπίσι τὸν χρόνον, οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐν
παρασκευαῖς ὑστερήσαντες τῆς μάχης οὐδὲν ἔτι αὐ-
τοῖς χρήσιμοι γενήσονται.

VIII. Εἰ δέ τινες ὑμῶν ταῦτα μὲν ὀρθῶς εἰρῆ-
σθαι νομίζουσιν, ὀρρωδοῦσι δὲ τὸ τῶν ἀντιπολεμίων
πλῆθος, βραχείᾳ διδαχῇ μαθέτωσαν τὰ μὴ δεινὰ δε-
διότες, μᾶλλον δὲ ἀναμνήσει· πρῶτον μὲν ἐνθυμη-
θέντες ὅτι πλεῖόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ἠναγκασμένον
τὰ ὅπλα καθ' ἡμῶν ἀναλαβεῖν, ὡς ἐκ πολλῶν ἡμῖν
ἔργων τε καὶ λόγων ἐδήλωσε, τὸ δὲ ἑκούσιόν τε
καὶ ἐκ προθυμίας ὑπὲρ τῶν τυράννων ἀγωνιζόμενον
πάνυ ὀλίγον, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν μέρος τι τοῦ
ἡμετέρου· ἔπειθ' ὅτι τοὺς πολέμους ἅπαντας οὐχ οἱ
πλείους τοῖς ἀριθμοῖς κατορθοῦσιν, ἀλλ' οἱ κρείτ-
τους ἀρετῇ. πολὺ ἂν ἔργον εἴη παραδείγματα φέ-
ρειν, ὅσα βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων στρατεύματα 1054
ὑπερβαλόντα πλήθει μικραὶ πάνυ κατηγωνίσαντο
δυνάμεις, οὕτως ὥστε μηδὲ πιστοὺς εἶναι τοῖς πολ-
λοῖς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. ἐῶ τἆλλα· ἀλλ' ὑμεῖς
αὐτοὶ πόσους κατωρθώκατε πολέμους μετ' ἐλάττονος
ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως μείζοσιν ἢ τοσαύταις
παρασκευαῖς πολεμίων ἀντιταχθέντες; φέρε, ἀλλὰ
τοῖς μὲν ἄλλοις φοβεροὶ διατελεῖτε ὄντες ὧν ἐκρα-
τεῖτε μαχόμενοι, Λατίνοις δὲ ἄρα τούτοις καὶ τοῖς

συμμάχοις αὐτῶν Οὐολούσκοις εὐκαταφρόνητοι, διὰ
τὸ μὴ πειραθῆναί ποτε αὐτοὺς τῆς ὑμετέρας μάχης;
ἀλλὰ πάντες ἴστε ὅτι ταῦτα ἀμφότερα τὰ ἔθνη πολ-
λαῖς ἐνίκων μάχαις οἱ πατέρες ἡμῶν. ἆρ' οὖν λόγον
ἔχει, τὰ μὲν τῶν κρατηθέντων πράγματα ἐπὶ ταῖς
τοιαύταις συμφοραῖς κρείττονα εἶναι, τὰ δὲ τῶν κε-
κρατηκότων ἐπὶ ταῖς τηλικαύταις εὐπραγίαις χείρονα;
καὶ τίς ἂν τοῦτο φήσειε νοῦν ἔχων; θαυμάσαιμι δ'
1055 ἂν εἴ τις ὑμῶν τὸ μὲν τῶν πολεμίων πλῆθος ἐν ᾧ
βραχὺ τὸ γενναῖόν ἐστιν ὀρρωδεῖ, τῆς δ' οἰκείας δυ-
νάμεως οὕτω πολλῆς καὶ ἀγαθῆς οὔσης καταφρονεῖ,
ἧς οὔτε ἀρετῇ κρείττων οὔτε ἀριθμῷ πλείων συνε-
λέχθη ποτὲ ἡμῖν ἐν οὐδενὶ τῶν πρὸ τούτου πολέμων
δύναμις.

VIIII. *Καὶ τόδε*, ὦ πολῖται, τοῦ μήτε ὀρρωδεῖν
μήτε ἐκτρέπεσθαι τὰ δεινὰ μέγιστον παρακέλευσμα,
ὅτι πάντες οἱ πρωτεύοντες τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου
πάρεισιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, κοινὰς ὑμῖν ποιησόμενοι τὰς
τοῦ πολέμου τύχας, οἷς ἀφεῖσθαι στρατείας ὅ τε χρό-
νος ὁ τῆς ἡλικίας ἀποδέδωκε καὶ ὁ νόμος. οὐκοῦν
αἰσχρὸν ὑμᾶς μὲν τοὺς ἐν ἀκμῇ φεύγειν τὰ δεινά,
τούτους δὲ τοὺς ὑπὲρ ἡλικίαν διώκειν· καὶ τὸ μὲν
τῶν γερόντων πρόθυμον, ἐπεὶ οὐκ ἀποκτεῖναί τινα
δύναται τῶν πολεμίων, ἀποθνήσκειν γε ὑπὲρ τῆς
πατρίδος ἐθέλειν, τὸ δ' ὑμέτερον ἀκμάζον, οἷς ἔξε-
1056 στιν ἀμφότερα εὐτυχήσασι μὲν σῶσαι καὶ νικᾶν
ἀσφαλῶς, εἰ δὲ καὶ μετὰ τοῦ δρᾶσαί τι γενναῖον καὶ
παθεῖν, μήτε τῆς τύχης πεῖραν λαβεῖν, μήτε τὴν τῆς
ἀρετῆς δόξαν καταλιπεῖν; οὐ πρὸς ὑμῶν, ὦ ἄνδρες
Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν πολλὰ ὑπάρχειν καὶ θαυμαστὰ ἔργα
παρ' ἑτέρων, οὓς οὐδεὶς ὑμνήσει λόγος ἀξίως· ***
πολλὰς δὲ καὶ περιβοήτους πράξεις οἰκείας τὸ ἐ

ὑμῶν καρπώσεται γένος, ἢν τοῦτον ἔτι κατορθώσητε
τὸν πόλεμον. ἵνα δὲ καὶ τοῖς τὰ κράτιστα ὑμῶν ἐγνω-
κόσι τὸ γενναῖον μὴ ἀκερδὲς γένηται, καὶ τοῖς πέρα
τοῦ δέοντος τὰ δεινὰ πεφοβημένοις μὴ ἀζήμιον ᾖ,
πρὶν εἰς ταῦτα ἐλθεῖν, οἵων ἑκατέροις συμβήσεται
τυχεῖν ἀκούσατέ μου. ᾧ μὲν ἄν τι καλὸν ἢ γενναῖον
ἐν τῇ μάχῃ διαπραξαμένῳ μαρτυρήσωσιν οἱ τὰ ἔργα
συνειδότες τάς τε ἄλλας ἀποδώσω παραχρῆμα τιμὰς,
ἃς ἐκ τῶν πατρίων ἑκάστοις ἐθισμῶν ὑπάρχει φέρε- 1057
σθαι, καὶ γῆς ἔτι προσθήσω κλῆρον, ἐξ ἧς κέκτηται
τὸ δημόσιον, ἱκανὸν ποιῆσαι ὡς μηδενὸς τῶν ἀναγ-
καίων δεηθῆναι· ᾧ δ' ἂν ἡ κακὴ καὶ θεοβλαβὴς
διάνοια φυγῆς ἀσχήμονος ἐπιθυμίαν ἐμβάλῃ, τούτῳ
τὸν φευγόμενον ἀγχοῦ παραστήσω θάνατον· κρείτ-
των γὰρ ἂν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις γένοιτο ὁ τοι-
οῦτος πολίτης ἀποθανών· καὶ περιέσται τοῖς οὕτως
ἀποθανοῦσι μήτε ταφῆς μήτε τῶν ἄλλων νομίμων
μεταλαβεῖν, ἀλλ' ἀζήλοις ἀκλαύστοις ὑπ' οἰωνῶν τε
καὶ θηρίων διαφορηθῆναι. ταῦτα δὴ προεγνωκότες
ἴτε προθύμως ἅπαντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, λαβόντες κα-
λὰς ἐλπίδας ἔργων καλῶν ἡγεμόνας, ὡς ἐν ἑνὶ τῷδε
κινδύνῳ τὸ κράτιστον καὶ κατ' εὐχὴν ἅπασι τέλος
λαβόντι τὰ μέγιστα ἕξοντες ἀγαθὰ, φόβου τυράννων
ὑμᾶς αὐτοὺς ἐλευθερώσοντες, πόλει τῇ γειναμένῃ
τροφείων δικαίας ἀπαιτούσῃ χάριτας ἀποδώσοντες,
παῖδας ὅσοις εἰσὶν ὑμῶν ἔτι νήπιοι καὶ γαμετὰς γυ- 1058
ναῖκας οὐ περιοψόμενοι παθεῖν πρὸς ἐχθρῶν ἀνήκε-
στα, γηραιούς τε πατέρας τὸν ὀλίγον ἔτι χρόνον ἥδι-
στον βιῶναι παρασκευάσοντες. ὦ μακάριοι μὲν οἷς
ἂν ἐκγένηται τὸν ἐκ τοῦδε τοῦ πολέμου θρίαμβον
καταγαγεῖν, ὑποδεχομένων ὑμᾶς τέκνων καὶ γυναι-
κῶν καὶ πατέρων· εὐκλεεῖς δὲ καὶ ζηλωτοὶ τῆς ἀρε-

τῆς οἱ τὰ σώματα χαριούμενοι τῇ πατρίδι. ἀποθανεῖν μὲν γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις ὀφείλεται, κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς· καλῶς δὲ καὶ ἐνδόξως μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς.

X. *Ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγὰ θάρσος τι δαιμόνιον ἐμπίπτει τῇ στρατιᾷ, καὶ ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς ἅπαντες ἀνεβόησαν ἅμα· Θάρσει τε καὶ ἄγε. καὶ ὁ Ποστόμιος ἐπαινέσας τὸ πρόθυμον αὐτῶν καὶ τοῖς θεοῖς εὐξάμενος, ἐὰν εὐτυχὲς καὶ καλὸν τέλος ἀκολουθήσῃ τῇ μάχῃ, θυσίας τε μεγάλας ἀπὸ πολλῶν ἐπιτελέσειν χρημάτων καὶ ἀγῶνας καταστήσεσθαι πολυτελεῖς, οὓς ἄξει ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.*
1059 *ὡς δὲ τὸ σύνθημα τὸ παρὰ τῶν ἡγεμόνων παρέλαβον, καὶ τὰ παρακλητικὰ τῆς μάχης αἱ σάλπιγγες ἐνεκελεύσαντο, ἐχώρουν ἀλαλάξαντες ὁμόσε, πρῶτον μὲν οἱ ψιλοί τε καὶ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων, ἔπειτα αἱ πεζαὶ φάλαγγες ὁπλισμούς τε καὶ τάξεις ὁμοίας ἔχουσαι· καὶ γίνεται πάντων ἀναμὶξ μαχομένων καρτερὸς ἀγὼν καὶ ἐν χερσὶ πᾶσα ἡ μάχη. ὡς δὲ πολὺ τὸ παράλογον ἀμφοτέροις τῆς δόξης· οὐδέτεροι γὰρ ἐλπίσαντες μάχης δεήσειν σφίσιν, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ τοὺς πολεμίους ὑπολαβόντες φοβήσειν, Λατῖνοι μὲν τῷ πλήθει τῆς σφετέρας ἵππου πιστεύσαντες, ἧς οὐδὲ τὸ ῥόθιον ᾤοντο τοὺς Ῥωμαίους ἱππεῖς ἀνέξεσθαι, Ῥωμαῖοι δὲ τῷ τολμηρῶς καὶ ἀπερισκέπτως ἐπὶ τὰ δεινὰ χωροῦντι καταπλήξεσθαι τοὺς πολεμίους· ταῦτα ὑπὲρ ἀλλήλων καταδοξάσαντες ἐν ἀρχαῖς τὰ ἐναντία ἑώρων γινόμενα. οὐκέτι δὲ τὸ τῶν ἀντιπο-*
1060 *λεμίων δέος[1], ἀλλὰ τὸ ἴδιον θάρσος ἑκάτεροι τοῦ τε σωθήσεσθαι καὶ τοῦ νικήσειν αἴτιον σφίσι νομίσαντες, ἀγαθοὶ μαχηταὶ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἐφάνησαν.*

*ἐγίγνοντο δὲ ποικίλαι καὶ ἀγχίστροφοι περὶ αὐτοὺς
αἱ τοῦ ἀγῶνος τύχαι.*

XI. *Πρῶτον μὲν οὖν οἱ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα
τεταγμένοι Ῥωμαίων, ἔνθα ὁ δικτάτωρ [Ποστούμιος]
ἦν λογάδας ἔχων περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς
πρώτοις μαχόμενος, τὸ καθ' αὐτοὺς ἐξωθοῦσι μέρος,
τρωθέντος ὑσσῷ τὸν δεξιὸν ὦμον θατέρου τῶν Ταρ-
κυνίου παίδων Τίτου καὶ μηκέτι δυναμένου τῇ χειρὶ
χρῆσθαι. Λικίννιος μὲν γὰρ καὶ οἱ περὶ Γέλλιον* 105
*οὐδὲν ἐξητακότες οὔτε τῶν εἰκότων οὔτε τῶν δυνα-
τῶν αὐτὸν εἰσάγουσι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον ἀγωνι-
ζόμενον ἐφ' ἵππου καὶ τιτρωσκόμενον, ἄνδρα ἐνενή-
κοντα ἔτεσι προσάγοντα. πεσόντος δὲ Τίτου μικρὸν
ἀγωνισάμενοι χρόνον οἱ περὶ αὐτὸν καὶ τὸ σῶμα ἔμ-
ψυχον ἀράμενοι γενναῖον οὐδὲν ἔτι ἔπραξαν, ἀλλ' ἀνε-
χώρουν ἐπιοῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ πόδα· ἔπειτ' αὖθις
ἔστησάν τε καὶ εἰς ἀντίπαλα ἐχώρουν, θατέρου τῶν
Ταρκυνίου παίδων Σέξτου μετὰ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων
τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιλέκτων ἱππέων ἐπιβοηθήσαντος
αὐτοῖς. οὗτοι μὲν οὖν πάλιν ἀναλαβόντες αὐτοὺς ἐμά-
χοντο, οἱ δὲ τῆς φάλαγγος ἡγεμόνες ἑκατέρας Τῖτος Αἰ-
βούτιος καὶ Μαμίλιος Ὀκταούιος λαμπρότατα πάντων
ἀγωνιζόμενοι, καὶ τρέποντες μὲν τοὺς ὑφισταμένους
καθ' ὃ χωρήσειαν μέρος, ἀντικαθιστάντες δὲ τῶν σφε-* 106
*τέρων τοὺς θορυβηθέντας, χωροῦσιν ἐκ προκλήσεως
ὁμόσε, καὶ συρράξαντες πληγὰς κατ' ἀλλήλων φέρου-
σιν ἰσχυράς, οὐ μὴν καιρίους, ὁ μὲν ἱππάρχης εἰς τὰ
στέρνα τοῦ Μαμιλίου διὰ θώρακος ἐλάσας τὴν αἰχμήν,
ὁ δὲ Μαμίλιος μέσον περονήσας τὸν δεξιὸν ἐκείνου
βραχίονα· καὶ πίπτουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων.*

XII. *Ἀποκομισθέντων δ' ἀμφοτέρων ἐκ τῆς μά-
χης, ὁ τεταγμένος αὖθις πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέ-*

ριος τὴν τοῦ ἱππάρχου παρειληφὼς ἡγεμονίαν, ἐπιστὰς τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἱππεῦσιν ἐπὶ τοὺς κατὰ πρόσωπον, καὶ μικρὸν ἀντισχόντας χρόνον ἐξωθεῖ ταχέως τῆς τάξεως ἐπιπολύ· ἧκε δὲ καὶ τούτοις ἐκ τῶν φυγάδων τῶν ἐκ Ῥώμης ἱππέων τε καὶ ψιλῶν βοήθεια, καὶ ὁ Μαμίλιος ἀνειληφὼς ἐκ τῆς πληγῆς ἑαυτὸν ἤδη παρῆν αὖθις, ἄγων πλῆθος ἱππέων τε καὶ πεζῶν καρτερόν· ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ὅ τε πρεσβευ-
1063 τὴς Μάρκος Οὐαλέριος, ὁ τὸν κατὰ Σαβίνων πρῶτος εἰσαγαγὼν θρίαμβον καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως τεταπεινωμένον ἐκ τοῦ Τυρρηνικοῦ πταίσματος ἀναστήσας, δόρατι πληγεὶς πίπτει, καὶ περὶ αὐτὸν ἄλλοι Ῥωμαίων πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. περὶ δὲ τῷ πτώματι αὐτοῦ γίνεται καρτερὸς ἀγών, Ποπλίου καὶ Μάρκου τῶν Ποπλικόλα παίδων τὸν θεῖον ὑπερασπισάντων. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἀσκύλευτόν τε καὶ μικρὸν ἔτι ἐμπνέοντα τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναθέντες ἀπέστειλαν ἐπὶ τὸν χάρακα, ἑαυτοὺς δὲ εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ὑπὸ λήματός τε καὶ προθυμίας ὠσάμενοι καὶ πολλὰ
1064 τραύματα λαβόντες, ἀθρόων περιχυθέντων σφίσι τῶν φυγάδων, ἀποθνήσκουσιν ἅμα. ἐξωθεῖται δὲ μετὰ τοῦτο τὸ πάθος ἡ Ῥωμαίων φάλαγξ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἐπιπολὺ καὶ μέχρι τῶν μέσων παρερρήγνυτο. ἔπειτα μαθὼν ὁ δικτάτωρ τὴν φυγὴν τῶν σφετέρων, ἐβοήθει κατὰ τάχος ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς. κελεύσας δὲ τὸν ἕτερον πρεσβευτήν, Τῖτον Ἑρμήνιον, ἴλην ἱππέων ἄγοντα κατὰ νώτου χωρεῖν τῆς σφετέρας φάλαγγος καὶ τοὺς φεύγοντας ἐπιστρέφειν, εἰ δὲ μὴ πείθοιντο ἀποκτεῖναι, αὐτὸς ἅμα τοῖς κρατίστοις ἐπὶ τὸ στῖφος ὠθεῖται, κἀπειδὴ πλησίον τῶν πολεμίων
1065 ἐγένετο πρῶτος εἰσελαύνει τὸν ἵππον ἀφειμένων τῶν χαλινῶν. ἀθρόας δὲ γενομένης καὶ καταπληκτικῆς

τῆς ἐλάσεως, οὐ δεξάμενοι τὸ μανικὸν αὐτῶν καὶ τεθηριωμένον οἱ πολέμιοι τρέπονται καὶ πίπτουσι συχνοί. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ πρεσβευτὴς Ἑρμήνιος ἀνειληφὼς τοὺς φοβηθέντας ἐκ τῆς τροπῆς τῶν σφετέρων, ἦγεν ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Μαμίλιον συνεστῶτας· καὶ συμπεσὼν αὐτῷ μεγίστῳ τε ὄντι καὶ ῥώμῃ ἀρίστῳ τῶν καθ' αὐτὸν [τότε] ἀνθρώπων, ἐκεῖνόν τε ἀποκτείνει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ σκυλεύειν τὸν νεκρὸν πληγεὶς ὑπό τινος ξίφει διὰ τῆς λαγόνος ἀποθνήσκει. Σέξτος δὲ Ταρκύνιος τοῦ λαιοῦ τῶν Λατίνων κέρατος ἡγούμενος ἀντεῖχεν ἔτι τοῖς δεινοῖς καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος ἐξώθει τῆς στάσεως· ὡς δὲ τὸν Ποστόμιον ἐθεάσατο σὺν τοῖς ἐπιλέκτοις ἱππεῦσιν ἐπιφαινόμενον, ἀπογνοὺς ἁπάσης ἐλπίδος εἰς μέσους αὐτοὺς ἵεται· ἔνθα δὴ κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τε καὶ πεζῶν καὶ βαλλόμενος πανταχόθεν ὥσπερ θηρίον, οὐκ ἄνευ τοῦ πολλοὺς ἀποκτεῖναι τῶν 10 *ὁμόσε χωρησάντων ἀποθνήσκει. πεσόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἀθρόα γίνεται πάντων αὐτίκα τῶν Λατινων φυγὴ καὶ τοῦ χάρακος αὐτῶν ἐρήμου καταλειφθέντος ὑπὸ τῶν φυλάκων ἅλωσις, ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι πολλὰς καὶ καλὰς ἔλαβον ὠφελείας. συμφορά τε αὕτη μεγίστη Λατίνοις ἐγένετο δι' ἣν ἐπὶ πλεῖστον ἐκακώθησαν, καὶ φθόρος σωμάτων ὅσος οὔπω πρότερον· ἀπὸ γὰρ τετρακισμυρίων πεζῶν καὶ τρισχιλίων ἱππέων, ὥσπερ ἔφην, οἱ λειφθέντες ἐλάττους μυρίων ἐσώθησαν ἐπὶ τὰ σφέτερα.*

XIII. *Ἐν ταύτῃ λέγονται τῇ μάχῃ Ποστομίῳ τε τῷ δικτάτορι καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τεταγμένοις ἱππεῖς δύο φανῆναι, κάλλει τε καὶ μεγέθει μακρῷ κρείττους ὧν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις ἐκφέρει, ἐναρχόμενοι γενειᾶν, ἡγούμενοί τε τῆς Ῥωμαικῆς ἵππου καὶ*

τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τῶν Λατίνων παίοντες τοῖς
1067 δόρασι καὶ προτροπάδην ἐλαύνοντες. καὶ μετὰ τὴν
τροπὴν τῶν Λατίνων καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος
αὐτῶν, περὶ δείλην ὀψίαν τὸ τέλος λαβούσης τῆς μά-
χης, ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀφθῆναι
δύο νεανίσκοι λέγονται, πολεμικὰς ἐνδεδυκότες στο-
λὰς μήκιστοί τε καὶ κάλλιστοι καὶ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν
ἔχοντες, αὐτοί τε φυλάττοντες ἐπὶ τῶν προσώπων ὡς
ἐκ μάχης ἡκόντων τὸ ἐναγώνιον σχῆμα, καὶ τοὺς ἵπ-
πους ἱδρῶτι διαβρόχους ἐπαγόμενοι. ἄραντες δὲ τῶν
ἵππων ἑκάτεροι καὶ ἀπονίψαντες ἀπὸ τῆς λιβάδος,
ἣ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἑστίας ἀναδίδωσι λίμνην ποι-
οῦσα ἐμβύθιον ὀλίγην, πολλῶν αὐτοῖς περιστάντων
καὶ εἴ τι φέρουσιν [ἔτι] καινὸν ἀπὸ στρατοπέδου μα-
θεῖν ἀξιούντων, τήν τε μάχην αὐτοῖς φράζουσιν ὡς
ἐγένετο καὶ ὅτι νικῶσιν· οὓς μεταχωρήσαντας ἐκ τῆς
1068 ἀγορᾶς ὑπ᾽ οὐδενὸς ἔτι λέγουσιν ὀφθῆναι, πολλὴν
ζήτησιν αὐτῶν ποιουμένου τοῦ καταλειφθέντος τῆς
πόλεως ἡγεμόνος. ὡς δὲ τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὰς παρὰ
τοῦ δικτάτορος ἐπιστολὰς ἔλαβον οἱ τῶν κοινῶν προ-
εστῶτες, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐν τῇ μάχῃ
γενομένοις καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν δαιμόνων
ἔμαθον, νομίσαντες τῶν αὐτῶν θεῶν εἶναι ἄμφω τὰ
φάσματα ὥσπερ εἰκός, Διοσκούρων ἐπείσθησαν εἶναι
τὰ εἴδωλα. ταύτης ἐστὶ τῆς παραδόξου καὶ θαυμα-
στῆς τῶν δαιμόνων ἐπιφανείας ἐν Ῥώμῃ πολλὰ ση-
μεῖα, ὅ τε νεὼς ὁ τῶν Διοσκούρων, ὃν ἐπὶ τῆς ἀγο-
ρᾶς κατεσκεύασεν ἡ πόλις, ἔνθα ὤφθη τὰ εἴδωλα,
καὶ ἡ παρ᾽ αὐτῷ κρήνη καλουμένη τε τῶν θεῶν τού-
των καὶ ἱερὰ εἰς τόδε χρόνου νομιζομένη, θυσίαι τε
πολυτελεῖς, ἃς καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὁ δῆμος ἐπι-
τελεῖ διὰ τῶν μεγίστων ἱππέων ἐν μηνὶ Κυιντιλίῳ

λεγομένῳ ταῖς καλουμέναις εἴδοις, ἐν ᾗ κατώρθωσαν
ἡμέρᾳ τόνδε τὸν πόλεμον· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα ἡ
μετὰ τὴν θυσίαν ἐπιτελουμένη πομπὴ τῶν ἐχόντων 106
τὸν δημόσιον ἵππον, οἳ κατὰ φυλάς τε καὶ λόχους
κεκοσμημένοι, στοιχηδὸν ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχούμενοι
πορεύονται πάντες, ὡς ἐκ μάχης ἥκοντες ἐστεφανωμένοι θαλλοῖς ἐλαίας, καὶ πορφυρᾶς φοινικοπαρύφους
ἀμπεχόμενοι τηβέννας, τὰς καλουμένας τραβέας, ἀρξάμενοι μὲν ἀπὸ ἱεροῦ τινος Ἄρεος ἔξω τῆς πόλεως
ἱδρυμένου, διεξιόντες δὲ τήν τε ἄλλην πόλιν καὶ διὰ
τῆς ἀγορᾶς παρὰ τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερὸν παρερχόμενοι, ἄνδρες ἔστιν ὅτε καὶ πεντακισχίλιοι, φέροντες ὅσα παρὰ τῶν ἡγεμόνων ἀριστεῖα ἔλαβον ἐν ταῖς
μάχαις, καλὴ καὶ ἀξία τοῦ μεγέθους τῆς ἡγεμονίας
ὄψις. ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς τότε γενομένης ἐπιφανείας
τῶν Διοσκούρων λεγόμενά τε καὶ πραττόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων ἔμαθον· ἐξ ὧν τεκμήραιτ᾽ ἄν τις, ὡς θεοφι- 107
λεῖς ἦσαν οἱ τότε ἄνθρωποι, σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ
μεγάλοις.

XIIII. Ὁ δὲ Ποστόμιος ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ, τῇ δ᾽ ἑξῆς ἡμέρᾳ στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλάττεσθαι διαδούς, ἔθυε τὰ νικητήρια τοῖς θεοῖς. ἔτι δ᾽ αὐτῷ τὸν στέφανον ἐπικειμένῳ καὶ τὰς ὑπερπύρους ἀπαρχὰς τοῖς βωμοῖς ἐπιτιθέντι, σκοποί τινες ἀπὸ τῶν μετεώρων καταδραμόντες ἀγγέλλουσι πολέμιον ἐπὶ σφᾶς ἐλαύνειν στρατόν. ἦν δὲ ἐκ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπίλεκτος ἀκμὴ σύμμαχος ἀπεσταλμένη Λατίνοις, πρὶν ἢ τὴν μάχην αὐτῶν ἐπιτελεσθῆναι. ὡς δὲ δὴ ταῦτα ἔγνω, χωρεῖν ἅπαντας ἐκέλευσεν ἐπὶ τὰ ὅπλα καὶ μένειν ἐν τῷ χάρακι παρὰ ταῖς ἰδίαις ἕκαστον σημαίαις,

σιγὴν καὶ κόσμον φυλάττοντας, ἕως ἂν αὐτὸς ἃ χρὴ πράττειν παραγγείλῃ. οἱ δὲ τῶν Οὐολούσκων 1071 *ἡγεμόνες ἐξ ἀπόπτου τῶν Ῥωμαίων παρεμβαλόντες, ὡς εἶδον μεστὸν μὲν τὸ πεδίον νεκρῶν, ὀρθοὺς δὲ τοὺς χάρακας ἀμφοτέρους, προϊόντα δ' ἐκ τῶν ἐρυμάτων οὔτε πολέμιον οὔτε φίλον οὐδένα, τέως μὲν ἐθαύμαζον καὶ τίς ἡ κατειληφυῖα τύχη τὰ πράγματα ἀπόρως εἶχον συμβάλλειν. ἐπεὶ δὲ παρὰ τῶν ἀνασωζομένων ἐκ τῆς τροπῆς ἅπαντα τὰ περὶ τὸν ἀγῶνα ἔμαθον, ἐσκόπουν μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τί χρὴ πράττειν. τοῖς μὲν οὖν θρασυτάτοις αὐτῶν ἐδόκει κράτιστον εἶναι, χωρεῖν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου, ἕως πολλοὶ μὲν ἔκαμον ὑπὸ τραυμάτων, ἀπειρήκεσάν τε ἅπαντες ὑπὸ κόπου, ὅπλα τε ἄχρηστα τοῖς πλείστοις ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμάς, τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ βοήθεια παρὰ τῶν οἴκοθεν ἀκραιφνὴς οὔπω παρῆν οὐδεμία αὐτοῖς, ἡ δὲ σφῶν αὐτῶν δύναμις πολλή τε οὖσα καὶ ἀγαθὴ καὶ ὡπλισμένη καλῶς ἐμπειροπόλεμός τε καὶ οὐ προσδεχομένοις ἐξαπιναίως παροῦσα, φοβερὰ καὶ τοῖς εὐτολμοτάτοις φανήσεσθαι ἔμελλε.*

1072 XV. *Τοῖς δὲ σωφρονεστάτοις οὐκ ἀσφαλὲς τὸ κινδύνευμα εἶναι ἐφαίνετο, ἀνδράσιν ἀγαθοῖς τὰ πολέμιά τε καὶ νεωστὶ τὴν Λατίνων τοσαύτην δύναμιν ἀραμένοις ἄνευ συμμάχων ὁμόσε χωρεῖν μέλλοντας τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων κίνδυνον ἐν ἀλλοτρίᾳ ποιεῖσθαι γῇ, ἔνθα εἴ τι συμβαίη πταῖσμα οὐδεμίαν ἕξουσι καταφυγὴν ἀσφαλῆ· τῆς δὲ οἴκαδε σωτηρίας προνοεῖσθαι μᾶλλον ἠξίουν οὗτοι διὰ ταχέων καὶ μέγα κέρδος ὑπολαμβάνειν, εἰ μηδὲν ἀπολαύσουσιν ἐκ τῆς στρατείας κακόν. ἑτέροις δὲ τούτων μὲν οὐδέτερον ἐδόκει χρῆναι ποιεῖν, νεανικὸν μὲν ἀποφαίνουσι τὸ*

πρόχειρον τῆς ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, αἰσχρὸν δὲ τὸ παράλογον τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα φυγῆς, ὡς κατ' εὐχὴν ληψομένων τῶν πολεμίων ὁπότερον ἂν αὐτῶν ποιήσωσι. γνώμη δὲ τούτων ἦν ἐν μὲν τῷ παρόντι κρατύνασθαι τὸν χάρακα καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπίζεσθαι, πέμποντας δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους Οὐολούσκους δυεῖν θάτερον ἀξιοῦν, ἢ δύναμιν ἑτέραν πέμπειν ἀξιόχρεων ἐπὶ Ῥωμαίους, ἢ καὶ τὴν ἀπεσταλμένην 1073 μετακαλεῖν. ἡ δὲ πιθανωτάτη τοῖς πλείστοις φανεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τέλει κυρωθεῖσα γνώμη ταῦτα παρῄνει, πέμψαι τινὰς εἰς τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων κατασκόπους ὀνόματι πρεσβευτῶν ἕξοντας τὸ ἀσφαλές, οἳ δεξιώσονται τὸν ἡγεμόνα καὶ φράσουσιν, ὅτι σύμμαχοι Ῥωμαίων ἥκοντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Οὐολούσκων ἄχθονται μὲν ὑστερήσαντες τῆς μάχης, ὡς οὐδεμίαν ἢ μικράν τινα τῆς προθυμίας χάριν οἰσόμενοι, τῇ δ' [ἐξ] ἐκείνων τύχῃ μέγαν ἀγῶνα δίχα συμμάχων κατωρθωκότων συνήδονται· ἐξαπατήσαντες δὲ αὐτοὺς τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν λόγων καὶ πιστεύειν ὡς φίλοις σφίσι κατασκευάσαντες, ἅπαντα κατασκέψονται καὶ δηλώσουσιν ἀφικόμενοι πλῆθός τε αὐτῶν καὶ ὁπλισμοὺς καὶ παρασκευὰς καὶ εἴ τι κατὰ νοῦν ἔχουσι πράττειν. ὅταν δὲ ταῦτα ἀκριβῶς σφίσι γένηται φανερά, τότε προθεῖναι βουλήν, 1074 εἴτ' ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἄμεινον εἴη προσμεταπεμψαμένοις δύναμιν ἑτέραν, εἴτε καὶ τὴν παροῦσαν ἀπάγειν.

XVI. Ὡς δὲ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώμῃ, καὶ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις ἀφικόμενοι πρὸς τὸν δικτάτορα καὶ παραχθέντες ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν διηγοῦντο τοὺς ἐξαπατήσοντας λόγους, ὀλίγον ἐπισχὼν ὁ Ποστόμιος χρόνον πρὸς αὐτοὺς εἶπε·

*Πονηρὰ βουλεύματα, ὦ Οὐολοῦσκοι, χρηστοῖς λόγοις
ἀμφιέσαντες ἥκετε· καὶ πολεμίων ἔργα πράττοντες,
φίλων ἐξενέγκασθαι βούλεσθε δόξαν. ὑμεῖς γὰρ
ἀπέσταλθε ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Λατίνοις συμμαχήσοντες
καθ' ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ ὕστεροι τῆς μάχης ἥκετε καὶ
κρατουμένους αὐτοὺς ὁρᾶτε, παρακρούσασθαι βού-*
075 *λεσθε ἡμᾶς τἀναντία ὧν ἐμέλλετε πράττειν λέγον-
τες. καὶ οὐδὲ ἡ φιλανθρωπία τῶν λόγων, ἣν πλάτ-
τεσθε πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν, οὐδὲ τὸ προσποίημα
ὑμῶν τῆς δεῦρο ἀφίξεως ὑγιές ἐστιν, ἀλλὰ μεστὸν
δόλου καὶ ἀπάτης. οὐ γὰρ συνησθησόμενοι τοῖς
ἀγαθοῖς τοῖς ἡμετέροις ἐξαπέσταλθε, ἀλλὰ κατασκε-
ψόμενοι πῶς ἡμῖν ἀσθενείας ἢ δυνάμεως τὰ πράγ-
ματα ἔχει· καί ἐστε πρεσβευταὶ μὲν λόγῳ, κατά-
σκοποι δὲ ἔργῳ. ἀρνουμένων δὲ πρὸς ἅπαντα τῶν
ἀνδρῶν, οὐ διὰ μακροῦ τὴν πίστιν ἔφησεν αὐτοῖς
παρέξεσθαι· καὶ αὐτίκα τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν, ἃς
ἔλαβε πρὸ τῆς μάχης τοῖς ἡγεμόσι τῶν Λατίνων φε-
ρομένας, ἐν αἷς ὑπισχνοῦντο αὐτοῖς πέμπειν ἐπικου-
ρίαν, προήνεγκε, καὶ τοὺς φέροντας αὐτὰς προή-
γαγεν. ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν
αἰχμαλώτων ἃς ἔλαβον ἐντολὰς διηγησαμένων, τὸ
μὲν πλῆθος ὥρμησε βαλεῖν τοὺς Οὐολούσκους, ὡς
ἑαλωκότας ἐπ' αὐτοφώρῳ κατασκόπους, ὁ δὲ Πο-*
076 *στόμιος οὐκ ᾤετο δεῖν ὁμοίους γενέσθαι τοῖς κακοῖς
τοὺς ἀγαθοὺς, κρεῖττον εἶναι λέγων καὶ μεγαλοψυ-
χότερον εἰς τοὺς ἀποστείλαντας φυλάττειν τὴν ὀρ-
γὴν ἢ εἰς τοὺς ἀποσταλέντας, καὶ διὰ τὸ φανερὸν
ὄνομα τῆς πρεσβείας ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας μᾶλλον,
ἢ διὰ τὸ ἀφανὲς τῆς κατασκοπῆς ἔργον ἀπολέσαι·
ἵνα μήτε Οὐολούσκοις ἀφορμὴν παράσχωσιν εὐπρεπῆ
τοῦ πολέμου πρεσβευτῶν ἀνῃρῆσθαι σώματα σκηπτο-*

μένοις παρὰ τὸν ἁπάντων νόμον, μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς πρόφασιν αἰτίας εἰ καὶ ψευδοῦς, ἀλλ' οὐκ ἀλόγου γε οὐδὲ ἀπίστου.

XVII. Ἐπισχὼν δὲ τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους ἀπιέναι τοὺς ἄνδρας ἐκέλευσεν ἀμεταστρεπτὶ, φυλακῇ παραδοὺς ἱππέων, οἳ προέπεμψαν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Οὐλούσκων χάρακα. ἐκβαλὼν δὲ τοὺς κατασκόπους εὐτρεπίζεσθαι τὰ εἰς μάχην παρήγγειλε τοῖς 107
στρατιώταις, ὡς ἐν τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παραταξόμενος. ἐδέησε δὲ οὐδενὸς αὐτῷ ἀγῶνος· οἱ γὰρ ἡγεμόνες τῶν Οὐολούσκων πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης ἀναστήσαντες τὴν στρατιὰν ᾤχοντο ἐπὶ τὰ σφέτερα. ἁπάντων δὲ χωρησάντων αὐτῷ κατ' εὐχὴν, θάψας τοὺς οἰκείους νεκροὺς καὶ τὴν στρατιὰν καθήρας ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν ἐκπρεπεῖ θριάμβῳ κοσμούμενος, ὅπλων τε σωρὸν ἐφ' ἁμάξαις πολλαῖς κομίζων, καὶ χρημάτων στρατιωτικῶν παρασκευὰς ἀφθόνους εἰσφέρων, καὶ τοὺς ἁλόντας ἐν τῇ μάχῃ πεντακοσίων ἀποδέοντας ἑξακισχιλίους ἐπαγόμενος. ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἀπὸ τετταράκοντα ταλάντων ἐποίει, καὶ ναῶν κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι καὶ Διονύσῳ καὶ Κόρῃ κατ' εὐχήν. ἐσπάνισαν γὰρ αἱ τροφαὶ τοῦ πολέμου κατ' ἀρχὰς, καὶ πολὺν αὐτοῖς παρέσχον φόβον ὡς ἐπιλείψουσαι, τῆς τε γῆς ἀκάρπου 107
γενομένης καὶ τῆς ἔξωθεν ἀγορᾶς οὐκέτι παρακομιζομένης διὰ τὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο τὸ δέος ἀνασκέψασθαι τὰ Σιβύλλεια τοὺς φύλακας αὐτῶν κελεύσας, ὡς ἔμαθεν ὅτι τούτους ἐξιλάσασθαι τοὺς θεοὺς οἱ χρησμοὶ κελεύουσιν, εὐχὰς αὐτοῖς ἐποιήσατο μέλλων ἐξάγειν τὸν στρατὸν, ἐὰν εὐετηρία γένηται κατὰ τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς οἵα πρότερον ἦν, ναούς τε

αὐτοῖς καθιδρύσεσθαι καὶ θυσίας καταστήσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· οἱ δὲ ὑπακούσαντες τήν τε γῆν παρεσκεύασαν ἀνεῖναι πλουσίους καρποὺς, οὐ μόνον τὴν σπόριμον, ἀλλὰ καὶ τὴν δενδροφόρον, καὶ τὰς ἐπεισάκτους ἀγορὰς ἁπάσας ἐπικλύσαι μᾶλλον ἢ πρότερον· ἅπερ ὁρῶν αὐτὸς ὁ Ποστόμιος ἐψηφίσατο τὰς τῶν ναῶν τότε κατασκευάς. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ τὸν τυραννικὸν ἀπωσάμενοι πόλεμον εὐνοίᾳ θεῶν ἐν ἑορταῖς τε καὶ θυσίαις ἦσαν.

XVIII. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων ἧκον ὡς αὐτοὺς, ἐξ
379 ἁπασῶν τῶν πόλεων ἐπιλεχθέντες οἱ τὴν ἐναντίαν ἔχοντες περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, ἱκετηρίας καὶ στέμματα προεχόμενοι. οὗτοι παραχθέντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, τῆς μὲν ἀρχῆς τοῦ πολέμου τοὺς δυναστεύοντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπέφαινον αἰτίους· τὸ δὲ πλῆθος ἓν μόνον τοῦτο ἁμαρτεῖν ἔλεγον, ὅτι πονηροῖς ἐπείσθη δημαγωγοῖς ἴδια κέρδη παρεσκευασμένοις. ταύτης δὲ τῆς ἀπάτης, ἐν ᾗ τὸ πλεῖον ἀνάγκης μέρος ἦν, οὐ μεμπτὰς τετικέναι δίκας ἑκάστην πόλιν ἔλεγον, τῆς κρατίστης νεότητος ἀναιρεθείσης, ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι πένθους καθαρὰν εὑρεῖν οἰκίαν, ἠξίουν τε αὐτοὺς παραλαβεῖν σφᾶς ἥκοντας, οὔτε περὶ τῆς ἀρχῆς ἔτι διαφερομένους, οὔτε περὶ τῶν ἴσων φιλονεικοῦντας, συμμάχους δὲ καὶ ὑπηκόους ἅπαντα τὸν λοιπὸν χρόνον ἐσομένους, καὶ πᾶν ὅσον ὁ δαίμων ἀφείλετο τοῦ Λατίνων ἀξιώματος, τοῦτο τῇ Ῥωμαίων προσθήσοντας εὐποτμίᾳ. τελευτῶντες δὲ τοῦ λόγου συγγένειαν ἐπεκαλοῦντο, καὶ συμμα-
380 χιῶν ἀπροφασίστων ποτὲ γενομένων ἀνεμίμνησκον, καὶ συμφορὰς ἀνέκλιον τὰς καταληψομένας τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, οἳ μακρῷ πλείους ἦσαν τῶν

ἡμαρτηκότων, ὀδυρόμενοι παρ' ἕκαστα καὶ τῶν γονάτων ἁπτόμενοι πάσης τῆς γερουσίας καὶ τὰς ἱκετηρίας παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ Ποστομίου τιθέντες· ὥστε παθεῖν τι πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τὰς δεήσεις αὐτῶν τὸ συνέδριον ἅπαν.

XVIIII. Ὡς δὲ μετέστησαν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου καὶ λόγος ἀπεδόθη τοῖς εἰωθόσιν ἀποφαίνεσθαι γνώμας, Τῖτος μὲν Λάρκιος ὁ πρῶτος ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, τεταμιεῦσθαι τὴν τύχην αὐτοῖς συνεβούλευε, μέγιστον εἶναι λέγων ἐγκώμιον ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς οὕτω καὶ πόλεως ὅλης, εἰ μὴ διαφθαρήσεται ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' εὐμενῶς καὶ μετρίως φέρει τἀγαθά. πάσας μὲν γὰρ 108
τὰς εὐτυχίας φθονεῖσθαι, μάλιστα δ' ὅσαις πρόσεστιν εἰς τοὺς ταπεινωθέντας καὶ ὑπὸ χεῖρα γενομένους ὕβρις καὶ βαρύτης· τῇ τύχῃ δὲ οὐκ ἐᾶν πιστεύειν πολλάκις αὐτῆς πεῖραν εἰληφότας ἐπ' οἰκείοις κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ὡς ἀβέβαιός ἐστι καὶ ἀγχίστροφος· οὐδ' ἀνάγκην προσάγειν τοῖς διαφόροις τὴν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδύνων, δι' ἣν καὶ παρὰ γνώμην τολμηταὶ γίνονταί τινες καὶ ὑπὲρ δύναμιν μαχηταί· δέος δὲ σφίσιν εἶναι λέγων, μὴ κοινὸν μῖσος ἐπισπάσωνται παρὰ πάντων ὅσων ἀξιοῦσιν ἄρχειν, ἐὰν πικρὰς καὶ ἀπαραιτήτους ἀπὸ τῶν ἁμαρτόντων ἀναπράττωνται δίκας, ὡς ἐκβεβηκότες ἐκ τῶν συνήθων ἐπιτηδευμάτων, ἀφ' ὧν εἰς ἐπιφάνειαν προῆλθον [ἐπιλαθόμενοι,] καὶ πεποιηκότες τυ- 108!
ραννίδα τὴν ἀρχήν, ἀλλ' οὐχ ἡγεμονίαν ὡς πρότερον ἦν καὶ προστασίαν· τά τε ἁμαρτήματα μέτρια καὶ οὐ νεμεσητὰ λέγων εἶναι, εἴ τινες ἐλευθερίας περιεχόμεναι πόλεις καὶ ἄρχειν ποτὲ μαθοῦσαι τῆς παλαιᾶς ἀξιώσεως οὐ μεθίενται. εἰ δὲ ἀνιάτως οἱ

τῶν κρατίστων ὀρεχθέντες, ἐὰν διαμάρτωσι τῆς ἐλπίδος, ζημιωθήσονται, οὐδὲν ἔσεσθαι τὸ κωλῦον ἅπαντας ἀνθρώπους ὑπ' ἀλλήλων ἀπολωλέναι· πᾶσι γὰρ εἶναι τὸν τῆς ἐλευθερίας πόθον ἔμφυτον. πολλῷ τε κρείττονα καὶ βεβαιοτέραν ἀποφαίνων ἀρχὴν, ἥτις εὐεργεσίαις ἀλλὰ μὴ τιμωρίαις κρατεῖν βούλεται τῶν ὑπηκόων· τῇ μὲν γὰρ εὔνοιαν ἀκολουθεῖν, τῇ δὲ φόβον, ἀνάγκην δὲ εἶναι φύσεως παντὸς μάλιστα μισεῖσθαι τὰ φοβερά· τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου παραδείγμασιν αὐτοὺς ἠξίου χρῆσθαι τοῖς κρατίστοις τῶν προγόνων ἔργοις, ἐφ' οἷς ἐπαίνων ἐτύγχανον ἐκεῖνοι, ἐπιλεγόμενος ὅσας ἁλούσας κατὰ κράτος πόλεις οὐ
83 *κατασκάπτοντες, οὐδὲ ἡβηδὸν ἀναιροῦντες, οὐδ' ἐξανδραποδιζόμενοι, ἀλλ' ἀποικίας τῆς Ῥώμης ποιοῦντες, καὶ τοῖς βουλομένοις τῶν κρατηθέντων παρὰ σφίσι κατοικεῖν πολιτείας μεταδόντες, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποίουν τὴν πόλιν. κεφάλαιον δὲ αὐτοῦ τῆς γνώμης ἦν, ἀνανεώσασθαι τὰς σπονδὰς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ἃς ἦσαν πεποιημένοι πρότερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἁμαρτημάτων μηδεμιᾷ πόλει μνησικακεῖν.*

XX. *Σερουίλιος δὲ Σουλπίκιος περὶ μὲν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν σπονδῶν οὐδὲν ἀντέλεγεν· ἐπειδὴ δὲ πρότεροι τὰς σπονδὰς ἔλυσαν Λατῖνοι, καὶ οὐχὶ τότε πρῶτον, ὥστε συγγνώμης τινὸς αὐτοῖς δεῖν ἀνάγκην καὶ ἀπάτην προβαλλομένοις, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ πρότερον, ὥστε καὶ διορθώσεως σφίσι δεῖν, τὴν μὲν ἄδειαν ἅπασι συγκεχωρῆσθαι καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τὸ συγγενὲς, τῆς δὲ γῆς τὴν ἡμίσειαν αὐτοὺς ἀφαιρεθῆναι, καὶ κληρούχους ἀποσταλῆναι Ῥωμαίων εἰς αὐτὴν, οἵ τινες ἐκείνην καρπώσονται καὶ τοὺς ἄνδρας μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι σπουδάσουσι. Σπόριος δὲ Κάσσιος ἀνελεῖν τὰς πόλεις*

αὐτῶν συνεβούλευε, θαυμάζειν λέγων ἐπὶ ταῖς εὐηθείαις 10 τῶν παραινούντων ἀφεῖναι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους, εἰ μὴ δύνανται καταμαθεῖν, ὅτι διὰ τὸν φθόνον τὸν ἔμφυτόν τε καὶ ἀναφαίρετον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν αὐξομένην, ἄλλους ἐπ᾿ ἄλλοις ἐπιτεχνῶνται πολέμους καὶ οὐδέποτε παύσονται τῆς ἐπιβούλου προαιρέσεως ἑκόντες, ἕως αὐτῶν τοῦτ᾿ ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ δύστηνον ἐνοικεῖ πάθος· οἵ γε τελευτῶντες ὑπὸ τυράννῳ ποιήσασθαι, θηρίων ἁπάντων ἀγριωτάτῳ, συγγενῆ σφῶν πόλιν ἐπεχείρησαν ἁπάσας ἀνατρέψαντες τὰς ἐπὶ θεῶν ὁμολογίας, οὐκ ἄλλαις τισὶν ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, ἀλλ᾿ ὅτι ἂν μὴ αὐτοῖς κατὰ γνώμην χωρήσῃ τὰ τοῦ πολέμου δίκην οὐδεμίαν ὑφέξουσιν ἤ τινα μικρὰν κομιδῇ. παραδείγμασί τε καὶ αὐτὸς ἠξίου χρῆσθαι τοῖς τῶν προγόνων ἔργοις, οἳ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν, ἐξ ἧς αὐτοί τ᾿ ἀπῳκίσθησαν καὶ Λατίνων ἅπασαι πόλεις, ἐπειδὴ φθονοῦσαν ἔγνωσαν τοῖς αὐτῶν ἀγαθοῖς καὶ τὴν ἄδειαν, ἣν ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἁμαρτήμασιν εὕρετο, μείζονος ἐπιβουλῆς ἀφορμὴν ποιησαμένην, ἐν ἡμέρᾳ 10 καθελεῖν ἔγνωσαν μιᾷ· ἐν ἴσῳ δόξαντες εἶναι τῷ μηδένα οἰκτείρειν τῶν τὰ μέτρια ἁμαρτανόντων τὸ μηδένα τιμωρεῖσθαι τῶν τὰ μέγιστα καὶ ἀδιόρθωτα ἀδικούντων. μωρίας δὲ πολλῆς εἶναι καὶ ἀναλγησίας ἔργον· οὐ γὰρ δὴ φιλανθρωπίας οὐδὲ μετριότητος· τὸν τῶν ἀποικισάντων σφᾶς φθόνον, ἐπεὶ πέρα τοῦ δέοντος ἔδοξεν εἶναι βαρὺς καὶ ἀφόρητος, οὐκ ἀνασχομένους τὸν τῶν ὁμογενῶν ὑπομένειν· καὶ τοὺς ἐν ἐλάττοσι πείραις ἐλεγχθέντας πολεμίους ἀφαιρέσει πόλεως ζημιώσαντας, παρὰ τῶν πολλάκις τὸ μῖσος ἀδιάλλακτον ἀποδειξαμένων μηδεμίαν εἰσπράξασθαι δίκην. ταῦτ᾿ εἰπών, καὶ τὰς ἀποστάσεις τῶν Λατί-

νων ἁπάσας ἐξαριθμησάμενος, τῶν τε ἀπολομένων ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς πολέμοις Ῥωμαίων τὸ πλῆθος
)86 ὅσον ἦν ἀναμνήσας, ἠξίου τὸν αὐτὸν τρόπον χρήσασθαι, ὃν ἐχρήσαντο Ἀλβανοῖς πρότερον· τὰς μὲν οὖν πόλεις αὐτῶν ἀνελεῖν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν τῇ Ῥωμαίων προσθεῖναι, τῶν δὲ ἀνθρώπων τοὺς μὲν εὔνοιάν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀποδειξαμένους ἔχοντας τὰ σφέτερα πολίτας ποιήσασθαι· τοὺς δ' αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ὑφ' ὧν αἱ σπονδαὶ διελύθησαν, ὡς προδότας ἀποκτεῖναι· ὅσον δὲ τοῦ δήμου πτωχὸν καὶ ἀργὸν καὶ ἄχρηστον, ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ.

XXI. Ταῦτα μὲν ἦν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν προεστηκότων τῆς βουλῆς· τοῦ δὲ δικτάτορος τὴν Λαρκίου γνώμην προελομένου καὶ οὐδενὸς ἔτι λέξαντος τὰ ἐναντία, παρῆσαν εἰσκληθέντες εἰς τὸ συνέδριον οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις ληψόμενοι· καὶ ὁ Ποστόμιος ὀνειδίσας αὐτοῖς τὴν οὐδέποτε σωφρο-
)87 νισθῆναι δυναμένην κακίαν· Δίκαιον μὲν ἦν, ἔφη, τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἅτε δὴ καὶ αὐτοὶ πράττειν ἐμέλλετε, εἰ κατωρθώσατε ἃς πολλάκις ἐβαδίσατε ἐπιβούλους ὁδούς· οὐ μέντοι Ῥωμαίους τὰ δίκαια πρὸ τῶν ἐπιεικῶν προελέσθαι, λογιζομένους ὅτι συγγενεῖς εἰσι καὶ ἐπὶ τὸν ἔλεον τῶν ἀδικουμένων καταπεφεύγασιν, ἀλλὰ καὶ ταύτας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους ἀφιέναι θεῶν τε ὁμογνίων ἕνεκα καὶ τύχης ἀτεκμάρτου, παρ' ἧς τὸ κράτος ἔσχον. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, παντὸς ἠλευθερωμένοι δέους πορεύεσθε· ἐὰν δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολύσητε καὶ τοὺς αὐτομόλους παραδῶτε ἡμῖν καὶ τοὺς φυγάδας ἐξελάσητε, τότε τοὺς περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας διαλεξομένους πρέσβεις πέμπετε πρὸς
)88 ἡμᾶς, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσοντες τῶν μετρίων. ἀπῇεσαν

οἱ πρέσβεις ταύτας τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἧκον τούς τε αἰχμαλώτους ἀφεικότες καὶ τοὺς ἁλόντας τῶν αὐτομόλων δεσμίους ἄγοντες καὶ τοὺς ἅμα Ταρκυνίῳ φυγάδας ἐξεληλακότες ἐκ τῶν πόλεων. ἀνθ' ὧν εὕροντο παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ὑπὲρ τούτων ποτὲ γενομένους διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν ἀνενεώσαντο. ὁ μὲν δὴ πρὸς τοὺς τυράννους ἐνστὰς πόλεμος τετρακαιδεκέτης ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως αὐτῶν γενόμενος τοιαύτης ἔτυχε τελευτῆς. Ταρκύνιος δὲ ὁ βασιλεύς, οὗτος γὰρ ἔτι λοιπὸς ἐκ τοῦ γένους ἦν, ὁμοῦ τι γεγονὼς ἐνενηκοντέτης κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀπολωλεκὼς τὰ τέκνα καὶ τὸν τῶν κηδεστῶν οἶκον καὶ γῆρας ἐλεεινὸν καὶ παρ' ἐχθροῖς διαντλῶν, οὔτε Λατίνων ὑποδεχομένων αὐτὸν ἔτι ταῖς πόλεσιν, οὔτε Τυρρηνῶν οὔτε Σαβίνων οὔτ' ἄλλης πλησιο- 108 χώρου πόλεως ἐλευθέρας οὐδεμιᾶς, εἰς τὴν Καμπανίδα Κύμην ᾤχετο πρὸς Ἀριστόδημον τὸν ἐπικληθέντα Μαλακὸν τυραννοῦντα τότε Κυμαίων· παρ' ᾧ βραχύν τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπιβιοὺς ἀποθνήσκει, καὶ θάπτεται ὑπ' αὐτοῦ. τῶν δὲ σὺν ἐκείνῳ φυγάδων οἱ μὲν ἐν τῇ Κύμῃ κατέμειναν, οἱ δὲ εἰς ἄλλας τινὰς πόλεις σκεδασθέντες ἐπὶ ξένης τὸν βίον κατέστρεψαν.

XXII. Ῥωμαίοις δὲ καταλυσαμένοις τοὺς ὑπαίθρους πολέμους ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἐπανίστατο, τῆς μὲν βουλῆς ψηφισαμένης καθίζειν τὰ δικαστήρια, καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις, ἃς διὰ τὸν πόλεμον ἀνεβάλλοντο, κρίνεσθαι κατὰ τοὺς νόμους· τῶν δὲ περὶ τὰς συναλλαγὰς ἀμφισβητημάτων εἰς μεγάλους κλύδωνας καὶ δεινὰς προβεβηκότων ἀτοπίας τε καὶ ἀναισχυντίας, τῶν μὲν δημοτικῶν ἀδυνάτως ἔχειν σκηπτομέ-

090 νων διαλύειν τὰ χρέα, χώρας τε αὐτοῖς κεκομμένης
ἐν τῷ πολυετεῖ πολέμῳ καὶ βοσκημάτων διεφθαρμέ-
νων καὶ ἀνδραπόδων αὐτομολίαις καὶ καταδρομαῖς
σπανισθέντων τῆς τε κατὰ πόλιν κτήσεως ἐξανηλω-
μένης ταῖς εἰς τὴν στρατείαν δαπάναις· τῶν δὲ δα-
νειστῶν ταύτας μὲν τὰς συμφορὰς ὁμοίας ἅπασι γε-
γονέναι λεγόντων καὶ οὐ μόνον τοῖς χρεωφειλέταις,
οὐκ ἀνεκτὸν δὲ ἡγουμένων σφίσι μὴ μόνον, ἃ διὰ
τὸν πόλεμον ἀφηρέθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ
ἃ δεομένοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἐν εἰρήνῃ συνήλλαξαν,
ἀπολωλεκέναι. ἀξιούντων δὲ οὔτε τῶν δανειστῶν
οὐδὲν μέτριον ὑπομένειν, οὔτε τῶν χρεωφειλετῶν
ποιεῖν οὐδὲν δίκαιον, ἀλλὰ τῶν μὲν οὐδὲ τοὺς τόκους
ἀφιέναι, τῶν δὲ μηδὲ αὐτὰ τὰ συναλλάγματα διαλύ-
ειν· ἐξ ὧν σύνοδοι μὲν ἤδη κατὰ συστροφὰς τῶν ἐν
ταῖς ὁμοίαις ὄντων τύχαις ἐγένοντο, καὶ ἀντιπαρατά-
ξεις κατὰ τὴν ἀγοράν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ χειρῶν ἀψιμα-
091 χίαι, καὶ συνετετάρακτο πᾶς ὁ πολιτικὸς κόσμος·
ταῦθ' ὁρῶν ὁ Ποστόμιος, ἕως ἔτι τὸ τιμώμενον εἶχε
παρὰ πάντων ὅμοιον πολέμῳ βαρεῖ καλὸν τέλος ἐπι-
θεὶς ὑπεκδῦναι τοὺς πολιτικοὺς χειμῶνας ἔγνω· καὶ
πρὶν ἐκπληρῶσαι τὸν ἔσχατον τῆς αὐτοκράτορος ἀρ-
χῆς χρόνον, τήν τε δικτατορίαν ἐξωμόσατο, καὶ προ-
θεὶς ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν μετὰ τοῦ συνυπάτου τὰς
πατρίους κατέστησεν ἀρχάς.

XXIII. Παραλαμβάνουσι δὴ ὕπατοι πάλιν τὴν
ἐνιαύσιόν τε καὶ νόμιμον ἀρχὴν Ἄππιος Κλαύδιος
Σαβῖνος καὶ Πόπλιος Σερουίλιος Πρίσκος· οἳ τὸ
092 μὲν ἀνωτάτω συμφέρον εἶδον ὀρθῶς, ὅτι δεῖ περι-
σπᾶν τὸν ἐντὸς τείχους θόρυβον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέ-
μους· καὶ παρεσκευάζοντο κατὰ τοῦ Οὐολούσκων
ἔθνους τὸν ἕτερον σφῶν ἐξάγειν στρατιάν, τιμωρή-

σασθαί τε αὐτοὺς προαιρούμενοι τῆς ἀποσταλείσης κατὰ Ῥωμαίων Λατίνοις συμμαχίας καὶ προκαταλαβεῖν τὰς παρασκευὰς αὐτῶν ἔτι συνεσταλμένας. ἠγγέλλοντο γὰρ κἀκεῖνοι δυνάμεις ἤδη καταγράφειν ἁπάσῃ σπουδῇ καὶ εἰς τὰ πλησίον ἔθνη πρεσβεύεσθαι παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν συμμαχίαν, πυνθανόμενοι τοὺς δημοτικοὺς ἀφεστηκέναι τῶν πατρικίων καὶ νομίσαντες οὐ χαλεπὸν εἶναι πόλιν οἰκείῳ πολέμῳ νοσοῦσαν ἄρασθαι. ἐπὶ τούτους δὴ στρατιὰν ἐξάγειν βουλευσάμενοι καὶ δόξαντες ἅπασι τοῖς συνέδροις ὀρθῶς βεβουλεῦσθαι, προεῖπον ἥκειν ἅπασι τοῖς ἐν ἀκμῇ χρόνον ὁρίσαντες, ἐν ᾧ τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ἔμελλον ποιεῖσθαι. ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς οἱ δημοτικοὶ καλούμενοι πολλάκις ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἑκάτερος εἶχε γνώμην, ἀλλ' ἔνθεν ἀρξάμενοι διεστήκε- 109 *σάν τε καὶ τὰ ἐναντία πράττοντες ἀλλήλοις παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσαν. Σερουιλίῳ μὲν γὰρ ἐδόκει τὴν ἐπιεικεστέραν τῶν ὁδῶν πορεύεσθαι τῇ Μανίου Οὐαλερίου γνώμῃ τοῦ δημοτικωτάτου προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι τῆς στάσεως μάλιστα μὲν ἄφεσιν ἢ μείωσιν τῶν χρεῶν ψηφισαμένους, εἰ δὲ μήγε κώλυσιν τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ὑπερημέρων κατὰ τὸ παρὸν, παρακλήσει τε μᾶλλον ἢ ἀνάγκῃ τοὺς πένητας ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἄγειν καὶ τὰς τιμωρίας κατὰ τῶν ἀπειθούντων μὴ χαλεπὰς ποιεῖσθαι καὶ ἀπαραιτήτους, ὡς ἐν ὁμονοούσῃ πόλει, μετρίας δέ τινας καὶ ἐπιεικεῖς· κίνδυνον γὰρ ἂν εἶναι μὴ πρὸς ἀπόνοιαν τράπωνται συνελθόντες εἰς ταὐτὸν ἄνθρωποι τῶν καθ' ἡμέραν ἐνδεεῖς ἀναγκαζόμενοι στρατεύεσθαι τέλεσιν οἰκείοις.*

XXIIII. *Ἀππίου δ᾽ ἦν γνώμη τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας αὐστηρὰ καὶ αὐθάδης, μηδὲν ἐνδιδόναι τῷ δήμῳ μαλακὸν,*
394 *ἀλλὰ καὶ τῶν συναλλαγμάτων τὰς ἀναπράξεις ἐπιτρέπειν τοῖς δεδανεικόσιν ἐφ᾽ οἷς συνέβαλον δικαίοις ποιεῖσθαι καὶ τὰ δικαστήρια καθίζειν, καὶ τὸν ἐν τῇ πόλει μένοντα τῶν ὑπάτων κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς [καὶ] τὰς τιμωρίας, ἃς κατὰ τῶν ἐκλιπόντων οἱ περὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασιν, ἀναπράττεσθαι, εἴκειν δὲ τοῖς δημοτικοῖς μηδὲν ὅ τι μὴ δίκαιον, μηδὲ δύναμιν αὐτοῖς συγκατασκευάζειν πονηράν. Καὶ γὰρ νῦν, ἔφη, πέρα τοῦ μετρίου τρυφῶσι τελῶν ἀφειμένοι ὧν ἐτέλουν τοῖς βασιλεῦσι πρότερον, καὶ τῶν εἰς τὸ σῶμα τιμωριῶν, αἷς ἐκολάζοντο ὑπ᾽ αὐτῶν ὁπότε μὴ ταχέως ὑπηρετήσειάν τι τῶν ἐπιταττομένων, ἐλεύθεροι γεγονότες. ἐὰν δέ τι παρακινεῖν ἢ νεωτερίζειν προενεχθέντες ἐπιβάλωνται, κατείργωμεν αὐτοὺς τῷ σωφρονοῦντι μέρει τῆς πόλεως καὶ ὑγιαίνοντι πλείονι τοῦ νοσοῦντος φανησομένῳ. ὑπάρχει μέν γε ἡμῖν*
395 *οὐ μικρὰ ἰσχὺς πρὸς τὰ πράγματα, καὶ ἡ τῶν πατρικίων νεότης ἕτοιμος τὰ κελευόμενα ποιεῖν· μέγιστον δὲ πάντων ὅπλον καὶ δυσκαταγώνιστον, ᾧ χρώμενοι ῥᾳδίως ἐπικρατήσομεν τῶν δημοτικῶν, τὸ τῆς βουλῆς κράτος, ᾧ δεδιττόμεθα αὐτοὺς μετὰ τῶν νόμων ἱστάμενοι. ἐὰν δ᾽ ὑποκατακλινώμεθα αὐτοῖς τῆς ἀξιώσεως, πρῶτον αἰσχύνην ὀφλήσομεν, εἰ παρὸν ἐν ἀριστοκρατίᾳ πολιτεύεσθαι δήμῳ τὰ κοινὰ ἐπιτρέψομεν· ἔπειτα δ᾽ εἰς κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον ἥξομεν, εἴ τις ἐκθεραπεύσας αὐτὸν ἐξουσίαν κρείττονα τῶν νόμων κατασκευάσαιτο τυραννικὸς ἀνὴρ, τὴν ἐλευθερίαν αὖθις ἀφαιρεθῆναι.* Τοιαῦτα *διαφερομένων τῶν ὑπάτων κατὰ σφᾶς αὐτοὺς καὶ ὁπότε συναχθείη*

συνέδριον, καὶ συλλαμβανόντων πολλῶν ἑκατέρῳ, ἡ μὲν βουλὴ φιλονεικίας καὶ θορύβους καὶ λόγους ἀκόσμους, οἷς ἀλλήλους προεπηλάκιζον, ἀκούσασα, σωτήριον δὲ βούλευμα οὐδὲν καθισταμένη, διελύετο.

XXV. Διατριβομένου δὲ εἰς ταῦτα πολλοῦ χρό- 10
νου ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Σερουΐλιος· ἦν γὰρ ἡ στρατεία κατὰ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δεήσει καὶ θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρασθαι τοῦ πολέμου, δύναμιν ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου προσηναγκασμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ παρεκάλουν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔτι τῶν Οὐολούσκων παρασκευαζομένων καὶ Ῥωμαίους μὲν οὔτε προσδεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ἐπὶ σφᾶς, οὕτως στασιαστικῶς πολιτευομένους καὶ ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους, οὔτε εἰς χεῖρας ἥξειν τοῖς ἐπιοῦσιν οἰομένων· σφίσι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν ὁπότε βούλοιντο τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ᾔσθοντο πολεμεῖν δέον αὐτοὶ πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες τὸ τῶν Ῥωμαίων τάχος, ἱκετηρίας 10
ἀναλαβόντες ἐκ τῶν πόλεων οἱ γεραίτατοι προῄεσαν ἐπιτρέποντες τῷ Σερουϊλίῳ χρῆσθαι σφίσιν ὡς ἡμαρτηκόσιν ὅ τι βούλοιτο. ὁ δὲ τροφὰς τῷ στρατεύματι παρ' αὐτῶν λαβὼν ἐσθῆτάς τε καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων ἐπιλεξάμενος ᾤχετο, λελύσθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. ἦν δ' ἄρα τοῦτο οὐ λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευῆς ἀφορμὴ τοῖς φθασθεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου, ἀπελθόντος τε τοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματος ἐξήπτοντο πάλιν οἱ Οὐολοῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξάμενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἐπιτήδειον ἦν ἀσφάλειαν σφίσι παρασχεῖν διὰ φυλακῆς κρείττονος ἔχοντες· συνήπτοντο δὲ αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανε-

ρῶς μὲν Ἕρνικες καὶ Σαβῖνοι, κρύφα δὲ καὶ ἄλλων συχνοί. Λατῖνοι δὲ πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συμμαχίας αἴτησιν ἀφικομένης δήσαντες τοὺς ἄνδρας εἰς
1098 Ῥώμην ἤγαγον. οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἑκούσιοι συμπολεμεῖν· ὃ μάλιστα μὲν βούλεσθαι αὐτοὺς ᾤετο, δι᾽ αἰσχύνης δὲ ἔχειν αἰτήσασθαι, τοῦτ᾽ αὐτοῖς ἐχαρίσατο, τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἁλόντας αὐτῶν ἑξακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας προῖκα δωρησαμένη καὶ ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἡ δωρεὰ προσήκοντα τῇ συγγενείᾳ λάβοι πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρεπούσαις. τῆς δὲ συμμαχίας οὐδὲν αὐτῇ ἔφη δεῖν τῆς Λατίνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶναι τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισταμένους. ταῦτ᾽ ἐκείνοις ἀποκριναμένη ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

XXVI. Ἔτι δ᾽ αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθ-
1099 εζομένης, καὶ τίνας εἶναι δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺν καθεικὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρίαν. συνδραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου στὰς ὅθεν ἔμελλε πολλοῖς καταφανὴς ἔσεσθαι ἔφη, Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, ἐστρατευμένος τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας ἁπάσας, καὶ δυεῖν δεούσας τριάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἀριστεῖα πολλάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ κατέσχον οἱ τὴν πόλιν εἰς τὰς ἐσχάτας ἄγοντες στενοχωρίας καιροί, χρέος ἠναγκάσθην λαβεῖν ἕνεκα τοῦ διαλῦσαι τὰς εἰσφοράς, ὡς τὸ μὲν χωρίον οἱ πολέμιοι κατέδραμον, τὰ δὲ κατὰ πόλιν αἱ σιτοδεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν διαλῦσαί μο-

τὸ χρέος οὐκ ἔχων, ἀπήχθην δοῦλος ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ σὺν τοῖς υἱοῖς δυσίν· ἐπιτάττοντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν οὐ ῥαδίων ἔργων τὶ, ἀντειπὼν αὐτῷ πληγὰς ἔλαβον μάστιξι πάνυ πολλάς. ταῦτ' εἰπὼν ἐρρίπτει τὸ ῥάκιον καὶ ἐδείκνυ τὸ στῆθος μεστὸν τραυ- 110
μάτων, τὰ δὲ νῶτα αἵματος ἐκ τῶν πληγῶν ἀνάπλεω. κραυγῆς δὲ καὶ οἰμωγῆς ἐκ τῶν παρόντων γινομένης, ἥ τε βουλὴ διελύθη, καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην δρόμος ἦν τῶν ἀπόρων ἰδίαν τύχην ἀνακλαιομένων καὶ βοηθεῖν τοὺς πέλας ἀξιούντων· ἔκ τε τῶν οἰκιῶν ἐξέφυγον οἱ πρὸς τὰ χρέα δουλωθέντες, κομῶντες, ἁλύσεις ἔχοντες οἱ πλεῖστοι καὶ πέδας, οὐδενὸς ἀντιλαμβάνεσθαι τολμῶντος αὐτῶν, εἰ δ' ἅψαιτο μόνον, ἐν χειρὸς νόμῳ διασπαραττομένου. τοσαύτη λύττα τὸν δῆμον ἐν τῷ τότε καιρῷ κατεῖχε, καὶ οὐ μετὰ πολὺ μεστὴ τῶν ἐκφυγόντων τὰς ἀνάγκας ἦν ἡ ἀγορά. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος δείσας τὴν ἐφ' ἑαυτὸν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἐπειδὴ τῶν κακῶν ἦν αἴτιος, καὶ δι' ἐκεῖνον ἐδόκει ταῦτα γεγονέναι, φεύγων ἐκ τῆς ἀγορᾶς ᾤχετο. ὁ δὲ Σερουΐλιος ῥίψας τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα, καὶ προκυλιόμενος τῶν δημοτικῶν ἑκάστου μετὰ δακρύων, 1101
μόλις αὐτοὺς ἔπεισεν ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἐπισχεῖν, εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἥκειν, ὡς τῆς βουλῆς ἐπιμέλειάν τινα περὶ αὐτῶν ποιησομένης. ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν κελεύσας, μηδένα τῶν δανειστῶν ἐξεῖναι σῶμα πολιτικὸν πρὸς ἴδιον χρέος ἄγειν, ἕως ἂν ἡ βουλὴ περὶ αὐτῶν διαγνοίη, τοὺς δὲ παρόντας ὅποι βούλοιντο ἀδεῶς ἀπιέναι, διέλυσε τὸν θόρυβον.

XXVII. Τότε μὲν οὖν ᾤχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν οὐ μόνον ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σύνεγγυς ἀγρῶν τὸ δημοτικὸν πλῆ-

θος, καὶ ἦν ἐξ ἑωθινοῦ πλήρης ἡ ἀγορά. τῆς δὲ βουλῆς συναχθείσης, ἵνα περὶ τούτων βουλεύσειεν ὅ τι
102 χρὴ πράττειν, ὁ μὲν Ἄππιος δημοκόπον ἐκάλει τὸν συνάρχοντα καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀπόρων ἡγεμόνα, ὁ δὲ Σερουίλιος ἐκεῖνον αὐστηρὸν καὶ αὐθάδη καὶ τῶν παρόντων τῇ πόλει κακῶν αἴτιον· τέλος δὲ οὐδὲν ἐγίνετο τῶν λόγων. ἐν δὲ τούτῳ Λατίνων ἱππεῖς κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους παρῆσαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐξεληλυθότας ἀγγέλλοντες τοὺς πολεμίους μεγάλῃ στρατιᾷ καὶ ὄντας ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ὁρίοις ἤδη. καὶ οἱ μὲν ταῦτα· οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ τὸ τῶν ἱππέων πλῆθος τῶν τε ἄλλων ὅσοι πλούτους ἢ δόξας προγονικὰς εἶχον, οἷα δὴ περὶ μεγάλων κινδυνεύοντες ὡπλίζοντο διὰ τάχους· ὅσοι δ' ἦσαν αὐτῶν ἄποροι, μάλιστα δ' οἱ τοῖς δανείοις πιεζόμενοι, οὔθ' ὅπλων ἥπτοντο, οὔτ' ἄλλως παρείχοντο τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἐπικουρίαν οὐδεμίαν, ἡδόμενοι δὲ καὶ κατ' εὐχὴν δεχόμενοι τὸν ἔξωθεν πόλεμον, ὡς τῶν παρόντων σφᾶς κακῶν ἐλευθερώσοντα, τοῖς δὲ
103 δεομένοις ἀμύνειν ἐπιδεικνύντες τὰς ἁλύσεις καὶ τὰς πέδας, ἐπικερτομοῦντες ἠρώτων εἰ τούτων φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἄξιον εἴη σφίσι πολεμεῖν· πολλοὶ δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμων, ὡς ἄμεινον εἴη Οὐολούσκοις δουλεύειν μᾶλλον ἢ τὰς ὕβρεις τῶν πατρικίων ὑπομένειν· ἥ τε πόλις οἰμωγῆς καὶ θορύβου καὶ παντοίων γυναικείων ὀδυρμῶν ἐπίμπλατο.

XXVIII. Ταῦτα ὁρῶντες οἱ βουλευταὶ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερουΐλιον, ὃς ἐν τῷ παρόντι πιθανώτερος εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, βοηθεῖν ἐδέοντο τῇ πατρίδι. ὁ δὲ συγκαλέσας εἰς τὴν ἀγοράν, τοῦ παρόντος καιροῦ τὴν ἀνάγκην ἐπεδείκνυεν οὐκέτι προσδεχομένην πολιτικὰς φιλονεικίας, καὶ ἠξίου νῦν

μὲν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις χωρεῖν κοινῇ γνώμῃ χρησαμένους, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀνάστατον τὴν πατρίδα γενομένην, ἐν ᾗ θεοὶ πατρῷοι καὶ θῆκαι προγόνων ἑκάστοις ἦσαν, ἃ τιμιώτατά ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις· γονέων τε αἰδῶ λαβεῖν οὐχ ἱκανῶν ἐσομένων ἑαυτοῖς διὰ γῆρας ἀμύνειν, καὶ γυναικῶν ἔλεον [ἃς] αὐτίκα μάλα δεινὰς καὶ ἀπορρήτους ὕβρεις ἀναγκασθησομένων 1104 ὑπομένειν, μάλιστα δὲ παίδων ἔτι νηπίων οὐκ ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἀνατραφέντων οἰκτεῖραι λώβας καὶ προπηλακισμοὺς ἀνηλεεῖς· ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίνδυνον ἅπαντες ὁμοίαις προθυμίαις χρησάμενοι παραλύσωνται, τότε δὴ σκοπεῖν τίνα τρόπον ἴσην καὶ κοινὴν καὶ σωτήριον ἅπασι τὴν πολιτείαν καταστήσονται, μήτε τῶν πενήτων ἐπιβουλευόντων ταῖς τῶν πλουσίων οὐσίαις μήτ᾽ ἐκείνων προπηλακιζόντων τοὺς ταῖς τύχαις ταπεινοτέρους· ἥκιστα γὰρ εἶναι ταῦτα πολιτικά· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπόροις ἐπικουρία τις ἔσται πολιτική, καὶ τοῖς συμβάλλουσι τὰ χρέα βοήθεια μετρία τοῖς γοῦν ἀδικουμένοις, καὶ τὸ κράτιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν καὶ πάσας φυλάττον ἐν ὁμονοίᾳ τὰς πόλεις, πίστις ἐπὶ συναλλαγαῖς, οὐχ ἅπασα καὶ διὰ παντὸς ἐκ μόνης ἀναιρεθήσεται 110 τῆς Ῥωμαίων πόλεως. Ταῦτα καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοιούτῳ καιρῷ λεχθῆναι προσῆκε διεξελθών, τελευτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας εὐνοίας ἣν ἔχων διετέλει πρὸς τὸν δῆμον ἀπελογεῖτο, καὶ ἠξίου συνάρασθαι τῆς στρατείας αὐτῷ ταύτης ἀνθ᾽ ὧν πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἦν, τῆς μὲν κατὰ πόλιν ἐπιμελείας τῷ συνάρχοντι προσηκούσης, ἑαυτῷ δὲ τῆς ἡγεμονίας τῶν πολέμων ἀποδεδομένης· ταύτας γὰρ τὰς τύχας αὐτοῖς βραβεῦσαι τὸν κλῆρον. ὑπεσχῆσθαι δ᾽ αὐτῷ ἔφη τὴν βουλὴν πεδώσειν ὅ τι ἂν διομολογήσηται τῷ πλήθει, αὐ-

τὸν δ᾽ ἐκείνοις, πείσειν τοὺς δημότας μὴ προδώσειν τοῖς πολεμίοις τὴν πατρίδα.

XXVIIII. Ταῦτ᾽ εἰπὼν ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, ὅσοι ἂν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον [κατ᾽ αὐτῶν] ἐκστρατεύσωσι, τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι μήτε κατέχειν μήτε πω-
106 λεῖν μήτ᾽ ἐνεχυράζειν μήτε γένος αὐτῶν ἀπάγειν πρὸς μηδὲν συμβόλαιον μήτε κωλύειν τὸν βουλόμενον τῆς στρατείας κοινωνεῖν. ὅσοι δ᾽ ἂν ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας, τὰς κατὰ τούτων πράξεις ὑπάρχειν τοῖς δανεισταῖς, ἐφ᾽ οἷς ἑκάστοις συνέβαλον. ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσαν οἱ πένητες, αὐτίκα συνέγνωσάν τε καὶ πολλῇ προθυμίᾳ πάντες εἰς τὸν πόλεμον ὥρμηντο, οἱ μὲν ἐλπίσιν ὠφελειῶν ὑπαχθέντες, οἱ δὲ τοῦ στρατηλάτου χάριτι, οἱ δὲ πλεῖστοι τὸν Ἄππιον καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατὰ τῶν ὑπομεινάντων προπηλακισμοὺς φεύγοντες. παραλαβὼν δὲ ὁ Σερουΐλιος τὸ στράτευμα σὺν πολλῇ σπουδῇ ἐλαύνει διαλιπὼν οὐδένα χρόνον, ἵνα συμμίξῃ τοῖς πολεμίοις, πρὶν εἰς Ῥωμαίων χώραν αὐτοὺς εἰσβαλεῖν· καὶ καταλαβὼν περὶ τὸ Πωμεντῖνον χωρίον ἐστρατοπεδευκότας καὶ τὴν Λατίνων χώραν προνομεύοντας, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτοῖς οὐ συνήραντο τοῦ πολέμου, περὶ δείλην ὀψίαν παρὰ λόφον τινὰ ὡς εἴκοσι στάδια τῆς στρατοπεδείας αὐτῶν ἀφεστῶτα τίθεται τὸν χάρακα· καὶ αὐτοῖς
107 νυκτὸς ἐπιτίθενται Οὐολοῦσκοι, ὀλίγους τε δόξαντες εἶναι καὶ ὡς ἐξ ὁδοῦ μακρᾶς κατακόπους προθυμίας τε ἐνδεῶς ἔχοντας διὰ τοὺς ἐκ τῶν πενήτων περὶ τὰ χρέα νεωτερισμοὺς ἐν ἀκμῇ μάλιστα δοκοῦντας εἶναι. ὁ δὲ Σερουΐλιος ἔτι νυκτὸς ἀπὸ τοῦ χάρακος ἀγωνισάμενος, ἐπεὶ δὲ φῶς τε ἤδη ἐγένετο καὶ τοὺς πολεμίους ἔμαθεν ἀτάκτως προνομεύοντας, ἀνοῖξαι κελεύ-

σας πυλίδας ἐκ τοῦ χάρακος ἀδήλως συχνὰς, ἀφ' ἑνὸς παραγγέλματος ἐφῆκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ στράτευμα. ἐξαπιναίου δὲ τοῦ δεινοῦ καὶ παρὰ δόξαν τοῖς Οὐολούσκοις προσπεσόντος, ὀλίγοι μέν τινες ὑποστάντες πρὸς τῷ χάρακι μαχόμενοι κατεκόπησαν· οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες προτροπάδην καὶ πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπολέσαντες τραυματίαι τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες εἰς τὸν χάρακα διεσώζοντο. ἑπομένων δὲ αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐκ ποδὸς καὶ περισχόντων τὸ στρατόπεδον, βραχύν τινα χρόνον ἀμυνάμενοι παρέδοσαν τὸν χάρακα πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς γέμοντα. ἑάλω δὲ σώματα ἐλεύθερα συχνὰ, τὰ μὲν αὐτῶν Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συνα- 110
γωνισαμένων ἐθνῶν· χρήματα δὲ καὶ ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερὰν πόλεως τῆς κρατίστης ἁλούσης πάνυ πολλὰ, τοῖς στρατιώταις πάντ' ἐφεὶς ὁ Σερουΐλιος ὡς ἕκαστος ὠφεληθείη διανείμασθαι καὶ μηδὲν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν κελεύσας, καὶ τὸν χάρακα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις ἦγεν ἐπὶ τὴν ἀγχοτάτω Σουέσσαν Πωμεντιανήν. μεγέθει τε γὰρ περιβόλου καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ τῶν ταύτῃ ὑπερέχειν ἐδόκει, 110
καὶ ἦν ὥσπερ ἡγεμὼν τοῦ ἔθνους. περιστρατοπεδεύσας δὲ αὐτὴν, καὶ οὔθ' ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀνακαλῶν τὸν στρατὸν, ἵνα μηδένα χρόνον οἱ πολέμιοι διαναπαύσαιντο μήθ' ὕπνον αἱρούμενοι μήτε πολέμου παῦλαν δεχόμενοι, λιμῷ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ σπάνει συμμάχων παρατείνας εἷλεν αὐτοὺς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ, καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ πάντας κατέσφαξεν. ἐπιτρέψας δὲ καὶ ὅσα ἦν ἐνταῦθα χρήματα τοῖς στρατιώταις φέρειν τε καὶ ἄγειν, ἐπὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἀπῆγε τὴν

δύναμιν οὐθενὸς οὐκέτι τῶν Οὐολούσκων ἀμύνειν τι δυναμένου.

XXX. Ὡς δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τεταπεινωμένα ἦν τὰ τῶν Οὐολούσκων πράγματα, προαγαγὼν τοὺς ὁμήρους αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ἄππιος Κλαύδιος ἄνδρας τριακοσίους, ἵνα δι' εὐλαβείας ἔχοιεν οἱ προσθέμενοι σφίσι πίστεις ὁμηρειῶν μὴ παρασπονδεῖν, μάστιξί τε ᾐκίσατο πάντων ὁρώντων καὶ τοὺς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποκόψαι.
1110 ἀφικομένου τε ἀπὸ τῆς στρατείας οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις τοῦ συνυπάτου καὶ τὸν εἰωθότα δίδοσθαι θρίαμβον ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῖς ἀγῶνα λαμπρὸν ἀγωνισαμένοις στρατηγοῖς ἀξιοῦντος λαβεῖν, ἐμποδὼν ἐγένετο στασιαστὴν ἀποκαλῶν καὶ πολιτείας πονηρᾶς ἐραστὴν, μάλιστα δ' αὐτοῦ κατηγορῶν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πολέμου λαφύρων οὐδεμίαν μοῖραν εἰς τὸ δημόσιον ἀνήγαγεν, ἀλλ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο κατεχαρίσατο· καὶ ἔπεισε τὴν βουλὴν μὴ δοῦναι τῷ ἀνδρὶ τὸν θρίαμβον. ὁ δὲ Σερουΐλιος ὑβρίσθαι δοκῶν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου εἰς αὐθάδειαν οὐκ εἰωθυῖαν Ῥωμαίοις ἐτράπετο· καλέσας γὰρ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐν τῷ πρὸ τῆς πόλεως πεδίῳ καὶ διεξελθὼν τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τοῦ συνάρχοντος τὸν φθόνον καὶ τῆς βουλῆς τὸν προπηλακισμὸν διηγησάμενος, ἔφη παρὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων καὶ τοῦ συναγωνισαμένου στρατεύματος ἔχειν τὴν τοῦ πομπεύειν ἐπὶ καλοῖς τε καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις ἐξουσίαν. ταῦτα
1111 εἰπὼν στεφανῶσαι τὰς ῥάβδους ἐκέλευσε καὶ αὐτὸς στεφανωσάμενος ἔχων τὴν θριαμβικὴν ἐσθῆτα προῆγεν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη καὶ τὰς εὐχὰς ἀπέδωκε καὶ τὰ σκῦλα ἀνέθηκεν. ἐκ δὲ τού-

του φθόνον μὲν ἔτι μείζονα παρὰ τῶν πατρικίων ἐπεσπάσατο, οἰκεῖον δ' ἑαυτῷ παρεσκευάσατο τὸ δημοτικόν.

XXXI. Ἐν τοιαύταις δὲ ἀκαταστασίαις τῆς πόλεως οὔσης ἐκεχειρία τις ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένη θυσιῶν πατρίων ἕνεκα καὶ πανηγύρεις ἐπιλαβοῦσαι λαμπραὶ ταῖς δαπάναις ἐπέσχον τὴν ἐν τῷ παρόντι τοῦ πλήθους διχοστασίαν. ἑορτάζουσι δ' αὐτοῖς ἐπιτίθενται πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι τοῦτον ἐκ πολλοῦ φυλάξαντες τὸν χρόνον, ἀρχομένης ἔτι νυκτὸς ποιησάμενοι τὴν ἐπίθεσιν, ἵνα πρὶν ἢ προαισθέσθαι τοὺς ἔνδον ἐπὶ τῇ πόλει γένωνται· καὶ ῥᾷστα ἂν ἐκρά- 111
τησαν αὐτῶν, εἰ μὴ τῶν ψιλῶν τινες ἀποσχισθέντες τῆς φάλαγγος, αὐλαῖς ἐπιβάλλοντες ἁρπαγῆς ἕνεκα θόρυβον εἰργάσαντο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένετο καὶ δρόμος τῶν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύλαις τοὺς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δ' ἔγνωσαν αὐτῶν τὴν ἔφοδον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θεωροῦντες μεταξὺ καὶ τοὺς στεφάνους ἐπικείμενοι καταλιπόντες τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ τὰ ὅπλα ὥρμησαν· καὶ φθάνει τῷ Σερουϊλίῳ συναχθεῖσα δύναμις αὐτοκέλευστος ἱκανή, ἣν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην, προσπίπτει τοῖς πολεμίοις ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ κόπου τεταλαιπωρηκόσι καὶ οὐ προσδεχομένοις τὴν τῶν Ῥωμαίων ἔφοδον. ὡς δὲ συνέμιξαν εἰς χεῖρας, ἐγένετο μάχη τὸ μὲν ἐν τάξει καὶ κόσμῳ διὰ τὴν σπουδὴν ἑκατέρων ἀφῃρη- 111
μένη, οἱ δὲ ὡς ἀπὸ τύχης τινὸς ἢ φάλαγξ φάλαγγι ἢ λόχος λόχῳ ἢ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνεπλέκοντο, ἱππεῖς τε καὶ πεζοὶ ἀναπεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρωγοὶ δ' αὐτοῖς ἑκατέρωθεν ἐπῄεσαν οὐ διὰ μακροῦ τῶν πόλεων οὐσῶν, οἳ τὸ κάμνον ἀναθαρρύνοντες ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ

Ῥωμαῖοι προσγενομένης σφίσι τῆς ἵππου πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἄγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε κατὰ τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἳ κατὰ θέας πρόφασιν ἀφιγμένοι προκαταλήψεσθαι τοῖς ἐπιοῦσι τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ἔμελλον, ὥσπερ αὐτοῖς συνετέτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κατετίθεντο. τὰς δὲ θυσίας, αἷς ὁ πόλεμος ἐμποδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν προτέρων ψηφισάμενοι αὖθις ἐν εὐπαθείαις ἦσαν.

114 XXXII. Ἔτι δὲ πανηγυρίζουσιν αὐτοῖς πρεσβευταὶ παρῆσαν ἐξ ἔθνους Ἀρούγκων, οἳ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν ἠξίουν τὴν Οὐολούσκων τῶν καλουμένων Ἐχετρανῶν χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς Ῥωμαῖοι κληρούχοις εἰς φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διένειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι καὶ τὴν φρουρὰν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν, Ἀρούγκους ἥξοντας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ὀλίγου χρόνου καὶ δίκας ληψομένους ὅσων διέθηκαν τοὺς ὁμόρους κακῶν ἐκδέχεσθαι. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς τάδε ἀπεκρίναντο· Ἀπαγγέλλετε, ὦ πρέσβεις, Ἀρούγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτᾶταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι. πόλεμον δὲ οὐ δέδιμεν τὸν Ἀρούγκων, οὔτε πρῶτον οὔτε δεινότατον ἐσόμενον· ἀλλ' ἐν ἔθει ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι μάχεσθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ
115 ἀρετῆς † ἐν ἀγωνισμῷ τε ἐσόμενον ὁρῶντες αὐτόν, ἀκαταπλήκτως δεξόμεθα. μετὰ ταῦτα Ἀροῦγκοί τε πολλῇ στρατιᾷ ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ Ῥωμαῖοι τὰς οἰκείας δυνάμεις ἔχοντες ἡγουμένου Σερουϊλίου, συντυγχάνουσιν ἀλλήλοις ἀγχοῦ πόλεως Ἀρι-

συνέδριον, καὶ συλλαμβανόντων πολλῶν ἑκατέρῳ, ἡ μὲν βουλὴ φιλονεικίας καὶ θορύβους καὶ λόγους ἀκόσμους, οἷς ἀλλήλους προεπηλάκιζον, ἀκούσασα, σωτήριον δὲ βούλευμα οὐδὲν καθισταμένη, διελύετο.

XXV. Διατριβομένου δὲ εἰς ταῦτα πολλοῦ χρόνου 108 ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Σερουΐλιος· ἦν γὰρ ἡ στρατεία κατὰ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δεήσει καὶ θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρασθαι τοῦ πολέμου, δύναμιν ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου προσηναγκασμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ παρεκάλουν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔτι τῶν Οὐολούσκων παρασκευαζομένων καὶ Ῥωμαίους μὲν οὔτε προσδεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ἐπὶ σφᾶς, οὕτως στασιαστικῶς πολιτευομένους καὶ ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους, οὔτε εἰς χεῖρας ἥξειν τοῖς ἐπιοῦσιν οἰομένων· σφίσι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν ὁπότε βούλοιντο τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ᾔσθοντο πολεμεῖν δέον αὐτοὶ πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες τὸ τῶν Ῥωμαίων τάχος, ἱκετηρίας 109 ἀναλαβόντες ἐκ τῶν πόλεων οἱ γεραίτατοι προῄεσαν ἐπιτρέποντες τῷ Σερουϊλίῳ χρῆσθαι σφίσιν ὡς ἡμαρτηκόσιν ὅ τι βούλοιτο. ὁ δὲ τροφὰς τῷ στρατεύματι παρ' αὐτῶν λαβὼν ἐσθῆτάς τε καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων ἐπιλεξάμενος ᾤχετο, λελύσθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. ἦν δ' ἄρα τοῦτο οὐ λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευῆς ἀφορμὴ τοῖς φθασθεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου, ἀπελθόντος τε τοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματος ἐξήπτοντο πάλιν οἱ Οὐολοῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξάμενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἐπιτήδειον ἦν ἀσφάλειαν σφίσι παρασχεῖν διὰ φυλακῆς κρείττονος ἔχοντες· συνήπτοντο δὲ αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανε-

ρῶς μὲν Ἕρνικες καὶ Σαβῖνοι, κρύφα δὲ καὶ ἄλλων συχνοί. Λατῖνοι δὲ πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συμμαχίας αἴτησιν ἀφικομένης δήσαντες τοὺς ἄνδρας εἰς
398 Ῥώμην ἤγαγον. οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἑκούσιοι συμπολεμεῖν· ὃ μάλιστα μὲν βούλεσθαι αὐτοὺς ᾤετο, δι' αἰσχύνης δὲ ἔχειν αἰτήσασθαι, τοῦτ' αὐτοῖς ἐχαρίσατο, τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἁλόντας αὐτῶν ἑξακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας προῖκα δωρησαμένη καὶ ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἡ δωρεὰ προσήκοντα τῇ συγγενείᾳ λάβοι πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρεπούσαις. τῆς δὲ συμμαχίας οὐδὲν αὐτῇ ἔφη δεῖν τῆς Λατίνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶναι τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισταμένους. ταῦτ' ἐκείνοις ἀποκριναμένη ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

XXVI. Ἔτι δ' αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθ-
399 εζομένης, καὶ τίνας εἶναι δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺν καθεικὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρίαν. συνδραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου στὰς ὅθεν ἔμελλε πολλοῖς καταφανὴς ἔσεσθαι ἔφη, Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, ἐστρατευμένος τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας ἁπάσας, καὶ δυεῖν δεούσας τριάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἀριστεῖα πολλάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ κατέσχον οἱ τὴν πόλιν εἰς τὰς ἐσχάτας ἄγοντες στενοχωρίας καιροί, χρέος ἠναγκάσθην λαβεῖν ἕνεκα τοῦ διαλῦσαι τὰς εἰσφοράς, ὡς τὸ μὲν χωρίον οἱ πολέμιοι κατέδραμον, τὰ δὲ κατὰ πόλιν αἱ σιτοδεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν διαλῦσαί μου

συνέδριον, καὶ συλλαμβανόντων πολλῶν ἑκατέρῳ, ἡ μὲν βουλὴ φιλονεικίας καὶ θορύβους καὶ λόγους ἀκόσμους, οἷς ἀλλήλους προεπηλάκιζον, ἀκούσασα, σωτήριον δὲ βούλευμα οὐδὲν καθισταμένη, διελύετο.

XXV. *Διατριβομένου δὲ εἰς ταῦτα πολλοῦ χρό-* 10 *νου ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Σερουΐλιος· ἦν γὰρ ἡ στρατεία κατὰ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δεήσει καὶ θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρασθαι τοῦ πολέμου, δύναμιν ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου προσηναγκασμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ παρεκάλουν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔτι τῶν Οὐολούσκων παρασκευαζομένων καὶ Ῥωμαίους μὲν οὔτε προσδεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ἐπὶ σφᾶς, οὕτως στασιαστικῶς πολιτευομένους καὶ ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους, οὔτε εἰς χεῖρας ἥξειν τοῖς ἐπιοῦσιν οἰομένων· σφίσι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν ὁπότε βούλοιντο τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ᾔσθοντο πολεμεῖν δέον αὐτοὶ πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες τὸ τῶν Ῥωμαίων τάχος, ἱκετηρίας* 10 *ἀναλαβόντες ἐκ τῶν πόλεων οἱ γεραίτατοι προήεσαν ἐπιτρέποντες τῷ Σερουιλίῳ χρῆσθαι σφίσιν ὡς ἡμαρτηκόσιν ὅ τι βούλοιτο. ὁ δὲ τροφὰς τῷ στρατεύματι παρ' αὐτῶν λαβὼν ἐσθῆτάς τε καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων ἐπιλεξάμενος ᾤχετο, λελύσθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. ἦν δ' ἄρα τοῦτο οὐ λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευῆς ἀφορμὴ τοῖς φθασθεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου, ἀπελθόντος τε τοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματος ἐξήπτοντο πάλιν οἱ Οὐολοῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξάμενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἐπιτήδειον ἦν ἀσφάλειαν σφίσι παρασχεῖν διὰ φυλακῆς κρείττονος ἔχοντες· συνήπτοντο δὲ αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανε-*

ρῶς μὲν Ἕρνικες καὶ Σαβῖνοι, κρύφα δὲ καὶ ἄλλων συχνοί. Λατῖνοι δὲ πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συμμαχίας αἴτησιν ἀφικομένης δήσαντες τοὺς ἄνδρας εἰς
1098 Ῥώμην ἤγαγον. οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἑκούσιοι συμπολεμεῖν· ὃ μάλιστα μὲν βούλεσθαι αὐτοὺς ᾤετο, δι' αἰσχύνης δὲ ἔχειν αἰτήσασθαι, τοῦτ' αὐτοῖς ἐχαρίσατο, τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἁλόντας αὐτῶν ἑξακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας προῖκα δωρησαμένη καὶ ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἡ δωρεὰ προσήκοντα τῇ συγγενείᾳ λάβοι πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρεπούσαις. τῆς δὲ συμμαχίας οὐδὲν αὐτῇ ἔφη δεῖν τῆς Λατίνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶναι τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισταμένους. ταῦτ' ἐκείνοις ἀποκριναμένη ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

XXVI. Ἔτι δ' αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθ-
1099 εξομένης, καὶ τίνας εἶναι δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺν καθεικὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρίαν. συνδραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου στὰς ὅθεν ἔμελλε πολλοῖς καταφανὴς ἔσεσθαι ἔφη, Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, ἐστρατευμένος τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας ἁπάσας, καὶ δυεῖν δεούσας τριάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἀριστεῖα πολλάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ κατέσχον οἱ τὴν πόλιν εἰς τὰς ἐσχάτας ἄγοντες στενοχωρίας καιροί, χρέος ἠναγκάσθην λαβεῖν ἕνεκα τοῦ διαλῦσαι τὰς εἰσφοράς, ὡς τὸ μὲν χωρίον οἱ πολέμιοι κατέδραμον, τὰ δὲ κατὰ πόλιν αἱ σιτοδεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν διαλῦσαί μου

τὸ χρέος οὐκ ἔχων, ἀπήχθην δοῦλος ὑπὸ τοῦ δανει-
στοῦ σὺν τοῖς υἱοῖς δυσίν· ἐπιτάττοντος δὲ τοῦ δε-
σπότου τῶν οὐ ῥᾳδίων ἔργων τι, ἀντειπὼν αὐτῷ πλη-
γὰς ἔλαβον μάστιξι πάνυ πολλάς. ταῦτ' εἰπὼν ἐρ-
ρίπτει τὸ ῥάκιον καὶ ἐδείκνυ τὸ στῆθος μεστὸν τραυ- 1100
μάτων, τὰ δὲ νῶτα αἵματος ἐκ τῶν πληγῶν ἀνάπλεω.
κραυγῆς δὲ καὶ οἰμωγῆς ἐκ τῶν παρόντων γινομένης,
ἥ τε βουλὴ διελύθη, καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην δρόμος
ἦν τῶν ἀπόρων ἰδίαν τύχην ἀνακλαιομένων καὶ βοη-
θεῖν τοὺς πέλας ἀξιούντων· ἔκ τε τῶν οἰκιῶν ἐξέφυγον
οἱ πρὸς τὰ χρέα δουλωθέντες, κομῶντες, ἁλύσεις ἔχον-
τες οἱ πλεῖστοι καὶ πέδας, οὐδενὸς ἀντιλαμβάνεσθαι
τολμῶντος αὐτῶν, εἰ δ' ἅψαιτο μόνον, ἐν χειρὸς νό-
μῳ διασπαραττομένου. τοσαύτη λύττα τὸν δῆμον ἐν
τῷ τότε καιρῷ κατεῖχε, καὶ οὐ μετὰ πολὺ μεστὴ τῶν
ἐκφυγόντων τὰς ἀνάγκας ἦν ἡ ἀγορά. ὁ μὲν οὖν
Ἄππιος δείσας τὴν ἐφ' ἑαυτὸν ὁρμὴν τοῦ πλήθους,
ἐπειδὴ τῶν κακῶν ἦν αἴτιος, καὶ δι' ἐκεῖνον ἐδόκει
ταῦτα γεγονέναι, φεύγων ἐκ τῆς ἀγορᾶς ᾤχετο. ὁ δὲ
Σερουΐλιος ῥίψας τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα, καὶ
προκυλιόμενος τῶν δημοτικῶν ἑκάστου μετὰ δακρύων, 1101
μόλις αὐτοὺς ἔπεισεν ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἐπι-
σχεῖν, εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἥκειν, ὡς τῆς βουλῆς ἐπι-
μέλειάν τινα περὶ αὐτῶν ποιησομένης. ταῦτα εἰπὼν
καὶ τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν κελεύσας, μηδένα τῶν δα-
νειστῶν ἐξεῖναι σῶμα πολιτικὸν πρὸς ἴδιον χρέος
ἄγειν, ἕως ἂν ἡ βουλὴ περὶ αὐτῶν διαγνοίη, τοὺς δὲ
παρόντας ὅποι βούλοιντο ἀδεῶς ἀπιέναι, διέλυσε τὸν
θόρυβον.

XXVII. Τότε μὲν οὖν ᾤχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς·
τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν οὐ μόνον ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος,
ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σύνεγγυς ἀγρῶν τὸ δημοτικὸν πλῆ-

θος, καὶ ἦν ἐξ ἑωθινοῦ πλήρης ἡ ἀγορά. τῆς δὲ βου-
λῆς συναχθείσης, ἵνα περὶ τούτων βουλεύσειεν ὅ τι
102 χρὴ πράττειν, ὁ μὲν Ἄππιος δημοκόπον ἐκάλει τὸν
συνάρχοντα καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀπόρων ἡγεμόνα,
ὁ δὲ Σερουίλιος ἐκεῖνον αὐστηρὸν καὶ αὐθάδη καὶ
τῶν παρόντων τῇ πόλει κακῶν αἴτιον· τέλος δὲ οὐ-
δὲν ἐγίνετο τῶν λόγων. ἐν δὲ τούτῳ Λατίνων ἱπ-
πεῖς κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους παρῆσαν
εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐξεληλυθότας ἀγγέλλοντες τοὺς πο-
λεμίους μεγάλῃ στρατιᾷ καὶ ὄντας ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν
ὁρίοις ἤδη. καὶ οἱ μὲν ταῦτα· οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ
τὸ τῶν ἱππέων πλῆθος τῶν τε ἄλλων ὅσοι πλούτους
ἢ δόξας προγονικὰς εἶχον, οἷα δὴ περὶ μεγάλων κιν-
δυνεύοντες ὡπλίζοντο διὰ τάχους· ὅσοι δ' ἦσαν αὐ-
τῶν ἄποροι, μάλιστα δ' οἱ τοῖς δανείοις πιεζόμενοι,
οὔθ' ὅπλων ἥπτοντο, οὔτ' ἄλλως παρείχοντο τοῖς κοι-
νοῖς πράγμασιν ἐπικουρίαν οὐδεμίαν, ἡδόμενοι δὲ
καὶ κατ' εὐχὴν δεχόμενοι τὸν ἔξωθεν πόλεμον, ὡς
τῶν παρόντων σφᾶς κακῶν ἐλευθερώσοντα, τοῖς δὲ
103 δεομένοις ἀμύνειν ἐπιδεικνύντες τὰς ἁλύσεις καὶ τὰς
πέδας, ἐπικερτομοῦντες ἠρώτων εἰ τούτων φυλακῆς
ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἄξιον εἴη σφίσι πολεμεῖν· πολλοὶ
δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμων, ὡς ἄμεινον εἴη Οὐολούσκοις
δουλεύειν μᾶλλον ἢ τὰς ὕβρεις τῶν πατρικίων ὑπο-
μένειν· ἥ τε πόλις οἰμωγῆς καὶ θορύβου καὶ παν-
τοίων γυναικείων ὀδυρμῶν ἐπίμπλατο.

XXVIII. Ταῦτα ὁρῶντες οἱ βουλευταὶ τὸν ἕτε-
ρον τῶν ὑπάτων Σερουΐλιον, ὃς ἐν τῷ παρόντι πι-
θανώτερος εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, βοηθεῖν ἐδέοντο
τῇ πατρίδι. ὁ δὲ συγκαλέσας εἰς τὴν ἀγορὰν, τοῦ
παρόντος καιροῦ τὴν ἀνάγκην ἐπεδείκνυεν οὐκέτι
προσδεχομένην πολιτικὰς φιλονεικίας, καὶ ἠξίου νῦν

μὲν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις χωρεῖν κοινῇ γνώμῃ χρη-
σαμένους, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀνάστατον τὴν πατρίδα
γενομένην, ἐν ᾗ θεοὶ πατρῷοι καὶ θῆκαι προγόνων
ἑκάστοις ἦσαν, ἃ τιμιώτατά ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις·
γονέων τε αἰδῶ λαβεῖν οὐχ ἱκανῶν ἐσομένων ἑαυτοῖς
διὰ γῆρας ἀμύνειν, καὶ γυναικῶν ἔλεον [ἃς] αὐτίκα
μάλα δεινὰς καὶ ἀπορρήτους ὕβρεις ἀναγκασθησομέ- 1104
νων ὑπομένειν, μάλιστα δὲ παίδων ἔτι νηπίων οὐκ
ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἀνατραφέντων οἰκτεῖραι λώβας
καὶ προπηλακισμοὺς ἀνηλεεῖς· ὅταν δὲ τὸν παρόντα
κίνδυνον ἅπαντες ὁμοίαις προθυμίαις χρησάμενοι
παραλύσωνται, τότε δὴ σκοπεῖν τίνα τρόπον ἴσην
καὶ κοινὴν καὶ σωτήριον ἅπασι τὴν πολιτείαν κατα-
στήσονται, μήτε τῶν πενήτων ἐπιβουλευόντων ταῖς
τῶν πλουσίων οὐσίαις μήτ᾽ ἐκείνων προπηλακιζόν-
των τοὺς ταῖς τύχαις ταπεινοτέρους· ἥκιστα γὰρ εἶ-
ναι ταῦτα πολιτικά· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπόροις ἐπικου-
ρία τις ἔσται πολιτική, καὶ τοῖς συμβάλλουσι τὰ χρέα
βοήθεια μετρία τοῖς γοῦν ἀδικουμένοις, καὶ τὸ κρά-
τιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν καὶ πάσας φυλάτ-
τον ἐν ὁμονοίᾳ τὰς πόλεις, πίστις ἐπὶ συναλλαγαῖς,
οὐχ ἅπασα καὶ διὰ παντὸς ἐκ μόνης ἀναιρεθήσεται 1105
τῆς Ῥωμαίων πόλεως. Ταῦτα καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοιού-
τῳ καιρῷ λεχθῆναι προσῆκε διεξελθών, τελευτῶν
ὑπὲρ τῆς ἰδίας εὐνοίας ἣν ἔχων διετέλει πρὸς τὸν δῆ-
μον ἀπελογεῖτο, καὶ ἠξίου συνάρασθαι τῆς στρατείας
αὐτῷ ταύτης ἀνθ᾽ ὧν πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἦν, τῆς
μὲν κατὰ πόλιν ἐπιμελείας τῷ συνάρχοντι προση-
κούσης, ἑαυτῷ δὲ τῆς ἡγεμονίας τῶν πολέμων ἀπο-
δεδομένης· ταύτας γὰρ τὰς τύχας αὐτοῖς βραβεῦσαι
τὸν κλῆρον. ὑπεσχῆσθαι δ᾽ αὐτῷ ἔφη τὴν βουλὴν
ἐμπεδώσειν ὅ τι ἂν διομολογήσηται τῷ πλήθει, αὐ-

τὸν δ᾽ ἐκείνοις, πείσειν τοὺς δημότας μὴ προδώσειν τοῖς πολεμίοις τὴν πατρίδα.

XXVIIII. *Ταῦτ᾽ εἰπὼν ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, ὅσοι ἂν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον [κατ᾽ αὐτῶν] ἐκστρατεύσωσι, τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι μήτε κατέχειν μήτε πω-* .06 *λεῖν μήτ᾽ ἐνεχυράζειν μήτε γένος αὐτῶν ἀπάγειν πρὸς μηδὲν συμβόλαιον μήτε κωλύειν τὸν βουλόμενον τῆς στρατείας κοινωνεῖν. ὅσοι δ᾽ ἂν ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας, τὰς κατὰ τούτων πράξεις ὑπάρχειν τοῖς δανεισταῖς, ἐφ᾽ οἷς ἑκάστοις συνέβαλον. ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσαν οἱ πένητες, αὐτίκα συνέγνωσάν τε καὶ πολλῇ προθυμίᾳ πάντες εἰς τὸν πόλεμον ὥρμηντο, οἱ μὲν ἐλπίσιν ὠφελειῶν ὑπαχθέντες, οἱ δὲ τοῦ στρατηλάτου χάριτι, οἱ δὲ πλεῖστοι τὸν Ἄππιον καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατὰ τῶν ὑπομεινάντων προπηλακισμοὺς φεύγοντες. παραλαβὼν δὲ ὁ Σερούϊλιος τὸ στράτευμα σὺν πολλῇ σπουδῇ ἐλαύνει διαλιπὼν οὐδένα χρόνον, ἵνα συμμίξῃ τοῖς πολεμίοις, πρὶν εἰς Ῥωμαίων χώραν αὐτοὺς εἰσβαλεῖν· καὶ καταλαβὼν περὶ τὸ Πωμεντῖνον χωρίον ἐστρατοπεδευκότας καὶ τὴν Λατίνων χώραν προνομεύοντας, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτοῖς οὐ συνήραντο τοῦ πολέμου, περὶ δείλην ὀψίαν παρὰ λόφον τινὰ ὡς εἴκοσι στάδια τῆς στρατοπεδείας αὐτῶν ἀφεστῶτα τίθεται τὸν χάρακα· καὶ αὐτοῖς* 107 *νυκτὸς ἐπιτίθενται Οὐολοῦσκοι, ὀλίγους τε δόξαντες εἶναι καὶ ὡς ἐξ ὁδοῦ μακρᾶς κατακόπους προθυμίας τε ἐνδεῶς ἔχοντας διὰ τοὺς ἐκ τῶν πενήτων περὶ τὰ χρέα νεωτερισμοὺς ἐν ἀκμῇ μάλιστα δοκοῦντας εἶναι. ὁ δὲ Σερούϊλιος ἔτι νυκτὸς ἀπὸ τοῦ χάρακος ἀγωνισάμενος, ἐπεὶ δὲ φῶς τε ἤδη ἐγένετο καὶ τοὺς πολεμίους ἔμαθεν ἀτάκτως προνομεύοντας, ἀνοῖξαι κελεύ-*

σας πυλίδας ἐκ τοῦ χάρακος ἀδήλως συχνὰς, ἀφ' ἑνὸς παραγγέλματος ἐφῆκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ στράτευμα. ἐξαπιναίου δὲ τοῦ δεινοῦ καὶ παρὰ δόξαν τοῖς Οὐολούσκοις προσπεσόντος, ὀλίγοι μέν τινες ὑποστάντες πρὸς τῷ χάρακι μαχόμενοι κατεκόπησαν· οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες προτροπάδην καὶ πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπολέσαντες τραυματίαι τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες εἰς τὸν χάρακα διεσώζοντο. ἑπομένων δὲ αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐκ ποδὸς καὶ περισχόντων τὸ στρατόπεδον, βραχύν τινα χρόνον ἀμυνάμενοι παρέδοσαν τὸν χάρακα πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς γέμοντα. ἑάλω δὲ σώματα ἐλεύθερα συχνὰ, τὰ μὲν αὐτῶν Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συνα- 110
γωνισαμένων ἐθνῶν· χρήματα δὲ καὶ ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερὰν πόλεως τῆς κρατίστης ἁλούσης πάνυ πολλὰ, τοῖς στρατιώταις πάντ' ἐφεὶς ὁ Σερουΐλιος ὡς ἕκαστος ὠφεληθείη διανείμασθαι καὶ μηδὲν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν κελεύσας, καὶ τὸν χάρακα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις ἦγεν ἐπὶ τὴν ἀγχοτάτω Σουέσσαν Πωμεντιανήν. μεγέθει τε γὰρ περιβόλου καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ τῶν ταύτῃ ὑπερέχειν ἐδόκει, 110
καὶ ἦν ὥσπερ ἡγεμὼν τοῦ ἔθνους. περιστρατοπεδεύσας δὲ αὐτὴν, καὶ οὔθ' ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀνακαλῶν τὸν στρατὸν, ἵνα μηδένα χρόνον οἱ πολέμιοι διαναπαύσαιντο μήθ' ὕπνον αἱρούμενοι μήτε πολέμου παῦλαν δεχόμενοι, λιμῷ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ σπάνει συμμάχων παρατείνας εἷλεν αὐτοὺς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ, καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ πάντας κατέσφαξεν. ἐπιτρέψας δὲ καὶ ὅσα ἦν ἐνταῦθα χρήματα τοῖς στρατιώταις φέρειν τε καὶ ἄγειν, ἐπὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἀπῆγε τὴν

δύναμιν οὐθενὸς οὐκέτι τῶν Οὐολούσκων ἀμύνειν τι δυναμένου.

XXX. Ὡς δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τεταπεινωμένα ἦν τὰ τῶν Οὐολούσκων πράγματα, προαγαγὼν τοὺς ὁμήρους αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ἄππιος Κλαύδιος ἄνδρας τριακοσίους, ἵνα δι' εὐλαβείας ἔχοιεν οἱ προσθέμενοι σφίσι πίστεις ὁμηρειῶν μὴ παρασπονδεῖν, μάστιξί τε ᾐκίσατο πάντων ὁρώντων καὶ τοὺς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποκόψαι.
10 ἀφικομένου τε ἀπὸ τῆς στρατείας οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις τοῦ συνυπάτου καὶ τὸν εἰωθότα δίδοσθαι θρίαμβον ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῖς ἀγῶνα λαμπρὸν ἀγωνισαμένοις στρατηγοῖς ἀξιοῦντος λαβεῖν, ἐμποδὼν ἐγένετο στασιαστὴν ἀποκαλῶν καὶ πολιτείας πονηρᾶς ἐραστήν, μάλιστα δ' αὐτοῦ κατηγορῶν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πολέμου λαφύρων οὐδεμίαν μοῖραν εἰς τὸ δημόσιον ἀνήγαγεν, ἀλλ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο κατεχαρίσατο· καὶ ἔπεισε τὴν βουλὴν μὴ δοῦναι τῷ ἀνδρὶ τὸν θρίαμβον. ὁ δὲ Σερουΐλιος ὑβρίσθαι δοκῶν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου εἰς αὐθάδειαν οὐκ εἰωθυῖαν Ῥωμαίοις ἐτράπετο· καλέσας γὰρ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐν τῷ πρὸ τῆς πόλεως πεδίῳ καὶ διεξελθὼν τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τοῦ συνάρχοντος τὸν φθόνον καὶ τῆς βουλῆς τὸν προπηλακισμὸν διηγησάμενος, ἔφη παρὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων καὶ τοῦ συναγωνισαμένου στρατεύματος ἔχειν τὴν τοῦ πομπεύειν ἐπὶ καλοῖς τε καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις ἐξουσίαν. ταῦτα
11 εἰπὼν στεφανῶσαι τὰς ῥάβδους ἐκέλευσε καὶ αὐτὸς στεφανωσάμενος ἔχων τὴν θριαμβικὴν ἐσθῆτα προῆγεν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη καὶ τὰς εὐχὰς ἀπέδωκε καὶ τὰ σκῦλα ἀνέθηκεν. ἐκ δὲ τού-

του φθόνον μὲν ἔτι μείζονα παρὰ τῶν πατρικίων
ἐπεσπάσατο, οἰκεῖον δ' ἑαυτῷ παρεσκευάσατο τὸ δη-
μοτικόν.

XXXI. Ἐν τοιαύταις δὲ ἀκαταστασίαις τῆς πό-
λεως οὔσης ἐκεχειρία τις ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένη
θυσιῶν πατρίων ἕνεκα καὶ πανηγύρεις ἐπιλαβοῦσαι
λαμπραὶ ταῖς δαπάναις ἐπέσχον τὴν ἐν τῷ παρόντι
τοῦ πλήθους διχοστασίαν. ἑορτάζουσι δ' αὐτοῖς
ἐπιτίθενται πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι τοῦτον ἐκ πολ-
λοῦ φυλάξαντες τὸν χρόνον, ἀρχομένης ἔτι νυκτὸς
ποιησάμενοι τὴν ἐπίθεσιν, ἵνα πρὶν ἢ προαισθέσθαι
τοὺς ἔνδον ἐπὶ τῇ πόλει γένωνται· καὶ ῥᾷστα ἂν ἐκρά- 111
τησαν αὐτῶν, εἰ μὴ τῶν ψιλῶν τινες ἀποσχισθέντες
τῆς φάλαγγος, αὔλαις ἐπιβάλλοντες ἁρπαγῆς ἕνεκα
θόρυβον εἰργάσαντο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένετο καὶ
δρόμος τῶν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύ-
λαις τοὺς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δ' ἔγνωσαν αὐ-
τῶν τὴν ἔφοδον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θεωροῦντες μεταξὺ
καὶ τοὺς στεφάνους ἐπικείμενοι καταλιπόντες τοὺς
ἀγῶνας ἐπὶ τὰ ὅπλα ὥρμησαν· καὶ φθάνει τῷ Σε-
ρουϊλίῳ συναχθεῖσα δύναμις αὐτοκέλευστος ἱκανή,
ἣν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην, προσπίπτει τοῖς πο-
λεμίοις ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ κόπου τεταλαιπωρηκόσι
καὶ οὐ προσδεχομένοις τὴν τῶν Ῥωμαίων ἔφοδον.
ὡς δὲ συνέμιξαν εἰς χεῖρας, ἐγένετο μάχη τὸ μὲν ἐν
τάξει καὶ κόσμῳ διὰ τὴν σπουδὴν ἑκατέρων ἀφῃρη- 111
μένη, οἱ δὲ ὡς ἀπὸ τύχης τινὸς ἢ φάλαγξ φάλαγγι
ἢ λόχος λόχῳ ἢ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνεπλέκοντο, ἱππεῖς τε
καὶ πεζοὶ ἀναπεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρωγοὶ δ' αὐ-
τοῖς ἑκατέρωθεν ἐπῄεσαν οὐ διὰ μακροῦ τῶν πόλεων
οὐσῶν, οἳ τὸ κάμνον ἀναθαρρύνοντες ἐπὶ πολὺν χρό-
νον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ

Ῥωμαῖοι προσγενομένης σφίσι τῆς ἵππου πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἄγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε κατὰ τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἳ κατὰ θέας πρόφασιν ἀφιγμένοι προκαταλήψεσθαι τοῖς ἐπιοῦσι τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ἔμελλον, ὥσπερ αὐτοῖς συνετέτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κατετίθεντο. τὰς δὲ θυσίας, αἷς ὁ πόλεμος ἐμποδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν προτέρων ψηφισάμενοι αὖθις ἐν εὐπαθείαις ἦσαν.

114 XXXII. Ἔτι δὲ πανηγυρίζουσιν αὐτοῖς πρεσβευταὶ παρῆσαν ἐξ ἔθνους Ἀρούγκων, οἳ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν ἠξίουν τὴν Οὐολούσκων τῶν καλουμένων Ἐχετρανῶν χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς Ῥωμαῖοι κληρούχοις εἰς φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διένειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι καὶ τὴν φρουρὰν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μή ποιήσωσιν, Ἀρούγκους ἥξοντας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ὀλίγου χρόνου καὶ δίκας ληψομένους ὅσων διέθηκαν τοὺς ὁμόρους κακῶν ἐκδέχεσθαι. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς τάδε ἀπεκρίναντο· Ἀπαγγέλλετε, ὦ πρέσβεις, Ἀρούγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτῶταί τις [illegible] πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις [illegible] διδόναι. πόλεμον δὲ οὐ δέδιμεν τὸν Ἀρούγκων [illegible] πρῶτον οὔτε δεινότατον [illegible] ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι [illegible]

115 ἀρετῆς † ἐν ἀγωνισμῷ [illegible] ἀκαταπλήκτως δεξόμεθα [illegible] πολλῇ στρατιᾷ ὁρμηθέντες [illegible] μαῖοι τὰς οἰκείας δυνάμεις [illegible] ελίου, συντυγχάνουσιν [illegible]

του φθόνον μὲν ἔτι μείζονα παρὰ τῶν πατρικίων ἐπεσπάσατο, οἰκεῖον δ' ἑαυτῷ παρεσκευάσατο τὸ δημοτικόν.

XXXI. Ἐν τοιαύταις δὲ ἀκαταστασίαις τῆς πόλεως οὔσης ἐκεχειρία τις ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένη θυσιῶν πατρίων ἕνεκα καὶ πανηγύρεις ἐπιλαβοῦσαι λαμπραὶ ταῖς δαπάναις ἐπέσχον τὴν ἐν τῷ παρόντι τοῦ πλήθους διχοστασίαν. ἑορτάζουσι δ' αὐτοῖς ἐπιτίθενται πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι τοῦτον ἐκ πολλοῦ φυλάξαντες τὸν χρόνον, ἀρχομένης ἔτι νυκτὸς ποιησάμενοι τὴν ἐπίθεσιν, ἵνα πρὶν ἢ προαισθέσθαι τοὺς ἔνδον ἐπὶ τῇ πόλει γένωνται· καὶ ῥᾷστα ἂν ἐκρά- 111
τησαν αὐτῶν, εἰ μὴ τῶν ψιλῶν τινες ἀποσχισθέντες τῆς φάλαγγος, αὐλαῖς ἐπιβάλλοντες ἁρπαγῆς ἕνεκα θόρυβον εἰργάσαντο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένετο καὶ δρόμος τῶν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύλαις τοὺς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δ' ἔγνωσαν αὐτῶν τὴν ἔφοδον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θεωροῦντες μεταξὺ καὶ τοὺς στεφάνους ἐπικείμενοι καταλιπόντες τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ τὰ ὅπλα ὥρμησαν· καὶ φθάνει τῷ Σερουϊλίῳ συναχθεῖσα δύναμις αὐτοκέλευστος ἱκανή, ἣν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην, προσπίπτει τοῖς πολεμίοις ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ κόπου τεταλαιπωρηκόσι καὶ οὐ προσδεχομένοις τὴν τῶν Ῥωμαίων ἔφοδον. ὡς δὲ συνέμιξαν εἰς χεῖρας, ἐγένετο μάχη τὸ μὲν ἐν τάξει καὶ κόσμῳ διὰ τὴν σπουδὴν ἑκατέρων ἀφῃρη- 111
μένη, οἱ δὲ ὡς ἀπὸ τύχης τινὸς ἢ φάλαγξ φάλαγγι ἢ λόχος λόχῳ ἢ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνεπλέκοντο, ἱππεῖς τε καὶ πεζοὶ ἀναπεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρωγοὶ δ' αὐτοῖς ἑκατέρωθεν ἐπῄεσαν οὐ διὰ μακροῦ τῶν πόλεων οὐσῶν, οἳ τὸ κάμνον ἀναθαρρύνοντες ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ

Ῥωμαῖοι προσγενομένης σφίσι τῆς ἵππου πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἄγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε κατὰ τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἳ κατὰ θέας πρόφασιν ἀφιγμένοι προκαταλήψεσθαι τοῖς ἐπιοῦσι τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ἔμελλον, ὥσπερ αὐτοῖς συνετέτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κατετίθεντο. τὰς δὲ θυσίας, αἷς ὁ πόλεμος ἐμποδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν προτέρων ψηφισάμενοι αὖθις ἐν εὐπαθείαις ἦσαν.

.114 XXXII. Ἔτι δὲ πανηγυρίζουσιν αὐτοῖς πρεσβευταὶ παρῆσαν ἐξ ἔθνους Ἀρούγκων, οἳ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν ἠξίουν τὴν Οὐολούσκων τῶν καλουμένων Ἐχετρανῶν χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς Ῥωμαῖοι κληρούχοις εἰς φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διένειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι καὶ τὴν φρουρὰν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν, Ἀρούγκους ἥξοντας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ὀλίγου χρόνου καὶ δίκας ληψομένους ὅσων διέθηκαν τοὺς ὁμόρους κακῶν ἐκδέχεσθαι. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς τάδε ἀπεκρίναντο· Ἀπαγγέλλετε, ὦ πρέσβεις, Ἀρούγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτᾶταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι. πόλεμον δὲ οὐ δέδιμεν τὸν Ἀρούγκων, οὔτε πρῶτον οὔτε δεινότατον ἐσόμενον· ἀλλ' ἐν ἔθει ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι μάχεσθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ
l115 ἀρετῆς † ἐν ἀγωνισμῷ τε ἐσόμενον ὁρῶντες αὐτὸν, ἀκαταπλήκτως δεξόμεθα. μετὰ ταῦτα Ἀροῦγκοί τε πολλῇ στρατιᾷ ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ Ῥωμαῖοι τὰς οἰκείας δυνάμεις ἔχοντες ἡγουμένου Σερουϊλίου, συντυγχάνουσιν ἀλλήλοις ἀγχοῦ πόλεως Ἀρι-

κείας, ἣ διέχει σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι τῆς Ῥώμης· καὶ στρατοπεδεύονται ἑκάτεροι ἐν ὄρεσιν ὀχυροῖς ὀλίγον ἀλλήλων διεστῶτες. ἐπεὶ δὲ τοὺς χάρακας ἐκρατύναντο, προῆλθον εἰς τὸ πεδίον ἀγωνιούμενοι, καὶ συμπεσόντες ἐξ ἑωθινοῦ μέχρις ἡμέρας μεσούσης ἀντεῖχον, ὥστε πολὺν ἐξ ἀμφοτέρων γενέσθαι φόνον. φιλοπόλεμον γὰρ δὴ τὸ τῶν Ἀρούγκων ἔθνος ἦν, καὶ τῷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ καὶ ὄψεως δεινότητι πολὺ τὸ θηριῶδες ἐχούσῃ φοβερώτατον.

XXXIII. Ἐν τούτῳ λέγεται τῷ πολέμῳ τοὺς ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων κρατίστους γενέσθαι, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Αὖλον Ποστόμιον Ἄλβον, ὃς ἔσχε τὴν δικτάτορος ἀρχὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ. τὸ 111
μὲν γὰρ χωρίον, ἐν ᾧ ἡ μάχη ἐγένετο, ἥκισθ' ἱππάσιμον ἦν κολωνούς τε πετρώδεις καὶ φάραγγας βαθείας ἔχον, ὥστε μηδὲν ἑκατέροις τὴν ἵππον οἵαν τ' εἶναι προσωφελεῖν. ὁ δὲ Ποστόμιος παρακελευσάμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἵππων καταβῆναι, καὶ ποιήσας στῖφος ἀνδρῶν ἑξακοσίων, ἐν οἷς μάλιστα ἔκαμνε τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ πρανοῦς ὠθουμένοις χωρίου ἡ φάλαγξ, ἐν τούτοις συνάπτει τοῖς πολεμίοις, καὶ αὐτίκα συνίστησιν αὐτῶν τὰς τάξεις. ὡς δ' ἅπαξ ἀνεκόπησαν οἱ βάρβαροι, θάρσος ἐνέπεσε τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλονεικία τοῖς πεζοῖς πρὸς τοὺς ἱππεῖς· καὶ καθ' ἓν ἀμφότεροι πυργηδὸν ἐξωθοῦσι τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων ἕως τοῦ λόφου· καὶ οἱ μὲν τοῖς πρὸς τὸν χάρακα φεύγουσιν ἑπόμενοι πολλοὺς ἀπέκτειναν, οἱ δὲ τοῖς ἔτι μαχομένοις κατὰ νώτου ἐπῆγον. τρεψάμενοι δὲ κἀκείνους εἰς φυγὴν, ἐπίπονόν τε καὶ βραδεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιου- 11
μένους, πρὸς ὀχθώδη χωρία ἐδίωκον, τένοντάς τε ὑποκόπτοντες ποδῶν καὶ τὰς ἰγνῦς πλαγίοις τοῖς

ξίφεσι διαιροῦντες, ἕως ἐπὶ τὸν χάρακα αὐτῶν ἀφίκοντο. βιασάμενοι δὲ καὶ τούτου τοὺς φύλακας οὐ πολλοὺς ὄντας, ἐκράτησαν τοῦ στρατοπέδου καὶ διήρπασαν· ὠφελείας μέντοι οὐ πολλὰς εὗρον, ὅτι μὴ ὅπλα καὶ ἵππους, καὶ εἴ τι ἄλλο πολεμιστήριον χρῆμα ἦν. ταῦτα οἱ περὶ Σερουΐλιον καὶ Ἄππιον ὕπατοι ἔπραξαν.

XXXIIII. Μετὰ ταῦτα παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατικὴν ἀρχὴν Αὖλος Οὐεργίνιος Καιλιμοντανὸς καὶ Τῖτος Οὐετούριος Γέμινος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Θεμιστοκλέους, ἑξηκοστῷ καὶ διακοσιοστῷ μετὰ τὴν κτίσιν ἔτει, μελλούσης εἰς τοὐπιὸν τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα δεύτερον Τισικράτης Κροτωνιάτης. ἐπὶ τούτων Σαβῖνοι πάλιν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατιὰν ἐξάγειν μείζονα παρεσκευάζοντο,
118 καὶ Μεδυλλῖνοι Ῥωμαίων ἀποστάντες πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ὅρκους ἐποιήσαντο περὶ συμμαχίας. πυνθανόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν οἱ πατρίκιοι παρεσκευάζοντο διαταχέων ἐξιέναι πανστρατιᾷ· τὸ δὲ δημοτικὸν οὐχ ὑπήκουεν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμνησικάκουν τῆς ψευσθείσης αὐτοῖς πολλάκις ὑποσχέσεως περὶ τῶν ἐπικουρίας δεομένων ἀπόρων, † ἀντιδιεπαγόντων τῶν ὑπ' ἐκείνοις ψηφιζομένων. κατ' ὀλίγους δὲ συλλεγόμενοι ὅρκοις ἀλλήλους κατελάμβανον ὑπὲρ τοῦ μηκέτι συνάρασθαι τοῖς πατρικίοις πολέμου μηδενός,
119 καὶ ἑκάστῳ τῶν ἀπόρων κατισχυομένῳ κοινῇ καὶ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας βοηθῆσαι. καὶ ἐγίνετο πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ τὸ συνώμοτον ἐν ἀψιμαχίαις λόγων τε καὶ ἔργων ἐμφανές, μάλιστα δ' ἐδήλωσε τοῖς ὑπάτοις, ἐπειδὴ οὐ προσῄεσαν οἱ καλούμενοι πρὸς τὴν στρατολογίαν. συναρπάσαι γὰρ τινὰ τῶν ἐκ τοῦ δήμου κελευσάντων, οἱ πένητες ἀθρόοι συστραφέντες

τόν τε φερόμενον ἀφηροῦντο καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῶν ὑπάτων οὐ μεθιεμένους αὐτοὶ παίοντες ἀπήλαυνον, καὶ οὔτε ἱππέων οὔτε πατρικίων, ὅσοι παρόντες τὰ γινόμενα κωλύειν ἠξίουν, ἀπείχοντο μὴ οὐ παίειν· καὶ δι᾽ ὀλίγου πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἀκοσμίας πλήρης καὶ θορύβου. ἅμα δὲ τῇ στάσει τῇ κατὰ τὴν πόλιν αὐξο- 114
μένῃ, καὶ τὰ τῶν πολεμίων πρὸς κατασκευὴν παρασκευαζόμενα μείζω τὴν ἐπίδοσιν ἐλάμβανεν, Οὐολούσκων τε πάλιν ἀπόστασιν βουλευσαμένων καὶ τῶν καλουμένων Αἰκανῶν .... πρεσβεία τε ἀπὸ πάντων τῶν Ῥωμαίοις ὑπηκόων παρῆν, ἀξιούντων σφίσι συμμαχεῖν ἐν τρίβῳ τοῦ πολέμου κειμένοις. Λατῖνοι μὲν γὰρ ἔφασκον Αἰκανοὺς ἐμβαλόντας εἰς τὴν χώραν αὐτῶν λεηλατεῖν τοὺς ἀγροὺς [αὐτῶν,] καὶ πόλεις τινὰς ἤδη διηρπακέναι· οἱ δ᾽ ἐν Κρουστομερείᾳ φρουροὶ πλησίον εἶναι Σαβίνους ἀποφαίνοντες καὶ πολλῇ χρωμένους προθυμίᾳ τὸ φρούριον πολεμεῖν· ἄλλοι δέ τι ἄλλο κακὸν ἀπαγγέλλοντες γεγονός, ἢ γενησόμενον, καὶ βοήθειαν διαταχέων αἰτησόμενοι. παρεγένοντο δ᾽ ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ παρὰ Οὐολούσκων 115
πρέσβεις, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν ἣν ἀφῃρέθησαν ὑπ᾽ αὐτῶν χώραν, πρὶν ἄρξασθαι πολέμου.

XXXV. Συναχθείσης δὲ περὶ τούτου βουλῆς, κληθεὶς πρῶτος ὑπὸ τῶν ὑπάτων Τῖτος Λάρκιος, ἀξιώσει τε προὔχειν δοκῶν καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανώτατος, προελθὼν ἔλεξεν· Ἐμοί, ὦ βουλή, ἃ μὲν οἱ ἄλλοι δοκοῦσιν εἶναι φοβερὰ καὶ ταχείας δεόμενα βοηθείας, οὔτε φοβερὰ εἶναι δοκεῖ οὔτε πάνυ κατεπείγοντα, πῶς χρὴ τοῖς συμμάχοις ἐπικουρῆσαι ἢ καθ᾽ ὅν τινα τρόπον τοὺς πολεμίους ἀμύνασθαι· ἃ δὲ οὔτε μέγιστα τῶν κακῶν νομίζουσιν οὔτε ἀναγκαῖα ἐπὶ τῷ παρόντι, ἀμελείᾳ τε αὐτὰ ὡς οὐδὲν ἡμᾶς

βλάψοντα παραδόντες ἔχουσι, ταῦτα φοβερώτατά μοι φαίνεται, καὶ εἰ μὴ ταχέως αὐτὰ ἐπιστήσομεν, ἐσχάτης ἀνατροπῆς καὶ συγχύσεως τῶν κοινῶν αἴτια, ἥ τε τῶν δημοτῶν ἀπείθεια τῶν οὐκ ἀξιούντων τὰ ἐπιταττόμενα ὑπὸ τῶν ὑπάτων πράττειν, καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἡ πρὸς τὸ ἀνήκοον αὐτῶν καὶ τὸ ἐλευθεριάζον
122 χαλεπότης. οἶμαι δὲ μηδὲν ἡμᾶς δεῖν ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν, εἰ μὴ ὅπως ἐξαιρεθήσεται ταῦτα ἐκ τῆς πόλεως, καὶ μιᾷ πάντες γνώμῃ τὰ κοινὰ πρὸ τῶν ἰδίων αἱρούμενοι πολιτευσόμεθα. ὁμονοοῦσα μὲν γὰρ ἡ τῆς πόλεως δύναμις ἱκανὴ ἔσται καὶ φίλοις ἀσφάλειαν παρασχεῖν καὶ ἐχθροῖς δέος, στασιάζουσα δὲ ὥσπερ νῦν τούτων οὐδέτερον ἂν δύναιτο διαπράξασθαι. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἰ μὴ καὶ ἑαυτὴν διεργάσαιτο καὶ παράσχοι τοῖς ἐχθροῖς δίχα πόνου τὸ κράτος· ὅ, μὰ τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους θεούς, οὐκ εἰς μακρὰν οἴομαι τοιαῦτα πολιτευομένων ὑμῶν γενήσεσθαι.

XXXVI. Διῳκίσμεθα γὰρ ὡς ὁρᾶτε καὶ δύο πόλεις ἔχομεν, τὴν μὲν μίαν ὑπὸ πενίας τε καὶ ἀνάγκης ἀρχομένην, τὴν δ' ὑπὸ κόρου καὶ ὕβρεως· αἰδὼς δὲ καὶ κόσμος καὶ δίκη, ὑφ' ὧν ἅπασα πολιτικὴ κοινωνία σῴζεται, παρ' οὐδετέρᾳ μένει τῶν πόλεων.
123 τοιγάρτοι χειρὶ τὸ δίκαιον ἤδη παρ' ἀλλήλων λαμβάνομεν κἂν τῷ βιαιοτέρῳ τίθεμεν τὸ δικαιότατον, ὥσπερ τὰ θηρία, τὸ ἀντίπαλον ἐξολέσαι μετὰ τοῦ σφετέρου κακοῦ βουληθέντες, ἢ τὸ ἑαυτοῖς ἀσφαλὲς φυλάττοντες μετὰ τοῦ διαφόρου κοινῇ σεσῶσθαι. ὧν ἐγὼ ὑμᾶς ἀξιῶ πολλὴν πρόνοιαν ποιήσασθαι βουλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τούτων καθίσαντας, ἐπειδὰν ἀπολύσητε τὰς πρεσβείας. ἃ δὲ ταῖς πρεσβείαις ἀποκρίνασθαι ἐν τῷ παρόντι παραινεῖν ἔχω, ταῦτ' ἐστιν· ἐπειδὴ Οὐολοῦσκοι μὲν ἀπαιτοῦσιν ἡμᾶς ἃ ὅπλοις κρατήσαν-

τες ἔχομεν καὶ πόλεμον ἀπειλοῦσι μὴ πειθομένοις, τάδε λέγωμεν, ὅτι Ῥωμαῖοι καλλίστας ὑπολαμβάνομεν κτήσεις εἶναι καὶ δικαιοτάτας ἃ ἂν κατασχῶμεν πολέμῳ λαβόντες καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν μωρίᾳ τὴν ἀρετὴν ἀφανίσαι, παραδόντες αὐτὰ τοῖς ἀπολωλεκόσι † κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐκ τούτων 112
γενομένοις καταλιπεῖν ἀγωνιούμεθα τε νῦν δὲ ὑπαρχόντων ἤδη στερησόμεθα, καὶ ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. Λατίνων δὲ τὸ εὔνουν ἐπαινέσαντες ἀναθαρσύνωμεν τὸ δεδιὸς, ὡς οὐκ ἐγκαταλείψοντες αὐτοὺς, ἕως ἂν τὸ πιστὸν φυλάσσωσιν ἐν οὐδενὶ δεινῷ γενομένους δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δύναμιν ἱκανὴν ἀμύνειν αὐτοῖς πέμψοντες οὐ διὰ μακροῦ. ταύτας ἡγοῦμαι κρατίστας τε καὶ δικαιοτάτας ἔσεσθαι τὰς ἀποκρίσεις. ἀπαλλαγεισῶν δὲ τῶν πρεσβειῶν πρώτην φημὶ χρῆναι βουλὴν τοῖς κατὰ τὴν πόλιν θορύβοις ἡμᾶς ἀποδοῦναι, καὶ ταύτην οὐκ εἰς μακρὰν, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ.

XXXVII. Ταύτην ἀποφηναμένου τὴν γνώμην 113
Λαρκίου καὶ πάντων ἐπαινεσάντων, τότε μὲν αἱ πρεσβεῖαι λαβοῦσαι τὰς εἰρημένας ἀποκρίσεις, ἀπηλλάγησαν· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες τὴν βουλὴν οἱ ὕπατοι περὶ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν πολιτικῶν θορύβων προὔθεσαν σκοπεῖν. πρῶτος οὖν ἐρωτηθεὶς γνώμην Πόπλιος Οὐεργίνιος, ἀνὴρ δημοτικὸς, τὴν διὰ μέσου πορευόμενος ὁδὸν, ἔλεξεν· Ἐπειδὴ τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ προθυμίαν πλείστην εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶνας ἐπεδείξατο, Οὐολούσκοις καὶ Ἀρούγκοις πολλῇ στρατιᾷ ἐπιοῦσιν ἀντιταξάμενον μεθ' ἡμῶν, οἴομαι δεῖν τοὺς συναραμένους ἡμῖν τότε καὶ τῶνδε τῶν πολέμων μετασχόντας ἀφεῖσθαι, καὶ μηδενὸς αὐτῶν μήτε

τὸ σῶμα μήτε τὴν οὐσίαν ὑπὸ τῶν δανειστῶν κρατεῖσθαι· τὸ δ' αὐτὸ δίκαιον εἶναι καὶ γονεῦσι τοῖς τούτων ἄχρι καὶ πάππων, καὶ παισὶν ἕως ἐγγόνων· τοὺς δὲ ἄλλους ἀγωγίμους εἶναι τοῖς δεδανεικόσιν,
1126 ὡς ἑκάστοις συνέβαλον. Μετὰ δὲ ταῦτα Τῖτος Λάρκιος εἶπεν· Ἐμοὶ δ', ὦ βουλή, δοκεῖ κράτιστον μὴ μόνον τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀγαθοὺς γενομένους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα δῆμον ἐλεύθερον τῶν συμβολαίων ἀφεῖσθαι. μόνως γὰρ ἂν οὕτως ὅλην τὴν πόλιν ὁμονοοῦσαν ἀπεργασαίμεθα. Τρίτος δὲ παρελθὼν Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τὴν ὕπατον ἀρχὴν τῷ παρελθόντι ἔτει σχὼν ἔλεξεν·

XXXVIII. Ἀεὶ μέν, ὦ βουλή, ὁσάκις ὑπὲρ τούτων προυτέθη λόγος, ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰμὶ γνώμης, μὴ ἐπιτρέπειν τῷ δήμῳ μηδὲν τῶν ἀξιουμένων ὅ τι μη νόμιμον μηδὲ καλόν, μήτε τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἐλαττοῦν, καὶ οὐδὲ νῦν μεταγινώσκω τῶν ἐξ ἀρχῆς μοι φανέντων οὐδέν· ἦ πάντων ἂν εἴην ἀνθρώπων ἀφρονέστατος, εἰ πέρυσι μὲν ὕπατος ὢν ἀντιπράττοντός μοί τοῦ συνυπάτου καὶ τὸν δῆμον ἐπισείοντος ἀντέσχον καὶ διέμεινα ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων, οὔτε φόβῳ ἀποτραπεὶς οὔτε δεήσει οὔτε χάρισιν εἴξας, νῦν δ' ἰδιώτης ὢν ῥίψαιμι ἐμαυτὸν καὶ τὴν παρρησίαν καταπροδοίην· εἴτε μου τὸ ἐλεύθερον τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἕκαστος βούλεται ἀποκαλεῖν εὐγενές, εἴτε
1127 αὔθαδες, ὅσον ἂν ζῶ χρόνον [οὐκ ἀποστήσομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου, καὶ] οὐδέποτε εἰσάξω χαριζόμενος τοῖς κακοῖς χρεῶν ἀποκοπάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας αὐτὰς ἁπάσῃ προθυμίᾳ χρώμενος ὁμόσε χωρήσω· λογιζόμενος ὅτι πᾶσα κακία καὶ διαφθορὰ καὶ συλλήβδην ἀνατροπὴ πόλεως ἀπὸ χρεοκοπίας ἄρχεται. καὶ εἴτε τις ἀπὸ τοῦ φρονίμου εἴτε

διὰ μανίας τινός, ἐπειδὴ οὐ τὸ ἴδιον ἀσφαλὲς ἀλλὰ τὸ τῆς πόλεως ἀξιῶ σκοπεῖν, εἴτε ὁπωσδήποτε οἰήσεται τάδε λέγεσθαι, συγχωρῶ αὐτῷ νομίζειν ὅπως βούλεται, μέχρι δὲ παντὸς ἐναντιώσομαι τοῖς μὴ τὰ πάτρια πολιτεύματα εἰσηγησαμένοις. ἐπειδὴ δ' οὐ τὰ χρέα ἀπαιτοῦσιν οἱ καιροί, μεγάλην δὲ βοήθειαν, ὃ μόνον ἔσται τῆς διχοστασίας φάρμακον ἐν τῷ παρόντι φράσω· δικτάτορα ἕλεσθε κατὰ τάχος, ὃς ἀνευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ καὶ βουλὴν καὶ δῆμον 111
ἀναγκάσει τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· ἄλλη γὰρ οὐκ ἔσται τηλικούτου κακοῦ λύσις.

XXXVIIII. Ταῦτ' εἰπόντος Ἀππίου καὶ τῶν νέων ἐπιθορυβησάντων ὡς τὰ δέοντα εἰσηγουμένου, Σερουΐλιός τε ἀντιλέξων ἀνέστη καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πρεσβυτέρων· ἡττῶντο δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἐκ παρασκευῆς τε ἀφικνουμένων καὶ βίᾳ πολλῇ χρωμένων, καὶ πέρας ἐνίκησεν ἡ Ἀππίου γνώμη. καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι, τῶν πλείστων οἰομένων τὸν Ἄππιον ἀποδειχθήσεσθαι δικτάτορα, ὡς μόνον ἐπικρατῆσαι τῆς διχοστασίας δυνησόμενον, ἐκεῖνον μὲν ἀπήλασαν, Μάνιον δὲ Οὐαλέριον ἀδελφὸν Ποπλίου Ουαλερίου τοῦ πρώτου ὑπατεύσαντος καὶ δημοτικώτατον δοκοῦντα ἔσεσθαι καὶ ἄνδρα γηραιὸν ἀπέδειξαν, αὐτὸ τὸ φοβερὸν 112
οἰόμενοι τῆς ἐξουσίας ἀποχρῆναι, ἀνδρὸς δὲ τὰ πάντα ἐπιεικοῦς τοῖς πράγμασι δεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξεργάσηται νεώτερον.

XXXX. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν Οὐαλέριος, καὶ προσελόμενος ἱππάρχην Κόιντον Σερουΐλιον, ἀδελφὸν τοῦ συνυπατεύσαντος Ἀππίῳ Σερουιλίου, παρήγγειλε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν παρεῖναι. συνελθόντος δὲ ὄχλου συχνοῦ τότε πρῶτον ἐξ οὗ τὴν

ἀρχὴν ὁ Σερούϊλιος ἀπέθετο καὶ ὁ δῆμος ἀγόμενος ἐπὶ τὰς στρατείας εἰς φανερὰν ἀπόνοιαν ἐτράπετο, προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ἔλεξεν· Ὦ πολῖται, εὖ ἴσμεν ὅτι βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν ἀεί τινας ἐκ τοῦ Οὐαλερίων γένους ἄρχειν ὑμῶν, ὑφ' ὧν ἐλεύθεροι τυραννίδος χαλεπῆς γεγόνατε καὶ οὐδενὸς τῶν μετρίων
130 ἀτυχήσειν, † ἣ τάχα μίαν ἅτε, ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες τοῖς ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσι καὶ οὖσιν. ὥστ' οὐ διδαχῆς ἡμῖν δεόμενοι ὅτι βεβαιώσομεν τῷ δήμῳ τὸ ἐλεύθερον, οἵπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸ ἐδώκαμεν, οἱ λόγοι ἔσονται, ἀλλὰ παρακλήσεως μετρίας, ἵνα πιστεύητε ἡμῖν ὅ τι ἂν ὑποσχώμεθα ἐμπεδώσειν. ἡλικίας γάρ, ἣ τὸ φενακίζειν ἥκιστα ἐπιδέχεται, ἐπὶ τὸ τέλειον ἥκομεν, καὶ ἀξιώσεως, ἣ τοῦ ῥᾳδιουργεῖν ἐλάχιστον φέρεται μέρος, ἀρκούντως ἔχομεν, χρόνον τε οὐχ ἑτέρωθί που τὸν λειπόμενον βιοτεύειν μέλλομεν, ἀλλ' ἐν ὑμῖν δίκας ὧν ἂν ἐξαπατῆσαι δοκῶμεν ὑφέξοντες. ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, ὡς οὐ μακρῶν δεόμενος λόγων πρὸς εἰδότας, ἐάσω. ὃ δέ μοι δοκεῖτε παθόντες ὑφ' ἑτέρων εἰκότως ἐπὶ πάντων ὑποπτεύειν, ὁρῶντες αἰεί τινα τῶν παρακαλούντων ὑμᾶς ἐπὶ τοὺς πολέμους ὑπάτων ὑπισχνούμενον
131 ὧν ἂν δέησθε παρὰ τῆς βουλῆς διαπράξεσθαι, μηδὲν δ' ἐπὶ τέλος ἄγοντα τῶν ὁμολογηθέντων· τοῦτο ὡς οὐ δικαίως ἂν ὑποπτεύοιτε καὶ περὶ ἐμοῦ, δυσὶν ἂν τοῖσδε μάλιστα πιστωσαίμην, τῷ τε μὴ ἂν ἐμοὶ τὴν βουλὴν εἰς τοῦτο τὸ λειτούργημα, ἑτέρων ὄντων τῶν ἐπιτηδειοτέρων, τῷ φιλοδημοτάτῳ δοκοῦντι εἶναι καταχρήσασθαι· καὶ τῷ μὴ ἂν αὐτοκράτορι κοσμῆσαι ἀρχῇ, δι' ἣν τὰ δόξαντά μοι κράτιστα εἶναι καὶ δίχα ἐκείνης ἐπικυροῦν δυνήσομαι.

XXXXI. Οὐ γὰρ δήπου συνεξαπατᾶν ὑμᾶς ἐπι-

στάμενον τὴν ἀπάτην, καὶ βουλευσάμενον μετὰ ταύτης συγκακουργεῖν ὑπολαμβάνετε. εἰ γὰρ ταῦτα ὑμῖν εἰσέρχεται περὶ ἐμοῦ, ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων κακουργοτάτῳ, ὅ τι βούλεσθε χρώμενοί μοι .... ταύτης μὲν τῆς ὑποψίας ἐμοὶ πειθόμενοι τὰς ψυχὰς ἐλευθερώσατε, ἐπὶ δὲ τοὺς πολεμίους τὴν ὀργὴν μετάθετε ἀπὸ τῶν φίλων, οἳ πόλιν τε ὑμᾶς ἀφελούμενοι ἥκουσι 113 καὶ ἀντ' ἐλευθέρων δούλους ποιήσοντες, καὶ τἆλλα ὅσα δεινὰ ἐν ἀνθρώποις νενόμισται διαθεῖναι σπεύδοντες οὐ πόρρω τῆς χώρας εἶναι ἀγγέλλονται. προθύμως οὖν ἀποδύσασθε, καὶ δείξατε αὐτοῖς ὅτι καὶ στασιάζουσα ἡ Ῥωμαίων δύναμις κρείττων ἑτέρας ἐστὶν ὁμονοούσης· ἢ γὰρ οὐχ ὑπομενοῦσιν ὑμᾶς ἐπιόντας ὁμοθυμαδὸν, ἢ δίκας ὑφέξουσι τῆς τόλμης ἀξίας· ἐνθυμήθητε γὰρ, ὅτι Οὐολοῦσκοι καὶ Σαβῖνοι εἰσιν, ὧν πολλάκις ἐκρατήσατε μαχομένων, οἱ τὸν πόλεμον ἐπάγοντες ὑμῖν, οὔτε σώματα νῦν μείζονα λαβόντες οὔτε ψυχὰς τῶν προτέρων ἀλκιμωτέρας κτησάμενοι, ἀλλ' ὡς ἀλλοτρίως πρὸς ἀλλήλους ἐχόντων καταφρονήσαντες ὑμῶν. ὅταν δὲ τοὺς πολεμίους τιμωρήσησθε, ἐγγυῶμαι ὑμῖν τὴν βουλὴν ἐγὼ τάς τε ὑπὲρ τῶν χρεῶν φιλονεικίας καὶ ὅ τι ἂν ἄλλο παρ' αὐτῆς αἰτῆσθε μέτριον, ἀξίως τῆς ἀρετῆς, ἣν ἂν παράσχησθε ἐν τῷ πολέμῳ, βραβεύσειν. τέως δ' ἀφείσθω πᾶσα μὲν οὐσία, πᾶν δὲ σῶμα, πᾶσα δ' ἐπιτιμία πο- 11[illegible] λίτου Ῥωμαίου ἀρρυσίαστος ἀπό τε δανείου καὶ ἄλλου παντὸς συμβολαίου. τοῖς δὲ προθύμως ἀγωνισαμένοις κάλλιστος μὲν στέφανος πόλις ἥδε ἡ γειναμένη στᾶσα ὀρθὴ, καλὸς δὲ καὶ ὁ παρὰ τῶν συνόντων ἔπαινος ὑπάρξει· καὶ ὁ παρ' ἡμῶν κόσμος ἱκανὸς οἶκόν τ' ἐπανορθῶσαι χρήμασι, καὶ γένος ἐπιλαμπρῦναι τιμαῖς. παράδειγμά τε ὑμῖν ἀξιῶ γενέσθαι τὸ

ἐμὸν εἰς τοὺς κινδύνους πρόθυμον· ὑπεραγωνιοῦμαι
γὰρ ὡς ὁ κράτιστα ἐρρωμένος ὑμῶν.

XXXXII. Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ πᾶς ὁ δῆμος
ἄσμενος ἀκούσας, ὡς οὐδὲν ἔτι φενακισθησόμενος,
ὑπέσχετο συνάρασθαι τοῦ πολέμου, καὶ γίνεται δέκα
στρατιωτικὰ τάγματα, ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκα-
στον. τούτων τρία μὲν ἕκαστος τῶν ὑπάτων ἔλαβε
134 καὶ τῶν ἱππέων ὅσον ἑκάστῳ προσεμερίσθη· τὰ δὲ
τέτταρα καὶ τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς ὁ δικτάτωρ. καὶ
αὐτίκα παρασκευασάμενοι ᾤχοντο διὰ τάχους ἐπὶ
μὲν Αἰκανοὺς Τῖτος Οὐετούριος, ἐπὶ δὲ Οὐολού-
σκους Αὖλος Οὐεργίνιος, αὐτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ
[Οὐαλέριος] ἐπὶ Σαβίνους, τὴν δὲ πόλιν ἅμα τοῖς
γεραιτέροις καὶ ὀλίγῳ τινὶ στρατεύματι ἀκμαίῳ Τῖτος
Λάρκιος ἐφύλαττεν. ὁ μὲν οὖν Οὐολούσκων πόλεμος
ταχεῖαν τὴν κρίσιν ἔλαβε· πλήθει γὰρ ὑπεραίρειν πολὺ
νομίσαντες καὶ τῶν προτέρων κακῶν ἀναμνησθέν-
τες, ἀγωνισταὶ ταχίους ἢ φρονιμώτεροι [ἀναγκασθέν-
τες] γενόμενοι θᾶττον πρῶτοι ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Ῥω-
μαίους, ἡνίκα ὤφθησαν ἐν συνόψει στρατοπεδεύσαν-
τες. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς πολλὰ μὲν
δράσαντες γενναῖα, πλείω δὲ τὰ δεινὰ ὑπομείναντες,
εἰς φυγὴν τρέπονται, καὶ ὅ τε χάραξ αὐτῶν ἑάλω
καὶ πόλις ἐπιφανὴς ἐκ πολιορκίας παρέστη· Οὐέλι-
τραι δὲ ὄνομα αὐτῇ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Σαβίνων
φρόνημα ἐν ὀλίγῳ πάνυ ἐταπεινώθη χρόνῳ, μιᾷ πα-
135 ρατάξει ἀμφοτέρων νουθηθέντων. ἔπειτα ἥ τε χώρα
προενομεύθη, καὶ πολίχναι τινὲς ἑάλωσαν, ἐξ ὧν
πολλὰ καὶ σώματα καὶ χρήματα οἱ στρατιῶται ἔλα-
βον. Αἰκανοὶ δὲ τὰ τῆς ἀσθενείας ἑαυτῶν ὑφορῶν-
τες, ἐπεὶ τὰ τῶν συμμάχων τέλος ἔχοντα ἐπύθοντο,
χωρίοις τε ἐχυροῖς ἐπεκάθηντο καὶ εἰς μάχας οὐ προ-

ἤεσαν, τάς τε ἀποχωρήσεις ὅπῃ ἐδύναντο δι' ὀρῶν ἢ δρυμῶν κρυφαίας ἐποιοῦντο, καὶ διέτριψαν μὲν ἄχρι τινὸς διαφέροντες τὸν πόλεμον· οὐ μέντοιγε διασώσασθαι ἀθῷον τὴν στρατιὰν ἐδυνήθησαν ἐπιθεμένων αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐν χωρίοις κρημνώδεσι τολμηρῶς καὶ λαβόντων τὸ στρατόπεδον κατὰ κράτος. ἔπειτα φυγή τε αὐτῶν ἐκ τῆς Λατίνων γῆς ἐγένετο καὶ παραδόσεις τῶν πόλεων, ἃς ἔτυχον αὐτῶν τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ καταλαβόμενοι, εἰσὶ δὲ ὧν καὶ ἐκ φιλονεικίας οὐκ ἐκλιπόντων τὰς ἄκρας ἁλώσεις.

XXXXIII. Οὐαλέριος δὲ κατὰ νοῦν χωρήσαντος 1136
αὐτῷ τοῦ πολέμου, τὸν εἰωθότα θρίαμβον ἀπὸ τῆς νίκης καταγαγὼν ἀπέλυσε τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς στρατείας, οὔπω τῆς βουλῆς καιρὸν εἶναι νομιζούσης, ἵνα μὴ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτοῖεν οἱ ἄποροι· εἰς δὲ τὴν δορίκτητον, ἣν Οὐολούσκους ἀφείλοντο, κληρούχους ἀπέστειλεν ἐπιλέξας ἄνδρας ἐκ τῶν ἀπόρων, οἵ τήν τε πολεμίαν φρουρήσειν ἔμελλον καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει στασιάζον ἔλαττον ἀποδείξειν. ταῦτα διοικησάμενος ἠξίου τὴν βουλὴν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῷ βεβαιῶσαι κεκομισμένην τὸ παρὰ τοῦ πλήθους πρόθυμον ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὡς δ' οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὸν νοῦν, ἀλλ' οἵπερ πρότερον ἠναντιοῦντο τῇ γνώμῃ συστρέψαντες ἑαυτοὺς νέοι καὶ βίαιοι καὶ πλήθει τῶν ἑτέρων ἐπικρατοῦντες, καὶ τότε ἀντέπραττον καὶ πολλῇ 1137
καταβοῇ ἐχρῶντο, τὴν οἰκίαν αὐτῶν δημοκόλακα ἀποφαίνοντες καὶ νόμων πονηρῶν ἀρχηγὸν, ᾧ δὲ μάλιστα ἠγάλλοντο οἱ ἄνδρες περὶ τῆς προκλήσεως τῶν δικαστηρίων πολιτεύματι, τούτῳ πᾶσαν ἠφανικέναι τὴν τῶν πατρικίων δυναστείαν αἰτιώμενοι· σχετλιάσας ὁ Οὐαλέριος πολλὰ, καὶ ὡς οὐ δίκαια πάσχοι διαβεβλημένος ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸν δῆμον

ὀνειδίσας, τήν τε μέλλουσαν καταλήψεσθαι σφᾶς τύχην τοιαῦτα βουλευσαμένους ἀνακλαυσάμενος, καὶ οἷα εἰκὸς ἐν τοιούτῳ κακῷ, τὰ μὲν ἐκ πάθους, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ πλεῖόν τι τῶν πολλῶν νοεῖν, ἀποθεσπίσας, ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου· καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεξε. Πολλὴν χάριν ὑμῖν εἰδώς, ὦ πολῖται, τῆς τε προθυμίας, ἣν παρέσχεσθέ μοι ἑκούσιοι συναράμενοι τοῦ πολέμου, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς ἀρετῆς, ἣν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἐπεδείξασθε, μεγάλην μὲν ἐποιούμην σπουδὴν ἀμείψασθαι ὑμᾶς τοῖς
138 τε ἄλλοις καὶ τῷ μὴ ψεύσασθαι τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπὲρ τῆς βουλῆς ἐποιούμην πρὸς ὑμᾶς, καὶ εἰς ὁμόνοιαν ἤδη ποτὲ καταστῆσαι τὴν στάσιν ὑμῶν σύμβουλος καὶ διαιτητὴς ἀμφοῖν γενόμενος· κωλύομαι δὲ πράττειν αὐτὰ διὰ τοὺς οὐ τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ τὰ δὲ σφίσιν αὐτοῖς ἐν τῷ παρόντι κεχαρισμένα προαιρουμένους, οἳ πλήθει τ' ἐπικρατοῦντες τῶν ἑτέρων καὶ δυνάμει, ἣν τὸ νέον αὐτοῖς παρέχεται μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα, ἔρρωνται. ἐγὼ δὲ γέρων τε δή, ὡς ὁρᾶτε, καὶ ἑτέρους τοιούτους ἔχω συμμάχους, ὧν ἡ ἐν τῇ γνώμῃ οὖσα ἰσχὺς ἀδύνατός ἐστιν ἔργῳ
139 ἐπεξελθεῖν, καὶ περιέστηκεν ἡ δοκοῦσα ἡμῶν τοῦ κοινοῦ πρόνοια, ἰδίᾳ πρὸς ἑκάτερον μέρος ἀπέχθεια φαινομένη. τῇ τε γὰρ βουλῇ δι' αἰτίας εἰμὶ ὡς τὸ ὑμέτερον πλῆθος θεραπεύων, καὶ πρὸς ὑμᾶς διαβέβλημαι ὡς ἐκείνῃ μᾶλλον τὴν εὔνοιαν ἀποδεικνύμενος.

XXXXIIII. Εἰ μὲν οὖν ὁ δῆμος εὖ προπαθὼν ἐξέλιπε τὰς δι' ἐμοῦ τῇ βουλῇ γενομένας ὑποσχέσεις, ἐκείνῃ μοι ἀπολογητέα ἦν ὅτι ἐψεύσασθε ὑμεῖς, ἐν ἐμοὶ δὲ οὐδὲν κακούργημα ἦν· ἐπεὶ δὲ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς ὁμολογηθέντα οὐ γέγονεν ὑμῖν ἐπιτελῆ, πρὸς

τὸν δῆμον ὁ λόγος ἤδη ἀναγκαῖος γίγνεταί μοι, ὅτι οὐκ ἐμοὶ συνδοκοῦντα πεπόνθατε, ἀλλ' ὁμοίως πεφενακίσμεθα καὶ παραλελογίσμεθα ἀμφότεροι, καὶ μᾶλλον ὑμῶν ἐγώ, ὅς γε οὐχ ἃ κοινῇ ἠπάτημαι μετὰ 114
πάντων μόνον ἀδικοῦμαι, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἰδίᾳ κακῶς ἀκήκοα, ὡς δὴ τά τε παρὰ τῶν πολεμίων ἁλόντα οὐ μετὰ κοινῆς γνώμης τοῦ συνεδρίου τοῖς ἀπόροις ὑμῶν βουλόμενος ἰδίαν ὠφέλειαν περιποιήσασθαι παρασχών, καὶ τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν τῆς βουλῆς γε κωλυούσης [ἢ] μὴ παρανομεῖν, στρατιάς τε ἐναντιουμένων τῶν βουλευτῶν ἀφεικὼς, δέον ὑπὸ ταῖς ἀγραυλίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς. ὠνείδισται δέ μοι καὶ ἡ τῶν κληρούχων εἰς Οὐολούσκους ἐκπομπὴ, ὅτι γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὐ τοῖς πατρικίοις οὐδὲ τοῖς ἱππεῦσιν ἐχαρισάμην, ἀλλὰ τοῖς ἀπόροις ὑμῶν διένειμα· καὶ ὃ μάλιστά μοι τὴν πλείστην ἀγανάκτησιν παρέσχεν, ὅτι πλείους ἢ τετρακόσιοι ἄνδρες ἐκ τοῦ δήμου τοῖς ἱππεῦσι προσκατελέγησαν ἐπὶ τῆς στρατολογίας βίων εὐπορήσαντες. εἰ μὲν οὖν ἀκμάζοντί μοι τὸ σῶμα ταῦτα 1141
προσέπεσε, δῆλον ἂν ἔργῳ ἐποίησα τοῖς ἐχθροῖς οἷον ὄντα με ἄνδρα προὐπηλάκισαν· ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη γέγονα καὶ οὐ δυνατὸς ἔτι ἀμύνειν ἑαυτῷ εἰμι, ὁρῶν τε ὅτι οὐκ ἂν ἔτι ὑπ' ἐμοῦ παύσαιτο ἡ στάσις ὑμῶν, ἀποτίθεμαι τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπὶ τοῖς βουλομένοις τὸ σῶμα ἐμαυτοῦ ποιῶ, εἴ τι οἴονται ὑπ' ἐμοῦ ἐξηπατῆσθαι, χρήσασθαί μοι ὅτι ἂν δικαιῶσι.

XXXXV. Ταῦτ' εἰπών, τὸ μὲν δημοτικὸν ἅπαν εἰς συμπάθειαν ὑπηγάγετο, καὶ προὔπεμψαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπιόντα· τὴν δὲ βουλὴν ἔτι χαλεπωτέραν αὐτῷ γενέσθαι παρεσκεύασεν. εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο τάδε ἐγίνετο· οἱ μὲν πένητες οὐκέτι κρύφα

οὐδὲ νύκτωρ ὡς πρότερον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἤδη συνιόντες ἐβούλευον ἀπόστασιν ἐκ τῶν πατρικίων· ἡ δὲ βουλὴ κωλύειν διανοουμένη τοῖς ὑπάτοις ἐπέταξε
142 μήπω λύειν τὰ στρατεύματα. τῶν γὰρ ἱερῶν ταγμάτων ἔτι κύριος ἦν τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργομένων, καὶ οὐδεὶς ἀπολείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου· τοσοῦτον ἴσχυσεν ὁ τῶν ὅρκων ἐν ἑκάστῳ φόβος. πρόφασις δὲ κατεσκευάσθη τῆς στρατείας, ὡς Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων συνεληλυθότων εἰς ἓν ἐπὶ τῷ κατὰ Ῥωμαίων πολέμῳ. ὡς δὲ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις ἔχοντες καὶ τὰς παρεμβολὰς οὐ πρόσω ἀπ' ἀλλήλων ἔθεντο, συνελθόντες οἱ στρατιῶται εἰς ἓν ἅπαντες, ὅπλων τε καὶ σημείων ὄντες κύριοι, Σικινίου τινὸς Βελλούτου παροξύναντος αὐτοὺς ἀφίστανται τῶν ὑπάτων ἁρπάσαντες τὰ σημεῖα· τιμιώτατα γὰρ Ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζεται· λοχαγούς τε ἑτέρους καὶ περὶ ἁπάντων ἄρχοντα τὸν Σικίνιον ἀποδείξαντες, ὄρος τὶ καταλαμβάνονται πλησίον Ἀνίητος ποταμοῦ κείμενον, οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης, ὃ νῦν ἐξ ἐκείνου Ἱερὸν ὄρος καλεῖται. τῶν δὲ ὑπάτων καὶ λοχαγῶν μετακαλούντων αὐτοὺς ἅμα
143 δεήσει καὶ οἰμωγῇ καὶ πολλὰ ὑπισχνουμένων ἀπεκρίνατο ὁ Σικίνιος· Τίνα γνώμην ἔχοντες, ὦ πατρίκιοι, οὓς ἀπηλάσατε ἐκ τῆς πατρίδος καὶ ἀντ' ἐλευθέρων δούλους ἐποιήσατε, νῦν μετακαλεῖτε; ποίᾳ δὲ πίστει τὰς ὑποσχέσεις ἡμῖν ἐμπεδώσετε, ἃς πολλάκις ἤδη ψευσάμενοι ἐλέγχεσθε; ἀλλ' ἐπειδὴ μόνοι τὴν πόλιν ἀξιοῦτε κατέχειν, ἄπιτε μηδὲν ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν ἐνοχλούμενοι· ἡμῖν δ' ἀρκέσει πᾶσα γῆ, ἐν ᾗ ἂν τὸ ἐλεύθερον ἔχωμεν, ὁποία ποτ' ἂν ᾖ, νομίζεσθαι πατρίς.

XXXXVI. Ὡς δ' ἠγγέλθη ταῦτα τοῖς ἐν τῇ πόλει, πολὺς θόρυβος καὶ οἰμωγὴ ἦν καὶ διὰ τῶν στενωπῶν δρόμος, τοῦ μὲν δήμου καταλιπεῖν τὴν πόλιν παρασκευαζομένου, τῶν δὲ πατρικίων ἀποτρέπειν ἀξιούντων καὶ βίαν τοῖς μὴ βουλομένοις προσφέρειν· βοή τε περὶ τὰς πύλας καὶ πολὺς ἀνακλαυσμὸς ἦν λόγοι τε κατ' ἀλλήλων ἐχθροὶ καὶ ἔργα πολεμίων ἐγίνοντο, οὐκέτι διακρίνοντος οὐδενὸς οὔτε ἡλικίαν οὔτε ἑταιρίαν οὔτε ἀξίωσιν ἀρετῆς. ἐπειδὴ δ' οἱ ταχθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς φρουρεῖν τὰς ἐξόδους· 1144
ἦσαν γὰρ δὴ ὀλίγοι καὶ οὐχ ἱκανοὶ ἔτι ἀντέχειν· ἐκβιασθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου κατέλιπον τὴν φυλακήν, τότε ἤδη τὸ δημοτικὸν πολὺ ἐξεχεῖτο, καὶ τὸ πάθος ἦν ἁλώσει πόλεως ἐμφερές, οἰμωγή τε τῶν ὑπομενόντων καὶ κατάμεμψις ἀλλήλων ἐγίνετο ἐρημουμένην τὴν πόλιν ὁρώντων. μετὰ τοῦτο βουλαί τε συχναὶ καὶ κατηγορίαι τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως ἐγίνοντο. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ καὶ τὰ πολέμια ἔθνη ἐπετίθετο αὐτοῖς προνομεύοντα τὴν γῆν ἄχρι τῆς πόλεως. οἱ μέντοι ἀποστάται τὸν ἀναγκαῖον ἐπισιτισμὸν ἐκ τῶν πλησίον ἀγρῶν λαμβάνοντες, ἄλλο δ' οὐδὲν τὴν χώραν κακουργοῦντες, ἔμενον ὑπαίθριοι καὶ τοὺς προσιόντας ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ φρουρίων ὑπελάμβανον συχνοὺς ἤδη γινομένους. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰ χρέα καὶ τὰς καταδίκας καὶ τὰς προσδοκωμένας ἀνάγκας διαφυγεῖν προαιρούμενοι συνέρρεον ὡς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ὁ βίος ἦν ἀργὸς ἢ 1145
ῥάθυμος ἢ ταῖς ἐπιθυμίαις χορηγεῖν οὐχ ἱκανὸς ἢ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ζηλωτὴς ἢ φθονερὸς ταῖς ἑτέρων εὐτυχίαις ἢ δι' ἄλλην τινὰ συμφορὰν ἢ αἰτίαν ἀλλοτρίως διακείμενος τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ.

XXXXVII. *Τοῖς δὲ πατρικίοις ἐν μὲν τῷ παραυτίκα ταραχὴ ἐνέπεσε πολλὴ καὶ ἔκπληξις, καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν ἀποστατῶν ἅμα τοῖς ἀλλοεθνέσι πολεμίοις ἐπὶ τὴν πόλιν ἡξόντων δέος. ἔπειθ᾽ ὡς ἐξ ἑνὸς παρακελεύσματος ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα σὺν τοῖς οἰκείοις ἕκαστοι πελάταις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς ὁδοὺς ἃς ἥξειν ἐνόμιζον τοὺς πολεμίους παρεβοήθουν, οἱ δ᾽ ἐπὶ τὰ φρούρια φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἐρυμάτων ἐξήεσαν, οἱ δ᾽ ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς πόλεως πεδίοις ἐστρατοπεδεύοντο· ὅσοι δὲ διὰ γῆρας ἀδύνατοι τούτων τι δρᾶν ἦσαν ἐπὶ τοῖς τείχεσιν ἐτάξαντο. ἐπεὶ*
146 *δὲ τοὺς ἀποστάτας κατέμαθον οὔτε τοῖς πολεμίοις προστιθεμένους οὔτε τὴν χώραν δῃοῦντας οὔτε ἄλλο βλάπτοντας οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον, τοῦ δέους ἐπαύσαντο· καὶ μεταθέμενοι τὰς γνώμας ἐφ᾽ οἷστε διαλλαγήσονται πρὸς αὐτοὺς ἐσκόπουν· καὶ ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τοῦ συνεδρίου λόγοι παντοδαποὶ καὶ πλεῖστον ἀλλήλων διάφοροι, μετριώτατοι δὲ καὶ πρεπωδέστατοι ταῖς παρούσαις τύχαις, οὓς οἱ πρεσβύτατοι αὐτῶν ἔλεξαν, διδάσκοντες ὡς οὐδεμιᾷ κακίᾳ πεποίηται τὴν ἀπόστασιν ἀπ᾽ αὐτῶν ὁ δῆμος, ἀλλὰ τὰ μὲν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων συμφορῶν βιασθείς, τὰ δ᾽ ὑπὸ τῶν συμβούλων ἐξηπατημένος, ὀργῇ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ τὰ συμφέροντα κρίνων, οἷα ἐν ἀμαθεῖ γίγνεσθαι φιλεῖ· ἔπειθ᾽ ὅτι συνοίδασιν αὑτοῖς κακῶς βεβουλευμένοις οἱ πλείους, καὶ ζητοῦσιν ἀναλύσασθαι τὰς ἁμαρτίας εὐσχήμονας ἀφορμὰς λαμ-*
147 *βάνοντες· τὰ γοῦν ἔργα δρῶσιν ἤδη μετεγνωκότων, καὶ εἰ λάβοιεν ἐλπίδα χρηστὴν περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου, ψηφισαμένης αὐτοῖς ἄδειαν τῆς βουλῆς καὶ διαλλαγὰς ποιησαμένης εὐπρεπεῖς, ἀγαπητῶς τὰ σφέτερα δέξονται. ἠξίουν τε ταῦτα παραινοῦντες μὴ*

χείρους ὀργὴν εἶναι τῶν κακιόνων τοὺς κρείττονας, μηδ' εἰς ἐκεῖνον ἀναβάλλεσθαι τὸν χρόνον τὰς διαλλαγάς, ὅτε ἢ νοῦν ἔχειν ἀναγκασθήσεται τὸ ἀνόητον, ἢ τῷ μείζονι κακῷ τοὔλαττον ἰᾶσθαι ὅπλων παραδόσει καὶ σωμάτων ἐπιτροπῇ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθὲν αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ· ταῦτα γὰρ ἐγγὺς εἶναι τοῦ ἀδυνάτου· μετρίως δὲ χρησαμένους, ἀρχηγοὺς τῶν συμφερόντων βουλευμάτων γενέσθαι καὶ προτέρους ἐκείνων ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς χωρεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι τὸ μὲν ἄρχειν καὶ ἐπιτροπεύειν τοῖς πατρικίοις ὑπάρχει, φιλότητος δὲ καὶ εἰρήνης τοῖς ἀγαθοῖς. τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς βουλῆς οὐκ ἐν τῷδε μάλιστα ἐλαττώσεσθαι ἀπέφαινον, ἐν ᾧ [μάλιστα] τὰς ἀναγκαίας συμφορὰς γενναίως φέροντες ἀσφαλῶς πολιτεύσουσιν, ἀλλ' ἐν ᾧ δυσοργήτως ταῖς τύχαις ὁμιλοῦντες ἀνατρέψουσι τὸ κοινόν. ἀνοίας δ' ἔργον εἶναι τῆς εὐπρεπείας ὀρεγομένους τῆς ἀσφαλείας ὑπερορᾶν· 1148 *ἀγαπητὸν μὲν γὰρ ἀμφοῖν τυγχάνειν, εἰ δ' ἐξείργοιτό τις θατέρου, τὰ σωτήρια τῶν εὐπρεπεστέρων νομιστέα ἀναγκαιότερα. τέλος δ' ἦν τῶν ταῦτα παραινούντων, πρέσβεις ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τοῖς ἀφεστηκόσι περὶ φιλίας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἡμάρτηται ἀνήκεστον.*

XXXXVIII. *Ἐδόκει ταῦτα τῇ βουλῇ· καὶ μετὰ ταῦτα προχειρισαμένη τοὺς ἐπιτηδειοτάτους, διεπέμψατο πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ χάρακος, ἐντειλαμένη πυνθάνεσθαι παρ' αὐτῶν τίνος δέονται καὶ ἐπὶ τίσι δικαίοις ἀξιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν· εἰ γὰρ εἴη τι μέτριον καὶ δυνατὸν τῶν αἰτημάτων, οὐκ ἐναντιώσεσθαι σφίσι τὴν βουλήν. νῦν μὲν οὖν αὐτοῖς ἀποθεμένοις τὰ ὅπλα καὶ κατιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἄδειαν ὑπάρξειν τῶν ἡμαρτημένων, καὶ εἰς τὸν*

ἀπὸ τοῦδε χρόνου ἀμνηστίαν· ἐὰν δὲ τὰ κράτιστα βουλεύωσι τῷ κοινῷ καὶ προθύμως κινδυνεύωσι περὶ
149 τῆς πατρίδος, ἀμοιβὰς καλὰς καὶ λυσιτελεῖς. ταύτας οἱ πρέσβεις τὰς ἐντολὰς κομισάμενοι, ἀπέδοσαν τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου καὶ τὰ ἀκόλουθα διελέχθησαν. οὐ δεξαμένων δὲ τῶν ἀποστατῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλ' ὑπεροψίαν καὶ βαρύτητα καὶ πολλὴν εἰρωνείαν τοῖς πατρικίοις ὀνειδισάντων, εἰ προσποιοῦνται μὲν ἀγνοεῖν ὧν ὁ δῆμος δεῖται καὶ δι' ἃς ἀνάγκας ἀπ' αὐτῶν ἀπέστη, χαρίζονται δὲ αὐτῷ τὴν ἄδειαν τοῦ μηδεμίαν ὑποσχεῖν τῆς ἀποστάσεως δίκην, ὥσπερ ἔτι κύριοι, τῆς βοηθείας γε αὐτοὶ δεόμενοι τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοὺς ὀθνείους πολέμους οὐκ εἰς μακρὰν ἐλευσομένους πανστρατιᾷ, πρὸς οὓς οὐδ' ἀντᾶραι δυνήσονται, [οἳ] οὐ σφέτερον ἡγοῦνται τὸ σωθῆναι ἀγαθὸν, ἀλλὰ τῶν συναγωνιουμένων εὐτύχημα· τέλος δὲ τοῦτον προσθέντων τὸν λόγον, ὡς ἄμεινον ἤδη αὐτοὶ μαθόντες τὰς κατεχούσας τὴν πόλιν ἀπορίας, γνώσονται πρὸς οἵους ἀντιπάλους αὐτοῖς ἔσται ὁ ἀγὼν,
150 καὶ πολλὰς καὶ χαλεπὰς ἀπειλὰς ἐπανατειναμένων· οἱ μὲν πρέσβεις οὐδὲν ἔτι πρὸς ταῦτα ἀντειπόντες ἀπηλλάττοντο καὶ τὰ παρὰ τῶν ἀποστατῶν τοῖς πατρικίοις ἐδήλωσαν, ἡ δὲ πόλις, ἐπειδὴ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας ἔλαβεν, ἐν ταραχαῖς καὶ δείμασι πολλοῖς χαλεπώτερον ἢ πρόσθεν ἐγένετο, καὶ οὔτε ἡ βουλὴ πόρον εὑρεῖν οἷα τε ἦν οὔτ' ἀναβολὰς, δυσφημιῶν δὲ καὶ κατηγοριῶν, ἃς οἱ προεστηκότες αὐτῆς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων, ἐπὶ πολλὰς ἀκούουσα ἡμέρας διελύετο· οὔτε τὸ δημοτικὸν πλῆθος, ὅσον ἔτι παρέμενεν εὐνοίᾳ τῶν πατρικίων ἢ πόθῳ τῆς πατρίδος ἠναγκασμένον, ὅμοιον ἦν, ἀλλὰ καὶ τούτου φανερῶς τε καὶ κρύφα πολὺ μέρος διέρρει, βέβαιον δὲ οὐδὲν

τῶν καταλειπομένων ἐδόκει εἶναι. τούτων δὲ γενομένων οἱ μὲν ὕπατοι· καὶ γὰρ ἦν βραχὺς ὁ λειπόμενος αὐτοῖς ἔτι τῆς ἀρχῆς χρόνος· ἡμέραν ἔστησαν ἀρχαιρεσιῶν.

XXXXVIIII. Ὁ δὲ δῆμος, ἐπειδὴ παρῆν ὁ χρόνος ἐν ᾧ τὰς ἀρχὰς ἐπικυροῦν ἔδει συνελθόντας εἰς τὸ πεδίον, οὐδενὸς οὔτε μετιόντος τὴν ὑπατείαν οὔτε διδομένην ὑπομένοντος λαβεῖν, αὐτὸς ἀποδείκνυσιν 115
ὑπάτους ἐκ τῶν εἰληφότων ἤδη τὴν ἀρχὴν ταύτην, δήμῳ τε κεχαρισμένους ἄνδρας καὶ ἀριστοκρατίᾳ, Πόστομον Κομίνιον καὶ Σπόριον Κάσσιον, ὑφ' οὗ Σαβῖνοι καταπολεμηθέντες τῆς ἡγεμονίας ἀπέστησαν, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Διογνήτου. οὗτοι παραλαβόντες τὴν ἀρχὴν καλάνδαις Σεπτεμβρίαις θᾶττον ἢ τοῖς προτέροις ἔθος ἦν, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπράξασθαι βουλὴν συγκαλέσαντες περὶ τῆς καθόδου τῶν δημοτικῶν λέγειν ἠξίουν ἥν τινα διάνοιαν ἔχει, πρῶτον ἀποφήνασθαι παρακαλοῦντες ἄνδρα ἡλικίας ἐν τῇ κρατίστῃ τότε ὄντα καὶ συνέσει δοκοῦντα τῶν ἄλλων διαφέρειν, μάλιστα δ' ἐπὶ τῇ προαιρέσει τῶν πολιτευμάτων ἐπαινούμενον, ὅτι τῆς μέσης τάξεως ἦν, 115
οὔτε τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀριστοκρατικῶν αὔξων οὔτε τῷ δήμῳ ὅσα βουληθείη πράττειν ἐπιτρέπων, Ἀγρίππαν Μενήνιον· ὃς ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τὴν βουλὴν παρεκάλει τάδε λέγων· Εἰ μὲν ἅπασιν, ὦ βουλή, τοῖς παροῦσι τὴν αὐτὴν γνώμην συνέβαινεν ἔχειν, καὶ μηδεὶς ἔμελλε ταῖς πρὸς τὸν δῆμον διαλλαγαῖς ἐμποδὼν ἔσεσθαι, ἐφ' οἷς δὲ διαλυσόμεθα πρὸς αὐτούς, εἴτε δικαίοις οὖσιν, εἴτε μή, † ὁμῶς ἦν ταῦτα προὔκειτο μόνον σκοπεῖν, δι' ὀλίγων ἂν ὑμῖν ἐδή-

λωσα λόγων ἃ φρονῶ. ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτό τινες
οἴονται βουλῆς ἔτι δεῖν, πότερον ἡμῖν ἄμεινόν ἐστι
συμβῆναι πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας ἢ πολεμεῖν, οὐχ
ἡγοῦμαι ῥᾴδιον εἶναί μοι δι' ὀλίγης δηλώσεως ὅ τι
χρὴ πράττειν παραινέσαι, ἀλλ' ἀνάγκη διὰ πλειόνων
διδάξαι λόγων τοὺς πρὸς τὰς διαλλαγὰς ἀλλοτρίως
ἔχοντας ὑμῶν, ὅτι τἀναντία συμπείθουσιν, [ἢ] καὶ δε-
1153 δίττεσθαι μέλλοντες ὑμᾶς τὰ φαυλότατα τῶν χαλε-
πῶν καὶ ῥᾳδίας ἔχοντα τὰς ἐπανορθώσεις ὀρρωδοῦν-
τας, τῶν μεγίστων τε καὶ ἀνιάτων κακῶν ἀπερισκέ-
πτως ἔχουσι. καὶ τοῦτο πεπόνθασι παρ' οὐδὲν ἕτερον
ἢ ὥστε λογισμῷ μὴ κρίνειν τὸ συμφέρον, ἀλλὰ θυμῷ
καὶ μανίᾳ. πῶς γὰρ ἂν οὗτοι λέγοιντο προορᾶσθαί
τι τῇ διανοίᾳ τῶν χρησίμων ἢ δυνατῶν, οἵ τινες
ὑπολαμβάνουσι τηλικαύτην πόλιν καὶ τοσούτων πραγ-
μάτων κυρίαν, ἤδη ἐπίφθονόν τε καὶ λυπηρὰν τοῖς
περιοίκοις γενομένην, ἢ δίχα τοῦ δημοτικοῦ δυνή-
σεσθαι κατέχειν τε καὶ σώζειν τὰ ἔθνη ῥᾳδίως, ἢ
ἕτερον ἐπάξεσθαι δῆμον ἀντὶ τοῦ πονηροτέρου κρείτ-
τονα, ὃς αὐτοῖς προπολεμήσει τε τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ
πολλὴν ἡσυχίαν συμπολιτεύσεται, παρέχων καὶ ἐν
εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμοις ἑαυτὸν μέτριον; οὐδὲν γὰρ
ἂν ἕτερον ἔχοιεν εἰπεῖν, ᾧ πιστεύοντες ἀξιώσουσιν
ὑμᾶς μὴ δέχεσθαι τὰς διαλλαγάς.

1154 L. Ὧν ἑκάτερον ὅσης ἐστὶ μεστὸν εὐηθείας, ἐξ
αὐτῶν ὑμᾶς ἀξιώσαιμ' ἂν ἔγωγε τῶν ἔργων σκοπεῖν,
ἐνθυμηθέντας, ὅτι διαστασιασάντων πρὸς ὑμᾶς τῶν
ταπεινοτέρων διὰ τοὺς οὔτε πολιτικῶς οὔτε μετρίως
ταῖς ἀτυχίαις χρησαμένους, καὶ ὑπαναχωρησάντων
μὲν ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλο δὲ μηδὲν ὑμᾶς δεινὸν μήτε
ἐργαζομένων μήτε διανοουμένων, ἀλλ' ὡς διαλλαγή-
σονται χωρὶς αἰσχύνης σκοπούντων, ἀγαπητῶς δε-

ξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης πολλοὶ τῶν οὐκ εὖ διανοουμένων πρὸς ὑμᾶς, ἀνεπτέρωνται ταῖς γνώμαις, καὶ τοῦτον οἴονται σφίσι παρεῖναι τὸν εὐκταῖον καιρὸν, ἐν ᾧ καταλύσουσιν ὑμῶν τὴν ἀρχήν. Αἰκανοὶ μέν γε καὶ Οὐολοῦσκοι, Σαβῖνοί τε καὶ τὸ Ἑρνίκων ἔθνος, πρὸς τῷ μηδένα χρόνον ἐξαίρετον πεποιῆσθαι τοῦ πρὸς ἡμᾶς πολέμου, καὶ τοῖς ἔναγχος κακοῖς δυσαναςχετοῦντες ληστεύουσιν ἡμῶν τοὺς ἀγρούς. Καμπανίας δὲ καὶ Τυρρηνίας ὅσα ἐνδοιαστῶς ἡμῖν 115 διακείμενα διατελεῖ, τὰ μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφίσταται, τὰ δ' ἀφανῶς παρασκευάζεται. δοκεῖ τε οὐδὲ τὸ Λατίνων συγγενὲς ἔτι βεβαίως ἡμῖν διαμενεῖν φίλιον εἰς πύστιν ἐλθὸν, ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ μέρος διαγγέλλεται νοσεῖν ἔρωτι κρατούμενον ἧς ἅπαντες γλίχονται μεταβολῆς· οἱ δὲ τέως ἐπιστρατοπεδεύοντες ἑτέροις, νῦν αὐτοὶ τειχήρεις γενόμενοι καθήμεθα, γῆν τε ἄσπορον ἀφεικότες καὶ αὐλὰς διαρπαζομένας ὁρῶντες λείαν τε ἀπελαυνομένην καὶ θεράποντας αὐτομολοῦντας καὶ οὐκ ἔχοντες ὅ τι χρησόμεθα τοῖς κακοῖς. καὶ ταῦτα πάσχοντες ἔτι διαλλαγήσεσθαι πρὸς ἡμᾶς ἐλπίζομεν τὸ δημοτικὸν, [καὶ] ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχον εἰδότες ἑνὶ καταλύσασθαι ψηφίσματι τὴν στάσιν;

LI. Οὕτω δὲ κακῶς ἐχόντων ἡμῖν τῶν ὑπαιθρίων, οὐδὲ τὰ ἐντὸς τείχους δεινὰ ἧττόν ἐστι φοβερά. οὔτε γὰρ ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάσμεθα 11 ἐκ πολλοῦ τὰ συμμαχικὰ, οὔτε πλήθει αὐτοὶ ἀποχρῶντες ἐσμὲν ὡς πρὸς τοσαῦτα πολεμίων ἔθνη, τοῦ δ' ὀλίγου καὶ οὐκ ἀξιομάχου πληρώματος τὸ πλεῖόν ἐστι δημοτικὸν, θῆτες καὶ πελάται καὶ χειρώνακτες, οὐ πάνυ βέβαιοι τεταραγμένης ἀριστοκρατίας φύλακες. αἵ τε νῦν αὐτομολίαι συνεχεῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας γινόμεναι, τὸ σύμπαν ὕποπτον εἶναι παρε-

σκευάκασιν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα ἡ τῶν ἐπιτηδείων συγκομιδὴ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς
157 γῆς ἀδύνατος οὖσα φοβεῖ τε ἤδη [λιμόν], ἐπειδάν τε ἐν τῷ ἀπόρῳ γενώμεθα ἔτι μᾶλλον φοβήσει, χωρὶς δὲ τούτων ὁ μηδένα χρόνον ἡμᾶς εὐσταθεῖν ταῖς διανοίαις ἐῶν πόλεμος. ἅπαντα δ' ὑπερβάλλει τὰ δεινὰ γύναια τῶν ἀποστατῶν καὶ παιδία νήπια καὶ γηραιοὶ γονεῖς, ἐν ἐσθῆσιν ἐλεειναῖς καὶ σχήμασι πενθίμοις περιφερόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς στενωποὺς κλαίοντες, ἱκετεύοντες, ἁπτόμενοι δεξιᾶς ἑκάστου καὶ γονάτων, ἀπολοφυρόμενοι τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς καὶ ἔτι μᾶλλον καθέξουσαν ἐρημίαν, δεινὴ καὶ ἀνυπομόνητος ὄψις. οὐδεὶς γοῦν ἐστιν οὕτως ὠμὸς τὸν τρόπον, ὃς οὐκ ἀνατρέπεται τὴν ψυχὴν ὁρῶν ταῦτα, καὶ πάσχει τι πρὸς τὰς ἀνθρώπων τύχας. ὥστ' εἰ μέλλοιμεν ἀσπείστως πρὸς τὸ δημοτικὸν ἔχειν, ἀπαλλακτέον ἡμῖν καὶ ταῦτα τὰ σώματα ἐκποδών, τὰ μὲν ὡς ἄχρηστα εἰς πολιορκίαν ἐσόμενα, τὰ δ' ὡς οὐ διαμενοῦντα βεβαίως φίλα. ἀπελαυνομένων δὲ καὶ τούτων τίς ἡ φυλάξουσα τὴν πόλιν ἔτι λειφθήσεται
158 δύναμις; ἢ τίνι πιστεύσαντες ἐπικουρίᾳ τὰ δεινὰ τολμήσομεν ὑπομένειν; ἡ μέντοι οἰκεία ἡμῶν καταφυγὴ καὶ μόνη βέβαιος ἐλπὶς, ἡ τῶν πατρικίων ἀκμὴ, βραχεῖά ἐστιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ οὐκ ἄξιον ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονεῖν. τί οὖν οἱ τὸν πόλεμον ὑπομένειν εἰσηγούμενοι ληροῦσι καὶ φενακίζουσιν ἡμᾶς, ἀλλ' οὐχὶ φανερῶς παραινοῦσιν ἀναιμωτὶ καὶ δίχα πόνου παραδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς ἤδη τὴν πόλιν;

LII. Ἀλλ' ἴσως ἔγωγε τετύφωμαι ταῦτα λέγων, καὶ τὰ μὴ δεινὰ ἀξιῶ δεδιέναι· τῇ πόλει δ' οὐδὲν ἕτερον ἤδη που κινδυνεύεται ἢ μεταβολὴ, πρᾶγμα οὐ χαλεπὸν, κατὰ πολλήν τε ἂν ἡμῖν εὐπέτειαν ἐκ παν-

τὸς ἔθνους καὶ τόπου θῆτά τε καὶ πελάτην ὄχλον
εἰσδέξασθαι γένοιτο. τουτὶ γάρ ἐστιν ὃ πολλοὶ θρυ-
λοῦσι τῶν ἐναντιουμένων τῷ δημοτικῷ, καὶ μὰ Δί'
οὐχ οἱ φαυλότατοι. εἰς τοῦτο γὰρ ἤδη τινὲς ἥκουσιν
εὐηθείας, ὥστε μὴ γνώμας εἰσηγεῖσθαι σωτηρίους,
ἀλλ' εὐχὰς λέγειν ἀδυνάτους, οὓς ἡδέως ἂν ἐροίμην, 11
ποία μὲν ἡμῖν χρόνου δοθήσεται περιουσία περὶ
ταῦτα τὰ πράγματα γινομένοις, οὕτως ἐγγὺς ὄντων
τῇ πόλει τῶν ἐχθρῶν; ποία δὲ συγγνώμη τῷ χρονι-
σμῷ καὶ τῇ μελλήσει τῶν ἐλευσομένων συμμάχων, ἐν
οὐ χρονίζουσιν οὐδὲ μέλλουσι δεινοῖς; τίς δ' ὁ παρέ-
ξων τὸ ἀσφαλὲς ἀνὴρ ἢ θεὸς καὶ κατὰ πολλὴν ἡσυ-
χίαν συνάξων ἐκ παντὸς τόπου καὶ παραπέμψων
δεῦρο τὴν ἐπικουρίαν; ἔτι δὲ δή, οἱ τὰς ἑαυτῶν πα-
τρίδας ἐκλείψοντες καὶ πρὸς ἡμᾶς μεταναστησόμενοι
τίνες ἔσονται; πότερα οἱ οἰκήσεις τε καὶ ἐφέστια καὶ
βίους καὶ τὸ τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς πολίταις διὰ πατέ-
ρων ἐπιφάνειαν ἢ δόξαν οἰκείας ἀρετῆς ἔχοντες; καὶ
τίς ἂν ὑπομείνειε τὰ οἰκεῖα παραλιπὼν ἀγαθὰ τῶν
ἀλλοτρίων γλίσχρως μεταλαβεῖν κακῶν; οὐ γὰρ εἰ-
ρήνης καὶ τρυφῆς μεταληψόμενοι δεῦρο ἥξουσιν,
ἀλλὰ κινδύνων καὶ πολέμου, ἐξ ὧν ἄδηλον εἰ κατορ-
θωθήσεται τὸ τέλος. ἢ τὸ δημοτικὸν καὶ ἀνέστιον 116
ἐπαξόμεθα πλῆθος, οἷον καὶ τὸ ἐνθένδε ἀπελαθὲν ἦν,
δηλονότι καὶ χρέα καὶ καταδίκας καὶ τὰς ὁμοιοτρόπους
ταύταις συμφορὰς ἀγαπητῶς ὅπου τύχῃ μεθιδρυσόμε-
νον; ὃ κἂν τἆλλα χρηστὸν ᾖ καὶ μέτριον, ἵνα [καὶ]
τοῦτ' αὐτοῖς χαρισώμεθα, διὰ τοῦτο γέ τοι τὸ μήτε
οἰκεῖον εἶναι μήτε ὁμοδίαιτον, μήτε ἐθισμῶν καὶ νό-
μων καὶ παιδείας γενέσθαι τῆς παρ' ἡμῖν ἔμπειρον,
μακρῷ δή που καὶ τῷ παντὶ κάκιον ἂν εἴη τοῦ παρ'
ἡμῖν.

LIII. *Τῷ μέν γ' ἐπιχωρίῳ καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ γονέων καὶ πολλῶν ἄλλων σωμάτων οἰκείων ὅμηρά ἐστιν ἐνθάδε, καὶ αὐτοῦ νὴ Δία τοῦ θρέψαντος αὐτοὺς ἐδάφους ὁ πόθος, ἀναγκαῖος ὢν ἅπασι καὶ οὐκ ἐξαιρετός· ὁ δ' ἐπίκλητός γε οὑτοσὶ καὶ ἐπί-*
61 *σκηνος ὄχλος, εἰ γένοιτο ἡμῖν σύνοικος, οὐδενὸς αὐτῷ τούτων ἐνθάδε ὄντος, ὑπὲρ τίνος ἀξιώσειε κινδυνεύειν ἀγαθοῦ, εἰ μή τις αὐτῷ γῆς τε ὑπόσχοιτο μέρη δώσειν καὶ πόλεως μοῖραν ὅσην δή τινα τοὺς νῦν κυρίους αὐτῶν ἀφελόμενος, ὧν οὐκ ἀξιοῦμεν τοῖς πολλάκις ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ αὐτῶν πολίταις μεταδιδόναι; καὶ ἴσως ἂν οὐδὲ τούτοις ἀρκεσθείη δοθεῖσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ τιμῶν καὶ ἀρχῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἐξ ἴσου τοῖς πατρικίοις ἀξιώσειε μεταλαμβάνειν. οὐκοῦν εἰ μὲν οὐκ ἐπιτρέψομεν ἕκαστα τῶν αἰτουμένων, ἐχθροῖς τοῖς μὴ τυγχάνουσι χρησόμεθα; εἰ δὲ συγχωρήσομεν, ἡ πατρὶς ἡμῖν οἰχήσεται καὶ ἡ πολιτεία πρὸς ἡμῶν αὐτῶν καταλυομένη. καὶ οὐ προστίθημι ἐνταῦθα, ὅτι πολεμεῖν ἐπιτηδείων σωμάτων ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι δεῖ, οὐ γεωργῶν οὐδὲ θητῶν οὐδὲ ἐμπόρων οὐδὲ τῶν περὶ τὰς βαναύσους τέχνας ἀσχολουμένων, οὓς ἅμα δεήσει μανθάνειν τὰ πολεμικὰ καὶ πεῖραν αὐτῶν διδόναι· χαλεπὴ δὲ πεῖρα τῶν μὴ ἐν ἔθει· ἀνάγκη δὲ τοιούτους εἶναι τοὺς*
62 *σύγκλυδας καὶ ἐκ παντὸς ἔθνους μετανισταμένους. στρατιωτικὴν γὰρ οὔτε ὁρῶ συμμαχίαν ἡμῖν οὐδεμίαν συνεστῶσαν οὔτ', εἰ φανείη τις ἐκ τοῦ ἀδοκήτου, παραινέσαιμ' ἂν ὑμῖν παραδέξασθαι αὐτὴν τοῖς τείχεσι προχείρως, πολλὰς ἤδη ἐπιστάμενος πόλεις ταῖς εἰσαχθείσαις ἐπὶ φυλακῇ στρατιαῖς δεδουλωμένας.*

LIIII. *Ἐνθυμούμενοί τε δὴ ταῦτα καὶ ὅσα δὴ*

ἕτερα ἡμῖν εἴρηται πρότερον, ἔτι δὲ τῶν παρακαλούντων ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς ἀναμιμνησκόμενοι, ὅτι οὐ παρ' ἡμῖν μόνοις ἢ πρώτοις πενία πρὸς πλοῦτον ἐστασίασε καὶ ταπεινότης πρὸς ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἐν ἁπάσαις ὡς εἰπεῖν καὶ μικραῖς καὶ μεγάλαις πόλεσι πολέμιον ὡς τὰ πολλὰ τοῦ πλείονος τοὔλαττον καθίσταται· ἐν αἷς οἱ προεστηκότες τοῦ κοινοῦ μετριάσαντες μὲν ἔσωσαν τὰς πατρίδας, αὐθαδείᾳ δὲ χρησάμενοι μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ σφᾶς αὐτοὺς διώλεσαν· καὶ ὅτι πᾶν χρῆμα ὃ ἂν ἐκ πολλῶν σύνθετον ᾖ νοσεῖν πέφυκε κατά τι τῶν ἑαυτοῦ μορίων, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὡς οὔτε ἀνθρωπείου σώματος 110 αἰεὶ τὸ κάμνον ἀποτεμεῖν χρὴ μέρος· αἰσχρά τε γὰρ ἡ ὄψις ἂν γίνοιτο τοῦ λειπομένου καὶ ἡ φύσις οὐκ ἐπιπολὺ διαρκής· οὔτε πολιτικῆς κοινωνίας τὴν νοσοῦσαν ἐξελαύνειν μοῖραν· οὐ γὰρ ἂν φθάνοι διὰ τῶν ἰδίων μερῶν τὸ σύμπαν ἀπολόμενον σὺν χρόνῳ· τῆς τε ἀνάγκης ἐνθυμηθέντες ὅσον τὸ κράτος, ᾗ καὶ θεοὶ εἴκουσι μόνῃ, μὴ χαλεπαίνετε πρὸς τὰς τύχας, μηδ' ὡς ἁπάντων ἡμῖν κατ' εὐχὴν ἐσομένων αὐθαδείας ἐμπίμπλασθε καὶ ἀμαθίας, ἀλλ' ἐπικλάσθητε καὶ εἴξατε παραδείγμασι χρησάμενοι τῆς εὐβουλίας μὴ τοῖς ὀθνείοις, ἀλλὰ τοῖς ἡμετέροις αὐτῶν ἔργοις.

LV. Καὶ γὰρ ἄνδρα ἕνα καὶ πόλιν ὅλην ἐπὶ ταῖς καλλίσταις τῶν ἰδίων πράξεων φιλοτιμεῖσθαι χρή, καὶ τὰς λοιπὰς ὅπως ὁμολογούμεναι ταύταις ἔσονται σκοπεῖν. ὑμεῖς τοίνυν ἤδη πολλοὺς πολεμίους, ὑφ' 11 ὧν τὰ μέγιστα ἠδικήθητε, ὑποχειρίους λαβόντες, οὔτε ἀνελεῖν οὔτ' ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν ἰδίων ἐβουλήθητε, ἀλλὰ καὶ οἴκους καὶ κλήρους αὐτοῖς ἀπέδοτε, καὶ πατρίδας οἰκεῖν ἐξ ὧν ἔφυσαν εἰάσατε, ἰσοψήφοις τε εἶναι καὶ πολίταις ὑμετέροις ἤδη τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐχαρίσασθε.

τούτου δ' ἔτι θαυμασιώτερον ἔργον ὑμῶν ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ τῶν ὑμετέρων πολιτῶν πολλοὺς μεγάλα εἰς ὑμᾶς ἐξαμαρτόντας ἀφήκατε τῶν τιμωριῶν, εἰς αὐτοὺς μόνους ἀποσκήψαντες τοὺς αἰτίους τὴν ὀργήν· ὧν ἦσαν οἵ τε Ἀντέμνας κληρουχήσαντες καὶ Κρουστομέρειαν καὶ Μεδύλλειαν καὶ Φιδήνην καὶ ἄλλοι συχνοί. τί γὰρ δεῖ πάντας ἐξαριθμεῖσθαι νυνί, οὓς ὑμεῖς ἐκ πολιορκίας κρατηθέντας μετρίως ἐνουθετήσατε καὶ πολιτικῶς; καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἢ κινδυνός τις διὰ ταῦτα κατέλαβε τὴν πόλιν ἢ ψόγος, ἀλλ' ἐπαινεῖταί τε ὑμῶν τὸ ἐπιεικές, καὶ οὐδὲν ἠλάττωται τοῦ ἀσφαλοῦς. ἔπειτα οἱ τῶν πολεμίων φειδόμενοι
165 *τοῖς φίλοις πολεμήσετε, καὶ οἱ τὰ ὑποχείρια γενόμενα μεθιέντες ἀζήμια τοὺς συγκατακτησαμένους ὑμῖν τὴν ἀρχὴν ζημιώσετε, πόλιν τε τὴν αὐτῶν ὑμῶν παρέχοντες ἅπασι τοῖς δεομένοις ἀσφαλῆ καταφυγήν, ταύτης ἀπελαύνειν ὑπομενεῖτε τοὺς αὐθιγενεῖς, οἷς καὶ συνετράφητε καὶ συνεπαιδεύθητε καὶ πολλῶν ἐκοινωνήσατε κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους; οὐκ, ἐὰν τά γε δίκαια καὶ τὰ προσήκοντα τοῖς ὑμετέροις ἔθεσι βούλησθε πράττειν καὶ χωρὶς ὀργῆς κρίνητε τὸ συμφέρον.*

LVI. *Ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ καταλύσασθαι τὴν στάσιν, εἴποι τὶς ἄν, οὐχ ἧττον ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πολλὴν παρεσχήμεθα προθυμίαν· πῶς δ' ἂν καταλυσαίμεθα αὐτήν, τοῦτο πειρῶ λέγειν. ὁρᾷς γὰρ ὅση περὶ τὸν δῆμόν ἐστιν αὐθάδεια, ὃς οὔτε πέμπει πρὸς ἡμᾶς περὶ διαλύσεων αὐτὸς ἀδικῶν, οὔτε τοῖς ὑφ'*
166 *ἡμῶν ἀποσταλεῖσιν ἀποκρίνεται πολιτικὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις, ἀλλ' ὑπερηφανεῖ καὶ ἀπειλεῖ, καὶ εἰκάσαι ῥᾴδιον οὐκ ἔστιν ὅ τι βούλεται. πρὸς δὲ ταῦτα τί παραινῶ ὑμῖν πράττειν ἀκούσατέ μου. ἐγὼ*

τὸν δῆμον οὔτ' ἀδιαλλάκτως οἴομαι πρὸς ἡμᾶς ἔχειν οὔτε δράσειν τι ὧν ἀπειλεῖ, τεκμαιρόμενος ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοια τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὰ ἔργα, πολὺ δὲ μᾶλλον ἡμῶν ἐσπουδακέναι περὶ τὰς διαλύσεις οἴομαι. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ πατρίδα τὴν τιμιωτάτην κατοικοῦμεν καὶ βίους καὶ οἴκους καὶ γονέας καὶ πάντα τὰ πλείστου ἄξια ἐν ταῖς ἰδίαις ἐξουσίαις ἔχομεν· ὁ δὲ ἄπολις καὶ ἀνέστιός ἐστι καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων αὐτῷ στέρεται σωμάτων βίου τε τοῦ καθ' ἡμέραν οὐκ εὐπορεῖ. τίνος οὖν χάριν, εἴ τις ἔροιτό με, τὰς προκλήσεις οὐ δέχεται τὰς ἡμετέρας ὁ δῆμος κακοπαθῶν αὐτός τε οὐδὲν ἐπιπρεσβεύεται πρὸς ἡμᾶς, ὅτι νὴ Δία, φαίην ἄν, ἄχρι τοῦδε λόγων ἀκούει παρὰ τῆς 11(
βουλῆς, ἔργον δὲ οὐδὲν ὁρᾷ γινόμενον ἐξ αὐτῶν οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μέτριον, ἐξηπατῆσθαί τε οἴεται πολλάκις ὑφ' ἡμῶν ὑπισχνουμένων ἀεί τινα πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσεσθαι, μηδὲν δὲ προνοουμένων. πρεσβείας δὲ πέμπειν οὐχ ὑπομένει διὰ τοὺς ἐνθάδε κατηγορεῖν εἰωθότας αὐτοῦ δεδοικώς τε μή τινος ὧν ἄξιοῖ διαμάρτῃ. τάχα δ' ἄν τι καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτου περὶ αὐτὸν εἴη πάθος· καὶ οὐδέν γε θαυμαστόν, ἐπεὶ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς εἰσί τινες, οἷς τὸ δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον ἐνοικεῖ, καὶ κοινῇ οὐκ ἀξιοῦσιν ἡττᾶσθαι τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ἐκ παντὸς ἀεὶ ζητοῦσι περιεῖναι τρόπου καὶ μὴ πρότερον χαρίζεσθαί τι, ἢ λαβεῖν τὸ μέλλον εὖ πάσχειν ὑποχείριον. ἐννοούμε-
ς δὴ ταῦτα οἴομαι δεῖν πρεσβείαν ἀποσταλῆναι
ς τοὺς δημοτικοὺς ἐκ τῶν μάλιστα πιστευομένων·
ς δὲ ἀποσταλησομένους ἄνδρας αὐτοκράτορας εἶναι
αινῶ, διαλυσομένους αὐτοῖς τὴν στάσιν ἐφ' οἷς 11(
αὐτοὶ δικαιῶσι καὶ μηδὲν ἔτι τῇ βουλῇ προσαναοντας. [αὐτοὶ] εἰ γὰρ εἴσονται τοῦτο οἱ νῦν ὑπερ-

οπτικοὶ δοκοῦντες εἶναι καὶ βαρεῖς, μαθόντες ὅτι ἀληθῶς σπουδάζετε περὶ τὴν ὁμόνοιαν, [καὶ] εἰς ἐπιεικεστέρας συγκαθήσουσιν αἱρέσεις, οὐδὲν ἀξιοῦντες οὔτε τῶν αἰσχρῶν οὔτε τῶν ἀδυνάτων. τὸ γὰρ ἠρεθισμένον ἅπαν, ἄλλως τε κἂν ταπεινὸν ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ὑπερηφανοῦντας ἀγριαίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς θεραπεύοντας ἡμεροῦσθαι.

LVII. *Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μενηνίου θροῦς πολὺς ἐνέπεσε τῇ βουλῇ, καὶ διελάλουν ἕκαστοι κατὰ συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς παρακαλοῦντες ἀλλήλους πᾶσαν εἰσφέρεσθαι προθυμίαν, ὅπως κατάξουσι τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα τῆς τότε γνώμης ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τὸν ἐπιφανέστατον· οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ καὶ περὶ παντὸς θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τοῦ πατρίου κόσμου τὴν πολιτείαν ἀποροῦντες ὅ τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν οὐκ*
1169 *ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δ' ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων οὐ δυνάμενοι· οἱ δ' ἀκέραιοί τε καὶ τῶν στάσεων οὐδετέρᾳ συμφιλονεικοῦντες εἰρήνην ἄγειν βουλόμενοι καὶ ὅπως μὴ τειχήρεις ἔσονται σκοπεῖν ἀξιοῦντες. σιωπῆς δὲ γενομένης ὁ πρεσβύτερος τῶν ὑπάτων ἐπαινέσας τὸν Μενήνιον τῆς γενναιότητος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιώσας ὁμοίους ἐκείνῳ γενέσθαι κηδεμόνας λέγοντάς τε ὅσα φρονοῦσι μετὰ παρρησίας καὶ πράττοντας δίχα ὄκνου τὰ δόξαντα, δεύτερον ἐκάλει τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ὀνόματος, ἀξιῶν γνώμην ἀποφήνασθαι, Μάνιον Οὐαλέριον ἀδελφὸν τοῦ συνελευθερώσαντος ἀπὸ τῶν βασιλέων τὴν πόλιν, ἄνδρα παρ' ὁντιναοῦν τῶν ἀριστοκρατικῶν τῷ δήμῳ κεχαρισμένον.*

LVIII. *Ὃς ἀναστὰς πρῶτον ὑπεμίμνησκε τὴν*

βουλὴν τῶν ἰδίων πολιτευμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις
αὐτοῦ προλέγοντος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι δεινὰ
δι' ὀλιγωρίας ἐποιήσαντο τοὺς λόγους· ἔπειτα ἠξίου 1170
τοὺς ἐναντιουμένους ταῖς διαλλαγαῖς μὴ περὶ τοῦ
μετρίου νῦν ζητεῖν, ἀλλ' ἐπεὶ τὴν στάσιν οὐκ εἴασαν
ἐξαιρεθῆναι ἡνίκα μικρὰ ἦν ἔτι τῇ πόλει τὰ διαφέ-
ροντα, νῦν γέ τοι σκοπεῖν ὅπως διὰ ταχέων παύσεται
καὶ μὴ προελθοῦσα ἔτι πορρωτέρω λήσει τάχα μὲν
ἀνίατος, εἰ δὲ μὴ δυσίατος καὶ πολλῶν αἰτία σφίσι
γενομένη κακῶν· τήν τε ἀξίωσιν τῶν δημοτικῶν
οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀπέφαινεν ἐσομένην τῇ προτέρᾳ,
οὐδ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς εἴκαζε συμβήσεσθαι τὸν δῆμον
ἀπαλλαγὴν μόνον τῶν χρεῶν αἰτούμενον, ἀλλὰ καὶ
βοηθείας δεήσεσθαί τινος ἴσως, ἀφ' ἧς εἰς τὸν λοι-
πὸν χρόνον ἀσφαλὴς διατελέσει· καταλελύσθαι μὲν
γὰρ ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχὴ τὸν φύ-
λακα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νόμον, ὃς οὔτε ἀποκτεί-
νειν πολίτην ἄκριτον οὐδένα συνεχώρει τοῖς ὑπάτοις,
οὐδέ γε τοὺς παρὰ τὰς κρίσεις ἐλαττουμένους ὑπὸ
τῶν πατρικίων δημοτικοὺς παραδίδοσθαι τοῖς κατα- 1171
δικασαμένοις, ἔφεσιν δὲ τοῖς βουλομένοις ἐδίδου με-
ταφέρειν τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν πατρι-
κίων καὶ ὅ τι ἂν ὁ δῆμος γνῷ, τοῦτ' εἶναι κύριον·
ἀφῃρῆσθαι δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἐξουσίαν τῶν δημοτι-
κῶν ὀλίγου δεῖν πᾶσαν, ἧς ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις
ἦσαν κύριοι, ὅπου γε καὶ τὸν ἐκ τῶν πολέμων θρίαμ-
βον οὐκ ἐξεγένετο αὐτοῖς εὑρέσθαι παρὰ τῆς βουλῆς
ἀνδρὶ παρ' ὁντιναοῦν ἄλλον ἐπιτηδείῳ ταύτης τυχεῖν
τῆς τιμῆς, Ποπλίῳ Σερουϊλίῳ Πρίσκῳ. ἐφ' οἷς εἰ-
κός τι πάσχοντας τοὺς πολλοὺς ἀθυμεῖν καὶ πονηρὰς
ἔχειν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας ἐλπίδας, ἐπειδὴ οὔτε ὑπά- 1172
τῳ οὔτε δικτάτορι κήδεσθαι αὐτῶν βουλομένοις ἐξε-

γένετο, ἀλλὰ καὶ προσαπέλαυσέ τις αὐτῶν ὕβρεως καὶ ἀτιμίας διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν πολλῶν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν. ταῦτα δ' ἀπειργάσθαι συγκύψαντας οὐ τοὺς χαριεστάτους τῶν πατρικίων, ὑβριστὰς δέ τινας καὶ πλεονέκτας περὶ χρηματισμὸν ἄδικον δεινῶς ἐσπουδακότας, οἳ πρὸς πολὺ διάφορον καὶ ἐπὶ μεγάλοις δανεισθὲν τόκοις πολλὰ καταδουλωσάμενοι πολιτῶν σώματα, τούτοις τε ὠμὰς καὶ ὑπερηφάνους ἀνάγκας προσφέροντες, ἀλλότριον ἐποίησαν γενέσθαι τῆς ἀριστοκρατίας ἅπαν τὸ δημοτικὸν, ἑταιρίαν τε συστησάμενοι καὶ ταύτης ἀναδείξαντες Ἄππιον Κλαύδιον ἡγεμόνα, μισόδημον ἄνδρα καὶ ὀλιγαρχικὸν, δι' ἐκείνου πάντα φύρουσι τὰ πράγματα τῆς πόλεως. οἷς εἰ μὴ τὸ σωφρονοῦν μέρος τῆς βουλῆς ἐμποδὼν στήσεται, κινδυνεύειν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τινος καὶ κα-
1178 τασκαφῆς τὴν πόλιν. τελευτῶν δ' ἀπεφήνατο συνδοκεῖν τῇ Μενηνίου χρῆσθαι γνώμῃ, καὶ τὴν πρεσβείαν ἠξίου πέμπειν διὰ ταχέων· τοὺς δὲ ἄνδρας ἀφικομένους πειρᾶσθαι μὲν ὡς βούλονται καταλύσασθαι τὴν στάσιν, εἰ δὲ μὴ διδοίη τις αὐτοῖς ἃ βούλονται, δέχεσθαι τὰ διδόμενα.

LVIIII. *Μετὰ τοῦτον ἀνέστη κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τῆς ἐναντιουμένης τῷ δήμῳ στάσεως ἡγεμὼν, ἀνὴρ μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ δικαίας πάσχων αἰτίας· ὅ τε γὰρ ἴδιος αὐτοῦ βίος ὁ καθ' ἡμέραν σώφρων καὶ σεμνὸς ἦν, ἥ τε προαίρεσις τῶν πολιτευμάτων εὐγενὴς καὶ τὸ ἀξίωμα σώζουσα τῆς ἀριστοκρατίας· ὃς ἀφορμὴν λαβὼν τὴν Οὐαλερίου δημηγορίαν τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· Ἐν ἐλάττονι μὲν αἰτίᾳ Οὐαλέριος ἦν, εἰ τὴν αὑτοῦ γνώμην ἀπεφήνατο μόνην, τῶν δὲ τἀναντία ἐγνωκότων μὴ κατηγόρει· περιῆν γὰρ ἂν αὐτῷ μηδὲν ἀκοῦ-*

σαι τῶν προσόντων αὐτῷ κακῶν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπέχρησεν αὐτῷ τοιαῦτα συμβουλεύειν, ἐξ ὧν οὐδὲν ἄλλ' ἢ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν δουλεύσομεν, ἀλλὰ καὶ 1174
τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ καθήψατο κἀμοῦ ἀφιμάχως ἐμνήσθη, πολλὴν ἀνάγκην ὁρῶ κἀμοὶ περὶ τούτων εἰπεῖν καὶ πρῶτον ἀπολύσασθαι τὰς κατ' ἐμαυτοῦ διαβολάς. ὠνείδισται γάρ μοι πρὸς αὐτοῦ ἐπιτήδευμα οὔτε πολιτικὸν οὔτ' εὐπρεπὲς, ὡς ἀπὸ παντὸς χρηματίζεσθαι προῄρημαι τρόπου καὶ πολλοὺς τῶν πενήτων ἀφῄρημαι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὡς ἡ ἀπόστασις τοῦ δήμου καὶ δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα γέγονεν· ὧν οὐδὲν ὅτι ἀληθές ἐστιν οὐδ' ὑγιὲς ῥᾴδιον ὑμῖν μαθεῖν. ἴθι γάρ; εἰπὲ ὦ Οὐαλέριε, τίνες εἰσὶν οὓς κατεδουλωσάμην ἐγὼ πρὸς τὰ χρέα; τίνας ἐν δεσμοῖς πολίτας ἔσχον ἢ νῦν ἔχω; τίς τῶν ἀφεστηκότων διὰ τὴν ἐμὴν ὠμότητα ἢ φιλοχρηματίαν στέρεται τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. τοσούτου γὰρ δέω τινὰ πολιτῶν καταδεδουλῶσθαι διὰ χρέος, ὥστε πολλοῖς πάνυ τὰ ἐμαυτοῦ προέμενος οὐδένα τῶν ἀποστερησάντων με πρόσθετον ἐποιησάμην οὐδὲ ἄτιμον, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἐλεύθεροι καὶ πάντες οἴδασί μοι 1175
χάριν φίλων τε καὶ πελατῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐξετάζονται. καὶ οὐ λέγω ταῦτα κατηγορῶν ἐγὼ τῶν μὴ τὰ παραπλήσια ἐμοὶ πεποιηκότων, οὐδ' εἴ τινες νόμῳ συγχωρούμενόν τι ἔδρασαν ἀδικεῖν αὐτοὺς οἴομαι, ἀλλὰ τὰς ἐμαυτοῦ διαβολὰς ἀπολύομαι.

LX. Ἃ δ' εἰς χαλεπῶν τε καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων προστασίαν ὠνείδισέ μοι, μισόδημόν τε καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι τῆς ἀριστοκρατίας περιέχομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν ἐστι κατηγορήματα ὅσοι οὐκ ἀξιοῦτε κρείττονες ὄντες ὑπὸ χειρόνων ἄρχεσθαι, οὐδ' ἣν παρελάβετε ὑπὸ τῶν προγόνων πολιτείαν

ὑπὸ τῆς κακίστης τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν δη-
μοκρατίας ἀφαιρεθῆναι. οὐ γὰρ ἂν οὗτος ὀλιγαρχίας
ὄνομα θῆται τῇ τῶν κρατίστων ἡγεμονίᾳ, καὶ δὴ τὸ
1176 πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ ὀνόματος διαβληθὲν ἀφανισθήσεται·
ἡμεῖς δὲ πολλῷ ἂν δικαιότερον ἐπενέγκαιμεν ὄνειδος
καὶ ἀληθέστερον, δημοκοπίαν καὶ τυραννικῶν ἔργων
ἐπιθυμίαν. οὐδενὶ γὰρ δὴ ἄδηλον ὅτι πᾶς τύραννος
ἐκ δημοκόλακος φύεται, καὶ ταχεῖα ὁδός ἐστι τοῖς κα-
ταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις βουλομένοις ἡ διὰ τῶν
κακίστων ἄγουσα πολιτῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας, οὓς
θεραπεύων οὗτος διατετέλεκε καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ παρ-
όντος παύεται. εὖ γὰρ ἴστε, ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν
οἱ φαῦλοι καὶ ταπεινοὶ τηλικαῦτα ἐξαμαρτεῖν, εἰ μὴ
ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ φιλοπόλιδος τούτου ἐξηγέρθησαν,
ὡς δὴ ἀκίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον, καὶ πρὸς
τῷ μηδεμίαν ὑποσχεῖν δίκην κρείττονα μοῖραν τῆς
προτέρας ἕξοντας. μάθοιτε δ' ἂν ὡς ἀληθῆ ταῦτα ἐγὼ
λέγω μνησθέντες, ὅτι δεδιττόμενος ὑμᾶς ὑπὲρ πολέ-
μου καὶ διαλλαγὰς ἀναγκαίας ἀποφαίνων, ἅμα ἔφη
καὶ ὡς οὐκ ἀγαπήσουσιν οἱ πένητες ἀφεθέντες τῶν
1177 χρεῶν, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δεήσονταί τινος καὶ οὐκ
ἀνέξονται ἔτι ὑφ' ὑμῶν ὡς καὶ πρότερον ἀρχόμενοι·
τελευτῶν δ' ὑμᾶς ἠξίου στέργειν τὰ παρόντα καὶ
συγχωρεῖν ὅ τι ἂν ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ καθόδῳ δικαιώσῃ
λαβεῖν, μὴ διακρίναντας μήτε ἀπὸ καλῶν αἰσχρά,
μήτε ἀπὸ δικαίων ἄδικα. τοσαύτης ἄρα αὐθαδείας
τὸ ἀνόητον οὗτος ἐμπέπληκε τῆς πόλεως ἀνὴρ πρε-
σβύτερος καὶ πάσας κεκαρπωμένος τὰς παρ' ὑμῶν τι-
μάς. ἆρ' ἦν σοι ἄξιον, Οὐαλέριε, καθ' ἑτέρων τὰ
μὴ προσόντα ὀνείδη λέγειν, τοιαύταις ὄντι κατηγο-
ρίαις ἐνόχῳ;

LXI. *Καὶ πρὸς μὲν τὰς ὑπὸ τούτου ῥηθείσας*

ἕτερα ἡμῖν εἴρηται πρότερον, ἔτι δὲ τῶν παρακαλούντων ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς ἀναμιμνησκόμενοι, ὅτι οὐ παρ' ἡμῖν μόνοις ἢ πρώτοις πενία πρὸς πλοῦτον ἐστασίασε καὶ ταπεινότης πρὸς ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἐν ἁπάσαις ὡς εἰπεῖν καὶ μικραῖς καὶ μεγάλαις πόλεσι πολέμιον ὡς τὰ πολλὰ τοῦ πλείονος τοὔλαττον καθίσταται· ἐν αἷς οἱ προεστηκότες τοῦ κοινοῦ μετριάσαντες μὲν ἔσωσαν τὰς πατρίδας, αὐθαδείᾳ δὲ χρησάμενοι μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ σφᾶς αὐτοὺς διώλεσαν· καὶ ὅτι πᾶν χρῆμα ὃ ἂν ἐκ πολλῶν σύνθετον ᾖ νοσεῖν πέφυκε κατά τι τῶν ἑαυτοῦ μορίων, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὡς οὔτε ἀνθρωπείου σώματος 11 αἰεὶ τὸ κάμνον ἀποτεμεῖν χρὴ μέρος· αἰσχρά τε γὰρ ἡ ὄψις ἂν γίνοιτο τοῦ λειπομένου καὶ ἡ φύσις οὐκ ἐπιπολὺ διαρκής· οὔτε πολιτικῆς κοινωνίας τὴν νοσοῦσαν ἐξελαύνειν μοῖραν· οὐ γὰρ ἂν φθάνοι διὰ τῶν ἰδίων μερῶν τὸ σύμπαν ἀπολόμενον σὺν χρόνῳ· τῆς τε ἀνάγκης ἐνθυμηθέντες ὅσον τὸ κράτος, ᾗ καὶ θεοὶ εἴκουσι μόνῃ, μὴ χαλεπαίνετε πρὸς τὰς τύχας, μηδ' ὡς ἁπάντων ἡμῖν κατ' εὐχὴν ἐσομένων αὐθαδείας ἐμπίμπλασθε καὶ ἀμαθίας, ἀλλ' ἐπικλάσθητε καὶ εἴξατε παραδείγμασι χρησάμενοι τῆς εὐβουλίας μὴ τοῖς ὀθνείοις, ἀλλὰ τοῖς ἡμετέροις αὐτῶν ἔργοις.

LV. Καὶ γὰρ ἄνδρα ἕνα καὶ πόλιν ὅλην ἐπὶ ταῖς καλλίσταις τῶν ἰδίων πράξεων φιλοτιμεῖσθαι χρή, καὶ τὰς λοιπὰς ὅπως ὁμολογούμεναι ταύταις ἔσονται σκοπεῖν. ὑμεῖς τοίνυν ἤδη πολλοὺς πολεμίους, ὑφ' 11 ὧν τὰ μέγιστα ἠδικήθητε, ὑποχειρίους λαβόντες, οὔτε ἀνελεῖν οὔτ' ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν ἰδίων ἐβουλήθητε, ἀλλὰ καὶ οἴκους καὶ κλήρους αὐτοῖς ἀπέδοτε, καὶ πατρίδας οἰκεῖν ἐξ ὧν ἔφυσαν εἰάσατε, ἰσοψήφοις τε εἶναι καὶ πολίταις ὑμετέροις ἤδη τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐχαρίσασθε.

τούτου δ' ἔτι θαυμασιώτερον ἔργον ὑμῶν ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ τῶν ὑμετέρων πολιτῶν πολλοὺς μεγάλα εἰς ὑμᾶς ἐξαμαρτόντας ἀφήκατε τῶν τιμωριῶν, εἰς αὐτοὺς μόνους ἀποσκήψαντες τοὺς αἰτίους τὴν ὀργήν, ὧν ἦσαν οἵ τε Ἀντέμνας κληρουχήσαντες καὶ Κρουστομέρειαν καὶ Μεδύλλειαν καὶ Φιδήνην καὶ ἄλλοι συχνοί. τί γὰρ δεῖ πάντας ἐξαριθμεῖσθαι νυνί, οὓς ὑμεῖς ἐκ πολιορκίας κρατηθέντας μετρίως ἐνουθετήσατε καὶ πολιτικῶς; καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἢ κινδυνός τις διὰ ταῦτα κατέλαβε τὴν πόλιν ἢ ψόγος, ἀλλ' ἐπαινεῖταί τε ὑμῶν τὸ ἐπιεικές, καὶ οὐδὲν ἠλάττωται τοῦ ἀσφαλοῦς. ἔπειτα οἱ τῶν πολεμίων φειδόμενοι
165 τοῖς φίλοις πολεμήσετε, καὶ οἱ τὰ ὑποχείρια γενόμενα μεθιέντες ἀζήμια τοὺς συγκατακτησαμένους ὑμῖν τὴν ἀρχὴν ζημιώσετε, πόλιν τε τὴν αὐτῶν ὑμῶν παρέχοντες ἅπασι τοῖς δεομένοις ἀσφαλῆ καταφυγήν, ταύτης ἀπελαύνειν ὑπομενεῖτε τοὺς αὐθιγενεῖς, οἷς καὶ συνετράφητε καὶ συνεπαιδεύθητε καὶ πολλῶν ἐκοινωνήσατε κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους; οὐκ, ἐὰν τά γε δίκαια καὶ τὰ προσήκοντα τοῖς ὑμετέροις ἔθεσι βούλησθε πράττειν καὶ χωρὶς ὀργῆς κρίνητε τὸ συμφέρον.

LVI. Ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ καταλύσασθαι τὴν στάσιν, εἴποι τὶς ἄν, οὐχ ἧττον ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πολλὴν παρεσχήμεθα προθυμίαν· πῶς δ' ἂν καταλυσαίμεθα αὐτήν, τοῦτο πειρῶ λέγειν. ὁρᾷς γὰρ ὅση περὶ τὸν δῆμόν ἐστιν αὐθάδεια, ὃς οὔτε πέμπει πρὸς ἡμᾶς περὶ διαλύσεων αὐτὸς ἀδικῶν, οὔτε τοῖς ὑφ'
166 ἡμῶν ἀποσταλεῖσιν ἀποκρίνεται πολιτικὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις, ἀλλ' ὑπερηφανεῖ καὶ ἀπειλεῖ, καὶ εἰκάσαι ῥᾴδιον οὐκ ἔστιν ὅ τι βούλεται. πρὸς δὲ ταῦτα τί παραινῶ ὑμῖν πράττειν ἀκούσατέ μου. ἐγὼ

τὸν δῆμον οὔτ' ἀδιαλλάκτως οἴομαι πρὸς ἡμᾶς ἔχειν οὔτε δράσειν τι ὧν ἀπειλεῖ, τεκμαιρόμενος ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοια τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὰ ἔργα, πολὺ δὲ μᾶλλον ἡμῶν ἐσπουδακέναι περὶ τὰς διαλύσεις οἴομαι. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ πατρίδα τὴν τιμιωτάτην κατοικοῦμεν καὶ βίους καὶ οἴκους καὶ γονέας καὶ πάντα τὰ πλείστου ἄξια ἐν ταῖς ἰδίαις ἐξουσίαις ἔχομεν· ὁ δὲ ἄπολις καὶ ἀνέστιός ἐστι καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων αὐτῷ στέρεται σωμάτων βίου τε τοῦ καθ' ἡμέραν οὐκ εὐπορεῖ. τίνος οὖν χάριν, εἴ τις ἔροιτό με, τὰς προκλήσεις οὐ δέχεται τὰς ἡμετέρας ὁ δῆμος κακοπαθῶν αὐτός τε οὐδὲν ἐπιπρεσβεύεται πρὸς ἡμᾶς, ὅτι νὴ Δία, φαίην ἄν, ἄχρι τοῦδε λόγων ἀκούει παρὰ τῆς 11
βουλῆς, ἔργον δὲ οὐδὲν ὁρᾷ γινόμενον ἐξ αὐτῶν οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μέτριον, ἐξηπατῆσθαί τε οἴεται πολλάκις ὑφ' ἡμῶν ὑπισχνουμένων ἀεί τινα πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσεσθαι, μηδὲν δὲ προνοουμένων. πρεσβείας δὲ πέμπειν οὐχ ὑπομένει διὰ τοὺς ἐνθάδε κατηγορεῖν εἰωθότας αὐτοῦ δεδοικώς τε μή τινος ὧν ἀξιοῖ διαμάρτῃ. τάχα δ' ἄν τι καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτου περὶ αὐτὸν εἴη πάθος· καὶ οὐδέν γε θαυμαστόν, ἐπεὶ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς εἰσί τινες, οἷς τὸ δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον ἐνοικεῖ, καὶ κοινῇ οὐκ ἀξιοῦσιν ἡττᾶσθαι τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ἐκ παντὸς ἀεὶ ζητοῦσι περιεῖναι τρόπου καὶ μὴ πρότερον χαρίζεσθαί τι, ἢ λαβεῖν τὸ μέλλον εὖ πάσχειν ὑποχείριον. ἐννοούμενος δὴ ταῦτα οἴομαι δεῖν πρεσβείαν ἀποσταλῆναι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐκ τῶν μάλιστα πιστευομένων· τοὺς δὲ ἀποσταλησομένους ἄνδρας αὐτοκράτορας εἶναι παραινῶ, διαλυσομένους αὐτοῖς τὴν στάσιν ἐφ' οἷς 11
ἂν αὐτοὶ δικαιῶσι καὶ μηδὲν ἔτι τῇ βουλῇ προσαναφέροντας. [αὐτοὶ] εἰ γὰρ εἴσονται τοῦτο οἱ νῦν ὑπερ-

οπτικοὶ δοκοῦντες εἶναι καὶ βαρεῖς, μαθόντες ὅτι ἀληθῶς σπουδάζετε περὶ τὴν ὁμόνοιαν, [καὶ] εἰς ἐπιεικεστέρας συγκαθήσουσιν αἱρέσεις, οὐδὲν ἀξιοῦντες οὔτε τῶν αἰσχρῶν οὔτε τῶν ἀδυνάτων. τὸ γὰρ ἠρεθισμένον ἅπαν, ἄλλως τε κἂν ταπεινὸν ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ὑπερηφανοῦντας ἀγριαίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς θεραπεύοντας ἡμεροῦσθαι.

LVII. Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μενηνίου θροῦς πολὺς ἐνέπεσε τῇ βουλῇ, καὶ διελάλουν ἕκαστοι κατὰ συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς παρακαλοῦντες ἀλλήλους πᾶσαν εἰσφέρεσθαι προθυμίαν, ὅπως κατάξουσι τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα τῆς τότε γνώμης ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τὸν ἐπιφανέστατον· οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ καὶ περὶ παντὸς θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τοῦ πατρίου κόσμου τὴν πολιτείαν ἀποροῦντες ὅ τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν οὐκ
1169 ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δ' ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων οὐ δυνάμενοι· οἱ δ' ἀκέραιοί τε καὶ τῶν στάσεων οὐδετέρᾳ συμφιλονεικοῦντες εἰρήνην ἄγειν βουλόμενοι καὶ ὅπως μὴ τειχήρεις ἔσονται σκοπεῖν ἀξιοῦντες. σιωπῆς δὲ γενομένης ὁ πρεσβύτερος τῶν ὑπάτων ἐπαινέσας τὸν Μενήνιον τῆς γενναιότητος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιώσας ὁμοίους ἐκείνῳ γενέσθαι κηδεμόνας λέγοντάς τε ὅσα φρονοῦσι μετὰ παρρησίας καὶ πράττοντας δίχα ὄκνου τὰ δόξαντα, δεύτερον ἐκάλει τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ὀνόματος, ἀξιῶν γνώμην ἀποφήνασθαι, Μάνιον Οὐαλέριον ἀδελφὸν τοῦ συνελευθερώσαντος ἀπὸ τῶν βασιλέων τὴν πόλιν, ἄνδρα παρ' ὁντιναοῦν τῶν ἀριστοκρατικῶν τῷ δήμῳ κεχαρισμένον.

LVIII. Ὃς ἀναστὰς πρῶτον ὑπεμίμνησκε τὴν

βουλὴν τῶν ἰδίων πολιτευμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις
αὐτοῦ προλέγοντος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι δεινὰ
δι' ὀλιγωρίας ἐποιήσαντο τοὺς λόγους· ἔπειτα ἠξίου 1170
τοὺς ἐναντιουμένους ταῖς διαλλαγαῖς μὴ περὶ τοῦ
μετρίου νῦν ζητεῖν, ἀλλ' ἐπεὶ τὴν στάσιν οὐκ εἴασαν
ἐξαιρεθῆναι ἡνίκα μικρὰ ἦν ἔτι τῇ πόλει τὰ διαφέ-
ροντα, νῦν γέ τοι σκοπεῖν ὅπως διὰ ταχέων παύσεται
καὶ μὴ προελθοῦσα ἔτι πορρωτέρω λήσει τάχα μὲν
ἀνίατος, εἰ δὲ μὴ δυσίατος καὶ πολλῶν αἰτία σφίσι
γενομένη κακῶν· τήν τε ἀξίωσιν τῶν δημοτικῶν
οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀπέφαινεν ἐσομένην τῇ προτέρᾳ,
οὐδ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς εἴκαζε συμβήσεσθαι τὸν δῆμον
ἀπαλλαγὴν μόνον τῶν χρεῶν αἰτούμενον, ἀλλὰ καὶ
βοηθείας δεήσεσθαί τινος ἴσως, ἀφ' ἧς εἰς τὸν λοι-
πὸν χρόνον ἀσφαλὴς διατελέσει· καταλελύσθαι μὲν
γὰρ ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχὴ τὸν φύ-
λακα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νόμον, ὃς οὔτε ἀποκτεί-
νειν πολίτην ἄκριτον οὐδένα συνεχώρει τοῖς ὑπάτοις,
οὐδέ γε τοὺς παρὰ τὰς κρίσεις ἐλαττουμένους ὑπὸ
τῶν πατρικίων δημοτικοὺς παραδίδοσθαι τοῖς κατα- 117
δικασαμένοις, ἔφεσιν δὲ τοῖς βουλομένοις ἐδίδου με-
ταφέρειν τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν πατρι-
κίων καὶ ὅ τι ἂν ὁ δῆμος γνῷ, τοῦτ' εἶναι κύριον·
ἀφῃρῆσθαι δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἐξουσίαν τῶν δημοτι-
κῶν ὀλίγου δεῖν πᾶσαν, ἧς ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις
ἦσαν κύριοι, ὅπου γε καὶ τὸν ἐκ τῶν πολέμων θρίαμ-
βον οὐκ ἐξεγένετο αὐτοῖς εὑρέσθαι παρὰ τῆς βουλῆς
ἀνδρὶ παρ' ὁντιναοῦν ἄλλον ἐπιτηδείῳ ταύτης τυχεῖν
τῆς τιμῆς, Ποπλίῳ Σερουϊλίῳ Πρίσκῳ. ἐφ' οἷς εἰ-
κός τι πάσχοντας τοὺς πολλοὺς ἀθυμεῖν καὶ πονηρὰς
ἔχειν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας ἐλπίδας, ἐπειδὴ οὔτε ὑπά- 117
τῳ οὔτε δικτάτορι κήδεσθαι αὐτῶν βουλομένοις ἐξε-

γένετο, ἀλλὰ καὶ προσαπέλαυσέ τις αὐτῶν ὕβρεως καὶ ἀτιμίας διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν πολλῶν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν. ταῦτα δ' ἀπειργάσθαι συγκύψαντας οὐ τοὺς χαριεστάτους τῶν πατρικίων, ὑβριστὰς δέ τινας καὶ πλεονέκτας περὶ χρηματισμὸν ἄδικον δεινῶς ἐσπουδακότας, οἳ πρὸς πολὺ διάφορον καὶ ἐπὶ μεγάλοις δανεισθὲν τόκοις πολλὰ καταδουλωσάμενοι πολιτῶν σώματα, τούτοις τε ὠμὰς καὶ ὑπερηφάνους ἀνάγκας προσφέροντες, ἀλλότριον ἐποίησαν γενέσθαι τῆς ἀριστοκρατίας ἅπαν τὸ δημοτικόν, ἑταιρίαν τε συστησάμενοι καὶ ταύτης ἀναδείξαντες Ἄππιον Κλαύδιον ἡγεμόνα, μισόδημον ἄνδρα καὶ ὀλιγαρχικόν, δι' ἐκείνου πάντα φύρουσι τὰ πράγματα τῆς πόλεως. οἷς εἰ μὴ τὸ σωφρονοῦν μέρος τῆς βουλῆς ἐμποδὼν στήσεται, κινδυνεύειν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τινος καὶ κα-
1178 *τασκαφῆς τὴν πόλιν. τελευτῶν δ' ἀπεφήνατο συνδοκεῖν τῇ Μενηνίου χρῆσθαι γνώμῃ, καὶ τὴν πρεσβείαν ἠξίου πέμπειν διὰ ταχέων· τοὺς δὲ ἄνδρας ἀφικομένους πειρᾶσθαι μὲν ὡς βούλονται καταλύσασθαι τὴν στάσιν, εἰ δὲ μὴ διδοίη τις αὐτοῖς ἃ βούλονται, δέχεσθαι τὰ διδόμενα.*

LVIIII. *Μετὰ τοῦτον ἀνέστη κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τῆς ἐναντιουμένης τῷ δήμῳ στάσεως ἡγεμών, ἀνὴρ μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ δικαίας πάσχων αἰτίας· ὅ τε γὰρ ἴδιος αὐτοῦ βίος ὁ καθ' ἡμέραν σώφρων καὶ σεμνὸς ἦν, ἥ τε προαίρεσις τῶν πολιτευμάτων εὐγενὴς καὶ τὸ ἀξίωμα σώζουσα τῆς ἀριστοκρατίας· ὃς ἀφορμὴν λαβὼν τὴν Οὐαλερίου δημηγορίαν τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· Ἐν ἐλάττονι μὲν αἰτίᾳ Οὐαλέριος ἦν, εἰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἀπεφήνατο μόνην, τῶν δὲ τἀναντία ἐγνωκότων μὴ κατηγόρει· περιῆν γὰρ ἂν αὐτῷ μηδὲν ἀκοῦ-*

σαι τῶν προσόντων αὐτῷ κακῶν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπέχρησεν αὐτῷ τοιαῦτα συμβουλεύειν, ἐξ ὧν οὐδὲν ἄλλ' ἢ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν δουλεύσομεν, ἀλλὰ καὶ 1174 τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ καθήψατο κἀμοῦ ἀψιμάχως ἐμνήσθη, πολλὴν ἀνάγκην ὁρῶ κἀμοὶ περὶ τούτων εἰπεῖν καὶ πρῶτον ἀπολύσασθαι τὰς κατ' ἐμαυτοῦ διαβολάς. ὠνείδισται γάρ μοι πρὸς αὐτοῦ ἐπιτήδευμα οὔτε πολιτικὸν οὔτ' εὐπρεπὲς, ὡς ἀπὸ παντὸς χρηματίζεσθαι προῄρημαι τρόπου καὶ πολλοὺς τῶν πενήτων ἀφῄρημαι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὡς ἡ ἀπόστασις τοῦ δήμου καὶ δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα γέγονεν· ὧν οὐδὲν ὅτι ἀληθές ἐστιν οὐδ' ὑγιὲς ῥᾴδιον ὑμῖν μαθεῖν. ἴθι γάρ, εἰπὲ ὦ Οὐαλέριε, τίνες εἰσὶν οὓς κατεδουλωσάμην ἐγὼ πρὸς τὰ χρέα; τίνας ἐν δεσμοῖς πολίτας ἔσχον ἢ νῦν ἔχω; τίς τῶν ἀφεστηκότων διὰ τὴν ἐμὴν ὠμότητα ἢ φιλοχρηματίαν στέρεται τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. τοσούτου γὰρ δέω τινὰ πολιτῶν καταδεδουλῶσθαι διὰ χρέος, ὥστε πολλοῖς πάνυ τὰ ἐμαυτοῦ προέμενος οὐδένα τῶν ἀποστερησάντων με πρόσθετον ἐποιησάμην οὐδὲ ἄτιμον, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἐλεύθεροι καὶ πάντες οἶδασί μοι 1175 χάριν φίλων τε καὶ πελατῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐξετάζονται. καὶ οὐ λέγω ταῦτα κατηγορῶν ἐγὼ τῶν μὴ τὰ παραπλήσια ἐμοὶ πεποιηκότων, οὐδ' εἴ τινες νόμῳ συγχωρούμενόν τι ἔδρασαν ἀδικεῖν αὐτοὺς οἴομαι, ἀλλὰ τὰς ἐμαυτοῦ διαβολὰς ἀπολύομαι.

LX. Ἃ δ' εἰς χαλεπῶν τε καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων προστασίαν ὠνείδισέ μοι, μισόδημόν τε καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι τῆς ἀριστοκρατίας περιέχομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν ἐστι κατηγορήματα ὅσοι οὐκ ἀξιοῦτε κρείττονες ὄντες ὑπὸ χειρόνων ἄρχεσθαι, οὐδ' ἣν παρελάβετε ὑπὸ τῶν προγόνων πολιτείαν

ὑπὸ τῆς κακίστης τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν δημοκρατίας ἀφαιρεθῆναι. οὐ γὰρ ἂν οὗτος ὀλιγαρχίας ὄνομα θῆται τῇ τῶν κρατίστων ἡγεμονίᾳ, καὶ δὴ τὸ
1176 πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ ὀνόματος διαβληθὲν ἀφανισθήσεται· ἡμεῖς δὲ πολλῷ ἂν δικαιότερον ἐπενέγκαιμεν ὄνειδος καὶ ἀληθέστερον, δημοκοπίαν καὶ τυραννικῶν ἔργων ἐπιθυμίαν. οὐδενὶ γὰρ δὴ ἄδηλον ὅτι πᾶς τύραννος ἐκ δημοκόλακος φύεται, καὶ ταχεῖα ὁδός ἐστι τοῖς καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις βουλομένοις ἡ διὰ τῶν κακίστων ἄγουσα πολιτῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας, οὓς θεραπεύων οὗτος διατετέλεκε καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ παρόντος παύεται. εὖ γὰρ ἴστε, ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ φαῦλοι καὶ ταπεινοὶ τηλικαῦτα ἐξαμαρτεῖν, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ φιλοπόλιδος τούτου ἐξηγέρθησαν, ὡς δὴ ἀκίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον, καὶ πρὸς τῷ μηδεμίαν ὑποσχεῖν δίκην κρείττονα μοῖραν τῆς προτέρας ἕξοντας. μάθοιτε δ' ἂν ὡς ἀληθῆ ταῦτα ἐγὼ λέγω μνησθέντες, ὅτι δεδιττόμενος ὑμᾶς ὑπὲρ πολέμου καὶ διαλλαγὰς ἀναγκαίας ἀποφαίνων, ἅμα ἔφη καὶ ὡς οὐκ ἀγαπήσουσιν οἱ πένητες ἀφεθέντες τῶν
1177 χρεῶν, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δεήσονταί τινος καὶ οὐκ ἀνέξονται ἔτι ὑφ' ὑμῶν ὡς καὶ πρότερον ἀρχόμενοι· τελευτῶν δ' ὑμᾶς ἠξίου στέργειν τὰ παρόντα καὶ συγχωρεῖν ὅ τι ἂν ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ καθόδῳ δικαιώσῃ λαβεῖν, μὴ διακρίναντας μήτε ἀπὸ καλῶν αἰσχρά, μήτε ἀπὸ δικαίων ἄδικα. τοσαύτης ἄρα αὐθαδείας τὸ ἀνόητον οὗτος ἐμπέπληκε τῆς πόλεως ἀνὴρ πρεσβύτερος καὶ πάσας κεκαρπωμένος τὰς παρ' ὑμῶν τιμάς. ἆρ' ἦν σοι ἄξιον, Οὐαλέριε, καθ' ἑτέρων τὰ μὴ προσόντα ὀνείδη λέγειν, τοιαύταις ὄντι κατηγορίαις ἐνόχῳ;

LXI. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ὑπὸ τούτου ῥηθείσας

διαβολὰς ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα, ὑπὲρ δὲ ὧν βουλευσόμενοι συνεληλύθατε δοκεῖ μοι δίκαιά τε εἶναι καὶ τῆς πόλεως ἄξια καὶ συμφέροντα ὑμῖν, οὐ μόνον ἃ ἐν ἀρχαῖς ἀπεφηνάμην, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ἔτι μένων ἀποφαίνομαι, μὴ συγχεῖν τὸν κόσμον τῆς πολιτείας, μηδὲ κινεῖν ἔθη πατέρων ἀκίνητα, μηδ' ἀναιρεῖν ἐξ ἀνθρώπων πίστιν ἱερὸν χρῆμα μεθ' 1178 ἧς ἅπασα πόλις οἰκεῖται ἀσφαλῶς, δήμῳ τε μὴ εἴκειν ἀγνώμονι ἀδίκων ἔργων καὶ ἀθεμίτων χρῄζοντι· καὶ οὐχ ὅπως ὑποκατακλίνομαί τι τῆς γνώμης φόβῳ τῶν διαφόρων, οἳ τὸ ἐν τῇ πόλει δημοτικὸν ἐπ' ἐμοὶ συνιστάντες δεδίττονταί με, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἔρρωμαι τὴν ὀργὴν καὶ ἀγανακτῶ τοῖς αἰτήμασι τοῦ δήμου διπλασίως· ὑμῶν τε, ὦ βουλή, τὸ παράλογον τῆς γνώμης τεθαύμακα, ὅτι οὐκ ἐπιτρέψαντες αὐτῷ ὅτε οὔπω φανερὸς ἦν πολέμιος χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ κατακριμάτων ἀφέσεις αἰτουμένῳ, νῦν ἐπεὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐστὶ καὶ τὰ πολεμίων δρᾷ, ταῦτα εἰ συγχωρήσετε βουλεύεσθε, καὶ ὅ τι ἂν ἄλλο αὐτῷ δοκῇ. δόξει δὲ δήπου, καὶ πρῶτον ποιήσεται τῶν ἀξιουμέ- 1179 νων ἰσότιμον εἶναι καὶ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετέχειν. οὐκοῦν εἰς δημοκρατίαν περιστήσεται ἡ πόλις τὴν ἀμαθεστάτην, ὥσπερ ἔφην, τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν καὶ ὑμῖν ἀσύμφορον τοῖς ἀξιοῦσιν ἄρχειν ἑτέρων; οὐκ, ἐάν γε σωφρονῆτε ὑμεῖς. ἢ πάντων ἂν εἴητε ἀφρονέστατοι, εἰ πρὸς ἑνὸς ἄρχεσθαι τυραννικοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι, δήμῳ τυραννίδι πολυκεφάλῳ νῦν ὑμᾶς αὐτοὺς παραδώσετε, καὶ ταῦτα οὐ μετὰ χαρίτων αὐτῷ πείθοντι συγχωρήσετε ὑπό τε ἀνάγκης κρατηθέντες καὶ ὡς οὐκ ἐξὸν ἄλλο τι δρᾶν νῦν ὑμῖν παρὰ γνώμην εἴξαντες. ὅταν δὲ τὸ ἀνόητον ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι ἐφ' οἷς ἂν πλημ-

1180 μελήσῃ καὶ τὸ τιμᾶσθαι δι᾽ αὐτὰ προσλάβῃ, πῶς
δοκεῖτε αὔθαδες ἔσται καὶ ὑπερήφανον; μὴ γὰρ δὴ
ἐκείνῃ τῇ ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς μετριάσει περὶ τὰς
ἀξιώσεις ὁ δῆμος, ἐὰν φανερὸν αὐτῷ γένηται, ὅτι
ὑμεῖς ἅπαντες ἐψηφίσασθε οὕτως.

LXII. Ἀλλὰ πλεῖστον δὴ ἐν τούτῳ Μενήνιος
ἐψεύσθη τῆς δόξης, ἀνὴρ σώφρων, ὃς ἐκ τῶν ἑαυτοῦ
τρόπων τεκμαίρεται χρηστὰ ὑπὲρ ἑτέρων. ἐγκείσεται
γὰρ ὑμῖν πέρα τοῦ δέοντος βαρὺς ὑπό τε αὐθαδείας,
ἣ φιλεῖ περὶ τὸ κρατοῦν ἀεὶ γίνεσθαι, καὶ ἀφροσύ-
νης, ἧς πλεῖστον ὄχλος μετέχει μέρος· κἂν εἰ μὴ ἐν
ἀρχαῖς, χρόνῳ γοῦν ὕστερον καὶ ἐφ᾽ ἑκάστῳ χρήματι,
ὧν ἂν δεηθεὶς μὴ τύχῃ, τὰ ὅπλα λαβὼν τὸν αὐτὸν
τρόπον ὑμῖν σοβαρῶς ἐπιθήσεται. ὥστε εἰ τὰ πρῶτα
συγχωρήσετε συμφέροντα εἶναι νομίσαντες, ἕτερόν
τι χεῖρον εὐθὺς ἐπιταχθήσεσθε καὶ αὖθις ἄλλο τού-
του χαλεπώτερον, ὡς φόβῳ καὶ τὰ πρῶτα ὑπακούσαν-
1181 τες, ἕως ἐκβάλωσιν ὑμᾶς τελευτῶντες τῆς πόλεως, ὡς
ἐν πολλαῖς ἄλλαις καὶ τὰ τελευταῖα ἐν Συρακούσαις
οἱ γεωμόροι πρὸς τῶν πελατῶν ἐξηλάθησαν. εἰ δ᾽
ἐπ᾽ ἐκείνων ἀγανακτήσαντες ἐναντιώσεσθε τοῖς αἰτή-
μασι, τί δή ποτε οὐκ αὐτόθεν ἄρχεσθε ἐλεύθερα φρο-
νήματα ἔχειν; κρεῖττον γὰρ ἀπ᾽ ἐλάττονος αἰτίας ὁρ-
μηθέντας πρὶν ἢ βλαβῆναί τι ἀποδείξασθαι τὸ γεν-
ναῖον, ἢ πολλὰ ὑπομείναντας τότε ἀγανακτεῖν περὶ
τῶν γεγονότων καὶ μὴ ἐπιτρέπειν τὰ λοιπὰ καὶ ὀψὲ
ἄρξασθαι νοῦν ἔχειν. φοβείτω δὲ ὑμῶν μηδένα μήτε
ὁ τῶν ἀποστατῶν ἀνασεισμὸς μήτε ὁ τῶν ἀλλοφύλων
1182 πόλεμος· μήτε καταγινώσκετε τῆς οἰκείας δυνάμεως
ὡς οὐχ ἱκανῆς οὔσης διασῶσαι τὴν πόλιν. ἡ μὲν γὰρ
τῶν φυγάδων βραχεῖά ἐστιν ἰσχὺς καὶ οὔτε πολὺν
ἀνθέξει χρόνον διαμένουσα, ὥσπερ νῦν, ὑπαίθριος

[μένει] ὑπὸ καλύβαις ὥρᾳ ἔτους χειμερίῳ, πορίζεσθαι
δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐχ ὅπως δι' ἁρπαγῆς ἔτι δυνησο-
μένη ἐπειδὰν τὰ ὄντα ἀναλώσῃ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἄλλο-
θεν ὠνητὰ ἐπεισάγεσθαι διὰ πενίαν, οἷς οὔτε ἰδίᾳ
οὔτ' ἐν κοινῷ χρήματά ἐστιν· οἱ δὲ πόλεμοι ταῖς πε-
ριουσίαις τῶν χρημάτων ὡς τὰ πολλὰ ἀντέχουσιν·
ἀναρχία τε αὐτοῖς ὡς εἰκὸς καὶ στάσις ἐκ τῆς ἀναρ-
χίας ἐμπεσοῦσα ταχὺ διαχέει καὶ διαλύσει τὰ βουλεύ-
ματα. οὐ γὰρ δὴ ἀξιώσουσιν οὔτε Σαβίνοις οὔτε
Τυρρηνοῖς οὔτ' ἄλλοις τισὶ τῶν ἀλλοφύλων παρα-
δόντες σφᾶς αὐτούς, ἐκείνοις δουλεύειν ὧν καὶ αὐτοὶ
ποτ' ἀφείλοντο τὴν ἐλευθερίαν σὺν ὑμῖν, καὶ μά-
λιστα οὐδὲ πιστευθήσονται πρὸς αὐτῶν οἱ κακῶς αὐ-
τῶν τὴν πατρίδα καὶ αἰσχρῶς ἀπολέσαι προθυμη- 1183
θέντες, μὴ οὐχὶ ὅμοια δράσειν τὴν ὑποδεξαμένην.
ἀριστοκρατεῖται δὲ καὶ τὰ ἔθνη τὰ πέριξ ἡμῶν ἅπαντα,
καὶ τὸ δημοτικὸν ἐν οὐδεμιᾷ πόλει μεταποιεῖται τῶν
ἴσων, ὥστε οὐ δήπου οἱ προὔχοντες ἐν ἑκάστῃ πόλει
τὸν οἰκεῖον οὐκ ἐῶντες παρακινεῖν ὄχλον, τοῦτον
εἰσδέξονται τὸν ἔπηλυν καὶ στασιαστὴν εἰς τὴν ἑαυ-
τῶν πατρίδα, μὴ μεταδόντες αὐτοὶ τῶν ὁμοίων σὺν
χρόνῳ στερήσονται τῶν ἴσων. εἰ δ' ἄρα γε γνώμης
ἁμάρτοιμι καὶ παραδέξαιτό τις αὐτοὺς πόλις, ἐνταῦθα
δὴ διαγινώσκοινθ' ὡς ἂν πολέμιοί τε ὄντες καὶ τὰ πο-
λεμίων πεισόμενοι. ἔχομεν δ' αὐτῶν ὅμηρα καὶ πατέ-
ρας καὶ γαμετὰς καὶ τὴν ἄλλην συγγένειαν, ὧν οὐδ'
ἂν εὐχόμενοι κρείττονα παρὰ θεῶν αἰτησαίμεθα· οὓς ἐν
ὄψει τῶν συγγενῶν στήσαντες ἀπειλῶμεν, εἰ τολμήσαιεν
ὁμόσε χωρεῖν, ὡς ταῖς ἐσχάταις λώβαις διαχρησόμενοι. 1184
καὶ αὐτούς, εἰ τοῦτο μάθοιεν, εὖ ἴστε ὅτι λήψεσθε ἀν-
τιβολοῦντας, ὀλοφυρομένους, παραδιδόντας σφᾶς αὐ-
τοὺς ὑμῖν δίχα τῶν ὅπλων, ἅπαντα ὑπομένοντας.

δειναὶ γὰρ αἱ τοιαίδε ἀνάγκαι καὶ πάντας τοὺς αὐθάδεις λογισμοὺς κλάσαι καὶ καταβαλεῖν εἰς τὸ μηδέν.

LXIII. Ὧν μὲν δὴ χάριν τὸν ἐκ τῶν φυγάδων πόλεμον οὐκ ἀξιῶ δεδιέναι ταῦτ᾽ ἐστί· τὰ δ᾽ ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν φοβερὰ οὐ νῦν πρῶτον ἐξετασθήσεται μέχρι λόγου τοιαῦτα ὄντα, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ὁσάκις ἡμῖν πεῖραν ἑαυτῶν ἔδωκαν, ἐλάττω τῆς δόξης διεφάνη. ὅσοι δ᾽ οὐχ ἱκανὴν οἴονται εἶναι τὴν οἰκείαν δύναμιν τῆς πόλεως, καὶ τῇδε μάλιστα ὀρρωδοῦσι τὸν πόλεμον, μαθέτωσαν οὐχ ἱκανῶς αὐτῆς ᾐσθημένοι. πρὸς μέν γε τοὺς ἀφεστηκότας τῶν πολιτῶν ἀντίπαλον χεῖρα ἕξομεν, εἰ βουλοίμεθα τῶν θεραπόντων ἐπιλεξάμενοι τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐλευθερῶσαι.
1185 κρεῖττον γὰρ τὴν ἐλευθερίαν χαρίσασθαι τούτοις, ἢ τὴν ἡγεμονίαν ὑπ᾽ ἐκείνων ἀφαιρεθῆναι. ἔχουσι δὲ τῶν πολεμικῶν ἐμπειρίαν ἱκανὴν πολλάκις ἡμῖν παραγενόμενοι κατὰ τὰς στρατείας. πρὸς δὲ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους αὐτοί τε χωρῶμεν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, καὶ τοὺς πελάτας ἅπαντας ἐπαγώμεθα καὶ τοῦ δημοτικοῦ τὸ περιόν. ἵνα δὲ πρόθυμον ᾖ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφεσιν αὐτῷ χαρισώμεθα τῶν χρεῶν, μὴ κοινὴν, ἀλλὰ κατ᾽ ἄνδρα. εἰ γάρ τι δεῖ τοῖς καιροῖς εἴξαντας μετριάσαι, μὴ πρὸς τοὺς πολεμίους τῶν πολιτῶν τοῦτ᾽ ἔστω τὸ μέτριον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους, οἷς οὐκ ἀναγκαζόμενοι τὰς χάριτας διδόναι δόξομεν, ἀλλὰ πειθόμενοι. ἐὰν δὲ καὶ ἄλλης ἐπιδέῃ βοηθείας, ὡς ταύτης οὐκ οὔσης ἱκανῆς, τούς τε ἐκ τῶν φρουρίων μεταπεμπώμεθα,
1186 καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀνακαλῶμεν. τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶ πλῆθος ἐκ τῆς ἔγγιστα γενομένης τιμήσεως μαθεῖν ῥᾴδιον ἂν εἴη. τρισκαίδεκα μυριάδες εἰσὶ Ῥωμαίων τῶν ἐν ἥβῃ τετιμημένων, ὧν οὐκ ἂν εἴη μέρος ἕβδομον τὸ φυγαδικόν. οὐ λέγω δὲ τὰς Λατίνων

τριάκοντα πόλεις, αἳ μετὰ πολλῆς εὐχῆς δέξαιντ' ἂν τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶνας διὰ τὸ συγγενὲς, ἐὰν ψηφίσησθε αὐταῖς ἰσοπολιτείαν μόνον, ἧς αἰεὶ διατελοῦσι δεόμεναι.

LXIIII. Ὃ δὲ πάντων ἐστὶ κράτιστον ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ οὔτε ὑμεῖς αὐτοὶ ἐνεθυμήθητέ πω, οὔτε τῶν συμβούλων οὐδεὶς ἔλεγεν, τοῦτο προσθεὶς παύσομαι. οὐδενὸς οὕτω δεῖ τοῖς μέλλουσιν εὐτυχὲς ἕξειν τὸ τῶν ἀγώνων τέλος, ὡς στρατηγῶν ἀγαθῶν. τού- 1187
των ἡ μὲν ἡμετέρα πλουτεῖ πόλις, αἱ δὲ τῶν ἀντιπάλων σπανίζουσιν. αἱ μὲν οὖν πολυοχλοῦσαι δυνάμεις, ὅταν λάβωσιν ἡγεμόνας οὐκ εἰδότας ἄρχειν, ἀσχημονοῦσι καὶ περὶ αὐταῖς σφάλλονται τὰ πλεῖστα, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον κακοπαθοῦσιν, ὅσῳπερ ἂν μείζονα ἔχωσι πόρον. οἱ δ' ἀγαθοὶ στρατηλάται, κἂν μικρὰς λάβωσι δυνάμεις, ταχέως ποιοῦσιν αὐτὰς μεγάλας. ὥστε ἄχρις ἂν ἡγεῖσθαι δυναμένους ἄνδρας ἔχωμεν, οὐκ ἀπορήσομεν τῶν ἄρχεσθαι βουλομένων. ἐνθυμούμενοι δὴ ταῦτα καὶ τῶν ἔργων τῆς πόλεως μεμνημένοι, μηδὲν ταπεινὸν μηδ' ἀγεννὲς μηδ' ἀνάξιον ὑμῶν αὐτῶν ψηφίσησθε. τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, [τι] πράττειν ὑμῖν παραινῶ; τουτὶ γὰρ ἴσως πάλαι γνῶναι σπεύδετε. μηδένα μήτε πρεσβείαν πέμπειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας, μήτε ἄφεσιν ψηφίσα- 1188
σθαι τῶν χρεῶν, μήτ' ἄλλο ποιεῖν μηδὲν ὅ τι δόξειεν ἂν φόβου τεκμήριον εἶναι καὶ ἀμηχανίας· ἐὰν δὲ καταθέμενοι τὰ ὅπλα κατέλθωσίν εἰς τὴν πόλιν, καὶ παράσχωσιν ὑμῖν βουλεύσασθαι περὶ σφῶν αὐτῶν, καθ' ἡσυχίαν ἐξετάσαντας τότε χρῆσθαι μετριότητι πρὸς αὐτοὺς, εἰδότας ὅτι πᾶν τὸ ἀνόητον, ἄλλως τε κἂν ὄχλος ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοὺς αὔθαδες γίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς αὐθάδεις ταπεινοῦσθαι.

LXV. *Παυσαμένου δὲ τοῦ Κλαυδίου μεγάλη φωνὴ καὶ θόρυβος ἐξαίσιος ἄχρι πολλοῦ χρόνου κατεῖχε τὸ συνέδριον. οἱ μὲν γὰρ ἀριστοκρατικοὶ δοκοῦντες εἶναι καὶ τὰ δικαιότερα πρὸ τῶν ἀδίκων οἰόμενοι δεῖν σκοπεῖν τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσετίθεντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἠξίουν μάλιστα μὲν τῇ κρείττονι προσχωρῆσαι μερίδι διαλογιζομένους, ὅτι βασιλικὸν ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, οὐ δημοτικόν· εἰ δὲ μή γε, φυλάττειν αὑτοὺς ἴσους καὶ μὴ κατισχύειν μηδετέραν τῶν στάσεων, διαριθμησαμένους δὲ*
1189 *τὰς γνώμας τῶν συνέδρων ταῖς πλείοσι γνώμαις στοιχεῖν. εἰ δὲ τούτων ἀμφοτέρων ὑπεριδόντες αὐτοκράτορας αὑτοὺς ποιήσουσι τῶν διαλύσεων, οὐκ ἐπιτρέψειν αὐτοῖς ἔλεγον, ἀλλ' ἐναντιώσεσθαι πάσῃ προθυμίᾳ, λόγοις τε ἄχρις ἂν ἐξῇ χρώμενοι καὶ ὅπλοις ὅταν ἀναγκαῖον γένηται· ἦν δὲ τοῦτο στῖφος καρτερὸν, καὶ σχεδὸν ἅπασα τῶν πατρικίων ἡ νεότης ταύτης εἴχετο τῆς προαιρέσεως. οἱ δὲ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμοῦντες τῇ Μενηνίου τε καὶ Οὐαλερίου γνώμῃ προσέκειντο, καὶ μάλιστα οἱ προβεβηκότες ταῖς ἡλικίαις, ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ὅσαι καταλαμβάνουσι τὰς πόλεις ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. ἐξηττώμενοι δὲ τῆς κραυγῆς τῶν νέων καὶ τῆς ἀκοσμίας, τό τε φιλότιμον αὐτῶν ὑφορώμενοι καὶ τὸν ἐπιπολα-*
1190 *σμὸν ὃν ἐποιοῦντο κατὰ τῶν ὑπάτων, δεδιότες ὡς οὐ πρόσω χειροκρασίας ἐλευσόμενον, εἰ μή τις αὐτοῖς εἴξειεν, εἰς δάκρυα καὶ δεήσεις τῶν ἐναντιουμένων τελευτῶντες ἐτράποντο.*

LXVI. *Λωφήσαντος δὲ τοῦ θορύβου καὶ σιωπῆς γενομένης σὺν χρόνῳ, διαλεχθέντες τι πρὸς αὑτοὺς οἱ ὕπατοι, τέλος ἐξήνεγκαν τῆς ἑαυτῶν γνώμης τοιόνδε· Ἡμεῖς, ὦ βουλὴ, μάλιστα μὲν ἠξιοῦμεν ἅπαν-*

τας ὑμᾶς ὁμογνωμονεῖν, ἄλλως τε καὶ ταῦτα περὶ κοινῆς σωτηρίας βουλευομένους· εἰ δὲ μή, τοῖς πρεσβυτέροις ὑμῶν εἴκειν τοὺς νεωτέρους καὶ μὴ φιλονεικεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι κἀκείνοις εἰς ταύτην ἐλθοῦσι τὴν ἡλικίαν τῆς ἴσης ὑπάρξει τυγχάνειν τιμῆς παρὰ τῶν ἐγγόνων. ἐπεὶ δὲ ὁρῶμεν εἰς ἔριν ὑμᾶς ἐμπεπτωκότας ὀλεθριωτάτην τῶν ἀνθρωπίνων νόσων, καὶ πολλὴν τὴν αὐθάδειαν ὁμιλοῦσαν ὑμῶν τοῖς νέοις,
νῦν μὲν ἐπεὶ βραχὺ τὸ λειπόμενόν ἐστι τῆς ἡμέρας 119
καὶ οὐκ ἂν δύναιτο τέλος ἐν τούτῳ λαβεῖν τὰ δόξαντα ὑμῖν ἄπιτ' ἐκ τοῦ συνεδρίου· εἰς δὲ τὸν ἐπιόντα σύλλογον ἥξετε μετριώτεροι γενόμενοι καὶ γνώμας ἔχοντες ἀμείνους. εἰ δὲ παραμένει τὸ φιλόνεικον ὑμῖν, νέοις μὲν οὔτε δικασταῖς οὔτε συμβούλοις ἔτι τῶν συμφερόντων χρησόμεθα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἀνείρξομεν αὐτῶν τὴν ἀκοσμίαν νόμῳ, τάξαντες ἀριθμὸν ἐτῶν ὃν δεήσει τοὺς βουλεύσοντας ἔχειν· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ἀποδόντες λόγον αὖθις, ἐὰν μηδὲν συμφέρωνται ταῖς γνώμαις, ταχείᾳ τὴν φιλονεικίαν αὐτῶν λύσομεν ὁδῷ, ἣν ἄμεινόν ἐστιν ὑμᾶς προακοῦσαι καὶ μαθεῖν. ἴστε δήπου νόμον ἡμῖν ὑπάρχοντα ἐξ οὗ τήνδε οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, πάντων εἶναι κυρίαν τὴν βουλήν, πλὴν ἀρχὰς ἀποδεῖξαι καὶ νόμους ψηφίσαι καὶ πόλεμον ἐξενεγκεῖν ἢ τὸν συνεστῶτα καταλύσασθαι· τούτων δὲ τῶν τριῶν τὸν δῆμον
ἔχειν τὴν ἐξουσίαν ψῆφον ἐπιφέροντα. ἐν δὲ τῷ πα- 119
ρόντι οὐχ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς ἢ πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμεθα, ὥστε πολλὴ ἀνάγκη τὸν δῆμον ἐπικυρῶσαι τὰς ἡμετέρας γνώμας ψήφου γενόμενον κύριον. παραγγείλαντες δὴ τῷ πλήθει παρεῖναι κατὰ τόνδε τὸν νόμον εἰς τὴν ἀγοράν, ἐπειδὰν ὑμεῖς ἀποδείξησθε τὰς γνώμας, ἀποδώσομεν αὐτῷ τὴν ψῆφον,

οὕτως ἂν μάλιστα νομίσαντες ἀρθῆναι τὴν ἔριν ὑμῶν· ὅ τι δ' ἂν οἱ πλείους ψηφίσωνται, τοῦθ' ἡγησόμεθα κύριον. ἄξιοι δὲ δήπου ταύτης εἰσὶ τῆς τιμῆς τυγχάνειν οἱ διαμένοντες εὔνοι τῇ πόλει καὶ μέλλοντες ἰσομοιρεῖν ἡμῖν κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν.

LXVII. Ταῦτα εἰπόντες διέλυσαν τὸν σύλλογον· ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις παραγγεῖλαι κελεύσαντες ἅπασι τοῖς κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ φρούρια παρεῖναι, καὶ τῇ βουλῇ προαγορεύσαντες ἥκειν εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ κατέμαθον ὄχλου μεστὴν οὖσαν τὴν πόλιν καὶ τὰς γνώμας τῶν πατρικίων ἐξηττωμένας τῶν δεήσεων, ἃς ἐποιοῦντο σὺν οἰμωγῇ καὶ ὀδυρμῷ πατέρες τε καὶ παιδία νήπια τῶν ἀποστατῶν, τῇ κυρίᾳ
193 τῶν ἡμερῶν ἐξῄεσαν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν στενοχωρουμένην ἐκ πολλῆς ἔτι νυκτὸς ἅπασαν ὄχλῳ παντοδαπῷ. καὶ προελθόντες ἐπὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡφαίστου, ἔνθα ἦν ἔθος αὐτοῖς τὰς ἐκκλησίας ἐπιτελεῖν, πρῶτον μὲν ἐπῄνεσαν τὸν δῆμον ἐπὶ τῇ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τῆς κατὰ πλῆθος ἀφίξεως· ἔπειτα παρεκάλεσαν ἐκδέχεσθαι μεθ' ἡσυχίας, ἕως ἂν γένηται τὸ προβούλευμα τῆς βουλῆς· τοῖς δὲ οἰκείοις τῶν ἀποστατῶν ἀγαθὰς παρῄνουν ἐλπίδας ἔχειν, ὡς οὐ διὰ μακροῦ κομιουμένοις τὰ φίλτατα, καὶ μετὰ τοῦτο παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον αὐτοί τε διελέχθησαν ἐπιεικεῖς καὶ μετρίους λόγους, καὶ τοὺς ἄλλους ἠξίουν χρηστὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποδείκνυσθαι γνώμας. πρῶτον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάλουν τὸν Μενήνιον· ὃς ἀναστὰς τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο λόγοις οἷς καὶ πρότερον ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τὴν βουλὴν παρακαλῶν, καὶ γνώμην ἀπεφήνατο
194 τὴν αὐτὴν ἀξιῶν πρεσβείαν ἀποστέλλειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας διὰ ταχέων αὐτοκράτορα τῶν διαλλαγῶν.

LXVIII. Μετὰ τοῦτον ἀνίσταντο καλούμενοι καθ'

ἡλικίαν οἱ τὴν ὑπατικὴν ἐσχηκότες ἀρχήν, οἷς ἅπασιν ἐδόκει τῇ Μενηνίου χρῆσθαι γνώμῃ, ἕως καθῆκεν ὁ λόγος εἰς τὸν Ἄππιον. ὁ δὲ ἀναστάς, Ὁρῶ μέν, ἔφησεν, ὅτι καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐστὶ κεχαρισμένον, ὦ βουλή, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑμῖν ὀλίγου δεῖν πᾶσι, κατάγειν τὸν δῆμον ἐφ' οἷς ἂν αὐτὸς ἀξιοῖ· καὶ μόνος ἐξ ἁπάντων ἐγὼ λείπομαι τῶν ἐναντιωθέντων πρὸς τὰς διαλύσεις ἐκείνοις τε ἀπεχθὴς διαμένων καὶ ὑμῖν οὐδὲν ἔτι χρήσιμος ὤν. οὐ μὴν διὰ ταῦτά γε ἀποστήσομαι τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένων, οὐδὲ καταλείψω τὴν τάξιν τῆς πολιτείας ἑκών. ὅσῳ δ' ἂν ἐρημότερος γένωμαι τῶν τὰ αὐτά μοι προελομένων, τοσούτῳ τιμιώτερος ὑμῖν ἔσομαί ποτε ἐν χρόνῳ, καὶ περιέσται μοι ζῶντι μὲν ἔπαινος, τελευτήσαντι δὲ ἡ παρὰ τῶν ἐπιγενομένων μνήμη. εἴη μὲν οὖν, ὦ Καπετώλιε Ζεῦ καὶ θεοὶ πόλεως ἐπίσκοποι τῆς ἡμετέρας ἥρωές τε καὶ δαίμονες ὅσοι γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐφορᾶτε, καλὴ 119
καὶ συμφέρουσα πᾶσιν ἡ τῶν φυγάδων κάθοδος, καὶ ψευσθείην ἐγὼ τῶν ἐλπίδων, ἃς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἔχω χρόνου. ἐὰν δέ τι δεινὸν ἐκ τούτων καταλάβῃ τῶν βουλευμάτων τὴν πόλιν· ἔσται δὲ τοῦτο φανερὸν οὐκ εἰς μακράν· τούτοις μὲν ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν αὐτοὶ δοίητε καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῆ, ἐμοὶ δέ, ὃς οὔτ' ἐν ἄλλῳ καιρῷ πώποτε τὰ ἥδιστα εἱλόμην λέγειν ἀντὶ τῶν ὠφελιμωτάτων οὔτε νῦν προδίδωμι τὸ κοινὸν ἰδίαν καταπραττόμενος ἀσφάλειαν, εὐμενεῖς εἴητε καὶ μειλίχιοι. θεοῖς μὲν δὴ ταῦτα εὔχομαι, λόγων γὰρ οὐδὲν ἔτι δεῖ· γνώμην δὲ ἣν καὶ πρότερον ἀποφαίνομαι, τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει διαμένοντας τῶν δημοτικῶν ἀφίεσθαι χρεῶν, τοῖς δὲ ἀποστάταις πολεμεῖν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, ἕως ἂν ἔτι διαμένωσιν ἐν τοῖς ὅπλοις.

LXVIIII. *Ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. ἐπεὶ δὲ αἱ τῶν πρεσβυτέρων γνῶμαι τῇ Μενηνίου προσέθεντο,*
1196 *καὶ καθῆκεν ὁ λόγος ἐπὶ τοὺς νεωτέρους, ὀρθῆς οὔσης ἁπάσης τῆς βουλῆς ἀνίσταται Σπόριος Ναύτιος, οἰκίας ἐν τοῖς πάνυ λαμπροτάτης διάδοχος· ὁ γὰρ ἡγεμὼν αὐτῶν τοῦ γένους Ναύτιος ἀπὸ τῶν σὺν Αἰνείᾳ στειλάντων τὴν ἀποικίαν εἷς ἦν, Ἀθηνᾶς ἱερεὺς Πολιάδος, καὶ τὸ ξόανον ἀπηνέγκατο τῆς θεᾶς μετανιστάμενος, ὃ διεφύλαττον ἄλλοι παρ' ἄλλων μεταλαμβάνοντες οἱ τοῦ γένους ὄντες τοῦ Ναυτίων· ὃς ἐδόκει καὶ διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν λαμπρότατος εἶναι τῶν νέων, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας τεύξεσθαι. ἀρξάμενος δὲ ἀπολογεῖσθαι κοινὴν ἀπολογίαν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νέων, ὡς οὔτε φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πατέρας οὔτε αὐθαδείᾳ χρησαμένων, ὅτε τὴν ἐναντίαν ἔσχον ἐν τῇ προτέρᾳ βουλῇ προαίρεσιν, ἀλλ' εἴπερ ἄρα ἡμάρτανον διὰ τὴν ἡλικίαν γνώμῃ σφαλέντων, τελευτῶν ἔφη τὸ πιστὸν τούτου παρέξεσθαι τὴν μεταβολήν. συγχωρεῖν γοῦν αὐτοῖς ὡς ἄμεινον φρονοῦσιν ἐπιψηφίζεσθαι πᾶν ὅ τι ἂν ἡγῶνται τῷ κοινῷ συμφέρειν, ὡς οὐδὲν σφῶν*
1197 *γε πρὸς ταῦτα ἐναντιωσομένων, ἀλλὰ πεισομένων τοῖς πρεσβυτέροις. ὅμοια δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων νέων ἀποφηναμένων ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν πάνυ τῶν Ἀππίου συγγενῶν, ἐπαινέσαντες τὴν εὐκοσμίαν αὐτῶν οἱ ὕπατοι καὶ παρακαλέσαντες εἰς πάντα τὰ κοινὰ τοιούτους ἑαυτοὺς παρέχειν πρεσβευτὰς εἵλοντο δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πρεσβυτέρων, ἐκτὸς ἑνὸς ἅπαντας ὑπατικούς. οἱ δὲ ἀποδειχθέντες ἦσαν οἵδε· Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱὸς Λαινάτης, Μάνιος Οὐαλέριος Οὐολούσσου υἱὸς .... Πόπλιος*
1198 *Σερουίλιος Ποπλίου υἱὸς ...... Πόπλιος Ποστούμιος*

Κοΐντου υἱὸς Τούβερτος, Τίτος Αἰβούτιος Τίτου υἱὸς Φλαούιος, Σέρβιος Σολπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς Βάλβος, Αὖλος Οὐεργίνιος Αὔλου υἱὸς Καιλιμοντανός. μετὰ ταῦτα τῆς βουλῆς διαλυθείσης, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἀνέγνωσαν καὶ τοὺς πρεσβευτὰς προήγαγον· ἁπάντων δὲ ἀξιούντων τὰς ἐντολὰς ἃς ἔδωκαν αὐτοῖς μαθεῖν, εἶπον ἐν τῷ φανερῷ, πράττειν ὅτῳ ἂν τρόπῳ δύνωνται φιλίαν τῷ δήμῳ συνθέσθαι πρὸς τοὺς πατρικίους ἄτερ δόλου καὶ ἀπάτης καὶ καταγαγεῖν τοὺς φεύγοντας ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐν τάχει.

LXX. *Ταύτας οἱ πρέσβεις παρ' αὐτῶν λαβόντες τὰς ἐντολὰς αὐθημερὸν ἐξῄεσαν. φθάσασα δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἡ φήμη διήγγειλε τοῖς ἐπὶ στρα-* 1199
τοπέδου πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει γενόμενα, καὶ αὐτίκα πάντες ἐκλιπόντες τὸ ἔρυμα ὑπήντων ἔτι καθ' ὁδὸν οὖσι τοῖς πρεσβευταῖς. ἦν δέ τις ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάνυ ταραχώδης καὶ στασιαστὴς ἀνήρ, ὀξὺς τῇ γνώμῃ προιδεῖν τι τῶν ἐσομένων ἐκ πολλοῦ, καὶ εἰπεῖν ὅ τι νοήσειεν ὡς λάλος καὶ κωτίλος οὐκ ἀδύνατος, ὃς ἐκαλεῖτο μὲν Λεύκιος Ἰούνιος, ὁμώνυμος τῷ καταλύσαντι τοὺς βασιλεῖς, ἐκπληρῶσαι δὲ τὴν ὁμωνυμίαν βουλόμενος ἠξίου καὶ Βροῦτος ἐπικαλεῖσθαι. τοῖς δὲ ἄρα πολλοῖς γέλως ἐπὶ τῇ κενοσπουδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου εἰσήρχετο, καὶ ὅτε βουληθεῖεν ἐπισκώπτειν αὐτὸν Βροῦτον ἐπεκάλουν. οὗτος ὁ ἀνὴρ τὸν ἡγεμόνα τοῦ στρατοπέδου Σικίννιον διδάξας, ὡς οὐκ ἄμεινον εἴη τῷ δήμῳ ῥᾳδίως ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν τοῖς προτεινομένοις, ἵνα μὴ ἀπ' ἐλάττονος ἀξιώσεως ἀτιμοτέραν εὕρηται τὴν κάθοδον, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι μέχρι πολλοῦ καὶ τραγῳδίαν τινὰ ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι προσ-

1200 *ποιητήν, ὑποσχόμενός τε αὐτὸς ἀναλήψεσθαι τὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον τά τε ἄλλα ὑποθέμενος, ἃ χρὴ πράττειν ἢ λέγειν, ἔπεισε τὸν Σικίννιον. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Σικίννιος συγκαλέσας εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐκέλευσε τοὺς πρεσβευτὰς ὑπὲρ ὧν ἥκουσι λέγειν.*

LXXI. *Παρελθὼν δὲ Μάνιος Οὐαλέριος, ὅσπερ ἦν αὐτῶν πρεσβύτατός τε καὶ δημοτικώτατος, ἐπιμαρτυρήσαντος αὐτῷ τὴν προθυμίαν τοῦ πλήθους εὐμενεστάταις φωναῖς καὶ προσηγορίαις, ἐπειδὴ σιωπῆς ἔτυχε τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· Οὐδὲν ὑμᾶς ἔτι τὸ κωλῦον ἐστίν, ὦ δημόται, κατιέναι πάλιν ἐπὶ τὰ ὑμέτερα καὶ διηλλάχθαι πρὸς τοὺς πατέρας. ἐψήφισται γὰρ ἡ βουλὴ καλὴν καὶ συμφέρουσαν ὑμῖν κάθοδον, καὶ γνώμην πεποίηται μηδενὸς τῶν γεγονότων μνησικακεῖν· ἡμᾶς τε οὓς ἐγίγνωσκε φιλοδημοτάτους ὄντας καὶ πρὸς ὑμῶν τὰ δίκαια τιμωμένους πρεσβευτὰς ἀπέσταλκεν αὐτοκράτορας ἀποδείξασα τῶν διαλύσεων, ἵνα μὴ δόξαις μηδὲ εἰκασμοῖς χρώμενοι περὶ τῆς ὑμετέρας γνώμης, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν ὑμῶν ἀκούσαντες ἐφ' οἷς ἀξιοῦτε καταλύσασθαι τὴν*
1201 *διχοστασίαν, ἂν ᾖ μέτριόν τι τῶν αἰτημάτων καὶ μήτε τῷ ἀδυνάτῳ μήτε ὑπ' ἄλλης αἰσχύνης ἀνηκέστου κωλύηται, συγχωρῶμεν ὑμῖν μηκέτι τὴν τοῦ συνεδρίου γνώμην ἐκδεχόμενοι, μηδ' εἰς χρόνους μακροὺς καὶ φθόνους ἀντιπάλων ἀναβάλλοντες τὰ πράγματα. ταῦτα δὴ τῆς βουλῆς ἐψηφισμένης δέχεσθε ἄσμενοι τὰς χάριτας αὐτῶν, ὦ δημόται, μετὰ πάσης προθυμίας καὶ σπουδῆς, ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι τὴν τοσαύτην εὐτυχίαν καὶ πολλὴν τοῖς θεοῖς χάριν εἰδότες αὐτῆς, εἰ πόλις ἡ Ῥωμαίων ἡ τοσούτων ἄρχουσα ἀνθρώπων, καὶ συνέδριον, ὃ τὴν ἡγεμονίαν*

ἔχει πάντων τῶν ἐν ταύτῃ καλῶν, οὐκ ὂν αὐτοῖς
πάτριον οὐδενὶ τῶν ἀντιπάλων εἴκειν, ὑμῖν μόνοις
ὑποκατακλίνονται τῆς ἀξιώσεως ἑκόντες, καὶ οὔτε 120
ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν καθηκόντων ἑκατέροις
ἠξίωσαν ὡς ὑποδεεστέροις κρείττονες, ἀλλ' αὐτοὶ
πρότεροι περὶ διαλύσεων ἐπρεσβεύσαντο, οὔτε τὰς
αὐθάδεις ὑμῶν ἀποκρίσεις ἃς ἐποιήσασθε πρὸς τοὺς
προτέρους πρέσβεις πρὸς ὀργὴν ἐδέξαντο, ἀλλ' ὑπέ-
μειναν ὑμῶν τὸ σοβαρὸν τοῦτο καὶ μειρακιῶδες τῆς
αὐθαδείας βάρος, ὥσπερ ἂν παίδων ἀφρόνων χρη-
στοὶ πατέρες· καὶ πάλιν ἑτέραν πρεσβείαν ἀποστέλ-
λειν ᾤοντο δεῖν καὶ τῶν δικαίων μειονεκτεῖν καὶ
πάντα ὑπομένειν, ὦ πολῖται, τὰ μέτρια. ἐπὶ δὴ το-
σαύτης βεβηκότες εὐτυχίας μὴ μέλλετε λέγειν, ὦ δη-
μόται, τίνων χρῄζετε μηδ' ἐντρυφᾶτε ἡμῖν, κατα-
λυσάμενοι δὲ τὴν στάσιν ἄπιτε χαίροντες εἰς τὴν
γειναμένην τε καὶ θρεψαμένην ὑμᾶς πόλιν, ᾗ τρο-
φεῖά τε καὶ χάριτας οὐ χρηστὰς ἀπεδίδοτε, καταλι-
πόντες αὐτὴν τὸ γοῦν ἐφ' ὑμῖν ἔρημον εἶναι καὶ μη- 120
λόβοτον. εἰ δὲ παρήσετε τὸν καιρὸν τοῦτον, εὔξεσθε
πολλάκις ὅμοιον εὑρεῖν ἕτερον.

LXXII. Παυσαμένου δὲ τοῦ Οὐαλερίου παρελθὼν ὁ Σικίννιος οὐκ ἐξ ἑνὸς ἔφη δεῖν λόγου τὸ συμφέρον ἐξετάζειν τοὺς εὖ βουλευομένους, ἀλλ' ὑποτίθεσθαι τὸν ἐναντίον αὐτοῖς λόγον, ἄλλως τε καὶ περὶ τηλικούτων πραγμάτων σκοποῦντας· ἠξίου τε λέγειν πρὸς ταῦτα τοὺς βουλομένους ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποθεμένους· οὐ γὰρ ἐπιτρέπειν τὰ πράγματα σφίσιν εἰς τὰς τοιαύτας ἀνάγκας κατακεκλειμένοις οὔτ' ὄκνῳ οὔτ' αἰσχύνῃ εἴκειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἐπειδὴ πάντες εἰς ἀλλήλους ἀπέβλεπον ἐπιζητοῦντες τὸν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέξοντα, ἐφαίνετο

δὲ οὐδείς· ὁ γὰρ Σικίννιος τοῖς αὐτοῖς πολλάκις
ἐχρῆτο λόγοις· προσέρχεται κατὰ τὰς ὑποσχέσεις
Λεύκιος Ἰούνιος ἐκεῖνος, ὁ βουλόμενος ἐπικαλεῖσθαι
Βροῦτος, καὶ τυχὼν ἐπισημασίας παρὰ τοῦ πλήθους
ἀθρόας τοιαύτην διέθετο δημηγορίαν· Τὸ δέος ὑμᾶς,
1204 ὦ δημόται, τὸ τῶν πατρικίων ἐντετηκὸς ἔτι ταῖς ψυ-
χαῖς ἐκπλήσσειν ἔοικε, καὶ διὰ τοῦτο τεταπεινωμέ-
νοι φέρειν τοὺς λόγους εἰς μέσον, οἷς εἰώθατε χρῆ-
σθαι πρὸς ἀλλήλους, ὀκνεῖτε. οἴεται δ' ἴσως ἕκαστος
ὑμῶν τὸν πλησίον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέξειν, καὶ πάν-
τας μᾶλλον, εἴ τι κινδύνευμά ἐστιν, ὑπομενεῖν· αὐ-
τὸς δ' ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεβηκώς, ὅ τι ἂν ἐκ τοῦ τολ-
μηροῦ χρηστὸν περιγένηται, τούτου τὸ μέρος ἕξειν
ἀδεῶς· κακῶς εἰδώς. εἰ γὰρ ἅπαντες τοῦτο ὑπολά-
βοιμεν, ἡ καθ' ἕνα ἡμῶν ἕκαστον ἀτολμία κοινὴ πᾶ-
σιν ἔσται βλάβη, καὶ ἐν ᾧ τὸ ἴδιόν τις ἀσφαλὲς
ἀποσκοπεῖ τὸ μετὰ πάντων κοινὸν ἀπολεῖ. ἀλλ' εἰ
καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅτι λέλυται τὸ δέος ὑμῶν
καὶ τὸ ἐλεύθερον ἅμα τοῖς ὅπλοις βεβαίως ἔχετε, νῦν
γε ἤδη μάθετε διδασκάλοις χρησάμενοι τούτοις. οἱ
γὰρ ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς οὐκ ἐπιτάττοντες ὑμῖν
ὡς πρότερον ἥκουσιν, οὐδ' ἀπειλοῦντες, ἀλλὰ δεό-
1205 μενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ ὑμέτερα ὑμᾶς κατιέ-
ναι, καὶ ὡς ἐλευθέροις ἐξ ἴσου ἤδη ἄρχονται ὁμιλεῖν.
τί οὖν ἔτι καταπέπληχθε αὐτοὺς καὶ σιωπᾶτε, ἀλλ'
οὐκ ἐλεύθερα φρονεῖτε, καὶ διαρρήξαντες ἤδη ποτὲ
τοὺς χαλινοὺς λέγετε εἰς τὸ κοινὸν ἃ πεπόνθατε πρὸς
αὐτῶν; ὦ σχέτλιοι, τί δεδοίκατε; μή τι πάθητε ἡγε-
μόνι τῆς ἐλευθεροστομίας ἐμοὶ χρώμενοι; κινδυνεύσω
γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν εἰπεῖν τὰ δίκαια μετὰ παρρησίας ἐγὼ
πρὸς αὐτούς, καὶ οὐδὲν ἀποκρύψομαι. καὶ ἐπειδὴ
Οὐαλέριος οὐδὲν ἔφησεν εἶναι τὸ κωλῦον ἀναστρέ-

φειν ὑμᾶς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τῆς βουλῆς διδούσης τὴν κάθοδον καὶ προσεψηφισμένης τὸ μὴ μνησικακεῖν, ταῦτ' ἀποκρινοῦμαι πρὸς αὐτὸν, ἅπερ ἐστὶν ἀληθῆ καὶ ἀναγκαῖα εἰρῆσθαι.

LXXIII. *Ἡμᾶς, ὦ Οὐαλέριε, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τὰ κωλύοντά ἐστιν ἀποθεμένους τὰ ὅπλα ἐφ' ὑμῖν* 1206 *γενέσθαι, τρία δὲ τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα. πρῶτον μὲν ὅτι ἐγκαλοῦντες ἡμῖν ὡς ἡμαρτηκόσιν ἥκετε καὶ ἐν εὐεργεσίας οἴεσθε μέρει διδόναι τὴν κάθοδον· ἔπειθ' ὅτι οὐδὲν ὑποδηλοῦτε παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς αὐτὰς δικαίοις καὶ φιλανθρώποις ποιησόμεθα· τὸ δὲ τελευταῖον ὅτι βέβαιον ἡμῖν ὧν ἂν ὑπόσχησθε οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ πολλάκις ἐξαπατῶντές τε καὶ φενακίζοντες ἡμᾶς διατετελέκατε. ἐρῶ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου χωρὶς, ἀπὸ τοῦ δικαίου ἀρξάμενος· καὶ γὰρ ἰδίᾳ τε καὶ ἐν κοινῷ λέγοντας ἀπὸ τοῦ δικαίου χρὴ ἄρχεσθαι. ἡμεῖς τοίνυν εἰ μέν τι ἀδικοῦμεν ὑμᾶς, οὐδὲν δεόμεθα οὔτ' ἀδείας οὔτ' ἀμνηστίας· καίτοιγε οὐκ ἀξιοῦμεν οὐδὲ κοινωνεῖν ἔτι τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐπιμενοῦμεν ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ἄγῃ τὸ χρεὼν, τῇ τύχῃ καὶ δαίμοσιν ἐπιτρέψαντες ἡγεμόσιν. εἰ δὲ ἀδικούμενοι πρὸς ὑμῶν ταύτης ἠναγκάσμεθα τῆς τύχης πειραθῆναι ἐν ᾗ ἔσμεν, τί οὐχ ὁμολογεῖτε κακοὶ* 1207 *περὶ ἡμᾶς αὐτοὶ γενόμενοι συγγνώμης δεῖσθαι καὶ ἀμνηστίας; νῦν δὲ ἣν αἰτεῖσθε, ταύτην διδόναι λέγετε, καὶ ἧς ἀφεῖσθαι ζητεῖτε ὀργῆς, ταύτης ὡς ἀφιέντες μεγαληγορεῖτε, συγχέοντες τὴν τῆς ἀληθείας φύσιν καὶ τὴν τῶν δικαίων ἀξίωσιν ἀναστρέφοντες. ὅτι δ' οὐκ ἀδικεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, οὐ καλὰς ἀποδεδώκατε αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς, μάθετε· ποιήσομαι*

δ' ἀφ' ὧν ἴστε καὶ αὐτοὶ πραγμάτων τοὺς λόγους, καὶ πρὸς θεῶν ἐάν τι ψεῦδος εἴπω μὴ ἀνάσχησθε, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχετε.

LXXIIII. Ἡμῖν τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἦν μο
ναρχία, καὶ μέχρι γενεᾶς ἑβδόμης ταύτῃ χρώμενοι
διετελέσαμεν τῇ πολιτείᾳ, καὶ παρὰ πάσας τὰς ἡγε-
μονίας ταύτας οὐδὲν ὁ δῆμος ἠλαττώθη πώποτε ὑπὸ
1208 τῶν βασιλέων καὶ πάντων ἥκιστα ὑπὸ τῶν τελευταί-
ων· ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ἐκ
τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἐκαρπώσατο. χωρὶς γὰρ τῆς ἄλλης
θεραπείας, ἣ κολακεύοντες αὐτὸν οἰκεῖον μὲν σφίσιν,
ἐχθρὸν δὲ ὑμῖν ἐβούλοντο εἶναι, ὃ ποιοῦσιν ἅπαντες
οἱ τυραννικῶς ἐξάγοντες τὰς δυναστείας, κρατή-
σαντες πολέμῳ μακρῷ Συέσσης, πόλεως πάνυ εὐδαί-
μονος, ἐξὸν αὐτοῖς μηδενὶ κοινωνεῖν τῶν λαφύρων,
ἀλλ' αὐτοὶ κατασχεῖν καὶ πάντας ὑπερβαλέσθαι πλού-
τῳ βασιλέας, οὐκ ἠξίωσαν, ἀλλὰ φέροντες εἰς μέσον
ἔθηκαν ἅπασι τὴν ὠφέλειαν· ὥσθ' ἡμᾶς χωρὶς ἀν-
δραπόδων καὶ βοσκημάτων καὶ τῆς ἄλλης κτήσεως
πολλῆς οὔσης καὶ καλῆς ἀργυρίου πέντε μνᾶς κατ'
ἄνδρα διανείμασθαι. ὧν ἡμεῖς ἀμελήσαντες, ἐπειδὴ
τυραννικώτερον ἐχρῶντο ταῖς ἐξουσίαις οὐκ εἰς τὸν
δῆμον πλημμελοῦντες ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, δυσανασχε-
τοῦντες ἐπὶ τοῖς γινομένοις τῆς μὲν τῶν βασιλέων
εὐνοίας ἀπέστημεν, ὑμῖν δὲ προσεθέμεθα· καὶ συνε-
1209 παναστάντες αὐτοῖς μεθ' ὑμῶν οἵ τε ἐν τῇ πόλει καὶ
οἱ ἐπὶ στρατοπέδου τοὺς μὲν ἐξηλάσαμεν, ὑμῖν δὲ
[φέροντες] ἀνεθήκαμεν τὴν ἐκείνων ἀρχήν. πολλάκις
τε γενόμενον ἐφ' ἡμῖν μεταθέσθαι πρὸς τοὺς ἐξελα-
θέντας μεγάλαις δωρεαῖς, ἃς ὑπέτεινον ἡμῖν ἵνα δὴ
τὸ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν ἐγκαταλίπωμεν, οὐχ ὑπεμείνα-
μεν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ συνεχεῖς πολέ-

μους καὶ κινδύνους δι' ὑμᾶς ἀνηντλήσαμεν· καὶ
μέχρι τοῦ παρόντος ἔτος ἑπτακαιδέκατον ἤδη τριβό-
μεθα πᾶσιν ἀνθρώποις μαχόμενοι περὶ τῆς κοινῆς
ἐλευθερίας. ἀκαταστάτου μὲν γὰρ ἔτι τῆς πολιτείας
οὔσης· οἷα γίνεσθαι φιλεῖ περὶ τὰς μεταβολὰς τὰς
αἰφνιδίως γιγνομένας· δυσὶ ταῖς ἐπιφανεστάταις
πόλεσι Τυρρηνῶν, Ταρκυνιήταις τε καὶ Οὐϊενταναῖς
κατάγειν βουλομένοις τοὺς βασιλεῖς μεγάλῃ στρατιᾷ,
παρακινδυνεύσαντες ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς διηγωνί-
σμεθα, καὶ μεγίστην ἀποδειξάμενοι προθυμίαν τούς
τε ἀντιταχθέντας μάχῃ νικήσαντες ἀπεωσάμεθα, καὶ
τῷ περιόντι τῶν ὑπάτων διεσώσαμεν τὴν ἀρχήν. οὐ
πολλοῖς δὲ χρόνοις ὕστερον Πορσῖναν Τυρρηνῶν βα- 121
σιλέα κατάγειν καὶ αὐτὸν ἀξιοῦντα τοὺς φυγάδας τῇ
τε ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας ἣν αὐτὸς ἐπήγετο δυνάμει
καὶ ταῖς ὑπ' ἐκείνων ἐκ πολλοῦ συναχθείσαις, οὐκ
ἔχοντες ἀξιόμαχον χεῖρα καὶ διὰ τοῦτο κατακλει-
σθέντες εἰς πολιορκίαν τε καὶ ἀμηχανίαν καὶ παντὸς
πράγματος ἀπορίαν, τῷ πάντα ὑπομεῖναι τὰ δεινὰ
φίλον γενόμενον ἠναγκάσαμεν ἀπελθεῖν. τὰ δὲ τε-
λευταῖα τρίτην κάθοδον τῶν βασιλέων παρασκευασα-
μένων διὰ τοῦ Λατίνων ἔθνους καὶ τὰς τριάκοντα πό-
λεις ἐπαγομένων, ἀντιβολοῦντας ὑμᾶς ὁρῶντες καὶ
ὀλοφυρομένους καὶ ἕνα ἕκαστον ἐπιβοωμένους ἑται-
ρίας τε καὶ συντροφίας καὶ ὁμαιχμίας ἀναμιμνήσκον-
τας οὐχ ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν· ἡγησάμενοι δὲ
κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ
ὑμῶν ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἐχωρήσαμεν, μέγιστον δὴ
κίνδυνον ἀναρρίψαντες ἐκεῖνον, ἐν ᾧ πολλὰ μὲν 121
τραύματα λαβόντες, πολλὰ δὲ σώματα συγγενῶν τε
καὶ ἑταίρων καὶ ὁμοσκήνων ἀποβαλόντες, ἐνικήσαμεν
τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ἀπεκτείνα-

μεν καὶ τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἅπασαν διεφθείραμεν.

LXXV. Ἃ μὲν δὴ εἰς τὸ συνελευθερῶσαι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν τυράννων παρεσχόμεθα ὑπὲρ δύναμιν τὸ ἑαυτῶν πρόθυμον, οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀναγκαίου μᾶλλον εἰς αὐτὸ καταστάντες, ἢ ὑπ' ἀρετῆς, ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ εἰς τὸ τιμᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν ἑτέρων δυναστείαν τε περιβαλέσθαι μείζω ἢ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς δόκησιν ἀκούσατε, καὶ ὅπως, ἐάν τι παρατρέψω τὸν λόγον ἔξω τοῦ ἀληθοῦς, ὥσπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, ἐναντιώσεσθέ μοι. ὑμῖν γὰρ ἐπειδὴ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐλευ-
1212 θερίας ἔδοξεν εἶναι βέβαιον, οὐκ ἀπέχρησεν ἐπὶ τούτου μένειν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ τολμᾶν καὶ νεωτεροποιεῖν ὁρμήσαντες, ἐχθρὸν δὲ ἴσως ἅπαν ἡγούμενοι τὸ περιεχόμενον ἐλευθερίας, καὶ μικροῦ δεῖν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους πόλεμον ἀναδείξαντες, εἰς ἅπαντα τὰ κινδυνεύματα καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς πλεονεξίας ταύτης ἀγῶνας τοῖς ἡμετέροις ᾤεσθε δεῖν καταχρῆσθαι σώμασιν. ὅσας μὲν οὖν πόλεις κατὰ μίαν καὶ δύο πολεμούσας ὑμῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τὰς μὲν ἐκ παρατάξεως χειρωσάμενοι, τὰς δὲ τειχομαχίαις ἑλόντες ὑπηκόους ἐποιήσαμεν, ἐῶ. τί γὰρ δεῖ κατὰ μικρὸν λέγειν τὰς πράξεις τοσαύτην ἔχοντας λόγον ἀφθονίαν; ἀλλὰ Τυρρηνίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην ἡγεμονίας καὶ πολλῇ μὲν τῇ κατὰ γῆν, πολλῇ δὲ τῇ κατὰ θάλατταν δυναστείᾳ περιουσιάζουσαν, τίνες ἦσαν οἱ συγκατακτησάμενοι καὶ ποιήσαντες αὐτὴν ὑμῖν ὑπήκοον; Σαβίνους δὲ τουτουσὶ ἔθνος τηλικοῦτον, οἷς
1213 διὰ παντὸς ὁ περὶ τῶν πρωτείων πρὸς ὑμᾶς ἦν ἀγών, ποία παρέσχεν ὑμῖν βοήθεια μηκέτι διαμιλλᾶσθαι περὶ τῶν ἴσων; τί δέ; τὰς Λατίνων τριάκοντα πόλεις, οὐ μόνον δυνάμεως μεγέθει ἐπαιρομένας, ἀλλὰ καὶ

ἐπὶ τῷ δικαιότερα ἀξιοῦν μέγα φρονούσας, τίνες ἦσαν
οἱ καταδουλωσάμενοι καὶ παρασχόντες ὑπὲρ ἀνδρα-
ποδισμοῦ καὶ κατασκαφῆς τῶν πόλεων δεομένας
καταφυγεῖν ἐφ' ὑμᾶς;

LXXVI. Ἐῶ τἄλλα, ὅσα οὔπω διαστασιάζοντες
πρὸς ὑμᾶς καὶ αὐτοί γέ τοι μεταποιούμενοι τῶν ἐκ
τῆς ἀρχῆς ἐλπίδων συνεκινδυνεύσαμεν ὑμῖν. ἀλλ'
ἐπειδὴ φανερῶς ἤδη τυραννίδα περιβεβλημένοι τὴν
ἀρχὴν καὶ ἡμῖν ὥσπερ δούλοις παραχρώμενοι ἐξη-
λέγχθητε, ἡμεῖς τ' οὐκέτι ὅμοιοι ταῖς πρὸς ὑμᾶς δια-
νοίαις διαμένοντες, ἐν δὲ τούτῳ καὶ τὰ ὑπήκοα ὀλί-
γου δεῖν πάντα ἐπανίστατο, ἀρξάντων μὲν τῆς ἀπο- 1214
στάσεως Οὐολούσκων, ἀκολουθησάντων δὲ αὐτοῖς
Αἰκανῶν Ἑρνίκων Σαβίνων ἄλλων συχνῶν, ἐδόκει τε
οἷος οὐχ ἕτερος εἶναι καιρός, εἰ βουλομένοις ἡμῖν ἦν,
δυεῖν ἐξεργάσασθαι θάτερον, ἢ καταλύσασθαι τὴν
ἀρχὴν ὑμῶν, ἢ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀποδεῖξαι μετριωτέ-
ραν, ἆρα μέμνησθε εἰς οἵαν απόγνωσιν τῆς ἀρχῆς
ἤλθετε καὶ ὡς ἐν παντὶ δὴ ἀθυμίας ἐγένεσθε, εἴτε
μὴ συναρούμεθα τῶν ἀγώνων ὑμῖν, εἴτε ὀργῇ ἐφέν-
τες ὡς τοὺς πολεμίους τρεψόμεθα, καὶ ὅσας δεήσεις
καὶ ὑποσχέσεις ἐποιήσασθε; τί οὖν οἱ ταπεινοὶ καὶ
πρὸς ὑμῶν ὑβρισμένοι τότε ἐποιήσαμεν; ἡττηθέντες
τῶν δεήσεων καὶ πεισθέντες ταῖς ὑποσχέσεσιν, αἷς ὁ 1215
βέλτιστος οὑτοσὶ Σερουίλιος ὑπατεύων τότε πρὸς τὸν
δῆμον ἐποιήσατο, οὐθὲν μὲν ἐμνησικακήσαμεν ὑμῖν
τῶν πάλαι, χρηστὰ δὲ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίσαντες
χρόνου, παρέσχομεν ὑμῖν ἑαυτούς, καὶ πάντα τὰ πο-
λέμια ἐν ὀλίγῳ κατεργασάμενοι χρόνῳ παρῆμεν ἄγον-
τες αἰχμαλώτους πολλοὺς καὶ λείας καλάς. ἀνθ' ὧν
τίνας ἡμῖν χάριτας ἀπεδώκατε; ἆρά γε δικαίας καὶ
τῶν κινδύνων ἀξίας; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. δια-

ψεύσασθε μέν γε καὶ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐκελεύσατε τὸν ὕπατον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ποιήσασθαι, αὐτὸν δὲ τὸν ἄνδρα τουτονὶ τὸν βέλτιστον, ᾧ κατεχρήσασθε πρὸς τὸν φενακισμὸν, ἄμοιρον ἐποιήσατε τῶν θριάμβων πάντων μάλιστ᾽ ἀνθρώπων ἄξιον ὄντα τῆς τιμῆς ταύτης τυχεῖν, οὐκ ἄλλου τινὸς προσθέντες αὐτῷ τὴν ὕβριν, ἀλλ᾽ ὅτι τὰ δίκαια ποιεῖν ὑμᾶς ὡς ὑπέσχεσθε ἠξίου καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τῷ φενακίσμῷ δῆλος ἦν.

LXXVII. Ἔναγχος δὲ δὴ τοῦ χρόνου· τουτὶ γὰρ
216 ἔτι προσθεὶς τῷ περὶ τοῦ δικαίου λόγῳ παύσομαι· ὅθ᾽ ὑμῖν Αἰκανοί τε καὶ Σαβῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι μιᾷ γνώμῃ χρησάμενοι αὐτοί τε ἐπανίσταντο καὶ τοὺς ἄλλους παρεκάλουν, οὐκ ἐφ᾽ ἡμᾶς ἠναγκάσθητε καταφυγεῖν τοὺς ταπεινοὺς καὶ φαύλους οἱ σεμνοὶ καὶ βαρεῖς, πάντα ὑπισχνούμενοι τῆς τότε σωτηρίας; καὶ ἵνα μὴ ἐξαπατᾶν ἡμᾶς αὖθις δοκῆτε, ὃ πολλάκις ἐποιήσατε, προκάλυμμα τῆς ἀπάτης Μάνιον Οὐαλέριον τουτονὶ τὸν φιλοδημότατον ἄνδρα εὕρεσθε· ᾧ πιστεύσαντες ἡμεῖς, ὡς οὐκ ἂν ὑπὸ δικτάτορός τε καὶ ταῦτα χρηστοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνδρὸς φενακισθησόμενοι, συνηράμεθα ὑμῖν καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐνικῶμεν οὐ μικροὺς οὐδ᾽ ὀλίγους οὐδ᾽ ἀφανεῖς ἀγῶνας ὑπομείναντες. θᾶττον δὲ ἢ κατὰ τὴν ἁπάντων ἐλπίδα τέλος εἰληφότος τὸ κάλλιστον τοῦ
217 πολέμου, τοσοῦτον ἀπέσχετε τοῦ χαίρειν καὶ πολλὴν εἰδέναι τῷ δήμῳ χάριν, ὥστε κατέχειν ἡμᾶς ἔτι ἠξιοῦτε ἄκοντας ὑπὸ ταῖς σημαίαις ἐν τοῖς ὅπλοις, ἵνα παρέλθητε τὰς ὑποσχέσεις ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς διέγνωτε. οὐχ ὑπομένοντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τὸν φενακισμὸν οὐδὲ τὴν αἰσχύνην τοῦ ἔργου, ἀλλ᾽ εἰσενέγκαντος εἰς τὴν πόλιν τὰ σημεῖα καὶ διαφέντος ἐπὶ τὰ οἰκεῖα τὰς δυ-

*νάμεις, πρόφασιν ποιησάμενοι ταύτην τοῦ μὴ τὰ δί-
καια ποιεῖν τοῦτον ὑβρίσατε, τῶν δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁμο-
λογιῶν οὐδεμίαν ἐφυλάξατε, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ τρία
τὰ μέγιστα παρενομήσατε, τὸ ἀξίωμα τῆς βουλῆς κα-
ταλύσαντες καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς διαφθείραντες
καὶ τοῖς εὐεργέταις ἀνόνητον ποιήσαντες τὴν χάριν
τῶν πόνων. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις ὅμοια
πολλὰ ἔχοντες λέγειν πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἠξιοῦμεν, ὦ πα-
τρίκιοι, πρὸς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ὑμῶν τραπέσθαι,
οὐδ' ὥσπερ οἱ τὰ δεινὰ δεδρακότες ἐπ' ἀδείᾳ καὶ
ἀμνηστίᾳ κάθοδον λαμβάνειν. οὐ μὴν ἀκριβολο-
γεῖσθαί γε περὶ τούτων ἐν τῷ παρόντι οἰόμεθα
χρῆναι, ἐπειδὴ περί ὁμονοίας διαλεξόμενοι συνελη-* 12
*λύθαμεν, ἀλλ' ἀμελείᾳ καὶ λήθῃ παραδόντες αὐτὰ
φέρομεν.*

LXXVIII. *Ἐφ' οἷς δὲ πρεσβεύετε καὶ τίνων
δεόμενοι ἥκετε, τί οὐ λέγετε φανερῶς; ἐπὶ ποίαις
ἐλπίσιν κατελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν πόλιν ἀξιοῦτε; ποί-
αν ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ λαβόντας τύχην; τίνος ὑποδε-
ξομένης ἡμᾶς εὐθυμίας ἢ χαρᾶς; οὐδὲν γὰρ ἄχρι τοῦ-
δε φιλάνθρωπον ὑμῶν ἢ χρηστὸν προτεινομένων ἀ-
κούομεν, οὐ τιμὰς, οὐκ ἀρχὰς, οὐκ ἐπανόρθωσιν ἀπο-
ρίας, οὐκ ἄλλο ἁπλῶς οὐδ' ὁτιοῦν. καίτοι οὐ λέγειν
ὑμᾶς ἐχρῆν ἃ μέλλετε ποιεῖν, ἀλλὰ ποιήσαντας λέγειν,
ἵνα προειληφότες ἤδη τι ἔργον ἀπ' εὐνοίας γενόμε-
νον καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἔσεσθαι εἰκάσωμεν. οἴομαι
τοίνυν πρὸς ταῦτα ἐρεῖν αὐτοὺς, ὅτι περὶ πάντων
ἥκουσιν αὐτοκράτορες, ὥσθ' ὅ τι ἂν πείσωμεν ἀλλή-
λους τοῦτ' ἔσται κύριον. ἔστω ταῦτ' ἀληθῆ· γιγνέ-
σθω τὰ ἀκόλουθα τούτοις· οὐδὲν ἀντιλέγω. βούλο-
μαι δὲ τὰ μετά ταῦτα ἐσόμενα παρ' αὐτῶν μαθεῖν,* 121
ἐπειδὰν εἴπωμεν ἡμεῖς ἐφ' οἷς ἀξιοῦμεν ποιεῖσθαι

τὴν κάθοδον, καὶ συγχωρηθῇ ταῦτα ὑπὸ τούτων, τίς ἐγγυητὴς ἔσται τῶν ὁμολογιῶν ἡμῖν; τίνι πιστεύσαντες ἀσφαλείᾳ τὰ ὅπλα θήσομεν ἐκ τῶν χειρῶν, καὶ καταστήσομεν αὖθις εἰς τὴν τούτων ἐξουσίαν τὰ σώματα; πότερον τοῖς ψηφίσμασι τῆς βουλῆς τοῖς ὑπὲρ τούτων γραφησομένοις, οὐ γὰρ δὴ γεγραμμένοις; καὶ τί πάλιν κωλύσει ἑτέροις ἀκυρωθῆναι ταῦτα ψηφίσμασιν, ὅταν Ἀππίῳ καὶ τοῖς ὅμοια φρονοῦσιν ἐκείνῳ φανῇ; ἢ τοῖς ἀξιώμασι τῶν πρεσβευτῶν, οἳ τὰς ἑαυτῶν παρέχονται πίστεις; ἀλλὰ διὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ πρότερον ἡμᾶς ἐξηπάτησαν. ἢ ταῖς ἐπὶ τῶν θεῶν ὁμολογίαις δι' ὅρκων τὰ πιστὰ πορισάμενοι παρ' αὐτῶν; ἀλλ' ἔγωγ' ὑπὲρ ἅπασαν πίστιν ἀνθρωπίνην ταύτην δέδοικα, ἣν ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὄντων καταφρονουμένην ὁρῶ,
1220 καὶ τὰς ἀκουσίους συμβάσεις τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσι πρὸς τοὺς ἐλευθερίας μεταποιουμένους, οὐ νῦν πρῶτον ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἤδη καταμαθών, ἐπίσταμαι τοσοῦτον ἰσχυούσας χρόνον, ὅσον ἂν αὐτῶν αἱ ἀνάγκαι κρατῶσι. τίς οὖν ἡ τοιαύτη φιλία καὶ πίστις, ἐν ᾗ παρὰ γνώμην ἀλλήλους θεραπεύειν ἀναγκασθησόμεθα φυλάττοντες τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι καιρούς; ὑποψίαι δὲ δὴ τό γε μετὰ τοῦτο καὶ διαβολαὶ συνεχεῖς κατ' ἀλλήλων φθόνοι τε καὶ μίση καὶ πᾶσα ἄλλη κακῶν ἰδέα καὶ πολὺς ὁ περὶ τοῦ φθάσαι διολέσαντας τὸ ἀντίπαλον ἀγών, ὡς ἐν τῷ μέλλειν κειμένου τοῦ παθεῖν.

LXXVIIII. Πολέμου δὲ πολιτικοῦ ὡς ἅπαντες ἴσασι κάκιον χρῆμα οὐδέν, ἐν ᾧ τὰ μὲν κρατηθέντα ἀτυχεῖ τὰ δὲ κρατήσαντα ἀδικεῖ, καὶ περίεστι τοῖς μὲν ὑπὸ τῶν φιλτάτων ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ τὰ φίλτατα διολέσαι. ἐπὶ τοιαύταις δὴ τύχαις καὶ συμφο-

ραῖς οὐκ εὐκταίαις μήτε ὑμεῖς, ὦ πατρίκιοι, καλεῖτε ἡμᾶς, μήτε ἡμεῖς αὐτοῖς ὑπακούωμεν, ὦ δημόται, 122
ἀλλ' ὡς διῄρηκεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη στέργωμεν. ἐχέτωσαν μὲν οὖν οὗτοι τὴν πόλιν ὅλην καὶ καρπούσθωσαν ἡμῶν δίχα καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἁπάντων ἀπολαυέτωσαν μόνοι, τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀδόξους δημότας ἐκβαλόντες ἐκ τῆς πατρίδος· ἀπαλλαττώμεθα δὲ ἡμεῖς ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ὁ δαίμων ἄγῃ τόπον ἀλλότριον ἐκλιπεῖν νομίσαντες, οὐ πόλιν ἰδίαν. οὔτε γὰρ ἡμῶν τινι ἐνθάδε ὑπολείπεται κλῆρος γῆς οὔτε πατρῷον ἐφέστιον οὔτε ἱερὰ κοινὰ οὔτε ἀξίωμα ὡς ἐν πατρίδι, ὧν περιεχόμενοι φιλοχωροῖμεν ἂν καὶ παρὰ γνώμην [μένειν], ἀλλ' οὐδὲ ἡ μετὰ τῶν ὅπλων τοῖς σώμασι μετὰ πολλῶν πόνων ἐλευθερία· ἐπεὶ τὰ μὲν οἱ πολλοὶ πόλεμοι διέφθειραν, τὰ δὲ ἡ τῶν καθ' ἡμέραν ἀναγκαίων σπάνις ἐξανήλωσε, τὰ δ' ὑπὸ τῶν ὑπερηφάνων δανειστῶν τούτων ἀφῃρέθημεν· οἷς τελευτῶντες ἠναγκαζόμεθα τοὺς ἑαυτῶν κλήρους οἱ 122
δείλαιοι γεωργεῖν, σκάπτοντες φυτεύοντες ἀροῦντες ποιμνια νέμοντες ὁμόδουλοι τοῖς ἑαυτῶν δορικτήτοις ἀνδραπόδοις ὄντες, οἱ μὲν ἁλύσεσι δεθέντες, οἱ δὲ πέδαις, οἱ δ' ὥσπερ τὰ χαλεπώτατα τῶν θηρίων κλοιοῖς καὶ μύδροις. αἰκίας δὲ δὴ καὶ προπηλακισμοὺς καὶ μάστιγας καὶ πόνους ἐκ νυκτὸς εἰς νύκτα καὶ πᾶσαν ἄλλην ὠμότητα καὶ ὕβριν καὶ ὑπερηφανίαν ἣν ὑπεμείναμεν ἐῶ. τοσούτων οὖν καὶ τηλικούτων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ὅση σπουδὴ καὶ δύναμις ἑκάστῳ πάρεστι φεύγωμεν ἀπ' αὐτῶν ἄσμενοι τύχην καὶ θεὸν οἵπερ ἡμᾶς σώζουσιν ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ ποιησάμενοι, πατρίδα νομίζοντες τὴν ἐλευθερίαν καὶ πλοῦτον τὴν ἀρετήν. πᾶσα γὰρ ἡμᾶς ὑποδέξεται γῆ κοινωνούς, τὰ

μὲν ἀλύπους ἐσομένους τοῖς ὑποδεξαμένοις, τὰ δὲ ὠφελίμους.

LXXX. Παραδείγματα δὲ τούτων γενέσθωσαν ἡμῖν πολλοί τε Ἕλληνες πολλοί τε βάρβαροι, μάλιστα
1223 δὲ οἱ τούτων τε καὶ ἡμῶν πρόγονοι· ὧν οἱ μὲν μετ' Αἰνείου συναναστάντες ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἐν τῇ Λατίνων γῇ πόλιν ᾤκισαν, οἱ δ' ὕστερον ἐξ Ἄλβας ἀναστάντες Ῥωμύλου τὴν ἀποικίαν ἄγοντος ἐν τοῖσδε τοῖς τόποις ἱδρύσαντο τὴν ὑφ' ἡμῶν ἐκλειπομένην. ὑπάρχει τε ἡμῖν δύναμις οὐκ ὀλίγῳ πλείων μόνον τῆς ἐκείνοις γενομένης, ἀλλὰ καὶ τριπλασία, καὶ πρόφασις δικαιοτέρα τῆς μεταναστάσεως. οἱ μέν γε ἐξ Ἰλίου μεταναστάντες ὑπὸ πολεμίων ἐξηλαύνοντο, ἡμεῖς δ' αὐτόθεν ὑπὸ φίλων· ἐλεεινότερον δὲ δήπου τὸ πρὸς τῶν οἰκείων ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἐλαύνεσθαι. οἱ δὲ Ῥωμύλῳ συναράμενοι τῆς στρατείας ἐπὶ τῷ κτήσασθαι κρείττονα γῆν ὑπερεῖδον τῆς πατρῴας· ἡμεῖς δὲ τὸν ἄπολιν καὶ τὸν ἀνέστιον ἐκλείποντες
1224 βίον, οὔτε θεοῖς ἐπίφθονον οὔτε ἀνθρώποις λυπηρὰν οὔτε γῇ τινι βαρεῖαν στέλλομεν ἀποικίαν, [ἀλλ'] οὐδὲ δι' αἵματος καὶ φόνων ἐμφυλίων ἐλθόντες πρὸς τοὺς ἀπελαύνοντας ἡμᾶς, οὐδὲ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κακώσαντες τὴν ἐκλειπομένην γῆν, οὐδ' ἄλλο μνημόσυνον οὐδὲν αἰωνίου καταλιπόντες ἔχθρας, ὡς ταῖς παρεσπονδημέναις φυγαῖς καὶ εἰς ἀβουλήτους ἀνάγκας κατακλεισθείσαις ἔθος ἐστὶ δρᾶν. θεούς τε ἐπιμαρτυράμενοι καὶ δαίμονας, οἳ τὰ θνητὰ πάντα κατὰ δίκην ἄγουσι, καὶ καταλιπόντες ἐκείνοις ἀναπράξασθαι τὰς ὑπὲρ ἡμῶν δίκας, ἐκεῖνο μόνον ἀξιοῦμεν, οἷς ἐστιν ἡμῶν ἐν τῇ πόλει τέκνα νήπια καὶ γονεῖς καὶ εἴ τινες ἄρα γυναῖκες ἡμῖν ἐθελήσουσι κοινωνεῖν τῆς τύχης, τὰ σώματα ἀπολαβεῖν. ταῦθ' ἡμῖν ἀπόχρη

λαβεῖν, καὶ οὐκέτι οὐδενὸς ἄλλου δεόμεθα τῶν ἐκ
τῆς πατρίδος. ἀλλ' εὐτυχεῖτε καὶ ζῆτε βίον, ὃν ἂν
προαιρῆσθε, οὕτως ἀπολίτευτα καὶ ἀκοινώνητα πρὸς
τοὺς ταπεινοτέρους φρονοῦντες.

LXXXI. Ὁ μὲν δὴ Βροῦτος τοιούτους εἰπὼν λό-
γους ἐπαύσατο· τοῖς δὲ παροῦσιν ὅσα τε περὶ τῶν
δικαίων εἶπεν ἀληθῆ εἶναι ἐδόκει καὶ ὅσα τῆς ὑπερ- 1225
οψίας τοῦ συνεδρίου κατηγόρησε, μάλιστα δ' ἐν οἷς
τὸ ἀσφαλὲς τῶν ὁμολογιῶν δόλου μεστὸν ἀπεδείκνυε
καὶ ἀπάτης. ἐπεὶ δὲ τὰς ὕβρεις τελευτῶν διῆλθεν,
ἃς ἦσαν ὑβρισμένοι ὑπὸ τῶν δανειστῶν, καὶ τῶν οἰ-
κείων ἕκαστον ἀνέμνησε κακῶν, οὐδεὶς ἦν στερρὸς
οὕτως τὴν διάνοιαν, ὃς οὐκ ἐξεχεῖτο τοῖς δάκρυσι καὶ
ἀνεκλαίετο τὰς κοινὰς συμφοράς· καὶ τοῦτ' οὐκ αὐ-
τοῖς μόνοις συνέβαινε παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρὰ
τῆς βουλῆς ἥκουσιν. οὐδὲ γὰρ οἱ πρέσβεις τὰ δάκρυα
κατέχειν ἴσχυον ἐνθυμούμενοι τὰς ἐκ τοῦ διοικισμοῦ
τῆς πόλεως ἀτυχίας, καὶ πολὺς ἦν χρόνος ἐν ᾧ
κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένοι καὶ τί χρὴ λέγειν ἀπο-
ροῦντες εἱστήκεσαν. ἐπειδὴ δὲ ὅ τε πολὺς θρῆνος
ἐπαύσατο καὶ σιωπὴ κατέσχε τὴν ἐκκλησίαν, παρῆλ-
θεν ἀπολογησόμενος πρὸς ταῦτα, ὅσπερ ἐδόκει τῶν
ἄλλων πολιτῶν ἡλικίᾳ τε προὔχειν καὶ ἀξιώσει, Τί-
τος Λάρκιος, ὃς δὶς ἀποδειχθεὶς ὕπατος δυναστείᾳ 1226
τε τῇ καλουμένῃ δικτατορίᾳ κράτιστα πάντων ἀν-
θρώπων χρησάμενος, ἱερὰν καὶ σεβασμοῦ μεστὴν
ἐποίησε νομισθῆναι τὴν ἐπίφθονον ἀρχήν. ἐπιβαλλό-
μενος δὲ [τοὺς] περὶ τοῦ δικαίου ποιεῖσθαι λόγους,
καὶ τὰ μὲν τοῖς δανειστικοῖς ἐγκαλῶν ὡς ὠμὰ καὶ
ἀπάνθρωπα διαπεπραγμένοις, τὰ δὲ τῶν πενήτων
καθαπτόμενος ὡς οὐ δικαίως ἀξιούντων βίᾳ μᾶλλον
ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλημάτων ἢ χάριτι, καὶ ὡς τὴν βου-

λὴν οὐκ ὀρθῶς δι' ὀργῆς ἐχόντων ἐπὶ τῷ μηθενὸς τῶν μετρίων παρ' αὐτῆς τυγχάνειν, μᾶλλον ἢ οὐχὶ τοὺς αἰτίους· πειρώμενός τε ἀποφαίνειν βραχὺ μὲν ὑπάρχον τοῦ δήμου τὸ μὴ κατὰ γνώμην ἀδικοῦν, ὑπὸ δὲ μήκους ἀπορίας ἠναγκασμένον αἰτεῖσθαι τὴν ἄφεσιν, τὸ δὲ πλεῖον ἀκολασίᾳ καὶ ὕβρει καὶ τῷ καθ'
1227 ἡδονὰς ζῆν ἐφεικὸς καὶ δι' ἁρπαγῆς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ὑπηρετεῖν ταῖς ἐπιθυμίαις παρεσκευασμένον, διακρίνεσθαί τε οἰόμενος δεῖν ἀπὸ τῶν ἐλεεινῶν τὰ πονηρὰ καὶ ἀπὸ τῶν φιλανθρωπίας δεομένων τὰ μίσους ἄξια, καὶ τοιούτους τινὰς ἄλλους καθιστάμενος λόγους ἀληθεῖς μέν, οὐχ ἅπασι δὲ τοῖς ἀκούουσι κεχαρισμένους, οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ θροῦς ἦν ἐφ' ἑκάστῳ πολὺς καὶ τῶν μὲν ἀγανακτήσεις ὡς ἐξαιμάττοντος τὰς λύπας, τῶν δ' ἐξομολογήσεις ὡς οὐδὲν τῶν ἀληθῶν ἀποκρυπτομένου· ἔλαττον δὲ πολλῷ τοῦτ' ἦν θατέρου τὸ μέρος, ὥστε ἠφανίζοντο τῷ πολλῷ καὶ περιῆν ἡ τοῦ ἀγανακτοῦντος βοή.

LXXXII. Ὀλίγα δὲ τούτοις ἔτι προσθέντος τοῦ Λαρκίου καὶ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῶν καὶ τῆς προπετείας τῶν βουλευμάτων καθαψαμένου, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τοῦ δήμου προεστηκὼς τότε Σικίννιος ἔτι μᾶλλον ἐτράχυνε τὰς ὀργὰς αὐτῶν, λέγων ὡς ἐκ τούτων ἂν δύναιντο μάλιστα τῶν λόγων καταμαθεῖν, οἷαι τιμαὶ καὶ χάριτες αὐτοὺς ὑποδέξονται κατελθόντας εἰς τὴν πατρίδα. οἷς γὰρ ἐν ἀκμῇ τῶν
1228 δεινῶν οὖσι καὶ δεομένοις τῆς παρὰ τοῦ δήμου βοηθείας καὶ ἐπὶ τοῦθ' ἥκουσιν οὐδὲ νῦν ἐπέρχεται μετρίους καὶ φιλανθρώπους ποιεῖσθαι λόγους, τίνα χρὴ δοκεῖν παραστήσεσθαι διάνοιαν, ὅταν αὐτοῖς κατ' ἐλπίδα χωρήσῃ τὰ πράγματα, καὶ γένηται τὰ νῦν ὑβριζόμενα τοῖς λόγοις ὑποχείρια τοῖς ἔργοις; ποίας

ὑπερηφανίας αὐτοὺς ἀφέξεσθαι, ποίας αἰκίας, ποίας ὠμότητος τυραννικῆς; ἀλλ' εἰ μὲν ὑμῖν ἀπόχρη δουλεύειν πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον δεδεμένοις καὶ μαστιγουμένοις καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ λιμῷ καὶ πάσῃ λώβῃ ἀπολλυμένοις, μὴ τρίβετε τὸν χρόνον, ἀλλὰ τὰ ὅπλα ῥίψαντές τε καὶ τὼ χεῖρε περιαγαγόντες ἀκολουθεῖτε αὐτοῖς· εἰ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἔνεστιν ὑμῖν τις πόθος, μὴ ἀνέχεσθε αὐτῶν. ὑμεῖς τε, ὦ πρέσβεις, ἢ λέγετε ἐφ' οἷς καλεῖτε ἡμᾶς δικαίοις, ἢ μὴ λέγοντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἄπιτε· οὐ γὰρ ἂν ἔτι μεταδοίημεν ὑμῖν λόγου.

LXXXIII. Ὡς δ' ἐπαύσατο, πάντες οἱ παρόντες 1229
ἐπεθορύβησαν ὡς τὰ δέοντα λελογισμένῳ συγκατατιθέμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο ἡσυχίας γενομένης Μενήνιος Ἀγρίππας, ὅσπερ καὶ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ λόγους ὑπὲρ τοῦ δήμου διέθετο καὶ τοῦ πεμφθῆναι τὴν αὐτοκράτορα πρεσβείαν τὴν γνώμην ἀποφηνάμενος αἰτιώτατος ἦν, διεσήμηνεν ὅτι βούλεται καὶ αὐτὸς εἰπεῖν. τοῖς δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη καὶ νυνί γέ τοι λόγων ὑπέλαβον ἀκούσεσθαι συμβάσεις ἀληθινὰς καὶ γνώμας σωτηρίους ἀμφοῖν ἐχόντων. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπερρόθησαν ἅπαντες βοῇ μεγάλῃ λέγειν κελεύοντες· ἔπειτα ἐπέσχον, καὶ σιγὴ τοσαύτη κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε μηθὲν διαλλάξαι τὸν τόπον ἐρημίας. ὁ δὲ τά τε ἄλλα, ὡς οἷόν τε ἦν, πιθανωτάτοις ἔδοξε χρήσασθαι λόγοις καὶ τοῦ βουλεύματος τῶν ἀκουόντων ἐστοχασμένοις, τελευτῶν δὲ τῆς δημηγορίας λέγεται μῦθόν τινα εἰπεῖν εἰς τὸν Αἰσώπειον τρόπον συμπλάσας πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς 1230
τὰ πράγματα ἔχοντα, καὶ τούτῳ μάλιστ' αὐτοὺς ἑλεῖν· ὅθεν καὶ μνήμης ἠξίωται ὁ λόγος καὶ φέρεται ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀρχαίαις ἱστορίαις. ἦν δὲ τὰ λεχθέντα

ὑπ' αὐτοῦ τοιάδε. Ἡμεῖς ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὦ δημόται, πρὸς ὑμᾶς οὔτε ἀπολογησόμενοι ὑπὲρ ἐκείνης οὔτε ὑμῶν κατηγορήσοντες· οὐ γὰρ ἐδόκει ταῦτα καιρὸν ἔχειν, οὐδ' εἶναι ταῖς κατεχούσαις τὸ κοινὸν τύχαις πρόσφορα· ἀλλὰ διαλύσοντες ἁπάσῃ προθυμίᾳ καὶ μηχανῇ τὴν στάσιν καὶ καταστήσοντες εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον τὴν πολιτείαν, ἔχοντες δὲ τούτου τὴν ἐξουσίαν αὐτοκράτορα. ὥστε περὶ μὲν τῶν δικαίων οὐδένα ποιησόμεθα λόγον, ὅπερ Ἰούνιος ἐποίησεν οὗτος εἰς μακρὸν ἐκμηκύνων χρό-
1231 νον· ἐφ' οἷς δὲ φιλανθρώποις διαλῦσαι τὴν στάσιν οἰόμεθα δεῖν, καὶ τίς ἡ βεβαιώσουσα τὰς ὁμολογίας ἡμῶν ἔσται πίστις, περὶ τούτων ἃ διεγνώκαμεν ἐροῦμεν πρὸς ὑμᾶς. ἡμῖν ἐνθυμουμένοις ὅτι πᾶσα θεραπεύεται στάσις ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὅταν ἐξαιρεθῶσιν αἱ παρασχοῦσαι τὴν διαφορὰν αἰτίαι, ἀναγκαῖον ἔδοξεν εἶναι τὰς ἀρχηγοὺς τῆς διχοστασίας προφάσεις γνῶναί τε καὶ παῦσαι. εὑρόντες δὲ τὰς ἀποτόμους τῶν δανείων ἀναπράξεις τῶν παρόντων κακῶν αἰτίας γεγονυίας, οὕτως αὐτὰς διορθούμεθα· τοὺς ὀφείλοντας χρέα καὶ μὴ δυναμένους διαλύσασθαι πάντας ἀφεῖσθαι τῶν ὀφλημάτων δικαιοῦμεν· καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα ὑπερημέρων ὄντων ταῖς νομίμοις προθεσμίαις κατέχεται, καὶ ταῦτα ἐλεύθερα εἶναι κρίνομεν· ὅσοι τε δίκας ἁλόντες ἰδίας παρεδόθησαν
1232 τοῖς καταδικασαμένοις, καί τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα, καὶ τὰς καταγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν. περὶ μὲν δὴ τῶν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου συμβολαίων, ἃ τὴν ἀπόστασιν ἔδοξεν ἡμῖν ποιῆσαι, τοῦτον ἐπανορθούμεθα τὸν τρόπον· περὶ δὲ τῶν ὕστερον ἐσομένων, ὡς ἂν ὑμῖν τε τῷ δήμῳ καὶ τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου κοινῇ βουλευσαμένοις φα-

νῇ, νόμου κυρωθέντος, οὕτως ἐχέτω. οὐχὶ ταῦτα μέντοι τὰ διαστήσαντα ὑμᾶς ἦν ἀπὸ τῶν πατρικίων, ὦ δημόται, καὶ τούτων εἰ τύχοιτε ἀποχρῆν ὑμῖν οἴεσθε καὶ οὐδενὸς ἄλλου ὀρέγεσθε; δίδοται νῦν ὑμῖν· ἄπιτε ἤδη χαίροντες εἰς τὴν πατρίδα.

LXXXIIII. *Αἱ* δὲ βεβαιώσουσαι τὰς ὁμολογίας ταύτας καὶ τὸ ἀσφαλὲς ὑμῖν παρέξουσαι πίστεις ἔσονται αἱ πᾶσι νόμιμοί τε καὶ ἐν ἔθει τοῖς διαλυομένοις τὰς ἔχθρας. ἐπιψηφιεῖται μὲν ἡ βουλὴ ταῦτα, καὶ νόμου τάξιν ἀποδώσει τοῖς γραφησομένοις· μᾶλλον δὲ ὑφ' ὑμῶν ἐνθάδε γραφέσθω τὰ δόξαντα, καὶ ἡ βουλὴ τούτοις πείσεται. τοῦ δὲ μένειν βέβαια τὰ συγχωρούμενα νῦν, καὶ μηδὲν ὕστερον ἐναντίον αὐ- 12
τοῖς ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐξενεχθήσεσθαι, πρῶτον μὲν ἡμεῖς οἱ πρέσβεις ἀνάδοχοι, διδόντες ὑμῖν σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυτῶν ἐνέχυρα· ἔπειτα οἱ ἄλλοι βουλευταὶ ὅσοι τῷ ψηφίσματι συνεγγραφήσονται· οὐ γὰρ δή ποτε ἀκόντων ἡμῶν γραφήσεταί τι κατὰ τοῦ δήμου. οἱ γὰρ ἡγούμενοι τοῦ συνεδρίου καὶ πρῶτοι τὰς αὐτῶν γνώμας ἀποφαινόμενοι τῶν ἄλλων ἡμεῖς ἐσμέν. τελευταία δὲ πίστις ἅπασίν ἐστιν ἀνθρώποις Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, ἣν οὐδεὶς πώποτε ἀναιρήσει χρόνος, ἡ δι' ὅρκων καὶ σπονδῶν ἐγγυητὰς θεοὺς ποιουμένη τῶν συμβάσεων· ὑφ' ἧς πολλαὶ μὲν ἰδιωτῶν ἔχθραι πικραί, πολλοὶ δὲ πόλεμοι πόλεσι πρὸς πόλεις συστάντες διηλλάγησαν. καὶ ταύτην εἴ γε λαμβάνετε τὴν πίστιν, εἴτ' ὀλίγοις ἐπιτρέπετε τοῖς ἡγεμόσι τοῦ συνεδρίου περὶ ὅλης ὑμῖν δοῦναι τῆς βουλῆς τοὺς ὅρκους, εἴτε πάντας ἀξιοῦτε 12
τοὺς ἐπιγραφομένους τοῖς δόγμασιν ὀμνύειν ὑμῖν καθ' ἱερῶν βέβαια τὰ συγκείμενα φυλάξειν. δεξιὰς δὲ καὶ σπονδὰς καὶ πίστεις ἐπὶ θεῶν γενομένας μήτε

σὺ διάβαλλε, Βροῦτε, μήτ' ἀναίρει τὸ κάλλιστον ἐπιτήδευμα τῶν ἀνθρωπίνων, μηδ' ὑμεῖς ἀνάσχησθε αὐτοῦ λέγοντος ἀνοσίων καὶ τυραννικῶν ἀνθρώπων πονηρεύματα, ἃ τῆς Ῥωμαίων ἀρετῆς πολὺ ἀπέχει.

LXXXV. Μίαν εἰπὼν ἔτι τὴν οὔτε ἀγνοουμένην ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων οὔτε ἀμφισβητουμένην παύσομαι. τίς δ' ἐστὶν αὕτη; ἡ τὸ κοινῇ συμφέρον εἰσάγουσα καὶ δι' ἀλλήλων ἀμφότερα ποιοῦσα σώζεσθαι τὰ μέρη. αὕτη μέντοι πρώτη καὶ μόνη συνάγει τε ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτὸ καὶ οὐκ ἐάσει ποτὲ δίχα ἀλλήλων γενέσθαι. δεήσεται γὰρ ἀεὶ καὶ οὐδέποτε παύ-
1235 σεται δεόμενον τὸ μὲν ἀμαθὲς πλῆθος ἔμφρονος ἡγεμονίας, τὸ δὲ ἡγεῖσθαι δυνάμενον βουλευτήριον τῶν ἄρχεσθαι βουλομένων ὄχλων· καὶ οὐ δόξῃ μόνον τοῦτο εἰκάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ πειραθέντες ἴσμεν. τί οὖν δεδιττόμεθα καὶ πράγματα παρέχομεν ἀλλήλοις; τί δὲ λόγους πονηροὺς λέγομεν χρηστὰ πράγματα ἔχοντες ἐν χερσίν, ἀλλ' οὐκ ἀναπτύξαντες αὐτοὺς καὶ τὼ χεῖρε περιβαλόντες ἀλλήλοις ἄπιμεν εἰς τὴν πατρίδα πάλαι, τέρψιν τῶν ἡδίστων καὶ πόθον ἁπάντων γλυκύτατον ἀποληψόμενοι, ἀλλ' ἐπιζητοῦμεν ἀσφαλείας ἀνηνύτους καὶ πίστεις ἀπίστους, ὥσπερ οἱ πολεμιώτατοι καὶ πάντα ὑποπτεύοντες ἐπὶ τὸ χεῖρον. ἡμῖν μὲν, ὦ δημόται, τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου μία πίστις ἀπόχρη περὶ τοῦ μὴ ἄν ποτε ὑμᾶς γενέσθαι περὶ ἡμᾶς εἰ κατέλθοιτε κακοὺς, τροφάς τε ὑμῖν ἀγαθὰς συνειδόσι καὶ ἐπιτηδεύματα νόμιμα
1236 τήν τε ἄλλην ἀρετὴν, ἣν πολλάκις ἀπεδείξασθε καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ πολέμους. καὶ εἴ τι δι' ἀνάγκην τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος τὰ συμβόλαια κοινῆς ἐπανορθώσεως τύχοι, τὰ γοῦν ἄλλα πιστεύομεν ὑμῖν ἔσεσθαι

ἀγαθά, καὶ οὐδὲν δεόμεθα οὔτε ὅρκων οὔτε ὁμήρων οὔτε ἄλλης πίστεως παρὰ τοῦ πλήθους οὐδεμιᾶς· ὑμῖν μέντοιγε πρὸς οὐδὲν τῶν ἀξιουμένων ἐναντιωσόμεθα. καὶ περὶ μὲν τῆς πίστεως, ἐφ' ᾗ διαβάλλειν ἡμᾶς Βροῦτος ἐπεχείρει, ταῦτα ἱκανά. εἰ δέ τις ὑμῖν φθόνος οὐ δίκαιος ἐγκάθηται πονηρὰ περὶ τῆς βουλῆς διανοεῖσθαι πείθων, βούλομαί τινα καὶ πρὸς τοῦτον εἰπεῖν λόγον, ὦ δημόται· καί μου πρὸς θεῶν μεθ' ἡσυχίας καὶ προσοχῆς ἀκούσατε.

LXXXVI. Ἔοικέ πως ἀνθρωπείῳ σώματι πόλις. σύνθετον γὰρ καὶ ἐκ πολλῶν μερῶν ἐστιν ἑκάτερον· καὶ οὔτε δύναμιν ἔχει ἕκαστον τὴν αὐτὴν τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν οὔτε χρείας παρέχεται τὰς ἴσας. εἰ δὴ λάβοι τὰ μέρη τοῦ ἀνθρωπείου σώματος ἰδίαν αἴσθησιν καθ' αὑτὰ καὶ φωνήν, ἔπειτα στάσις ἐν αὐτοῖς ἐμπέσοι καθ' ἓν γενομένοις τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς τὴν γαστέρα μόνην, καὶ λέγοιεν οἱ μὲν πόδες, 123
ὅτι πᾶν ἐπ' αὐτοῖς ἐπίκειται τὸ σῶμα· αἱ δὲ χεῖρες, ὅτι τὰς τέχνας ἐργάζονται καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐκπορίζουσι καὶ μάχονται πολεμίοις καὶ ἄλλα πολλὰ ὠφελήματα παρέχουσιν εἰς τὸ κοινόν· οἱ δὲ ὦμοι, ὅτι τὰ ἄχθη πάντα ἐπ' αὐτοῖς κομίζεται· [τὸ δὲ στόμα ὅτι φθέγγεται.] ἡ δὲ κεφαλή, ὅτι ὁρᾷ καὶ ἀκούει καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις περιλαβοῦσα πάσας ἔχει, δι' ὧν σῴζεται τὸ πρᾶγμα· εἶτα φαῖεν πρὸς τὴν γαστέρα· Σὺ δέ, ὦ χρηστή, τί τούτων ποιεῖς, ἢ τίς ἐστιν ἡ σὴ χάρις ἡμῖν καὶ ὠφέλεια; ἀλλὰ σύ γε τοσοῦτον ἀπέχεις τοῦ πράττειν καὶ συγκατορθοῦν ἡμῖν τῶν κοινῇ χρησίμων, ὥστε καὶ ἀντιπράττεις καὶ ἐνοχλεῖς καί, πρᾶγμα ἀφόρητον, ὑπηρετεῖν ἀναγκάζεις καὶ φέρειν 1238
ἁπανταχόθεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σεαυτῆς ἐπιθυμιῶν. φέρε, τί οὐ μεταποιούμεθα τῆς ἐλευθερίας,

καὶ τῶν πολλῶν ἀφιέμεθα πραγματειῶν, ἃς ἕνεκα ταύτης ὑπομένομεν; εἰ δὴ ταῦτα δόξειεν αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἔτι δρῴη τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἔσθ' ὅπως ἂν ἐπὶ πολὺ διαρκέσαι δυνηθείη τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐκ ἂν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τῷ κακίστῳ τῶν μόρων ἀναλωθείη, λιμῷ; οὐκ ἂν ἔχοι ἄλλως τις εἰπεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὑπολάβετε καὶ περὶ πόλεως. πολλὰ γὰρ δὴ τὰ συμπληροῦντα καὶ ταύτην ἔθνη καὶ οὐδὲν ἀλλήλοις ἐοικότα, ὧν ἕκαστον ἰδίαν τινὰ τῷ κοινῷ χρείαν ὥσπερ τὰ μέλη τῷ σώματι παρέχεται. οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἀγροὺς γεωργοῦσιν, οἱ δὲ μάχονται περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, οἱ δ' ἐμπορεύονται πολλὰς διὰ θαλάσσης ὠφελείας, οἱ δὲ τὰς ἀναγκαίας
239 ἐργάζονται τέχνας. εἰ δὲ πάντα τὰ ἔθνη ταῦτα πρὸς τὴν βουλὴν τὴν ἐκ τῶν ἀρίστων συγκειμένην διαστασιάσειε καὶ λέγοι· Σὺ δ' ἡμῖν, ὦ βουλή, τί ποιεῖς ἀγαθόν, καὶ ἀντὶ ποίας αἰτίας ἄρχειν τῶν ἄλλων ἀξιοῖς; οὐθὲν γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοις· ἔπειτα οὐκ ἀπαλλαγησόμεθά σου τῆς τυραννίδος ταύτης ἤδη ποτὲ καὶ δίχα ἡγεμόνος οἰκήσομεν; εἰ δὴ ταῦτα διανοηθέντες τῶν συνήθων ἐπιτηδευμάτων ἀποσταῖεν, τί κωλύσει ταύτην κακὴν κακῶς ἀπολέσθαι τὴν πόλιν ὑπὸ λιμοῦ τε καὶ πολέμου καὶ παντὸς ἄλλου κακοῦ; μαθόντες οὖν, ὦ δημόται, ὅτι καθάπερ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἡ λοιδορουμένη κακῶς ὑπο τῶν πολλῶν γαστὴρ τρέφει τὸ σῶμα τρεφομένη καὶ σώζει σωζομένη, καὶ ἔστιν ὡσεί τις ἑστίασις κοινὴ τὸ πρόσφορον ἁπάντων καὶ τῆς διαμονῆς αἴτιον ἀποδιδοῦσα, οὕτως ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ διοικοῦσα τὰ κοινὰ καὶ τοῦ προσήκοντος ἑκάστῳ προνοουμένη βουλη πάντα σώζει καὶ φυλάττει καὶ ἐπανορθοῖ, παύσασθε τὰς ἐπιφθό-
240 νους κατ' αὐτῆς φωνὰς λέγοντες, ὡς ἐξεβλήθητε τῆς

πατρίδος, ὡς ἀλῆται καὶ πτωχοὶ περιέρχεσθε δι' αὐτήν. οὐδὲν γὰρ ὑμᾶς εἴργασται δεινὸν, οὐδ' ἂν ἐργάσαιτο, ἀλλ' αὐτὴ καλεῖ καὶ ἀντιβολεῖ καὶ τὰς ψυχὰς ὑμῖν ἅμα ταῖς πύλαις ἀναπετάσασα ὑποδέχεται.

LXXXVII. Τοιαῦτα λέγοντος τοῦ Μενηνίου πολλαὶ καὶ ποικίλαι παρ' ὅλην τὴν δημηγορίαν ἐγίγνοντο ἐκ τῶν παρόντων φωναί. ἐπειδὴ δὲ τελευτῶν τοῦ λόγου πρὸς ὀλοφυρμοὺς ἐτράπετο, καὶ τὰς μελλούσας καθέξειν συμφορὰς τούς τε ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους καὶ τὰς ἀμφοῖν ἀνεκλαύσατο τύχας, δάκρυά τε ἁπάντων ἐξεχεῖτο καὶ μιᾷ βοῇ συμφρονήσαντες ἀνεβόησαν ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον· ὀλίγου τε πάνυ ἐδέησαν ἀπιέναι διὰ τάχους ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἅπαντα τὰ πράγματα τοῖς πρεσβευταῖς ἐπιτρέψαντες καὶ μηδὲν ἄλλο τῶν εἰς ἀσφάλειαν πραγματευσάμενοι, 12
εἰ μὴ παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἐπέσχε τὰς ὁρμὰς αὐτῶν, τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν τῷ δήμῳ λέγων ὅσα ἡ βουλὴ ὑπισχνεῖτο, καὶ πολλὴν αὐτῇ τῶν συγχωρηθέντων χάριν ἔχειν ἀξιῶν· δεδοικέναι μέντοι τὸν ἅπαντα τὰ καλὰ μαραίνοντα χρόνον φάσκων καὶ τοὺς αὖθίς ποτε τυραννικοὺς ἄνδρας ἐπιχειρήσοντας εἰ τύχοι περὶ τῶν γεγονότων τῷ δήμῳ μνησικακεῖν. μίαν δ' εἶναι πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας μόνην ἀσφάλειαν ταύτην, εἰ γένοιτο αὐτοῖς φανερὸν, ὅτι τοῖς βουλομένοις αὐτοὺς ἀδικεῖν οὐχ ὑπάρχει δύναμις· ἕως δ' ἂν παρῇ τὸ δύνασθαι τὰ πονηρὰ δρᾶν, οὐκ ἐλλείψειν τοῖς πονηροῖς τὸ βούλεσθαι. ταύτης οὖν εἰ τύχοιεν τῆς ἀσφαλείας, οὐθὲν αὐτοῖς ἔτι δεή- 12
σειν. ὑποτυχόντος δὲ τοῦ Μενηνίου καὶ κελεύσαντος λέγειν τὴν ἀσφάλειαν ἧς ἔτι τὸν δῆμον οἴεται δεῖ-

σθαι, Συγχωρήσατε, φησὶν, ἡμῖν ἄρχοντας ἀποδεικνύναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐξ ἡμῶν ὁσουσδήτινας, οἵτινες ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν δημοτῶν βοηθήσουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν δικαίων ἀποστερόμενον οὐθένα· τοῦτο ὑμᾶς ἀντιβολοῦμεν καὶ δεόμεθα πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς δεδώκατε, εἰ μὴ λόγος ἀλλ' ἔργον εἰσὶν αἱ διαλλαγαὶ, δοῦναι καὶ χαρίσασθαι.

LXXXVIII. Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ὡς τούτων ἤκουσε, μεγάλῃ βοῇ καὶ μέχρι πολλοῦ κατεχούσῃ τόν τε ἄνδρα ἐπῄνει, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς παρεκάλει συγχωρῆσαι σφίσι καὶ τοῦτο. οἱ δὲ πρέσβεις μεταστάντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλή-
1243 λους παρῆσαν οὐ διὰ μακροῦ. σιωπῆς δὲ γενομένης παρελθὼν ὁ Μενήνιος εἶπε· Τὸ μὲν πρᾶγμα, ὦ δημόται, μέγα καὶ πολλῶν μεστὸν ὑποψιῶν ἀτόπων· δέος τε καὶ φροντὶς ἡμᾶς εἰσέρχεται, μή ποτε δύο πόλεις ποιήσωμεν ἐν μιᾷ· πλὴν τό γ' ἐφ' ἡμῖν εἶναι μέρος οὐδὲ πρὸς ταύτην ἐναντιούμεθα τὴν δέησιν ὑμῶν. τοῦτο μέντοι χαρίσασθε ἡμῖν, ὃ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν· ἐπιτρέψατε τῶν πρεσβευτῶν τισιν εἰς τὴν πόλιν ἀφικομένοις δηλῶσαι τῇ βουλῇ ταῦτα· καὶ γὰρ εἰ τὴν ἐξουσίαν παρ' αὐτῆς ἔχομεν ὅπως ἂν βουλώμεθα ποιήσασθαι τὰς διαλλαγὰς αὐτοκράτορες ὄντες τῶν ὑποσχέσεων, αὐτοί γέ τοι λαβεῖν τοῦτο οὐ δικαιοῦμεν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ δόξαν ἡμῖν ἀπήντηται πρᾶγμα καινὸν, ἀφελόμενοι τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν τῷ συνεδρίῳ φέροντες ἀναθήσομεν· πεπείσμεθα μέντοι κἀκείνῳ ταὐτὰ δόξειν ἅπερ ἡμῖν. ἐγὼ μὲν οὖν ἐνθάδε μενῶ καὶ σὺν ἐμοί τι μέρος τῆς πρεσβείας, Οὐαλέριος δὲ πορεύσεται καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ. ἐδόκει ταῦτα· καὶ κατὰ σπουδὴν ἀναβάντες

ἐπὶ τοὺς ἵππους ἤλαυνον εἰς τὴν πόλιν οἱ μέλλοντες 12 *δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα. προθέντων δὲ τῶν ὑπάτων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλερίου μὲν ἦν γνώμη διδόναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν· Ἄππιος δὲ, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠναντιοῦτο ταῖς διαλλαγαῖς, καὶ τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀντέλεγε βοῶν καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυρόμενος, καὶ ὅσων μέλλοι σπέρμα κακῶν βαλεῖν τῇ πολιτείᾳ προλέγων. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς πολλοὺς ὡρμηκότας, ὥσπερ εἶπον, διαλύσασθαι τὴν στάσιν. γίνεται δὴ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τε ἄλλα ὅσα οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ πάντα εἶναι κύρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἣν ᾐτεῖτο ἐπιτρέπειν. ταῦθ' οἱ πρέσβεις διοικησάμενοι τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσά-* 12 *φησαν. μετὰ τοῦτο Μενηνίου παραινέσαντος τοῖς δημόταις ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν πόλιν, οἷς ἡ βουλὴ τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, ὑπὲρ οὗ πρότερον εἴρηκα, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκος Δέκιος καὶ Σπόριος Ἰκιλιος. τῶν δὲ παρὰ τῆς βουλῆς ἀφιγμένων οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν Βροῦτον εἰς τὴν πόλιν ὑπέστρεψαν, Ἀγρίππας δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν κατέμεινεν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου διαγράψαι παρακληθεὶς τὸν νόμον τοῖς δημοτικοῖς καθ' ὃν ἀποδείξουσι τὰς ἀρχάς.*

LXXXVIIII. *Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον πεποιημένοι τὰς πρὸς τὴν βουλὴν συνθήκας διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Φητιάλεις. νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας φράτρας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσίους ἀποδεικνύουσι τούσδε· Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ* 12 *Γάιον Σικίννιον Βελλοῦτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγε-*

μόνας, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, Γάιον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ Γάιον Οὐισκέλλιον Ῥούγαν. οὗτοι τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες ἡμέρᾳ τετάρτῃ πρότερον εἰδῶν Δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. τελεσθεισῶν δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῖς μὲν παρὰ τῆς βουλῆς ἥκουσι καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα περὶ ὧν
1247 ἀπεστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, καὶ γράφεται πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων ὅδε ὁ νόμος· δήμαρχον ἄκοντα, ὥσπερ ἕνα τῶν πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾶν μηδὲ μαστιγούτω μηδ' ἐπιταττέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ μηδ' ἀποκτιννύτω μηδ' ἀποκτείνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά, καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτ' εἰργασμένων φόνου καθαρὸς ἔστω. καὶ ἵνα μηδὲ τὸ λοιπὸν τῷ
1248 δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμείνῃ, πάντας ἐτάχθη Ῥωμαίους ὀμόσαι καθ' ἱερῶν ἦ μὴν χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους τὸν ἀεὶ χρόνον, ἀρά τε τῷ ὅρκῳ προσετέθη, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς οὐρανίους ἵλεως εἶναι καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους, τοῖς δὲ παραβαίνουσιν ἐναντία καὶ τὰ παρὰ θεῶν γίνεσθαι καὶ τὰ παρὰ δαιμόνων ὡς ἄγει τῷ μεγίστῳ ἐνόχοις. ἐκ τούτων κατέστη τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερὰ εἶναι καὶ παναγῆ, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διαμένει.

LXXXX. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατο-

πέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς τότε δεί-
ματος ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει
γλῶσσα, Διὸς Δειματίου· ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες
καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες,
κατῄεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. ἀπο-
δόντες δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θεοῖς χαριστήρια, καὶ 11
τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχὴν
ψῆφον ἐπενέγκαντας, ἐπειδὴ καὶ τούτου παρ᾽ αὐτῶν
ἔτυχον, ἐδεήθησαν ἔτι τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι σφίσιν
ἄνδρας ἐκ τῶν δημοτικῶν δύο καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν
ἀποδεικνύναι τοὺς ὑπηρετήσοντας τοῖς δημάρχοις
ὅσων ἂν δέωνται καὶ δίκας ἃς ἂν ἐπιτρέψωνται ἐκεῖ-
νοι κρινοῦντας ἱερῶν τε καὶ δημοσίων τόπων καὶ
τῆς κατὰ τὴν ἀγορὰν εὐετηρίας ἐπιμελησομένους.
λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα παρὰ τῆς βου-
λῆς ἀποδεικνύουσιν ἄνδρας, οὓς ὑπηρέτας τῶν δη-
μάρχων καὶ συνάρχοντας καὶ δικαστὰς ἐκάλουν. νῦν
μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ᾽ ἑνὸς ὧν
πράττουσιν ἔργων ἱερῶν τύπων ἐπιμεληταὶ καλοῦν-
ται, καὶ τὴν ἐξουσίαν οὐκέθ᾽ ὑπηρετικὴν ἑτέρων
ἔχουσιν, ὡς πρότερον, ἐπιτέτραπται δ᾽ αὐτοῖς πολλὰ 12
καὶ μεγάλα, καὶ σχεδὸν ἐοίκασί πως κατὰ τὰ πλεῖστα
τοῖς παρ᾽ Ἕλλησιν ἀγορανόμοις.

LXXXXI. Ἐπεὶ δὲ κατέστη τὰ πράγματα καὶ
τὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς κόσμον ἐκομίσατο ἡ πόλις, ἐπὶ τοὺς
ἔξω πολεμίους ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων στρατιὰ κατελέ-
γετο, πολλὴν εἰσενεγκαμένου προθυμίαν τοῦ δήμου
καὶ δι᾽ ὀλίγου χρόνου πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτή-
δεια εὐτρεπῆ ποιήσαντος. τῶν δὲ ὑπάτων διακλη-
ρωσαμένων περὶ τῆς ἐξουσίας, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος,
Σπόριος μὲν Κάσσιος, ὃς ἔλαχε τὴν τῶν κατὰ τὴν
πόλιν ἐπιμέλειαν, ὑπέμεινε μέρος τῆς κατειλεγμένης

δυνάμεως τὸ ἀρκοῦν λαβών· Πόστουμος δὲ Κομίνιος ἐξῆγε τὴν λοιπὴν στρατιὰν, Ῥωμαίων τε αὐτῶν ἀξιόχρεων ἄγων μοῖραν καὶ Λατίνων τι συμμαχικὸν
51 οὐκ ὀλίγον. κρίνας δὲ Οὐολούσκοις ἐπιχειρεῖν πρώτοις, πόλιν αὐτῶν Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, ἐπιβαλομένων μὲν τῶν ἐν αὐτῇ μεταποιεῖσθαί τινος ἀρετῆς καί τινα στρατιὰν ὑπαίθριον ἀποστειλάντων, ᾗ τοὺς ἐπιόντας ἀνείρξειν ἐπίστευον, αἰσχρῶς δ᾽ ἀναγκασθέντων φυγεῖν πρὶν ἢ λαμπρόν τι ἔργον ἀποδείξασθαι καὶ οὐδ᾽ ἐν τῇ τειχομαχίᾳ γενναῖον οὐδὲν ἀποδειξαμένων. μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ τῆς τε γῆς αὐτῶν Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν ἀκονιτὶ καὶ τὴν πόλιν οὐ πολλὰ πραγματευθέντες κατὰ κράτος ἔλαβον. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς τά τε ἐγκαταληφθέντα χρήματα διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐφ᾽ ἑτέραν πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν Πόλουσκα,
52 διάστημα δὲ οὐ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει. οὐδενὸς δὲ αὐτῷ τολμήσαντος ὑπαντῆσαι διανύσας τὴν χώραν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν προσέβαλε τοῖς τείχεσι· τῶν δὲ στρατιωτῶν οἱ μὲν τὰς πύλας διακόψαντες, οἱ δὲ διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, αὐθημερὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι. ὡς δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μέν τινας ἐπιλέξας τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας καὶ ὅπλα ἀφελόμενος, Ῥωμαίων εἶναι τὸ λοιπὸν ἠνάγκασεν ὑπηκόους.

LXXXXII. Καταλιπὼν δὲ κἀν ταύτῃ βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἕνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν προῆγεν ἐπὶ Κοριόλαν, πόλιν ἐπιφανῆ σφόδρα καὶ ὥσπερὰν μητρόπολιν τῶν

Οὐολούσκων· ἔνθα καὶ δύναμις ἦν συνειλεγμένη καρτερὰ καὶ τὸ τεῖχος οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι τά τε πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς ἔνδον ἐκ πολλοῦ. ἐπιχειρήσας δὲ τῇ τειχομαχίᾳ μέχρι δείλης ὀψίας ἀποκρούεται πρὸς τῶν ἐναντίων πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀπολέσας. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ κριούς τε καὶ γέρρα καὶ κλίμακας εὐτρεπισάμενος, παρεσκευ- 12
άζετο μὲν ὡς πάσῃ τῇ δυνάμει πειρασόμενος τῆς πόλεως, ἀκούσας δ' ὅτι πολλῇ χειρὶ μέλλουσιν Ἀντιάται βοηθεῖν τοῖς Κοριολανοῖς κατὰ τὸ συγγενὲς καὶ εἰσὶν οἱ πεμφθέντες ἐν ὁδῷ ἤδη, μερίσας τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, τῷ μὲν ἡμίσει τειχομαχεῖν ἔγνω Τῖτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοῦ καταλιπὼν, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ἐπιόντας διενοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες· Ῥωμαῖοι δ' ἐνίκων πάντων μὲν προθύμως ἀγωνισαμένων, ἑνὸς δ' ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετὴν καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου πράξεις, ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων, ἐκαλεῖτο δὲ Γάιος Μάρκιος, σώφρων δὲ τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἀνὴρ καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μεστός. ἐγένετο δὲ ὁ τρόπος τῆς ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμ' ἡμέρᾳ προσῆγε τοῖς τείχεσι 12
τῆς Κοριόλας καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἀντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν οὐ διὰ μακροῦ σφίσι παρέσεσθαι ἐπίστευον, ἀνοίξαντες ἁπάσας τὰς πύλας ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν, ἔπειτα πλειόνων ἐπιόντων ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χωρίου ἐνέκλιναν. τοῦτο κατιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ πρό-

τερον ἔφην, ἵσταται σὺν ὀλίγοις καὶ δέχεται τὸ ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων στῖφος· καταβαλὼν δὲ συχνοὺς αὐτῶν, ὡς ἐνέκλιναν οἱ λοιποὶ καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, ἠκολούθει κτείνων ἀεὶ τοὺς ἐν χερσὶ
255 καὶ ἐπικελευόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τῶν σφετέρων ἀναστρέφειν τε καὶ θαρρεῖν καὶ αὑτῷ ἕπεσθαι. οἱ δ' αἰδεσθέντες ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἀνέστρεφον αὖθις καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπέκειντο παίοντες καὶ διώκοντες, καὶ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τρεψάμενοι προσέκειντο τοῖς τείχεσι· καὶ ὁ Μάρκιος θρασύτερον ἤδη κινδυνεύων προσωτέρω μᾶλλον ἐχώρει, καὶ πρὸς αὐταῖς γενόμενος ταῖς πύλαις συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεισπεσόντων δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλων συχνῶν κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως φόνος ἐγένετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς· τῶν μὲν ἀνὰ τοὺς στενωπούς, τῶν δὲ περὶ ταῖς ἁλισκομέναις οἰκίαις μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον καὶ αἱ γυναῖκες ἀπὸ τῶν στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς καλυπτῆρσι, καὶ καθ' ὅσον ἑκάστῳ τις ἰσχὺς καὶ δύναμις ἦν προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. οὐ μέντοι ἐπὶ πολύν γε χρό-
256 νον τοῖς δεινοῖς ἀντεῖχον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως οἱ μὲν ἄλλοι Ῥωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν προσκείμενοι ταῖς ὠφελείαις χρημάτων τε πολλῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ἀνδραπόδων,

LXXXIII. Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὑποστὰς τοὺς πολεμίους καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ῥωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἐντὸς τείχους ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀγῶνι

τῷ συστάντι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ
ταύτης ἐδικαίωσεν ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης, ἀλλ'
ἅμα τῷ κρατηθῆναι τὴν πόλιν ὀλίγους τοὺς ἀκολου-
θῆσαι δυνηθέντας ἐπαγόμενος ἐχώρει δρόμῳ, καὶ
καταλαβὼν παρατεταγμένας ἤδη τὰς δυνάμεις καὶ
μελλούσας εἰς χεῖρας ἰέναι, τήν τε ἅλωσιν τῆς πό-
λεως πρῶτος ἀναγγέλλει τοῖς σφετέροις, τεκμήριον 1257
αὐτῆς ἀποδεικνὺς τὸν καπνὸν, ὃς ἀπὸ τῶν ἐμπρη-
σθεισῶν οἰκιῶν πολὺς ἐφέρετο, καὶ δεηθεὶς τοῦ ὑπά-
του κατὰ τὸ καρτερώτατον τῶν πολεμίων εἵλετο.
καὶ ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, πρῶτος ὁμόσε
τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει, καὶ πολλοὺς τῶν εἰς χεῖρας
ἐλθόντων ἀποκτείνας εἰς μέσην αὐτῶν τὴν φάλαγγα
ὠθεῖται. οἱ δ' Ἀντιᾶται συστάδην μὲν οὐκέτι μάχε-
σθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέμενον, ἀλλ' ἐξέλειπον τὰς τάξεις
καθ' οὓς γένοιτο ἐπιὼν, κύκλῳ δὲ περιίσταντο
ἀθρόοι καὶ ἔβαλλον ὑποχωροῦντες ἐπιόντα τε καὶ
ἑπόμενοι. ὁ δὲ Ποστούμιος ὡς ἔγνω τοῦτο, δείσας
μή τι μονωθεὶς ὁ ἀνὴρ πάθῃ, τοὺς κρατίστους τῶν
νέων ἀρωγοὺς αὐτῷ πέμπει· καὶ ἐκεῖνοι ποιήσαντες
πυκνοὺς τοὺς λόχους ἐμβάλλουσι τοῖς πολεμίοις. οὐ
δεξαμένων δὲ αὐτοὺς τῶν κατὰ μέτωπον, ἀλλ' εἰς
φυγὴν τραπέντων, προσωτέρω προχωροῦντες εὑρί-
σκουσι τὸν Μάρκιον τραυμάτων μεστὸν, καὶ περὶ αὐ-
τὸν ὁρῶσι νεκρούς τε κειμένους πολλοὺς καὶ ἡμι- 1258
θανεῖς. μετὰ τοῦτο ἤδη κοινῶς ἐχώρουν ἡγεμόνα
τὸν Μάρκιον ἔχοντες ἐπὶ τοὺς ἔτι διαμένοντας ἐν
τάξει, κτείνοντες τοὺς ὑφισταμένους καὶ ὥσπερ ἀν-
δραπόδοις παραχρώμενοι. ἄξιοι μὲν δὴ λόγου καὶ οἱ
ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐγένοντο, κράτι-
στοι δ' αὐτῶν οἱ προασπίσαντες τὸν Μάρκιον· ὑπὲρ
ἅπαντας δὲ αὐτὸς ὁ Μάρκιος, ὃς καὶ τῆς νίκης ἀναμ-

φιλόγως αἰτιώτατος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνεσκόταζεν ἤδη, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ἀνεχώρουν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον μέγα ἐπὶ τῇ νίκῃ φρονοῦντες καὶ πολλοὺς μὲν ἀνῃρηκότες τῶν Ἀντιατῶν, πολλοὺς δ' αἰχμαλώτους ἄγοντες.

LXXXXIIII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ποστούμιος εἰς ἐκκλησίαν τὸν στρατὸν ἔπαινον τοῦ Μαρκίου διεξῆλθε πολύν, καὶ στεφάνοις αὐτὸν ἀριστείοις ἀνέδησεν ἀμφοτέρων χαριστήρια τῶν ἀγώνων ἀποδιδούς. ἐδωρήσατο δ' αὐτὸν ἵππῳ πολεμιστῇ στρατηγικοῖς ἐπισήμοις κεκοσμημένῳ καὶ δέκα σώ-
1259 μασιν αἰχμαλώτοις, ἐπ' ἐκείνῳ ποιήσας οὓς βούλοιτο λαβεῖν, ἀργυρίῳ τε ὅσον ἂν ἐξενέγκασθαι δύναιτο αὐτός, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης λείας πολλαῖς καὶ καλαῖς ἀπαρχαῖς. βοῆς δὲ γενομένης ἐξ ἁπάντων μεγάλης, ὡς ἂν ἐπαινούντων τε καὶ συνηδομένων, προσελθὼν ὁ Μάρκιος τῷ τε ὑπάτῳ χάριν εἰδέναι μεγάλην ἔφη καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπὶ ταῖς τιμαῖς, ὧν αὐτὸν ἠξίουν· οὐ μέντοι καταχρήσεσθαί γε αὐταῖς, ἀρκεσθήσεσθαι δὲ τῷ τε ἵππῳ τῆς λαμπρότητος τῶν σημείων ἕνεκεν καὶ ἑνὶ αἰχμαλώτῳ, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ξένος ὤν. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πρότερον ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς γενναιότητος, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμασαν τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλούτου, καὶ ὅτι μετρίως ἤνεγκε τὴν τοσαύτην εὐτυχίαν. ἐκ τούτου Κοριολανὸς ἐπεκλήθη τοῦ ἔργου, καὶ πάντων ἐγεγόνει τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἐπιφανέστατος. τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἀντιάτας μάχης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος αἱ λοιπαὶ
1260 τῶν Οὐολούσκων πόλεις διελύοντο τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἔχθραν, καὶ ὅσοι τὰ ὅμοια ἐκείνοις ἐφρόνουν, οἵ τε ἐν τοῖς ὅπλοις ἤδη ὄντες, καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι τὸν πόλεμον ἐπέπαυντο. οἷς ἅπασιν ὁ Ποστούμιος ἐπιεικῶς χρησάμενος, ἀνέστρεψεν ἐπὶ τὰ

οἰκεῖα, καὶ διαφῆκε τὴν στρατιάν. Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν νεὼν τῆς τε Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τέρμασιν τοῦ μεγίστου τῶν ἱπποδρόμων ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναθήσειν τοῖς θεοῖς, καθ᾽ ὃν χρόνον ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὴν Λατίνων στρατιάν, τῆς τε βουλῆς μετὰ τὸ νίκημα τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ψηφισαμένης ἐκ τῶν λαφύρων ποιήσασθαι πᾶσαν, τότε δὲ τοῦ ἔργου λαβόντος τὴν συντέλειαν.

LXXXXV. Ἐγένοντο δ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ πρὸς τὰς τῶν Λατίνων πόλεις ἁπάσας συνθῆκαι καιναὶ 1261 μεθ᾽ ὅρκων ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας, ἐπειδὴ παρακινῆσαί τε οὐδὲν ἐπεχείρησαν ἐν τῇ στάσει, καὶ συνηδόμενοι τῇ καθόδῳ τοῦ δήμου φανεροὶ ἦσαν, τοῦ τε πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς ἀποστάντας ἑτοίμως ἐδόκουν συνάρασθαι. ἦν δὲ τὰ γραφέντα ἐν ταῖς συνθήκαις τοιάδε· Ῥωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἁπάσαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔστω μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσι· καὶ μήτε αὐτοὶ πολεμείτωσαν πρὸς ἀλλήλους, μήτ᾽ ἄλλοθεν πολεμίους ἐπαγέτωσαν, μήτε τοῖς ἐπιφέρουσι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτωσαν ἀσφαλεῖς, βοηθείτωσάν τε τοῖς πολεμουμένοις ἁπάσῃ δυνάμει, λαφύρων τε καὶ λείας τῆς ἐκ πολέμων κοινῶν τὸ ἴσον λαγχανέτωσαν μέρος ἑκάτεροι· τῶν τε ἰδιωτικῶν συμβολαίων αἱ κρίσεις ἐν ἡμέραις γιγνέσθωσαν δέκα, παρ᾽ οἷς ἂν γένηται τὸ συμβόλαιον. ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέστω προσθεῖναι μήδ᾽ ἀφελεῖν ἀπ᾽ αὐτῶν, ὅ τι ἂν μὴ Ῥωμαίοις τε καὶ Λατίνοις ἅπασι

262 δοκῇ. ταῦτα μὲν δὴ Ῥωμαῖοί τε καὶ Λατῖνοι συνέθηκαν πρὸς ἀλλήλους ὀμόσαντες καθ' ἱερῶν. ἐψηφίσατο δὲ καὶ θυσίας ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς ἡ βουλὴ χαριστηρίους ἐπὶ ταῖς πρὸς τὸν δῆμον διαλλαγαῖς, προσθεῖσα μίαν ἡμέραν ταῖς καλουμέναις Λατίναις ἑορταῖς δυσὶν οὔσαις, τὴν μὲν πρώτην ἀνιερώσαντος βασιλέως Ταρκυνίου καθ' ὃν χρόνον ἐνίκησε Τυρρηνούς· τὴν δ' ἑτέραν τοῦ δήμου προσθέντος, ὅτε τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν ἐλευθέραν ἐποίησε τὴν πόλιν· αἷς ἡ τρίτη τότε προσενεμήθη τῆς καθόδου τῶν ἀποστάντων ἕνεκα. τὴν δὲ προστασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐν αὐταῖς γινομένων θυσιῶν τε καὶ ἀγώνων οἱ τῶν δημάρχων ὑπηρέται παρέλαβον, οἱ τὴν νῦν ἀγορανομικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν, ὥσπερ ἔφην, κοσμηθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς πορφύρᾳ καὶ θρόνῳ ἐλεφαντίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις, οἷς εἶχον οἱ βασιλεῖς.

1263 LXXXXVI. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον χρόνῳ τῆς ἑορτῆς τῶν ὑπατικῶν εἷς Μενήνιος Ἀγρίππας ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὁ νικήσας Σαβίνους καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν θρίαμβον ἐπιφανέστατον ἀγαγών, ᾧ πεισθεῖσα ἡ βουλὴ τὴν κάθοδον ἐπέτρεψε τοῖς φυγάσι, καὶ ὁ δῆμος πιστεύσας ἀπέστη τῶν ὅπλων· καὶ αὐτὸν ἔθαψεν ἡ πόλις δημοσίᾳ καὶ καλλίστῃ πάντων ἀνθρώπων καὶ λαμπροτάτῃ ταφῇ. οὐσία γὰρ οὐκ ἦν τῷ ἀνδρὶ εἰς μεγαλοπρέπειαν ἐκκομιδῆς καὶ ταφῆς ἀποχρῶσα· ὥστε καὶ τοῖς ἐπιτρόποις αὐτοῦ τῶν παίδων βουλευομένοις ἔδοξεν ὡς ἕνα τῶν πολλῶν εὐτελῶς ἐκκομίσαι τε καὶ θάψαι. οὐ μέντοιγε ὁ δῆμος εἴασεν, ἀλλὰ συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν καὶ πολλὰ διελθόντες ἐγκώμια τῶν τε κατὰ πόλεμον ἔργων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν πολιτικῶν, τήν τε σωφρο-

ἐπὶ τοὺς ἵππους ἤλαυνον εἰς τὴν πόλιν οἱ μέλλοντες 12
δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα. προθέντων δὲ τῶν
ὑπάτων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλερίου μὲν ἦν
γνώμη διδόναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν· Ἄπ-
πιος δὲ, ὅσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠναντιοῦτο ταῖς διαλλαγαῖς,
καὶ τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀντέλεγε βοῶν καὶ θεοὺς ἐπι-
μαρτυρόμενος, καὶ ὅσων μέλλοι σπέρμα κακῶν βα-
λεῖν τῇ πολιτείᾳ προλέγων. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς
πολλοὺς ὡρμηκότας, ὥσπερ εἶπον, διαλύσασθαι τὴν
στάσιν. γίνεται δὴ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τε ἄλλα
ὅσα οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ πάντα εἶναι κύ-
ρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἣν ᾐτεῖτο ἐπιτρέπειν. ταῦθ'
οἱ πρέσβεις διοικησάμενοι τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆσαν
ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσά- 12
φησαν. μετὰ τοῦτο Μενηνίου παραινέσαντος τοῖς
δημόταις ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν πόλιν, οἷς ἡ βουλὴ
τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος,
ὑπὲρ οὗ πρότερον εἴρηκα, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκος
Δέκιος καὶ Σπόριος Ἰκίλιος. τῶν δὲ παρὰ τῆς βου-
λῆς ἀφιγμένων οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν
Βροῦτον εἰς τὴν πόλιν ὑπέστρεψαν, Ἀγρίππας δὲ
μετὰ τῶν λοιπῶν κατέμεινεν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου
διαγράψαι παρακληθεὶς τὸν νόμον τοῖς δημοτικοῖς
καθ' ὃν ἀποδείξουσι τὰς ἀρχάς.

LXXXVIIII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν οἱ
περὶ τὸν Βροῦτον πεποιημένοι τὰς πρὸς τὴν βουλὴν
συνθήκας διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι
Φητιάλεις. νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας
φράτρας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν,
ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσίους
ἀποδεικνύουσι τούσδε· Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ 12
Γάιον Σικίννιον Βελλοῦτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγε-

μόνας, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, Γάιον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ Γάιον Οὐισκέλλιον Ῥούγαν. οὗτοι τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες ἡμέρᾳ τετάρτῃ πρότερον εἰδῶν Δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. τελεσθεισῶν δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῖς μὲν παρὰ τῆς βουλῆς ἥκουσι καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα περὶ ὧν
1247 ἀπεστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, καὶ γράφεται πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων ὅδε ὁ νόμος· δήμαρχον ἄκοντα, ὥσπερ ἕνα τῶν πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾶν μηδὲ μαστιγούτω μηδ' ἐπιταττέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ μηδ' ἀποκτιννύτω μηδ' ἀποκτείνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά, καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτ' εἰργασμένων φόνου καθαρὸς ἔστω. καὶ ἵνα μηδὲ τὸ λοιπὸν τῷ
1248 δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμείνῃ, πάντας ἐτάχθη Ῥωμαίους ὀμόσαι καθ' ἱερῶν ἦ μὴν χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους τὸν ἀεὶ χρόνον, ἀρά τε τῷ ὅρκῳ προσετέθη, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς οὐρανίους ἵλεως εἶναι καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους, τοῖς δὲ παραβαίνουσιν ἐναντία καὶ τὰ παρὰ θεῶν γίνεσθαι καὶ τὰ παρὰ δαιμόνων ὡς ἄγει τῷ μεγίστῳ ἐνόχοις. ἐκ τούτων κατέστη τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερὰ εἶναι καὶ παναγῆ, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διαμένει.

LXXXX. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατο-

πέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς τότε δείματος ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου· ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῄεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. ἀποδόντες δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θεοῖς χαριστήρια, καὶ 124
τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχὴν ψῆφον ἐπενέγκαντας, ἐπειδὴ καὶ τούτου παρ' αὐτῶν ἔτυχον, ἐδεήθησαν ἔτι τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι σφίσιν ἄνδρας ἐκ τῶν δημοτικῶν δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι τοὺς ὑπηρετήσοντας τοῖς δημάρχοις ὅσων ἂν δέωνται καὶ δίκας ἃς ἂν ἐπιτρέψωνται ἐκεῖνοι κρινοῦντας ἱερῶν τε καὶ δημοσίων τόπων καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀγορὰν εὐετηρίας ἐπιμελησομένους. λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα παρὰ τῆς βουλῆς ἀποδεικνύουσιν ἄνδρας, οὓς ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας καὶ δικαστὰς ἐκάλουν. νῦν μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων ἱερῶν τόπων ἐπιμεληταὶ καλοῦνται, καὶ τὴν ἐξουσίαν οὐκέθ' ὑπηρετικὴν ἑτέρων ἔχουσιν, ὡς πρότερον, ἐπιτέτραπται δ' αὐτοῖς πολλὰ 12
καὶ μεγάλα, καὶ σχεδὸν ἐοίκασί πως κατὰ τὰ πλεῖστα τοῖς παρ' Ἕλλησιν ἀγορανόμοις.

LXXXXI. Ἐπεὶ δὲ κατέστη τὰ πράγματα καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς κόσμον ἐκομίσατο ἡ πόλις, ἐπὶ τοὺς ἔξω πολεμίους ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων στρατιὰ κατελέγετο, πολλὴν εἰσενεγκαμένου προθυμίαν τοῦ δήμου καὶ δι' ὀλίγου χρόνου πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ ποιήσαντος. τῶν δὲ ὑπάτων διακληρωσαμένων περὶ τῆς ἐξουσίας, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος, Σπόριος μὲν Κάσσιος, ὃς ἔλαχε τὴν τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιμέλειαν, ὑπέμεινε μέρος τῆς κατειλεγμένης

δυνάμεως τὸ ἀρκοῦν λαβών· Πόστουμος δὲ Κομίνιος ἐξῆγε τὴν λοιπὴν στρατιάν, Ῥωμαίων τε αὐτῶν ἀξιόχρεων ἄγων μοῖραν καὶ Λατίνων τι συμμαχικὸν
51 οὐκ ὀλίγον. κρίνας δὲ Οὐολούσκοις ἐπιχειρεῖν πρώτοις, πόλιν αὐτῶν Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, ἐπιβαλομένων μὲν τῶν ἐν αὐτῇ μεταποιεῖσθαί τινος ἀρετῆς καί τινα στρατιὰν ὑπαίθριον ἀποστειλάντων, ᾗ τοὺς ἐπιόντας ἀνείρξειν ἐπίστευον, αἰσχρῶς δ' ἀναγκασθέντων φυγεῖν πρὶν ἤ λαμπρόν τι ἔργον ἀποδείξασθαι καὶ οὐδ' ἐν τῇ τειχομαχίᾳ γενναῖον οὐδὲν ἀποδειξαμένων. μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ τῆς τε γῆς αὐτῶν Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν ἀκονιτὶ καὶ τὴν πόλιν οὐ πολλὰ πραγματευθέντες κατὰ κράτος ἔλαβον. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς τά τὲ ἐγκαταληφθέντα χρήματα διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐφ' ἑτέραν πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν Πόλουσκα,
352 διάστημα δὲ οὐ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει. οὐδενὸς δὲ αὐτῷ τολμήσαντος ὑπαντῆσαι διανύσας τὴν χώραν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν προσέβαλε τοῖς τείχεσι· τῶν δὲ στρατιωτῶν οἱ μὲν τὰς πύλας διακόψαντες, οἱ δὲ διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, αὐθημερὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι. ὡς δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μέν τινας ἐπιλέξας τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας καὶ ὅπλα ἀφελόμενος, Ῥωμαίων εἶναι τὸ λοιπὸν ἠνάγκασεν ὑπηκόους.

LXXXXII. Καταλιπὼν δὲ κἀν ταύτῃ βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἕνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν προῆγεν ἐπὶ Κοριόλαν, πόλιν ἐπιφανῆ σφόδρα καὶ ὥσπερὰν μητρόπολιν τῶν

ἐπὶ τοὺς ἵππους ἤλαυνον εἰς τὴν πόλιν οἱ μέλλοντες 12
δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα. προθέντων δὲ τῶν
ὑπάτων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλερίου μὲν ἦν
γνώμη διδόναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν· Ἄπ-
πιος δὲ, ὅσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠναντιοῦτο ταῖς διαλλαγαῖς,
καὶ τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀντέλεγε βοῶν καὶ θεοὺς ἐπι-
μαρτυρόμενος, καὶ ὅσων μέλλοι σπέρμα κακῶν βα-
λεῖν τῇ πολιτείᾳ προλέγων. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς
πολλοὺς ὡρμηκότας, ὥσπερ εἶπον, διαλύσασθαι τὴν
στάσιν. γίνεται δὴ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τε ἄλλα
ὅσα οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ πάντα εἶναι κύ-
ρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἣν ᾐτεῖτο ἐπιτρέπειν. ταῦθ'
οἱ πρέσβεις διοικησάμενοι τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆσαν
ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσά- 12
φησαν. μετὰ τοῦτο Μενηνίου παραινέσαντος τοῖς
δημόταις ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν πόλιν, οἷς ἡ βουλὴ
τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος,
ὑπὲρ οὗ πρότερον εἴρηκα, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκος
Δέκιος καὶ Σπόριος Ἰκίλιος. τῶν δὲ παρὰ τῆς βου-
λῆς ἀφιγμένων οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν
Βροῦτον εἰς τὴν πόλιν ὑπέστρεψαν, Ἀγρίππας δὲ
μετὰ τῶν λοιπῶν κατέμεινεν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου
διαγράψαι παρακληθεὶς τὸν νόμον τοῖς δημοτικοῖς
καθ' ὃν ἀποδείξουσι τὰς ἀρχάς.

LXXXVIIII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν οἱ
περὶ τὸν Βροῦτον πεποιημένοι τὰς πρὸς τὴν βουλὴν
συνθήκας διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι
Φητιάλεις. νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας
φράτρας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν,
ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσίους
ἀποδεικνύουσι τούσδε· Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ 12
Γάιον Σικίννιον Βελλοῦτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγε-

μόνας, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, Γάιον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ Γάιον Οὐισκέλλιον Ῥούγαν. οὗτοι τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες ἡμέρᾳ τετάρτῃ πρότερον εἰδῶν Δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. τελεσθεισῶν δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῖς μὲν παρὰ τῆς βουλῆς ἥκουσι καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα περὶ ὧν
1247 *ἀπεστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, καὶ γράφεται πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων ὅδε ὁ νόμος· δήμαρχον ἄκοντα, ὥσπερ ἕνα τῶν πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾶν μηδὲ μαστιγούτω μηδ' ἐπιταττέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ μηδ' ἀποκτιννύτω μηδ' ἀποκτείνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά, καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτ' εἰργασμένων φόνου καθαρὸς ἔστω. καὶ ἵνα μηδὲ τὸ λοιπὸν τῷ*
1248 *δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμείνῃ, πάντας ἐτάχθη Ῥωμαίους ὀμόσαι καθ' ἱερῶν ἦ μὴν χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους τὸν ἀεὶ χρόνον, ἀρά τε τῷ ὅρκῳ προσετέθη, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς οὐρανίους ἵλεως εἶναι καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους, τοῖς δὲ παραβαίνουσιν ἐναντία καὶ τὰ παρὰ θεῶν γίνεσθαι καὶ τὰ παρὰ δαιμόνων ὡς ἄγει τῷ μεγίστῳ ἐνύχοις. ἐκ τούτων κατέστη τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερὰ εἶναι καὶ παναγῆ, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διαμένει.*

LXXXX. *Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατο-*

πέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς τότε δείματος ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου· ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῄεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. ἀποδόντες δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θεοῖς χαριστήρια, καὶ 12
τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχὴν ψῆφον ἐπενέγκαντας, ἐπειδὴ καὶ τούτου παρ' αὐτῶν ἔτυχον, ἐδεήθησαν ἔτι τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι σφίσιν ἄνδρας ἐκ τῶν δημοτικῶν δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι τοὺς ὑπηρετήσοντας τοῖς δημάρχοις ὅσων ἂν δέωνται καὶ δίκας ἃς ἂν ἐπιτρέψωνται ἐκεῖνοι κρινοῦντας ἱερῶν τε καὶ δημοσίων τόπων καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀγορὰν εὐετηρίας ἐπιμελησομένους. λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα παρὰ τῆς βουλῆς ἀποδεικνύουσιν ἄνδρας, οὓς ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας καὶ δικαστὰς ἐκάλουν. νῦν μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων ἱερῶν τόπων ἐπιμεληταὶ καλοῦνται, καὶ τὴν ἐξουσίαν οὐκέθ' ὑπηρετικὴν ἑτέρων ἔχουσιν, ὡς πρότερον, ἐπιτέτραπται δ' αὐτοῖς πολλὰ 12
καὶ μεγάλα, καὶ σχεδὸν ἐοίκασί πως κατὰ τὰ πλεῖστα τοῖς παρ' Ἕλλησιν ἀγορανόμοις.

LXXXXI. Ἐπεὶ δὲ κατέστη τὰ πράγματα καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς κόσμον ἐκομίσατο ἡ πόλις, ἐπὶ τοὺς ἔξω πολεμίους ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων στρατιὰ κατελέγετο, πολλὴν εἰσενεγκαμένου προθυμίαν τοῦ δήμου καὶ δι' ὀλίγου χρόνου πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ ποιήσαντος. τῶν δὲ ὑπάτων διακληρωσαμένων περὶ τῆς ἐξουσίας, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος, Σπόριος μὲν Κάσσιος, ὃς ἔλαχε τὴν τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιμέλειαν, ὑπέμεινε μέρος τῆς κατειλεγμένης

δυνάμεως τὸ ἀρκοῦν λαβών· Πόστουμος δὲ Κομί-
νιος ἐξῆγε τὴν λοιπὴν στρατιάν, Ῥωμαίων τε αὐτῶν
ἀξιόχρεων ἄγων μοῖραν καὶ Λατίνων τι συμμαχικὸν
51 οὐκ ὀλίγον. κρίνας δὲ Οὐολούσκοις ἐπιχειρεῖν πρώτοις,
πόλιν αὐτῶν Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται,
ἐπιβαλομένων μὲν τῶν ἐν αὐτῇ μεταποιεῖσθαί τινος
ἀρετῆς καί τινα στρατιὰν ὑπαίθριον ἀποστειλάντων,
ᾗ τοὺς ἐπιόντας ἀνείρξειν ἐπίστευον, αἰσχρῶς δ'
ἀναγκασθέντων φυγεῖν πρὶν ἤ λαμπρόν τι ἔργον
ἀποδείξασθαι καὶ οὐδ' ἐν τῇ τειχομαχίᾳ γενναῖον
οὐδὲν ἀποδειξαμένων. μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ τῆς τε γῆς
αὐτῶν Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν ἀκονιτὶ καὶ τὴν πόλιν οὐ
πολλὰ πραγματευθέντες κατὰ κράτος ἔλαβον. ὁ δὲ
τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς τά τε ἐγκαταληφθέντα χρή-
ματα διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς καὶ φρουρὰν
ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐφ' ἑτέραν
πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν Πόλουσκα,
52 διάστημα δὲ οὐ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει. οὐδενὸς
δὲ αὐτῷ τολμήσαντος ὑπαντῆσαι διανύσας τὴν χώ-
ραν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν προσέβαλε τοῖς τείχεσι·
τῶν δὲ στρατιωτῶν οἱ μὲν τὰς πύλας διακόψαντες,
οἱ δὲ διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, αὐθη-
μερὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι. ὡς
δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μέν τινας ἐπιλέξας
τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας καὶ ὅπλα ἀφελό-
μενος, Ῥωμαίων εἶναι τὸ λοιπὸν ἠνάγκασεν ὑπη-
κόους.

LXXXXII. Καταλιπὼν δὲ κἀν ταύτῃ βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἕνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν προῆγεν ἐπὶ Κοριόλαν, πόλιν ἐπιφανῆ σφόδρα καὶ ὥσπερὰν μητρόπολιν τῶν

Οὐολούσκων· ἔνθα καὶ δύναμις ἦν συνειλεγμένη καρτερὰ καὶ τὸ τεῖχος οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι τά τε πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς ἔνδον ἐκ πολλοῦ. ἐπιχειρήσας δὲ τῇ τειχομαχίᾳ μέχρι δείλης ὀψίας ἀποκρούεται πρὸς τῶν ἐναντίων πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀπολέσας. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ κριούς τε καὶ γέρρα καὶ κλίμακας εὐτρεπισάμενος, παρεσκευ- 12
άζετο μὲν ὡς πάσῃ τῇ δυνάμει πειρασόμενος τῆς πόλεως, ἀκούσας δ' ὅτι πολλῇ χειρὶ μέλλουσιν Ἀντιάται βοηθεῖν τοῖς Κοριολανοῖς κατὰ τὸ συγγενὲς καὶ εἰσὶν οἱ πεμφθέντες ἐν ὁδῷ ἤδη, μερίσας τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, τῷ μὲν ἡμίσει τειχομαχεῖν ἔγνω Τῖτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοῦ καταλιπὼν, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ἐπιόντας διενοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες· Ῥωμαῖοι δ' ἐνίκων πάντων μὲν προθύμως ἀγωνισαμένων, ἑνὸς δ' ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετὴν καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου πράξεις, ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων, ἐκαλεῖτο δὲ Γάιος Μάρκιος, σώφρων δὲ τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἀνὴρ καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μεστός. ἐγένετο δὲ ὁ τρόπος τῆς ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμ' ἡμέρᾳ προσῆγε τοῖς τείχεσι 12
τῆς Κοριόλας καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἀντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν οὐ διὰ μακροῦ σφίσι παρέσεσθαι ἐπίστευον, ἀνοίξαντες ἁπάσας τὰς πύλας ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν, ἔπειτα πλειόνων ἐπιόντων ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χωρίου ἐνέκλιναν. τοῦτο κατιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ πρό-

τερον ἔφην, ἵσταται σὺν ὀλίγοις καὶ δέχεται τὸ ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων στῖφος· καταβαλὼν δὲ συχνοὺς αὐτῶν, ὡς ἐνέκλιναν οἱ λοιποὶ καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, ἠκολούθει κτείνων ἀεὶ τοὺς ἐν χερσὶ
255 καὶ ἐπικελευόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τῶν σφετέρων ἀναστρέφειν τε καὶ θαρρεῖν καὶ αὐτῷ ἕπεσθαι. οἱ δ' αἰδεσθέντες ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἀνέστρεφον αὖθις καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπέκειντο παίοντες καὶ διώκοντες, καὶ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τρεψάμενοι προσέκειντο τοῖς τείχεσι· καὶ ὁ Μάρκιος θρασύτερον ἤδη κινδυνεύων προσωτέρω μᾶλλον ἐχώρει, καὶ πρὸς αὐταῖς γενόμενος ταῖς πύλαις συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεισπεσόντων δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλων συχνῶν κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως φόνος ἐγένετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς· τῶν μὲν ἀνὰ τοὺς στενωποὺς, τῶν δὲ περὶ ταῖς ἁλισκομέναις οἰκίαις μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον καὶ αἱ γυναῖκες ἀπὸ τῶν στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς καλυπτῆρσι, καὶ καθ' ὅσον ἑκάστῳ τις ἰσχὺς καὶ δύναμις ἦν προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. οὐ μέντοι ἐπὶ πολύν γε χρό-
256 νον τοῖς δεινοῖς ἀντεῖχον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως οἱ μὲν ἄλλοι Ῥωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν προσκείμενοι ταῖς ὠφελείαις χρημάτων τε πολλῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ἀνδραπόδων,

LXXXXIII. Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὑποστὰς τοὺς πολεμίους καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ῥωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἐντὸς τείχους ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀγῶνι

τῷ συστάντι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ
ταύτης ἐδικαίωσεν ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης, ἀλλ᾽
ἅμα τῷ κρατηθῆναι τὴν πόλιν ὀλίγους τοὺς ἀκολου-
θῆσαι δυνηθέντας ἐπαγόμενος ἐχώρει δρόμῳ, καὶ
καταλαβὼν παρατεταγμένας ἤδη τὰς δυνάμεις καὶ
μελλούσας εἰς χεῖρας ἰέναι, τήν τε ἅλωσιν τῆς πό-
λεως πρῶτος ἀναγγέλλει τοῖς σφετέροις, τεκμήριον 125
αὐτῆς ἀποδεικνὺς τὸν καπνὸν, ὃς ἀπὸ τῶν ἐμπρη-
σθεισῶν οἰκιῶν πολὺς ἐφέρετο, καὶ δεηθεὶς τοῦ ὑπά-
του κατὰ τὸ καρτερώτατον τῶν πολεμίων εἵλετο.
καὶ ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, πρῶτος ὁμόσε
τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει, καὶ πολλοὺς τῶν εἰς χεῖρας
ἐλθόντων ἀποκτείνας εἰς μέσην αὐτῶν τὴν φάλαγγα
ὠθεῖται. οἱ δ᾽ Ἀντιάται συστάδην μὲν οὐκέτι μάχε-
σθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέμενον, ἀλλ᾽ ἐξέλειπον τὰς τάξεις
καθ᾽ οὓς γένοιτο ἐπιών, κύκλῳ δὲ περιίσταντο
ἀθρόοι καὶ ἔβαλλον ὑποχωροῦντες ἐπιόντα τε καὶ
ἑπόμενοι. ὁ δὲ Ποστούμιος ὡς ἔγνω τοῦτο, δείσας
μή τι μονωθεὶς ὁ ἀνὴρ πάθῃ, τοὺς κρατίστους τῶν
νέων ἀρωγοὺς αὐτῷ πέμπει· καὶ ἐκεῖνοι ποιήσαντες
πυκνοὺς τοὺς λόχους ἐμβάλλουσι τοῖς πολεμίοις. οὐ
δεξαμένων δὲ αὐτοὺς τῶν κατὰ μέτωπον, ἀλλ᾽ εἰς
φυγὴν τραπέντων, προσωτέρω προχωροῦντες εὑρί-
σκουσι τὸν Μάρκιον τραυμάτων μεστὸν, καὶ περὶ αὐ-
τὸν ὁρῶσι νεκρούς τε κειμένους πολλοὺς καὶ ἡμι- 126
θανεῖς. μετὰ τοῦτο ἤδη κοινῶς ἐχώρουν ἡγεμόνα
τὸν Μάρκιον ἔχοντες ἐπὶ τοὺς ἔτι διαμένοντας ἐν
τάξει, κτείνοντες τοὺς ὑφισταμένους καὶ ὥσπερ ἀν-
δραπόδοις παραχρώμενοι. ἄξιοι μὲν δὴ λόγου καὶ οἱ
ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐγένοντο, κράτι-
στοι δ᾽ αὐτῶν οἱ προασπίσαντες τὸν Μάρκιον· ὑπὲρ
ἅπαντας δὲ αὐτὸς ὁ Μάρκιος, ὃς καὶ τῆς νίκης ἀναμ-

φιλόγως αἰτιώτατος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνεσκόταζεν ἤδη, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ἀνεχώρουν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον μέγα ἐπὶ τῇ νίκῃ φρονοῦντες καὶ πολλοὺς μὲν ἀνῃρηκότες τῶν Ἀντιατῶν, πολλοὺς δ' αἰχμαλώτους ἄγοντες.

LXXXXIIII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ποστούμιος εἰς ἐκκλησίαν τὸν στρατὸν ἔπαινον τοῦ Μαρκίου διεξῆλθε πολύν, καὶ στεφάνοις αὐτὸν ἀριστείοις ἀνέδησεν ἀμφοτέρων χαριστήρια τῶν ἀγώνων ἀποδιδούς. ἐδωρήσατο δ' αὐτὸν ἵππῳ πολεμιστῇ στρατηγικοῖς ἐπισήμοις κεκοσμημένῳ καὶ δέκα σώ-
1259 μασιν αἰχμαλώτοις, ἐπ' ἐκείνῳ ποιήσας οὓς βούλοιτο λαβεῖν, ἀργυρίῳ τε ὅσον ἂν ἐξενέγκασθαι δύναιτο αὐτός, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης λείας πολλαῖς καὶ καλαῖς ἀπαρχαῖς. βοῆς δὲ γενομένης ἐξ ἁπάντων μεγάλης, ὡς ἂν ἐπαινούντων τε καὶ συνηδομένων, προσελθὼν ὁ Μάρκιος τῷ τε ὑπάτῳ χάριν εἰδέναι μεγάλην ἔφη καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπὶ ταῖς τιμαῖς, ὧν αὐτὸν ἠξίουν· οὐ μέντοι καταχρήσεσθαί γε αὐταῖς, ἀρκεσθήσεσθαι δὲ τῷ τε ἵππῳ τῆς λαμπρότητος τῶν σημείων ἕνεκεν καὶ ἑνὶ αἰχμαλώτῳ, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ξένος ὤν. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πρότερον ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς γενναιότητος, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμασαν τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλούτου, καὶ ὅτι μετρίως ἤνεγκε τὴν τοσαύτην εὐτυχίαν. ἐκ τούτου Κοριολανὸς ἐπεκλήθη τοῦ ἔργου, καὶ πάντων ἐγεγόνει τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἐπιφανέστατος. τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἀντιάτας μάχης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος αἱ λοιπαὶ
1260 τῶν Οὐολούσκων πόλεις διελύοντο τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἔχθραν, καὶ ὅσοι τὰ ὅμοια ἐκείνοις ἐφρόνουν, οἵ τε ἐν τοῖς ὅπλοις ἤδη ὄντες, καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι τὸν πόλεμον ἐπέπαυντο. οἷς ἅπασιν ὁ Ποστούμιος ἐπιεικῶς χρησάμενος, ἀνέστρεψεν ἐπὶ τὰ

οἰκεῖα, καὶ διαφῆκε τὴν στρατιάν. Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν νεὼν τῆς τε Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τέρμασιν τοῦ μεγίστου τῶν ἱπποδρόμων ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναθήσειν τοῖς θεοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὴν Λατίνων στρατιάν, τῆς τε βουλῆς μετὰ τὸ νίκημα τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ψηφισαμένης ἐκ τῶν λαφύρων ποιήσασθαι πᾶσαν, τότε δὲ τοῦ ἔργου λαβόντος τὴν συντέλειαν.

LXXXXV. *Ἐγένοντο δ' ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ πρὸς τὰς τῶν Λατίνων πόλεις ἁπάσας συνθῆκαι και-* 1261
ναὶ μεθ' ὅρκων ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας, ἐπειδὴ παρακινῆσαί τε οὐδὲν ἐπεχείρησαν ἐν τῇ στάσει, καὶ συνηδόμενοι τῇ καθόδῳ τοῦ δήμου φανεροὶ ἦσαν, τοῦ τε πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς ἀποστάντας ἑτοίμως ἐδόκουν συνάρασθαι. ἦν δὲ τὰ γραφέντα ἐν ταῖς συνθήκαις τοιάδε· Ῥωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἁπάσαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔστω μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσι· καὶ μήτε αὐτοὶ πολεμείτωσαν πρὸς ἀλλήλους, μήτ' ἄλλοθεν πολεμίους ἐπαγέτωσαν, μήτε τοῖς ἐπιφέρουσι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτωσαν ἀσφαλεῖς, βοηθείτωσάν τε τοῖς πολεμουμένοις ἁπάσῃ δυνάμει, λαφύρων τε καὶ λείας τῆς ἐκ πολέμων κοινῶν τὸ ἴσον λαγχανέτωσαν μέρος ἑκάτεροι· τῶν τε ἰδιωτικῶν συμβολαίων αἱ κρίσεις ἐν ἡμέραις γιγνέσθωσαν δέκα, παρ' οἷς ἂν γένηται τὸ συμβόλαιον. ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέστω προσθεῖναι μήδ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅ τι ἂν μὴ Ῥωμαίοις τε καὶ Λατίνοις ἅπασι

1262 δοκῇ. ταῦτα μὲν δὴ Ῥωμαῖοί τε καὶ Λατῖνοι συνέθηκαν πρὸς ἀλλήλους ὀμόσαντες καθ᾽ ἱερῶν. ἐψηφίσατο δὲ καὶ θυσίας ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς ἡ βουλὴ χαριστηρίους ἐπὶ ταῖς πρὸς τὸν δῆμον διαλλαγαῖς, προσθεῖσα μίαν ἡμέραν ταῖς καλουμέναις Λατίναις ἑορταῖς δυσὶν οὔσαις, τὴν μὲν πρώτην ἀνιερώσαντος βασιλέως Ταρκυνίου καθ᾽ ὃν χρόνον ἐνίκησε Τυρρηνούς· τὴν δ᾽ ἑτέραν τοῦ δήμου προσθέντος, ὅτε τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν ἐλευθέραν ἐποίησε τὴν πόλιν· αἷς ἡ τρίτη τότε προσενεμήθη τῆς καθόδου τῶν ἀποστάντων ἕνεκα. τὴν δὲ προστασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐν αὐταῖς γινομένων θυσιῶν τε καὶ ἀγώνων οἱ τῶν δημάρχων ὑπηρέται παρέλαβον, οἱ τὴν νῦν ἀγορανομικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν, ὥσπερ ἔφην, κοσμηθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς πορφύρᾳ καὶ θρόνῳ ἐλεφαντίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις, οἷς εἶχον οἱ βασιλεῖς.

1263 LXXXXVI. *Οὐ πολλῷ δ᾽ ὕστερον χρόνῳ τῆς ἑορτῆς τῶν ὑπατικῶν εἷς Μενήνιος Ἀγρίππας ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὁ νικήσας Σαβίνους καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν θρίαμβον ἐπιφανέστατον ἀγαγών, ᾧ πεισθεῖσα ἡ βουλὴ τὴν κάθοδον ἐπέτρεψε τοῖς φυγάσι, καὶ ὁ δῆμος πιστεύσας ἀπέστη τῶν ὅπλων· καὶ αὐτὸν ἔθαψεν ἡ πόλις δημοσίᾳ καὶ καλλίστῃ πάντων ἀνθρώπων καὶ λαμπροτάτῃ ταφῇ. οὐσία γὰρ οὐκ ἦν τῷ ἀνδρὶ εἰς μεγαλοπρέπειαν ἐκκομιδῆς καὶ ταφῆς ἀποχρῶσα· ὥστε καὶ τοῖς ἐπιτρόποις αὐτοῦ τῶν παίδων βουλευομένοις ἔδοξεν ὡς ἕνα τῶν πολλῶν εὐτελῶς ἐκκομίσαι τε καὶ θάψαι. οὐ μέντοιγε ὁ δῆμος εἴασεν, ἀλλὰ συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν καὶ πολλὰ διελθόντες ἐγκώμια τῶν τε κατὰ πόλεμον ἔργων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν πολιτικῶν, τήν τε σωφρο-*

σύνην αὐτοῦ καὶ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, μάλιστα δὲ
τὴν εἰς χρηματισμὸν ἐγκράτειαν ἐπὶ μήκιστον ἄραν- 1264
τες τοῖς ἐπαίνοις, αἴσχιστον ἔφησαν εἶναι τῶν πραγ-
μάτων ἄνδρα τηλικοῦτον ἀσήμου καὶ ταπεινῆς κη-
δείας τυχεῖν διὰ πενίαν· παρῄνεσάν τε τῷ δήμῳ
τὴν δαπάνην ἀναδέξασθαι, καὶ συνεισενεγκεῖν κατ᾽
ἄνδρα ὅσον ἂν αὐτοὶ τάξωσι. τοῖς δὲ ἀκούσασιν
ἄσμενον ἐγένετο, καὶ αὐτίκα φέροντος ἑκάστου τὸ
ταχθὲν πολύ τι χρῆμα συνήχθη διαφόρου. μαθοῦσα
δὲ τοῦτο ἡ βουλὴ δι᾽ αἰσχύνης τὸ πρᾶγμα ἔλαβε, καὶ
ἔκρινε μὴ κατ᾽ ἄνδρα ἐρανισμῷ τὸν ἐπιφανέστατον
Ῥωμαίων περιιδεῖν θαπτόμενον, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν δημο-
σίων ἐδικαίωσε τὸ ἀνάλωμα γενέσθαι τοῖς ταμίαις
ἐπιτρέψασα τὴν ἐπιμέλειαν. οἱ δὲ πολλῶν πάνυ
μισθώσαντες χρημάτων τὰς παροχὰς, κόσμῳ τε πολυ-
τελεστάτῳ κοσμήσαντες αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ πάντα
τὰ λοιπὰ ἐπιχορηγήσαντες εἰς μεγαλοπρέπειαν, ἔθα-
ψαν αὐτὸν ἀξίως τῆς ἀρετῆς. ἀντιφιλοτιμούμενος δὲ
ὁ δῆμος πρὸς τὴν βουλὴν, οὐδ᾽ αὐτὸς ἠξίωσε τὸ συν-
εισενεχθὲν διάφορον ἀποδιδόντων τῶν ταμιῶν ἀπο- 1265
λαβεῖν, ἀλλ᾽ ἐχαρίσατο τοῖς παισὶ τοῦ ἀνδρὸς οἰκτεί-
ρων τὴν ἀπορίαν, ἵνα μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύσωσι
τῆς τοῦ πατρὸς ἀρετῆς. ἐγένετο δὲ καὶ τίμησις ἐν
τῷ χρόνῳ τούτῳ διὰ τῶν ὑπάτων· ἐξ ἧς εὑρέθησαν
ὑπὲρ ἕνδεκα πάντων μυριάδες αἱ τιμησάμεναι. καὶ
τὰ μὲν ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας πραχθέντα Ῥωμαίοις
ταῦτα ἦν.